

TC
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞAH CİHAN DÖNEMİ BABÜRLÜ DEVLETİNİN DIŞ
POLİTİKASI

DOKTORA TEZİ

Cihan ORUÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK

Temmuz-2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞAH CİHAN DÖNEMİ BABÜRLÜ DEVLETİNİN
DIŞ POLİTİKASI

DOKTORA TEZİ

Cihan ORUÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

“Bu tez 11/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Muhammed Bibt Gelik	Başarılı	B. Gelik
Prof. Dr. Ozan Yılmaz	Başarılı	O. Yılmaz
Dr. Özgür Uğur Karay Yasa	Başarılı	Ö. Uğur Karay Yasa
Doç. Dr. Gaby Karadayı Karay	Başarılı	G. Karadayı Karay
Dr. Özgür Üyesi Canan Karay Karay	Başarılı	C. Karay Karay

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı : Cihan ORUÇ

Öğrenci Numarası : 1360D12001

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı :

Programı : ☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA

Tezin Başlığı : ŞAH CİHAN DÖNEMİ BABÜRLÜ DEVLETİNİN DIŞ POLİTİKASI

Benzerlik Oranı : %4

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

☐

11.07.2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Muhammed Bilal Çelik

Tarih: 11.07.2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Tez konumuzun belirlenmesi ve yazılması aşamasında bana rehberlik ederek çalışmamızı titizlikle takip eden danışmanım Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK'e değerli katkıları ve emekleri için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez hazırlık aşamasında konu ile ilgili tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Mehmet ALPARGU'ya, Prof. Dr. Salim CÖHCE'ye, Farsça kaynakların okunmasında büyük bir özveriyle yardımcı olan Aila Jazebi'ye ve eserdeki bazı eksikliklerin giderilmesinde desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DAĞLAR'a şükranlarımı sunarım. Tez savunma sınavında bulunan jüri üyeleri Prof. Dr. Ozan YILMAZ, Doç Dr. Gülay KARADAĞ ÇINAR, Dr. Öğr. Üyesi Recep YAŞA ve Dr. Öğr. Üyesi Canan Kuş BÜYÜKTAŞ da çalışmamızın nihai halini almasında görüşlerini bildirmek suretiyle katkılarını sağlamışlardır. Bu vesileyle tüm hocalarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem Refiye ORUÇ ve babam Yılmaz ORUÇ'a hürmetlerimi sunuyorum.

Cihan ORUÇ

11.07. 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ŞAH CİHAN'IN ŞEHZADELİK DÖNEMİ	13
1.1.Çocukluğu, Eğitimi ve Yetiştirilmesi	13
1.2.Askerî Seferleri (1613-1621)	22
1.2.1.Mevar Seferi (1614).....	22
1.2.2.Birinci Dekken Seferi (1616-1617).....	28
1.2.3.Diğer Seferleri (1618)	31
1.2.4.İkinci Dekken Seferi (1620-1621)	33
1.3.Babasına Karşı İsyanı (1623-1625).....	39
1.3.1.İsyana Zemin Hazırlayan Sebepler	39
1.3.2.Agra'ya İlerlemesi (1623)	41
1.3.3.Ahmedabad Mücadelesi (1623)	44
1.3.4.Şehzade Perviz ile Mücadele (1623-1625)	46
1.4.Taht Mücadelesi (1626-1628).....	56
1.4.1.Mehabet Han'ın Şah Cihan'a Sığınması (1626-1627).....	56
1.4.2.Cihangir Şah'ın Vefatı ve Daver Bahş Bulakı'nın Geçici olarak Tahta Çıkması (1627).....	60
1.4.3.Şah Cihan'ın Babürlü Tahtına Çıkması (1628).....	62
1.4.4.Tahta Çıkışı Sonrasında Yaptığı Bağışlar ve Atamalar (1628).....	65
BÖLÜM 2: BABÜRLÜ-BUHARA HANLIĞI İLİŞKİLERİ	68
2.1. İlk Askerî ve Diplomatik İlişkiler (1628-1645)	68
2.1.1. Nezir Muhammed'in Kabil ve Civarına Saldırması (1628).....	68
2.1.2. Şah Cihan ve Nezir Muhammed Arasında Elçilik Teatresi (1628-1641)	74
2.1.3. Buhara'da Taht Mücadeleleri (1641-1645).....	80
2.1.4. Kehmerd Mücadelesi (1644-1645)	82
2.1.5. Hincan İstikametinde Askerî Keşif (1645)	84

2.1.6. Raca Ciget Singe'nin Bedehşan Seferi (1645).....	86
2.2. Belh ve Bedehşan Bölgesine Yapılan Askeri Seferler (1646)	89
2.2.1. Belh ve Bedehşan Fethine Zemin Hazırlayan Sebepler	89
2.2.2. Şehzade Murad Bahş'ın Belh ve Bedehşan İstikametinde İlerlemesi (1646) ..	91
2.2.3. Kehmerd ve Guri Kalelerinin Zaptı (1646).....	94
2.2.4. Kunduz'un Fethi (1646).....	96
2.2.5. Belh'in Fethi (1646).....	97
2.3. Şah Cihan'ın Fethedilen Yerleri Elinde Tutma Çabası (1646)	103
2.3.1. Şah Cihan'ın Şehzade Murad Bahş'ı Belh'te Tutma Çabası (1646).....	103
2.3.2. Sadullah Han'ın Belh'e Gönderilmesi (1646).....	104
2.4. Fetih Sonrasında Bölgede Yaşanan Hadiseler (1646-1647)	109
2.4.1. Bedehşan'da Yaşanan Olaylar (1646).....	109
2.4.2. Endhud'da Yaşanan Olaylar (1646).....	110
2.4.3. Belh ve Civarında Yaşanan Olaylar (1646-1647).....	112
2.4.4. Meymene ve Civarında Yaşanan Olaylar (1647).....	119
2.4.5. Bedehşan'da Yaşanan Hadiseler: Taligan Savaşı (1647).....	122
2.4.6. Guri'de Yaşanan Olaylar (1647).....	125
2.5. Şehzade Evrengzib'in Belh ve Bedehşan Bölgesindeki Faaliyetleri (1647).....	126
2.5.1. Yapılan Hazırlıklar ve Evrengzib'in İlerleyişi (1647)	126
2.5.2. Bedehşan'da Yaşanan Hadiseler: Deregez Savaşı (1647)	129
2.5.3. Belh'de Yaşanan Hadiseler (1647)	130
2.5.4. Nezir Muhammed'in Oğullarıyla Mücadeleler (1647)	134
2.6. Babürlülerin Belh ve Bedehşan'dan Çekilmesi (1647-1648)	138
2.6.1. Belh ve Bedehşan'ın Nezir Muhammed'e Geri Verilmesi (1647).....	138
2.6.2. Şehzade Muhammed Evrengzib'in Geri Dönüşü (1647-1648).....	143
2.6.3. Nezir Muhammed ile Bazı Diplomatik Temaslar (1648-1651)	147
BÖLÜM 3: BABÜRLÜ-SAFEVİ İLİŞKİLERİ	153
3.1. Şah Safi Döneminde (1629-1642) Babürlü Safevi İlişkileri	153
3.1.1. Diplomatik Temaslar (1629-1638).....	153
3.1.2. Fuşenc Hakimi Şir Han'ın Babürlü Tabiyetini Kabulü (1632).....	158
3.1.3. Kandahar'ın Babürlü Egemenliğine Girmesi (1638)	160
3.1.4. Kabil Valisi Said Han ve Siyavuş Arasında Meydana Gelen Savaş (1638) ...	167
3.1.5. Ali Merdan Han'ın Lahor'a Gönderilmesi (1639).....	169

3.1.6. Kandahar Bölgesindeki Kalelerin Ele Geçirilmesi (1638).....	170
3.1.6.1. Zemindaver Kalesi'nin Fethi (1638).....	170
3.1.6.2. Büst Kalesi ve Diğer Kalelerin Fethi (1638)	173
3.1.7. Kandahar'ın Zaptı Sonrasında Yaşanan Gelişmeler (1639-1642)	176
3.1.7.1. Babürlü-Safevi Sınır Diplomasisi (1639-1641)	176
3.1.7.2. Hanşı Kalesi Mücadelesi (1639)	177
3.1.7.3. Safevilerin Kandahar'ı Geri Alma Girişimi (1642)	179
3.2. Şah II. Abbas Döneminde (1642-1666) Babürlü Safevi İlişkileri.....	181
3.2.1. Diplomatik İlişkiler (1646-1647)	181
3.2.2. Kandahar ve Civarının Safevi Kontrolüne Geçmesi (1649)	184
3.2.2.1. Savaş Öncesinde Yaşanan Gelişmeler	184
3.2.2.2. Kandahar Kalesi'nin Kaybedilmesi (1649).....	187
3.2.2.3. Büst Kalesi'nin Kaybedilmesi (1649).....	192
3.2.2.4. Zemindaver Kalesi'nin Düşüşü (1649)	193
3.2.2.5. Şah Verdi'nin Elçiliği (1649).....	194
3.3. Babürlülerin Kandahar'ı Geri Alma Çabaları (1649-1653).....	195
3.3.1. Birinci Kandahar Kuşatması (1649)	195
3.3.1.1. Babürlü Ordusunun Kandahar'a İlerleyişi (1649).....	195
3.3.1.2. Kandahar Kalesinin Kuşatılması (1649)	197
3.3.1.3. Büst ve Zemindaver Civarında Yaşanan Hadiseler 1649)	201
3.3.2. İkinci Kandahar Kuşatması (1652)	207
3.3.2.1. Yapılan Hazırlıklar ve Ordunun İlerleyişi (1652).....	207
3.3.2.2. Kandahar Kalesinin Kuşatılması (1652)	209
3.3.3. Üçüncü Kandahar Kuşatması (1653)	211
3.3.3.1. Yapılan Hazırlıklar ve Ordunun İlerleyişi (1653).....	211
3.3.3.2. Kandahar Kalesinin Kuşatılması (1653)	213
3.3.3.3. Büst Kuşatması (1653).....	219
BÖLÜM 4: DEKKEN BÖLGESİNDEKİ SULTANLIKLAR İLE İLİŞKİLER	221
4.1. Şah Cihan'a Kadar Babürlü-Dekken Sultanlıkları İlişkileri	221
4.1.1. Nizamşahlar ile İlişkiler	221
4.1.2. Adilşahlar ile İlişkiler.....	229
4.1.3. Kutubşahlar ile İlişkiler.....	234

4.2. Han-ı Cihan Ludi'nin İsyanıyla Dekken Bölgesinde Meydana Gelen Hadiseler (1629-1631).....	236
4.2.1. Han-ı Cihan Ludi'nin İsyanı ve Nizamşahlara Sığınması (1629).....	236
4.2.2. Nizamşahlar ve Han-ı Cihan Ludi ile Savaş (1629-1630)	241
4.2.3. Deharver Kalesi'nin Fethi (1631)	252
4.3. Dekken Bölgesinde Meydana Gelen Mücadeleler (1631-1632).....	254
4.3.1. Dekken Bölgesinde İttifak Arayışları (1631).....	254
4.3.2. Perinde Kuşatması (1631).....	257
4.3.3. Kandahar Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1631).....	260
4.3.4. Kutubşahlara Saldırı (1631)	262
4.3.5. Nizamşahlar ve Adilşahlar ile Savaş (1631)	265
4.3.6. Adilşahlar Üzerine Saldırı (1632)	269
4.4. Nizamşahlar ile Adilşahlara Ait Bazı Kalelerin Ele Geçirilmesi ve Kuşatılması (1632-1636).....	274
4.4.1. Kalne Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1632).....	274
4.4.2. Devletabad Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1633)	275
4.4.3. Diglur Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1633).....	286
4.4.4. Perinde Kalesi'nin Kuşatılması (1633)	286
4.5. Dekken Bölgesinde Babürlü Hakimiyetini Sağlama Gayretleri (1635-1636)	291
4.5.1. Sahu'nun Dekken Bölgesinde Tutunma Çabası (1635).....	291
4.5.2. Adilşahlar ve Kutubşahların İtaat Altına Alınma Girişimi (1636).....	292
4.5.3. Babürlü Kumandanlarının Askeri Faaliyetleri (1636)	293
4.5.3.1. Allahverdi Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636).....	296
4.5.3.2. Şayeste Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636).....	297
4.5.3.3. Nasiri Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636)	299
4.5.3.4. Seyyid Han Cihan'ın Askeri Faaliyetleri (1636)	301
4.5.3.5. Han-ı Zaman'ın Askeri Faaliyetleri (1636).....	304
4.6. Dekken Bölgesinde Babürlü Hakimiyetinin Sağlanması ve Buradaki Sultanlıklar ile Münasebetler (1636).....	308
4.6.1. Dekken Sultanlıkları ile Barış (1636)	308
4.6.1.1. Kutubşahlar ile Barış (1636)	308
4.6.1.2. Adilşahlar ile Barış (1636)	310
4.6.2. Dekken Bölgesinde Askeri Faaliyetler (1636).....	315

4.6.2.1. Nasiri Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636)	315
4.6.2.2. Han-ı Zaman'ın Askeri Faaliyetleri (1636).....	317
4.6.3 Dekken Sultanlıkları ile Askeri Mücadeleler (1656-1657).....	321
4.6.3.1. Kutubşahlar ile Mücadele (1656).....	321
4.6.3.2. Adilşahlar ile Mücadele (1656-1657)	324
BÖLÜM 5: DİĞER DEVLETLERLE İLİŞKİLER	328
5.1. Osmanlı Devleti ile İlişkiler	328
5.1.1. Osmanlı Merkezi Yönetimi ile ilişkiler	328
5.1.2 Mekke Şerifleriyle İlişkiler	345
5.2. Portekizlilerle İlişkiler (1652).....	351
5.3. Tibet ile İlişkiler (1637-1639).....	354
5.3.1. Küçük Tibet ile İlişkileri (1637)	354
5.3.2. Büyük Tibet ile İlişkiler (1639).....	361
5.4. Ahum Krallığı ile İlişkiler (1636-1637).....	362
5.4.1. Babürlülerin Kamrup'u Kaybetmesi (1636)	362
5.4.1.1. Srigihat ve Pandu'nun Elden Çıkması (1636).....	362
5.4.1.2. Hacu'nun Elden Çıkması (1636).....	367
5.4.2. Babürlülerin Kaybedilen Yerleri Geri Almaları (1637).....	367
5.4.2.1. Mir Zeyneleddin'in Askeri Faaliyetleri (1637).....	367
5.4.2.2. Muhammed Zaman Tehrani'nin Askeri Faaliyetleri (1637).....	370
5.4.2.3. Kamrup ve Civarında Kontrolün Sağlanması (1637)	372
SONUÇ	376
KAYNAKÇA	387
EKLER.....	399
ÖZGEÇMİŞ.....	417

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Böl	: Bölüm
C.	: Cilt
Çev	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hız	: Hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Nşr	: Neşreden
TTK	: Türk Tarih Kurumu

Tezin Başlığı: Şah Cihan Dönemi Babürlü Devletinin Dış Politikası	
Tezin Yazarı: Cihan ORUÇ	Danışman : Doç. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Kabul Tarihi : 11.07.2019	Sayfa Sayısı: 8(Ön kısım)+396 sayfa (tez)+ 18 Ekler
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı : Tarih
Babürlü Devleti'nin beşinci hükümdarı olan Şah Cihan 1628 tarihinde tahta çıktı. Onun dış siyasetteki öncelikli hedefleri, Safevilerden Kandahar'ı almak, Buhara Hanlığı sınırlarındaki atalarına ait toprakları ele geçirmek, Dekken bölgesindeki sultanlıklar üzerinde hakimiyet kurmak ve bu sultanlıkların Safeviler ile olan ilişkisine son vermektir. Bu hedeflerin her birisi doğrudan veya dolaylı olarak Safevi Devleti'ni ilgilendiriyordu. Şah Cihan, Kandahar'a saldırdığında Buhara Hanlığı ile ittifak kurmayı, Buhara Hanlığı'na saldırdığında ise Safevilerin tarafsızlığını sağlamayı amaçlıyordu. Şah Cihan, Kandahar'ı zapt etmek için Safevilere karşı Osmanlı Devleti ve Buhara Hanlığı ile Sünni bir ittifak bloğu kurmaya çalıştı. O, bu Sünni ittifak bloğunu kuramasa da Kandahar'ı ele geçirmeyi başardı. Akabinde atalarının mirası olan toprakları almak için Buhara Hanlığı'na saldırdı. Belh valisi Nezir Muhammed, bu saldırılar karşısında Safevilerden yardım istedi. Şah Cihan bu yardımı engellemek için Şah II. Abbas'a elçiler yolladı ve Belh bölgesinde yaşanan iç huzursuzluklar neticesinde seyyidlerin öldürülmesi gerekçe göstererek bu bölgeye ordusunu gönderdiğini ileri sürdü. Şah Cihan, buna ilaveten Nizamşahlar Sultanlığı'na son verdikten sonra Şiiliği kabul etmiş olan Kutubşahlar Sultanlığı üzerinde baskı kurarak Sünniliği benimsemelerini sağladı. Şii Adilşahlardan ise böyle bir talepte bulunmadı. O, bu iki sultanlığın farklı mezhepleri kabul etmesini sağlayarak onların birbirleri ile ittifak kurmasını engelledi. Diğer yandan bu sultanlıkların farklı mezheplere sahip olması, kendi aralarında ihtilafların doğmasına sebep olacağından Şii Safevilerin onlar üzerindeki nüfuzunu zayıflatacak bir hamleydi. Yukarıda bahsedilen mücadeleler ile Küçük Tibet ve Büyük Tibet ile girilen mücadeleler Şah Cihan'ın siyasi hedefleri neticesinde vuku bulmuştur. Şah Cihan'ın Portekizliler ve Ahum Krallığı ile olan mücadeleleri ise onun siyasi amaçları doğrultusunda meydana gelmiş hadiseler değildi. Şah Cihan, Babürlü tahtına çıktıktan sonra dış politikada bazı adımlar atmadan önce hedeflerini doğrudan veya dolaylı yoldan ilgilendiren devletlerin içinde bulundukları siyasi ve dini koşulları göz önünde bulundurduğu görülmektedir. Dolayısıyla kendi çıkarları doğrultusunda bu devletlerle kurduğu diplomatik ilişkilerde kullandığı dil de buna göre şekillenmekteydi. Bilhassa dini göndermelere başvurarak kullandığı diplomasi dili, onun siyasi amaçlarına ulaşabilmesi için önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Şah Cihan, Babürlüler, Safeviler, Osmanlılar, Buhara Hanlığı, Dekken Sultanlıkları, Portekizliler, Tibet, Ahum Krallığı.	

Title of the Thesis: The Baburid Foreign Policy in the reign of Shah Jahan	
Author: Cihan ORUÇ	Supervisor : Assoc.Prof. Muhammed Bilal ÇELİK
Date : 07.11.2019	Nu. of pages: 8(pre text)+396 pages (mainbody)+18 (appendices)
Department: History	Subfield : History
Shah Jahan, who was the fifth emperor of the Baburid Empire, came to the throne in 1628. His priorities in foreign policy were conquering Kandahar from the Safavids, recapturing the lands on the border of the Khanate of Bukhara, which once belonged to his ancestors, establishing sovereignty over the sultanates in Deccan region and ending their relationships with the Safavids. Each of these objectives concerned the Safavids directly or indirectly. When Shah Jahan attacked Kandahar, his aim was forming an alliance with the Khanate of Bukhara and when he attacked the Khanate of Bukhara his aim was ensuring the neutrality of the Safavids. In order to conquer Kandahar, Shah Jahan tried to form a Sunni alliance with the Ottoman Empire and the Khanate of Bukhara against the Safavids. Even though he could not form this Sunni alliance, he was successful in capturing Kandahar. Subsequently, he attacked the Khanate of Bukhara in order to recapture the lands of his ancestors. Nadr Muhammad, the governor of Balkh asked for help from the Safavids. Shah Jahan sent messengers to Shah Abbas II to avoid this help and he claimed that he sent his army to Balkh region because of the killing of some sayyids, which resulted from the domestic unrest in the region. Furthermore, after putting an end to Nizamshah Sultanate, Shah Jahan put pressure on Kutbshah Sultanate and he ensured that they adopted Sunni Islam; however, he did not ask the same thing from the Shia Adilshahids. He avoided a possible alliance of these two sultanates by ensuring that they have different religious sects. Besides, these sultanates' having different religious sects was a move that would reduce the Shia Safavid influence on them as this situation would cause them to have conflicts with each other. The conflicts mentioned above and the conflicts with Lesser Tibet and Great Tibet were affairs that took place in accordance with Shah Jahan's political goals, yet, the conflicts with the Portuguese and Ahom Kingdom did not occur in line with his political goals. It can be seen that after his accession to the throne, Shah Jahan took into consideration the political and religious conditions of the states that were related to his political goals directly or indirectly before taking any action in foreign policy. As a result, in accordance with his interests, the language he used in his diplomatic relations with these states was shaped accordingly. Particularly the diplomatic language, which he used by resorting to religious references can be seen as means of achieving his political objectives.	
Key Words: Shah Jahan, Baburids, Safavids, Ottomans, Bukhara Khanate, Deccan Sultanates, Portugueses, Tibet, Ahom Kingdom.	

GİRİŞ

Tezin Konusu

Çalışmamızın konusu, Şah Cihan döneminde (1628-1658) Babürlü Devleti'nin dış politikasıdır. İmparatorluklar çağında birçok hükümdarın muhatap olduğu savaşlar büyük imparatorlukların ayakta kalabilmeleri veya sınırlarını genişletebilmeleri için vazgeçilmez bir araçtı. Bir Yeniçağ devri hükümdarı olan Şah Cihan da bu yönüyle çağdaşı hükümdarlardan farklı değildi. 1526 tarihinde Babür tarafından kurulmuş olan Babürlü Devleti'nin beşinci hükümdarı olan Şah Cihan, seleflerine göre daha şanslı idi. İlk başta Maverannehir ve Horasan'da tarih sahnesinden silinmiş olan Timurlu Devleti'nin Hindistan'daki devamı olarak nitelendirebileceğimiz Babürlüler, zaman içerisinde Hint kültürüyle kaynaşarak kendilerine has bir boyut kazandılar. Kuruluş sürecini tamamlamasının ardından devlet, müesseseleriyle de kurumsal bir imparatorluk kimliği kazandı. Dolayısıyla Şah Cihan, mevcut birikim ve tecrübenin üzerine bir devlet siyasası inşa etmekte zorlanmayacaktı.

Şah Cihan, tahta çıktığı andan itibaren otuz yılı bulan saltanatı boyunca devletin topraklarını genişletme siyasetiyle meşgul oldu. O, oğullarını ve devletin ileri gelen kumandanlarını sürekli sınır komşuları üzerine seferlere gönderdi. Dış siyaset ağırlıklı bir hükümdarlık sergileyen Şah Cihan devrinde Babürlü Devleti'nin etrafındaki devletlere karşı bariz bir üstünlük elde ettiğini ve sınırlarını genişlettiğini görüyoruz. Bununla doğru orantılı olarak devletin gelirlerinin arttığını hesaba kattığımızda onun saltanat yıllarının bir yükseliş dönemi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu kapsamda tezin birinci bölümünde Şah Cihan'ın şehzadelik dönemi anlatılmıştır. Şah Cihan'ın çocukluğu, eğitimi, yetişmesi, askeri faaliyetleri, babasına karşı isyanı ve tahta çıkışı üzerinde durulmuştur. Şah Cihan'ın şehzadelik döneminde öne çıkan karakteristik özellikleri, liderlik vasıfları, siyasi ve askeri yetenekleri, onu Cihangir Şah'tan sonra Babürlü tahtının en güçlü adayı yapmıştır. Nitekim Şah Cihan'ın bu hasletleri, onun nasıl bir hükümdar olacağını da işaret etmektedir. Özellikle Şah Cihan'ın dindar kişiliğinin şekillendiği bu dönem, onun Babürlü tahtına geçtikten sonra devlet yönetiminde ve diğer devletlerle olan ilişkilerde attığı adımların daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

İkinci bölümde Buhara Hanlığı ile ilişkiler ele alınmıştır. Burada ilk başta Buhara Hanlığı'nın Belh valisi Nezir Muhammed'in Kabil saldırısı bertaraf edildikten sonra iki

taraf arasında süren diplomatik ilişkiler açığa çıkarılmıştır. Şah Cihan'ın Buhara Hanlığı'nı Safevi Devleti'ne karşı önce Sünni ittifak bloğuna sokmaya çalışması, ardından da çeşitli gerekçelerle bu hanlığa saldırıda bulunması, dikkat çeken hususlardandır. Akabinde Buhara Hanlığı'na ait Belh ve Bedeşşan'ın zapt edilmesi ve Babürlü hakimiyetinde tutulma gayretleri izah edilmeye çalışılmıştır. Ele geçirilen yerlerde Babürlü otoritesini tesis etmek ve buralarda kalıcı bir hakimiyet sağlamak amacıyla atılan adımlar ve girişilen mücadeleler taraflar arasındaki ilişkiler bağlamında önem arz etmektedir. Son olarak ise Babürlülerin Belh ve Bedeşşan'dan çekilişi üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde Babürlüler'in Safeviler ile ilişkileri ele alınmıştır. İlk olarak taraflar arasındaki diplomatik ilişkiler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Şah Cihan'ın tahta oturmasıyla iki taraf arasında başlayan diplomasi Babürlü hükümdarının kullandığı üslubun her geçen gün sertleşmesi şeklinde tezahür etmiştir. Akabinde Kandahar ve civarı Babürlüler tarafından zapt edilmiştir. Babürlülerin bu zafer neticesinde Buhara Hanlığı'na karşı Safeviler ile yakınlaşma girişimleri, Nezir Muhammed'in yardım talebine karşılık Safevi şahının tarafsızlığını sağlama çabaları, ardından Safevi şahı II. Abbas'ın Kandahar ve civarını Babürlülerden geri alışı süreci bu bölümde izah edilen hususlardandır. Şah Cihan'ın bu mağlubiyet neticesinde Safevi şahının gönderdiği elçileri huzuruna kabul etmeyip, tek taraflı olarak diplomatik ilişkileri askıya alması meselesi tartışılan konulardandır. Burada son olarak Babürlü ordusunun Kandahar ve civarını tekrar ele geçirmek için başarısız kuşatma girişimleri anlatılmıştır.

Tez çalışmamızın dördüncü bölümünde Dekken bölgesinde bulunan sultanlıklar ile ilişkiler konusu üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ilk önce Han-ı Cihan Ludi'nin isyanı ve Nizamşahlar Sultanlığı'na sığınması neticesinde Babürlü ordusunun bu sultanlığa ait toprakları işgali ve Han-ı Cihan Ludi'nin mağlup edilerek öldürülmesi anlatılmıştır. Bu süreçte Adilşahlar Sultanlığı'nın Babürlülerin kendilerini de tehdit etmesi sebebiyle Nizamşahlar Sultanlığı'na destek olması ve bunun sonucunda da işgale uğraması dikkat çeken gelişmelerdir. Kutubşahlar Sultanlığı'na ait bazı toprakların işgali de bu hadiseler anlatılırken ele alınan konulardandır. Bu bölümde daha sonra Nizamşahlar Sultanlığı'nın önemli merkez ve kalelerinin alınışı neticesinde bu sultanlığın tarih sahnesinden silinişi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Şah Cihan'ın

Nizamşahların yıkılışından sonra Adilşahların Şii, Kutubşahların ise Sünni olarak kalmalarını sağlayarak bu sultanlıklar üzerinde kalıcı bir hakimiyet tesis etmesi öne çıkan gelişmelerdendir. Bu bölümde son olarak ise ilerleyen yıllarda Babürlülerin çeşitli gerekçelerle söz konusu sultanlıklara ait toprakları işgali izah edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın beşinci bölümünde ise diğer devletler ile ilişkiler ele alınmıştır. Söz konusu bölümde öncelikle Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkiler açığa çıkarılmıştır. Osmanlı Devleti ile ilişkiler iki başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklardan birincisi, Osmanlı merkezi yönetimi ile ilişkilerdir. Bu başlık altında Şah Cihan'ın Kanadahas'ı Safevilerden almak için Osmanlıların da içerisinde bulunduğu bir Sünni ittifak bloğu kurmaya çalışması, ilişkilerin temel seyrini Kandahas'ın siyasi durumunun belirlemesi gibi meseleleri görmekteyiz. İkinci başlık ise Mekke Şerifliği ile ilişkilerdir. Burada Şah Cihan'ın selefleri gibi kutsal topraklara maddi yardım yapmak suretiyle Mekke Şerifliği ile yakın ilişkiler kurduğunu, bu vesileyle siyasi meşruiyetini güçlendirmeye çalıştığı hususu netliğe kavuşturulmuştur.

Bölümde ele alınan bir diğer konu Tibet ile ilişkilerdir. Bu başlık altında Küçük Tibet ve Büyük Tibet ile ilişkiler ayrı ayrı açıklanarak Şah Cihan döneminde buraların itaat altına alınması süreci anlatılmıştır. Diğer devletler ile ilişkiler bölümünde üzerinde durulan bir başka husus, Portekizliler ile ilişkilerdir. Bu başlık altında Şah Cihan'ın selefleri döneminde Hugli Limanı'na yerleşen Portekizlilerin burada güçlenmeleri, Müslümanlara zulmetmeleri ve onları Hristiyanlaştırma çabaları neticesinde Babürlü topraklarından çıkarılışları izah edilmiştir. Bu bölümde son olarak Ahum Krallığı ile ilişkiler konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında Ahum Krallığı'nın Babürlülere ait bazı bölgeleri ele geçirmeleri anlatılmış, ardından da Babürlülerin söz konusu krallığı cezalandırmak suretiyle kaybedilen yerleri geri almaları açığa çıkarılmıştır.

Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı, dünya medeniyetleri tarihinde hiç şüphesiz önemli bir yere sahip olan Babürlü Devleti'nin Şah Cihan devri (1528-1658) dış politikasını siyasi ve askeri yönleriyle tespit etmek ve konuyla ilgili ulaşılabilen bilgi ve bulguları ortaya koyabilmektir. Babürlü Devleti'nin beşinci hükümdarı olan Şah Cihan devri dış siyasetini, söz konusu dönemin dinamiklerini, egemenliğin meşruiyet kaynağını, hakimiyet anlayışını ve tamamlayıcı unsurlarını dikkate alarak ilmi metotlar ışığında

doğru ve tarafsız bir şekilde izah etmek, tarih ilmine katkı sağlayacaktır. Bu bakış açısından hareketle, çalışmamızda Babürlü hanedanlığı içerisinde çıkan bir hükümdar tarafından yönetilen bu devletin dış politikasındaki istikametinin dönemin ruhundan ve siyasi atmosferinden bağımsız olmayacağı bilinciyle ele alınmıştır. Yapacağımız çalışmada meseleyi bu minvalde tasavvur edip, değerlendirmemizin bizi daha sağlıklı sonuçlara erdirtireceği kanaatindeyiz.

Şah Cihan döneminde Babürlü Devleti'nin dış siyasetinde etkili olan başka unsurlar da vardır. Devletin başında bulunan hükümdarın karakteristik özellikleri ve hassasiyetleri bu unsurların başında gelir. Bu doğrultuda Şah Cihan devri Babürlü dış politikasında alınan kararlarda ve atılan adımlarda onun bu yönlerinin etkili olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Şah Cihan'ın kişilik özelliklerini en iyi anlayabileceğimiz dönem, onun çocukluk ve şehzadelik dönemleridir. Dolayısıyla Şah Cihan'ın tahta çıkışından sonra izleyeceği dış siyaset hakkında daha doğru bir değerlendirme yapabilmemiz için, çalışmamızda onun çocukluğu, eğitimi ve şehzadelik çağlarını bu dikkat-i nazar ile ele almayı hedefliyoruz.

Tarafımızca yapılan araştırmalarda Babürlüler hakkında bilhassa yurt dışında oldukça fazla çalışmanın olduğunu gördük. Bu çalışmalar içerisinde Şah Cihan devrinin kitap bölümü şeklinde veya müstakil bir çalışma konusu olarak ele alınmış olduğunu da tespit ettik. Ancak onun devrinde Babürlü dış politikasını başlı başına ele alan herhangi bir çalışma ile karşılaşmadık. Buna ilaveten Şah Cihan devri gelişmelerine baktığımızda bu dönemde dış politika ağırlıklı bir siyasetin izlendiğine şahit oluyoruz. Bu sebeplerden dolayı Şah Cihan devri Babürlü dış politikası üzerine ele alınan bu çalışmanın bu alanda bir eksikliği tamamlaması ümit edilmektedir.

Tezin Yöntemi

Çalışmamızın konusunun belirlenmesinin ardından öncelikle konuyla ilgili olan kaynakların tespit edilmesi amacıyla genel bir literatür ve kaynak taraması yapılmıştır. Akabinde Şah Cihan'ın doğumundan ölümüne kadar (1628-1666) tez konumuz hakkında bilgi veren yazılmış olan Babürlü vekayinameleri araştırılmıştır. Diğer taraftan konumuz Şah Cihan dönemi Babürlü dış politikası olduğundan, bu dönemde Babürlülerin ilişki içerisinde olduğu devlet, hanlık ve sultanlıklara ait vekayinameler de incelenmiştir. Bu vekayinamelerin bir kısmı İran'da yapmış olduğumuz araştırmalar

neticesinde, bir kısmı ise Hindistan, İngiltere ve Türkiye'deki kütüphanelerden temin edilmiştir. Çalışma sonucunda tespit edilen kaynakların tamamı bir araya getirilmiştir. Kullanılacak malzemeler ve bilgiler düzenlendikten sonra fişlemeler kısmına geçilmiştir. Bu eserlerin fişlemelerinin ardından vekayinameler taranmaya başlanmıştır. Bu vekayinamelerin konuyla ilgili kısımları detaylı bir şekilde irdelenmiştir ve Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu vekayinamelerden elde etmiş olduğumuz veriler, çalışmamızın bir şablon olarak şekillenmesini ve yazım aşamasında temel araştırma alanlarının aydınlanmasını sağlamıştır.

Tez çalışmamızın konusu hakkında tespit edilen vekayinameler içerisinde en fazla ve doyurucu bilgiyi Babürlü vekayinamelerinde bulmaktayız. Şah Cihan dünyaya geldiğinde Babürlü tahtında bulunan Ekber Şah devrine ait vekayinameler ile onun vefatından sonra tahta çıkan Cihangir Şah devrine ait vekayinameler yararlandığımız kaynaklar arasında bulunmaktadır. Bunlar *Ekbername*, *Tüzük-i Cihangiri*, *İkbalname-i Cihangiri* gibi vekayinamelerdir. Bu vekayinameler, özellikle yazıldığı dönemdeki hükümdarın siyasi faaliyetlerini ele almakla birlikte Şah Cihan'ın şehzadelik dönemi hakkında da malumat vermektedir. Diğer Babürlü vekayinameleri ise Şah Cihan'ın hükümdarlığı sırasında veya ölümünden bir süre sonra yazılan vekayinamelerdir. Bunlar, *Padişahname*, *Amal-i Salih (Şah Cihanname)*, *Müntehab'ül Lübab ve Şah Cihanname* gibi eserlerdir. Burada öncelikle Babürlü vekayinameleri hakkında kısaca bilgi vermekte fayda görüyoruz.

Tezimizin ana kaynaklarından olan *Ekbername* adlı eser, Şeyh Ebul Fazl Allame tarafından Ekber Şah'a ithaf edilmek üzere kaleme alınmıştır. Bu eser, Ekber Şah döneminin en önemli başvuru kaynaklarındanıdır. Ebul Fazl Allame, devlet adamlığı, kumandanlığı ve ilahiyatçılığı ile bilinir. *Ekbername*, üç kitap halinde tasnif edilmiştir. Bu eser, bazı efsanevi bölümlerden sonra Babür devrinden başlar ve Ekber Şah'ın kırk altıncı yılının sonuna, yani 1602 yılına kadar devam eder. *Ekbername*, Ekber Şah devrinin en ayrıntılı ve kapsamlı vekayinamesidir. Eserin Farsça metni Asiatic Society of Bengal tarafından Kalküta'da 1877-1878 yılında yayınlanmıştır. Eser ayrıca H. Beveridge tarafından İngilizceye çevrilmiş ve aynı kurul tarafından basılmıştır.

Tüzük-i Cihangiri, Cihangir Şah'ın hükümdarlığının (1605-1627) on yedinci yılına kadar olan bölümü bizzat kendisi tarafından, on yedinci yılından on dokuzuncu yılına kadar olan bölümü kendisinin denetimi altında Mutemed Han tarafından, Cihangir

Şah'ın vefatına kadar yaşanan olaylar ve şehzadeler arasında süren mücadeleler ise Mirza Muhammed Hadi Han tarafından yazılmıştır. Eserin bu son kısmına *Tetimme-i Vâkı'ât-ı Cihângîrî* (*Zamîme-i Cihângîrî*) denir. Ayrıca eserin dibacesi de bu şahıs tarafından kaleme alınmıştır. Bu vekayiname, *Tezkire-i Cihângîr*, *Tüzükât*, *Vâkı'ât-ı Cihângîrî*, *Cihângîrnâme* gibi isimlerle de bilinmektedir. Eser, Şah Cihan'ın şehzadelik dönemi ve taht mücadeleleri hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Farsça metin halinde Sir Seyyid Ahmed tarafından Aligarh'da 1864 yılında yayınlanmıştır. Ayrıca İngilizce çevirileri de mevcuttur.

Cihangir Şah dönemi kaynaklarından *İkbalname-i Cihangiri*, Mutemed Han tarafından yazılmıştır. Yazar, Cihangir Şah'ın bahşısı ve yakını idi. Bu eserin bir kısmı Cihangir Şah'ın vefatından önce, geriye kalan kısmı ise vefatından sonra kaleme alınmıştır. Vekayinamenin ilk on dokuz yılı, *Tüzük-i Cihangiri*'nin metoduna benzer bir şekilde hazırlanmakla birlikte aynı eserin özeti gibidir. Bu eser çalışmamızı hazırlarken Şah Cihan'ın şehzadeliği bölümünün açığa çıkarılmasında oldukça faydalı oldu. Mevlevi Abdulhay ve Mevlevi Ahmed Ali Sahban tarafından tashih edilen eser, Asiatic Society of Bengal tarafından Kalküta'da 1865 yılında basılmıştır.

Padişahname, Şah Cihan döneminde yazılan en önemli vekayinamelerdendir. Eser, Abdul Hamid Lahori tarafından kaleme alınmıştır. Bu devrin müelliflerinden Muhammed Salih Kenbu'ya göre Lahori, Ebul Fazl Allame'yi örnek almıştır. Ancak ne kendisi Allame kadar yeteneklidir, ne de yazdığı eser *Ekbername* düzeyinde bir eserdir. Kenbu'ya göre üslubu oldukça dalkavukcadır. Ayrıca bu vekayiname Şah Cihan'ın saltanatının ilk yirmi yılına kaynaklık etmektedir. Her yıl ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Lahori, yaşlılık sebebiyle eseri yazmaya devam edemeyince kendisinin yetiştirmiş olduğu Muhammed Varis bu görevi üstlenir. Eserin son on yılı Muhammed Varis tarafından yazılmıştır. *Padişahname*, Asiatic Society of Bengal tarafından Kalküta'da 1867-1868 yıllarında iki cilt halinde yayınlanmıştır.

Babürlü kroniklerinden *Şah Cihanname*, çalışmamızda yararlandığımız önemli eserlerdendir. Müellif İneyet Han, Şah Cihan'ın tahta çıktığı yıl dünyaya gelmiştir. Babası Babürlü devlet adamlarından Zafer Han'dır. İneyet Han, çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Aynı zamanda ünlü bir şairdir. Eseri *Şah Cihanname*, Şah Cihan'ın bütün saltanat dönemini ele almaktadır. İlk yirmi yıl Lahori'nin *Padişahname*'sinden aktarılmıştır. Bu eser de *Padişahname* gibi Şah Cihan'ın her yılını ayrıntılı olarak

anlatmaktadır. Ancak üslup ona göre daha makuldür. Farsça yazılmış olan eserin bu dilde baskısı hakkında net bir bilgiye sahip değiliz. Bu yüzden çalışmamızda eserin İngilizce çevirisinden istifade ettik.

Bu döneme ait vekayinamelerden diğeri Muhammed Salih Kenbu'nun *Şah Cihanname* olarak da bilinen *Amal-i Salih* adlı eseridir. Yazarı hakkında çok fazla bilgi mevcut değildir. Kenbu, eserinde Şah Cihan'ın doğumundan vefatına kadar Babürlü tarihi hakkında bilgi vermektedir. Lahori'nin eseri *Padişahname* kadar ayrıntılı olamamakla birlikte değerlidir. Eserin başlangıcında Şah Cihan'dan önceki Babürlü hükümdarların yanı sıra Timurlu Devleti hükümdarı Emir Timur ve bazı Timurlu mirzaları hakkında kısaca malumat verilmektedir. Kenbu, hadiseleri zaman zaman şiirsel bir şekilde dile getirmiştir. Çalışmamızda en çok istifade ettiğimiz eserlerden biri de Muhammed Salih Kenbu'nun *Şah Cihanname*'sidir. Üç ciltten oluşan eserin çeşitli yıllarda yayınlanmış Farsça baskıları mevcuttur. Ayrıca Urduca'ya çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Biz eserin birinci ve ikinci ciltlerinin 1967 Lahor, üçüncü cildinin ise 1960 Lahor baskılarından yararlandık.

Şah Cihan dönemine ait vekayinamelerden biri ise Muhammed Haşim Han'ın *Müntehab'ül Lübab* adlı eseridir. Yazar daha çok Hafi Han adıyla bilinir. Çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştur. Muhammed Haşim, üç ciltten oluşan bu eserin birinci cildinde Muhammed b. Kasım es-Sekafi'nin ilk Hindistan seferinden, Gazneliler, Gurlular, Delhi Türk Sultanlıkları, Halaciler, Tuğluklar, Seyyidler ve Ludilerden bahsetmektedir. Eserin ikinci cildi Babür, Hümayun, Ekber Şah, Cihangir Şah, Şah Cihan, Evrengzib, Bahadır Şah ve haleflerini anlattıktan sonra Nasırüddin Muhammed devrinin beşinci senesinde (1723-24) son bulur. Muhammed Haşim, bu bölümde daha önce kaleme alınmış eserlerden yararlanmış ve şahit olduğu olaylarla ilgili olarak kendi gözlemlerine yer vermiştir. Eserin üçüncü cildi Hindistan'daki mahalli hanedanları anlatır ve Dekken hakkında önemli bilgiler verir. Müntehab'ül Lübab, kaynakları açısından güvenilir bir eserdir. Muhammed Haşim, eserinde babası ve bazı yakınlarının bilgisine de başvurmuştur. Eser, üslubu, muhtasar oluşu ve tarafsızlığı nedeniyle beğenilmektedir. Eserin birinci cildi 1869 yılında, ikinci cildi 1860 ve 1874 yıllarında Farsça olarak Kalküta'da basılmıştır. Üçüncü cildin Dekken'de hüküm süren hanedanlıklara ait kısmı ise 1909-1925 yılları arasında yayınlanmış, bazı bölümleri İngilizceye tercüme edilmiştir.

Şah Cihan devrinde Babürlü Devleti'nin Güney Hindistan'dan, Asya ve Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafya ile ilişki içerisinde olduğunu biliyoruz. Bu dönemde Babürlülerin Güney Hindistan'da Dekken Sultanlıkları, Türkistan'da Buhara Hanlığı, Ön Asya'da Safeviler, Anadolu ve Doğu Avrupa'da Osmanlılar ile temas halinde olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla çalışmamızı hazırlarken Babürlülerin ilişki içerisinde olduğu devlet, hanlık ve sultanlıklara ait kaynaklardan da istifade etmeye gayret gösterdik. Bu bakış açısı, çalışmamıza kaynak zenginliği sağladığı gibi ele aldığımız meselelerin çok yönlü değerlendirilmesine ve daha doğru sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olmuştur.

Tezkire-i Mukim Hani, çalışmamızda yararlandığımız Buhara Hanlığı kaynaklarından. *Tarih-i Mukim Hani* olarak da bilinmektedir. Çalışma, 1702-1707 yılları arasında Belh hakimliği yapan Muhammed Mukim Han'ın talebi üzerine Muhammed Yusuf Münşi tarafından kaleme alınmıştır. Müverrih hakkında bilgi oldukça azdır. Onun en çok bilinen yönü eserini ithaf ettiği Muhammed Mukim Han'ın hizmetinde bulunmuş olmasıdır. Eser, bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Türk-Moğol halklarının atalarından ve Cengiz Han'dan bahsedilmektedir. Birinci bölümde Şibaniler, ikinci bölümde Astrahaniler döneminde Buhara Hanlığı'nın siyasi tarihi ile birlikte sosyo-ekonomik tarihi, çevre bölge ve ülkeler ile ilişkiler, üçüncü bölümde ise 1702-1704 yılları arasında Buhara Hanlığı tarihi ele alınır. Bu son bölümde bilhassa başkent ile Belh arasındaki üstünlük mücadelesi konu edinilmiştir. Eserin Farsça ve Rusça baskıları mevcuttur. Biz çalışmamızda eserin Farsçasından istifade ettik.

Çalışmamızda yararlandığımız Safevi vekayinamelerinden *Huld-i Berin* (Kutsal cennet), şair ve müverrih olan Muhammed Yusuf Valeh Kazvini tarafından Şah Süleyman (1666-1694) döneminde yazılmıştır. Hicri 958 (M. 1580-1581) tarihinde doğan Kazvini, Safevi divanında devlet görevinde bulunmuş ve Tophane vezirliğine kadar yükselmiştir. Eserini hicri 1078 (1667-1668)'de tamamlamıştır. Genel bir tarih kitabı olan *Huld-i Berin*, sekiz bölüm ve Şah Süleyman'ın anlattığı bir sonuç bölümünden meydana gelir. Kitapta sırasıyla peygamberler tarihi, İslam öncesi hükümdarları, Hz. Muhammed'in hayatı, Şii İmamlar, Emevi ve Abbasi tarihi, Cengiz Han ve devleti, Timurlular, Kara Koyunlular, Ak Koyunlular ve detaylı bir Safevi tarihi yer almaktadır. 6. ve 7. bölümlerde Timurlu mirzaları ile Türkmenlerin (Ak Koyunlu-Kara Koyunlu)

faaliyetleri anlatılır. 8. Bölümde ise Safevi silsilesinden bahsedilmektedir. Bu bölüm yedi alt bölüme ayrılmıştır. Çalışmamızda bu eserin hicri 1382 Tahran baskısından yararlanılmıştır.

Tez çalışmamızda istifade ettiğimiz diğer Safevi kroniği ise *Abbas Name*'dir. Eserin müellifi Muhammed Tahir Vahid Kazvini'dir. Sadrazam Alaaddin Hüseyin'in isteği üzerine kaleme alınan kronik, kuruluşan Şah II. Abbas döneminin son yıllarına kadar Safevi tarihini kapsamaktadır. Eser bir mukaddime ile üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Müellifin yirmi beş yıllık Şah II. Abbas döneminin ilk yirmi iki yılında (1642-1663) şahit olduğu olayları aktardığı bölüm, bu yıllarla ilgili en önemli kaynak kabul edilmektedir. Eserde devlet adamları, alimler, ve sanatkarlar hakkında bilgi bulunmakta, ayrıca çevre ülkelerle ve bilhassa Türkistan, Hindistan ve Gürcistan ile ilgili malumat yer almaktadır. İran ve İran dışında çeşitli yazmaları olan eserin son bölümü, İbrahim Dihkan tarafından *Abbasname ya Şerh-i Zindegani 22 Sale-i Şah Abbas-i Sani*: 1052-1073 adıyla neşredilmiştir (Erâk 1329 hş./1950). Tamamını Said Mir Muhammed yayınlamıştır (Tahran 1383 hş.). Settâr Ūdi, *Sergüzeşt-i Şah Abbas-i Düvvam* adıyla eserin bir özetini neşretmiştir (Tahran 1384 hş.).

Çalışmamızda istifade ettiğimiz diğer kronik, *Ravzatü'l Hüseyin fi Hülasat-i Ahbari'l-Hâfikeyn* olarak da bilinen *Tarih-i Naîmâ*'dır. Eserin müellifi Mustafa Naîmâ Efendi, Halep'de doğmuş, daha sonra İstanbul'a gelmiş ve 1686 yılında Divan-ı Hümayun katipleri arasına dahil olmuştur. Belirli aralıklarla üç defa Anadolu muhasebeciliği görevini ifa etmiştir. Son memuriyeti, Mora muhasebeciliğidir. İlk Osmanlı vakanüvisi olan Naîmâ, eserinde eleştirel bir dil kullanmış, olayları sebep sonuç ilişkisine dayandırarak izah etmiştir. Altı ciltten oluşan eseri, Miladi 1592-1660 yılları arasındaki hadisleri kapsamaktadır. Bu kronik, çalışmamızda Babürlü-Osmanlı diplomatik ilişkilerinin aydınlatılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Biz bu kroniğin Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yayınlarının 2007 yılında yaptığı baskısından yararlandık.

Mecmua-i Münşeât, uzun yıllar Osmanlı bürokrasisinde görev yapan ve önemli memuriyetlerde bulunan Feridun Beğ'in eseridir. XVI. yüzyılda yaşamış olan müverrihin eseri iki ciltten oluşmaktadır. Feridun Beğ eserinde III. Murad dönemine kadar gençliğinden itibaren topladığı Osmanlı Hanedanlığı'na ait Arapça, Farsça ve Türkçe mektupları her padişah devrine göre derlemiştir. Eserini Sokullu Mehmet Paşa

aracılığı ile III. Murad'a taktim etmiştir. Çağdaşı Selaniki Mustafa Efendi'nin verdiği bilgilere göre eser pek itibar görmemiştir. Kendisinin verdiği bilgilere göre ise III. Murad 300 yıllık mektupların derlenmiş olmasından dolayı memnun kalmış, ancak bazı hasetçiler bunu beğenmeyip küçümsemişlerdi. Çalışmamızın Buhara Hanlığı ile ilişkiler kısmında istifade ettiğimiz eser, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde mevcuttur.

Çalışmamızın yazım aşamasında elde edilen kaynaklar kullanılmadan önce birbirleri ile karşılaştırılarak bu kaynaklardaki bilgilerin doğrulukları tespit edilmiştir. Bu anlamda kaynaklar arasında ortaya çıkabilecek ve bilgi yanlışlığına sebep olabilecek muhtemel çelişkili ve yer yer yanlış olan bazı bilgilerin de doğrusuna ulaşılmasına özen gösterilmiştir. Bu şekilde konumuzun daha sağlıklı bir şekilde araştırılması ve anlaşılabilir kılınması sağlanmıştır. Araştırma konumuzun yazım aşamasında anlaşılır ve akıcı bir üslup kullanmaya gayret edilmiştir. Yazım ve imla kurallarına büyük bir özen gösterilmiş ve genel olarak Türk Dil Kurumu (TDK)'nun yazım kuralları esas alınmıştır. Böylece eser genelinde tek tip dilbilgisi kuralları kullanılarak bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Temin ettiğimiz vakayinameler ile basılı eserlerin kullanımı sırasında uygun bir yöntem kullanımına özen gösterilmiştir. Söz konusu vakayinamelerde konuyla alakalı içerikler tespit edildikten sonra diğer kaynaklardaki bilgilerle örtüşecek veya bu kaynaklardaki bilgilerin vakayinamelerden alınan verilerdeki boşlukları tamamlayacak şekilde bütün belge ve bulgular yazım aşamasında tekrar gözden geçirilmiştir. Özellikle yapılan karşılaştırmalar üzerinden, her belge ayrı ayrı değerlendirilmiş ve müteakiben de belgelerdeki bilgiler çalışmada kullanılacak seviyeye getirilmiştir. Çalışmamızda özellikle vakayinamelerden yararlanılarak siyasi ve askeri hadiseler ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Ancak vakayinamelerde geçen bu hadiseler çok fazla tarihlendirilmediğinden tezimizde istediğimiz oranda tarih verme imkanı bulamadık. Bu eksikliği gidermek için konu başlıklarının yanında tarihe yer verdik.

Netice itibariyle vakayinameler, kitaplar ve makalelerden sağlanan bilgiler tasnif edilerek sınıflandırılmış ve bu konular çerçevesinde, çalışmanın içeriği belirlenmiştir. Daha sonra tezin bölümleri oluşturularak yazım aşamasına geçilmiştir. Çalışmanın yazım aşaması tamamlandıktan sonra, tezde yer alan yazım ve mantık yanlışları ile ilave edilebilecek hususlara ilişkin bütün detaylar çalışmanın danışmanı Doç. Dr. M. Bilal Çelik tarafından detaylı bir şekilde kontrol edilmiş, hatalı olan yerler çıkarılmış ve eksik

kalan taraflar tamamlanmıştır. Bu kontrol sürecinin ardından, düzeltmeler bitirilmiş ve çalışmaya son hali verilmiştir.

Tezin Önemi

Şah Cihan devri, Babürlü tarihi içerisinde hiç şüphesiz önemli bir yer tutar. Henüz “*Şah Cihan*” unvanını almamış olan Hürrem, şehzadelik döneminden itibaren elde etmiş olduğu başarılarıyla tahta çıkması halinde Babürlü devletini yeni bir tarihi sürecin beklediğinin haberlerini veriyordu. Şehzadeligi döneminde elde etmiş olduğu ilk zafer, Ekber Şah ve daha sonra da Cihangir Şah’ın sevk ettiği orduların mağlup edemediği Mevar Krallığı’na boyun eğdirmesiydi. Bu başarısı, ona başka görevlerin tevdi edilmesine kapı araladı. Bu zaferin ardından Babürlü ordusunun Dekken bölgesinde yenildiği haberlerinin gelmesi üzerine burada bulunan sultanlıklar üzerine gönderilen Hürrem, onları diplomasi yoluyla Babürlü itaatini kabul etmek ve haraç ödemek zorunda bıraktı. Cihangir Şah, oğlu Hürrem’e elde ettiği bu başarısından dolayı “*Şah Cihan*” unvanını verdi. Cihangir Şah, ayrıca tahtının yanına Şah Cihan’ın oturması için bir koltuk bulundurulmasını uygun gördü. Daha önce hiçbir Babürlü şehzadesinin elde edemediği bu imtiyaz Babürlü tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Şah Cihan devrinde meydana gelen hadiseleri incelediğimizde devletin yönetim mekanizmasında hükümdar olarak onun gücünü kimseyle paylaşmadığını ve alınacak olan kararlarda son sözü söylediğini görürüz. Bu yönü onu devletin kurucu hükümdarı olan Babür hariç devletin başına geçen diğer hükümdarlardan ayırır. Çünkü Babür’den sonra Şah Cihan’a kadar devletin başına geçen hükümdarların zaman zaman ileri gelen devlet adamları veya eşleriyle yetkilerini paylaştıklarını görürüz. Babürlü devlet adamlarından Bayram Han’ın Hümayun ve Ekber Şah ve döneminde devlet yönetiminde oldukça ön plana çıktığını biliyoruz. Diğer taraftan Cihangir Şah devrinde onun eşi Nur Cihan’ın alınan kararlarda hükümdardan daha etkili olduğunu dönemin kaynaklarından tespit edebiliyoruz. Şah Cihan ise hükümdarlığı devrinde yetkilerini kimseyle paylaşmayan, etrafındaki devlet adamlarının ise yetkilerini aşmasına müsaade etmeyen güçlü bir lider olarak karşımız çıkmaktadır.

Şah Cihan devrinin en dikkat çekici taraflarından birisi, sabık hükümdarlar dönemine nazaran bu dönemde Osmanlılar ile ilişkilerin hız kazanmış olmasıydı. İki taraf arasındaki mektuplaşmalar ve hediyeleşmelerden bunu rahatlıkla görebilmekteyiz. Buna

ilaveten Şah Cihan, hem atalarının mirası olarak kabul ettiği Buhara Hanlığı sınırlarındaki Maverâünnehir'i zapt etmek, hem Dekken sultanlıkları üzerinde hakimiyet kurmak, hem de Kandahar'ı Safevilerden geri almak için onlarla şiddetli mücadeleler içerisine girdiği görülmektedir. Şah Cihan dönemine kadar hiçbir Babürlü hükümdarı devrinde devletin askeri politikaları bu düzeyde geniş bir coğrafyayı kapsamamıştı. Dolayısıyla Şah Cihan devri dış politikası Babürlü tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.

Şah Cihan devrinde Sünni İslam geleneğinin devletin dış politikasında en önemli sacayaklarından biri olduğunu görürüz. Şah Cihan'a kadar hiçbir Babürlü hükümdarı Sünni geleneği devletin dış politika çıkarları için onun kadar kullanmamıştı. Hatta Ekber Şah'ın bütün dinleri tek çatı altında toplamak için kurmuş olduğu din-i ilahi ile İslamiyet büyük zarar görmüştü. Şah Cihan'ın Şii Safevi Devleti'nin yanı sıra Şii Adilşahlar ve Şii Kutubşahlar üzerinde yürüttüğü siyasetin temelinde Sünni İslam geleneğinin olduğunu görebiliyoruz. Onun Kutubşahlara gönderdiği bir fermanla Safevi şahı adına okutulan hutbeden vazgeçilerek kendi adına hutbe okutulmasını talep etmesi Sünni bir devlet anlayışına sahip olduğunun en açık delilidir. Aynı dönemde Sünni öğretiyeye dayalı siyasal bir anlayışa sahip olan Osmanlı ve Özbeklerle, Şii bir gelenek olarak Sünni İslam dünyasının tam ortasına sıkışan Safevi Devleti'nin mevcut durumunun anlaşılması için şu ana kadar Türkiye'de bir tez çalışması olarak ele alınmayan Şah Cihan dönemi Babürlü Devleti'nin dış politikasının ortaya konması ayrıca önem taşımaktadır.

BÖLÜM 1: ŞAH CİHAN'IN ŞEHZADELİK DÖNEMİ

1.1. Çocukluğu, Eğitimi ve Yetiştirilmesi

Tarihte Şah Cihan olarak bilinen Şehzade Hürrem, 15 Ocak 1592 tarihinde Perşembe gecesi büyük babası Ekber Şah'ın saltanatının otuz altıncı yılında Lahor'da dünyaya geldi.¹ Onun babası Şehzade Selim², annesi ise Mute Raca Uday Singe'nin kızı Racput prensesi Ceget Gıyasın (Manmati)'dir.³ Hürrem, Selim'in üçüncü oğlu idi.⁴ Şehzade Hüsrev, ondan beş, Perviz ise üç yaş büyüktü. Ekber, torununun cinsiyetinin erkek olmasına çok sevindi. Bu durum, çocuğu olmayan eşi Rukiye Sultan Begüm'ün de mutluluk kaynağı idi. Selim, saltanat gelenekleri mucibince doğumundan altı gün sonra oğluna isim vermek için babası Ekber'i evine davet etti.⁵ Astrologlar, yeni doğacak olan Şehzade hakkında bazı öngörülerde bulunmuşlardı. Onlar, bir erkek çocuğun dünyaya geleceğini, büyüüp tahta çıktığı dönemde her yerin aydınlanacağını dile getirmişlerdi. Ayrıca onun hakimiyetinde mutluluk, bereket ve gücün artacağını ifade etmişlerdi. Ekber, astrologların verdiği bu bilgilerden yola çıkarak torununa Hürrem ismini verdi.⁶ O, torununu saraya getirerek Rukiye Sultan Begüm'e teslim etti. Babürlü hükümdarı eşine *"benim senden evladım yok, bu çocuk benim ve senin çocuğundur, onu kucağında şefkatle besle"* dedi. Hürrem, bundan sonra Ekber Şah ölünceye kadar Rukiye Sultan Begüm'ün elinde büyüdü ve ondan terbiye aldı.⁷

Babürlü geleneklerinde bir çocuk sünnet olduktan sonra okula başlardı. Bu doğrultuda Hürrem 4 yaş, 4 ay, 4 günlük olunca mektep töreni icra edildi. Geleneksel eğlenceler ve şenlikler düzenlendi. Onun hocası, meşhur Mirza Can Tebrizî'nin gözde öğrencisi Molla Kasım Beğ Tebrizî idi. Seçkin bir alim ve mantık biliminin ileri gelenlerinden

¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama of 'Inayat Khan: an abridged history of the Mughal Emperor Shah Jahan, Compiled by his Royal Librarian*, Ed. W. Begley and Z. Desai, (Delhi: Oxford University Press, 1990), 5.

² Ekber Şah, oğluna çok sevdiği Şeyh Selîm b. Bahâeddin-i Çiştî'nin adını verdi. Ancak Şehzade Selim sarayda Şeyhü Baba adıyla çağrılırdı. Cihangir Şah, *Tüzük-i Cihangiri* adlı eserinde Selim adının meşhur Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in adıyla karıştırılabileceği kaygısına kullanmadığını, hükümdarlara layık bir isim olduğu için Cihangir adını tercih ettiğini, tahta çıktığı sırada güneş doğduğu için de Nureddin unvanını aldığını ifade eder. Bkz; Nureddin Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, Hz: Muhammed Haşim, (Tahran: İntişârat-i Bunyad-i Ferheng-i İran, 1359), 2; Enver Konukçu, "Cihangir", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 538.

³ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 12.

⁴ Henry George Keene, *The Turks in India*, (London: World Public Library, 1879), 112.

⁵ Banarsi Prasad Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, (Allahabad: Central Book Depot, 1931), 2; Portekizli gezgin ve misyoner Sebastien Manrique Hürrem'in annesinin isminin Balmati Begüm olduğunu söylemektedir. Bkz. Fray Sebastien Manrique, *Travels of Fray Sebastien Manrique: 1629-1643*, Vol II, (Arakan: Works Issued by the Hakluyt Society, 1927), 201.

⁶ Muhammed Salih Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, Ed. Gulam Yezdani, (Lahor: Şefik Pres, 1967), 8.

⁷ Abdulhamid Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, Ed. M. Kabiruddin Ahmad and M. Abdur Rahim, (Calcutta: College Press, 1867), 67.

olmasının yanı sıra iyi bir sūfî ve muhtemelen büyük bir coğrafya eseri olan *Mecmua-i Būldan*’ın tercümanıdır. Hürrem, daha sonra Tebrizî gibi tanınmış ve meşhur bir hekim olan Hakim Ali Gilanî’den dersler aldı. Gilanî, tıp alanında dayısı Hakim-ul-mülk Şirazî, Şah Fethullah Gilanî ve teoloji (dini bilimler) alanında ise Şeyh Abdünnebi’den eğitim almıştı. Hürrem, diğer hocalarından ziyade Hakim Ali ile güçlü bağlar kurdu. Eğitim hayatı boyunca kendisi için çok faydalı olan Hakim Ali’yi ilerleyen yaşlarında sık sık şükranla andı. Şehzade’nin entelektüel gelişimini yönlendirmek ve şekillendirmek görevini üstlenenler arasında şair Meyan Vecihüddin Guceraî’den ders almış olan Şeyh Sūfî de vardı. Şehzade’nin bir başka hocası ise iyi eğitilmiş bir genç olan Şeyh Ebul Fazl’ın kardeşi Şeyh Ebul Hayr’dır.⁸

Şehzade Hürrem’in ismini zikrettiğimiz alimlerden ders almış olması onun kişisel gelişimi açısından olumlu sonuçlar doğurdu. O, babasının aksine pratik zekaya sahipti. Farsça dersleri aldı ve bu dili konuşma becerisini ilerletti. Fakat Türkçeye ilgisi azdı. Selim, Şehzade’nin atalarının diline karşı tembel oluşunu Rukiye Begüm’e şikayet etti. Ekber, torunun Türkçe dersi almasını istiyordu. Bu maksatla 1601 yılında Tatar Han’ı ona Türkçe öğretmek için görevlendirdi. Tatar Han, Türkçeye isteksiz olan genç Şehzadeye bu dili nasıl öğreteceği hususunda endişeli idi. Fakat Hürrem pasif bir Şehzade değildi. O, keskin bir zekaya, muhteşem bir hafızaya sahipti. Ayrıca araştırmayı seven ve yüksek kapasitede bir insandı.⁹

Babürlü Şehzadesinin kitapları çok fazla seveceği umulmuyordu. Onun eğitimi, bedensel ve ruhsal yönlerini geliştirmesi yönünde tasarlandı. Ekber, Hürrem’in fiziksel eğitimini bilhassa önemsiyordu. O, 1597 tarihinde son kez Keşmir’e gitti ve torununu Lahor’da Mir Murad Cüveyni’nin kontrolüne bıraktı. Mir Murad, ona okçuluğu öğretti. Hürrem daha sonra dedesine eşlik ederek Dekken’e gitti.¹⁰ O, adap, belagat, edebi

⁸ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 2-3.

⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 4.

¹⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 4. Dekken kelimesinin kökeni Sanskritçe “güney ülkesi” anlamına gelen Dakṣiṇāpatha olup, Arapça eserlerde Decnî şeklinde geçmektedir. Kuzey Hindistan’dan Vindhya ve Satpuras sıradağları ile ayrılan, güneyde Tungabhadra nehrine kadar devam ederek asıl Hint yarımadasının kuzey yarısını oluşturan Dekken’i beş bölgede incelemek mümkündür. Birincisi, Hint denizi ve Batı Ghatlar’la çevrili Deş kesimidir. Burası Marataların asıl yurdudur ve önemli şehirlerden Ahmednagar ile Poona buradadır. İkincisi, Ortaçağ’da Berar olarak bilinen ve günümüzde de en önemli şehri Nagpur olan Vidarbha bölgesidir. Üçüncüsü, eski Haydarabad Devleti’nin Marathvada kısmıdır. Dördüncüsü, topraklarında genellikle anadil olarak Telugi dilinin konuşulduğu, baş şehri Haydarabâd olan Tilangana bölgesidir. Beşincisi ise en önemli şehri Bicapur olan, nüfusunun çoğunluğu Kannadigaların meydana getirdiği güneybatı bölgesidir. Kaynaklar İslam fetihlerinden önce de bölgede Müslümanların yaşadığını ortaya koymaktadır. Daha sonra sırasıyla Delhi Sultanlığı idaresini elinde bulunduran Halaciler döneminde Dekken bölgesinde bazı fetihler yapılmış ve Tuğluklar döneminde ise

Üslup, güzel konuşma, hece ve vezin üzerine dersler aldı. Ayrıca dedesinin yanında askeri taktik ve strateji dersleri ile kılıç, kama ve ateşli silah kullanımı hakkında oldukça iyi bir eēitim aldı. Ekber, Hürrem'i devlet işleri hakkında tecrübe kazanmasını istediēi için her zaman yakınında tuttu.¹¹

Ekber, Keşmir'den dönünce bir süre Lahor'da kaldı ve daha sonra Agra'ya gitti. O, Selim'i Mevar hakimi Rana Partap Singe zerine göndermeye, kendisi ise Dekken'e gitmeye karar verdi. Selim, Mevar'a hareketinden önce Ekber'den oēullarından birisinin kendisiyle gelmesini istedi. Ekber, Hürrem'den ayrılmaya hazır deēildi. Hüsrev'in de Selim'le gitmesini uygun bulmadı. Perviz'in babasıyla gitmesine ise itiraz etmedi. Bu sırada Hürrem iek hastalığına yakalandı. Selim, onu Agra'da bırakarak babasının talimatı doērultusunda harekete geçti. şehzade'nin durumu ciddi idi. Ekber, vakit kaybetmeden yetenekli doktorları aēırtarak onlardan torununu tedavi etmelerini istedi. Hürrem, kendisine uygulanan tedavi neticesinde yeniden saēlığına kavuştu. Ekber, bunun üzerine bol miktarda sadaka daēıttı ve birçok mahkumu serbest bıraktı. Daha sonra Hürrem'i de yanına alarak Dekken'e gitti.¹²

Ekber, Selim'in isyanı neticesinde hızla tekrar Agra'ya dönmek zorunda kaldı. O, barışçı tedbirlerle Selim'i ikna ettikten sonra bir ordu ile 1604 senesinin Aēustos ayında Agra'dan ayrıldı. Babürlü hükümdarı bir süre ilerledikten sonra annesi Hamide Banu Begüm'n aniden hastalandığı haberini aldı. Ekber bu habere en başta inanmadı. Bunun, kendisinin Selim hakkındaki planlarını ērenmek için annesinin yaptıēı bir oyun olduēunu düşündü. Çünkü Selim, Hamide Banu Begüm'n gözdesiydi ve Ekber'in ona karşı sert önlemler almasına karşı idi. Ekber, annesinin gerçekten hasta olduēundan emin olmak için Hürrem ve Hakim Ali'yi Agra'ya gönderdi. Hürrem Hamide Begüm'n yanına gitti ve onun durumunun kötü olduēunu gördü. O, hemen Ekber'in yanına döndü ve ona annesini saē bir şekilde görmek istiyorsa Agra'ya geri dönmesi gerektiēini söyledi. Ekber vakit kaybetmeden geri Agra'ya döndü ve annesini ölüm dřēinde buldu. Hamide Banu Begüm, kısa bir süre sonra vefat etti.¹³

Dekken üzerinde hakimiyet saēlamlařtırılarak daha merkezi bir yönetim tesis edilmişti. 15. asrın sonlarına doēru Behmeni Devleti'nin g kaybetmesiyle eyaletlerde görevlendirilen valiler baēımsızlıklarını ilan ettiler. Bkz. Khalik Ahmad Nizami, "Dekken", *DA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9: 112-113.

¹¹ Munis Daniyal Faruqi, *Princes and Power in The Mughal Empire, 1569-1657*, (Doktora Tezi, Duke University, 2002) 169.

¹² Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 5.

¹³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 6.

Selim, babaannesinin vefatından sonra babasına boyun eğdi. Ancak çok geçmeden Ekber'in sağlık sorunları baş gösterdi. Ekber, bir gün Selim ve Hüsrev'e ait fillerin dövüşü için müsabaka organize etti. Ekber ve Hürrem bu dövüşü beraber izlediler. Selim'in fili Hüsrev'in filine üstünlük sağladı. Bunun üzerine Selim'in adamları, Hüsrev'in adamlarını aşağıladılar. Ekber, Hürrem'i Selim'in yanına yollayarak bu durumdan rahatsız olduğunu ve müsabakanın bitirilmesini istediğini bildirdi. Selim, hemen babasının talimatını yerine getirdi ve Hürrem vasıtasıyla onu bilgilendirdi.¹⁴ Ekber, dizanteri hastalığı nedeniyle bitkin bir şekilde buradan ayrıldı ve gece daha da rahatsızlandı. Babürlü hükümdarı sabah olduğunda neredeyse ölümün eşiğinde idi. Bu gelişme sarayda bazı şahıslara fitne fırsatı sağladı. Bu şahıslar Hüsrev'i tahta çıkarmak istiyordu. Onlar bunu garantiye almak için Selim hasta babasını ziyarete giderken onu yakalamayı planladılar. Fakat Selim, düşmanlarından korunması için uyarılmıştı. O, babası Ekber'e sadakatle bağlı olan ve onun başucundan ayrılmayan oğlu Hürrem için endişe ediyordu.¹⁵

Hürrem'in annesi Ceget Gıyasın yaşanan bu gelişmeler üzerine Ekber'in sarayına gitti. Hürrem'e orada bulunmasının tehlikeli olduğunu bildirdi. Fakat Hürrem, Ekber Şah'a olan sevgisinden dolayı onun yanından ayrılmak istemedi. Annesini geri gönderdi ve dedesi hala ölmemiş olduğundan onun yanında kalmaya devam edeceğini bildirdi. Çok geçmeden Selim geldi ve Ekber Şah'ı gördükten sonra oğlunun elinden tutarak onu kendi evine götürdü. Doğumunun altıncı gününden itibaren dedesi Ekber Şah'ın yanında bulunan Hürrem, Babürlü sarayından ayrıldıktan sonra babası Selim'in mülazımı¹⁶ oldu.¹⁷ Ekber bir hafta sonra vefat etti ve Selim 22 Ekim 1605 tarihinde Ebü'l-Muzaffer Nureddin Muhammed Cihangir Şah adıyla Babürlü tahtına çıktı.¹⁸ Çok geçmeden isyan eden Hüsrev, 6 Nisan 1606 tarihinde Ekber'in mezarını ziyaret etmek bahanesiyle Agra'dan kaçtı. Hüsrev, Pencap istikametinde ilerleyerek Hüseyin Beğ

¹⁴ Francis Gladwin, *History of Jahangir*, Ed. Rao Bahadur, K. V. Rangaswami Aiyangar, (Madras: B. G. Paul and Co., 1930), 17-18.

¹⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 6-7

¹⁶ "Mülazım" kelimesi, görevli, hizmetli, uşak, muhafız, maiyette bulunan, bağlı gibi anlamlara gelmektedir. Bkz; Mehmet Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Say Yayınları, 2013), 1561. Bu bilgiden yola çıkarak Şehzade Hürrem'in bundan sonra babasının maiyetinde, onun uygun göreceği vazifeyi ifa etmekle yükümlü bir görevli, bir saray mensubu olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 68.

¹⁸ Gladwin, *History of Jahangir*, 20.

Bedahşi ve Abdurrahim’le birleşti. Cihangir Şah, Hüsrev’in kaçış haberini duyunca Şeyh Ferid Buhari’ye onu takip etmesi talimatını verdi.¹⁹

Cihangir Şah, bu gelişmeden sonra başkentin güvenliğinin sağlanması amacıyla bir heyet oluşturuldu. Bu heyette Şeyh Selim’in büyük oğlu, daha sonra da İslam Han olarak anılan ve Bengal valiliğine atanan Şeyh Alaaddin, Mirza Kıyas Beğ Tehrani, Dost Muhammed Hacı Cihan ve Raca Rav Singe gibi şahıslar bulunmaktaydı. Hürrem bu heyetin başına atandı. Bu vazife, onun devlet meseleleriyle resmi olarak ilk teması idi. Hüsrev’in isyanı bir aydan az sürdü. Cihangir Şah, 9 Mayıs 1606’da Lahor’a girdi. Bazı adamları ona Gucerat, Dekken ve Bengal’de vuku bulan problemlerden dolayı Agra’ya geri dönmesini önerdi. Fakat Safevilerin tehditkar tutumu Cihangir Şah’ın bu öneriyi reddetmesine sebep oldu. O, 11 ay daha Babürlü-Safevi sınırda olup bitenleri takip etmek için Lahor’da kaldı.²⁰

Babürlü hükümdarı, Lahor’da bulunduğu sırada buradan Kabil’e gitmeye karar verdi. Yolculuktan önce annesi Meryem ez-Zamani’yi ve haremını Lahor’a getirmesi için Hürrem’e haber gönderdi. Cihangir Şah, bir süre sonra Hürrem’in Lahor civarına eriştiğini öğrendi ve annesini karşılamak üzere harekete geçti. Şehzade Perviz de bu sırada Lahor’a geldi. Cihangir Şah, oğlu Hürrem’i bir tümen (10.000 asker), nişan, bayrak ve nekkare ile ödüllendirdi. Ayrıca ona 8.000 hizmetli ve 5.000 süvarilik mansıb²¹ tevdi etti.²² Cihangir Şah, bir hafta sonra on beşinci doğum yıldönümü

¹⁹ Faruqui, *Princes and Power in The Mughal Empire*, 170.

²⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 7-8.

²¹ Mansıb’ın kelime anlamı mevki, derece ve memuriyettir. Ekber, devlet memurlarını otuz üç dereceye bölmüş ve her derecenin maaşını da belirlemiştir. Mansıb tevdi edilen kişiye mansıbdar denilmekteydi. Beğ karşılığı bir terimdir. En küçük mansıb 10, en yüksek mansıb ise 10.000 idi. Mansıbdarlara derecelerine göre maaş ve ödenek verilirdi. 100’den 400’e kadar mansıb sahibi olanlar mansıbdar, 500’den 2.500’e kadar mansıb sahibi olanlar amir, 3.000’den daha yüksek mansıb sahipleri ise emirü’l-ümera şeklinde isimlendiriliyordu. Ekber, bizzat kendisi mansıb veriyordu. Gerekli görüldüğünde hükümdar mansıb için araştırma yapabilir ve mansıbı azaltabilirdi. 7.000’den daha yüksek mansıb genellikle şehzadelere verilirdi. Mansıb vermede din ve topluluk farkı aranmazdı. Liyakatı olan herhangi bir şahıs mansıb sahibi olabilirdi. Bkz; Gülseren Halıcı, Özkan, “XVII. Yüzyıl Başlarında Hint Alt Kıtasında Devlet Yönetiminin Yeniden Oluşturulması”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41/1-2, (2001), 167.; Mansıbdarlar hem Türkçe hem de Farsça unvanlar kullanırlardı. Bir at ve atlı temin edene ”yek-espeh (sipahi), iki at getirene “dü-espeh” (iki atlı) üç at getirene “seh-espeh” (üç atlı) deniliyordu. Tımar sahipleri belirli sayıda askere bakmak ve savaşa hazır tutmak zorundalardı. Saiyid Athar Abbas, Rizvî, “Mansabdâr”, *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28: 3-4. Enver Konukçu, “Hindistan’daki Türk Devletleri”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1993), 9: 528. Mansıbdar sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Abdul Aziz, *The Mansıbdari System and The Mughal Army*, Lahor: 1945.; Abdul Aziz, *The Mughal Court and Its Institutions: The Mansıbdari System and Mughal Army*, Lahor (yıl verilmemiş).

²² Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 44-51.

yaklaşan oğlu Hürrem'i Asaf Han'ın²³ kızı ve Nur Cihan'ın yeğeni olan Ercümen Banu Begüm ile nişanladı. Ona bir aftarbagir (gölgelik) ve bir kırmızı çadır hediye etti. Ayrıca Hisar-ı Firuze mıntıkası ona câgîr²⁴ olarak verdi. Emir ve komutların güvenilirliğini teyit eden büyük hükümdarlık mührünün Şehzade Hürrem'de bulunmasını uygun gördü. Hürrem, bu mührü sayesinde fermanları teyit etme yetkisini de elde etti. Cihangir Şah, bütün bunlarla birlikte Hürrem'i kendisinden sonra Babürlü tahtına veliaht tayin ederek onu daha da onurlandırdı.²⁵

Cihangir Şah, Safevi tehlikesinin daha da artması üzerine 26 Mart 1607'de harekete geçti ve 4 Haziran 1607'de Kabil'e girdi. Urtebağ, Şehzade Hürrem'e kalacak yer olarak tahsis edildi. Burası Hürrem'in zevkine uygun değildi. Hürrem burayı restore ettirtti. Restorasyon bittikten sonra babasını buraya davet etti. Cihangir Şah bu yeni yapının özellikleri ve yenilenen görüntüsü karşısında hayrete düştü. O, bütün gün oğlunun evinde neşe ve sevinç içerisinde dolaştı. Tutsak edilen Hüsrev de Cihangir Şah'ın maiyetiyle Kabil'e gelmişti. Ancak onun kaçmaması için yeterince önlem alınmamıştı. Babürlü maiyeti Kabil'den Lahor'a hareket ettikten bir süre sonra Hüsrev'in yaklaşık 500 yandaşı, Hekim Ebulfeth'in oğlu Fethullah, İnayetdin Ali Asaf Han'ın oğlu Nurettin ve İ'timâdüddeve'nin oğlu Şerif ile Cihangir Şah'ı öldürüp Hüsrev'i kaçırmayı planladılar. Grup içinden birileri bunu Asaf Han'a itiraf etti. Hürrem, bu komplo planının daha önceden haberdar olan Hacı Veys vasıtasıyla öğrenmişti. O, babasını durumdan haberdar etti ve suikastı gerçekleştirecek kişiyi yakalatarak boğdurdu. Hüsrev ise gözlerine mil çekilerek kör edildi.²⁶

²³ Asaf Han, Cihangir'in İ'timâdüddeve unvanıyla vezir olarak görevlendirdiği Mirza Gıyas'ın oğludur. Bkz. İqtıdar Husain Siddiqui, "Nurcihan", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 251.

²⁴ Farsça ca (yer) ve gir (tutan) kelimelerinin birleşmesinden oluşan câgîr, sözlükte "tutulan, sahip olunan yer" anlamına gelmektedir. Babürlü Devleti'nin sahip olduğu topraklar halisa ve câgîr olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Babürlü Hanedanı'na ait topraklara halisa, bunun dışında kalan topraklara ise câgîr deniliyordu. Yeni fethedilen topraklar da hükümdarın izniyle câgîr olarak dağıtılabilir, gerektiğinde halisaya çevrilebilirdi. Câgîr kapsamında bulunan şehirler, kasabalar ve köyler devlet adamları, memurlar ve kumandanlara hizmetlerine karşılık rütbe ve makamlarına göre veriliyordu. Fakat istisnai olan ve herhangi bir karşılık gözetilmeden verilen câgîrlere in'âm adı verilirdi. Tahsis edilen toprağın büyüklüğü, hizmet karşılığı olarak takdir edilen maaş oranında hesaplanıyordu. Kendisine bu şekilde toprak verilen şahıslara câgîrdar denirdi. Câgîrdar, belirli sayıda asker bulundurmak ve gerektiğinde bu askerler ile birlikte savaşa katılmak zorunda idi. Câgîrdar, maaşını ve diğer masraflarını karşılayabilmek için kendisine tahsis edilen arazileri işletir, artan gelirin bir kısmını da vergi olarak devlete öderdi. Bir kişi tek başına câgîr alabildiği gibi, birkaç kişi ile birlikte ortak câgîr alması da mümkündü. Bkz; Azmi Özcan, "Câgîr", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 11.

²⁵ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 5.

²⁶ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 67-71.

Hürrem'in görevlileri tarafından suikast planının ortaya çıkarılarak hükümdarın hayatının kurtarılması Şehzadeye büyük bir şöhret kazandı. Babürlü maiyeti suikast bastırıldıktan sonra yoluna devam etti. Hürrem, bu süreçte ahalinin teveccühünü kazandı. O, Perviz ile Kabil civarında düzenlenen at yarışlarına, ardından da 1607 sonbaharında Hasan Abdal çevresinde bir avlanma gezisine katıldı. Cihangir Şah, maiyetiyle 23 Kasım 1607'de Lahor'a erişti. O, burada altı ay civarında kaldı ve Agra'ya ilerledi. Cihangir Şah, 12 Mart 1608'de başkente girdi. Hürrem Agra'ya döndüğünde on altı yaşında idi. Bu yüzden onun için ayrı bir ev tahsis edilmesi gerekmektedir. Cihangir Şah, oğlunun kendisinden çok uzakta olmasını istemiyordu. Bu yüzden saray yakınlarındaki Vezir Han'a ait ev onun için tahsis edildi. Hürrem, daha önce Kabil'de olduğu gibi bu evi de kendi mimari zevkine uygun bir tarzda restore ettirdi. Ardından da babasını evine davet ederek ona pahalı hediyeler sundu.²⁷

Şehzade Hürrem, 7 Eylül 1609 tarihinde babasından yaklaşık 40.000 rupi²⁸ değerinde bir yakut ve bir çift inci aldı. Dört ay sonra Şah İsmail soyundan Mirza Muzaffer Hüseyin Safevi'nin kızı Kandahari Begüm ile nişanlandı. Hürrem'inERCümen Banu ile nişanlı olmasına rağmen Cihangir'in Safevi Hanedanı'yla neden dünür olmaya çalıştığı ilk bakışta anlaşılamamaktadır. Hiç şüphesiz Babürlü sarayında çok eşlilik tek eşlilikten daha fazla idi. Fakat bu oldukça farklı bir şeydi. Hürrem, ilk nişanlısı ile evlenmemişti. Dolayısıyla bir başkasıyla nişanlanması da normal değildi. Hürrem, Safevi prensesiyle hemen evlenmedi. Onların düğünü bir süreliğine ertelendi. Hiçbir kaynakta Hürrem'in ona aniden âşık olduğu bilgisi bulunmamaktadır. En azından onun son dönemi buna imkan sağlamamaktadır. Ayıca bu gelişmenin arkasında bir politik sebep de yoktur.²⁹ Cihangir, 29 Ekim 1610 tarihinde oğlunu Muzaffer Hüseyin'in kızı ile evlendirdi. Cihangir, düğün gecesi oğlu Hürrem'in evinde kaldı. Orada emirlerin çoğuna hilat verdi. Guvalyar Kalesi'nde hapsedilen çok sayıda tutsağı serbest bıraktı.³⁰

²⁷ Faruqi, *Princes and Power in The Mughal Empire*, 171-172.

²⁸ Babürlüler, Ekber Şah'dan itibaren günlük hayatta ağırlığı 11,2 gram olan "rupi" adlı gümüş parayı kullandılar. Bunun 1/20 oranında daha küçük gümüş paralar da vardı. Babürlülerin "dam" adlı bakır paralar da kullandıkları bilinmektedir. Bakır para, rupinin 1/40 değerinde ve 21 gram ağırlığındadır. Babürlüler ayrıca "damın" 1/8 değerinde olan ufak bakır paraları da kullanmışlardır. Bkz. Yusuf Hikmet, Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, (Ankara: TTK Basımevi, 1987), 188.

²⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 11.

³⁰ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 103.; Peter Mundy, seyahatnamesinde Guvalyar Kalesi'nin mimarisi ve özellikleri hakkında malumat vermektedir. Bkz. Peter Mundy, *The Travels of Peter Mundy, in Europe and Asia, 1608-1667*, Vol. II, Ed. Richard Carnac Temple, (London: Printed For The Hakluyt Society, 1914), 61-62.

Cihangir Şah iki hafta sonra bir gece vakti Anup Ray'ın liderlik ettiği bir av partisine katıldı. Anup Ray, üzerinde kargaların bulunduğu bir ağacın dibine geldi. Eline ok ve yay alarak avlanmaya karar verdi. Bu sırada ağacın yanında bir inek görüldü. Çok geçmeden güçlü bir aslan ortaya çıktı ve Anup Ray'a yöneldi. Anup Ray yanındaki birkaç kişi ile aslanı oyaladı. Bir taraftan da adamlarından birini Cihangir Şah'ı bilgilendirmek için gönderdi. Cihangir Şah aldığı haber üzerine hızla Anup Ray'ın yanına ilerledi. Bu sırada Şehzade Hürrem, Ramdas, İ'timâd Ray ve Hayat Han, hükümdarın yanındalardı. Aslan ağacın gölgesinde duruyordu. Cihangir, silahını ateşlemek istedi, ancak atı silahtan ürkütü. Cihangir, atından indi ve tüfeğini ateşledi. Hükümdarın ilk atışı başarısız oldu. Cihangir, ikinci defa silahını ateşleyince aslan ona ve maiyetine saldırdı. Bu saldırıda hükümdarın bir görevlisi yaralandı. Aslan tekrar yerine döndü. Hükümdar üçüncü kez silahını doldurdu ve ateş etmek için silahını bir sehpa üzerine oturttu. Şehzade Hürrem bu sırada hükümdarın solunda durmaktaydı. Ramdas ve diğerleri ise onun arkasındalardı. Aslan aniden kalkınca hükümdar silahının tetiğine bastı. Kurşun aslanın ağzının yakınından geçti. Tüfeğin sesi aslanın daha da hırçınlaşmasına sebep oldu.³¹

Hükümdarın maiyeti aslan saldırıya geçince geri çekildi. Cihangir de bir iki adım geri çekildi. Ancak iki üç adamı kaçarken onu yere düşürdüler. Hükümdar, İ'timâd Ray ve Kemal Karavul'un yardımıyla tekrar ayağa kalktı. Bu sırada aslan sola döndü ve Anup Ray'a saldırdı. Anup Ray elindeki sopayla iki defa aslanın kafasına vurdu. Fakat aslan onu yere düşürdü ve ellerini ısırmaya başladı. Bunu gören Hürrem kılıcını çekti ve aslana birkaç darbe indirdi. Ramdas ve Hayat Han da aslana birkaç defa vurdular. Anup Ray bu sırada aslanın altından çıktı. Onun ellerinin yanı sıra göğsü de aslanın pençe darbeleriyle yaralanmıştı. O, aslanın altından çıktıktan sonra hayvanın başına vurdu. Aslan geri dönüp saldırınca onun yüzüne kılıçla darbe indirdi ve gözlerinden yaraladı.³² Hayat Han, Hürrem'in aslana karşı cesurca nasıl mücadele ettiğini Cihangir'e anlatınca hükümdar oğluyla gurur duydu ve onu övdü. Gece Salih adlı meşale taşıyıcısı aslana çarptı. Aslan onu öldürdü. Anup Ray cesaretinden dolayı "*Ani-Ray Singe Dalan*" unvanı aldı. Nevruz kutlamaları sonrasında Hürrem'in mansıbı 10.000 hizmetli ve 5.000 süvariye çıkarıldı.³³

³¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 46-47.

³² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 47-48.

³³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 13.

Cihangir 25 Mayıs 1611 tarihinde vezirlerinden İ'timâdüddeve'nin kızı Mihrünnisa ile evlendi. Babürlü hükümdarı eşine önce Nur Mahal, ardından da Nur Cihan Begüm lakabını verdi.³⁴ Nur Cihan, kısa sürede hükümdarın gözdesi olmayı başardı. Onun hareme dahil olmasıyla saray hayatında yeni bir dönem başladı. Kısa sürede büyük bir siyasi güce erişti. Başından beri gözleri Hürrem'in üzerinde idi. Yeğeni Ercümen Banu Begüm'ün onunla mutlu olacağına inanıyordu. Nur Cihan, Hürrem'in yükselmesinin kendisinin desteğine bağlı olduğunu Şehzade'nin zihninde yer etmesini istiyordu. Bu yüzden 27 Mart 1612 tarihinde onun mansıbının 12.000 hizmetli ve 5.000 süvariye yükseltilmesini sağladı. Yaklaşık dört hafta sonra uzun süredir nişanlı olan çiftin düğünü yapıldı.³⁵ Oldukça gösterişli bir kutlama tertip edildi. Hürrem, babasına hediyeler sundu. Ayrıca saraydaki kadınlara takılar, emirlere ise hilatlar takdim etti.³⁶

Şehzade Hürrem, üçüncü evliliğini Han-ı Hanan³⁷ Abdurrahim'in oğlu Şahnevaz Han'ın kızı İzzü'n-Nisa Begüm ile 23 Ağustos 1617 tarihinde Dekken'de yaptı.³⁸ Bu evlilik hiç şüphesiz bazı siyasi hedefler göz önünde bulundurularak yapıldı. Hiç kimse Han-ı Hanan kadar Dekken bölgesine aşina değildi. Evlilik yoluyla Şahnevaz Han'ın tecrübelerinden istifade etmek ve onun yardımına başvurmak amaçlanmaktaydı. Dolayısıyla Şehzade Hürrem'in ilerdeki faaliyet alanının Dekken olabileceği tahmin edilebilirdi. Bunun yanı sıra Hürrem yaptığı bu evlilik sonrasında Şahnevaz Han'ı sayıları giderek artan maiyetine dahil etmeyi uygun buldu.³⁹

³⁴ Ellission Banks Findly, *Nur Jahan: Empress of Mughal India*, (New York: Oxford University Press, 1993), 45.: Siddiqui, "Nurcihan", 33: 251.

³⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 13-14.

³⁶ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, Ed. Mevlevi Abdulhay ve Mevlevi Ahmed Ali Sahban, (Calcutta: College Press, 1865), 67.

³⁷ "Hanlar hanı" anlamına gelen bu unvan, ilk başta üst düzey yöneticiler tarafından kullanılırken zamanla emir'ül-ümerâ veya beylerbeyi anlamına gelmiştir. Cüveynî ve Cüzcânî, Karahitay hükümdarının "Gürhan" unvanıyla anıldığını, bunun "han-ı hanan" manasına geldiğini belirtmektedir. Türk ve Moğol kökenli kabile liderleri de Hindistan'da hakimiyet tesis ettiklerinde hanlık geleneğini devam ettirdiler. Kaynaklarda bu unvanın Delhi Türk Sultanlığı, Halaciler ve Tuğluklar tarafından kullanıldığı görülmektedir. Bu unvan Babürlüler tarafından da benimsendi, ancak bu unvanı alan şahısların devlet içindeki işlevleri zaman zaman farklılık gösterdi. Babür, Vekâyi'inde Hindistan'da çok fazla itibar edilen emirlere âzam hûmâyûn, han-ı cihan, han-ı hanan gibi unvanlar verildiğini söylemektedir. Babür'ün oğlu Hümayun da devlet teşkilatında han-ı hanan unvanını muhafaza etti ve oğlunun atabegi olan Bayram'a bu unvanı layık gördü. Mirza Abdurrahim, Abdurrahman ve Muin gibi meşhur Babürlü devlet adamları da hânî hânân unvanı ile görevlerini icra ettiler. Hindistan'daki Türk-Moğol kökenli olmayan diğer Müslüman idarecilerin de halkın gözünde itibar elde etmesi amacıyla bu unvana ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Cihangir Şah'ın nedimi Mehabet Han, Şah Cihan'ın izniyle aynı unvanı kullandı. Bkz. Enver Konukçu, "Hân-ı Hânân", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 520-521.

³⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 7.

³⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 14.

Şehzade Hürrem'in ilk eşinden 12 Ağustos 1611 tarihinde bir kızı dünyaya geldi. Şehzade, ona Perhiz Banu Begüm ismini verdi.⁴⁰ Bu kız çocuğu Rukiye Begüm tarafından büyütüldü. Onun ikinci eşi on dört çocuk doğurdu. Bunların yedisi bebekken öldü, diğer yedisi ise hayatta kaldı. Şah Cihan'ın hayatta kalan çocuklarının isimleri, doğum yerleri ve doğum tarihleri şu şekildedir. Cihanara Begüm 23 Mart 1614 tarihinde Ecmir'de, Dara Şükuh 20 Mart 1615 tarihinde Ecmir'de, Şah Şuca 23 Haziran 1616 tarihinde Ecmir'de, Ruşenara Begüm 24 Ağustos 1617 tarihinde Burhanpur'da, Evrengzib 24 Ekim 1618 tarihinde Dohad'da, Murad Bahş 29 Ağustos 1624 tarihinde Rehtas'da, Gevherara Begüm 7 Haziran 1631 tarihinde Burhanpur'da dünyaya geldi.⁴¹

Cihangir Şah devrinde Şehzade Hürrem'in kazandığı çeşitli zaferlerin olduğunu biliyoruz. Onun yükselen şöhreti, çağdaşlarını şaşırtmış ve etkilemişti. Şehzade babasının ve üvey annesinin saygınlığı sayesinde devlet işlerinde yer edinmeye başladı. O, gençlik yılları boyunca erişkin bir insanın zekasına sahip olduğu belirtileri gösterdi. Şehzade'nin etkileyici tavırları, sert kuralları, kendisini görevine adanması ve cesur hamleleri, onun gelecekte başarılı bir kariyere sahip olacağını gösteren özelliklerdi. Kardeşleri ve rakiplerine karşı elde edeceği başarılar onun ününü daha da arttıracaktı. O, kendisini başarıya götürecek fırsatları değerlendirmesini bildi. Mevar seferi, onun ayağına gelen ilk fırsat ve hükümdarlık yolunda ilk sınavıydı.⁴²

1.2. Askeri Seferleri (1613-1621)

1.2.1. Mevar Seferi (1614)

Mevar Racput krallığı, Babürlü İmparatorluğu'na karşı uzun zamandan beri bağımsızlığını sürdürmekteydi.⁴³ Kral Rana Emir Singe, Hindistan Rai/Raylarındandır.⁴⁴ O, soylu ve asil bir aileden gelmekteydi. Himayesinde vilayetler ve büyük bir ordu bulunmaktaydı. Rana Emir Singe, Cihangir Şah tahta çıktığında ona itaat etmeyi kabul etmedi. Çünkü Mevar racaları kendilerini Nuşirevan⁴⁵ soyundan

⁴⁰ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 49.

⁴¹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 15.

⁴² Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 15.

⁴³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 15.

⁴⁴ Dehli kurucularından Pithora da Rai/Ray unvanını kullanmıştı. Bkz. Cüzcanî, *Tabakat-ı Nâsiri*, C. I, nşr: Abdül Hayy-ı Habibi, (Kabil: 1963), 325.

⁴⁵ "Enüşervan", "Nüşirevan", "Nüşervan" şeklinde de kaydedilen bu kelime, Pehlevicede "ölümsüz ruh" anlamına gelen ve Zerdüşt metinlerinde ölümler için övgü sıfatı olarak kullanılan "enuşeg-rüva"nın değişik bir şekli olup, genellikle Sasani hükümdarı Kısra I. Hüsrev'i II. Hüsrev Perviz'den ayırt etmek için kullanılmıştır. I. Hüsrev Pehlevicede olduğu gibi Arapça ve Farsça kaynaklarda da bu unvanla anılmıştır. Bkz, Ahmed Tefazzüli, "Enüşirvân", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11: 255.

kabul ediyor, geçmişlerini bin yıl önceye dayandırıyorlardı. O, Cihangir Şah'ı görmeye gelmediği gibi veliahdı olan oğlu Kern'i de Babürlü hükümdarının huzuruna yollamadı. Ayrıca "rana" unvanını elde ettiği için diğer racalara göre daha üstün sayılıyordu. Mevar racaları en başından beri Babürlü hükümdarlarına itaat etmeyi kabul etmemişlerdi. Ekber, Rana Partap Singe'nin iktidarında Mevar'ı ele geçirmeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştı.⁴⁶ Babasının izini takip eden Cihangir Şah'ın ilk faaliyetlerinden biri, Şehzade Perviz'i babası Partap Singe'nin yerine tahta çıkan Rana Emir Singe üzerine sevk etmektir. Fakat Şehzade Hüsrev'in isyanı nedeniyle Perviz'i geri çağırmak zorunda kaldı. Daha sonra sırasıyla Mehabet Han, Abdullah Han Firuz Ceng ve Raca Basu Mevar üzerine gönderilse de herhangi bir başarı elde edilemedi. Akabinde Han-ı Azam Aziz Kokah 1613 tarihinde buraya saldırılarda bulundu. Ancak onun da çabaları sonuç vermedi. Cihangir Şah, buraya Hürrem'i göndermeye karar verdi. Babürlü hükümdarı Ecmir'e hareket etti ve 1613 sonbaharında burada konuşlandı.⁴⁷ Hürrem, harekete geçmeden önce babasının huzuruna geldi. Cihangir, ona altın nakışlı ve inci ile süslenmiş bir kaftan, altın nakışlı bir sarık, bir inci tespih, bir Irak ve bir Türk atı, Feth-i Genç adlı bir fil ve ayrıca bir de dişi fil, bir süslü kemer ve bir değerli hançer hediye etti.⁴⁸

Şehzade Hürrem kumandasındaki Babürlü ordusu, Han-ı Azam'ın askerleri hariç 12.000 süvariden meydana gelmekteydi.⁴⁹ Han-ı Azam'ın süvarileriyle birlikte bu sayı 20.000'i buluyordu. Fedai Han, bu ordunun bahşısı⁵⁰ olarak görevlendirildi.⁵¹ Hürrem, liderliğindeki Babürlü ordusu ile 1614 yılının başında harekete geçti. Bir süre sonra Mandel kasabasında konakladı ve civarda bazı keşiflerde bulundu. Bu kasaba Rana'nın hakimiyet alanı içerisinde idi. Şehzade Perviz ve Mehabet Han, Mevar üzerine yaptıkları seferlerde bu yolu kullanmamışlardı. Hürrem ise bu yolu kullanmayı tercih

⁴⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 56.

⁴⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 15-16.

⁴⁸ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 145.

⁴⁹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 72.

⁵⁰ Bahşı, sözlükte bahşeden, mutemet, kâtip, cerrah, gibi anlamlara gelmektedir. Bkz; F. Steingrass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005), 160. Babürlü ordusu sefere çıktığında bahşı olarak atanan kişiler, ordunun maliyesi ve maaşların dağıtılması gibi hususlardan sorumlu olurlardı. Bkz; Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 116. Mir Bahşı ise merkezde ordunun idari ve mali işlerinden sorumlu olan makamı. İkinci, üçüncü ve dördüncü bahşılar, Mir Bahşı'ya yardım etmekle yükümlüydüler. Bkz, Enver Konukçu, "Bâbürlüler Hindistan'daki Temürlüler", *Türkler*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 8: 755.

⁵¹ G. N. Sharma, *Mewar and The Mughal Emperors: 1526-1707 A. D.*, (Agra: Shiva Lal Agarwala and Company Educational Book Publisher, 1951), 132.

etti. Şehzade, ordusuyla Mandel'den ayrıldı ve Mevar'ın başkenti Udipur'un 12 kuruh⁵² mesafe uzağında bulunan Muhi mevkiinde konakladı. Burada Şah Kulu olarak da bilinen Muhammed Taki'yi⁵³ 5.000 süvari ile Udipur vilayetinin dağlık alanlarına saldırması ve ahaliyi yağmalayıp esir etmesi için görevlendirdi. Şehzade'nin kendisi bu sırada arkadan Udipur vilayetinin merkezine ilerlemeyi amaçlıyordu. Bazı devlet adamları onun bu planını onaylamadılar. Hürrem'in dayısı Raca Surec Singe, bu planın uygulanması halinde Babürlü ordusunun düşmanın dört taraftan kuşatmasına maruz kalabileceğini dile getirdi. Ayrıca iaşe sevkinin zorlaşacağını belirterek Babürlü ordusunun Muhi mıntıkasında kalmasını ve düşmanın buradan püskürtülmesi önerisinde bulundu.⁵⁴

Hürrem, dayısının ve diğer devlet adamlarının önerilerini dikkate almadı ve kendi planını uyguladı. Babürlü ordusuyla harekete geçtikten bir süre sonra Udipur'a girdi ve buranın meydanında konuşlandı. Rana Emir Singe bu kasabada oturmaktaydı. Bu sırada Muhammed Taki, 5.000 süvariyle Racputlara⁵⁵ boyun eğdirmek, onların evlerini ve tapınaklarını yıkmak amacıyla Çephen (Hintçe 56) istikametine ilerledi. Burası 56 köyden oluşmaktaydı. Muhammed Taki kumandasındaki süvarilerine ahaliye saldırılarını ve onların mallarını yağma etmelerini emretti. Babürlü süvarileri aldıkları talimat doğrultusunda ahaliden çok sayıda insanı öldürdüler, bazılarını ise esir ettiler. Ayrıca onların putlarının bulunduğu meskenleri yıktılar.⁵⁶

Bu gelişmeler yaşanırken Hürrem ile Han-ı Azam arasında bazı anlaşmazlıklar vuku buldu. Cihangir Şah bu durumdan haberdar olunca İbrahim Hüseyin vasıtasıyla Han-ı

⁵² 1 fersah mesafe, yaklaşık 3 kuruh mesafeye denk düşmektedir. Bkz. A. Houtum-Schindler, "On the Length of the Persian Farsakh", *Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography*, 10/9 (Sep., 1888): 587. 1 fersah, ayrıca ortalama 6 kilometrelik bir mesafeye karşılık gelmektedir. Bkz, Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, 1126. Bu bilgiler ışığında 1 kuruhun da 2 kilometrelik bir mesafeye karşılık geldiğini söyleyebiliriz.

⁵³ Çalışmamızın bundan sonraki aşamasında Muhammed Taki isminde birkaç tane daha Babürlü görevlisine rastlayacağız. Aynı isme sahip bu görevlilerin karıştırılmaması için onları unvanları veya görevleri ile birlikte zikredeceğiz. Emin olamadığımız durumlarda ise sayfa dipnotunda açıklama yapacağız.

⁵⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 59.

⁵⁵ Racput, 56 kalnın 36. sı idi. Bkz. Upendra Thakur, *The Hunas in India*, (Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1967), 56. Hindu toplumu dört ana tabakadan meydana gelmektedir. Bunlardan birincisi Hinduların din adamlarının bulunduğu Brahmanlardır. İkincisi önemli asker veya yöneticilerin bulunduğu Ksatriya tabakasıdır. Üçüncüsü ticaret ve ziraat ile uğraşan Vayşiya tabakasıdır. Dördüncüsü ise en ağır işleri görmekle yükümlü olan ve üst tabaka mensupları için çalışmak zorunda olan Sudra tabakasıdır. Racputlar, bu tabakalar içerisinde eski Ksatriya tabakasına mensup kişilerin soyundan gelen savaşçılardır. Bkz. Jessrajsingh Seesodia, *The Rajputs: A Fighting Race*, (London: East and West Ltd, 1915), 35.

⁵⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 60-62.

Azam'a bir mektup göndererek ona Hürrem'in emirlerinden çıkamaması uyarısında bulundu. Ancak Han-ı Azam Babürlü hükümdarının uyarılarına rağmen başına buyruk hareket etmeye devam etti. Şehzade, Han-ı Azam'ın bu tavrının askeri faaliyetlerin zarar görmesine neden olacağı kanaatine vardı ve onu tutuklattı. Akabinde babasına haber göndererek onun Udipur'da kalmasının uygun olmadığını ve Hüsrev ile akrabalığı olmasından dolayı tehlike arz ettiğini bildirdi. Babürlü hükümdarı, Han-ı Azam'ı getirmesi için Mehabet Han'ı Udipur'a gönderdi.⁵⁷ Ayrıca Divan-ı Biyutat⁵⁸ Muhammed Taki'ye Mendsur'da bulunan Han-ı Azam'ın ailesini ve yakınlarını getirmesini emretti.⁵⁹

Abdullah Han Firuz Ceng, Cihangir Şah'ın talimatıyla Babürlü ordusuna yardım için Hürrem'in huzuruna geldi. Dilaver Han Kaker de bazı görevliler ile birlikte Gucerat'tan geldi. Hürrem, ordusunu dörde bölerek Mevar ülkesinin ele geçirilmesi emrini verdi. Rana Emir Singe bu gelişme üzerine korkuya kapıldı ve kaçtı. O, dağlarda ve vadilerde gizlendi. Babürlü askerleri gördükleri her yerde Rana'nın adamlarına saldırdılar ve onların mallarını yağmaladılar. Bunun akabinde Babürlü casusları Abdullah Han'a, Rana'nın biri büyük olan toplam altı filinin bir dağ geçidinde saklandığı bilgisini verdiler. Abdullah Han'ın görevlendirdiği askerler hemen harekete geçerek Rana'nın adamları haberdar olmadan bu filleri ele geçirdiler. Dilaver Han Kaker ise bu sırada Mevar sınırlarında toplam 100 fili ele geçirdi.⁶⁰ Bu saldırılar neticesinde Babürlü askerleri büyük oranda ganimet elde ettiler. Bu ganimetler, bir süre sonra 21 Mart 1614 tarihinde yapılacak olan nevruz kutlamalarının ardından Cihangir Şah'a gönderildi.⁶¹

⁵⁷ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 146-147.

⁵⁸ Mir Saman ve Divan-ı Biyutat, kârhânelerin (saraya ait işletmelerin) yönetiminden ve bölümlerin işleyişinden ortaklaşa sorumluydular. Ortak sorumluluğa rağmen, iç işleyiş ve takip edilen prosedür Mir Saman'ın Divan-ı Biyutat'tan daha üst bir pozisyonda olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum, Divan-ı Biyutat'ın Mir Saman'a tabi olduğu anlamına gelmemektedir. Sarayda her ikisinin de görevleriyle alakalı hükümdarın huzuruna çıkma yetkileri vardı. Ancak Mir Saman'ın önceliği vardı. Mir Saman, gerekli gördüğü her şeyi hükümdara bildirme hakkına sahipti. Buna karşın Divan-ı Biyutat sadece belli başlı konuları hükümdara sunma yetkisine sahipti. Buna ilaveten Mir Saman, mührün fermana vurulmasında Divan-ı Biyutat'a göre daha yüksek bir statüye sahipti. Mir Saman mührünü divan (vezir) ve bahşı ile birlikte fermanın ikinci kısmına basardı. Divan-ı Biyutat ise mührünü fermanın üçüncü kısmına vururdu. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ibn Hasan, *The Central Structure of The Mughal Empire*, (Delhi: Oxford University Press, 1970), 243-244.

⁵⁹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 73.

⁶⁰ Cihangir devri kaynakları, iki taraf arasında vuku bulan mücadelelerde Rana'nın Alem Keman filinin 17 fil ile birlikte Babürlü birliklerinin eline geçtiği bilgisini vermektedir. Bkz. Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 147.; Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 73.

⁶¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 63-65.

Babürlü ordusu Mevar ülkesini kuşattı. Rana Emir Singe, az sayıda adamıyla kaçarak kurtulmaya çalıştı. Bazı Babürlü birlikleri onu yakalamakla görevlendirildiler. Rana, sürekli yer değiştiriyordu. O, yaklaşan yağmur mevsimi ile şiddetli yağışların oluşturacağı akıntılar sayesinde Babürlü askerlerinden kurtulabileceğini umut ediyordu. Ancak Babürlü askerleri her yerde onu arıyorlardı ve dağ geçitlerini kapatmışlardı. Şehzade, Muhammed Şahbaz'ı bazı askerler ile birlikte Udipur'da bulunan Bekilbeng puthanesini yıkması için görevlendirdi. Mir Saman Ray Sender Das'a ise bir grup askerle Rana Emir Singe'nin ailesini ele geçirmesini emretti. Ray Sender Das, maiyetiyle harekete geçti. Ancak Rana'nın ailesini koruyan görevliler bu gelişmeden haberdar oldular ve aile üyelerini başka yere götürdüler. Ray Sender Das, Rana'nın ailesinin kaçırıldığını öğrenince Hindu inancına mensup olmasına rağmen maiyetiyle birlikte karşısına çıkan puthaneleri yaktı ve buralarda bulunan putları kırdı. O, bu faaliyetlerinden dolayı “*Ray Rayan*” unvanı ile taltif edildi. Bir süre sonra da en önemli unvan olan “*Bekir Macit*” unvanını aldı. Bu sırada Mirza Şükrullah da hizmetlerinden dolayı Afzal Han⁶² unvanı aldı. Yıkılan puthanelerin yerine camiler inşa edildi.⁶³

Rana Emir Singe, sürekli kendisini takip eden Babürlü askerlerinden daha fazla kaçamayacağını anladı ve aman diledi. Onun ataları hiçbir zaman Babürlülere boyun eğmemiş, veliahtlarını dahi Babürlü hükümdarlarının huzuruna göndermemişlerdi. Rana, aman talebini Hürrem'e bir mektup vasıtasıyla ilettil. Mektubunda kendisinin ve ülkesinde yaşayanların Babürlülere itaat edeceğine, oğlunu Hürrem ile birlikte Cihangir Şah'ın huzuruna göndereceğine söz verdi. Hürrem, onun bu teklifini kabul etmedi. Şehzade, Rana'yı öldürmeyi ve Gayrimüslim inanışları tamamen ortadan kaldırmayı planlıyordu. Rana, bunun üzerine aman talebini başkentte bulunan Mehabet Han'a ilettil. Mehabet Han ise bu talebi Cihangir Şah'a ilettil. Babürlü hükümdarı, Rana'yı affetti ve onun büyük oğlunun huzura gelmesini kabul etti. Akabinde de Hürrem'e bir ferman gönderdi. Fermanda şu ifadelerle yer verdi: “*Rana itaat edecek. Bizim niyetimiz onu affetmektir. Bu yüzden bizim isteğimizi kendi isteyin kabul edip onu öldürmekten vazgeç ve onun isteklerini kabul et. Bu ferman sana geldiğinde Rana'nın canını bağışla ve onun vilayetine dokunma. Ayrıca dönerken onun büyük oğlunu da yanında getir.*”⁶⁴

⁶² Kaynaklarda Afzal Han'ın Allame Fehami unvanını kullandığına da şahit oluyoruz. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 71-73.

⁶³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 67-69.

⁶⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 69-71.

Hürrem, babasının gönderdiği fermanı okudu ve emirlerini kabul etti. Rana, bu gelişmeden haberdar olunca dayısı Sibhe Kern ve güvenilir adamlarından Herdas Cihale'yi Şehzade'nin huzuruna gönderdi. Bu şahıslar, Hürrem'den Rana'nın affını talep ettiler.⁶⁵ Hürrem, Rana'yı huzuruna gelmesi şartı ile kabul etti. Ayrıca onun büyük oğlunu hükümdarın huzuruna götürmek amacıyla ilk önce kendisinin yanına gelmesini istedi. Şehzade daha sonra Afzal Han ve Ray Rayan'ı, Rana Emir Singe'yi davet etmeleri için onun yanına gönderdi. Bu kişiler Rana'nın yanına gittiler ve onu davet ettiler. Rana, onlarla birlikte Hürrem'in yanına gitmek üzere harekete geçti. Babürlü ordugahına yaklaşınca Hürrem onu karşılamaları için Abdullah Han, Raca Surec Singe, Raca Nersinge ve Seyyid Seyfettin Han Bahire'yi görevlendirdi. Şehzade, bu şahıslar aracılığı ile Afzal Han ve Ray Rayan'a haber göndererek Rana Emir Singe'yi nevrüz günü huzuruna getirmelerini istedi.⁶⁶

Hürrem, nevrüz günü bir tahta oturdu. Rana, Hürrem'in huzuruna gelince ona çok pahalı yedi fil hediye etti. Daha sonra bulunduğu yerden Hürrem'in tahtına kadar başı eyik bir şekilde geldi. Şehzade iki eli ile onun başını kaldırdı, göğsüne doğru çekti ve halini sorarak gönlünü aldı. Hürrem, akabinde Rana'yı yanına oturttu. Şehzade bir süre sonra ona hilat, işlemeli bir kılıç, bir hançer, üzerinde gümüş işlemeli örtü bulunan bir fil ve süslü eyeriyle bir Kıpçak atı hediye etti. Ayrıca onun maiyetindekilere de 50 at, 120 çeşitli binek hayvanı ile bazı hediyeler armağan etti. Rana, daha sonra geri döndü ve veliahdı olan Kern adlı oğlunu Hürrem'in huzuruna gönderdi. Hürrem, Kern huzuruna gelince ona da değerli hediyeler armağan etti. Vakit kaybetmeden onunla birlikte Cihangir Şah'ın yanına gitmek üzere atına bindi ve harekete geçti.⁶⁷

Hürrem, harekete geçtikten bir süre sonra 3-4 Haziran 1614 tarihinde Ecmir şehrinin yakınlarında bulunan Divrani'de konakladı. Cihangir Şah'ın emriyle bütün emirler Hürrem'i karşıladılar ve maddi güçleri ölçüsünde ona hediyeler sundular. Şehzade bir gün sonra babasının huzuruna geldi ve secde etti. Hürrem babasına 1.000 eşrefi⁶⁸, 1.000 rupi nezir (adak), 1.000 mihr⁶⁹ ve 1.000 rupi de sadaka⁷⁰ verdi. Cihangir Şah, Hürrem'e

⁶⁵ Gladwin, *History of Jahangir*, 62.

⁶⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III. 71-73; Sharma, *Mewar and The Mughal Emperors*, 136-137.

⁶⁷ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 77.

⁶⁸ Eşrefi, Memlûklüler tarafından Mısır'da basılan, daha sonra diğer İslam devletlerinde basılarak kullanılan bir altın paradır. Bu paranın "eşrefi" veya "şerifi" adıyla Babürlüler tarafından Hindistan'da kullanıldığı bilinmektedir. Bkz. "Eşrefi", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11: 477.

⁶⁹ Hindistan'da XVI. yüzyılda kullanılan bir para olduğu bilinmektedir. Bkz. F. Steingrass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, 1358. Ancak Şehzade Hürrem'in babasının huzuruna geldiği

sarıldı ve onu öptü. Şehzade, Rana'nın oğlu Kern'in de babasının huzuruna gelmesi için müsaade istedi. Cihangir Şah onun bu talebini kabul etti ve Kern'i huzuruna getirmelerini emretti. Kern, Cihangir Şah'ın huzuruna gelerek saygıyla eğildi. Babürlü hükümdarı onu Hürrem'in talebiyle tahtının sol tarafında oturttu. O, Hürrem'e hükümdarların giydiği bir elbise, altın işlemeli bir cübbe, inci bir tespih ve özel bir hilat hediye etti. Akabinde Şehzadeye valide sultanların yanına gidip onları görmelerini istedi.⁷¹

Daha önce de bahsedildiği üzere Rana Emir Singe ve ataları Babürlü hükümdarlarına itaat etmemişlerdi. Ayrıca Ekber ve Cihangir Şah tarafından defalarca sevk edilen Babürlü ordusu Mevar ülkesine boyun eğdirememişti. Bu yüzden Şehzade Hürrem'in Mevar seferinin başarıyla neticelenmiş olması, onun siyasi kariyerinde önemli bir yer tutmaktadır. Mevar seferinde Hürrem'in iki yönü bilhassa ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri onun İslam inancına karşı duyduğu hassasiyetti. Rana af dilemesine rağmen onu öldürerek Gayrimüslim inancı tamamen ortadan kaldırmak istemesi, Mevar seferi sırasında puthaneleri ve içindeki putları yıktırıp yerlerine cami inşa ettirmesi, onun bu yönünü açıkça ortaya koymaktadır. Hürrem'in öne çıkan diğer yönü ise hükümdarlık karakteriydi. Huzuruna gelen Rana'yı oturduğu tahtında karşılamış ve ona affedici bir hükümdar gibi davranmıştı. Cihangir Şah'ın hâlihazırda Babürlü tahtında olduğu sırada onun bir hükümdar gibi davranması ayrıca önem arz etmektedir.

1.2.2. Birinci Dekken Seferi (1616-1617)

Şehzade Hürrem, Mevar seferinden sonra Ecmir civarında babası tarafından organize edilen keyifli gezilere ve avlara katıldı.⁷² Hürrem'in hakimiyetindeki hizmetli sayısı 15.000'e, süvari sayısı ise 8.000'e çıkarıldı.⁷³ Bu sırada bir süre önce Nizamşahlar Sultanlığı üzerine gönderilen Şehzade Perviz ve Han-ı Hanan Abdurrahim, Melik Anber karşısında başarısız oldular. Ahmednagar dahil bütün Balagihat bölgesi Nizamşahların

dönemi göz önünde bulunduracak olursak bu paranın XVII. yüzyılda da kullanılmaya devam edildiği görülmektedir.

⁷⁰ Bu meblağ,, ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere verilmiş olmalı.

⁷¹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 157.

⁷² Hürrem'in Ecmir'de olduğu bu dönemde 1 Şubat 1616 Cuma günü 24. yaş günü kutlandı. Hürrem bu yaşına kadar hiç içki içmemişti. Cihangir Şah oğluna “*oğlum evlat sahibi oldun, şahlar ve şehzadeler şarap içer. Bu gün senin doğum günün, sana şarap içireceğim. Şenliklerde, nevrüz bayramında ve büyük meclislerde şarap içmene izin veriyorum. Fakat çok fazla içmemelisin, çünkü alimler şarabın çok içilmesini uygun bulmuyorlar. Şarap içmekten sadece fayda sağlamak gerekir. Biz ona ısrarla şarap verdik*” cümlelerini sarf etti. Bkz. Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 174.

⁷³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 18.

kontrolüne geçti. Cihangir Şah, bu gelişmelerden haberdar oldu ve bir süre önce Mevar seferinden başarıyla dönmüş olan Hürrem'i Dekken'e göndermeye karar verdi. Bu sırada Anber'in liderliğindeki Nizamşah ordusu Dekken'de Babürlülere karşı daha da güçlendi. Cihangir Şah, devlet adamları ile yaptığı istişare sonucunda ordunun Ecmir'den güneye doğru harekete etmesine hükmetti. Babürlü ordusu Dekken istikametine yöneldiği sırada hükümdarın kendisi Mandu'ya ilerleyecekti. Cihangir Şah, Hürrem'e Dekken'i fethetmesini emretti ve ona “Şah” unvanı verdi. Daha önce hiçbir Babürlü hükümdarı hayattayken oğluna bu unvanı vermemişti.⁷⁴ Cihangir Şah, etrafındakilere Hürrem'e “Şah Sultan Hürrem” diye hitap edilmesini emretti. Ayrıca onun 15.000 hizmetli ve 8.000 süvari olan mansıbını, 20.000 hizmetli ve 10.000 süvariye çıkardı.⁷⁵ Perviz ise Dekken'deki başarısızlıkları nedeniyle Allahabad'a gönderildi.⁷⁶

Şehzade Hürrem 31 Ekim 1616 tarihinde ordusuyla birlikte Dekken'e doğru harekete geçti. Bundan haberdar olan Dekken sultanlıkları korkuya kapıldılar. Burhanpur sınırına kadar bütün Dekken bölgesinde huzursuzluk baş gösterdi. Babürlü ordusu Çetur ve Mendur yolundan Dekken bölgesine ilerledi. Hürrem, Mevar sınırlarından ilerlediği sırada Rana Emir Singe gelerek Şehzadeyi ağırladı. O, Rana'dan ayrıldıktan sonra maiyetiyle Burhanpur'a doğru ilerledi ve yolda daha önceden Babürlü topraklarına gelmiş olan Adilşahlar Sultanlığı'nın elçilerini ülkelerine gönderdi. Şehzade, daha sonra Afzal Han ve Ray Rayan'ı Adilşahlar başkenti Bicapur'a⁷⁷, “Mutemed Han” unvanını alan Mir Mekki ve Ray Cadu Das'ı ise Kutubşahlar başkenti Haydarabad'a gönderdi. O, gönderdiği adamları vasıtasıyla Dekken sultanlıklarını itaat etmeleri, haraç ödemeleri ve Melik Anber'in aldığı yerleri geri vermesi hususunda ona baskı yapmalarını emretti. Hürrem, Nerbide Nehri'ne vardığında Dekken bölgesindeki mansıbdarlardan Han-ı Hanan Mehabet Han, Şahnevaz Han, Abdullah Han, Raca Surec Singe, Raca Behav Singe, İradet Han, Raca Nerseng Div Bundela onu karşılamaya geldiler. Hürrem 3 Mart 1617'de Burhanpur'a vardı. Aynı tarihte Cihangir Şah da Mandu'ya giriş yaptı.⁷⁸

⁷⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 81-82.

⁷⁵ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 193.

⁷⁶ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 19.

⁷⁷ Dekken bölgesinin önemli şehirlerinden olan Bicapur şehrinin genel hatları, tarihi, öne çıkan mimari özellikleri, suyuolları, türbeler, mescitleri hakkında bilgi edinmek için bkz. Henry Cousens, *Bijapur, The Old Capital of the Adil Shahi Kings: A Guide to Its Ruins wiht Historical Outline*, (Poona: Orphanage Press, 1889).

⁷⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 83-84.

Şehzade Burhanpur'a geldikten sonra Dekken sultanlıkları Babürlü itaatini kabul etmeye ve haraç ödemeye razı oldular. İlk önce Afzal Han ve Ray Rayan Bicapur'dan Hürrem'in huzuruna geldiler. II. İbrahim Adilşah gönderdiği mektubunda Şehzade'nin fermanını almak için Bicapur'a 5 kuruh mesafe uzakta Babürlü elçilerini karşıladığını ve onun taleplerini kabul ettiğini ifade ediyordu. Ayrıca Melik Anber'in Babürlülerden aldığı toprakların iade edileceğine söz veriyordu.⁷⁹ Hürrem, vakit kaybetmeden Seyyid Abdullah Bahire vasıtasıyla babasını bu gelişmeden haberdar etti.⁸⁰ Kısa bir süre sonra Muhammed Kutubşah'a gönderilmiş olan Mir Mekki ve Ray Cadu Das da Şehzade'nin huzuruna geldiler. Kutubşahlar sultanı mektubunda Babürlü elçilerinin yaklaşmakta olduğunu duyunca başkente 5 kuruh mesafe uzakta onları karşıladığı bilgisini veriyordu.⁸¹ Adilşah ve Kutubşah sultanlıkları Babürlü itaatini tanıyınca Melik Anber yalnız kaldı. Nizamşahlar Sultanlığı bu durumda hem güneyden, hem de kuzeyden baskı altına alınmış oldu. Melik Anber, II. İbrahim Adilşah'ın baskısıyla Babürlülerden almış olduğu Ahmednagar ve Balagihat'a bağlı pergeneleri⁸² Babürlü görevlilerine terk etti.⁸³

Anlaşmanın sağlanmasından sonra Hürrem, Dekken şehirlerinin savunması ve idaresi için gerekli düzenlemeleri yaptı. Han-ı Hanan Abdurrahim Han'ı Berar, Handis ve Ahmednagar valisi olarak tayin etti. Şehzade, 30.000 süvari ve 7.000 oklu piyadeyi onun himayesinde görevlendirdi. Ayrıca Abdurrahim Han'ın oğlu Şahnevaz Han'ın da 12.000 süvariyle Dekken'de kalmasına karar verdi. Hürrem, daha sonra Han-ı Cihan Ludi, Abdullah Han, Mehabet Han ve Darab Han gibi ileri gelen devlet adamlarının yanı sıra 25.000 süvari ve 2.000 silahlı adamıyla 12 Ekim 1617 tarihinde Mandu'ya vardı.⁸⁴ Cihangir Şah, Hürrem'in mansıbını 30.000 zat ve 20.000 süvariye çıkardı. Ayrıca ona bu başarısından dolayı “*Şah Cihan*” ismiyle hitap etti. Bundan sonra tahtının yanına Şah Cihan'ın oturması için özel bir koltuk bulundurulmasını emretti. Şah Cihan'ın elde ettiği bu imtiyaz Babürlü tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu ana

⁷⁹ M. Siraj Anwar, *Mughals and The Deccans: Political Relations with Ahmadnagar Kingdom*, (Delhi: B. P. Publishing Corporation, 2007), 93-94.

⁸⁰ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 100.

⁸¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 88.

⁸² Pergene (nahiye), Babürlü taşra teşkilatı içerisinde serkarın (kaza) bir alt birimidir. Bkz. A. S. Bazmee Ansari, “Fevcdâr”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12: 504.

⁸³ M. Siraj Anwar, *The Relations of the Mughal Empire with the Ahmadnagar Kingdom (1526-1636)*, (Doktora Tezi, Aligarh Muslim University, 1994), 136.

⁸⁴ Radhey Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, (Delhi: Motilal Banarsidas Press, 1996), 268; Jogindra Nath Chowdhuri, *Malik Ambar: A Biography Based on Original Sources*, (Calcutta: Usha Press, 1940), 88.

kadar hiçbir Şehzade tahta çıkmadan önce böyle bir ayrıcalığa sahip olmadı.⁸⁵ Cihangir Şah, oğlu Şah Cihan'a altın nakışlı, yakalı, kollarının ucu 50.000 rupi değerinde incilerle süslenmiş bir kaftan, mücevher işlemeli bir kemer, bir kılıç ve bir hançer hediye etti.⁸⁶

Şah Cihan'ın Dekken sultanlıklarına karşı elde etmiş olduğu bu başarı neticesinde Babürlü sarayında büyük bir sevinç yaşandı. O, Şehzade Perviz ve Han-ı Hanan Abdurrahim'in Babürlü ordusuyla elde edemedikleri başarıyı antlaşma yoluyla elde etti.⁸⁷ Bu başarısının kilit noktası hiç şüphesiz Şehzade'nin Adilşahlar ve Nizamşahlar sultanlıkları ile diplomatik temas kurarak onları itaat altına almasıydı. Bu durumda Dekken bölgesinde yalnız kalan Melik Anber'in Babürlülerden aldığı yerleri onlara geri vermekten başka çaresi kalmadı. Dolayısıyla Hürrem'in Dekken sultanlıklarını sadece diplomatik yollarla zayıf düşürmesi ve bu şekilde kaybedilen toprakları kazanması onun siyasi kariyerinde önemli bir yer tutmaktadır.

1.2.3. Diğer Seferleri (1618)

Şah Cihan, 1618 yılının Ocak ayında babası Cihangir Şah ile keyifli bir seyahat için Mandu'dan Guccerat'a doğru ilerledi. Cihangir, şehzadelik döneminde Ekber'den hediye olarak aldığı bu şehri Şah Cihan'a câgîr olarak verdi.⁸⁸ Ancak bir süredir bölgede bazı sıkıntılar zuhur etmekteydi. Guccerat'ta bulunan zemindarlar⁸⁹ zaman içerisinde Babürlü

⁸⁵ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 225; Sir Thomas Roe, *The Embassy of Sir Thomas Roe to India (1615-1619)*, Vol, II, (London: The Hakluyt Society, 1899), 419.

⁸⁶ Chowdhuri, *Malik Ambar*, 89.

⁸⁷ Chowdhuri, *Malik Ambar*, 89.

⁸⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 8.

⁸⁹ Zemindar, Farsça zemîn (toprak) sözcüğüyle dâr (sahip olan) sıfatının birleşiminden oluşan toprak veya arazi sahibi anlamına gelmektedir. Bazı sözlükler bu kelimeyi “arazi müfettişi” olarak açıklamaktadır. Terim olarak ise Hindistan'da Delhi Sultanlığı, Babürlüler ve İngiliz Sömürgesi devirlerinde bir mülkü babadan oğula miras yoluyla, köylüler arasında saygınlık kazanmakla veya satın almak suretiyle elde edenleri ve kırsal bölgelerde arazi üzerinde geniş haklara sahip olanları ifade etmektedir. Zemindar, 16. asır kaynaklarında “bölge hakimi” veya Delhi Sultanlığı sınırları içerisinde yahut dışarısında “Hindu hâkim veya idareci (raca, ray, rana, mukaddem vb.) anlamında kullanılırken, 14. asrın ikinci yarısından itibaren Kuzey Hindistan'da toprak üzerinde geniş ayrıcalıklı haklara sahip şahıslar (mefrûziyân, mâlikân) anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Delhi Sultanlığı döneminde zemindarlar bulundukları bölgenin vergisini toplamak, bu vergiyi devlet görevlilerine teslim etmek ve gerektiğinde devlete askeri yardım göndermekle sorumluydular. Babürlü hükümdarı Ekber Şah devrine kadar (1556) zemindar terimine pek rastlanmamaktadır. Ekber Şah'ın düzenlemesiyle birlikte bu kurum önem kazandı ve taşrada vergilerin toplanmasının yanısıra köylüler ile devlet arasında önemli bir aracı rolünü üstlenmeye başladı. Zemindarlar Babürlü devlet teşkilatında öncelikle vergi ödeyen ve vergi tahsil eden kişilerdi. 17. asrın ikinci yarısından itibaren kendi vergilerinin yanı sıra bölgelerindeki taallukların vergilerini de toplarlardı. Asyaîş ve adli meseleler ile askeri konularda geniş yetkileri vardı. Çarşı ve pazarlarda güvenliği ve

itaatinden ayrılarak başlarına buyruk hareket etmeye başlamışlardı. Hatta Rana Emir Singe, Malva, Handis, Berar ve Dekken'deki bazı zenginler bu zemindarlara itaat etmek zorunda kalmışlardı. Babürlü hükümdarı, oğlu Şah Cihan'ı bu vilayetteki sorunların çözümü için görevlendirdi. Cihangir Şah, bunun akabinde Agra'ya doğru harekete geçti. Şah Cihan da Gucerat vilayetinin güvenliği ve zemindarların cezalandırılması için bazı adamlarını görevlendirerek babasıyla birlikte harekete geçti. Cihangir Şah ve Şehzade Malva ve Gucerat arasındaki Dohad'da konakladılar. Cihangir Şah maiyeti ile birlikte 21 Mart 1618 tarihinde burada nevruz şenlikleri icra etti ve etrafta avlandı. O, tekrar harekete geçince Agra etrafında kolera ve veba hastalığı olduğu haberini aldı. Babürlü hükümdarı bunun üzerine Ahmedabad'a ilerledi. Yağmur mevsimi geçinceye kadar burada kalıp kış mevsimi geldiğinde Agra'ya gitmeyi uygun buldu.⁹⁰

Babürlü maiyeti kısa süre içerisinde Ahmedabad'a vardı. Şah Cihan buraya varınca üç ayrı birlik hazırladı. Birliklerden birini Ray Rayan kumandanlığında Cam ve Pehare zemindarlarını cezalandırmak için sevk etti. İkinci birliği Rana Emir Singe'nin oğlu Raca Behim kumandasında Kante zemindarları üzerine sevk etti. Üçüncü birliği ise Seyyid Seyfettin kumandasında Meti Nehri kenarındaki zemindarları sindirmek üzere sevk etti. Raca Behim ve Seyyid Seyfettin kısa süre içerisinde giriştikleri mücadelede başarılı oldular ve geri döndüler.⁹¹ Bu sırada Kangire zemindarı Raca Basu'nun oğlu Surec Mol'un isyan ettiği ve Pencap'ın bazı köylerine saldırıda bulunduğu haberleri geldi. Cihangir Şah, bu gelişme üzerine Şah Cihan'a Kangire Kalesi'ni ele geçirmesini emretti. Bu sırada Ray Rayan Gucerat bölgesindeki zemindarlara karşı önemli başarılar elde etti ve ona “*Raca Bekirmacit*” unvanı verildi. Şah Cihan, Raca Bekirmacit'e Gucerat'tan harekete geçerek Kangire zemindarını cezalandırmasını ve Kangire Kalesi'ni zapt etmesini emretti.⁹²

Raca Bekirmacit, aldığı talimat üzerine harekete geçti. Yolda Surec Mol'un korkudan dağlık ve ormanlık bir alanda bulunan Mud Kalesi'ne kaçtığını öğrendi. Bu haberdan sonra Mud Kalesi'ne gitti ve burayı ele geçirdi. Meydana gelen mücadelede kaledeki

huzuru sağlamak, çiftçiler arasındaki ihtilafların ortadan kaldırılması için “zemindâri adalet” denilen düzenli mahkemeler kurmak, sefer veya isyan gibi durumlarda orduya ve taşradaki görevlilere askeri yardım göndermek zemindarın asıl görevlerindendi. Bir zemindar askeri imtiyazlarını kullanarak himayesinde belli sayıda silahlı adam bulundurabilir, istihkâm veya küçük kaleler inşa ettirebilirdi. Bkz. Haluk Kortel, “Zemindar”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013) 44: 238-239.

⁹⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 94-96.

⁹¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 96.

⁹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 8.

700 asker öldürüldü. Surec Mol kaçarak Esral Kalesi'ne sığındı. Raca Bekirmacit, vakit kaybetmeden askerleriyle bu kaleyi kuşattı. Babürlü maiyeti iki gün hazırlıklar yaptı ve ardından saldırıya geçti. Kale, 1618 yılının Ağustos ayında Babürlü askerleri tarafından ele geçirildi. Surec Mol, buradan da kaçmayı başardı ve Raca Çenbe'ye ait Bungah Kalesi'ne sığındı. Raca Bekirmacit bunun akabinde askerlerini iki gruba ayırdı. Grubun birini İbrahim Han Mehmend kumandasında Nilader yolundan Cemruhi üzerine sevk etti, kendisi ise diğer grupla Nurpur Kalesi'ni almaya gitti. Raca Bekirmacit kısa sürede Nurpur Kalesi ile birlikte toplam altı kaleyi daha ele geçirdi. Ardından Kutle Kalesi'ni zapt etti. Bungah Kalesi'ne saldırı hazırlıkları yaparken Surec Mol'un öldüğünü duydu. Raca Çenbe, Surec Mol'un bütün mallarını ve ailesini Raca Bekirmacit'e gönderdi. Raca Bekirmacit ise bunları Agra'ya gönderdi.⁹³

Raca Bekirmacit, yağmur mevsimini Nurpur'da geçirdikten sonra Hevali yolundan Kangire'yi zapt etmek üzere harekete geçti ve burayı kuşattı. Kale kumandanı Teluk Çend, Cihangir Şah'a bir mektup göndererek ondan af diledi. Babürlü hükümdarı kaledekileri affetti. Tulek Çend'in on iki yaşındaki oğlu Heri Singe İskender, yanındaki Racputlarla birlikte kaleden ayrıldı. Heri Singe ablasını Raca Bekirmacit ile nişanladı ve kalenin anahtarını ona teslim etti. Raca, daha sonra Kangire Kalesi'ne girdi ve Cihangir Şah'ı bu gelişmeden haberdar etti. Bir dağ üzerinde bulunan bu kaleyi kimin inşa ettirdiği bilinmemektedir. Müslüman vakanüvisler bu kalenin hicri 725'ten (1324-1325) 1027 (1617-1618) yılına kadar elli defa kuşatıldığını, ancak zapt edilemediğini bildirmektedir.⁹⁴

1.2.4. İkinci Dekken Seferi (1620-1621)

Kangire'de bu hadiseler yaşandığı sırada Cihangir Şah, Ahmedabad'dan ayrılarak 1620 yılının baharında Keşmir'e geldi.⁹⁵ O, Keşmir'de bir süre kaldıktan sonra Agra'ya doğru harekete geçti. Bu sırada Berar, Handis ve Ahmednagar'ın idaresini elinde bulunduran Han-ı Hanan Abdurrahim'den bir mektup geldi. Han-ı Hanan mektubunda Babürlü ordusunun başkentten uzak olmasından dolayı huzursuzlukların baş gösterdiğinden bahsediyordu. Mektubunda özellikle Dekken sultanlıklarının bu durumu fırsat bilerek Ahmednagar ve civarını ele geçirdiklerini ifade ediyordu. Cihangir Şah, bu habere çok kızdı ve Lahor'a vardığında oğlu Şah Cihan'ı Dekken üzerine göndermeye karar verdi.

⁹³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 98-100.

⁹⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 100-101.

⁹⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 24.

Dekken sultanlıkları Ekber Şah döneminden beri Babürlüler aleyhinde faaliyet gösteriyor, kendilerine saldırıldığında ise af talebinde bulunuyorlardı. Şah Cihan'ın Dekken seferinde de bu durum tekrar etmişti. Han-ı Hanan'ın mektubundan sonra bazı görevliler Burhanpur'un saldırıya uğradığı ve yağmalandığı haberlerini iletiler. Han-ı Hanan da zaman zaman gönderdiği mektuplarla gelişmeler hakkında bilgi veriyordu.⁹⁶

O, Lahor'a gönderdiği mektupların birinde Nizamşahlar, Adilşahlar ve Kutubşahlar sultanlıklarına ait toplam 50.000 kişiden oluşan ordunun Balagihat mıntıkasını işgal ettiğinden bahsediyordu.⁹⁷ Mektubunun devamında söz konusu mıntıkadaki emirlerin ve mansıbdarların Mehger tehanesinde⁹⁸ kurdukları savunma hattında Dekken sultanlıklarının ordusuna karşı üç ay mücadele ettiğini bildiriyordu. Akabinde Dekken sultanlıklarına mensup askerlerinin daha kalabalık olduğunu ve onların Babürlü askerlerine yiyecek ve ihtiyaç malzemesinin ulaştırılmasını engellemek için yolları kapattıklarını söylüyordu. Mektubunun sonunda ise Babürlü askerlerinin Mehger'den Burhanpur'a çekilmek zorunda kaldıklarını, bu durum karşısında cesaretlenen Dekken ordusunun Handis ve Berar'ın yanı sıra Burhanpur'u da kuşattığını dile getiriyordu.⁹⁹

Cihangir Şah, Han-ı Hanan'ın gönderdiği mektupları oğlu Şah Cihan'a gösterdi ve ona tekrar Dekken sultanlıkları üzerine harekete geçmesini emretti. Şehzade bu vazifeyi kabul etti. Ancak Babürlü idaresinin tutumunu güvenilir bulmuyordu. O, Nur Cihan'ın kıskançlığını ve babasının tutarsız tavırlarını fark ediyordu. Şehzade, daha önceleri sık sık onore edilmesine ve kendisine saygı duyulmasına rağmen bu durumun bir süredir göz ardı edildiğinin farkındaydı. Buna ilaveten Hüsrev'in Nur Cihan ile birlikte hükümdar Cihangir'in sağlık durumunu bozmaya çalıştıkları dedikodusu Şah Cihan'ı ihtiyatlı olmaya sevk etti. Şehzade, Dekken istikametinde harekete geçerken babasından Hüsrev'i kendisine teslim etmesini istedi. Hükümdar, onun talebini kabul etti.¹⁰⁰

Şah Cihan, Dekken'e hareket etmeden önce onun otuzuncu yaş günü kutlamaları yapıldı. İslami kaideler çizgisinde yaşamaya gayret eden Şehzade, ilk defa 24 yaşına

⁹⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 109-111.

⁹⁷ Saksena, eserinde Melik Anber'in Nizamşahlar Sultanluğu'nun prestijini kurtarmak ve kaybedilen yerleri geri almak amacıyla bu mücadeleyi başlattığını söyler. Ayrıca Adilşahların bu mücadeleye asker gönderdiğini, Kutubşahların ise maddi yardımda bulunduğunu ifade eder. Bkz. Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 25.

⁹⁸ "Tehane" Babürlü Devleti'nde askeri karakol anlamına gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. R. M. Eaton, *The Rise of Islam and the Bengal Frontier (1204-1760)*, (London: University of California Press, 1993), 45.

⁹⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 111-112.

¹⁰⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 26-27.

girdiğinde babasının baskısıyla içki içmişti.¹⁰¹ Şehzade, otuzuncu yaş günü kutlamalarında son kez babasını kırmayarak içki içti. Ardından bir daha içki içmemek üzere tövbe etti. O, bu kararında atası Babürü örnek aldı. Babür, Çitor Racası Rana Sanga¹⁰² ile savaşmadan önce bir daha içki içmeyeceğine yemin etmiş ve giriştiği mücadelede başarılı olmuştu. Şah Cihan da Babür gibi içki içmeye tövbe ederek girişeceği mücadelede başarı elde etmeyi amaçlıyordu.¹⁰³

Şah Cihan, 1620 yılının Aralık ayında Lahor'dan Dekken istikametinde harekete geçti. Bu günlerde babasının izniyle Zahid Beğ'i Safevi şahı I. Abbas'a elçi olarak gönderdi. Şehzade, elçi aracılığıyla ona Gucerat şehirlerinden elde ettiği değerli eşyalardan ve Dekken ganimetlerinden hediyeler gönderdi. Bu hediyeler 2 lek¹⁰⁴ ve 50.000 rupi değerinde idi.¹⁰⁵ Şah Cihan, mektubunun başında uzun süredir Safevi şahından haber alamadığını belirtiyordu. Şehzade onunla iletişime geçmek istediğini, ancak Cihangir Şah'a olan sadakati göz önünde bulundurduğunda izin almadan bu adımı atamadığını ifade etmekteydi. Şah Cihan mektubunun devamında kendisinin babasına olan sadakatinden Şah I. Abbas'ın haberdar olduğunu İran'dan gelen Hacı Beğ'den öğrendiğini, bu sayede cesaretinin arttığını ve mektup göndermek için Cihangir Şah'dan izin aldığını dile getirmekteydi.¹⁰⁶ Şah Cihan, mektubunda dile getirmemiş olsa da Zahid Beğ vasıtasıyla Şah I. Abbas'tan babasına veya Babürlü idaresine karşı yardım talebinde bulundu. Biz onun bu talebini, Safevi şahının bir süre sonra göndereceği mektubun içeriğinden anlıyoruz.

Şah Cihan, yapılan kutlamalardan sonra ordusuyla Dekken istikametinde harekete geçti. Ucin'e vardığında Mandu Kalesi'nin kumandanı Muhammed Taki'den bir mektup geldi. Muhammed Taki, mektubunda Dekken ordusuna ait bazı birliklerin kalenin alt taraflarında bulunan kasabaları tahrip edip yağmaladıklarını bildirmekteydi. Şah Cihan, bu gelişme üzerine Hacı Ebul Hasan'ı 5.000 süvariyle bu Dekken birlikleri üzerine sevk

¹⁰¹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 174.

¹⁰² Babür ile Rana Sanga arasında Kanva Savaşı vuku bulmuştur. Söz konusu savaş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal Koç, *Babürlü Devleti'nin Kurucusu Babür Şah'ın Dış Siyaseti*, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), 95-98.

¹⁰³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 113-114.

¹⁰⁴ 1 lek, 100.000 rakamına karşılık gelmektedir. 353. Bkz. Shireen Moosvi, "The World of Labour in Mughal India (c.1500-1750)", *Proceedings of the Indian History Congress*, 71 (2010), 353. "Lek" kullanımının, parasal hususlarda hataların veya karışıklıkların giderilmesinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü "lek" kullanımı sayesinde parasal meselelerde daha az sıfır kullanılmaktaydı. Buna örnek verecek olursak 5.000.000 rupi, 50 lek rupi şeklinde ifade edilmekteydi.

¹⁰⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 9.

¹⁰⁶ Riazul Islam, *A Calendar of Documents on Indo-Persian Relations (1500-1750)*, Vol. I, (Tehran: Ripon Printing Press, 1979), 225.

etti.¹⁰⁷ Hacı, gece boyunca himayesindeki süvarilerle hızla ilerledi ve sabah olduğunda Nerbide Nehri'ne vardı. Dekken askerleri nehri geçerek Hacı'nın süvarileriyle karşılaştılar. Fakat savaşmaya cesaret edemediler ve suya atlayarak nehrin karşı tarafına tekrar geri döndüler. Babürlü süvarileri de suyun karşısına geçtiler ve Dekken askerlerini 4 kuruh mesafe takip ederek onların çoğunu öldürdüler. Dekken askerleri Burhapur'a kadar geri çekildiler. Şah Cihan, bu gelişmelerden haberdar oldu ve Hacı Ebul Hasan'a Nerbide Nehri kenarında beklemesi talimatını yolladı.¹⁰⁸

Şehzade, 21 Mart 1621 tarihinde Mandu Kalesi'ne vardı. Bu sırada Burhanpur'da bulunan Han-ı Hanan Abdurrahim'den bir mektup geldi. Han-ı Hanan mektubunda sayıları 60.000'i bulan Dekken süvarisinin Burhanpur'u kuşattığını, buna karşın himayesindeki Babürlü askerlerinin sayısının az olduğunu, bu yüzden mücadeleye girmeyi doğru bulmadığını bildirdi. Bu mektuptan sonra bazı devlet adamları, Dekken ordusunun karşısına çıkılmamasını önerdiler. Şehzade bu öneriyi kabul etmedi. Bahşılar askerlere para dağıttığı sırada ordunun beklemesine karar verdi. Daha sonra 25 Mart 1621 tarihinde kendisine ait 10.000 ve hükümdara ait 5.000 süvariyle Burhanpur'a doğru yola çıktı. Ordusuyla Nerbide Nehri'nin kenarına gelince burada konuşlandı. Bu sırada hükümdar tarafından gönderilen 2.000 süvari daha Şah Cihan'ın maiyetine dahil oldu. O, burada ordusunu düzenledi. Ordunun önünde Abdullah Han'ı, sağında Raca Bekirmacit'i, solunda Hacı Ebul Hasan'ı görevlendirdi. Kendisi ise ordunun merkezinde yer aldı. Şehzade maiyetiyle Nerbide Nehri'nden karşıya geçti. Kısa bir süre sonra da Burhanpur civarına vardı.¹⁰⁹

Han-ı Hanan Abdurrahim, Şah Cihan'ın Burhanpur yakınlarına geldiğini duyunca şehri bazı devlet adamlarına emanet ederek onu ziyaret etti. O, bu ziyaretinden bir süre sonra şehre döndü. Şehzade, 18 Nisan 1621'de Burhanpur'a girdi. Han-ı Hanan, Şehzadeye *"Dekken ordusu kalabalık. Ayrıca havanın sıcak olması sebebiyle hayvanların bir kısmı telef oldu. Şimdi yağmur mevsimi yaklaşıyor. Bizim sayımız az olsa da Dekken askerlerine saldırarak onları Adilabad suyunun karşısına püskürtelim, kendimiz ise suyun bu tarafında kalalım. Yağmur mevsiminden sonra ise onları Balagihat'tan çıkaralım"* sözlerini sarf etti. Şah Cihan, bu teklifi kabul etti.¹¹⁰ Ancak ilk önce

¹⁰⁷ Yar Muhammad Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States (1556-1658)*, (Doktora Tezi, University of London, 1958) 189.

¹⁰⁸ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 181.

¹⁰⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 116-117.

¹¹⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 117-118.

ordudaki asker sayısının arttırılması gerekiyordu. Şehzade, bahşıları vasıtasıyla etraftaki câgîrdarlara haber göndererek ordunun para, yiyecek, asker ve çeşitli ihtiyaçları için destek istedi. Bu çağrı neticesinde gönderilen askerlerin dahil olmasıyla onun ordusundaki asker sayısı 30.000'e erişti.¹¹¹

Şehzade ordusunu beş bölüğe ayırdı ve 6.000 süvariden oluşan her bölüğün başına birer kumandan tayin etti.¹¹² Bu kumandanlara mansıb tevdi ettikten sonra Burhanpur'dan harekete geçmeleri talimatını verdi. Babürlü ordusu 1 kuruh mesafe ilerledikten sonra Yakut Habeşi'nin maiyetindeki Dekken ordusuyla karşılaştı. Dekken ordusu, Babürlü saldırısı karşısında tutunamayarak geri çekildi.¹¹³ Babürlü askerleri, Dekken ordusunu Adilabad suyunun karşı tarafına kadar takip etiler. Bu süreçte 600'den fazla Dekken askeri esir edildi, 500 asker ise öldürüldü. Ayrıca yüklü miktarda ganimet elde edildi. Babürlü ordusu, Adilabad suyunu karşıya geçtikten sonra Malkapur'a doğru ilerledi. Yol boyunca Dekken ordusuna mensup kimse görünmedi. Darab Han ve Raca Bekirmacit, 300 kişiyle Bugti istikametine vardığında Ateş Han ve Dilaver Han kumandasında 14.000 Dekken süvarisi ortaya çıktı.¹¹⁴

Bu süvariler içinden yaklaşık 3.000'i saldırı için önden sevk edildi. Süvarilerin geriye kalan kısmı ise arkadan gelerek mücadeleye dahil olacaktı. Önden gönderilen Dekken süvarileri Babürlü askerlerine yaklaşıncı küçük toplar atmaya başladılar. Raca Bekirmacit, saldırıya geçmek istedi, ancak Darab Han Babürlü ordusunun geriye kalanı gelinceye kadar harekete geçmeyi doğru bulmadı. Bu bekleme, Dekken süvarilerini daha da cesaretlendirdi. Raca, bunun üzerine beklemekten vazgeçti ve saldırıya geçti. Darab Han ise arkadan gelen Dekken süvarilerine saldırdı. Dekken süvarileri, Babürlüler karşısında dayanamadılar ve geri kaçmak zorunda kaldılar. Babürlü süvarileri onları takip ettiler ve 200 Dekken süvarisini öldürdükten sonra geri döndüler.¹¹⁵

Şah Cihan, ordusuyla birlikte III. Burhan Nizam Şah ve Anber'in bulunduğu Kirki'ye 6 kuruh mesafe uzaklıkta konuşlandı. Bu mevki, Babürlü ordusuyla Dekken ordusu arasında mücadelelere sahne oldu. Dekken birlikleri, Babürlüler karşısında tutunamayıp Kirki'ye doğru kaçtılar. Melik Anber, bu gelişme üzerine Nizamşahlar sultanını, ailesini

¹¹¹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 29.

¹¹² Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States*, 102.

¹¹³ Anwar, *The Relations of the Mughal Empire*, 141.

¹¹⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 117-119.

¹¹⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 120-121.

ve hazinelerini Devletabad'a gönderdi. Daha sonra büyük bir orduyu Kirki'yi savunması için görevlendirdikten sonra 10.000 süvariyle Devletabad Kalesi'ne sığındı. Babürlü ordusu Kirki'ye varınca Anber'in görevlendirdiği ordu buradan çekildi.¹¹⁶ Babürlü ordusu üç gün boyunca Kirki'de kaldı ve Anber tarafından 20 yılda imar edilen şehir Babürlü askerleri tarafında tahrip edildi.¹¹⁷

Bu saldırılarda çok sayıda hayvan Babürlü askerleri tarafından ele geçirildi. Babürlü ordusu buradan ayrılacağı sırada bazı Dekken birlikleri ortaya çıktı. Babürlüler bu birliklere saldırarak onları geri püskürttüler ve 2.000 Dekken askerini öldürdüler. Babürlü kumandanları Cihangir Şah'a gönderdikleri mektuplar vasıtasıyla onu bu zaferler hakkında bilgilendirdiler. Bu esnada Mandu kale kumandanı Muhammed Taki ve Muhammed Han Niyazi, Payingihat bölgesinde Babürlü hakimiyetini tesisi ettikten sonra Ahmednagar'ı geri almak maksadıyla Balagihat yönünde ilerlemişlerdi. Anber bu gelişmeden haberdar oldu ve korkuya kapıldı.¹¹⁸ Melik Anber, 5 Mayıs 1621 tarihinde birkaç adamını bu sırada Peten'de bulunmakta olan Raca Bekirmacit'e gönderdi. Anber, adamları vasıtasıyla daha önce Dekken'de Babürlülere ait olan, ancak son iki yılda işgal edilen topraklardan çekileceğini ve itaat edeceğini bildirdi.¹¹⁹

Raca Bekirmacit, görevlilere eğer Anber doğru söylüyor ve hile yapmayı düşünmüyorsa onun talebini değerlendireceğiz cevabını verdi. Ayrıca Ahmednagar kuşatmasını kaldırıp, buraya yönelen Babürlü askerlerine engel olmaması halinde onun talebini Şah Cihan'a ileteceğini ifade etti. Görevlileri, Raca'nın şartlarını bir mektupla ona bildirdiler. Anber, derhal adamlarını Ahmednagar'dan çekti. Bu sırada Şah Cihan, Anber'in talebinden haberdar edildi. Şehzade, onun af talebini kabul etti.¹²⁰ Yapılan anlaşma doğrultusunda Ahmednagar ve buranın bitişiğindeki 14 kuruh genişliğindeki bir alanın Babürlülere bırakılması kararlaştırıldı. Buna ilaveten Dekken bölgesinden 50 lek rupinin haraç olarak ödenmesine karar verildi. Bu miktarın 18 lek rupisini Adilşahların, 12 lek rupisini Nizamşahların, 20 lek rupisini de Kutubşahların ödemesine hükmedildi.¹²¹

¹¹⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 123.; Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 272.

¹¹⁷ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 377.

¹¹⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 126.

¹¹⁹ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 273.

¹²⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 129.

¹²¹ Anwar, *Mughals and The Deccans*, 97.

1.3. Babasına Karşı İsyanı (1623-1625)

1.3.1. İsyana Zemin Hazırlayan Sebepler

Cihangir Şah, 1622 yılının bahar aylarında Şah I. Abbas'ın Kandahar'ı almak için harekete geçtiği haberlerini aldı. O, bu habere pek ihtimal vermese de ahadilerin¹²² bahşısı Zeynelabidin'i Burhanpur'da bulunan Şah Cihan'ın yanına yollayarak ona maiyetindeki orduyla huzuruna gelmesini emretti.¹²³ Cihangir Şah, Keşmir'e varınca bu sırada Multan valisi olan Han-ı Cihan Ludi'den bir mektup geldi. Mektupta Şah I. Abbas'ın ordusuyla gelerek kaleyi kuşattığını, Hacı Abdulaziz Nakşibendi'nin 300 askerle kalede mahsur kaldığını ve yardım beklediğini dile getiriyordu. Zeynelabidin bu sırada Cihangir Şah'ın huzuruna geldi. O, Şah Cihan'ın ordusuyla Burhanpur'dan Mandu'ya gittiğini, yağmur mevsimi geçinceye kadar Mandu'da kalacağını, daha sonra da onun huzura geleceğini bildirdi.¹²⁴ Şah Cihan babasına bir de mektup gönderdi. Mektupta dünyanın askeri ve siyasi alanda önemeli bir hükümdarı olmakla birlikte Özbek ve Osmanlı ordularına karşı çetin mücadelelere girişen ve onlara karşı defalarca başarı elde eden Şah I. Abbas'la savaşmak durumunda olabilecekleri yazıyordu. Şah Cihan, mektupta gerekli hazırlıklar yapılmadan Şah I. Abbas'a karşı mücadeleye girişilmemesi gerektiğini, onun bizzat bu savaşa iştirak edeceğini düşündüğünden bu seferin daha önce icra edilen seferlerle karşılaştırılmaması gerektiğini söylüyordu.¹²⁵ Bu mektupta Şah Cihan'ın kendisine gönderilen emre uymak yerine soğukkanlı davranıp bazı önerilerde bulunmayı tercih ettiğini görüyoruz.

Cihangir Şah, bu cevaba kızdı ve Şehzadeye tekrar haber yollayarak yanında bulunan emirleri, sarayın ileri gelenlerini, seyyidleri, Afganları ve Racputları derhal göndermesini emretti. Babürlü hükümdarı, Mirza Rüstem Safevi ve İtikad Han'ı Lahor'a yollayarak Kandahar savunması için ordu hazırlamaları talimatında bulundu, ardından da Lahor'a gitti.¹²⁶ Şah Cihan, bu sırada Dehulpur pergenesinin kendisine câgîr olarak verilmesini talep etti. Ancak onun bu talebi hükümdara erişmeden önce Nur

¹²² Babürlü merkezi süvarilerine ahadi (tek başına savaşan anlamında) denirdi. Ahadilerin askeri sorumluluklarının yanı sıra sarayda idari vazifeleri de olurdu. Ücretleri doğrudan devlet hazinesinden karşılanırdı. Ahadiler, sadece hükümdara karşı sorumluydular, ancak köle statüsünde değillerdi. Onlar, divana refakat eder, olağanüstü bir durum olmadığı veya büyük seferlere çıkılmadığı sürece buradan ayrılmazlardı. Bkz. Douglas E. Streusand, *Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları: Osmanlılar Safeviler Babürlüler*, Çev: Bahar Fırat, (İstanbul: Ufuk Yayınları, 2015), 259-260.

¹²³ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 391.

¹²⁴ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 192.

¹²⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 10.

¹²⁶ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 394.

Cihan'ın girişimleriyle söz konusunu pergenenin Şehzade Şehriyara'a¹²⁷ câgîr olarak verildi.¹²⁸ Şah Cihan bu gelişme üzerine Şehriyar'a verilen Dehulpur pergenesine Derya Han adlı bir Afgan liderliğindeki birliğini sevk etti. Bu pergeneyi Şehriyar adına Şerif'ül Mülk idare etmekteydi. İki taraf arasında vuku bulan mücadelede çok sayıda asker hayatını kaybetti. Bundan haberdar olan Cihangir Şah, Şehzadeye Raca Ruzefzun vasıtasıyla bir mektup gönderdi. Mektubunda, bundan sonra atacağı adımlara dikkat etmesi, ona verilen câgîrlerle yetinmesi ve Kandahar seferi için gönderilmesi istenen şahısların hemen gönderilmesini istiyordu.¹²⁹

Şah Cihan, hükümdarı istediği şahısları neden göndermediği hakkında tatmin edici bir cevap vermedi. Bu durum onun rakiplerinin güçlenmesini sağladı.¹³⁰ Nur Cihan Begüm, Cihangir Şah'tan sonra onun dördüncü oğlu Şehriyar'ı Babürlü tahtına çıkarmak istiyordu.¹³¹ Şehriyar, Nur Cihan'ın Şirefgen Türkmen'den olan kızıyla evli idi. Dolayısıyla damadının hükümdar olması, onun devlet yönetimindeki nüfuzunu daha da arttıracaktı. Nur Cihan, Kandahar savunmasından Şehriyar'ın sorumlu olmasını sağladı.¹³² Şehriyar 12.000 hizmetli ve 8.000 süvarilik mansıba layık görüldü. Nur Cihan, ona 60.000 rupi değerinde hediyeler takdim etti. Ayrıca Şah Cihan'ın vekili Mir Abdusselam'ın Cihangir Şah'ın huzuruna gelmesi yasaklandı.¹³³ Nur Cihan'ın Kandahar savunmasının Şah Cihan'dan alınarak Şehriyar'a verilmesi hususunda çok fazla zorlanmadığını söyleyebiliriz. O, Şah Cihan'ın babasına gönderdiği mektubundaki üslubunu ve Dehulpur pergenesine üzerine birliklerini sevk etmesini Şehriyar lehine kullanmasını bilmişti.

Şehriyar Kandahar savunması için bölgeye gönderildi. Bunun akabinde Şah Cihan, divanı¹³⁴ Afzal Han vasıtasıyla hükümdara bir mektup gönderdi. Şehzade mektubunda

¹²⁷ Cihangir Şah'ın Şehriyar ve Cihandar adlı oğulları, 1605 yılında haseki sultanlardan dünyaya gelmişlerdir. Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 12.

¹²⁸ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 193.

¹²⁹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 394-395.

¹³⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 39.

¹³¹ Keene, *The Turks in India*, 114.

¹³² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 138-140.

¹³³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 39.

¹³⁴ Babürlüler devrinde maliye ve gelirler kısmının başındaki kişinin sadece divan olarak adlandırılırdı. Ekber Şah'ın hükümdarlığı sırasında (1556-1605) vezir kelimesi nadiren kullanıldı. Bunun yerine bir müessese veya daireden ziyade bunların başındaki şahıs divan unvanı ile ifade edilmeye başlandı. Ekber Şah'ın oğlu Cihangir zamanında (1605-1627) ise vezir kelimesinin kullanılışı yaygınlık kazandı. Şah Cihan'ın saltanatında (1628-1657) vezir, dîvân-ı kül, onun aynı bölümdeki meslektaşları ise divan olarak adlandırıldılar. Divan ve vezir kelimeleri bazen aynı anlamda kullanıldı. Hatta ticaret hayatında zengin bir kişinin mali işleriyle ilgilenen veya büyük bir ticari işletmeyi idare eden kişiye de divan denildi. Meselâ Diyânet Han, Şah Cihan'ın saltanatının ilk yılında Ercümend Banu Begüm'ün divanı idi. Bkz. A. S.

babasından af diliyor ve onunla arasındaki kırınlılığın bitmesini istiyordu. Cihangir Şah, oğlunun mesajını önemsemedi. Ayrıca Afzal Han'a da pek yüz vermedi. Ardından Şah Cihan'a ait olan Hisar-ı Firuze, Miyan Duab ve buraların civarında bulunan câgîrdarların Kandahar savunması için görevlendirilen bazı şahıslara verilmesine karar verdi. Buna karşılık Malva, Gucerat, Dekken ve Handis'i Şah Cihan'ın himayesine bırakmaya karar verdi ve Şehzade'nin bu mıntikalardan istediğı bir yerde ikamet etmesini uygun buldu. Ardından Afzal Han'a Şehzade'nin yanına geri dönmesi için izin verdi ve aldığı bu kararları bir ferman ile oğluna yolladı. Mektubunda ayrıca Kandahar'ın fethi için istediğı adamların gönderilmesi emrini tekrarladı.¹³⁵ Cihangir Şah'ın almış olduğı kararlar, Dehulpur saldırısından dolayı pişman olan ve af dileyen Şah Cihan'ın yeniden isyana kalkışmasına kapı aralayacak nitelikteydi.

1.3.2. Agra'ya İlerlemesi (1623)

Şah Cihan'a gönderilen ferman hükümdar adına yazılmış olsa da alınan kararların ardında Nur Cihan vardı. Onun amacı, ya Şah Cihan'a bölgesini değıştirmeyi kabul ettirip onu boyun eğmek zorunda bırakmak, ya da onun başkaldırmasını sağlayarak babasıyla mücadeleye girişmesine zemin hazırlamaktı.¹³⁶ Şah Cihan, hükümdarın gönderdiği fermanda alınan kararlardan memnun kalmadı. Cihangir Şah, bir taraftan Kandahar meselesi ile meşgulken bir taraftan da Şah Cihan'ın bazı isyana meyilli tavırları hakkında bilgiler alıyordu. Hükümdar, bunun üzerine Musevi Han vasıtasıyla oğluna isyan etme düşüncesinden vazgeçerek itaat yolunu tercih etmesi halinde onu affedeceğini bildirdi. Ancak Şehzade babasının bu tavsiyesini önemsemedi. Agra'da bulunan İtibar Han, çok geçmeden Şah Cihan'ın Mandu'dan harekete geçmiş olduğı haberini yolladı. Cihangir Şah, bir süre önce Asaf Han'a hazinenin Agra'dan gönderilmesini emretmişti. Dolayısıyla oğlunun bundan haberdar olduğı ve harekete geçmiş olabileceğı ihtimali üzerinde durdu. Babürlü hükümdarı bu haberi aldıktan sonra avlanma ve seyahat etme bahanesiyle Sultanpur suyuna doğru ilerlemeye karar verdi. Cihangir Şah'ın amacı, oğlunun Agra'dan yola çıkacak olan hazineyi ele geçirmek için harekete geçmesi halinde onu cezalandırmaktı.¹³⁷

Bazmee Ansari, "Divan (Gazneliler ve Hindistan'daki Diğer Müslüman Devletlerde Divan)", C. 9, 385-386. Burada Şah Cihan'ın divanı olarak karşımıza çıkan Asaf Han'ın da muhtemelen benzer bir görevi vardı.

¹³⁵ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 396-397.

¹³⁶ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 196.

¹³⁷ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 402.

Cihangir Şah söz konusu istikamette harekete geçtiği sırada İtibar Han ve bazı devlet adalarının Agra'dan mektupları geldi. Bu mektuplarda Şah Cihan'ın hızla Agra'ya yöneldiğini, bu yüzden Asaf Han'ın devlet hazinesini götürmesinin uygun olmadığını bildirdiler. Ayrıca Şehzade'nin saldırı ihtimaline karşı burç ve kulelerde önlemler aldıkları haberlerini gönderdiler. Hükümdar, gelen bu haberler üzerine Agra'ya gitmesi gerektiği kanaatine vardı ve 1623 yılı Şubat'ında Sultanpur suyunun karşı tarafına geçti. Kısacası artık Nur Cihan Begüm, Şehriyar'ı Cihangir Şah'tan sonra tahta çıkarmak için daha önce babasına karşı itaatten ayrılmamış olan Şah Cihan'ın isyan etmesini sağlamış oldu. Ayrıca yaşı ilerlemiş ve hastalıkları ortaya çıkmaya başlamış olan Cihangir Şah'ı da oğluyla mücadele etmesi için tahrik etmeyi başardı. Babürlü hükümdarının yıllardır hizmetinde olan Muharrem Han Hacı Sera, Halil Beğ Zülkadir ve Fedai Han Mir Tuzek'in Şehzade ile mektuplaştıkları iddia edildi. Hükümdar, bu şahısların üçünü de hapse attırdı. Muharrem Han Hacı Sera ve Halil Beğ Zülkadir kendilerine muhalif olan diğer devlet adamlarının da girişimleriyle ölüme mahkum edildiler. Fedai Han Mir Tuzek ise kendisini savunarak hayatta kalmayı başardı.¹³⁸

Şah Cihan, Raca Ruzefzun vasıtasıyla oğlu Perviz'e haber göndererek Şah Cihan'ı cezalandırması için hemen gelmesi talimatında bulundu. Bu sırada İtibar Han'dan bir mektup geldi. Mektupta Şah Cihan'ın çok sayıda asker ile 1623 yılı Mart'ında Agra civarına geldiği ve Fetihpur'da konakladığı ifade ediliyordu. Hükümdar, Musevi Han'a Şehzadeyle görüşerek isyanını sonlandırması talimatında bulundu. Musevi Han, Şehzadeyi burada ziyaret etti ve babasının fermanını ileterek onu itaat etmeye zorladı.¹³⁹ Bu sırada Afzal Han, Agra'dan hükümdarın yanına geri döndü. Nur Cihan Begüm, Şah Cihan'a ait yerlerin Şehriyar'a verilmesini sağladı. Şehzade, bu olayın yanı sıra babasının ve Nur Cihan Begüm'ün kendisine karşı düşüncelerinin menfi olduğunu öğrendi. Bu yüzden Perviz saldırıya geçmeden önce babası ile arasındaki husumeti sonlandırmak istedi. Şah Cihan, Musevi Han ile görüşükten sonra onu Kadı Abdulaziz ile babasının huzuruna gönderdi. Şehzade, Kadı Abdulaziz vasıtasıyla babasına bazı önerilerde bulundu. Ancak Nur Cihan'ın etkisinde kalan hükümdar, Kadı Abdulaziz'in konuşmasına müsaade etmeden Mehabet Han'a onu hapsedmesini emretti.¹⁴⁰

¹³⁸ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 199.

¹³⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 42.

¹⁴⁰ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 200.

Cihangir Şah, bu hadiseden sonra Sarhint'ten geçerek ilerleyişini devam ettirdi. Bu esnada Raca Nersing Div bir grup askerle hükümdarın maiyetine dahil oldu. Asaf Han, Kernal'da Cihangir Şah'ın huzuruna geldi. Navazeş Han ise Gucerat'tan geldi. Babürlü hükümdarı Delhi'ye varıncaya kadar maiyetindeki asker sayısı sürekli arttı. Cihangir Şah himayesindeki ordunun savaş düzeni alması Mehabet Han'ın uhdesindeydi. Mehabet Han, Abdullah Han'ı öncü birliklerin sorumluluğuna tayin etti. Ona birlikleriyle ordunun 1 kuruh mesafe önünde bulunması, elde ettiği bilgilerden ordunun geri kalanını haberdar etmesi ve yolların güvenliği sağlaması görevi verildi. Ancak Abdullah Han, Cihangir Şah'ın ordusuyla Şah Cihan'ın ordusu karşı karşıya geldiğinde Şehzade'nin tarafına geçmeye karar vermişti. Şehzade ise Raca Bekirmacit ve Han-ı Hanan Abdurrahim'in oğlu Darab Han'ı ordunun önünde görevlendirdi. Onların öncelikli vazifesi, iki ordunun karşı karşıya gelmesi halinde arabuluculuk yaparak barışı sağlamaktı.¹⁴¹

Nur Cihan Begüm'ün tahrikleri neticesinde Mehabet Han, Asaf Han, Abdullah Han, Hacı Ebul Hasan, Leşker Han, Fedai Han ve Nevazeş Han 25.000 süvariyle Şah Cihan'ın ordusuna doğru yöneldiler. Darab Han ve Raca Bekirmacit, hazırlıklarını tamamladılar ve hükümdarın ordusuna doğru harekete geçtiler. Bu sırada fırsatını bulan Abdullah Han, Şah Cihan'ın tarafına geçti. Vuku bulan mücadelede Şehzade'nin adamlarından Zebardest Han, Şir Hamle, onun oğlu Şir Pençe, Hacı Cihan'ın kardeşi Muhammed Hüseyin ve Esad Han Mamuri'nin oğlu Nur-üz Zaman vefat ettiler. Çok geçmeden Raca Bekirmacit de bir kurşunun isabet etmesiyle vefat etti. Onun vefatıyla Şah Cihan'ın ordu düzeni bozuldu. Darab Han ve diğer emirler Cihangir Şah'ın ordusu karşısında direnemediler. Akşam olduğunda iki ordu da geri çekildi. Cihangir Şah'ın ordusu Agra'dan geçerek Ecmir'e doğru ilerledi. Şah Cihan'ın ordusu ise Mandu istikametine yöneldi.¹⁴²

Şah Cihan'ın bir süre önce Şah I. Abbas'a gönderdiği elçisi Zahid Beğ, Safevi topraklarına gittiğinde Safevi şahı Kandahar kuşatmasıyla meşguldü. Elçi, bir süre Meşhed'de bekledi. Şah I. Abbas Kandahar'ı ele geçirdikten sonra elçiyi huzuruna çağırdı ve Şah Cihan'ın gönderdiği mektubu aldı. O, akabinde Zahid Beğ'i Şehzadeye yazdığı mektupla yolcu etti. Şah Cihan, Mandu istikametinde ilerlediği sırada Zahid Beğ onun huzuruna geldi. Şah I. Abbas, verdiği cevapta Şah Cihan'ın gönderdiği

¹⁴¹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 201-202.

¹⁴² Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 202-203.

mektubundan dolayı memnun kaldığını dile getiriyor ve Şehzadeyi diplomatik yeteneğinden dolayı övüyordu. Mektubunun devamında Cihangir Şah ile dostluğundan bahseden Safevi şahı, bu dostluğun çok köklü olduğu ve dünyevi meseleler yüzünden bozulamayacağını söylüyordu. Ayrıca Zahid Beğ'in bazı hususları şifahen ileteceği üzerinde duruyordu. Mektubunun sonunda iki hanedan arasındaki iyi ilişkilerin devamı hususunda hükümdarı etkilemesini ve babasıyla arasındaki anlaşmazlığı ortadan kaldırmak için çaba göstermesi gerektiğini dile getiriyordu.¹⁴³

Şah Cihan, Safevi şahının bu mektubuna cevap verdi. Şehzade, mektubunda babasının sert tutumu ve Babürlü sarayında kendisine karşı düşmanlık besleyenler hakkında şikayetde bulunuyordu. Şah Cihan, mektubunda kendisine yardım edilmesi halinde Şah I. Abbas'a sadakatının daha da artacağını ifade ediyordu. Şah I. Abbas, daha önceden Zahid Beğ'e Şehzade'nin gerektiğinde yardım talebinde bulunabileceği garantisini vermişti. Şehzade, bu yüzden Zahid Beğ ile birlikte gelmiş olan Hacı Hacı Beğ vasıtasıyla mektubunu Safevi şahına gönderdi.¹⁴⁴ Şah I. Abbas, Hacı Hacı Beğ vasıtasıyla Şah Cihan'a cevap verdi. O, mektubunda Şehzadeye siyasi kariyerinin henüz başında olduğunu, babasına tekrar itaat etmesi gerektiğini ve davranışlarıyla onun tekrar gönlünü kazanması gerektiğini vurgulamaktaydı.¹⁴⁵

1.3.3. Ahmedabad Mücadelesi (1623)

Gucerat, daha önce babası tarafından Şah Cihan'a câgîr olarak verilmişti. Şah Cihan, Raca Bekirmacit'i buranın idaresinde görevlendirmişti. Raca Bekirmacit, Şehzade ordusuyla Mandu'dan Agra'ya doğru harekete geçtiğinde onun maiyetine dahil olmuş, kardeşi Kenherdas'ı Guccerat'ın merkezi Ahmedabad'da bırakmıştı. Daha önce de bahsettiğimiz üzere Raca Bekirmacit, Şah Cihan'ın ordusuyla hükümdarın ordusu arasında meydana gelen mücadelede hayatını kaybetmişti. Şah Cihan, Mandu'ya geri dönünce Guccerat'ı Abdullah Han'ın himayesine bıraktı. Bu karar üzerine Kenherdas ve Guccerat divanı Safi Han, buraya ait hazineyi, 5 lek rupi harcanarak yapılan tahtı ve 2 lek rupi harcanarak yapılan kılıcın kendilerine verilmesi gerektiğini ileri sürdüler. Bu sırada Şah Cihan'ın yanında olan Abdullah Han, Vefadar adlı adamını Guccerat idarecisi olarak Ahmedabad'da görevlendirdi. Safi Han, bu gelişme neticesinde Cihangir Şah'ın maiyetine dahil olmaya karar verdi ve Ahmedabad'dan ayrıldı. İlk önce Kangire

¹⁴³ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 229.

¹⁴⁴ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 230.

¹⁴⁵ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 232.

Gölü'nün kenarında konakladı, daha sonra Mahmudabad'a doğru ilerledi. O, sözde Şah Cihan'ın yanına gidiyormuş gibi davrandı. Ancak Cihangir Şah'a tabi olan Nehir Han, Seyyid Delir Han, Babu Han Afgan gibi şahıslarla mektuplaşıyordu. Şah Cihan'ın mülazımı Salih, Safi Han'ın bazı gizli işler çevirdiğini fark etti. Hatta Kenherdas da bunu anladı. Fakat Safi Han, kendisiyle birlikte hareket eden adamlarının ihtiyatlı olması sayesinde rahat hareket edebiliyordu.¹⁴⁶

Salih, Safi Han'dan endişe ettiği için hazineyi ve 10 lek rupiyi Şah Cihan'a götürdü. Kenherdas ise değerli kılıcı alarak onun peşinden gitti. Taht ağır olduğu için onu bırakmak zorunda kaldı. Safi Han, bunu fırsat bilerek Nehir Han ve diğer devlet adamlarıyla mektuplaştı. Onlardan câgîrlerinden hızla harekete geçmelerini ve güneş doğduğunda Ahmedabad şehrine girmelerini istedi. Daha sonra onları beklemeden Sarengpur kapısından Ahmedabad'a giriş yaptı. Onun ardından Nehir Han da şehre giriş yaptı. Vefadar, bundan haberdar oldu ve apar topar Vecihüddin'in torunu Şeyh Haydar'ın evine saklandı. Safi Han, maiyetiyle birlikte kısa sürede şehirde kontrolü ele geçirdi. Şah Cihan'ın divanı Muhammed Taki ve bahşısı Hasan Beğ'in evlerine adam göndererek onları tutuklattı. Şeyh Haydar, bunun akabinde Safi'nin yanına gelerek Vefadar'ın kendisinin evinde saklandığını bildirdi. Safi'nin adamları onu tutuklayıp getirdiler. Şah Cihan, bu gelişmelerden haberdar olunca Abdullah Han'ın yanı sıra Himmet Han, Şerze Han, Serefraz Han, Kabil Beğ, Rüstem Bahadır, Salih Bedahşi gibi önde gelen isimleri 6.000 civarında süvariyle Ahmedabad'a sevk etti.¹⁴⁷

Safi Han ve Nehir Han, bu gelişme üzerine adam toplayıp ordu hazırlamaya başladılar. Onlar ellerinde bulunan nakit parayı, malları ve hatta Ahmedabad'da bulunan değerli tahtı parçalayarak askerler arasında dağıttılar. İder zemindarı Raca Kilyan ve civarda bulunan diğer zemindarlar, adamlarıyla Safi Han'a destek için geldiler. Bu sırada Abdullah Han sekiz günde Mandu'dan Berudeh'e geldi.¹⁴⁸ Safi Han ve Nehir Han şehirden çıktılar ve Kangire Gölü'nün kenarına geldiler. Abdullah Han onların ordusunun kalabalık olduğunu anlayınca takviye birliklerini beklemeden Mahmudabad'a gitti. O, burada birliklerini düzenledi. Akabinde ise Bartçe'ye gitti. Safi Han ve Nehir Han ise bir süre sonra askerleriyle Balved karyesine geldiler. İki tarafın orduları arasında 3 kuruh mesafe bulunmaktaydı. Bu ordular ertesi gün birbirlerine

¹⁴⁶ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 205-206.

¹⁴⁷ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 413-414.

¹⁴⁸ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 414.

doğru harekete geçtiler. Abdullah Han liderliğindeki Şah Cihan'ın ordusunun bulunduğu yer engebeli, dar, inişli ve çıkışlı geçitlerden oluşmaktaydı. Dolayısıyla Şehzade'nin ordusu, Safi Han liderliğindeki orduya göre dezavantajlı idi.¹⁴⁹

Safi Han'ın ordusunun öncü birliklerinin kumandanı Nehir Han'dı. Abdullah Han liderliğindeki Şehzade'nin ordusunun öncü birliklerinin kumandanı ise Himmet Han'dı. İlk önce iki tarafın öncü birlikleri arasında mücadele vuku buldu. Himmet Han, kendisine bir kurşunun isabet etmesi neticesinde hayatını kaybetti. Daha sonra Abdullah Han'ın ordusunun önündeki filler top ve tüfek seslerinden ürkererek geri döndüler. Bu filler askerlerin bulunduğu dar geçitten ilerlediler. Şah Cihan'ın çok sayıda askeri bu fillerin ayakları altında ezildiler. Şiddetli mücadelelerden sonra Abdullah Han, ordusuyla geri çekilmek zorunda kaldı. O, ilk önce Berudeh pergenesine gitti. Ardından Behruc'a gitti ve burada üç gün kaldıktan sonra Sürat Limanı'na vardı. Bu limanda iki ay kaldı ve dağılan adamlarını tekrar topladı. Abdullah Han, daha sonra Burhanpur'a yönelen Şah Cihan'ın yanına gitti. Diğer taraftan Safi Han göstermiş olduğu başarılarından dolayı Cihangir Şah tarafından "*Seyf Han*" unvanıyla ödüllendirildi.¹⁵⁰

1.3.4. Şehzade Perviz ile Mücadele (1623-1625)

Şah Cihan, babası ile giriştiği mücadeleden sonra Kehati Çanda yolundan Mandu'ya yönelmişti. Cihangir Şah, Şehzade Perviz'e ordusuyla onu takip etmesi talimatında bulundu. Perviz'in ordusu 40.000 süvari ve büyük bir topçu birliğinden oluşmaktaydı. Bu sefer için 20 lek rupi tahsis edildi. Bu ordunun kumandası Mehabet Han'a verildi.¹⁵¹ Şehzade Perviz'in yanında Han-ı Alem, Maharace Raca Gec Singe, Serbülen Ray, Leşker Han, Mensur, Raca Ci Singe, Ray Surec Singe, Fazıl Han, Reşit Han, Raca Gerd Her, Raca Ramdars Keçhovahe, Mir Abdulaziz, Azizullah, Esad Han, Pervereş Han, Ekrem Han, Seyyid Hüjebir Han, Lütfullah, Ray Nevain Das gibi devlet adamları da görevlendirildiler. Fazıl Han ise ordunun bahşısı ve vakanüvisi olarak görevlendirildi. Cihangir Şah 19 Mayıs 1623 tarihinde Ecmir'e giriş yaptı. O, buraya geldikten sonra Gucerat'ta bulunan devlet adamları vasıtasıyla Şah Cihan'ın Abdullah Han

¹⁴⁹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 207-208.

¹⁵⁰ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 208-209.

¹⁵¹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 204-205. Şehzade Perviz'in başında bulunduğu bu ordunun kumandasına Mehabet Han'ın atanması dikkate değer bir husustur. Bu atama, Perviz'in başında bulunduğu orduyu kumanda edebilecek yetkinlikte ve tecrübeye olmadığını göstermektedir. Ayrıca onun Cihangir Şah'tan sonra Babürlü tahtına namzet olması halinde giriştiği her savaşta galip gelen Şah Cihan karşısında ciddi bir rakip olamayacağının da açık bir kanıtıdır.

himayesindeki birliklerinin Ahmedabad'da mağlup oldukları haberleri geldi.¹⁵² Şehzade Perviz ilk önce Kehati Çanda'dan geçerek Malva vilayetine geldi. Şah Cihan ise maiyetiyle Mandu'ya vardı. O, ilk önce Rüstem Han'ın mansıbını yükselterek ona "*Rüstem Hani*" unvanı verdi. Ayrıca Gucerat'ı¹⁵³ onun idaresine bıraktı. Akabinde onu bir grup askerle Şehzade Perviz üzerine gönderdi. Ancak Rüstem Han gizlice Mehabet Han ile haberleşerek ilk fırsatta Perviz'in maiyetine dahil olmaya söz verdi.¹⁵⁴

Rüstem Han, harekete geçtikten sonra Perviz'in birlikleriyle mücadele etmek yerine onun maiyetine dahil oldu. O, Şehzade Perviz'in tarafına geçince maiyetindeki askerler farklı istikametlere dağıldılar. Şah Cihan, daha sonra Nerbide Nehri'nden geçti. Bayram Beğ Bahşı'yı bir grup askerle su kenarında bıraktı ve Han-ı Hanan Abdurrahim ile birlikte Burhanpur'a yöneldi. Bu sırada Mandu kale kumandanı Muhammed Taki, Han-ı Hanan Abdurrahim'in Mehabet Han'a göndermiş olduğu mektubu Şah Cihan'a getirdi. Abdurrahim, mektup hakkında tatminkar bir cevap vermeyince oğlu Darab Han ile birlikte tutsak edildi. Şah Cihan, akabinde Asir Kalesi'ne vardı. Mir Cemalettin Hasan Ancu'nun oğlu Mir Hüsameddin kaleden indi ve Şah Cihan'ı karşıladı. Şehzade ailesiyle birlikte kaleye girdi ve üç gün orada konakladı. Kalenin himayesini Gupaldas Racput'a devretti. Şehzade, harem görevlilerinin çoğunu ve eşyalarının bir kısmını kalede bıraktı. Ardından Burhanpur'a harekete etti.¹⁵⁵

Şah Cihan Burhanpur'a vardığında bir süre önce Ahmedabad'da giriştiği mücadelede başarısız olan Abdullah Han onun yanına geldi. Bu sırada Perviz ve Mehabet Han Nerbide Nehri'nin kenarına vardılar. Onlar nehrin karşısına geçmek istediler. Fakat Bayram Beğ daha önceden kayıkları suyun karşı tarafına geçirdiğinden bu mümkün olmadı. Mehabet Han, gizlice Han-ı Hanan Abdurrahim ile mektuplaşarak Şah Cihan'ı barış talebinde bulunmaya ikna etmesini istedi. Abdurrahim, Şah Cihan'a barışın iki taraf için de iyi olacağı önerisinde bulundu. Şah Cihan, onu Kuran üzerine yemin ettirerek kendisinin itaatinden ayrılmaması ve iki taraf için hayırlı olan ne ise onu yapması hususunda söz aldı. Buna ilaveten Abdurrahim'den nehri karşıya geçmeden mektup vasıtasıyla iki tarafın barış görüşmelerini yapması istedi. Abdurrahim, oğlu

¹⁵² Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 410-412.

¹⁵³ Cihangir Şah'ın adamları bir süre önce Gucerat'ın merkezi Ahmedabad'ı Şah Cihan'ın görevlilerinden almışlardı. Ancak bu galibiyete rağmen Şah Cihan'ın Gucerat sorumluluğuna Rüstem Han'ı ataması Babürlü idaresinin Gucerat'ın tamamında söz sahibi olmadığını göstermektedir.

¹⁵⁴ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 209.

¹⁵⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 46-47.

Darab Han ile birlikte serbest kaldılar ve Şehzade'nin huzurundan ayrıldılar. Şah Cihan'ın askerleri, Abdurrahim'in serbest kalarak iki taraf arasında barış görüşmelerini başlattığını öğrenince yolların ve geçitlerin güvenliğini sağlama gereği duymadılar.¹⁵⁶

Perviz'in maiyetindeki askerler, bir gece vakti Nerbide Nehri'ni karşıya geçmek üzere harekete geçtiler. Bayram Beğ, Perviz'in askerlerinin nehri geçmesine engel olamadı. Şah Cihan'ın askerleri onlara karşı koymaya cesaret edemediler ve kaçtılar. Bu esnada Perviz ve Mehabet Han'ın mektubu Abdurrahim'e ulaştı. Abdurrahim, Şah Cihan'a verdiği sözü tutmadı ve nehri karşıya geçerek Mehabet Han'ın yanına gitti. Bayram Beğ, Perviz'in askerlerini durduramayınca Şah Cihan'ın yanına vardı. Şehzade, Bayram Beğ'in geldiğini öğrenince Burhanpur'da beklemeyi uygun bulmadı ve buradan ayrıldı. O, 10 Eylül 1623 tarihinde Tepedi suyunu karşıya geçti. Ancak çok sayıda askeri onu terk etti. Bu sırada Perviz ordusuyla Burhapur'a geldi, Şah Cihan'ın buradan ayrıldığını öğrenince onun peşinden gitti. Şah Cihan, maiyetiyle Kutubşahlar sultanlığının sınırlarından Odise ve Bengal istikametine ilerledi. Perviz onu daha fazla takip etmedi ve Burhapur'a geri döndü.¹⁵⁷

Şah Cihan Meçheli Beten Limanı'ndan Odise vilayetine gitti. Kutubşahlar sultanı buraya yakın zemindarlara ve tahıl tüccarlarına Şehzade'nin ihtiyaçlarını sağlamalarını ve ona maddi yardımda bulunmalarını emretti.¹⁵⁸ Cihangir Şah, Perviz ve Mehabet Han'a Dekken sultanlıklarının Şah Cihan'ın yanında olmadıklarını garantiye aldıktan sonra Allahabad ve Bihar vilayetlerine gitmelerini emretti. Ayrıca Bengal hakiminin Şah Cihan karşısında yetersiz kalması halinde ona destek olmaları talimatını yolladı.¹⁵⁹ Bu sırada Bengal valisi İbrahim Han'ın mektubu geldi. O, mektubunda Şah Cihan'ın Odise'ye girdiğini söylüyordu. İbrahim Han'ın yeğeni olan Odise hakimi Ahmet Beğ Han, Şah Cihan'ın buraya girmesi üzerine Berdivan'a, Cafer Beğ'in yeğeni Salih'in yanına gitti.¹⁶⁰ Çok geçmeden Şah Cihan Berdivan'a geldi. Abdullah Han, bir grup askerle Berdivan Kalesi'ne vardı ve burayı kuşattı. Salih, Şah Cihan'ın ordusu karşısında yeterli askere sahip değildi. Herhangi bir yardım da gelmeyince kaleden ayrılarak Abdullah Han'ın yanına gitti. Abdullah Han onu Şah Cihan'ın yanına götürdü. Şah Cihan Berdivan'ı himayesine aldıktan sonra 1624 yılında Ekbernagar'a ilerledi.

¹⁵⁶ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 211-212.

¹⁵⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, s. 47.

¹⁵⁸ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 433.

¹⁵⁹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 215-216.

¹⁶⁰ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 217-218.

İbrahim Han Ekbernagar'ın güvenliğini arttırmayı düşündü. Ancak Ekbernagar hisarı çok genişti ve burayı koruyacak miktarda asker mevcut değildi.¹⁶¹

İbrahim Han, bu yüzden oğlunun mezarının bulunduğu hisara saklandı. Onun etrafta bulunan adamları da gelerek bu hisara girdiler. Şah Cihan'ın adamları Ekbernagar'a gelerek bu hisarı kuşattılar. Çok geçmeden şiddetli mücadeleler vuku buldu. Bu sırada Odise hakimi Ahmet Beğ Han hisardakilere destek olmak için onların yanına geldi. Onun gelişiyse hisardakiler cesaretlendiler. Ancak hisarda bulunanların aileleri Ganj Nehri'nin karşı tarafında bulunmaktaydılar. Abdullah Han, bu yüzden Derya Han'ı nehrin karşı tarafına gönderdi. İbrahim Han, Derya Han'ın saldırılarına karşı bu ailelerin korunması amacıyla Ahmed Beğ Han'ı görevlendirdi. Diğer adamlarını ise hisarda bıraktı. İbrahim Han, Derya Han ve maiyetine engel olmak için Nevare adlı savaş gemisini önden sevk etti. Derya Han, gemiden önce karşıya geçti. Bunun üzerine İbrahim Han, Ahmet Beğ Han'ı nehrin karşı tarafına geçmiş olan Derya Han üzerine gönderdi. Çok geçmeden iki kumandanın birlikleri arasında mücadele baş gösterdi. Ahmet Beğ Han'ın adamlarının çoğu hayatını kaybetti. O, bu mağlubiyetten sonra İbrahim Han'ın yanına döndü ve yaşanan hadise hakkında ona bilgi verdi.¹⁶²

İbrahim Han, bu olaydan sonra mezarlıkta bulunan savaşçı askerlere haber göndererek hemen gelmelerini emretti. Bu askerler vakit kaybetmeden geldiler. Ahmet Beğ Han ile birlikte nehrin karşı tarafına geçerek Derya Han üzerine gittiler. Derya Han bu gelişmeden haberdar olunca birkaç kuruh geri çekildi. Akabinde Abdullah Han, Şah Cihan'ın emriyle Derya Han'a destek olmak için nehrin tarafına geçerek onunla birleşti. İbrahim Han da bu gelişmeden haberdar olunca hemen Ganj Nehri'nin karşı tarafına geçti ve burada saldırı için hazırlık yaptı. Nurullah adlı bir seyyidi 1.000 süvari ile ordunun önünde görevlendirdi. O, Ahmet Beğ Han'a ise 1.000 süvariyle gerektiğinde saldırıya geçmesini emrettikten sonra ordunun merkezinde konuşlandı. Çok geçmeden iki taraf arasında savaş başladı. Nurullah ve himayesindeki öncü birlikler Şah Cihan'ın ordusu karşısında çok fazla direnemediler. Daha sonra Ahmet Beğ Han maiyetiyle saldırıya geçti, ancak giriştiği mücadelede ağır yaralar aldı. Bundan haberdar olan İbrahim Han ordunun ön tarafına gelerek saldırıya geçti. Ancak askerlerinin çoğu onu

¹⁶¹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 462.

¹⁶² Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 219-220.

terk etti. O, yanındaki az sayıda adamıyla mücadeleye devam etti ve kendisine peş peşe ok isabet etmesiyle hayatını kaybetti.¹⁶³

Hisardakiler İbrahim Han'ın hayatını kaybettiğini öğrenince korkuya kapıldılar. Şah Cihan'ın maiyetinde kalan askerler hisarın etrafında siperler kazdılar. Ayrıca hisarın altına kazdıkları çukurlara yerleştirdikleri patlayıcıları ateşleyerek duvarlarda gedikler açtılar. Daha sonra açılan gediklerden içeri girdiler. Hisarda bulunan çok sayıda asker, suya atlayarak boğuldular. Bazı askerler ise tutsak edildiler. Şah Cihan, İbrahim Han'ın ailesi ve serveti Dakka'da olduğundan Ganj Nehri'ni kullanarak oraya doğru gitti. İbrahim Han'ın yeğeni Ahmet Beğ Han, daha önce Dakka'ya varmıştı. Şah Cihan geldiğinde ona boyun eğmekten başka çaresi kalmadı. O, adamlarıyla birlikte Şehzade'nin huzuruna geldi. İbrahim Han'ın malları zapt edildi. Bu mallar arasında 40 lek rupi nakit paranın yanı sıra kumaşlar, bazı değerli eşyalar ve filler de bulunmaktaydı. Şah Cihan, tutsak olan Han-ı Hanan Abdurrahim'in oğlu Darab Han'ı serbest bıraktı ve itaatten ayrılmayacağı hususunda söz aldıktan sonra onu Bengal valiliğine tayin etti. Onun eşini, kızını ve yeğenini (Şahnevaz Han'ın oğlunu) yanına alarak Bihar'ı ele geçirmek amacıyla harekete geçti.¹⁶⁴

Rana Emir Singe'nin oğlu Raca Behim bir grup askerle önden Petne vilayetine gitti. Bu vilayet Şehzade Perviz'in câgîri idi. O, buranın idaresini divanı Muhlis Han'a vermişti. Allahyar Han ve Şir Han Afgan ise buranın güvenliğinden sorumlu idi. Onlar, Raca Behim ile mücadele etme cesareti bulamadılar ve Allahabad'a kaçtılar. Raca Behim, Petne'ye girdi ve buranın kontrolünü ele geçirdi. Bu sırada Şah Cihan, maiyetiyle Bengal'e girdi. Bihar'ın zenginleri ve etraftaki câgîrdarlar ona destek olacaklarına söz verdiler. Onlar, Şah Cihan için 6.000 civarında süvari topladılar. Rehtas Kalesi, kale kumandanı Seyyid Mübarek tarafından Şehzade'nin adamlarına teslim edildi. Uçine zemindarı ve civardaki bazı zemindarlar Şah Cihan'a yardım etmek için onun maiyetine dahil oldular. Şah Cihan, Abdullah Han ve Raca Behim'i Allahabad'a, Derya Han'ı ise bir grup askerle Nanekbur'a gönderdi. Şehzade'nin kendisi ise arkadan harekete geçti.¹⁶⁵

Abdullah Han, Cusapur geçidine gelince Cunpur hakimi olan Azam Han'ın oğlu Cihangir Kulu Han, Allahabad'da bulunan Mirza Rüstem'in yanına gitti. Abdullah Han,

¹⁶³ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 262-263.

¹⁶⁴ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 221-222.

¹⁶⁵ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 222.

daha sonra tekrar harekete geçti ve Ganj Nehri'nin kenarında bulunan Cehusi kasabasına vardı. Bu esnada Raca Behim Allahabad'a 5 kuruh mesafe uzakta konuşlandı. Şah Cihan ise Cunpur'a vardı. Abdullah Han, büyük bir gemi ile Ganj Nehri'nin karşı tarafına geçerek Allahabad civarına geldi ve burayı kuşatma altına aldı. Kale kumandanı Mirza Rüstem burayı savunmaya karar verdi. İki taraf arasında top ve tüfekli atışlar başladı ve Allahabad'da büyük bir kargaşa baş gösterdi.¹⁶⁶

Şah Cihan'ın babası ile anlaşmazlık içerisine düştüğü bu yıllarda Nizamşahlar ile Adilşahlar Şolapur bölgesinin hakimiyeti için birbirlerine karşı düşmanlık gütmekteydiler. Perviz ve Mehabet Han, Şah Cihan'ın isyanını bastırmak amacıyla Burhanpur'a geldiklerinde bu sultanlıklar birbirlerine karşı Perviz ile iş birliği yapmak istediler. Melik Anber, Ali Şir adlı adamı vasıtasıyla Babürlü hükümdarına olan itaatlerinin sürdüğünü, Dival Gano'ya gelip Mehabet Han'ı görmek istediğini ve büyük oğlunu Babürlü maiyetine bırakabileceğini ifade etti. II. İbrahim Adilşah ise elçisi Kadı Abdulaziz vasıtasıyla Cihangir Şah'a olan itaatinin devam ettiğini ve Molla Muhammed Lari adlı vekili kumandasında 5.000 süvariye yardıma gönderebileceğini bildirdi.¹⁶⁷ Mehabet Han, Şah Cihan Dekken'den ayrılmadan bu sultanlıklardan birinin teklifine olumlu cevap verilmesi halinde diğer sultanlık Şehzade ile işbirliği yapabileceğini düşündü. Bu yüzden Şah Cihan Dekken'den ayrılınca kadar bu sultanlıkların tekliflerine cevap vermedi. Perviz ve Mehabet Han, Şah Cihan Dekken'den ayrılınca Melik Anber'e karşı II. İbrahim Adilşah ile ittifak yapmaya karar verdiler. Cihangir Şah, bir ferman vasıtasıyla bu kararı onayladığını bildirdi.¹⁶⁸

Mehabet Han'ın II. İbrahim Adilşah'ı destekleme kararının altında Babürlülerin Dekken bölgesindeki en zorlu düşmanı olarak kabul edilen Melik Anber'i sindirmek vardı.¹⁶⁹ II. İbrahim Adilşah, yapmış olduğu teklifin kabul edilmesi üzerine Molla Muhammed Lari kumandasında 5.000 süvariye yardıma gönderdi. Muhammed Lari, Melik Anber'in bu süvari birliklerine saldırıda bulunmasından endişe ediyordu. Mehabet Han, bu süvarilerin güvenli bir şekilde Burhanpur'a gelebilmeleri için bir askeri birliği Balagihat'a yolladı. Melik Anber bu gelişmeden haberdar olunca Kirki'de bulunan Nizamşah Hanedanı'nı Devletabad'a gönderdi, kendisi ise Kutubşah sınırlarında bulunan Kanadahar'a doğru ilerledi. Muhammed Lari süvarileriyle birlikte Burhanpur

¹⁶⁶ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 464-465.

¹⁶⁷ Chowdhuri, *Malik Ambar*, 108-109.

¹⁶⁸ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 98-99.

¹⁶⁹ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 99.

istikametinde ilerledi. Mehabet Han, onu Şahpur mevkiinde sıcak bir şekilde karşıladı. Onlar, birlikte Şehzade Perviz'in yanına gittiler.¹⁷⁰

Şehzade Perviz ve Mehabet Han, Muhammed Lari geldikten sonra 16 Mart 1624 tarihinde Bihar ve Bengal istikametinde harekete geçtiler. Han-ı Hanan Abdurrahim'in bir fitneye sebep olabileceği ihtimali ve oğlu Darab Han'ın Şah Cihan'ın hizmetinde olmasından dolayı onu tutsak ettiler. Ayrıca Şehzade Danyal'ın nişanlısı olan Han-ı Hanan'ın kızı Canan Begüm'ü de babasıyla birlikte mahkum ettiler. Şehzade Perviz ordusuyla Ganj Nehri'ne vardığında nehrin karşı tarafına geçmiş olan Şah Cihan'ın askerlerinin gemileri de karşıya götürmüş olduklarını gördü. Şehzade Perviz etrafta bulunan zemindarların temin ettiği gemiler ile ordusunu nehrin karşı tarafına geçirdi. Bu gelişmelerden haberdar edilen Cihangir Şah bu esnada Lahor'a doğru ilerlemekteydi.¹⁷¹

Şah Cihan nehrin karşısına geçtikten bir süre sonra yanında bulunan Bengal zemindarları top, tüfek ve diğer teçhizatlarıyla birlikte ondan ayrılarak Bengal'e döndüler. Şah Cihan bunun akabinde Kanpet ormanında bir hisar inşa ettirdi. Kaleyi top, tüfek ve askeri teçhizat ile güçlendirdi. Ancak buraya erzak nakletmek zor olduğundan orduda yiyecek sıkıntısı baş gösterdi. Bir süre sonra Perviz'in ordusu kaleye yaklaştı. Onun ordusu 40.000 süvariden oluşmaktaydı. Şah Cihan'ın ise 10.000'den daha az süvarisi bulunmaktaydı. Bu yüzden maiyetindeki önemli isimler savaşmama taraftarıydılar. Ancak Raca Behim savaşmak konusunda ısrar etti. Şah Cihan onu kırmak istemedi. Tam olarak hazırlık yapmamış olmasına rağmen savaşmaya karar verdi. İki ordunun askerleri savaş pozisyonu aldılar. Şah Cihan'ın kalesinden top arabaları çıkarıldı. Bu sırada Perviz'in askerleri kaleyi üç taraftan kuşattılar. Ardından karşılıklı top atışları başladı.¹⁷²

Raca Behim, Racputlarla birlikte ileri atıldı ve Perviz'in ordusuna doğru saldırıya geçti. Önünde bulunan Cut adlı fili top güllesi ile vurularak öldürüldü. Kısa bir süre sonra Perviz'in askerleri Raca Behim'i de öldürdüler. Raca Behim vefat edince onun topçu askerleri geri kaçtılar. Bu sırada Derya Han da yanındaki Afganlar ile birlikte Şah Cihan'ı terk ettiler. Şehzade'nin yanında çok fazla asker kalmadı. Abdullah Han, Şah Cihan'ın sağ tarafında bulunmaktaydı. Bu sırada Şah Cihan'ın atına bir ok isabet etti. Abdullah Han, Şehzadeye ısrar ederek onu savaş meydanından çıkardı ve kendi atına

¹⁷⁰ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 465.

¹⁷¹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 468.

¹⁷² Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 232.

bindirdi. Şah Cihan, ordusuyla Rehtas Kalesi'ne çekildi. Burada Şehzade Murad Bahş dünyaya geldi. Şah Cihan, Hizmetperest Han ve Kutval Han'ı birkaç görevliyle birlikte Şehzade'nin hizmetine bırakarak Petne ve Bihar istikametinde ilerledi.¹⁷³

Melik Anber bu sırada Kutubşah sınırlarına ilerlemiş ve iki seneden beri alamadığı vergi borçlarını tahsil etmişti. Ancak onun Kutubşah sınırlarına ilerlemesindeki asıl amacı, Babürlü ve Adilşah orduları tarafından saldırıya uğraması halinde Muhammed Kutub Şah'ın desteğini sağlamaktı. O, akabinde Bider'e saldırıp burayı yağmaladı ve Bicapur'a ilerledi. Bundan haberdar olan II. İbrahim Adilşah, Mehabet Han'dan Burhanpur'da bulunan Babürlü ordusuna destek olmak için görevlendirdiği Molla Muhammed Lari'nin maiyetiyle birlikte Bicapur'a gönderilmesini istedi. Ayrıca Babürlü emirlerinin de destek için gönderilmesini talep etti.¹⁷⁴ Mehabet Han, bu talep üzerine Serbürent Ray'ı Burhanpur'un idaresinden sorumlu tuttu. Leşker Han, Mirza Menuçehr, Ahmednagar hakimi Hançer Han, Bir hakimi Cansiper Han, Razevi Han, Türkmen Han, Akidet Han Bahşı, Esad Han, Azizullah, Cadu Ray ve Uda Ram'ın yanı sıra Dekken bölgesindeki bazı emir ve mansıbdarları Molla Muhammed Lari ile birlikte Adilşahlar Sultanlığı'na destek olmaları için gönderdi.¹⁷⁵

Melik Anber, bu gelişmeden haberdar olunca Burhanpur'da bulunan Perviz ve Mehabet Han'a mektuplar göndererek kendisinin Babürlü hükümdarına olan itaatinin devam ettiğini ve onun devleti aleyhinde herhangi bir tasarrufta bulunmadığını ifade ediyordu. Ayrıca Adilşahların Nizamşahlar Sultanlığı'na ait bazı bölgeleri ele geçirmiş olmasından dolayı uzun süredir iki taraf arasında anlaşmazlıkların olduğunu, Babürlü idaresinin bu meseleye müdahale etmemesi gerektiğini dile getiriyordu. Fakat Mehabet Han ve Perviz onun söylediklerini dikkate almadılar. Burhanpur'dan sevk edilmiş olan birlikler hızla Melik Anber üzerine ilerlediler. Melik Anber, Burhanpur'dan gönderilen ordunun yaklaşması üzerine Nizamşah topraklarına yöneldi. Molla Muhammed Lari, Babürlü emirleriyle birlikte onun peşinden gittiler. Çok geçmeden Muhammed Lari ve Anber'in birlikleri arasında mücadele vuku buldu. Bu mücadelede Muhammed Lari hayatını kaybetti. Cadu Ray ve Uda Ram, mücadeleye çok fazla katkı sağlamadan kaçtılar. Ferhat Han ise öldürüldü. İhlas Han ile birlikte 25 ordu komutanı ve bazı

¹⁷³ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 233-234.

¹⁷⁴ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 99.; Wolseley Haig, *Historic Landmarks of the Deccan*, (Allahabad: The Pioneer Press, 1907), 42-43.

¹⁷⁵ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 472.

emirler ise tutsak edildiler. Mirza Menuçehr, Leşker Han ve Akidet Han da tutuklananlar arasındaydı.¹⁷⁶

Hançer Han Ahmednagar Kalesi'ne sığındı ve burada bazı önlemler aldı. Cansiper Han da Bir'e gelerek burada güvenlik tedbirlerini arttırdı. Bu mücadeleden kurtulan bazı Babürlü görevlileri Ahmednagar'a ve Burhanpur'a kaçtılar. Melik Anber tutsakları Devletabad'a gönderdi, kendisi ise Ahmednagar'a giderek burasını kuşattı. Ancak bütün çabalarına rağmen kaleyi alamadı ve bir grup askerini burada bıraktı. Melik Anber daha sonra Balagihat bölgesine Babürlülere ait bazı yerleri ele geçirdi. Ardından Bicapur istikametine yönelerek Şolapur Kalesi'ni 1625 yılı Haziran'ında Adilşahlardan aldı. O, bu faaliyetlerinin ardından Yakut Han'ı Burhanpur üzerine gönderdi.¹⁷⁷ Melik Anber, Yakut Han'ın Burhanpur'a sevk ederek siyasi ve askeri faaliyet alanı daha geniş bir alana yaymış oldu. O, bir süre sonra Şah Cihan ile ittifak yaparak Dekken'deki Babürlü üstünlüğünü tehdit edecekti.¹⁷⁸

Bu hadiseler yaşandığı sırada Şah Cihan Petne ve Bihar'dan geçerek Bengal'e geldi. Perviz de Babürlü ordusuyla onu arkadan takip etti. Şah Cihan daha önce Bengal idaresinde görevlendirmiş olduğu Han-ı Hanan Abdurrahim'in oğlu Darab Han'ı huzuruna çağırdı. Darab Han korkuya kapıldı ve zemindarların kendisini kuşattığını öne sürerek Şehzade'nin çağrısına uymadı. Şah Cihan, bunun üzerine az sayıda adamıyla Bengal'de tutunamadı ve Dekken istikametine geri döndü. Abdullah Han, Şehzadeden aldığı talimatla Darab Han'ın oğlunu öldürdü. Perviz, Bengal bölgesini Mehabet Han'a ve onun oğluna verdi. Civarda bulunan zemindarlara Darab Han'a dokunmamalarını ve onu saraya göndermelerini emretti. Darab Han çok geçmeden Mehabet Han'ın yanına geldi. Cihangir Şah, bu gelişmeden haberdar oldu ve Mehabet Han'a onun öldürülmesi emrini yolladı. Mehabet Han, aldığı bu talimat doğrultusunda onun başını kesti ve Cihangir Şah'a gönderdi. Cihangir Şah bu hadiseden sonra Keşmir istikametinde seyahat etti.¹⁷⁹

Şah Cihan Dekken'e gelince Melik Anber tarafından sıcak bir şekilde karşılandı. Melik Anber, Dekken bölgesinde Babürlü ve Adilşahlar ittifakına karşı Şah Cihan'a destek

¹⁷⁶ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 236-237.

¹⁷⁷ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 100.

¹⁷⁸ Shyam, *The Kingdom of Ahmednagar*, 277.

¹⁷⁹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 474-475.

vermeye karar verdi.¹⁸⁰ Şehzade, onun bu yardım talebini kabul etti. Anber, Yakut Han Habeşi liderliğinde 10.000 süvariye Burhanpur üzerine gönderdi ve Şah Cihan'ı da bu durumdan haberdar etti.¹⁸¹ Şehzade, Abdullah Han ve Mandu kale kumandanı Muhammed Taki himayesinde bir grup askeri Yakut Han ile birlikte Burhanpur'u kuşatmaları için görevlendirdi. Kendisi ise onları arkadan takip etti.¹⁸² Şah Cihan'ın kumandanları Yakut Han ile birlikte Burhanpur'u kuşattılar. Rav Tev ve diğer Babürlü görevlileri saldırılara karşı bazı önlemler aldıktan sonra kaleye sığındılar. Şah Cihan, Abdullah Han ve Muhammed Taki'ye kaleye ilerlemeleri talimatında bulundu. Şehzade'nin askerleri harekete geçince kale savunması Abdullah Han'ın bulunduğu bölgeye saldırdı. Muhammed Taki, Fedai Han ve Cannisar Han kalenin duvarından gedik açarak içeri girdiler.¹⁸³

Serbülent Ray tecrübeli adamlarını Abdullah Han üzerine gönderdi, kendisi ise Muhammed Taki ve yanındaki askerleri geri püskürtme görevini üstlendi. Muhammed Taki az sayıda adamıyla Serbülent Ray'ın sevk ettiği askerlere karşı direnemedi ve teslim oldu. Bu durumdan haberdar olan Şah Cihan maiyetindeki askerlerin bir kısmına saldırı emri verdi. Şah Beğ Han ve Tir Endaz Han gibi önde gelen isimler de bu saldırıda görev aldılar. Ancak Şah Cihan'ın askerleri kale savunması tarafından geri püskürtüldüler. Şah Muhammed bu saldırıda hayatını kaybetti. Bu hezimetin akabinde Şehzade'nin kendisi askerleriyle saldırıya geçti. Kaleye yaptığı saldırı neticesinde Seyyid Cafer kaleden atılan bir top mermisiyle boynundan yaralandı. Bu hadise birçok askerin geri çekilmesine neden oldu. Ayrıca Perviz ve Mehabet Han'ın Babürlü ordusuyla Bengal'den geri döndüğü ve Nerbide Nehri'ne yaklaştıkları haberleri geldi. Şah Cihan, bu haber üzerine kuşatmayı kaldırdı ve Balagihat'a doğru ilerledi. Yakut Han da bu gelişme üzerine kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Şah Cihan Endur civarına geldiğinde Abdullah Han onun hizmetinden ayrıldı. Nasiri Han da onun maiyetinden ayrılarak Nizamşahlar Sultanlığı'na dahil oldu.¹⁸⁴

Bir süre sonra 13 Ekim 1625 tarihinde Dekken bahşısı Esad Han'dan Cihangir Şah'a bir mektup geldi. Esad Han mektubunda Burhanpur'da vuku bulan mücadele hakkında bilgi verdikten sonra Şah Cihan'ın buradan Dekken'e döndüğü ifade ediyordu. Mektubunda

¹⁸⁰ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 101.

¹⁸¹ Yar Muhammad Khan, s. 205.

¹⁸² Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 243.

¹⁸³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 156.

¹⁸⁴ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 476-477.

ayrıca Şehzade'nin yolculuk esnasında hastalandığı ve hatalarından dolayı babasından af dilediğini bildirdi. Şah Cihan'ın kendisi de Cihangir Şah'a bir mektup göndermek suretiyle yaptıklarından pişmanlık duyduğunu ve af dilediğini bildirdi. Babürlü hükümdarı oğlu Şah Cihan'ın mektubuna cevap verdi. O, mektubunda Şehzadeden torunları Dara Şükuh ve Evrengzib'i huzuruna göndermesini, Rehtas ve Asir kalelerini Babürlü görevlilerine bırakmasını istedi. Bu şartların yerine getirilmesi halinde Balagihat bölgesini ona vereceğini bildirdi. Şah Cihan babasının taleplerini kabul etti. O, iki Şehzadesini 10 lek rupi değerinde hediyeler ile babasının huzuruna gönderdi. Rehtas Kalesi'ndeki kumandanları Seyyid Muzaffer Han ve Rıza Bahadır'a Cihangir Şah'ın fermanını getiren Babürlü görevlisine kaleyi teslim etmelerini ve oğlu Murad Bahş ile beraber huzuruna gelmeleri talimatını yolladı. Buna ilaveten Asir Kalesi'nde bulunan Hayat Han'a da kaleyi Babülü görevlilerine teslim etmesini emrettiği mektubunu yolladı. Şah Cihan bunun akabinde Nasik'e doğru harekete geçti.¹⁸⁵

1.4. Taht Mücadelesi (1626-1628)

1.4.1. Mehabet Han'ın Şah Cihan'a Sığınması (1626-1627)

Şah Cihan'ın babası karşısında başarısız oluşu, beklenenin aksine Nur Cihan'ı hedeflerine yaklaştırmadı. Bir rakibin bastırılması, başka bir rakibin ön plana çıkmasına sebep oldu. O, Şehzade Perviz ve Mehabet Han arasındaki yakınlığı kendi amaçları açısından tehlikeli buluyordu. Şah Cihan ile başa çıkmak için herhangi bir liderlik vasfı olmayan Perviz'e tahammül etmişti. Şah Cihan'ın isyanı bastırıldığına göre Perviz'in etkin bir pozisyonda olmasına da gerek kalmamıştı. Nur Cihan, Mehabet Han'ı Perviz'in yanından uzaklaştırması halinde Şehzade'nin güç kaynağının ortadan kalkacağını düşünüyordu. Bu yüzden Mehabet Han'ın Bengal valiliğine atanması, Han-ı Cihan Ludi'nin ise onun yerine Perviz'in maiyetine dahil olmasını sağladı.¹⁸⁶ Bu karar Cihangir Şah adına hazırlanan ve Fedai Han vasıtasıyla gönderilen bir fermanla Şehzade Perviz'e bildirildi.¹⁸⁷ Mehabet Han, bu karar kendisine tebliğ edildikten sonra Bengal'e gitti. Nur Cihan bununla yetinmedi ve Mehabet Han'ı tamamen ortadan kaldırmanın yollarını aradı. Ancak hedeflerine ulaşabilmek için akıllı bir devlet adamının yardımına

¹⁸⁵ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 479-480.

¹⁸⁶ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 52-53.

¹⁸⁷ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 482.

ihtiyacı vardı. O, bu konuda kardeşi Asaf Han'ın desteğini aldı ve birlikte Mehabet Han'a komplo kurdular.¹⁸⁸

Asaf Han'ın tahrikiyle Mehabet Han'dan elinde bulundurduğu filleri göndermesi ve Cihangir Şah'ın huzuruna gelmesi emredildi. Asaf Han'ın amacı, Mehabet Han'ın itibarını zedelemek ve onun mallarına el koydurmaktı. Mehabet Han 4-5.000 Racput askeri ve ailesiyle birlikte Cihangir Şah'ın huzuruna çıkmak üzere harekete geçti. Onun geliş sebebi hakkında asılsız ve can sıkıcı iddialar ileri sürülmekteydi. Diğer taraftan Mehabet Han'ın Hacı Ömer Nakşibendi'nin oğlu Hacı Berhurda ile evli olan kızı tutsak edildi ve babasından aldığı mallarına el konuldu.¹⁸⁹ Bu sırada Cihangir Şah Pencap'tan Kabil'e gitmek maksadıyla Bohid Nehri kenarında bulunmaktaydı. Mehabet Han, 1626 Mart'ında hükümdarın yanında az sayıda adamının olmasından istifade ederek onun çadırına doğru harekete geçti. Yaptığı baskın neticesinde Cihangir Şah'ı tutsak etti.¹⁹⁰

Nur Cihan Begüm, Mehabet Han'ın gelişinden sonra bir fırsatını bulup bazı emir ve serdarlarla birlikte nehirde bulunan kayığa bindi. Akabinde maiyetiyle kaçmaya çalıştı. Mehabet Han, nehir üzerinde bulunan köprüyü ateşledi ve 2.000 süvarisini Nur Cihan'ın maiyeti üzerine sevk etti. Asaf Han, Hacı Ebul Hasan ve bazı önde gelen kumandanlarla beraber Nur Cihan'a dahil oldular ve 17 Mart 1626 tarihinde Gazi Beğ geçidini aştılar. Mehabet Han, yanındaki askerlerle Nur Cihan ve maiyetinin önünü kesti. İki taraf arasında su içinde mücadele vuku buldu. Nur Cihan'ın çok sayıda adamı hayatını kaybetti. Ayrıca fili de ağır bir yara aldı. Bunun üzerine Cihangir Şah'ın yanına geri döndü. Hacı Ebul Hasan, mücadele esnasında suya düştü. Askerler onu boğulmaktan kurtardılar.¹⁹¹

Asaf Han, kaçarak Atek Kalesi'ne sığındı. Mehabet Han, bu kaleye geldi ve onu oğlu Şayeste Han ile birlikte tutsak etti. Bu hadiseden sonra Cihangir Şah ile birlikte Kabil'e gitti ve devlet işlerini kendi uhdesine topladı. Devlet adamlarını dikkate almadı ve kendisini Cihangir Şah'ın koruyucusu ilan etti. Racput görevlilerini hükümdarın bekçisi yaptı ve onunla hiç kimsenin görüşmesine müsaade etmedi. Bu, Cihangir Şah'ın kabullenebileceği bir şey değildi. Hükümdar, Kabil'deki ahadi askerlerine isyan etmeleri ve Racputlara saldırımları talimatını yolladı. Ahadi askerleri, Racput askerleri

¹⁸⁸ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 53.

¹⁸⁹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 485.

¹⁹⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 188.

¹⁹¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 162-163.

üzerine saldırıya geçtiler. Mehabet Han, bu hadise üzerine hükümdarın yanına giderek ahadi askerlerini yatıştırmasını istedi. Cihangir Şah'ın talimatıyla ahadi saldırıları ve mücadeleler son buldu. Bu hadiseden sonra Mehabet Han elindeki bütün gücü kaybetti.¹⁹²

Şah Cihan, Mehabet Han'ın bu yaptıklarını duyunca çok öfkeleni ve az sayıda adamıyla harekete geçerek onu cezalandırmaya karar verdi. O, 18 Haziran 1626 tarihinde 1.000 süvarisiyle Nasik'ten harekete geçti. Ecmir'e vardığında 500 süvarisiyle yanında olan Raca Behim'in oğlu Raca Keşan Singe vefat etti. Onun vefatıyla birlikte maiyetindeki 500 askeri de Şah Cihan'ın maiyetinden ayrıldılar. Şah Cihan, bu gelişme üzerine çaresiz Tehtehe istikametinde harekete geçti. O, Nagur, Cudehpur ve ardından da Ciselmir'den geçerek Tehtehe'ye doğru ilerledi. Bu esnada Dara Şühuh ve Evrengzib, Cihangir Şah'ın huzuruna geldiler ve babalarının göndermiş olduğı peşkeşleri sundular. Şah Cihan ise maiyetiyle Tehtehe'ye vardı. Kale kumandanı Şerif'ül Mülk 3.000 süvari ve 2.000 piyade askeriyle Şah Cihan'ın saldırısına karşı önlem aldı. Şah Cihan, askerlerine Tehtehe Kalesi'ne saldırılmamasını söyledi. Bu uyarısına rağmen onun bazı askerleri kaleye saldırıda bulundular. Ancak herhangi bir başarı göstermeden geri çekildiler. Şah Cihan Tehtehe'de bulunduğı sırada Şah I. Abbas ile mektuplaşmaktaydı.¹⁹³

Şah Cihan, üçüncü mektubunu babasına itaatini bildirdikten sonra gönderdi. İshak Beğ vasıtasıyla gönderdiği mektubunda Babürlü hükümdarı ile yaptığı antlaşmanın şartları hakkında bilgi veriyordu. O, muhtemelen elçisi İshak Beğ vasıtasıyla şifahi bazı haberler göndermiş ve ona Safevi şahını kendisine yardım etmesi için ikna etmesini emretmişti. Bu yardım beklentisi onu Sind istikametinde harekete geçirdi.¹⁹⁴ O, hatta Safevi topraklarına ilerlemek ve Hümayun gibi geri dönerek Babürlü tahtını ele geçirmek niyetindeydi. Fakat Şah I. Abbas, İshak Beğ vasıtasıyla 1627 yılı Nisan'ında gönderdiği mektubunda Şehzadeye iyi dileklerini ileterek onun bu beklentilerine karşılık vermedi. Ayrıca ona babasının memnuniyetini kazanma çabalarını devam ettirmesini tavsiyelerini gönderdi.¹⁹⁵ Şah Cihan'ın babasıyla barış yapmış olmasına rağmen Safevi şahını kendisine yardım etmesi hususunda ikna etmeye çalışması, onun

¹⁹² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 164.

¹⁹³ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 495-500.

¹⁹⁴ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 55.

¹⁹⁵ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 233.

yeterli gücü elde etmesi halinde Babürlü tahtını ele geçirmek için harekete geçebileceğini göstermektedir.

Cihangir Şah, Kabil'den harekete geçip Rehtas yakınlarına vardığında Nur Cihan Begüm'ün adamı Huşyar Han 2.000 süvariyle Lahor'dan hükümdarın huzuruna geldi. Huşyar Han, hükümdara bu süvariler içerisinde oldukça tecrübeli askerlerin bulunduğunu bildirdi. Cihangir Şah, Rehtas'a varmadan önce süvarilerin bulunduğu mintıkayı görmek istedi. O, askerlerine savaş kıyafetlerini giyerek bulunduğu yerden süvarilerin mintikasına kadar olan yol boyunca karşılıklı iki saf halinde sıralanmalarını emretti. Nur Cihan da söz konusu mintıkayı ziyaret edeceğinden Mehabet Han'a buradan uzaklaşması ve bir gün sonra Cihangir Şah'ın yanına gelmesi söylendi. Çünkü ikisinin de aynı alanda bulunması bir huzursuzluğa sebep olabilirdi. Mehabet Han bu talimattan sonra korkmaya başladı. Ayrıca Mehabet Han'la çatışma içerisinde olan Han-ı Hanan Abdurrahim gerilimi büyütürken onun Bohit Nehri'ni karşıya geçerek kaçmasına sebep oldu.¹⁹⁶

Şah Cihan, Safevi topraklarına doğru bir süre yol aldıktan sonra hasta oldu ve ilerleyişini durdurdu. Ona Şehzade Perviz'in de hastalanmış olduğu haberleri peş peşe geliyordu. Bu haberler, Perviz'in hastalığının ağır olduğunu işaret ediyordu. Bu süreçte Nur Cihan Begüm de Şah Cihan'a mektuplar gönderdi. Nur Cihan, Şehzadeye Mehabet Han'ın Cihangir Şah'ın maiyetinden ayrılarak onun bulunduğu istikamete doğru geldiğini bildirdi ve oğullarına zarar verebileceği uyarısında bulundu. Ayrıca ona Dekken'e dönmesi ve bir süre burada kalması tavsiyesinde bulundu. Şah Cihan, bunun akabinde Gucerat ve Bihar yolundan Dekken'e hareket etti. O, bu hareketi esnasında Perviz'in vefat ettiğini öğrendi ve daha da hızlandı. İlk önce Gucerat sınırlarından ilerleyerek Nerbide Nehri üzerindeki Canpar geçidinden geçti. Akabinde ise Çirayi boğazından tırmanarak Nasik'e ulaştı. Burada konaklayacak herhangi bir yer bulunmadığı için civardaki meskenlerde vakit geçirdi.¹⁹⁷

Mehabet Han, Cihangir Şah'ın maiyetinden ayrıldıktan sonra Tehtehe yolundan harekete geçti. Babürlü askerleri onu takip ettiler ve kaçabileceği yolları kapattılar. Mehabet Han çareyi Şah Cihan'a sığınmakta buldu. Güvenilir adamlarından birini ona göndererek af diledi ve sığınma talebinde bulundu. Şehzade, Mehabet Han'ın bu

¹⁹⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 165.

¹⁹⁷ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 282.

taleplerine olumlu karşılayarak onu affetti. Akabinde bunu bir mektupla ona bildirdi. Mehabet Han, bu mektubu aldıktan sonra 22 Ekim 1627 tarihinde 2.000 askeriyle beraber Şehzade'nin huzuruna geldi ve onun maiyetine dahil oldu. Şah Cihan'a 1.000 eşrefi ve 70.000 rupi değerinde büyük bir elmas ile değerli hediyeler taktim etti.¹⁹⁸ Şah Cihan, Mehabet Han'ı cezalandırmak yerine onu affedip maiyetine dahil ederek hiç şüphesiz stratejik bir adım atmış oldu. Şehzade, onun gibi bir devlet adamının tecrübelerinden ve beraberinde getirdiği askerlerden istifade etme yolunu tercih ederek iktidar yolunda doğru bir adım atmış oldu.

1.4.2. Cihangir Şah'ın Vefatı ve Daver Bahş Bulaki'nin Geçici olarak Tahta Çıkması (1627)

Cihangir Şah, maiyeti tarafından 21 Mart 1627 tarihinde Çenab Nehri kenarında organize edilen nevrüz kutlamalarına iştirak etti. Akabinde ise harekete geçerek Keşmir'e vardı. Bir süredir zuhur eden hastalığı Keşmir'e geldikten sonra daha da arttı. Hükümdar, sürekli kendisini halsiz hissediyordu. İlerleyen günlerde ise iştahsızlık baş gösterdi.¹⁹⁹ Bu sırada Şehzade Şehriyar da Keşmir'de hasta oldu. Onun saçları, kaşları ve kirpikleri döküldü. Yüzünde sivilceler çıktı. Ayrıca ateşi de yüksekti. Maskesiz insanların yanında bulunmuyordu. Yapılan tedaviler sonuç vermeyince onun Lahor'a gitmesine karar verildi. Nur Cihan, buna pek razı olmasa da Şehzade Şehriyar Lahor istikametinde harekete geçti. Nur Cihan, bir süre önce Hüsrev'in oğlu Daver Bahş Bulaki'yi Şehriyar'ın adamlarına tutuklatmıştı. Şehriyar, Keşmir'den Lahor'a gidince Bulaki'yi onun adamlarının elinden alarak İradet Han'ın himayesine bıraktı.²⁰⁰ Şehriyar'ın ardından Cihangir Şah da Lahor'a doğru harekete geçti. O, kendisini iyi hissettiğinde avlandı, hatta şarap istedi, ancak içemedi. Sağlık durumu tekrar kötüleşince çadırına döndü ve 8 Kasım 1627 tarihinde vefat etti.²⁰¹

Cihangir Şah'ın vefatıyla beraber kargaşa ortamı oluştu. Asaf Han, İradet Han'ın da desteğiyle Daver Bahş Bulaki'in tutsaklığına son vererek ona hükümdarlık vaadinde bulundu. Bulaki bu vaade inanmadı. İki devlet adamı yemin ederek onu inandırdılar ve tahta çıkmaya razı ettiler. Asaf Han ve İradet Han, onu yanlarına alarak yola koyuldular. Nur Cihan Begüm, Asaf Han'ın arkasından birkaç adamını yollayarak onu yanına

¹⁹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 505.

¹⁹⁹ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 290-291.

²⁰⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 168-169.

²⁰¹ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 508-509.

çağırdı. Fakat Asaf Han bu çağrıya kulak asmadı. Cihangir Şah'ın naşını filin üzerine koydu ve şehzadelerle birlikte ilerleyişine devam ettirdi.²⁰² Bunun akabinde Şah Cihan'ı son gelişmelerden haberdar etmek için Benaresi adındaki bir Hindu'yu onun yanına gönderdi. Mektup yazmaya vakti olmadığından inandırıcı olması için elçi vasıtasıyla ona mührünü gönderdi. Elçiye Şah Cihan'ın huzuruna vardığında ona mührü vermesini, vakit kaybetmeden Dekken'den hareket etmesini ve başkent Agra'ya yönelmesini söylemesini emretti.²⁰³ Asaf Han, bir gece Nevşehir'de konakladıktan sonra dağ yolunu takip ederek Behenber'e vardı. Hükümdarın naaşı burada kefenlendikten sonra Maksud Han ile Lahor'a gönderildi. Hükümdarın cenazesi cuma günü Lahor'da Nur Cihan'ın bahçesine defnedildi.²⁰⁴

Cihangir Şah hayattayken onun yanında bulunan emirler ve devlet erkânı, Asaf Han'ın henüz uzakta olan Şah Cihan'ı Babürlü tahtına çıkarabilmek için geçici olarak Bulaki'yi bu makama getirmek istediğini biliyordu. Bu şahıslar, Asaf Han'ı destekliyor, onun sözünden çıkmıyorlardı. Asaf Han, maiyetindeki orduyla birlikte Behenber'e varınca burada Bulaki adına hutbe okuttu. Akabinde tekrar Lahor istikametinde harekete geçti. Asaf Han, zaman zaman Sadık Han'ın Şah Cihan'ın hükümdarlığını istemediğini görüyordu. Sadık Han, daha sonra bu fikrinden vazgeçerek Asaf Han'dan af diledi. Asaf Han, Sadık Han'ı affetti ve şehzadeleri ona emanet etti. Sadık Han ile evli olan Asaf Han'ın kız kardeşi, şehzadelerle ilgilenmekten onur duyacağını bildirdi. Şah Cihan'ın taraftarları, Nur Cihan'a güvenmediklerinden onun yanına gitmiyorlardı. Nur Cihan, damadı Şehriyar'ı tahta çıkarmak istiyordu. Şehriyar hükümdarın vefatını Lahor'da öğrendi ve eşinin tahrikiyle hükümdarlığını ilan etti. O, devlet hazinesinden harcamalar yapıyor, desteğini almak istediği kişilerin taleplerini yerine getiriyordu.²⁰⁵

Şehzade Şehriyar, Lahor'da adam toplayarak bir ordu oluşturdu. Ayrıca fil, top düzeneği ve ağır teçhizat malzemelerini kendi kontrolüne aldı. O, eski ve yeni mansıbdarlara para dağıttı. Danyal'ın oğlu Mirza Baysungur'u ordu kumandasına tayin etti ve Asaf Han üzerine gönderdi. Asaf Han, Daver Bahş Bulaki'yi file bindirdi, kendisi de bir file binerek ordunun merkezinde konuşlandı. Hacı Ebul Hasan, Muhlis Han, Allahverdi Han ve bazı seyyidler ordunun ön cenahında görevlendirdi. Şir Hacı

²⁰² Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 509.

²⁰³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 13.

²⁰⁴ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 294.

²⁰⁵ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 509-510.

ve Şehzade Danyal'ın oğullarına ordunun altmış birliklerinin²⁰⁶ başında bulunmalarını emretti. İradet Han çok sayıda emirle birlikte sağ cenahta, Sadık Han, Şahnevaz Han ve Mutemed Han ise sol cenahta yer aldı. İki ordu Lahor'a 3 kuruh mesafe uzaklıkta karşı karşıya geldi. Şehriyar'ın ordusu bu mücadelede mağlup oldu ve geri çekildi. Şehriyar bu sırada 2-3.000 süvariyle Lahor'un dışında bekliyordu. Askerlerinden biri onun yanına gelerek ordusunun yenilgiye uğradığını bildirdi. O, bu haberden sonra geri dönerek Lahor Kalesi'ne girdi. Asaf Han, elde edilen galibiyetten sonra Lahor'a girdi ve maiyetiyle Mehdi Kasım Han'ın bahçesinde konuşlandı.²⁰⁷

Şehriyar'ın adamları zaman zaman gelip Asaf Han ile görüşüyorlardı. İradet Han, bir gece kaleye girdi. Şehriyar, saltanat makamında gizlenmişti. Firuz Han onu dışarıya çıkardı ve Allahverdi Han'a teslim etti. Şehriyar, Daver Bahş'ın huzuruna getirildi. Akabinde hapse atılarak gözlerine mil çekildi. Şehzade Danyal'ın oğulları Tahmures ve Huşeng de mahkum edildiler. Asaf Han, bir adamını yaşanan bu gelişmeler hakkında Şah Cihan'ı bilgilendirmesi için görevlendirdi ve hızlı bir şekilde Şehzade'nin talimatıyla geri dönmesini emretti.²⁰⁸

Asaf Han'ın çabasıyla Şehriyar'ın mağlup edilip Daver Bahş'ın geçici olarak Babürlü tahtına çıkarılması, uzakta olan Şah Cihan'ın iktidarını garanti altına alan bir adımdı. Hatırlayacak olursak Nur Cihan, Şehriyar'ı tahta çıkmasını kolaylaştırmak için Mehabet Han'ı Perviz'in yanından Bengal valiliğine tayin ettirmiş, ardından da onun itibarını zedelemek için Asaf Han'dan destek istemişti. Asaf Han ise ona bu konuda yardım etmişti. Ancak Cihangir Şah'ın vefatından sonra ortaya çıkan taht mücadelesinde Asaf Han'ın kendi damadı Şah Cihan'ın iktidarı için çabaladığını görüyoruz. Bu durumdan yola çıkarak Asaf Han'ın Mehabet Han'ın itibarsızlaştırılması için Nur Cihan'a destek vermiş olmasındaki amacının ilerde Şah Cihan'a rakip olma ihtimali olan Perviz'in gücünü elinden almak olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.3. Şah Cihan'ın Babürlü Tahtına Çıkması (1628)

Asaf Han, Cihangir Şah'ın vefatı üzerine Benaresi'yi Şah Cihan'ın yanına göndermişti. Benaresi, yirmi gün içerisinde Keşmir dağlarının ortasında buluna Cengir Heti yolundan ilerledi ve 28 Kasım 1627 tarihinde Cenir'e erişti. Mehabet Han'ın evine giderek ona

²⁰⁶ Altmış birlikleri, öncü birlikler ile merkezi birlikler arasında bulunan birliklerdir. Bkz. Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 535.

²⁰⁷ Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, 295-297.

²⁰⁸ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 59.

yaşanan hadiseleri anlattı. Ardından Şah Cihan'ın konakladığı yere gitti. Şehzade, Benaresi'nin geldiğini duyunca evinden dışarı çıktı. Benaresi, Şah Cihan'ı görünce yeri öperek ona Asaf Han'ın şifahi olarak gönderdiği haberleri ve babasının vefatını bildirdi. Sözlerini bitirdikten sonra Asaf Han'ın mührünü teslim etti.²⁰⁹ Şehzade, babasının vefat haberine üzüldü, ancak yas tutmaya vakti olmadığı için Mehabet Han'ın da teşvikiyle 2 Aralık 1627 tarihinde Gucerat yolundan harekete geçti. Amanullah Han ve Bayezid'i Lahor'da bulunan Asaf Han'ın yanına gönderdi. Onlara Benaresi'nin kendisini yaşanan gelişmeler hakkında bilgilendirdiğini, bunun akabinde Gucerat istikametinde yola çıktığını Asaf Han'a bildirmelerini emretti. Ayrıca Cannisar Han'ı da Dekken valisi Han-ı Cihan Ludi'nin yanına göndererek onun atandığı son görevi onayladığını ve elde ettiği imtiyazların devam edeceğini bildirdi. Han-ı Cihan, elçiyi kabul etti, ancak Şah Cihan'a herhangi bir cevap vermeden onu geri gönderdi. Bununla yetinmeyerek Nizamşahlar sultanıyla birlikte hareket etmeye başladı ve Ahmednagar Kalesi hariç bütün Balagihat'ı ona verdi.²¹⁰

Şah Cihan, Gucerat civarına vardığında Şir Han olarak da bilinen Nehir Han ona bağlılığını bildirdiği mektubunu yolladı. Ayrıca Ahmedabad'da oturan Gucerat valisi Seyf Han'ın tavır ve davranışlarının güven vermediğini bildirdi. Seyf Han, Cihangir Şah'ın sağlığında Şah Cihan'a karşı muhalif bir tutum sergilemişti. Dolayısıyla Şah Cihan da ondan endişe duyuyordu. Şir Han'ın mektubunda söyledikleri de Şehzade'nin endişelerini destekler nitelikteydi. Şah Cihan, bu mektubundan sonra Şir Han'ı Gucerat valiliğine tayin etti. Buna ilaveten Ahmedabad'ı güvenilir birinin himayesine bırakmasını, Seyf Han'ı da tutuklayıp huzuruna göndermesi talimatını yolladı. Seyf Han, bu esnada hastaydı. Onun eşi, Ercümend Banu Begüm'ün ablasıydı. Şah Cihan, Ercümend Banu Begüm'ün ablasını çok sevdiğini ve onun üzülmesini istemediğini biliyordu. Bu yüzden Hizmetperest Han'ı Ahmedabad'a göndererek Seyf Han'a zarar vermeden huzuruna getirmesini istedi. Ayrıca onun vasıtasıyla Şir Han'a bir mektup gönderdi. Şehzade, akabinde maiyetiyle Nerbide Nehri'nden geçti ve Senbur kasabası civarında konuşlandı.²¹¹

Hizmetperest Han, Ahmedabad civarına varınca Şir Han, Şah Cihan'ın göndermiş olduğu mektubu almak amacıyla onun yanına geldi. Hizmetperest Han akabinde

²⁰⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 13.

²¹⁰ Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 511-512.

²¹¹ Muahmmmed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*, 512-513.

Ahmedabad'a vardı ve Seyf Han'ı yanına alarak Şah Cihan'ın huzuruna doğru harekete geçti. Şah Cihan bir süre sonra yanına gelen Seyf Han'ı affetti ve serbest bıraktı. Şir Han, Gucerat idaresini uhdesine aldı ve bazı düzenlemeler yaptıktan sonra Mirza İsa Tarhan ve Mirza Veli Han gibi emirler ile birlikte Mahmudabad'da Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Şah Cihan, Ahmedabad yakınlarındaki Kangire Gölü'ne geldi ve yedi gün burada istirahat etti. Hizmetperest Han'ı idari hususlarda Asaf Han'a yardımcı olması için Lahor'a gönderdi. Ayrıca onun vasıtasıyla Asaf Han'a bir de mektup gönderdi. Mektubunda Şehriyar, Daver Bahş Bulaki, onun kardeşi Gerşasp ve Şehzade Danyal'ın oğullarının öldürülmesi halinde kargaşa ortamını sona ereceğini ifade ediyordu.²¹²

Amanullah Han ve Bayezid, bu sırada Lahor'a gelerek Şah Cihan'ın harekete geçtiği haberini iletiler. Asaf Han ve yanındaki devlet adamları bu haber üzerine 19 Ocak 1628 tarihinde Şah Cihan adına hutbe okuttular. Bir süre önce tahta çıkardıkları Daver Bahş'ı ise tutsak ettiler. İki gün sonra Hizmetperest Han, Şah Cihan'ın mektubunu Asaf Han'a getirdi. Bu mektuptan sonra Şehriyar, Daver Bahş, onun kardeşi Gerşasp, Şehzade Danyal'ın oğulları Tahmures ve Huşeng öldürüldüler.²¹³ Lahor'da bu gelişmeler yaşanırken Şah Cihan Mevar'a vardı. Rana Emir Singe'nin vefat etmesiyle Mevar kralı olan II. Rana Kern Singe, Şah Cihan'ı karşılayarak ona değerli hediyeler sundu. Şah Cihan da Mevar kralına bu nezaketinden dolayı hediyeler taktim etti. Şah Cihan, Agra istikametinde ilerleyişinden haberdar olan yol üzerindeki mansıbdarlar mektuplar göndererek ona sadakatlerini bildirdiler. Başkent Agra valisi Kasım Han Cüveyni de ona itaatini bildirenler arasındaydı.²¹⁴

Şah Cihan, daha sonra Kul Mandel'e erişti ve burada onun otuz yedinci yaş günü kutlamaları yapıldı. O, 24 Ocak 1628 tarihinde Ecmir'e ulaştı ve Şeyh Muhyiddin Çiştî'nin türbesini ziyaret ederek sadaka dağıttı. Sabık Mevar kralı Rana Emir Singe, onun Mevar seferinden sonra buraya bir cami yaptıracağına söz vermiş, ancak bu mümkün olmamıştı. Şah Cihan şimdi buraya mermerden bir caminin yapılması emrini verdi.²¹⁵ O, Ecmir'den ayrılarak başkente doğru yöneldi. Agra'ya yaklaşıncaya file bindi

²¹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 14.

²¹³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 182.; Munis D. Faruqui, *The Princes of The Mughal Empire, 1504-1719*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 37. Peter Mundy, seyahatnamesinde Asaf Han ve Mehabet Han'ın Babürlü şehzadelerine karşı Şah Cihan'ı desteklediklerini dile getirmektedir. Bkz. Mundy, *The Travels of Peter Mundy*, 107.

²¹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 14-15.

²¹⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 62.

ve 1 Şubat 1628 tarihinde büyük bir ihtişam içerisinde başkente giriş yaptı. Ertesi gün fakir ve yoksullara altın ve gümüş dağıttı. Şah Cihan, tahta çıkış tarihi olarak belirlenen 14 Şubat 1628 tarihine kadar şehzadelik yıllarında yaşadığı evinde kaldı. Söz konusu tarihte evinden ayrılarak Agra Kalesi'ne girdi ve burada bulunan sarayda tahta oturdu. Şah Cihan'ın tahta çıkması vesilesiyle hutbe okundu. Hutbede onun adı Ebul Muzaffer Şehabeddin Muhammed Sahibkiran Sani Şah Cihan Padişah Gazi olarak zikredildi. Yeni basılan paralarda ve gönderilen fermanlarda da bu unvan kullanıldı.²¹⁶

1.4.4. Tahta Çıkışı Sonrasında Yaptığı Bağışlar ve Atamalar (1628)

Şah Cihan, tahta çıktığı gün eşi Ercümen Banu Begüm'e 2 lek eşrefi ve 6 lek rupi bağışta bulundu. Onun yıllık masrafları için 10 lek rupi ödenmesine karar verdi. Prenses Cihanara Begüm'e ise 1 lek eşrefi ve 4 lek rupi bağış yaparak onun yıllık masrafları için 6 lek rupi ödenek tahsis edilmesini uygun buldu. Bu sırada Cihangir Şah'ın cenaze alayıyla Lahor'a gidip, hala buradan dönmemiş olan çocukları Şehzade Muhammed Dara Şukuh, Şehzade Muhammed Şah Şuca, Şehzade Muhammed Evrengzib ve diğer çocukları arasında dağıtılmak üzere toplam 8 lek rupi parayı Ercümen Banu Begüm'e verilmesini emretti. Bu miktarın 2 lek rupisini en büyük oğlu Şehzade Dara Şukuh'a, 1,5 lek rupisini ikinci oğlu Şehzade Şah Şuca'ya, 1 lek rupisini de üçüncü oğlu Şehzade Evrengzib'e verilmesini, geriye kalan miktarın ise Şehzade Muhammed Murad Bahş, Şehzade Lütfullah, Prenses Ruşenara Begüm ve Prenses Süreyya Banu Begüm arasında dağıtılmasını uygun gördü. Buna ilaveten Şehzade Dara Şukuh'a günlük 1.000 rupi, Şehzade Muhammed Şah Şuca'ya 750 rupi, Şehzade Muhammed Evrengzib'e 500 rupi, Şehzade Murad Bahş'a ise 250 rupi verilmesine karar verdi.²¹⁷

Babürlülerde yeni bir hükümdarın tahta çıkması durumunda bazı görevlilere paye verilmesi ve terfi ettirilmesi geleneği vardı. Şah Cihan, bu teamülü yerine getirmek hususunda oldukça cömert davrandı. Henüz Lahor'da bulunan Asaf Han'a bir mektup yollayarak bilinen unvanın (*Yeminuddevle*) yanı sıra ona “*emmi*” unvanını verdi. Asaf Han'ın 7.000 hizmetli ve 7.000 süvarilik mansıbını 8.000 hizmetli ve 8.000 süvariye çıkardı. Mehabet Han, sabık hükümdar Cihangir Şah döneminde “*Han-ı Hanan*” unvanıyla taltif edilmiş, ancak daha sonra bu unvan elinden alınmıştı. Şah Cihan, Mehabet Han'ı bu unvana tekrar layık gördü. Buna ilaveten ona 7.000 hizmetli ve 7.000

²¹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 15-17.

²¹⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 18.

süvarilik mansıb tevdi etti. Şah Cihan'ın tahta çıktığı gün toplam 72 lek rupi bağış yapıldı. Bu tutarın 60 lek rupisi saraydaki üst rütbeli kadınlara ve prenseslere dağıtıldı. Geriye kalan 12 lek rupi ise emirler, devlet adamları, seyyidler, alimler, din adamları ve şairler arasında dağıtıldı.²¹⁸

Sarayda hazır bulunan emir ve mansıbdarların hepsinin rütbeleri tekrar onaylandı ve kademeleri yükseltildi. Onlara, bulundukları statülere göre işlemeli hançerler, kamalar, sancaklar, davullar, askeri rütbeler, atlar, filler ve paralar verildi. Bazı emirler saraydaki veya vilayetlerdeki görevlerine tekrar atandılar, kimileri de her bölgedeki gelişmeler göz önünde bulundurularak farklı yerlerde görevlendirildiler.²¹⁹ Buna ilaveten kendisinden şüphelenilen veya açıkça itaat etmediği görülen idarecilerin yerlerine yenileri görevlendirildi. Han-ı Alem'i Mirza Rüstem yerine Bihar'a, Leşker Han'ı Hacı Ebul Hasan yerine Kabil'e, Kasım Han Cüveyni'yi Fedai Han yerine Bengal'e, Şir Han'ı Seyf Han yerine Gucerat'a, Han-ı Zaman S. Mehabet Han'ı Muzaffer Han yerine Malva'ya, Cansiper Han'ı Cihangir Kulu yerine Allahabad'a, Kılıç Han'ı ise Muhlis Han yerine Delhi valiliğine tayin etti.²²⁰

Bu gelişmeler yaşandığı sırada Asaf Han, Muhammed Dara Şukuh, Şah Şuca, Muhammed Evrengzib ve bazı emirler Lahor'dan başkent Agra'ya doğru harekete geçtiler. Onlar, 7 Mart 1628 tarihinde başkent civarındaki Sikandra'ya eriştiler. Ercümen Banu Begüm, şehzadelerin ve onların eşlerinin gelişine çok sevindi. Şah Cihan'ın izniyle Prenses Cihanara Begüm ve çocuklarından bazılarıyla onlara doğru yöneldi. Şehzadeler de annelerine doğru ilerlediler ve çadırların kurulduğu bir mevkide anneleriyle buluştular. Birkaç yıl süren ayrılıktan sonra birbirlerini gördükleri için mutlu oldular. Şah Cihan bazı emirlere 8 Mart 1628'de Asaf Han ve şehzadeleri uygun bir merasimle karşılamaları, ardından huzuruna kadar eşlik etmeleri emretti. Onlar, Asaf Han ve şehzadeleri kendilerine emredildiği şekilde karşıladılar, akabinde de onlara eşlik ederek Şah Cihan'ın huzuruna yöneldiler. Şah Cihan'ın huzuruna çıkan Asaf Han ve şehzadeler, kıymetli hediyelerle taltif edildiler.²²¹

²¹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 18.

²¹⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 19.

²²⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 64.

²²¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 20-21.

Şah Cihan, Asaf Han'ı vekil²²² tayin ederek ona kendisinin ve atalarının adının kayıtlı olduğu, imparatorluğun ferman ve emirlerinin damgalandığı mührü verdi. Şah Cihan, Asaf Han'a hitap ederken “*emmi*” tabirini kullandı. Lahor'dan gelen emirlerden bazılarının rütbe ve görevleri değiştirilirken, bazıları eski rütbe ve görevlerinde kalmaya devam ettiler. İradet Han, Asaf Han'ın talebiyle vezirlik²²³ görevine tayin edildi. Şah Cihan Babürlü tahtına oturduktan bir süre sonra onun devrindeki ilk nevruz bayramı 18 Mart 1628 tarihinde organize edildi. Nevruz, büyük bir gösteriş ve şaşaa içinde kutlandı. Hükümdar, bu kutlamalara katılanlara büyük miktarda hediyeler verdi ve bağışlar yaptı. Nevruz sona erdikten sonra ise eşine ve çocuklarına 180 lek rupi değerinde değerli hediyeler dağıttı, bağışlar yaptı.ERCÜMEND Banu Begüm, çocukları ve emirler ise Şah Cihan'a 10 lek rupi bağışta bulundular.²²⁴

Şah Cihan, tahta çıktıktan sonra yayınladığı ilk fermanla “*tazim secdesi*” uygulamasını kaldırdı. Ekber Şah döneminde başlanan ve Şah Cihangir döneminde de devam ettirilen “*tazim secdesi*” uygulamasıyla hükümdarın huzuruna gelen saray mensubu veya liyakat sahibi insanlar onun önünde secdeye kapanıyordu. Bu ferman ile “*tazim secdesi*” yerine hükümdarın huzuruna gelen bu şahıslar, namazda verilen “*es selamu aleykum ve rahmetullah*” selamı ile hükümdarın huzuruna çıkacaklar, ayrılırken de İhlas ve Fatiha surelerini okuyarak huzurdan ayrılacaklardı.²²⁵ Ayrıca paralar üzerinde ve kitapların başlangıç bölümlerinde yazılmakta olan “*Allahu Ekber*” ibaresi kaldırılarak bunun yerine “*Bismillahirrahmanirrahim*” ibaresi getirildi.²²⁶ Şah Cihan, tahta çıktığı andan itibaren inanç esaslı bu tür faaliyetleriyle siyasi hayatında dinin önemli bir yere sahip olacağının mesajını veriyordu.

²²² Vekil, Babürlülerde hükümdardan sonra devlet işlerinde en yetkili kişidir. Bu görevi icra eden şahıslara Vekilü's-Saltana veya Vekil-i Mutlak unvanı verilirdi. Bu makamdaki kişi, sivil ve askeri meselelerde hükümdarın vekili durumundaydı. Bkz, Enver, Konukçu, “Bâbürlüler Hindistan'daki Temürlüler”, 8: 755.

²²³ Vezir veya Divan-ı âlâ, mali işleri yürüten ve düzenleyen sarayn görevlisidir. Divan-ı Hâlise veya Divan-ı Ten bu vezirin yardımcılardır. Divan-ı Hâlise Delhi, Agra, Lahor ve kısa bir süreliğine Fetihpur Sikri'den idare edilen, gelirleri merkeze gönderilen arazi işleriyle, Divan-ı Ten ise câgîr denilen ve hizmet karşılığı verilen topraklarla meşgul olurdu.; Bkz, Konukçu, “Bâbürlüler Hindistan'daki Temürlüler”, 8: 755.

²²⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 21-22.

²²⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 214-215.

²²⁶ M. L. Roy Choudhury, *The Sate and Religion in Mughal India*, (Calcutta: The Pooran Press, 1951), 212.

BÖLÜM 2: BABÜRLÜ-BUHARA HANLIĞI İLİŞKİLERİ

2.1. İlk Askeri ve Diplomatik İlişkiler (1628-1645)

2.1.1. Nezir Muhammed'in Kabil ve Civarına Saldırması (1628)

Babürlü hükümdarlarının 16. Ve 17. yüzyıllardaki en büyük hayali, atalarının kaybetmiş oldukları topraklar üzerinde tekrar hakimiyet kurmaktı. Onlar, Timur'un soyundan geldikleri için Maverâünnehir'in kendi mirasları olduğunu öne sürüyorlar, kuzeyde bulunan bu topraklara özlem duyuyorlardı. Babür, Semerkant ve Buhara'yı ele geçirebilmek için Safevi hükümdarı Şah İsmail'in yardımına başvurmuş ve onun adına hutbe dahi okutmuştu.²²⁷ Babür'den sonra tahta geçen Hümayun'un faaliyetleri Bedeşan'dan öteye geçememişti. Ekber ise atalarının topraklarını feth etme arzusu taşısı da Özbek hanı Abdullah Han ile bu hususta karşı karşıya gelmemiş, Kabil'in ötesine ilerleme cesareti gösterememişti.²²⁸ Ekber, Dekken bölgesine yaptığı seferlerden sonra Özbekler üzerine yürümek için fırsat yakalamış, ancak Şehzade Cihangir'in isyanından dolayı Agra'ya dönmek zorunda kalmıştı. Cihangir de Maverâünnehir'i fethetme hususunda babasıyla aynı duyguları taşıyordu. Ancak devlet meselelerinde pratik yeteneği yeterli değildi. Onun döneminde ilk önce Şehzade Hürrem'in isyanı, daha sonra da iç işlerini meşgul eden taht kavgaları Babürlü topraklarını genişletme planını imkansız hale getirdi. Bu yüzden onun döneminde Özbek hanlarıyla iyi ilişkiler devam ettirildi.²²⁹

Maverâünnehir'i elinde bulunduran Özbek Hanlığı, bu sırada Canoğulları olarak da bilinen Astrahanlar Hanedanı tarafından yönetilmekteydi. Bu hanedanın kurucuları adlarından da anlaşılacağı üzere Buhara'ya Astrahan'dan gelmişlerdir. Şecereleleri esasen Cuci Han'ın on üçüncü oğlu Tokay-Timur'a dayanmaktadır. Cuci ulusunda Toktamış Han ile yaşadıkları anlaşmazlıklar sonucunda başlarında Kutluk Timur Han'ın bulunduğu bir dönemde, Astrahan şehrine iltica etmişlerdi.²³⁰ Astrahani ailesinin en yaşlı üyesi olan Yar Muhammed Han, 1556 senesinde Astrahan şehrinin Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine ilk önce Harezm'e, ardından da Buhara'ya göç

²²⁷ L. F. Rushbrook Williams, *An Empire-BUILDER of the Sixteenth Century*, (London: Longmans, Green and Company, 1918) 102.

²²⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. Mansura Haider, "Relations of Abdullah Khan Uzbek with Akbar", *Cahiers du monde russe et soviétique*, 23, n°3-4, (Juillet-Décembre 1982): 313-331.

²²⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 182.

²³⁰ Muhammed Yusuf Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni: Seyr-i Tarihi, Ferhengi ve İctimâi Mâverâünnehr der ahd-i Şibâniyân ve Aşterhâniyân*, (Tahran: Miras-ı Mektub 2001), 119-121.

etmişti.²³¹ Yar Muhammed Han, oğlu Canı Muhammed'i sığındıkları Şibani Hanı İskender'in (1560-1583) kızı Zehra Hanım ile evlendirdi, hanın diğer kızı Masume Hanım'ı da kendisine nikahladı.²³² Canı Muhammed ve Zehra Hanım'ın evliliğinden Din Muhammed, Baki Muhammed ve Vali Muhammed dünyaya geldiler.²³³ Bu evlilikten doğan çocuklar, zamanla Buhara Hanlığı siyasetinde söz sahibi oldular. Baki Muhammed'in oğlu İmam Kulu Han, 1611 yılında Buhara'da tahta çıktı. İmam Kulu Han, kardeşi Nezir Muhammed'i ise Belh valiliğine atadı.²³⁴

Safevi hükümdarı Şah I. Abbas 1622 tarihinde Kandahar'ı Babürlülerden alınca İmam Kulu Han, Abdurrahim Hacı'yi Cihangir Şah'a göndererek Kandahar'ın geri alınması için ittifak önerisinde bulunmuştu. İmam Kulu Han, Cihangir Şah'a yolladığı mektupta Şehzade Şah Cihan'ı Babürlü ordusunun başında Kandahar'ı geri almak için göndermesi halinde kendisi de Özbek ordusuyla destek olmak için harekete geçeceğini ifade ediyordu. İmam Kulu Han, mektubunda iki tarafın ordularının Horasan'a ilerleyip burayı da feth etmesi gerektiğini ifade ediyordu. Mektubunda son olarak Babürlülerin ele geçirilen bu yerlerden istediği yeri almasını, kalan yerlerle de kendilerinin yetineceğini bildiriyordu.²³⁵ Ancak bütün yetkileri elinde bulunduran Nur Cihan, Şah Cihan'ı büyük bir ordunun başında görmek istemiyordu. O, Şah Cihan'dan çekinmekle birlikte kendi damadı Şehriyar'ın tahta çıkma ihtimalini ortadan kaldıracak bu plana onay vermedi. Bu yüzden İmam Kulu Han'ın isteği gerçekleşmedi.²³⁶ Bu sırada Lahor'da bulunan elçi Abdurrahim Hacı, Cihangir Şah'ın vefatı sonrasında yaşanan taht mücadelelerine şahit olmuş ve Şah Cihan'ın tahta çıkmasıyla Agra'ya gelmişti.²³⁷

Babürlü hükümdarı Cihangir Şah vefat ettiğinde Şah Cihan Dekken'in Cenir bölgesindeydi ve henüz tahta çıkmamıştı. Bu durum, Babürlü sınırları içerisinde siyasi istikrarsızlığa ve buna bağlı kargaşaya sebep oldu. Nezir Muhammed, mevcut şartları

²³¹ Muhammed Bilal Çelik, "Astrahanîler Döneminde Buhara Hanlığı", *Prof. Dr. Azmi Özcan Armağanı*, Ed. Refik Arıkan, Halim Demiryürek, (İstanbul: Lotus Yayınevi, 2016), 604-605.

²³² Arminius Vambery, *History of Bokhara: From the Earliest Period Down to the Present*, (London: Henry S. King and Co, 1873) 305.

²³³ Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hânî*, 121.

²³⁴ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 183.; Buhara Hanlığı, Astrahan sülalesi döneminde Maverâünnehir bölgesinde önemli bir varlık gösteremedi, ülke Buhara ve Belh merkezli iki ana yönetim sahası içerisinde varlığını devam ettirdi. Bkz. Orhan Doğan –Aysel Erdoğan, *Batı Türkistan Hanlıkları: Kuruluştan Yıkılışa*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2017), 52.; M. Bilal Çelik, "Şibaniler ve Astrahaniler Devri Yerli Vekayinameleri", *History Studies*, 4/2, (2012), 96.

²³⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 261.

²³⁶ Muhammed Haşim Han (Hafî Han), *Müntehab'ül Lübab*, C. I, Ed. Mevlevî Kebüriddin Ahmed ve Mevlevî Gulam Kadir, (Calcutta: College Press: 1869), 405.

²³⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 183.

göz önünde bulundurarak yeni hükümdarın Babürlü tahtına çıkmasının zaman alacağını düşündü ve bunu bir fırsat bilerek Kabil'e saldırmaya karar verdi. İmam Kulu Han, kardeşi Nezir Muhammed'i vazgeçirmeye çalıştı, ancak ona engel olamadı. Bu sırada Kabil valisi, Cihangir Şah'ın son döneminde bu göreve tayin edilmiş olan Hacı Ebul Hasan idi. Ancak buradaki idari meseleler ondan ziyade oğlu Zafer Han'ın uhdesindeydi. Zafer Han, Cihangir Şah vefat etmeden bir az önce Afganların başı Ehdad'ın oğlunun üzerine harekete geçmişti. Ancak Babürlü hükümdarının ölüm haberini alınca geri çekilmişti.²³⁸

Zafer Han, Kabil'deki devlet adamlarına güvense de tedbir olarak Yakup Han, Şimşir Han, Saadet Han, Abdurrahman Ternabi ve Muin Han gibi bazı şahısları kalede bırakmış, kendisi ise yaylak olarak kullandığı Peşaver'e gitmişti. O, burada bir süre kaldıktan sonra kışı geçirmek için Kabil'e yöneldi. Zafer Han Afganları birçok kez yenilgiye uğrattığından onların kendisi için tehlike oluşturacağını düşünmedi. Hayber geçidinden az sayıda adamıyla Kabil'e doğru yola çıktı. Ancak Afganlar onun Hayber geçidinden ilerleyişini fırsat bilerek intikam almaya karar verdiler. Daha sonra geçidin aşılması zor bir yerinde Zafer Han ve adamlarına saldırmak için hazırlık yaptılar. Zafer Han geçitten ilerlerken Afganların saldırısına uğradı ve Peşaver'e geri dönmek zorunda kaldı. Bu sırada Şah Cihan, Babürlü tahtına çıkmış ve devlet içerisinde kargaşa dönemi son bulmuştu.²³⁹

Şah Cihan'ın Babürlü tahtına oturmasından kısa bir süre sonra Kabil'den gelen haberciler, Nezir Muhammed ve oğlu Abdulaziz'in Cihangir Şah'ın vefatını fırsat bilerek bir orduyla Kabil'i fethetmek için harekete geçtikleri bilgisini verdiler. Şah Cihan, aldığı bu haberden hemen sonra Leşker Han'ı Kabil valisi tayin etti ve onu Özbeklerin üzerine gönderdi. Diğer taraftan Nezir Muhammed, Kabil civarına vardığında Zohak ve Bamyân bölgesine saldırdı. Daha sonra da Zohak Kalesi'ni almaya karar verdi. Oğlu Abdulaziz'i Divanbeği²⁴⁰ Abdurrahman, Hacım Tuğbay ve çok sayıda

²³⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 243-244.

²³⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 244-245.

²⁴⁰ Bu müessesesine ilk kez Timurlular döneminde rastlanmıştır. Bkz. Bregel, Yuri, "Diwan-Begi", *El, Supplement*, XII, Leiden 2004, 227. Ss. 227-228. Buhara Hanlığı'nda Divanbeği, hanlığın mali ve finansal işlerin yürütmek, devlet kayıtlarındaki bilgileri tutmak, vergi tahsili, dış ilişkilerde diplomatik işlerin yerine getirmek gibi görevlerin yanı sıra askeri aristokraside ordu mensubu olarak çeşitli vazifeleri vardır. Bunun dışında büyük askeri birliklere komutanlık etmek, hakimiyet altına alınan şehirlerin idareciliğini yapmak, ordu için önemli olan silah ve teçhizatın güvenliğini sağlamak gibi sorumlulukları da vardı. Bkz. Selim Serkan Ükten, *Buhara Hanlığı'nın Askeri Teşkilatı (1500-1868)*, Ankara: TTK Yayınları, 2018, 150.

askerle Zohak Kalesi'ni kuşatmak için gönderdi, kendisi de arkadan yola çıktı. Zohak kale kumandanı Hançer Han Türkmen, Özbeklerin şehrin ilk kapısına eriştiklerinden haberdar olunca birlikleri ile harekete geçerek onları geri püskürttü.²⁴¹

Nezir Muhammed, ertesi gün kendisi kaleyi ele geçirebilmek için adamları toparlayıp saldırıya geçti, ancak bir sonuç alamadan geri çekildi. Bu başarısız girişim ordu içerisinde rahatsızlığa sebep oldu. Nezir Muhammed bunun akabinde oğlu Abdulaziz, Divanbeği Abdurrahman, Cacım Tuğbay ve Kunduz valisi Tanrı Kulu'ya çok sayıda askerle beraber kale kapısının önüne gitmeleri talimatını verdi. Diğer taraftan Uraz Beğ ve Muhammed Kulu Kalmuk'a Deresuyu tarafına, Yalangtuş ve Nezir Beğ Pervaneci'yi ise kalenin arkasından gönderdi. Onlar, aldıkları talimatlar doğrultusunda bulundukları noktadan Kabil Kalesi'ne saldırıya geçtiler. Hançer Han, vakit kaybetmeden karşılık verdi. Kaledeki birlikler çok sayıda Özbek askerini öldürdüler, gelmeye başlayan diğer grupları da geri püskürttüler. Bu mücadelelerde Nezir Muhammed'in adamlarından Tanrı Kulu da öldürülmüştü. Mirahur²⁴² Nazar Bahadır ise yaralı kurtulmuştu. Nezir Muhammed'in geriye kalan adamları kalenin zapt edilemeyeceği düşüncesiyle geri çekildiler.²⁴³

Nezir Muhammed, Zohak Kalesi'nin kolay ele geçmeyeceğinden emin olduktan sonra Babürlü merkez ordusu gelmeden Kabil Kalesi'ni kuşatmak amacıyla harekete geçti. Nezir Muhammed, eğer Kabil'i ele geçirirse zorlanmadan buranın etrafındaki yerleri de ele geçirebileceğini tasarlıyordu.²⁴⁴ Pemgan civarına eriştiğinde saldırı alanını genişletti ve Atalığı Yalangtuş Beğ'i daha önce kendilerinin yerleşim alanı olan Lelender ve Senger bölgesine saldırması ve talan etmesi için gönderdi. Yalangtuş Beğ, Lelender ve Senger bölgelerindeki ahalinin mallarını yağmalayarak onların birçoğunu esir alıp geri dönmüştü. Belh valisi, Yalangtuş Beğ'in bu başarısından sonra ilerleyişini devam ettirdi

²⁴¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 246.

²⁴² Mirahur, Arapça "emir" kelimesinin Farçalaşmış biçimi olan "mir" ile Farsça "ahur" (ahır) birleşmesinin birleşmesinden oluşmuştur. Türk-İslam devletlerinin çoğunda varlığından haberdar olduğumuz mirahurlar, saraya ait ahırın genel durumundan sorumlu olurlardı. Bu rütbedeki görevliler binek ve yük hayvanlarına her türlü ihtiyaçları bakımlarıyla ilgilenirlerdi. Mirahurlar, güvenilir kişiler ve kumandanlar arasından seçilirdi. Bkz. Abbas Sabbâğ, "Mîrâhur" *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2005) 30: 141.

²⁴³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 246-247.

²⁴⁴ Abdur Rahim, *Mughal Relations with Persia and Central Asia: Babur to Aurangzeb*, Vol. 8-9, (Islamic Culture, 1934-1935), 89-90.

ve Kabil'e vardı. O, şehrin civarına konuşlanarak Babürlü birliklerine ve ahaliye çeşitli uyarı ve önerilerde bulundu. Fakat onlar ölünceye kadar direneceklerini bildirdiler.²⁴⁵

Nezir Muhammed, bu şekilde netice alamayınca tekrar kaleyi kuşatmaya karar verdi ve harekete geçti. Özbek ordusu Kabil'e girince Babürlü birliklerinin saldırısına uğradılar. Akşama kadar süren mücadeleden sonra Babürlü askerleri şehrin dışına çıktılar. Özbek birlikleri ise kalenin etrafında konuşlandılar. Nezir Muhammed komutasındaki Özbek birlikleri birkaç gün içinde hazırlıklarını tamamladıktan sonra kaleye saldırdılar. Fakat mukavemet görünce geri çekildiler.²⁴⁶ Nezir Muhammed, bu başarısız girişimler karşısında oldukça öfkelenmişti. Özbekler 9 Haziran 1628 tarihinde bir taraftan kalenin etrafını kuşatırken diğer taraftan da kalenin etrafına da siperler kazdılar. Bu esnada Mir Gül olarak bilinen Mir Musa Korucubaşı bir grup ahadi askeriyle beraber kaleden çıktı. Mir Kul ve askerleri Muhammed Baki Kalmuk, Nezir Pervaneci ve Mensur Hacı'nın siperlerine saldırdılar. Bu saldırı neticesinde 50 civarında Özbek öldürüldü ve onların silahları ele geçirildi. Mir Kul ve 2 ahadi askeri yaralandılar.²⁴⁷

Şah Cihan tarafından Kabil'e gönderilen Leşker Han henüz yoldayken Nezir Muhammed'in Kabil'e saldırıp kaleyi kuşattığı haberi Babürlü sarayına intikal etmişti. Şah Cihan, bu haber üzerine Han-ı Hanan Mehabet Han'ı da çok sayıda mansıbdari asker ve 20.000'den fazla süvari ile Özbekleri cezalandırmak için gönderdi.²⁴⁸ Leşker Han yolda Özbeklerin saldırısını duyunca hızını arttırdı. Peşaver'e vardığında oğlu Sezavar Han'ı bir grup askerle önden gönderdi. Bu sırada Şah Cihan'ın emriyle Peşaver'de bekleyen Zafer Han, yine onun talimatıyla Sezavar Han'ın arkasından yola çıktı. Leşker Han'ın Kabil'e ilerlediğini öğrenen Özbekler korkmaya başladılar. Leşker Han iki gün Gandumak mevkiinde ordunun yiyecek ihtiyacını sağlamak için konakladı. Daha sonra oldukça engebeli olan Ençrek yolundan ilerledi. Leşker Han, Gandumak'ı geçtikten bir süre sonra emirler, Mehabet Han'dan yardım gelinceye kadar beklenilmesi önerisinde bulundular. Leşker Han onları dinlemedi ve Kabil'den 12 kuruh mesafe uzaklıkta olan Barik Ab'da konakladı. Nezir Muhammed, Leşker Han'ın yaklaşmakta

²⁴⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 24.

²⁴⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 248-249.

²⁴⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 209.

²⁴⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 24

olduğunu, Mehabet Han'ın da arkadan büyük bir orduyla hızla ilerlediğinden haberdar olmuştu.²⁴⁹

Nezir Muhammed, üç aydır sürdürdüğü kuşatmayı kaldırarak Leşker Han'a karşı daha iyi bir mücadele verebilmek için dağınık haldeki birliklerini topladı. Kuşatmayı kaldırdıktan sonra Bagrami civarına ilerledi ve burada ordusunu konuşlandırdı. Leşker Han, bu durumdan haberdar olunca büyük bir hızla bu istikamette ilerledi ve savaş için hazırlıklara girişti. Serdar Han, Mübariz Han Ruhile, Said Han ve diğer kumandanlara da bu istikamete ilerlemeleri talimatı verdi. Nezir Muhammed'in çoğu yağmacı olan bir miktar paralı askeri vardı. Bu askerler bir süre Kabil'de kaldıktan sonra buradan ayrılmışlardı. Dolayısıyla savaş hazırlığı esnasında 8.000 civarında süvariden fazla askeri yoktu. Nezir Muhammed, bu yüzden Babürlü ordusuyla karşı karşıya gelmeyi uygun bulmadı ve geri çekildi.²⁵⁰

Leşker Han, 15 Eylül 1628 tarihinde herhangi bir engelle karşılaşmadan Kabil'e girdi. Nezir Muhammed, Guri güzergahından geçerek on beş günlük Belh yolunu sadece üç günde kat etti. Babürlü ordusu onu takip etti, ancak yakalayamadı. Mehabet Han, Serhend civarında bu gelişmelerden haberdar olmuştu. O, Babürlü hükümdarını da gelişmeler hakkında bilgilendirdi. Şah Cihan, Nezir Muhammed tehlikesinin bertaraf edildiğini öğrenince Mehabet Han'a takviye birlikleriyle geri dönmesi talimatını gönderdi. Ayrıca Leşker Han, Şah Cihan'ın takdirini kazanmıştı. Nezir Muhammed maiyetindeki Özbek ordusu Kabil ahalisini yağmalayarak onların mallarına el koymuşlardı. Şah Cihan'ın talimatıyla merkezden gönderilen 1 lek rupi yağmaya maruz kalan ahali arasında dağıtıldı.²⁵¹

İmam Kulu Han, bu yaşanan hadiselerden sonra Şah Cihan ile dostluğunu sürdürmek, bu yüzden de ona mektup göndermek niyetindeydi. Ancak kardeşi Nezir Muhammed'in yaptıklarından dolayı mahcubiyet içerisindeydi. Hacı Abdurrahim'in Babürlü topraklarından dönmemiş olması da bu işi erteliyordu. Hacı Abdurrahim, Şah Cihan Agra'da Babürü tahtına oturduktan sonra onun huzuruna gelmiş, hükümdar tarafından nezaketle karşılanmıştı. Fakat elçi, bir süre sonra hastalanarak vefat etmişti. Şah Cihan, İmam Kulu Han'ın Hacı Abdurrahim aracılığıyla göndermiş olduğu mektubuna karşılık vermek ve aradaki düşmanlığı bitirmek amacıyla Hacı Hakim Hazık'ı elçi olarak

²⁴⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 250.

²⁵⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 24-25.

²⁵¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 215.

Buhara'ya gönderdi. Babürlü hükümdarı, Hacı Hakim Hazık aracılığıyla İmam Kulu Han'a yazdığı mektubu ile 1 lek ve 50.000 rupi değerinde Hindistan'a özgü armağanlar gönderdi. Ayrıca Hacı Abdurrahim ile Babürlü topraklarına gelmiş olan oğlu Hacı Muhammed Sadık ve Abdurrahim'in abisi Hacı Hasan da Hacı Hakim Hazık ile geri Buhara'ya yollanmışlardı.²⁵²

Şah Cihan mektubunda Hacı Abdurrahim'in elçi olarak gönderilmiş olmasının iki taraf arasındaki dostluğu güçlendirdiğini, onun getirmiş olduğu mektuptan Özbek hanının sadakatini anlaşıldığını ifade ediyordu. Akabinde iki taraf arasındaki dostluğu pekiştirmek için Hacı Abdurrahim ile güvenilir adamlarını elçi olarak göndermeye niyet ettiklerini, ancak Hacı Abdurrahim'in vefatı ve sonrasında Nezir Muhammed'in Kabil'e saldırmasının bunun önüne geçtiğini bildiriyordu. Şah Cihan, mektubunun devamında Kabil saldırısı karşısında Nezir Muhammed'i Kabil civarından uzaklaştırmanın dışında Özbekler üzerine ordu göndermediğini, amacının iki taraf arasındaki dostluğu devam ettirmek olduğunu vurguluyordu.²⁵³ Şah Cihan'ın Özbekler üzerine ordu göndermemesinin asıl sebebi, öncelik verdiği Kandahar meselesini çözmektir. O, Kandahar'ı ele geçirdikten sonra Özbeklerle dostluk politikasından vaz geçecek, onlara ait topraklara saldıracaktı.

Nezir Muhammed, Kabil'den geri döndükten sonra Yalangtuş Beğ bir Özbek ordusunu Bamiyan Kalesi'ne bırakmıştı. Kabil valisi Leşker Han, 1629 Mayıs'ında Balçu Kılıç kumandasında bir Babürlü ordusunu Bamiyan Kalesi'ne sevk etti. Balçu Kılıç kumandasındaki birliklere Bamiyan Kalesi'ni fethettikten sonra burayı onarmaları ve gıda ihtiyacını gidermek için etraftan yiyecek temin etmeleri talimatı verdi. Özbekler, Babürlü ordusunun yaklaştığı haberini alınca Zohak Kalesi'ne doğru kaçtılar. Babürlü birlikleri, kendilerine verilen talimatları yerine getirdikten sonra geri döndüler.²⁵⁴ Ertesi yıl Hacı Hakim Hazık, İmam Kulu Han'ın dostluğunu devam ettirmeyi dilediği mektubuyla geri döndü.²⁵⁵

2.1.2. Şah Cihan ve Nezir Muhammed Arasında Elçilik Teatresi (1628-1641)

Babürlü hükümdarı Şah Cihan, 1628 yılında tahta çıktığında karşılaştığı ilk tehlike Belh valisi Nezir Muhammed'in Kabil'e saldırısıydı. O, aynı yıl içerisinde bu tehlikeyi

²⁵² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 261-262.

²⁵³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 263-264.

²⁵⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 32-33.

²⁵⁵ Rahim, *Mughal Relations with Persia and Central Asia*, 90.

bertaraf ederek konumunu güçlendirmişti. Nezir Muhammed, Kabil hezimetinden dört yıl sonra Şah Cihan ile ilk diplomatik temasını kurdu. Şah Cihan bu dört yıl içerisinde Dekken bölgesindeki sultanlıklarla mücadelede başarılı olmuş, Han-ı Cihan Ludi'nin ve Derya Han'ın isyanlarını bastırmıştı. Nezir Muhammed, Şah Cihan'ın bu başarılarından sonra onunla iyi geçinmeyi makul bulmuş olmalıdır. Aksi takdirde bu mücadelelerden güçlenerek çıkan Şah Cihan onun için tehlike arz edebilirdi. Babürlü sarayına gönderdiği elçisi Vakkas Hacı aracılığıyla Şah Cihan'a bir mektup ilettili.²⁵⁶ Nezir Muhammed, gönderdiği mektupta Kabil saldırısından dolayı özür diliyor ve Şah Cihan'ı Babürlü tahtına çıkmış olmasından dolayı tebrik ediyordu.²⁵⁷ Ayrıca Vakkas Hacı aracılığıyla 15.000 rupi değerinde hediyeler, 35 at, 3 kürk ve 10 deve göndermişti. Vakkas Hacı ile beraber gelen oğlu Mümin ise Şah Cihan'a 18 at ve develer hediye etti. Onların bu hediyelerine karşılık Buhara elçisine 30.000 rupi, oğluna ise 10.000 rupi bahşış verilmişti.²⁵⁸

Şah Cihan, Nezir Muhammed'in elçisi Vakkas Hacı ve oğlunu bir süre misafir ettikten sonra güvenilir adamlarından birini elçi olarak göndererek kendisine nezaketen karşılık vermeyi düşündü. Bu görev için Terbiyet Han'ı seçti. Şah Cihan, Vakkas Hacı'ya 1 hilat, altın eğerli 1 at ve bir fil hediye etmişti. Babürlü hükümdarı, onu kendisi adına Asaf Han tarafından kaleme alınmış bir mektup ve 1 lek rupi değerinde hediyeler sunmak üzere görevlendirdiği Terbiyet Han'la birlikte 1633 yılının Şubat ayında Belh'e geri gönderdi.²⁵⁹ Mektupta Nezir Muhammed'in özrünü kabul ettiğini, ancak Sünni bir dost tarafından yapılan bu kabul edilemez saldırılar nedeniyle üzgün olduğunu ifade ediyordu. Babürlü hükümdarı, bu saldırının telafisi olarak Kızılbaşların cezalandırılması için Nezir Muhammed'in yardımına başvuruyordu. Ayrıca mektupta Safevilere karşı

²⁵⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 446.

²⁵⁷ Audrey Burton, *The Bukharans: A Dynastic, Diplomatic and Commercial History*, (London: Curzon Press, 1997), 181; Richard Craig Foltz, *Uzbek Central Asia and Mughal India: Asian Muslim Society in the 16th and 17th Centuries*, (Doktora Tezi, Harvard University, 1996) 61.

²⁵⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 84.

²⁵⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 465-466.; Vakkas Hacı, Belh'e döndükten bir yıl sonra ona Şah Cihan'ın hizmetinde dahil olması teklif edilmişti. Vakkas Han, bu teklife sıcak bakmış ve Belh'den ayrılarak Şah Cihan'ın huzuruna gitmişti. Ona bir kaftan, bir mücevher kama, sırmalı bir kılıç, yaldızlı eğerliyle bir at, bir fil ve 20.000 rupi hediye edildi. Ayrıca 1000 mansıb (a mansıb of 1000) oğlu ve adamlarına da aynı şekilde kaftanlar, hediyeler ve derecelerine göre mansıblar tevdi edildi. Bkz. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 185. Vakkas Hacı, Babürlü maiyetine dahil olduktan sonra Şah Kulu Han unvanıyla Kengire fevcdarlığı görevine tayin edildi. Bkz. Richard Foltz, "Central Asians in the Administration of Mughal India", *Journal of Asian History*, 31/2 (1997), 143.

Nezir Muhammed'in desteğini almak için onun dini hassasiyetleri göz önünde bulunduruluyor ve bundan istifade etmeye çalışılıyordu.²⁶⁰

Terbiyet Han, 1635 yılında Nezir Muhammed'in elçisi Na Beherbi ile Babürlü sarayına döndü. Belh elçisi Na Beherbi, Nezir Muhammed'in göndermiş olduğu mektup, 70.000 rupi değerinde hediyelerin yanı sıra çok sayıda at ve deveyi Şah Cihan'a sundu.²⁶¹ Şah Cihan'ın kırk beşinci yaş günü kutlamalarında Nezir Muhammed'in elçisi Na Beherbi'ye 1 kaftan, mücevher işlemeli 1 hançer, 20.000 rupi ve değerli hediyeler armağan edildi. Nezir Muhammed'in elçisi geri dönerken Mirak Hüseyin Hafî de dostluk vurgusu yapılan bir mektup, değerli mücevherler ve kumaşlarla birlikte Belh'e gönderildi.²⁶²

Nezir Muhammed ve Şah Cihan arasındaki elçilik diplomasisinin Şii Safevilere karşı bir Babür-Özbek Sünni ittifakı şeklinde geliştiğini görmekteyiz. Babürlü hükümdarı, Kandahar'ı Safevilerden almak için kurmak istediği Sünni ittifaka Buhara Hanlığı'nın yanı sıra Osmanlıları da dahil etmek niyetindeydi.²⁶³ Şah Cihan, Mirak Hüseyin Hafî'yi Belh'e gönderdikten sonra Dekken bölgesindeki fetihlere ağırlık vermiş, bunun akabinde de Kandahar bölgesinin fethi ile meşgul olmuştu. Fakat Babürlü hükümdarı, Kandahar mücadelesinde istediği Sünni ittifakı kurmakta başarılı olamamıştı. Kandahar mücadelesinde Buhara Hanlığı ve Osmanlılar herhangi bir askeri yardımda bulunmamışlardı. Dönemin ana kaynaklarında bu süreçte Babürlüler ile Buhara Hanlığı arasındaki diplomatik ilişkilerin son bulduğunu görüyoruz.

Şah Cihan'ın Kandahar'ı ele geçirmesiyle iki taraf arasında diplomatik ilişkileri yeniden başladı. Nezir Muhammed, Abdulgaffur adlı elçisini bir mektup ve çeşitli hediyelerle Agra'ya gönderdi. Bir süre Babürlü sarayında misafir edilen Belh elçisi, Şah Cihan'ın Lahor yolu üzerindeki Pencap ve Sihrind civarında avlanması esnasında ona eşlik etti. Babürlü hükümdarı, Sihrind'e geldiğinde Nezir Muhammed'in elçisi Abdulgaffur'u değerli hediyelerle Belh'e uğurladı.²⁶⁴ Kandahar'ın fethi sonrasında Nezir Muhammed'in Babürlü sarayına elçi yollayarak Şah Cihan'a hediyeler göndermiş olması, sıradan bir diplomatik temas olmanın ötesinde amaçlar içeriyordu. Hiç şüphesiz

²⁶⁰ Rahim, *Mughal Relations with Persia and Central Asia*, 91.

²⁶¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 89.; Burton, *The Bukharans*, 186.

²⁶² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 154.

²⁶³ Satish, Chandra, *Medival India From Sultanat to the Mughals Part Two Mughal Empire (1526-1748)*, (New Delhi: 2006) 224.

²⁶⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 244-247.

Dekken bölgesindeki mücadelelerin de Babürlüler lehine sonuçlanmış olduğundan haberdar olan Nezir Muhammed, Şah Cihan'ın bundan sonra atalarının Maveaünnehir bölgesindeki mirasını ele geçirmek için harekete geçeceğinden endişe ediyordu. Dolayısıyla bu dönemde Nezir Muhammed'in Abdulgaffur'u Babürlü sarayına göndermiş olmasındaki amacının, Şah Cihan'ın bundan sonraki askeri faaliyetleri hakkında bilgi elde etmek olduğunu söyleyebiliriz.

Şah Cihan, 22 Kasım 1638'de Lahor'a varmış, burada Safevi şahının Kandahar'ı geri almak için hazırlık içerisinde olduğu haberini almıştı. O, Kabil'e eriştikten sonra Şehzade Dara Şükuh'u büyük bir orduyla Kandahar üzerine sevk etmeye karar verdi. Dara Şükuh kontrolündeki ordu harekete geçtikten bir süre sonra Şah Cihan da 1639 Mart'ında Lahor'dan yola çıktı. Babürlü hükümdarı, Dara Şükuh maiyetindeki orduya Nevşehir'de yetişti. Burada yapılan sayımda Dara Şükuh'un ordusundaki toplam süvari sayısı 50.000 civarındaydı. Bu sayımdan sonra Şah Cihan önden Dara Şükuh da ordusuyla onun arkasından Kabil'e gittiler.²⁶⁵ Burada üzerinde durulması gereken asıl mesele, Şah Cihan'ın Pencap ve Sihrind yoluyla Lahor'a, buradan da Kabil'e seyahat etmesindeki amacının ne olduğudur. Babürlü hükümdarı, Lahor'a vardığında Şah Safi'nin Kandahar'ı geri almak için hazırlık içerisinde olduğu bilgisi kenisine gelmeseydi bu orduyu muhtemelen Maveaünnehir üzerine sevk edecekti. Onun bu maksadını, Kabil'e vardığında kendisine gönderilen Belh elçisinin mektubunun içeriğinden anlamaktayız.

Şah Cihan, 1639 yılının Mayıs ayında Kabil'e varmıştı. O, buraya geldikten bir süre sonra Babürlü kumandanlarından Nasiri Han ve Said Han Kabil sınırlarında bulunan Hazaraların²⁶⁶ isyanını bastırmış, onlara tekrar boyun eğdirmişlerdi. Nezir Muhammed, bu esnada Mansur Hacı'yı Kabil'de bulunan Şah Cihan'a elçi olarak gönderdi. Nezir Muhammed, elçisi vasıtasıyla Şah Cihan'a 400.000 rupi değerinde hediye, 80 at, 50 deve ve kıymetli kürklerin yanı sıra bir de mektup göndermişti.²⁶⁷ Nezir Muhammed mektubunda “*Atalarımızın uzun zaman önce yapmış olduğu anlaşmaya göre iki taraf birbirine zarar vermeyecekti. Eğer bu anlaşmayı yok sayarsanız ve dostluğumuzu düşmanlığa çevirekseniz iki kardeş olarak sizin karşınıza çıkacağız. Bakalım o zaman hangimiz muradına erecek.*” ifadelerine yer vermişti. Nezir Muhammed elçisine ise

²⁶⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 254-257.

²⁶⁶ Hazaralar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Neslihan Durak, *Hazâreler/Hazaralar*, (Malatya: 2008).

²⁶⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 257-258.

“Eğer Şah Cihan topraklarına geri dönerse 3 menzil²⁶⁸ onunla beraber gittikten sonra geri dön, aksi bir durum söz konusu olduğunda hızlı bir şekilde bir haberci yolla.” talimatında bulunmuştu.²⁶⁹

Buhara Hanlığı tarihçisi Muhammed Yusuf Münşi, elçinin Şah Cihan’a Nezir Muhammed’in mektup ve sözlü mesajını ilettikten sonra onun bu yaptığına pişman olup Kabil’i görmeye geldiği bahanesini uydurduğunu ifade etmektedir. Münşi, eserinde Şah Cihan’ın Belh elçisine İmam Kulu Han ve Nezir Muhammed’i kast ederek, *“Eğer benim kardeşlerimin hatırına bundan dolayı şüphe gelmişse geri dönüp payitahta gideceğim”* dediğini, daha sonra da adamlarına ordugâh çadırlarını Kabil’den Hindistan’a yollamaları talimatını verdiğini belirtmektedir. Münşi, verdiği bu bilgilerden sonra elçinin 3 menzil Şah Cihan’la beraber gittiğini, akabinde de geri dönerek onun özrünü ilettiğini, bu durumdan haberdar olan İmam Kulu Han’ın kafası rahat bir şekilde Buhara’ya geri döndüğünü dile getirmektedir.²⁷⁰ Muhammed Yusuf Münşi, bu hadiseyi her ne kadar yanlı ve abartılı bir üslup ile dile getirmiş olsa da biz onun verdiği bilgilerden Şah Cihan’ın Pencap ve Sihvind yoluyla Lahor’a geldiğini, buradan da Kabil’e seyahat etme amacının Maverâünnehir’e saldırmak olduğunu anlıyoruz.

Şah Cihan, 1639 yılının Ağustos ayında Kabil’den Lahor’a doğru harekete geçmiş, Şad Han’ı Belh’e elçi olarak göndererek Nezir Muhammed’in mektubuna cevap vermişti. Ayrıca bu elçi vasıtasıyla değerli hediyeler de yollamıştı.²⁷¹ Babürlü hükümdarı 30 Nisan 1640 Keşmir’e girdi. Kısa bir süre sonra İmam Kulu Han’ın elçisi Özbek Hâce’nin Kabil’e gelmiş olduğu haberi geldi. Bunun üzerine Gazi Beğ’e bu elçiyi hediye ile karşılaması, Pekheli yolu ile Şah Cihan’ın huzuruna getirmesi, ayrıca Etek hazinesinden 5.000 rupi bağış yapılması talimatı verildi. Çok geçmeden Belh idarecisi Nezir Muhammed’in Dara Şükuh’a göndermiş olduğu elçi Salih Destyar Hançı Şehzade’nin huzuruna geldi. Bir hafta sonra da İmam Kulu Han’ın elçisi Özbek Hâce, Buhara veziri Nezir Beğ’in bir görevlisi ile Şah Cihan’ın huzuruna vardı. Buhara

²⁶⁸ Menzil, sözlükte bir günlük yol, mesafe, yol üzerindeki konak yeri, ev ve konak manalarına gelir. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1998), 617.

²⁶⁹ Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni*, 152.

²⁷⁰ Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni*, 153.

²⁷¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 257-258.

Hanlığı'ndan gelen bu elçiler iyi atlar ve değerli hediyeler sunmuş, karşılığında ise değerli hediyeler takrim edilmişti.²⁷²

İmam Kulu Han, onun veziri Nezir Beğ ve kardeşi Belh valisi Nezir Muhamme'in Şah Cihan'ın ordusuyla Kabil'den ayrılışından sonra üst üste hem Babürlü hükümdarına hem de Şehzade Dara Şukuh'a elçiler vasıtasıyla armağanlar göndermiş olmaları, onların Babürlüler ile iyi ilişkilerini devam ettirmek niyetinde olduklarını göstermektedir. Elçiler vasıtasıyla mektuplar da gönderildiğini biliyoruz. Bu mektupların içeriği hakkında bilgi sahibi olmasak da dostluk ve işbirliği mesajı taşıdıklarını söyleyebiliriz. Özbek Hacı, yaklaşık üç buçuk ay sonra Buhara'ya geri dönmüştü. Kaynaklardan tesbit edemesek de Nezir Muhammed'in Şehzade Dara Şukuh'a göndermiş olduğu Salih Destyar Hançi ve Vezir Nezir Beğ'in görevlisi de onunla birlikte dönmüş olmalıdır. Şah Cihan, Mir Berke'yi²⁷³ de Babürlü elçisi olarak Özbek Hacı ile Buhara'ya yollamıştı. Özbek Hacı, Buhara'ya doğru yola çıktıktan bir süre sonra Atalık²⁷⁴ Yalangtuş'un oğlu Allah Kulu Kabil'e, oradan da Keşmir'de bulunan Şah Cihan'ın huzuruna gelmişti.²⁷⁵

Şah Cihan, 1640 senesinin Eylül ayının sonlarında Keşmir'den Lahor'a doğru harekete geçti. Babürlü hükümdarı Sahibabad'a erişince Şad Han da Belh'deki vazifesini tamamlayıp onun huzuruna geldi. Elçi gelirken bütün Maverünnehir'de Şehzade Hüsrev'in soyundanmış gibi davranan ve kendisini Sultan Mehdi olarak tanıtan şahsı da yanında getirdi. Nezir Muhammed, bu şahsın yalanları anlaşılınca onu tutsak ederek Şad Han ile göndermişti. Şad Han, Sahibabad'a varınca bu şahsı Şah Cihan'ın huzuruna

²⁷² Lahori, *Padişahname*, C. II. 191-193.

²⁷³ Mir Berke, Cihangir Şah (1605-1627) devrinde de Buhara Hanlığı'na elçi olarak gönderilmişti. Bkz. Gulchekhra Sultanova, Scott C. Levi, "Indo-Bukharan Diplomatic Relations, 1572-1598: The Role of the Actors", *Insights and Commentaries: South and Central Asia*, Ed. by Anita Sengupta and Mirzokhid Rakhimov, (New Delhi: KW Publishers, 2015), 96.

²⁷⁴ Buhara Hanlığı'nda seyyid kökenli şahısların oluşturduğu ilmi sınıftan sonra bürokraside en yüksek dört makamdan ilki atalığa tahsis edilmiştir. Atalıklar, kabul esnasında nakibler gibi saygın kabul edilen sol tarafta bulunurlardı. Şibaniler ve Astrahani Hanedanlıkları devirlerinde bürokraside en üst makamın sahibiydiler. Onlar, erişkinlik çağına gelinceye kadar şehzadelein (sultanların) eğitimlerinden ve onların topraklarının yönetilmesinden sorumlulardı. Atalıkların şehzadelere bu ölçüde yakın olması, siyasi hayatları süresince diğer rütbelilere nazaran onlara önemli bir fayda sağlamaktaydı. Çünkü hanlık makamına gelebilen şehzadeler, onların vezir veya baş danışmanları olarak yanlarında bulundurulardı. Bu şekilde atalıklar, hanın yakınında ve güvenilir bir şahsiyet olarak devlet hiyerarşisinde kendilerine verilen görevi yerine getirmekle sorumluydular. Bkz. Ükten, *Buhara Hanlığı'nın Askeri Teşkilatı (1500-1868)*, 146-147. Bu konu hakkına ayrıntılı bilgi için Bkz. Yuri Bregel, "Atalik", E.I, Supplement, XII, Leiden, 2004. s. 96-98.

²⁷⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 270-272.

çıkardı. Şah Cihan da onun öldürülmesi talimatını verdi.²⁷⁶ Şah Cihan, Lahor'a vardikten bir süre sonra Buhara elçisi Özbek Hacı ile beraber İmam Kulu Han'ın yanına gönderilmiş olan Mir Berke, 16 Kasım 1641 tarihinde Buhara'dan döndü. Mir Berke, Buhara Hanlığı'nın durumu hakkında Babürlü hükümdarını bilgilendirdi.²⁷⁷

2.1.3. Buhara'da Taht Mücadeleleri (1641-1645)

Buhara hanı İmam Kulu Han, 1641 Kasım'ında görme yetisini kaybettiği için hanlık içerisinde bazı sıkıntılar baş göstermişti.²⁷⁸ Nezir Muhammed, bu durumu fırsat bilerek Buhara tahtına çıkmak istedi. Özbek emirleri ilk önce İmam Kulu Han'ın yerine Nezir Muhammed'in geçmesine razı olmadılar. Ancak İmam Kulu Han kendi yerine Belh'deki Nezir Muhammed'i layık gördü. Özbek emirleri bunun üzerine Nezir Muhammed'e haber göndererek onu Buhara'ya çağırdılar. Nezir Muhammed kendisine gönderilen haberi alır almaz Buhara'ya geldi. Tahtını kardeşine devreden İmam Kulu Han, Hindistan yolundan Hacca gitmek istedi. Nezir Muhammed ağabeyine Hindistan yolundan değil de Irak topraklarından gitmesine izni verdi. Ayrıca ailesinden hiç kimseye, hatta eşine de onunla beraber gitmesine müsaade etmedi. İmam Kulu Han, İran üzerinden kutsal topraklara doğru harekete geçince Nezir Muhammed (1642-1645) Buhara'da tahta çıkmıştı.²⁷⁹ Nezir Muhammed Han, İmam Kulu Han Buhara'dan ayrılınca Şah II. Abbas'a elçi yollayarak ağabeyine yardım etmemesini istedi. Ancak Şah, onun bu talebini reddetmiş ve İmam Kulu Han'ı ağırladı. İmam Kulu Han, akabinde Safevi topraklarından ayrılarak Medine'ye gitti. O, burada altmış iki yaşında vefat etti ve Cennetü'l Bâki'ye defnedildi.²⁸⁰

Nezir Muhammed Han, Buhara'da tahta çıktıktan sonra topraklarını oğulları arasında paylaştırdı. Semerkand ve buraya bağlı yerleri büyük oğlu Abdulaziz'e verdi, Ordu Beğ Oğlu Kenkes'i Abdulaziz'in muhafızı²⁸¹, Hüsrev Beğ'i de onun Divanbeği yaptı. Belh

²⁷⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 208.

²⁷⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 287-288.

²⁷⁸ Andrey Burton, "Nadir Muhammad Khan Ruler of Bukhara (1641-1645) and Balkh (1645-1651)" *Central Asiatic Journal*, 32/1-2, (1988), 23; Hoca Semender Tirmizî, *Dasturu'l-Mülük (Nazidanie Gosudaryami)*, Faksimile Stareşey Rukopisi Pervod s Persidskogo, Predislovne, Primeçaniya i Ukazateli M. A. Salahetdinovoy, (Moskova: İzdatel'stvo Nauka, 1971), 55.

²⁷⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 207.

²⁸⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 190.

²⁸¹ Şehzade Abdulaziz'in yanına Ordu Beğ oğlu Kenkes isimli şahsın *muhafız* olarak atandığına dair bilgi mevcut ise de burada söz konusu şahsın atandığı makam atalık makamıdır. *Atalık* müessesesini daha önce ilk geçtiği yerde izah etmiş olduğumuzdan burada tekrar deyinmeyeceğiz. Ancak *muhafızlık* ünvanının Selçuklulardan itibaren neredeyse bütün Türk devletlerinde yoğun olarak kullanılan *Atabeglik* müessesesine de denk bir kurum olduğu düşünülmektedir. Türk devlet geleneğinde melik veya

ve Bedehşan bölgesindeki Kunduz’u ikinci oğlu Hüsrev’e vermişti. Taşkent ve civarını üçüncü oğlu Behram’a verdi. Bakiyüz’ü de onun muhafızı yaptı. Nezir Muhammed Han, kendi muhafızı ve Özbekler arasında itibarı olan Nazar Beğ’i Belh vilayetinde görevlendirmişti. Yalangtuş Beğ’in elinde olan Kehmerd ve etrafını onun elinden alıp, dördüncü oğlu Subhankulu’ya verdi. Terdi Ali Katagan’ı da onun muhafızı tayin etti. Beşinci oğlu Kutluk Muhammed’i ise Buhara’ya koydu.²⁸² Bu sırada Hive Han’ı İsfendiyar Han vefat etmiş, yerine küçük yaştaki oğlu geçmişti. Nezir Muhammed Han, torunu Muhammed Kasım’ı bir grup asker ile Ürgenc’e sevk etti ve buranın kontrolünü ele geçirdi. Ürgenc’in ele geçirilmesi Nezir Muhammed’in gücünü daha da artırdı.²⁸³

Nezir Muhammed Han tahta çıktıktan sonra ağabeyi İmam Kulu Han’dan farklı bir yönetim anlayışı izlemeye başladı. İmam Kulu Han, mali ve idari meseleleri devletin ileri gelenlerine danışır ve onlarla istişare ettikten sonra bir karara varırdı. O, sadece “*Han*” unvanıyla yetinirdi. Nezir Muhammed Han ise tek başına karar verir ve uygulardı.²⁸⁴ Bu durumdan rahatsız olan Özbek emirleri Bakiyüz’ü tahrik edip Taşkent’te isyan etmesini sağladılar. Bakiyüz, Melniktuş ve diğer emirlerin planlarına doğrultusunda hareket etti. Nezir Muhammed Han, Abdulaziz’e liderliğindeki Özbek askerleri ile Bakiyüz’ü ortadan kaldırması talimatını yolladı. Ancak Özbek emirleri Abdulaziz’i Buhara’nın dışında karşılayarak saltanatı babasının elinden almaya onu ikna ettiler. Alamanlar²⁸⁵ ve bazı yağmacı gruplar bu haberi duyunca hanedanın mallarını yağmalamaya başladılar. Nezir Muhammed Han, bu gelişme üzerine Buhara’da

şehzadelerin bir bölgeye yönetici olarak gönderilmesi veya idareyi ele geçirdikten sonra ona yönetimde yol göstermesi amacıyla atanan şahsa “Atabeg” ünvanı verilirdi. Atabeglik müessesesi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Ömer Subaşı, “XIII. yüzyılda Güney Kafkasya’da Selçuklu İzleri: Atabeglik Müessesesi ve Atabegler” *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2 (Kafkas Özel Sayısı: 2017), 507-537.

²⁸² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 362-363.

²⁸³ Muhammed Tahir Vahid Gazvinî, *Abbasname ya Şerh-i Zindegâni: 22 Sale-i Şah Abbas Sani*, Ed. İbrahim Dihkan, (Erâk: Kitab Furuşi Davudi, 1329), 73.

²⁸⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 208.

²⁸⁵ Faruk Sümer’e göre alaman, el-aman tabirlerinin birleşiminden oluşan bir sözcüktür. Bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar*, (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı), 1999, 463. Diğer görüşlere göre ise almaktan, el koymaktan türediği düşünülen alaman sözcüğü, Kazak-Kırgız bozkırından, Özbek ve Türkmen sahasına kadar geniş bir alanda karşılaşılan, geçimini yağmacılıkla sağlayan, başına buyruk ve herhangi bir güce tabi olmak istemeyen göçebe karakterli halk grubu için kullanılırdı. Bu topluluklar, kervan yağması, yerleşim alanlarına baskınlar ve at ticaretinin yanı sıra çeşitli dönemlerde kendi sahalarında hakim olan bazı devletlere ganimet karşılığında hizmetlerini sunarak geçimlerini sağlarlardı. Bkz. Ükten, *Buhara Hanlığı’nın Askeri Teşkilatı (1500-1868)*, 137; Audrey Burton, “Who Were the Alaman?”, *Bamberger Zentralasienstudien: In Konferenzakten ESCAS IV, Bamberg 8-12 Oktober 1991*, Ed. Ingeborg Baldauf and Michale Friederich, (Berlin: Offset-Druckerei Gerhard Weinert, 1994), 257-261.

tutunamayarak Belh'e kaçmak zorunda kaldı. Abdulaziz, Melniktuş ve diğer emirlerle beraber Buhara'ya girerek burada kontrolü ele geçirdiler.²⁸⁶

2.1.4. Kehmerd Mücadelesi (1644-1645)

Maveraünnehir bölgesinde yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Şah Cihan, atalarının mirası saydığı toprakları hakimiyeti altına almak için ilk adım olarak Bedeşan'ı almayı planlıyordu.²⁸⁷ Bu sırada Kehmerd ve etrafını Subhan Kulu adına yönetmekte olan Terdi Ali Katagan, Kehmerd'e yakın olan Kandahar ve Kabil civarındaki Hazaraların bulunduğu bölgeleri yağmalamaya karar verdi. İlk saldırısını Zemindaver civarındaki Beluçi kabilelerine yaptı. Geri dönerken de Helمند Nehri kıyısında ikamet eden Hazara Sakpa kabilesini yağma etti. Akabinde Bamiyan'ın 20 kuruh mesafe uzağına vardığında buraya bağlı bazı bölgelere saldırma kararı verip konuşlandı. O, Ali Merdan Han'ın her kış mevsiminde Kabil'den daha ılık iklime sahip olan Peşaver'e gitme kararını duyunca birkaç gün bekledi.²⁸⁸ Ali Merdan Han, bu durumu öğrenince Gurbend hakimi Halil Beğ, İshak Beğ, Ali Beğ, bazı mansıbdarlar ve ahediler ile güvenilir adamlarından Feridun ve Ferhat'ı bir grup askerle Terdi Ali Katagan'ın üzerine gönderdi. Babürlüler hızla Terdi Ali Katagan üzerine harekete geçti. Terdi Ali, Babürlü birlikleri karşısında çok fazla direnemedi ve geri çekildi.²⁸⁹ Bu mücaelede 160 Özbek öldürüldü. Tardi Ali'nin eşi ve maiyetinden bazıları da tutsak edildi. Ali Merdan Han, bu tutsakları başkent Agra'ya getirdi. Şah Cihan, bu tutsakları Guvalyar Kalesi'ne hapsedilmesi için Seyyid Han Cihan'a teslim etti. Bu başarılı mücadeleden dolayı Ali Merdan Han'a bir kaftan, bir mücevher işlemeli kama ve altın eğerli bir at hediye etti.²⁹⁰

Şah Cihan, 24 Ocak 1645 tarihinde Agra'dan Lahor'a doğru harekete geçti. Bu sırada Buhara Hanlığı içerisindeki saltanat mücadelesi ve buna bağlı meydana gelen hadiseler hakkında bilgiler elde etti. Babürlü hükümdarı, Özbeklerin içerisine düşmüş olduğu bu fırsatı kaçırmak istemedi. Keşmir civarına varınca Ali Merdan Han'a Bedeşan bölgesine saldırı için hazırlık başlatarak harekete geçmek için kendisinden talimat

²⁸⁶ Gazvinî, *Abbasname*, 74.

²⁸⁷ R. D. McChesney, *Waqf in Central Asia: Four Hundred Years in the History of a Muslim Shrine, 1480-1889*, (Oxford: Princeton University Press, 1991), 107-108.

²⁸⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 319-320.

²⁸⁹ Muhammad Afzal Khan, "Ali Mardan Khan: A Great Iranian Noble of Shah Jahan", *Proceedings of the Indian History Congress*, 44 (1983), 200.

²⁹⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 405.

beklemesini bildirdi ve onu Kabil'e yolladı. Şah Cihan, bir sonraki yıl Kabil istikametinde ilerleyerek burada şehzadelerden biri ve Ali Merdan Han kumandasında donanımlı bir orduyu atalarının hakimiyet sahası içerisinde bulunmuş olan Belh ve Bedehşan'ı almak için sevk etmeyi amaçlıyordu. Şah Cihan, 6 Nisan 1645 tarihinde Mir Bahş²⁹¹ Asalet Han'ı çok sayıda mansıbdar, ahadi, tüfekli er ve Ali Merdan Han ile beraber bu seferi yürütmeleri için Kabil'e gönderdi.²⁹² Asalet Han'a ordunun asker eksikliğini Kabil civarında ikamet eden Çağatay oymakları ve diğer kabilelerden temin edilmesi talimatını verdi. İki kumandana Kabil'den Bedehşan'a giden yollar arasından en makul olanı kullanmalarını emretti. Dar geçitleri genişletmek, ordunun ilerleyişine mani olacak engelleri kaldırmak ve yol üzerinde gerekli yerlere köprüler kurmak için bir askeri birlik göndermeleri talimatı verildi. Ayrıca Ali Merdan Han'a orduyla ilk fırsatta Bedehşan'a ilerlemesi ve Pencap vilayetinde bulunan birliklerin ona destek için gönderilebilmesi için harekete geçtiği gün bu durumu haber etmesi emredildi.²⁹³

Ali Merdan Han'ın talebiyle Şah Cihan, Raca Ciget Singe, Bahadır Han, Kılıç Han, Necabet Han'a bazı emir ve mansıbdarlar, 1.000 tüfekli birlik ve 2.000 piyade ile Kabil'e ilerlemelerini emretti. Raca Ciget Singe kendi câğîrinden, diğerleri de Lahor'dan Ali Merdan Han ile işbirliği yapmak için harekete geçtiler.²⁹⁴ Asalet Han, Kabil'e geldikten sonra Gurbend tehanedarı²⁹⁵ Halil Beğ onu ziyaret etti. Halil Beğ, Asalet Han ve Ali Merdan Han'a Nezir Muhammed ile Semerkand, Buhara ve bütün Maverâünnehir'in kontrolünü elinde bulunduran oğlu Abdulaziz Han'ın birbirlerine karşı düşmanlık beslediğini bildirdi. Abdulaziz Han'ın bazı Özbek emirlerinin kışkırtmasıyla babasının kontrolünde olan toprakları kuşattığını ve buraların sorumluluğuna kendi adamlarına verdiği bilgisini ilettiler. Ayrıca Nezir Muhammed'in diğer oğlu Subhan Kulu adına Kehmerd idaresini elinde bulunduran Terdi Ali Katagan'ın kontrolündeki birlikleriyle Abdulaziz Han'ın emriyle Hisar Şadman Kalesi'ni almaya gelen Muhammed Beğ ile savaşmaya gittiğini bildirdi. Halil Beğ, bu yüzden Kehmerd Kalesi'nde sadece küçük bir askeri garnizon kaldığını, eğer buraya karşı bir askeri birlik gönderilirse kolayca ele geçirilebileceğini ifade etti. Ali Merdan

²⁹¹ Babürlülerde ordunun mali ve idari işlerinden sorumlu olan görevliye "Mir Bahş" unvanı verilir. Bkz. Enver Konukçu, "Babürlüler", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991) 4: 403.

²⁹² Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 608.

²⁹³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 323.

²⁹⁴ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 191-192.

²⁹⁵ "Tehanedar", Babürlülerde askeri idareci anlamına gelmektedir. Bkz. Kamrun Nessa Khondker, *Mughal River Forts in Bangladesh (1575-1688): An Archaeological Appraisal*, (Yüksek Lisans Tezi, Cardiff University, 2012), 114.

Han, bunun üzerine Halil Beğ'i mansıbdarlardan elde edilen 1.000 kişilik süvari, Kabil şehrinde görevli olan bir miktar ahadi ve kendisinin 1.000 kişilik süvarisinin kumandasında sevk etti.²⁹⁶

Halil Beğ, kumandasındaki askeri birlik ile Kehmerd Kalesi'ne erişince kalede bulunan az sayıda garnizon askeri kaleyi terk etmişlerdi. Babürlü birlikleri burada herhangi bir mücadeleye girişmeden kalenin kontrolünü ele geçirdiler. Halil Beğ, Nezir Muhammed'in oğlu ile anlaşmazlık içerisinde olmasının fırsatını değerlendirmesini bilmişti. O, az sayıda askerini henüz ele geçirilmiş olan Kehmerd Kalesinde bıraktı ve geri kalan adamlarını Zohak Kalesi'ne sevk etti. Amacı buradaki ihtiyaç malzemesi ve gıda maddesini Kehmerd'e sevk etmektir. Ali Merdan Han bu durumdan haberdar olunca merkezden kendisine yardım için gönderilmiş olan askeri birliğin gelmesini beklemeden harekete geçmeye karar verdi. Asalet Han da bütün Kabil ordusu ve maiyetindeki adamları ile Bedehşan'ı ele geçirmek amacıyla Ali Merdan Han ile harekete geçmişti.²⁹⁷

Gelen haberlere göre Kehmerd Kalesi'nin garnizon birliklerinin ağırlıklarının yanı sıra askeri mühimmatın taşınmasına rehberlik eden Zohak'dan gelen birlik Bamiyan tarafındaki Özbeklerin saldırılarına maruz kaldı. Halil Beğ onları cezalandırmak için yardımcı birliklerle harekete geçti, ancak kaçan Özbek birliklerine yetişemeyerek geri döndü. Halil Beğ, daha sonra Guri'nin 3-4 menzil ötesine ilerleyince Divanbeği Abdurrahman ve Terdi Ali Katagan'ın Kehmerd Kalesi'ne ilerlediğini ve orada bıraktığı birliklerin kaleyi teslim ettiğini öğrendi.²⁹⁸ Garnizon birlikleri kaleyi boşaltıp geri dönüş yolunda ilerlerken Özbeklerin tavsiyesiyle hareket eden oymak ve kabilelerin fertlerinin saldırılarına uğramışlardı. Bu saldırılarda çok sayıda Babürlü askeri hayatını kaybetti. Sadece kale kumandanı Sermest ve birkaç asker Zohak'a yaralı bir şekilde ulaşmayı başarabildi. Bu kötü durumdan haberdar olan Ali Merdan Han, Kehmerd Kalesi'ni zaptını şimdilik erteledi ve Pençşir yolundan Bedehşan'a ilerleyerek buranın zaptıyla meşgul olmaya karar verdi.²⁹⁹

2.1.5. Hincan İstikametinde Askeri Keşif (1645)

Halil Beğ, Ali Merdan Han'a bir mektup yollayarak askeri birliklerin sürekli Zohak ve Kehmerd arasında hareket halinde olmasından dolayı hayvan yiyeceğinin bittiğini ve

²⁹⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 374.

²⁹⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 458

²⁹⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 375.

²⁹⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 328-329.

sağlanabilmesinin de zor olduğunu bildiriyor, Kehmerd'e yapılacak olan saldırının ertelenmesini destekliyordu. O, Babürlü ordsunun Bedehşan istikametinde ilerlemesine sıcak bakmıyordu. Halil Beğ, tehaneler inşa edilinceye kadar yolların gıda nakli ve asker sevkiyatı için güvenilir olamayacağını savunuyordu. Buna ilaveten yollar üzerinde aşılması zor dağların ve dar geçitlerin olduğuna dikkat çekiyordu. Halil Beğ, Belh ordusunun Kehmerd civarında dağlık alanlardaki geçitlere konuşlandığı haberini vererek, başka bir tehlikeye daha işaret ediyordu. Ali Merdan Han, Gülbahar'a erişince Pençşir tehanedarı Devlet Beğ ve buradaki ahali de büyük bir ordunun dar geçitleri ve çetin yolları aşarak Bedehşan'a ilerlemesinin oldukça zor olabileceğini ifade ettiler. Bununla birlikte ordunun on bir defa Pençşir Nehri'ni aşmak zorunda kalacağını ve geçit noktalarında köprülerin olmamasının tehlike arzettiğini söylediler. Akabinde de askerlerin gidiş ve dönüşünde ihtiyaç maddelerini yanlarında taşımak zorunda olduklarından ordunun ilerleyişinin daha da zor olacağını belirttiler. Onlar, ayrıca kışın yaklaşmakta olduğunu ve bu mevsimin böyle bir sefer için uygun olmadığı tavsiyesinde bulundular.³⁰⁰

Ali Merdan Han, bu bilgilere kulak verdi. Asalet Han'a kendi maiyeti ve Bahadır Han'ın dinlenmiş süvarilerinden oluşan 10.000 süvari ile Hincan topraklarına bir askeri keşifte bulunması için harekete geçmesi emrini verdi. Ali Merdan Han'ın buradaki maksadı, yollar ve geçitlerin durumu, zorluğu ve kolaylığı hakkında bilgi almak, Buhara Hanlığı topraklarının özellikleri ve topoğrafyası hakkında fikir sahibi olmaktı. Asalet Han, aldığı talimat doğrultusunda maiyetiyle Hindikuş dağlarına doğru harekete geçti. Her asker yanına yedi günlük erzak aldı. Ancak onların hedeflerine varıp geri dönmeleri on altı günlerini aldı. Onlar gidiş ve dönüşte yolunda atlar, develer, sığırlar ve koyunların yanı sıra büyük oranda ganimet elde ettiler. Ayrıca Ali Danişmendi, İlancık ve Kurmekî ile birlikte İsmail Atai'nin Hacezadeleri, Mevdudi ve Kasım Beğ dahil olmak üzere ele geçirdikleri tutsaklar ile geri döndüler.³⁰¹

Ali Merdan Han ve Asalet Han'ın raporları saraya erişince Şah Cihan yolların darlığı ve diğer faktörlerden dolayı ordunun Bedehşan'a erişememiş olduğunu öğrendi. Şah Cihan, ayrıca Özbekler tarafından tekrar ele geçirilmiş olan Kehmerd Kalesi'nin savunması için gerekli mücadelenin verilememiş olmasından dolayı canı sıkıldı. Onu

³⁰⁰ Lahori, *Padişahname*, C, II, 460-461.

³⁰¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 329.

mutlu eden şey ise Asaf Han'ın keşif amaçlı ilerleyişi ve geri dönüşü idi.³⁰² Şah Cihan Ali Merdan Han'a bir ferman göndererek çok sayıda taş ustası, marangoz ve istihkamacının Tul yakınlarından geçen yolun genişletilmesi için gönderilmesi talimatında bulundu. Çünkü bu yol elverişli bir yoldu. Ayrıca Necabet Han, Asalet Han ve onların maiyetlerinin saraya dönmesi, Bahadır Han ve Ali Merdan Han'ın ise kışı geçirmek için Peşaver'deki mıntikalara gitmeleri emrini yolladı. Buna ilaveten Raca Ray Singe'ye maiyetindeki Racputlar ile birlikte kışı Etek'de, Rüstem Han'a Rihtas'da, Kılıç Han'a da adamlarıyla kendi câgîri olan Behire'de kışı geçirmesini emretti. Son olarak baharda Belh ve Bedehşan fethi için tekrar harekete geçileceği için bütün askerlerin sefer için hazır olması talimatında bulundu.³⁰³

2.1.6. Raca Ciget Singe'nin Bedehşan Seferi (1645)

Babürlüler, Kehmerd Kalesi'ni ellerinde tutamayınca prestijleri zarar görmüştü. Raca Ciget Singe, zarar gören Babürlü prestijlerini yeniden iyileştirmek istiyordu.³⁰⁴ Kehmerd ve Hincan bölgesine düzenlenen askeri sefer ve keşifler neticesinde buradan Bedehşan bölgesine ilerlemesinin zor olduğu anlaşılmıştı. Şah Cihan'ın talimatıyla Tul yakınlarında bulunan geçit, Babürlü ordusunun ilerleyebileceği şekilde genişletilmişti. Raca Ciget Singe, Tul yolu ile Bedehşan'a girerek Hust, Sirab, Enderab'ı feth etmek, bölgedeki kabileleri itaat altına almak ve kendisine karşı koymaya niyetlenen herkesi cezalandırmak istiyordu. Raca Ciget Singe, devlet hazinesinden kendi mansıbına bağlı düzenli süvari birliklerine ücret ödenmesi şartıyla büyük bir süvari ve piyade ordusuyla Bedehşan üzerine bir askeri sefer yapabileceğini bildirdi. Onun bu talebi, Şah Cihan tarafından kabul edildi. 1.500 süvari ve 2.000 piyadeye Kabil hazinesinden ödeme yapıldı. Ordu düzeni sağlanıp gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra Raca Ciget Singe, Kabil'den harekete geçti.³⁰⁵

Raca Ciget Singe, Tul geçidini aştıktan sonra oğlu Bihav Singe kumandası altında öncü birliklerinin yarısını önden sevk etti. Kendisi de Hust'u tahrip etmek amacıyla geriye kalan birliklerle arkadan ilerledi. Bu durumdan haberdar olan Hust ahalisi, 3-4kuruhilerleyerek Raca Ciget Singe'yi karşıladılar ve ona itaatlerini bildirdiler. Onlar ülkelerinin kendilerine bırakılmasını rica ettiler ve buraya Babürlü birliklerinin

³⁰² Lahori, *Padişahname*, C. II, 463.

³⁰³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 376.

³⁰⁴ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 193.

³⁰⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 377.

kontrolünde bir kalenin inşa edilmesini önerdiler. Ahali, Babürlüler tarafından burada güvenli bir hisar yapılması durumunda itaat yolundan hiçbir zaman ayrılmayacaklarını bildirdi. Hust ahalisine sadakatten ayrılmalari durumunda memleketlerinin yağma ve tahrip edileceğı uyarısı yapıldı. Raca Ciget Singe, Hust'a ordugahını kurmaya karar verdi. Buradaki insanlara iyi davranarak onların gönlünü aldı ve kale inşaası için bir mevki araştırması başlattı.³⁰⁶

Raca Ciget Singe'nin amacı, onları itaat altına almaktı. Bu yüzden onlara güvenlik ve Şah Cihan'ın tebası oldukları garantisini verdi. Hust ahalisi, kalenin Sirab ve Enderab arasında bir mevkiye kurulması halinde Hust, Sirab ve Enderab'ın güvenli bir şekilde korunabileceğini ileri sürdü. Raca Ciget Singe, bundan dolayı Sirab'a ilerledi. Raca'nın Sirab'a gelişinden sonra burada ikamet eden liderlerin hepsi onun huzuruna gelerek itaatlerini bildirdiler. O, şiddetli kar yağışından dolayı burada üç gün kaldı. Daha sonra Enderab'a doğru ilerledi ve burayla Sirab arasında ahşaptan güvenli bir kale ve taştan burçlar inşa ettirdi. Buranın iç kısmında iki tane dibi bataklık kuyu kazıldı. Kalenin burçlarına top ve diğer ateşli silahlar yerleştirildi. Ayrıca bu kalenin belirli noktalarında muhafızlar görevlendirildiler.³⁰⁷

Bu sırada Nezir Muhammed, Kefş Kalmuk'u bazı Özbek birlikleriyle Raca Ciget Singe üzerine sevk etti. Kefş Kalmuk, birliklerini üçe ayırdı. Bunların iki bölümü süvari, bir bölümü piyade birliklerinden oluşmaktaydı. Bundan haberdar olan Raca Ciget Singe de kaleden harekete geçerek birliklerini üç kola ayırdı.³⁰⁸ Daha sonra Özbek birliklerinin geçmek zorunda oldukları geçidin her iki girişinde önlem alınarak süvarilerin geçişini zorlaştırmak için yollar büyük ağaçlarla kapatıldı. Raca Ciget Singe, bazı piyade tüfeklilerini önden gönderdi, ardından okçuları sevk etti. Bir tarafta Raca Ciget Singe, diğer tarafta da Bihav Singe başlarında bulundukları birliklerle Özbekler ile mücadele etmek için harekete geçtiler. Raca Ciget Singe, ayrıca daha yüksek mıntikalara gelen Hazara piyadelerinin üzerine bir tüfekli birlik sevk etti. Özbekler farklı istikametlerden yaklaşınca Raca ve oğlu bütün askerlerini onların üzerlerine sevk ettiler. Raca'nın ordusuna karşı koymakta zorlanan Özbekler geri çekildiler. Bu sırada Raca'nın tüfekli

³⁰⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 331.

³⁰⁷ J. Hutchison- J. Ph. Vogel, *History of the Panjap Hill State*, Vol. I, (Lahor: Superintendent Government Printing, 1933), 251.

³⁰⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 378.

birlikleri de Hazara piyadelerini mağlup etmiş, onları bulundukları mıntıkadan uzaklaştırmışlardı.³⁰⁹

Özbekler, bir süre sonra tekrar toparlandılar ve saldırı için harekete geçtiler. Raca Ciget Singe de dağınık haldeki birliklerine çağrı yaparak toplu saldırı için harekete geçmelerini emretti. Meydana gelen mücadelede çok sayıda Özbek askeri öldü. Bazı Özbek askerleri ise yaralandı. Raca Ciget Singe'nin askerlerinden de hayatını kaybedenler oldu. O, yaşanan olaylar hakkında Ali Merdan Han'a bilgi vererek ondan takviye birlik, kurşun ve barut talebinde bulundu. Ali Merdan Han da vakit kaybetmeden Raca Ciget Singe'nin büyük oğlu ile kurşun ve barut gönderdi.³¹⁰ Ayrıca Zülkadir Han kumandasında 4.000 civarında süvariye, güvenilir adamlarından Feridun'u ise bir başka birliğin kumandasında Kabil'den, Raca Ciget Singe'ye destek için sevk etti. Bu sırada Kefş Kalmuk, yaklaşık 20.000 Özbek süvarisi ve Hazara piyadesiyle geçidin ağzını korumak için Raca Ciget Singe'nin arkada bıraktığı birliklere saldırdı. Meydana gelen mücadelede her iki taraf da ağır kayıplar verdiler. Özbekler, bu mücadeleler neticesinde geri püskürtüldüler.³¹¹

Raca Ciget Singe, kar yağışından dolayı daha fazla kalmamaya karar verdi. Sirab ve Enderab arasına inşa ettirmiş olduğu ahşap kalenin savunması, buranın ihtiyaç maddelerinin ve bir kuşatmaya karşı koymak için gerekli teçhizatın bulunudurulması yönünde bazı önlemler aldı. Güvenilir Racputların bir kısmını, 500 tüfekçisini ve 400 süvarisini bu kalede bıraktı. Daha sonra Perende yoluyla Pencşir'e doğru harekete geçti. Fırtına ve yollardaki büyük kar yığınlarından dolayı çok sayıda asker ve at telef olduğundan geçit aşılamadı. Raca Ciget Singe maiyetiyle geceyi yolun ortasında büyük zorluklar altında geçirmek zorunda kalmı. Raca ertesi gün, bol miktarda yakacak malzemenin bulunduğu bir noktaya geri döndü. Burada Ali Merdan Han'ın birliklerinin başında harekete geçen Feridun onun yanına vardı. Feridun, Ali Merdan Han'ın sevk etmiş olduğu diğer takviye birliklerinden hızlı ilerlemişti.³¹²

Özbekler, yolların kapanmış olmasından dolayı Raca'nın gidemediğini öğrenince harekete geçtiler. Raca Ciget Singe de askerleriyle Özbekler üzerine harekete geçti. Onun Racput askerleri Özbekler karşısında üstün geldiler, fakat bu askerlerin bazıları

³⁰⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 465.

³¹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 332.

³¹¹ Hutchison-Vogel, *History of the Panjap*, 252.

³¹² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 378.

hayatını kaybettiler. Bu mücadelede daha önce de olduğu gibi Özbekler hezimete uğrayarak geri çekilmek zorunda kaldılar. Özbekler, geri çekilirken Raca Ciget Singe'nin bazı birlikleri onları arkadan takip ediyordu. Özbekler, takip edildiklerini anlayınca bir tepenin zirvesine kaçtılar. Raca Ciget Singe kalenin eteğinde birkaç gün kaldıktan sonra Tul yoluyla harekete geçti ve geçidin altında ordugahını kurdu. İki üç gün içerisinde kar yağışı azalınca sıradağları geçti ve Peñşir sınırlarına erişti.³¹³ Raca Ciget Singe, ilerleyişi esnasında kış şartlarından dolayı hasta oldu, Peşaver'e eriştikten sonra vefat etti. Bunun üzerine Şah Cihan onun büyük oğlu Racrup'a hilat ve mansıb verdi. Ona ayrıca "Raca" unvanını layık gördü. Racrup'un doğduğu topraklar ile babasının Sirab ve Enderab arasında yaptırdığı ahşap kale onun sorumluluğuna bırakıldı. Şah Cihan ayrıca bir ferman yollayarak Raca Ciget Singe için daha önceden tahsis edilmiş olan 1.500 süvari ve 2.000 piyadenin tamamının onun kontrolüne bırakılması talimatında bulundu.³¹⁴

2.2. Belh ve Bedehşan Bölgesine Yapılan Askeri Seferler (1646)

2.2.1. Belh ve Bedehşan Fethine Zemin Hazırlayan Sebepler

Cihangir Şah vefat ettiğinde Şah Cihan Dekken bölgesindeydi. O, başkente gelinceye kadar ortaya çıkan kargaşa ortamı devleti işlerinin yürütülmesinde zaafiyete sebep olmuştu. Diğer yandan babasının adına Kabil valiliği yapan Zafer Han, Hayber geçidinde Afganların saldırısına uğradığından Nezir Muhammed tarafından tehdit edilen Kabil'e gidememişti. Nezir Muhammed bu fırsatı değerlendirmiş, Kabil ve onun etrafındaki bölgelere saldırarak buraları ele geçirmeye çalışmıştı. O, Şah Cihan'ın cülusu ve Han-ı Hanan Mehabet Han'ın kendisini cezalandırmak için sevk edildiğini duyduktan sonra Kabil ve etrafından ayrılmış, Guri yolundan onsekiz günlük yolu üç günde aşarak Belh'e varmıştı. Şah Cihan, Nezir Muhammed'in yaptığı bu saldırılar karşısında oldukça öfkelenmişti. Babürlü hükümdarı, bu saldırıların intikamını almak için fırsat kolluyordu. Ancak, Cechar Singe Bundela³¹⁵ ve Han-ı Cihan Ludi isyanı ile

³¹³ Hutchison-Vogel, *History of the Panjap*, 253.

³¹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 333-334

³¹⁵ Cechar Singe Bundela, isminden de anlaşılacağı üzere Bundela kabilesi mensubudur. Bundelalar, Racputla'a bağlı bir kabiledir. Bu kabileye mensup bazı şahıslar bilhassa Cihangir Şah döneminden itibaren Babürlü idaresinde ön plana çıkmışlardı. Onlar, Babürlü yönetiminde yüksek mansıb ve askeri görevlere getirilmişlerdi. Bu şahısların birçoğu Babürlülere tam bir sadakat ile hizmet ettiler. Bkz. Amir Ahmad, "The Bundela Revolts During the Mughal Period: A Dynastic Affair", *Proceedings of the Indian History Congress*, Vol. 66 (2005-2006), s. 438. Cechar'ın babası Nersengdiv, Cihangirşah'ın şehzadelik döneminde onun mülazimiydi ve kendisiyle ilişkileri oldukça iyiydi. Cihangirşah'ın Babürlü tahtına

Dekken bölgesindeki mücadeleler, onun bu planını ertelemesine sebep oldu.³¹⁶ Şah Cihan, Nezir Muhammed'in Kabil'e saldırmasıyla atalarının toprakları olan Belh ve Bedehşan'ı ele geçirme isteği daha da arttı.³¹⁷ Bu topraklar, Timur'un başkenti olan Semerkand'ın kilidi sayılması nedeniyle Şah Cihan için ayrıca önem arz ediyordu.³¹⁸

Nezir Muhammed, Buhara'da iktidarını kaybettikten sonra Belh'e çekilmişti. O, oğlu Abdulaziz ile Hisar hakimiyeti yüzünden giriştiği mücadelede başarısız olmuştu. Abdulaziz Hisar'dan sonra Tirmiz'i kuşatmıştı. Nezir Muhammed, bazı hâceleri vasıtasıyla oğluna barış teklifi gönderdi. Abdulaziz, babasının Belh'de kalmasına razı oldu ve Buhara'ya geri döndü. Ancak bu sadece bir ateşkes idi. Nezir Muhammed, kendi güvenliğinden endişe duyduğu için Nezir Şovayit'i elçi olarak Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi. Şah Cihan, 21 Ocak 1646 tarihinde huzuruna gelen elçi Nezir Şovayit vasıtasıyla Nezir Muhammed'in yardım talebini dile getirdiği mektubunu okudu.³¹⁹ Babürlü hükümdarı, Nezir Muhammed'in mektubuna hemen cevap yazmadı. Belh elçisini Nevruz'a kadar misafir etti. Nevruz kutlamalarında ona bir hilat ve 20.000 rupi bağışta bulunuldu.³²⁰ Şah Cihan, bu süreçte Belh ve Bedehşan'ın fethi için hazırlıklar yapacak ve Kabil'e ilerleyecek, Nezir Muhammed'in yazmış olduğu mektuba bahar aylarında cevap verecekti.

Son zamanlarda Maverâünnehir'de Özbekler ve Alamanların başlatmış olduğu kargaşa, büyük oranda Müslümanların ölümüne veya tutsak edilmesine sebep olmuştu. Şah Cihan Nezir Muhammed'in kendi iç meselelerinden dolayı İslam'a mensup bu insanları adı geçen kabilelerden koruyamayacağı kanatine vardı. Babürlü hükümdarı, Şehzade Murad Bahş'ı 50.000 süvarinin yanı sıra toplu ve tüfekli birliklerden oluşan 10.000

çıkmasıyla Nersengdiv, ona daha da yakın oldu. Nersengdiv'in zaman içerisinde rütbesi arttı ve yüksek mansıplar elde etti. O, Cihangir Şah'ın son döneminde etrafındaki zemindarlarına saldırıp topraklarını ele geçirdi ve büyük miktarda servet elde etti. Babürlü idaresi, bütün bu gelişmeleri çok önemsemedi. Nersengdiv'in vefatından sonra onun bütün zenginlikleri oğlu Cechar'ın eline geçti. Babasının bütün servetini elde eden Cechar, Şah Cihan tahta çıktıktan bir süre sonra Babürlü idaresine isyan etti. Cechar, gece Agra'dan ayrılarak Ferah'a doğru ilerleyince Şah Cihan Mehabet Han liderliğinde bir orduyu onun peşine yolladı. Bu sırada Malva valisi Han-ı Cihan Ludi'da de Cechar'ın isyanın bastırılmasına destek olması için haber gönderildi. Cechar, Babürlü birlikleri karşısında tutunamayarak tekrar itaat etmek zorunda kaldı. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 265; Cechar Singe Bundela isyanı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Abha Singh, "Jujhar Singh's Rebellion: A Reappraisal", *Proceedings of the Indian History Congress*, 51 (1990), 233-240.

³¹⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 383-384.

³¹⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 482.; Paresnath Mukerjee, "Shah Jahan's Central Asian Policy: Was it Aggressive?", *Proceedings of the Indian History Congress*, 5 (1941), 387.

³¹⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 208.

³¹⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 194.

³²⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 491

piyade asker kumandasında Belh ve Bedeşşan'ı feth etmek, Özbek ve Alamanlara boyun eğdirmek için sevk etmeye karar verdi.³²¹ O, uzun süredir hem dini yakınlık hem de dostluk duyduğu Nezir Muhammed'e yardım etmek amacıyla bu durumu kendisine görev addediyordu.³²² Şah Cihan aslında uzun süredir iyi ilişkiler içerisinde olduğu Nezir Muhammed ile arasını bozmamak için Belh ve Bedeşşan üzerine yapmayı planladığı seferin sebeplerini buralarda meydana gelen iç karışıklıklara dayandırıyor.

2.2.2. Şehzade Murad Bahş'ın Belh ve Bedeşşan İstikametinde İlerlemesi (1646)

Babürlü ordusu, Belh ve Bedeşşan bölgesine sefer icra etmek amacıyla yedi ayrı birlik halinde bölündü. Ana birlikler ve öncü birliklerin her biri toplamda 12.000 süvari ve 2.000 piyadeden meydana gelmekteydi. Ana birlikler ve öncü birliklerin her birinin sağ ve sol kanatlarına iki ek kuvvet dahil edildi. Bu kuvvetlerin her biri 6.000 süvari ve 2.000 piyadeden oluşmaktaydı. Bu ordunun altmış birlikleri sadece 2.000 süvariden meydana gelmekteydi.³²³ Merkezi birliklerin komutasında olan Şehzade Murat Bahş'ın yanında Ali Merdan Han ve Necabet Han'ın da bulunduğu 400 emir ve mansıbdar ile 1.000 ahadi askeri vardı. Ordu harekete geçtiği esnada Ali Merdan Han sağ taraftan, Necabet Han ise sol taraftan Şehzade'ye destek olacaktı.³²⁴ Merkezi birliklerin sağ kanadı, Asalet Han'ın kumandasında idi. Bu kanat 379 emir ve mansıbdar ile 700 tüfekli ahadi süvarisinden oluşmaktaydı. Merkezi birliklerin sol kanadı ise Halilullah Han'ın kumandasında 205 emir ve mansıbdar ile 700 ahadi süvari ve tüfekli askerden oluşmaktaydı.³²⁵

Öncü birlikler 470 emir ve mansıbdarın uhdesine bırakıldı. Burada 1.000 de tüfekli asker vardı. Öncü birliklerdeki Müslümanların kumandası Bahadır Han'a, Racputların kumandası ise Raca Bithildas'a bırakıldı. Öncü birliklerin sağ kanadına 460 emir ve mansıbdar, 700 ahadi süvari ve tüfekçi vardı. Buranın kumandası Kılıç Han'a verildi. 250 soylu ve mansıbdar ile 2.000 süvari ahadi ve tüfekli askerden oluşan öncü birliklerin sol kanadının kumandasına ise Rüstem Han tayin edildi.³²⁶ Altmış

³²¹ Richard Foltz, "The Mughal Occupation of Belh 1646-1647", *Journal of Islamic Studies*, 7/1 (1996), 54.

³²² Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 194.

³²³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 483.

³²⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 385.

³²⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 484.

³²⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 485-486.

birliklerinin kumandasına Mirza Nevzer Sefevi atandı, bünyesinde az sayıda soylu ve bir grup mansıbdar vardı.³²⁷

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra toplanan ordu 16 Şubat 1646 tarihinde Lahor'dan Kabil'e doğru hareket etti. Şehzade Murad Bahş, Şah Cihan'dan aldığı emir doğrultusunda kumandasındaki Babürlü ordusunun bir bölümünü Peşaver yolundan, bir bölümü de Bengeş'den ilerleterek Kabil'de birleştirecekti. Bu şekilde Babürlü ordusu çeşitli yolları kullanarak büyük oranda ot ve yiyecek sağlayabilecek, ayrıca rahatlıkla ilerleyerek yüksek tepeler arasında bulunan engebeli geçitleri aşabileceklerdi. Bu iki birlik Kalbil'de birleştiklerinde Kılıç Han, Halilullah Han ve Mirza Nevzer Sefevi kumandasında bulunan üç askeri birlik Bengeş'den Deresuyu yoluyla Kehmerd Kalesi'ne doğru ilerleyeceklerdi. Bu birlikler Kehmerd Kalesi'ni aldıktan sonra Guri'yi ele geçirecekler, sonra da Şehzade Murad Bahş ile birleşeceklerdi. Şehzade Murad Bahş, Kunduz ve buraya bağlı yerlerin zaptedilmesi amacıyla diğer dört askeri birlik ile Tul yolundan ilerleyecek, Bedeşşan toprakları ele geçirildikten sonra dikkatini Belh'in fethine çevirecekti.³²⁸

Şah Cihan Belh ve Bedeşşan'ı feth etmek üzere sefere çıkan orduya güven ilham etmek amacıyla 5 Nisan 1646 tarihinde Lahor'dan harekete geçti. Hükümdar, 1646 Mayısının ortasında Hasan Abdal'ın yeşil bahçeleri içinde bulunan meskenine erişti. O, buradan Şehzade Murad Bahş'a Peşaver'den hızlı bir şekilde Kabil'e doğru hareket etmesi, daha sonra da fethi için karar verilmiş olan Belh ve Bedeşşan'a ilerlemesi talimatında bulundu.³²⁹

Şehzade Murad Bahş, bu talimatlara uygun olarak Peşaver'den Kabil'e doğru harekete geçti. Şehzade, ilk aşamada Ali Merdan Han'a gerekli bazı hazırlıkları yapması için önden gitmesi talimatını verdi. Ayrıca ordunun geçeceği yolların genişletilmesi, Kabil'den Tul geçidine köprüler inşa edilmesi ve son zamanlarda yağan karın yoldan kaldırılması için bir işçi birliğinin görevlendirilmesini istedi. Ali Merdan Han, beş gün içerisinde Kabil'e erişti. O, derinliğin fazla ve akıntının hızlı olduğu yerlere dayanıklı köprüler inşa etmek, Tul geçidinden karları kaldırtması amacıyla bölgede bulunan köylülerin büyük bir kısmını toplamak için işçi ve ustalarla birlikte güvenilir adamlarını görevlendirdi. Şehzade ise arkadan belirli aşamalarla ilerledi ve Kabil'e vardı. Bu

³²⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 195.

³²⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 336.

³²⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 339.

esnada Babürlü ordusuna ait diğer üç birlik Bengiş yoluyla gelmişlerdi. Şehzade, onların gelmesiyle Kabil'den harekete geçerek Paye Minar'da konuşlandı.³³⁰

Babürlü ordusu harekete geçmeden önce mansıbdarlar dahil okçulara, tüfekçilere, topçulara ve geriye kalan askerlere peşin ödeme yapılması talimatı verilmişti. Bunun yanı sıra ellerindeki arazinin tasarruf hakkı vasıtasıyla net gelirlerinin sadece dörtte birine sahip olan câgîrdarlara devlet hazinesinden bağış yapılması kararı alınmıştı. Ancak Şah Cihan, onlardan bazılarının beklenen ödemenin yapılmamış olduğunu öğrendi. Ayrıca Kabil'den gelen haberler geçitlerde büyük miktarda kar kütlelerinin olduğunu, ordunun harekete geçmek için kararsız olduğunu bildiriyordu. Şah Cihan, bundan dolayı Sadullah Han'ı üç aylık peşin ödemelerini almamış olan birliklerin taleplerini yerine getirmek amacıyla Kabil'e gönderdi. Şah Cihan, ordunun Kabil'den harekete geçmeden önce Sadullah Han'ın Kabil'e varmasını arzu ediyordu. Ayrıca ordunun harekete geçmemesi için hiçbir mazeret öne sürülmemesi amacıyla askerin diğer bütün taleplerinin sağlanmasını istedi.³³¹

Sadullah Han iki günde Kabil'e gelmiş, kendisine verilen bütün bütün talimatları yerine getirmiş ve beş gün içerisinde Şah Cihan'ın konaklayacağı yerde gerekli hazırlıkları tamamlamıştı. Şah Cihan da çok geçmeden Kabil'e geldi ve ordunun vakit kaybetmeden harekete geçmesi talimatında bulundu. Şehzade, babasının emriyle Ali Merdan Han, Bahadır Han ve Raca Bithildas'ı öncü birliklerle gönderdi. Asalet Han'ı da bir grup askerle Tul geçidindeki karları temizlemeleri için sevk etti. Şehzade'nin kendisi maiyetindeki ordu ve kumandanlarıyla Paye Minar'dan harekete geçerek önce Karabağ'a, buradan da Çarikan'a vardı.³³² Şehzade burada Kılıç Han, Halilullah Han ve Mirza Nevzer Sefevi'yi Deresuyu yolundan Kehmerd ve Guri istikametine yolladı.³³³

Şehzade, Tul boğazına yaklaştığında yol kardan dolayı geçilmez bir halde idi. Asalet Han, Şah Cihan'ın kazıcılarını ve Ali Merdan Han'ın topladığı işçileri ile karı yoldan temizlemek için tayin etmiş, onlara yolu bir devenin yüküyle kolayca geçebileceği şekilde açmalarını emretmişti. Tul boğazından sonraki yolları da at ve devenin kolayca geçebileceği şekilde açmalarını istemişti. Ancak bu kazıcılar yollardaki karı temizleyememişlerdi. Bunun üzerine Bahadır Han, Raca Bithildas ve Asalet Han karla

³³⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 503.

³³¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 339.

³³² Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 196.

³³³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 512-513.

kaplı boğaza tırmanarak kendi süvari ve piyadelerini yolları açmak için görevlendirdiler. Bu askerler, 2 kuruh mesafe boyunca yollardaki karı temizlediler. Bu açılan yolun eni iki metre genişliğindeydi. Ertesi gün de yolu açmaya devam ettiler. Özellikle Bahadır Han'ın Afganları yolları temizlemek için büyük gayret sarfettiler. Günün sonunda Asalet Han yanındaki askerlerle, ikinci gün Bahadırhan ve Raca Bithildas öncü birliklerle, sonraki gün de Şehzade ve Ali Merdan Han Tul boğazından geçerek Badehşan'ın içinde olan Sirab meydanında konakladılar.³³⁴

Bu sırada bir süre önce Belh ve Bedehşan köyleri Özbek ve Alaman yağmacıları tarafından saldırıya uğramış ve talan edilmişti. Bu yağmacılar, daha sonra Nezir Muhammed'in oğlu Hüsrev Sultan'ın elinde bulunan Kunduz bölgesine yönelmişlerdi. Hüsrev, bu durumdan haberdar olunca oğlu Badi Sultan, ailesi ve 2.000 civarında Kunduz'lu ile Şah Cihan'a sığınma talebinde bulundu. Hüsrev Sultan ve maiyeti Şah Cihan'ın talimatıyla Asalet Han tarafından karşılandı. Hüsrev Sultan ilk önce Sirab civarındaki Şehzade Murad Bahş tarafından ağırlandı, daha sonra da Kabil'de bulunan Şah Cihan'ın huzuruna gönderildi. Şehzade, Hüsrev Sultan'a eşlik eden Kunduzluları ise maiyetine dahil etti. Hüsrev Sultan, Kabil'e varınca Sadullah Han ve Seyyid Celal tarafından karşılandı, akabinde de Şah Cihan'ın huzuruna getirildi.³³⁵

2.2.3. Kehmerd ve Guri Kalelerinin Zaptı (1646)

Kılıç Han, Halilullah Han ve Mirza Nevzer, birlikleriyle Çarikan'dan harekete geçmişlerdi. Onlar, Deresuyu yolundan Kehmerd ve Guri kalelerini ele geçirmek amacıyla ilerlediler. Halilullah Han ve Mirza Nevzer, kendi birlikleriyle Kılıç Han'ın önünden ilerlediler. Onlar karşılaştıkları dar ve zorlu yollardan dolayı zaman zaman zorlandılar. Kabil şehri ve Kehmerd bölgesi sınırlarındaki Gumbazak geçidini aştıktan sonra Belh'den gelen bazı tüccarlarla karşılaştılar. Onlar, bu tüccarlardan Özbeklerin Babürlü ordusunun ilerleyişinden haberdar olmadıklarını öğrendiler. Halilullah Han, Özbeklerin bu durumdan istifade etmek istedi. O, bu haberden sonra Halil Beğ'e çok sayıda ahadi tüfekçisi ve bir grup askerle birlikte gece hızlı bir şekilde Dendan Şiken

³³⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 393-394.

³³⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 342-343; Dönemin Buhara tarihçilerinde Muhammed Yusuf Münşi, Şehzade Murad Bahş ve Şehzade Evrengizib'in Belh bölgesine birlikte hareket ettiklerini, Hüsrev Sultan'ın şehzadeleri karşılamak için onların yanına gittiğini, ancak şehzadeler tarafından tutuklanarak Şah Cihan'ın huzuruna gönderildiği ifade edilmektedir. Bkz. Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni*, 162.

geçidi üzerinden Kehmerd'e ilerlemesini emretti. Kendisi de Mirza Nevzer ile birlikte Suhte Çınar'a ilerledi.³³⁶

Halilullah Han ve Mirza Nevzer, ordugahı ve diğer birlikleri Bacgah yolu ile sevk ettikten sonra seçtikleri bazı askerler ile oldukça meşakkatli ve sadece bir kişinin ilerleyebildiği Suhte Çınar geçidini kullanarak harekete geçtiler. Halil Beğ, Kehmerd'i gören sıradağlara ilerleyince kaledeki askerler korkuya kapıldılar ve Babürlü birliklerinin ilerleyişine karşı geçitleri korumak amacıyla kale kumandanından izin aldılar. Bu askerler kaleden ayrıldıktan sonra farklı istikametlere kaçarak kayboldular. Kale kumandanı az sayıda askerle kalede kaldı. Bu sırada Babürlü birlikleri tepeleri aştılar ve oldukça hızlı bir şekilde kale kapısının önüne geldiler. Babürlü birlikleri, küçük bir garnizon birliğinin kaldığından ve askerlerin çoğunun daha önceden kaçtığından habersiz kale kuşatması için bazı hazırlıklara başladılar. Kale içinde bulunanlar ilk önce ufak çaplı direnişte bulunup ateşli silahlarla karşılık verseler de sonunda aman dilemek zorunda kaldılar. Kalenin kapısı açıldığında kale kumandanı kaza eseri kendisine isabet eden bir kurşun ile hayatını kaybetti.³³⁷

Halil Beğ, kaleye girdikten sonra buranın fethedildiği haberini Halilullah Han'a gönderdi. Daha sonra da kalenin fethini bir mektupla Şah Cihan'a da bildirdi. Halilullah Han bu durumdan haberdar olunca Kehmerd'e ilerledi. Bu sırada Bacgah yoluyla Seyitan'a gelen Kılıç Han, ağırlıklarını buraya bırakmış ve akabinde Kehmerd'de Halilullah Han ile birleşmişti. Şah Cihan, Kehmerd Kalesi'nin fethini öğrenince Halil Beğ'i bu kalenin kumandanı tayin etti. Hazaralar dahil etraftaki diğer kabilelerin kontrolünden de Halil Beğ sorumlu oldu. Kılıç Han ve Halilullah Han, iki gün Kehmerd'de kaldılar. Buranın savunmasını yeterince güçlendirdikten sonra, Halil Beğ'i bir kuşatmaya karşı gerekli olabilecek tüfek, kurşun, barut gibi teçhizat ile kalede bırakarak Guri'ye doğru harekete geçtiler. Bu yol üzerinde de geçilmesi zor geçitler ve boğazlar vardı. Seyitan civarına eriştikten sonra ilerleyecekleri yolda aşılması zor geçitler olduğundan Halilullah Han ve Mirza Nevzar, Kehmerd'e ilerlerken yaptıkları gibi birlikleriyle sırasıyla Kılıç Han'ın önünden ilerlediler.³³⁸

Babürlüler Guri'ye 12 kuruh mesafe uzak noktaya gelince Halilullah Han, maiyetinden Allahverdi Han'ın oğlu Gazanfer, çok sayıda ahadi, tüfekli asker, Murad Kulu Sultan

³³⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 343.

³³⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 522.

³³⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 344.

Kehkir ve onun bütün hemşerilerinden müteşekkil bir grup ile Guri Kalesi'ne doğru ilerlediler. Bu esnada arkadan gelen Kılıç Han da Raca Debi Singe, İhtimam Han ve Hançer Han'ı Guri'ye doğru sevk etti. Gazenfer ve adamları Guri Kalesi'ne yaklaştıklarında kale kumandanı Mirahur Kubat, 300 adamıyla birlikte harekete geçti. O, Babürlü birliklerinin yaklaştığı hakkında herhangi bir haber almamıştı. Bu yüzden onları sık sık Guri sınırlarına saldırılarda bulunup yağma faaliyetlerinde bulunan Hazaralar olduğunu düşündü. Babürlüler, kaleden 1 kuruh mesafe uzaktaki Mirahur Kubat ve askerlerinin üzerine saldırdılar. Özbekler, yaşanan küçük bir arbedenin ardından geri çekildier. Daha sonra 2-3 defa geri dönerek kendilerini takip eden Babürlü birliklerini yaylım ateşiyle durdurdular. Ancak Babürlüler karşısında tutunamayan kale kumandanı Mirahur Kubat ve askerleri kalenin içine kaçtılar.³³⁹

Babürlü birlikleri, Özbek askerlerini kaleye kader takip ettiler ve kale kapısına doğru ilerlediler. Babürlü birlikleri kalenin dışında kontrolü sağladıktan sonra buranın kapısına doğru ilerlediler ve kapının tahtalarını baltalarla kırdılar. Sadece 500 adamı kalmış olan Mirahur Kubat, korkuya kapıldı ve merhamet diledi. O, kaleyi Babürlü kumandanlarına teslim ettikten sonra adamlarıyla Halilullah Han'ın huzuruna gitti. Kılıç Han, birkaç gün içerisinde arkadan geldi ve kalenin karşısına ordugahını kurdu. Coğunluğu Çağatay olan Guri aşiret reisleri Babürlü himayesini kabul ettiler. Kılıç Han ve Halilullah Han bu zaferin ayrıntılarını Şah Cihan'a mektupla bildirdiler. Şah Cihan da onlara bir ferman göndererek Guri idaresini ve kale savunmasını İhtimam Han'a bırakmalarını, Mirahur Kubat'ı ise ailesi, çocukları ve maiyetiyle birlikte saraya göndermeleri talimatında bulundu. İki kumandan, bu emri yerine getirdikten sonra Şehzade Murad Bahş ile tekrar birleşmek için harekete geçtiler.³⁴⁰

2.2.4. Kunduz'un Fethi (1646)

Şehzade Murad Bahş, Hüsrev Sultan'ı Kabil'de bulunan hükümdara gönderdikten sonra Tackan'dan ilerleyerek Mirzayan'a gelmişti. Şehzade buradan Hacı Evliya'ya, akabinde de Narin'den geçerek Nilber'e geldi. Şehzade ertesi gün Hacı Lokman köyünde konakladı, sonra da Kunduz şehrinin dışında karargahını kurdu. Alamanlar ve diğer yağmacı gruplar, Şehzade'nin buraya geldiğini öğrenince Kunduz suyunu karşıya geçip

³³⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 397.

³⁴⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 524.

kaçtılar.³⁴¹ O, bu gelişmeden haberdar olunca Asalet Han'a önden gidip Kunduz'a girmesi talimatını verdi, kendisi de onu arkadan takip etti.³⁴² Şehzade, Alamanlar tarafından malı yağmalanmış olan ahalinin durumu hakkında bilgi toplattı ve bu hususta Şah Cihan'ı bilgilendirdi. Şah Cihan'ın talimatıyla Şehzade Murad, 25.000 rupi parayı Alamanların vahşice saldırılarına maruz kalan ve yağmaya uğramış sakinler arasında dağıttı. O, ayrıca Raca Racrup ve Esedullah'ı bir grup tüfekli asker ile Kunduz savunması için görevlendirdi. Kalenin bütün ihtiyaçlarını sağlamaları için ise onlara 2 lek rupi bıraktı.³⁴³

2.2.5. Belh'in Fethi (1646)

Şah Cihan, Kabil'e geldikten sonra Nezir Muhammed'in aylar öncesinden elçi Nezir Şovayit aracılığıyla göndermiş olduğu mektubuna cevap verdi. O, cevabında Nezir Muhammed'in Maveraünnehir'in gerçek siyasi durumu hakkında bilgi vermediğini ve mektubunun muğlak ifadelerle dolu olduğunu ileri sürdü. Şah Cihan, Alaman ve Özbek kabilelerinin Nezir Muhammed'in elinde bulunan Belh haricindeki toprakları da yağmaladığını ve anarşiden dolayı zarar gördüğünden haberdar olduğunu bildirdi.³⁴⁴ Mektubunda Peygamber soyundan gelen çok sayıda seyyidin katledildiğinden bahs ediyor, bu gibi olayların tekrarlanmasının kaçınılmaz olduğunu vurguluyordu. Şah Cihan, karşılıklı dostluğu sürdürmek, din ve kutsal inançları koruyabilmek için Lahor'dan Kabil'e geldiğini bildiriyordu. Ayrıca Şehzade Hüsrev Sultan'ın huzurunda geldiğinden bahsederek onun kendisiyle ittifak halinde olduğunu ifade ediyordu.³⁴⁵

Şehzade Murad Bahş, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Kunduz'dan Belh'e ilerlemişti. Bu sırada Şah Cihan, Şehzadeye adamları aracılığıyla Nezir Muhammed'e yazdığı mektubunu göndermiş, bu mektubu güvenilir bir adamı vasıtasıyla Nezir Muhammed'e iletmesini istemişti.³⁴⁶ Şehzade, babasının mektubunu İshak Beğ ile Nezir

³⁴¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 398.

³⁴² Lahori, *Padişahname*, C. II, 531-534.

³⁴³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 345.

³⁴⁴ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 194.

³⁴⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 346- 348.

³⁴⁶ Biz bu bilgiyi Lahori ve İnayet Han'ın eserlerinden de teyid edebiliyoruz. Ancak Muhammed Salih Kenbu eserinde bu bilgiye ilaveten Şah Cihan'ın oğluna ayrıca bir ferman göndermiş olduğunu ve ferman aracılığıyla oğluna bazı talimatlarda bulunduğunu söylemektedir. Bu fermana göre Şah, oğluna Nezir Muhammed, Babürlü itaatini kabul etmesi durumunda Belh'i ona vermesini, Badehşan'da büyük bir ordu ve bir serdarı bırakmasını emrediyordu. Ayrıca Nezir Muhammed'in iktidarını güçlendirmek için ne gerekiyorsa yapılmasını istiyordu. Şah Cihan, eğer Nezir Muhammed Samerkand ve Buhara'yı tekrar kontrolüne almayı hedefliyor, Özbekler ve Alamanları bastırmak istiyorsa ona destek verilmesini emrediyordu. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 399. Muhammed Salih Kenbu'nun vermiş olduğu bu bilgi

Muhammed'e gönderdi ve sözlü olarak da mesaj yolladı. Nezir Muhammed, mektubu okuduktan sonra mektubun içeriğinden memnun kalmış gibi bir tavır takınarak elçiye Maverâünnehir'in Şah Cihan'a ait olduğunu söyledi. Bunun yanı sıra Şehzade ne zaman gelirse Belh'i ona verip Kabil'e gideceğini ve Şah Cihan'ı ziyaret ettikten sonra Haremeyn-i Şerife gideceğini ifade etti. Nezir Muhammed aslında içten içe çok sinirlenmişti. İshak Beğ, Nezir Muhammed'in kızgın olduğunu ve Özbeklerin güven vermediğini gördü. O, kendisinin öldürülebileceğini düşündü ve Şehzadeye haber göndererek Babürlü birliklerinin kısa süre içerisinde saldırıya geçmesinin daha uygun olduğunu bildirdi. Şehzade, bu haber üzerine harekete geçti ve Mezar-ı Şerif'e vardı. Bu esnada Nezir Muhammed'in adamlarından Çiçek Beğ, maiyetindeki Mehdi Hacı, Muhammed Emin Hacı ve Şeyh Murad ile gelerek Nezir Muhammed'in mektubunu Şehzadeye ilettiler.³⁴⁷

Nezir Muhammed, mektubunda *"Benim devletim ve servetim Babürlü saltanatının malıdır. Benim tek isteğim, bu şehirden ayrılmadan önce Hac seyahati için gerekli hazırlıkları tamamlayabilmek amacıyla bana iki veya üç gün mühlet verilmesidir. Hacca gittikten sonra kaleyi size bırakacağım"* ifadelerine yer vermişti. Şehzade ve Ali Merdan Han, Nezir Muhammed'in hile yaptığı kanaatine vardılar ve Mezar-ı Şerif'den harekete geçerek Belh'e 2 kuruh mesafede konuşlandılar. İshak Beğ, Şehzade'nin yanına gelerek Nezir Muhammed hakkındaki izlenimlerini anlattı. Nezir Muhammed'in oğullarından Behram Sultan ve Subhan Kulu Sultan, babalarının emri doğrultusunda Belh'in bazı ileri gelenleriyle beraber yatsı namazından sonra Şehzadeyi ağırlamak için haber vermeden Babürlü ordusu içerisine girdiler. Nezir Muhammed'in oğulları, Asalet Han'ın çadırına yaklaşıncı Hacı Abdulveli ve Hacı Abdolvahab'ı Asalet Han'ın yanına gönderdiler. Asalet Han onlara bu şekilde habersiz gelmelerinin uygun olmadığını söyledi ve Murad Bahş'ı bu durumdan haberdar etti.³⁴⁸

Babürlü ordusunun ilerleyişi esnasında çok sayıda at ve deve öldüğünden çadırların taşınması zaman almıştı. Belh'den gelen heyetin ağırlanması için çadırların gelmesi beklendi. Bir süre sonra getirilen çadırlar kuruldu ve Asalet Han'a Belh heyetini bu çadırlara getirmesi talimatı verildi. Şehzade onlara karşı büyük bir nezaket gösterdi ve oturmaları için sağ tarafına hazırlanan yere onları buyur etti. Bütün teşrifat kurallarını

Lahori ve İnayet Han'ın eserlerinde olmadığı gibi, Şah Cihan'ın hedeflerine de ters düşmektedir. Çünkü Şah Cihan Belh ve Bedeşşan topraklarını ele geçirmeyi kendisine amaç edinmiş bir hükümdardı.

³⁴⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 534-535.

³⁴⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 400.

yerine getiren Şehzade, onlara Babürlü ordusunun isyancılara karşı Nezir Muhammed'e sadece yardım için gelmiş olduğunu ve babalarının ihtiyaç duyduğu herşeyi sağlayabileceklerini ona bildirmelerini istedi. Şehzade Murad Bahş görüşme bittiğinde Behram Sultan'a 1 hilat ve 1 kama ile altın eğerli 1 at hediye etti. Subhan Kulu Sultan'a da benzer hediyeler armağan edildi. Onların yanındaki Belh ileri gelenlerinin ise kaftanlar hediye edildi. Şehzade daha sonra Belh'den gelen bu heyeti yolcu etti.³⁴⁹

Şehzade Murad Bahş, ertesi gün ordusu ile Belh'e doğru harekete geçti. Rüstem Han ve MirAteş³⁵⁰ Muhammed Kasım'ı topçu birlikleriyle ahalinin taşkınlıklarını bastırmak, daha sonra da şehrin hakimiyetini ele almak için Belh Kalesi'ne yönelmeleri, ardından buranın giriş ve çıkışları tutmaları için sevk etti. Şehzade'nin kendisi ise kalenin Şotorhar kapısının önünde konuşlandı.³⁵¹ Diğer taraftan da İshak Beğ aracılığı ile Nezir Muhammed'e *"Biz sizinle görüşmeyi arzu ediyoruz. Eğer isterseniz şehirden çıkın, bizim sizi karşılamaya gelmemiz için bize haber verin ve sonra sizi ağırlamak için hazırlattığımız yere gidelim. Biz sizinle istişarede bulunduktan sonra ertesi gün sizin konağınıza gidip misafiriniz olalım. Eğer bizim sizi karşılayıp ağırlamamızı istemiyorsanız mesajı aldığınız gün gelin, biz ertesi gün size misafir olalım"* mesajını yolladı. Nezir Muhammed, Şehzadeden gelen mesajı aldığı esnada bir sofraya meclisindeydi. O, aldığı bu mesajdan sonra yemek yemeden sofradan kalktı.³⁵²

Nezir Muhammed, İshak Beğ'in ilettiği mesajdan sonra korkuya kapıldı ve kaçmaya karar verdi. O, etrafındakilere Şehzade Murad Bahş'a bir karşılama merasimi düzenlemek maksadıyla Bağ-ı Murad'a gideceğini bildirdi ve bu yüzden önceden buraya çadırlarını gönderdi. Değerli yakutlarla süslü kemerini beline takan Nezir Muhammed, üzeri kıyafetle gizlenmiş zırhını giydi. Daha sonra bazı altın mühürlerini, mücevherlerini ve diğer değerli eşyalarını alarak oğulları Subhan Kulu Sultan ve Kutluk Muhammed Sultan'ın yanı sıra birkaç Özbek ve köle ile kaçmaya karar verdi. O, ilk önce Bağ-ı Murad'a doğru harekete geçti, ancak Bağ-ı Murad'a girmeden kaçışını devam ettirdi. Belh Kalesi oldukça geniş olduğu için buraya garnizon kurmak amacıyla girmiş olan Rüstem Han ve Mirateş Muhammed Kasım kalenin yedi kapısının

³⁴⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 349.

³⁵⁰ Babürlü ordusunda Mirateş makamında bulunan görevli, savaş meydanındaki topçuların idare ve komutasından sorumlu idi. Bkz. Seema Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, (Doktora Tezi, Aligarh Muslim University, 2017), 153.

³⁵⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 234-235.

³⁵¹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 198-199.

³⁵² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 401.

güvenliğini gerektiği gibi sağlayamamışlardı. Nezir Muhammed, fark edilmemek için maiyetindekilerinin bineklerinden daha gösterişli bir binek tercih etmemiştir. Dolayısıyla hiç kimse hiçbir yerde Nezir Muhammed'in kaçmış olduğunu fark etmemiştir.³⁵³

Belh'deki devlet adamlarından hiçbiri Nezir Muhammed'in kaçışından haberdar değildi. Maksut Ali Danişmendi, onun kaçtığını anlayınca bu durumu Ali Merdan Han'a bildirdi. Ali Merdan Han da Şehzade'nin huzuruna giderek onu bilgilendirdi. Şehzade Murad Bahş, hemen Bahadır Han ve Asalet Han'a büyük bir askeri birlik ile Nezir Muhammed'in peşine düşmeleri talimatını verdi. Ayrıca babasının kaçışından habersiz olan Behram Sultan'ın gidişini engellemek için önlemler aldı. Bu sırada Nezir Muhammed'in diğer oğlu Abdurrahman ve Hüsrev Sultan'ın oğlu Rüstem, hala aileleriyle birlikte kalenin içerisindeydiler. Şehzade, onları Luhrasp Han'ın kontrolüne bıraktıktan sonra güvenilir bir adamını Nezir Muhammed'in sarayında bulunan mahkumların sorumluluğuna atadı.³⁵⁴

Şehzade Murad Bahş, Nezir Muhammed'in arkasından bir askeri birlik göndermekle meşgul iken kalenin içerisinde bulunan Rüstem Han ve Mirateş Muhammed Kasım, Nezir Muhammed'in mallarını koruyamamış, bu malların bir kısmı yağmacı Özbeklerin eline düşmüştü. Şehzade, sabah olduğunda Guri'den gelmiş olan Halilullah Han'ı bir askeri birliğin komutasında Özbeklerin ele geçirmiş olduğu Nezir Muhammed'e ait bütün malların geri alınması için görevlendirdi. Halilullah Han'ın maiyetindeki bu birlik 12 lek değerindeki altın ve gümüşün yanı sıra yaklaşık 300 fil ve 2.500 atı yağmacılardan almayı başardı.³⁵⁵

Şehzade Murad Bahş, 17 Temmuz 1646'da Belh şehrine girdi ve Nezir Muhammed'in sarayının dışına inşa ettirmiş olduğu camide Şah Cihan adına hutbe okuttu. Bu merasime Belh'in soyluları, yüksek rütbelileri ve diğer ileri gelen devlet adamları da katıldı. Şah Cihan adına para basıldı ve saraya gönderildi. Daha önceden Nezir Muhammed'e ait olan hanlığın toplam vergi gelirleri şimdi Şah Cihan'ın görevlilerinin eline geçmiş oldu. Bu sırada Tirmiz Kalesi'nin komutanı, daha önceki tarihlerde de Nezir Muhammed tarafından elçi olarak gönderilmiş olan Mansur Hacı Çağatay, oğlu aracılığıyla Şehzadeye bir mektup göndererek itaatini bildirdi. Bunu memnuniyetle karşılayan Şehzade, Mansur Hacı'nın oğlu ve güvenilir adamları vasıtasıyla kale

³⁵³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 539.

³⁵⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 350.

³⁵⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 199.

kumandanı Mansur Hacı'ya bir kaftan gönderdi ve onu Belh'e davet etti. Şehzade, daha sonra Zain Han Kükeltaş'ın torunu Saadet Han'ı Tirmiz Kalesi'nin kumandasına atadı. Saadet Han, bunun akabinde Mirza Kohati, 500 tüfekli asker, 500 Afgan süvari ve piyadesi ile birlikte Tirmiz Kalesi'ne doğru hareket geçti.³⁵⁶

Belh'in fethi haberi Ali Merdan Han'ın göndermiş olduğu Necef Kulu vasıtasıyla Şah Cihan'a iletilmişti. Babürlü hükümdarı, bu habere çok sevinmiş, sekiz gün boyunca kutlamalar yapılması talimatında bulunmuştu. Bazı devlet adamları Şah Cihan'ın huzuruna gelerek onu tebrik ettiler. Karşılığında ise hilat ve mansıb ile ödüllendirildiler. Bu zafer için şiirler yazan şairler de çeşitli hediyeler ile ödüllendirildiler. Kutlamanın ikinci günü Ömer Beğ aracılığıyla Şehzade Murad Bahş'a altın süslü hilat gönderildi. Ali Merdan Han'a da Necef Kulu aracılığıyla hilat gönderildi. Bu kutlamalar esnasından Şehzade Hüsrev Sultan, oğlu Muhammed Badi'yi Şah Cihan'ın huzuruna yollamıştı. Şehzade, Babürlü hükümdarına çok sayıda at hediye etmişti. Babürlü hükümdarının huzuruna gelen Muhammed Badi'ye hilat, hançer, altın eğerli bir at armağan edildi.³⁵⁷ Belh bölgesinin fethiyle Kabil'de bulunan Şah Cihan'ın bir kutlama tertip ettirmesi, şiirler yazılması ve bol miktarda hediyeler dağıtılması, bu fethin Babürlüler için ne kadar mühim olduğunu gözler önüne sermektedir.

Kabil'de bunlar yaşanırken Şehzade Murad Bahş'ın talimatı doğrultusunda Bahadır Han ve Asalet Han Nezir Muhammed'in ardından harekete geçmişlerdi. Onlar, Nezir Muhammed'in Terdi Ali Katagan, Terdi Ali'nin Katagan'ın oğlu Uraz Beğ, Esad Beğ Derman ve diğer Özbeklerin yardımı ile Şibergan'a yerleşmiş olduğunu öğrendiler. Ayrıca Nezir Muhammed'in kendileri ile mücadele etme eğiliminde olduğundan, onun Çiçektü ve Meymene birliklerinin desteğine başvurduğundan haberdar oldular. Bahadır Han ve Asalet Han, bu birlikler gelmeden hızlı bir şekilde Nezir Muhammed'e erişmeyi ve onun birliklerini dağıtmayı amaçlıyorlardı. Bu plan doğrultusunda gece yarısı yola çıktılar ve ertesi günün öylen vaktine kadar hiçbir yerde durmadılar. Onlar bu süre zarfında çok sayıda tepeyi ve kum çölünü aştıktan sonra Şibergan'dan 6 kuruh mesafe uzaktaki Guti'de durdular.³⁵⁸

Bahadır Han ve Asalet Han, ele geçirdikleri Özbek gözcülerin açıklamalarından Nezir Muhammed ile ilgili bilgilerini teyid etmiş oldular. Onlar, 4.000'den fazla süvarileri

³⁵⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 544.

³⁵⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 545-547.

³⁵⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 354.

henüz gelmemiş olmasına rağmen ertesi gün birliklerini tanzim ettiler ve mücadeleye girişmek amacıyla harekete geçtiler. Nezir Muhammed'in etrafında toplanmış olan yaklaşık 10.000 Özbek ve Alaman süvarisi, Babürlü birliklerinin geldiğinden haberdar oldular. Onların çoğu tutsak edilme ve mallarının talan edilmesi korkusuyla aileleri ve eşyaları ile birlikte Endhud'a doğru harekete geçtiler. Bu süvarilerin bir kısmı mücadeleye girişmek için kaldılar. Nezir Muhammed, Şibergan'ın karşısına 4 kuruh mesafe ilerledi ve birliklerini burada üç bölüme ayırdı. Biraz sonra Babürlü ordusunun tüfekli ve ateşli birlikleri ilk saldırısını yaptı ve çok sayıda Özbek öldürüldü. Sağ ve sol kanatlardaki çok sayıda Özbek askeri kaçınca Nezir Muhammed de geri çekildi. Bu sırada bir grup Özbek Babürlü ordusuna saldırdı. Ancak onlar da Babürlü askerleri tarafından öldürüldüler.³⁵⁹

Nezir Muhammed, bu hezimetten kısa süre sonra Kutluk Muhammed Sultan, az sayıda Özbek, bazı köleleri ve hizmetlileriyle Endhud'a doğru ilerledi. Bu sırada Terdi Ali Katagan, Esad Beğ Derman ve diğer Özbek grupları Subhan Kulu Sultan'ı alarak Çarçu ve Buhara'ya doğru ilerlediler. Bu gelişme üzerine Bahadır Han ve Asalet Han, birlikleriyle Özbekleri takibe devam ettiler. Babürlüler, Özbeklerin geri dönmeyecekleri kanaatine varıp Şibergan'da durdular. Onlar, Nezir Muhammed ve Özbeklerin iyice uzaklaştıkları hakkında bilgiler alıncaya kadar Şibergan'da kaldılar.³⁶⁰

Daha önce de söylediğimiz gibi Babürlü ordusu ilk yaklaştığında çok çok sayıda Özbek ve Alaman Nezir Muhammed'den ayrılmış, ailelerini ve mallarını alarak kaçmışlardı. Onlar, ailelerini götürmeyi başarmışlardı, ancak eşyaları Babürlü birlikleri tarafından yağma edilmişti. Bununla birlikte Çiçektü ve Meymene civarında bulunan Uraz Beğ'nin kardeşi ve bir grup Özbek, Babürlü birliklerinin bu başarısını duyunca korkuya kapılmışlardı. Onlar, ağırlıklarının büyük bir kısmını arkada bırakarak Çarcu'ya kaçtılar. İki üç gün bekledikten sonra Nezir Muhammed adına Çiçektü ve Meymene'yi yöneten Tahir Bakavul, Endhud beğleri, Mirşikar³⁶¹ Miram Han, Kelif geçidi muhafız birliği ile Şibergan'a gelerek Babürlü kumandanları ile görüştüler. Bahadır Han ve Asalet Han, Endhud yöneticisinin söylemlerinden Nezir Muhammed'in Endhud'a eriştikten sonra torunu (Hüsrev Sultan'ın oğlu) Muhammed Kasım'ı, oğlu Kutluk

³⁵⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 551.

³⁶⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 403.

³⁶¹ Mirşikar, İran ve Orta Asya'da avcıbaşının yaygın unvanı olarak kullanılmıştır. Bkz. Yuri Bregel, "The Administration of Bukhara Under the Mangiths and some Tashkent Manuscripts", *Research Institute for Inner Asia Studies*, (Bloomington: Indiana University, 2000) 9.

Muhammed Sultan ve bir grup Özbek ile birlikte Horasan'a doğru gittiklerini öğrendiler.³⁶²

Bu iki kumandan hilat ve mansıb ile ödüllendirildiler. Bahadır Han'a Belh hazinesinden 2 lek rupi bağış yapıldı. Yararlılık göstermiş olan emirlere ve mansıbdara kaftanlar verildi. Ayrıca rütbeleri yükselterek ödüllendirildiler. Guri Kalesi'nin fethini takip eden süreçte kale kumandanı ve ayrıca Nezir Muhammed'in Mirahur'u olan Kubat, daha önceden Kılıç Han ve Halilullah Han tarafından saraya gönderilmişti. Kubat, bu günlerde Şah Cihan'ın huzuruna gelerek kendisine hürmette bulundu. Şah Cihan ona 1 kaftan, 1 at ve 1 mücevher kama hediye etmişti. Ayrıca onun mansıb derecesi 1.500'e çıkarılmış, 20.000 rupi de bağış yapılmıştı.³⁶³

Babürlüler 1646 yılı içerisinde kuzeyde Ceyhun'a, batıda Meymene ve Endhud'a kadar olan bölgeyi ele geçirmiş oldular.³⁶⁴ Nezir Muhammed'in topraklarından elde edilen yıllık gelir yaklaşık 1 şahi kurur³⁶⁵ idi. Bu miktar, yaklaşık 25 lek rupiye denk gelmektedir. Bu miktarın 15 lek rupisi Belh ve civarındaki mıntikalardan, 10 lek rupisi de Bedehşan ve buraya bağlı yerlerden elde edilirdi. Ancak Nezir Muhammed'in Belh'den ayrılmasından bir süre önce Özbek ve Alamanların yağma faaliyetleri ile buna bağlı olarak zuhur eden karışıklıklar, Belh ve Bedehşan bölgesinin gelirlerinin düşmesine sebep oldu. Bölge Babürlü topraklarına katıldıktan sonra ilk yıl vergi gelirlerinin tutarı, eski tutarın yansı kadar, ikinci yıl ise çeyreği kadar oldu.³⁶⁶

2.3. Şah Cihan'ın Fethedilen Yerleri Elinde Tutma Çabası (1646)

2.3.1. Şah Cihan'ın Şehzade Murad Bahş'ı Belh'te Tutma Çabası (1646)

Şah Cihan, Belh ve Bedehşan'ın başarılı bir şekilde ele geçirildiği ile ilgili haberlerin gelmesiyle oldukça mutlu olmuştu. Ancak Şehzade Murad Bahş, babasına bir mektup yollayarak bu bölgede uzun süre kalmak istemediği ve adamlarından birisini bölgenin idaresine atanmasını talep etti.³⁶⁷ Şah Cihan onun bu talebine çok kızdı ve oğluna bir mektupla cevap verdi. Şah Cihan mektubunda “*Uzun zamandır ele geçirmek için çaba sarfedilen Belh ve Bedehşan'dan hala Alaman ve Özbek yağmacıların ayrılmamışken*

³⁶² Lahori, *Padişahname*, C. II, 553.

³⁶³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 354-355.

³⁶⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 211.

³⁶⁵ 1 kurur, 100 lek paraya denk gelmektedir. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 139.

³⁶⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 351.

³⁶⁷ Shabbir Ahmad Siddiquie, *Sadullah Khan, Diwan of Shah Jahan*, (Yüksek Lisans Tezi, Aligarh Muslim University, 1988), 59.

*senin bu talebin çok gereksiz ve uygun değil. Her zaman Maveraiünnehir tamamen fethedildikten sonra bu toprakları sana vereceğimi, ne kadar asker ve hazine istiyorsan göndereceğimi söylemiştim. Fakat sen bunları görmezden gelip oradan ayrılma talebinde bulunuyorsun. Eğer bütün bunları görmezden geliyorsan talebini yinele veya bu talepten vazgeç ve Belh'de kalmaya devam et. Daha sonra da askerlerini etrafa göndererek kontrolü sağla ve Ali Merdan Han ile birlikte oradaki isyaanları bastır”.*³⁶⁸

Bu emre rağmen Şehzade tekrar babasına mektup yazarak “sizi görmeden ve olayları size yüzyüze anlatmadan asla Belh'de kalmayacağım” cevabını verdi. Şehzade Murad, babası Şah Cihan'a yazdığı bu cevapla yetinmedi. O, Özbekleri takip için Şibergan'dan Endhud'a gitmiş olan Bahadır Han ve Asalet Han'ı geri çağırdı.³⁶⁹ Bu kumandanlar, Nezir Muhammed'in peşinden Şibergan'dan Endhud'a gitmişlerdi. Onlar, Şibergan, Çiçektu, Meymene ve Endhud'da düzeni sağlamak için Endhud'da bir kaç ay kalmayı planlıyorlardı. Şehzade, Halilullah Han'ı da Belh'e çağırmıştı. Şehzade'nin maksadı, Belh'i bu kumandanların himayesine bırakıp Kabil'e gitmekti.³⁷⁰

Şehzade'nin himayesi altında Hindistan'dan gelen mansıbdarlar ve emirler de onunla aynı fikirdelerdi. Onlar, burada kış mevsiminin şiddetli geçmesinden dolayı geri dönmek konusunda çok istekliydiler. Bu durum, çeşitli mıntıklardan Belh'de toplanmış olan köylüler ve bazı kabile mensupları arasında endişeye sebep oldu. Askerlerin burada kalıp kalmayacağı belirsizliği onların huzurunu bozmuş, bölge ahalisinin hayvanlarını ve mallarını yağma etmeye başlamışlardı. Bu yaşananlardan haberdar olan Şah Cihan çok üzülmüş, sözünü dinlemeyen oğlunu bu eyleminden dolayı mansıb ve câğîrinden mahrum bırakarak cezalandırmıştı.³⁷¹

2.3.2. Sadullah Han'ın Belh'e Gönderilmesi (1646)

Şah Cihan, ordu üzerinde nüfuz sahibi olabilecek ve Belh'deki kötü gidişatı ortadan kaldıracak birini görevlendirmeye karar verdi. O, bu görev için Sadullah Han'ı uygun buldu ve onu 9 Ağustos 1646 tarihinde Belh'e gönderdi. Şah Cihan ona bazı talimatlarda bulundu. Sadullah Han'a Şehzade Murad Bahş'ın Belh'de kalmaya razı olmaması halinde kargaşayı bitirmesini, Şehzade'nin askerlerinin taşkınlıklarını sonlandırmasını ve Belh'i yönetmek sorumluluğunu Bahadır Han'a bırakmasını istedi.

³⁶⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 409-410

³⁶⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 410-411.

³⁷⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 356.

³⁷¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 559.

Asalet Han'ın ise ordu ve hazinenin sorumluluğunun yanı sıra bölge ahalisi ve köylüler ile ilgili meselelerin idare edilmesinden sorumlu olmasını istedi.³⁷² Daha sonra eğer Necabet Han, Bedehşan'ı yönetmeyi kabul edecek olursa buranın idaresinin ona verilmesini, aksi takdirde Bedehşan ve buraya bağlı yerlerin idaresine Kılıç Han'ın, Endhud ve buraya bağlı yerlerin idaresine de Rüstem Han'ın atanmasını emretti.³⁷³ Şah Cihan, Sadullah Han'dan Belh'e ait bütün kale ve meskenlerin korunmasını sağlamak, Bedehşan sınırlarındaki her şehir ve hisara asker yerleştirmek amacıyla Bahadır Han ve Asalet Han'ın tavsiyelerine başvurmasını istedi. O, Sadullah Han'a ihtiyaç duyuldukça Belh'deki bu iki idareci aracılığı ile çok sayıda mansıbdar, ahadi ve tüfekli askeri güvenilir kişiler önderliğinde sevk etmesi talimatını verdi.³⁷⁴

Babürlü hükümdarı, Sadullah Han'a bu hedefler acilen başarıldıktan sonra insanların durumunun iyileştirilmesini emretti. Memleketteki bütün vergiler dikkatlice araştırıldıktan sonra Babürlü birliklerinin yağmalarından zarar görmüş olan bahçe sahiplerinin, çiftçilerin, kavun yetiştiricilerin zararının tamamını devlet hazinesinden verilmesini istedi. Mansıbdarlara üç aylık peşin ödeme yapılmasını, câgîrdarlara derecelerine göre maddi yardım yapılmasını, Belh şehrindeki câgîrdarların arasında en çok hak edenlere de bağış yapılmasını emretti. Şah Cihan, daha sonra Hüsrev Sultan'ın oğlu Rüstem Muhammed, Nezir Muhammed'in sarayındaki bütün kadınlar, diğer oğulları Behram Sultan ve Abdurrahman Sultan'ın Kabil'e gönderilmesini ve onlara rehberlik etmeleri için Raca Bithildas ile Halilullah Han'ın görevlendirilmesini emretti. Nezir Muhammed'in atları ve develeri dışında nakline karar verilen değerli eşyalarının güvenilir kişilerin himayesinde Kabil'e taşınması talimatında bulundu.³⁷⁵

Şah Cihan, ona Belh'deki kalelerin ve burçların tamir edilebilmesi amacıyla düzenli ve kiralık işçilere ihtiyaç duyuldukça mevcut duvarcılar ve ustalar arasından görevlendirme yapmasını emretti. Babürlü hükümdarı, Sadullah Han'dan hacezadeleri Babürlü birliklerinin eline düşen Nezir Muhammed'in adamları ile birlikte saraya göndermesini istedi. Aynı zamanda onlar arasından farklı istikametlere kaçmış olanlara uzlaşmacı mektuplar göndermesini ve geriye çağırması talimatını verdi. İzin talepleri kabul edilenler hariç, tehdit ve vaatler yoluyla oradan ayrılmayı amaçlayan Babürlü görevlilerinin engellenmesini istedi. Buna ilaveten eğer herhangi bir şahıs tayin edildiği

³⁷² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 411.

³⁷³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 201.

³⁷⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 561; Siddiquie, *Sadullah Khan*, 60-61.

³⁷⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 412.

görevini yerine getirmeyi reddederse bu şahsı mansıbından yoksun bırakmasını, câgîrinden uzaklaştırmasını ve yerine yeni atama yapılması talimatında bulundu.³⁷⁶

Babürlü fetihleri sonucunda *rupi* alım satım işlerinde kullanılmaya başlanmış, daha önceden tedavülde olan *hani* para biriminin değeri aniden düşmüştü. Bu nedenle Belh ve Bedehşan ahalisinin Maveraünnehir bölgesiyle yaptığı ticari işlemlerde büyük zararları olmuştu. Bundan dolayı Sadulah Han'a Buhara hanları adına büyük oranda bakır kullanılarak bastırılmış *hani* paralarının eritilmesi, bunun akabinde gümüş ilave edilerek çeyrek rupi değerinde Şah Cihan adına paralar basılması talimatını verdi.³⁷⁷ Şehzade Murad Bahş'ın zamansız Bedehşan'dan ayrılışından dolayı çok sayıda Alaman kabilesi, Ceyhun Nehri'ni geçmiş, bazı mıntıkalarında huzursuzluğa sebep olmuşlardı. Şah Cihan bundan dolayı Ali Merdan Han'a bir ferman göndererek ona Sadullah Han'ın Belh'e varmasından sonra hemen sonra Kunduz'a ilerleyerek bu kabileleri bastırması, Bedehşan valisi varıncaya kadar orada beklemesi ve sonra kendisinin kontrolünde olan Kabil şehrinin idaresine geri dönmesi talimatını verdi. Hükümdar ayrıca Seyyid Han Cihan'ın yeğeni Seyyid Firuz'a ordunun ihtiyaçları ve bazı masraflar için Pençşir yolu ile Belh'e 25 lek para götürmesini, daha sonra geri dönmesini emretti.³⁷⁸

Sadullah Han, Kabil'den hareket ederek Hincan yolundan on bir günde Belh'e gelmişti. O, ilk önce Şehzade Murad Bahş'a geri dönmemesi için öğütler verdi, ancak Şehzade bunu kabul etmedi. Sadullah Han, Şehzadeyi ikna edemeyince Belh'i Bahadır Han ve Asalet Han'ın himayesine bıraktı. Necabet Han Bedehşan idaresini kabul etmediği için Kılıç Han'ı Nazar Bahadır Hişegi, Nurul Hasan ve 2.000 ahadi ve 5.000 süvari ile Bedehşan'da görevlendirdi. Rüstem Han'ı ise Raca Bahadır Singe, Raca Bini Singe, Çendirmen Bundela, Muhammed Kasım, kendisinin emrindeki 2.000 tüfekli süvarisi ve 5.000 diğer süvari birlikleri ile Endhud idaresine gönderdi. Sadullah Han daha sonra Şah Beğ Han'ı Guri'nin, Şad Han'ı Meymene'nin, Hayat Han Terin'i Hanabad'ın, Hançer Han'ı Rustak'ın, Cabbar Kulu Kehkir'i Şibergan'ın, Huşhal Beğ Kaşgari'yi de Sançarık'ın idaresine gönderdi. Ayrıca Şadıman Pekhilival'ı Akçe'nin, Safder Han'ın oğlu Abdulaziz Han'ı Hullem'in, Bahadır Nuhani'yi Deregez'in, Muhammed Şah Kadimi'yi Baba Şahu'nun, Şeyh Fethullah'ı Müminabad'ın idaresine tayin etti. Daha pek çok yerlere idareci atadıktan sonra Şah Cihan'ın kendisine verdiği tüm işleri yirmi

³⁷⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 358.

³⁷⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 563.

³⁷⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 358.

iki gün içersinde yerine yetirip Kabil'e geri döndü. Bu esnada Kulab ileri gelenlerinden Mir Kuriş, Mir Abdullah, Mir Hasan ve Mir Kelan Babürlü hükümdarı adına hutbe okutmuşlardı.³⁷⁹

Nezir Muhammed, Şibergan'da Babürlü kumandanlarına mağlup olduktan sonra oğlu Kutluk Muhammed Sultan, torunu Muhammed Kasım Sultan ve 3.000 civarında Özbek ile Endhud'a, oradan da Merv ve Meşhed üzerinden Safevilerin başkenti İsfahan'a gitmişti. Nezir Muhammed, Babürlülere karşı Şah II. Abbas'dan yardım talebinde bulunmuştu. Şah Cihan, bu durumdan haberdar olunca ilk önce Cannisar Han'ı 1646 Mart'ında ardından da Arslan Beğ'i 1647 Eylül'ünde Safevilere elçi yollamıştı. Babürlü hükümdarı, bu elçiler ile Safevi sarayına yolladığı mektuplar vasıtasıyla iki taraf arasında dostluk ve ittifak vurgusu yapmakla birlikte Şah II. Abbas'ın tarafsızlığını sağlama gayreti içerisine girmişti. Şah Cihan, Mir Aziz aracılığıyla da Nezir Muhammed'e merhamet edeceğini ifade ettiği mektubunu yollamıştı. Şah Cihan'ın elçileri Safevi sarayına varmadan Nezir Muhammed, Meymene'ye geri dönmüştü. Safevi şahı, Arslan Beğ aracılığıyla göndermiş olduğu mektubunda Maveräünnehir'de meydana gelen hadiselerle müdahale etmeyi uygun bulmadığını ifade etmişti.³⁸⁰

Şah Cihan, 1646 Eylülü'nün başlarında Akil Han'ı 25 lek rupi tutarında para ve altın mühürleri Guri Kalesi komutanına teslim etmesi ve hemen sonra dönmesi talimatıyla sevk emişti. Ayrıca Bahadır Han ve Asalet Han'a mektup yollayarak bir askeri birlik refakatında söz konusu paranın Guri Kalesi'nden Belh'e aktarılmasını, bu paranın daha önce Seyyid Firuz'un getirmiş olduğu 25 lek rupi tutarında para ve hazine ile birlikte askerlere dağıtılması talimatında bulunmuştu. Şah Cihan, Asalet Han'ın mansıbının derecesini 4.000'den 5.000'e yükseltti. Bu günlerde Şehzade Murad Bahş, Kabil civarına erişti. Ona bir ferman gönderilerek şehre girip ikhamet etmek için istediği meskeni seçmesi söylendi. Buna ilaveten Babürlü hükümdarı Lahor'a doğru harekete geçince onu takip ederek Peşaver'e ilerlemesi ve diğer emre kadar burada kalması talimatı verildi.³⁸¹

³⁷⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 413.

³⁸⁰ Babürlü hükümdarının Safevi şahı Şah II. Abbas'ın Buhara Hanlığı'na yardım etmesini engellemek amacıyla başlattığı elçilik diplomasisi hakkında ayrıntılı bilgiyi çalışmamızın üçüncü bölümünde vereceğiz. Bu yüzden Buhara Hanlığı ile ilişkiler kısmında söz konusu mesele üzerine çok fazla durmayı uygun bulmadık.

³⁸¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 362.

Şehzade Murad Bahş'ın Kabil'e gelişinden bir süre sonra Nezir Muhammed'in oğullarından Behram Sultan, Abdurrahman Sultan ve Hüsrev Sultan'ın oğlu Rüstem Sultan kendilerine eşlik eden Raca Bithildas ve Halilullah Han ile Şah Cihan'ın huzuruna geldiler. Ayrıca Nezir Muhammed'in bazı akrabaları, eşleri, kızları ve cariyeleri de gelmişlerdi. Henüz çocuk yaşta olan Abdurrahman Sultan, eğitimi için Dara Şukuh'un sorumluluğuna bırakıldı. Şah Cihan tarafından Belh ve Bedeşşan'daki meseleleri çözüme kavuşturmak için görevlendirilmiş olan Sadullah Han kendisine verilen emirleri yerine getirdikten sonra 16 Eylül 1646 tarihinde Belh'den Kabil'e geldi. Nezir Muhammed'in oğulları ve akrabaları, Şah Cihan'ın Kabil'den ayrılmasına birkaç gün kala yol boyunca dar geçitlerden ve köprülerden geçerken zarar görmemeleri için Lahor'a önden gönderildi. Luhrasp Han ve bazı önde gelen Babürlü görevlileri onlara refakat etmek için görevlendirildiler. Bu sırada Necabat Han, adamlarıyla birlikte Nezir Muhammed'in atlarını develerini ve diğer eşyalarını Kabil'e getirdiler. Babürlü hükümdarı bu gelişmeden sonra 20 Eylül 1646 tarihinde Kabil'den Lahor'a doğru harekete geçti.³⁸²

Şehzade Murad Bahş, kontrolündeki ordusuyla Belh ve Bedeşşan bölgesine girmiş olsa da burada tam manasıyla bir kontrol tesis edememişti. O, söz konusu bölgelerden ayrılmadan önce Özbek ve Alaman kabileleri ile şiddetli mücadelelerin cereyan ettiğini görüyoruz. Şehzade'nin bölgede kalmak istememesi neticesinde Şah Cihan'ın Sadullah Han'ı bölgeye göndermek suretiyle bazı düzenlemeler hayata geçirilse de bu kabileler yüzünden bazı görevlendirmelerin ötesinde tam manasıyla bir düzen tesis etmek pek mümkün olmamıştı. Başta Belh olmak üzere Kunduz ve Endhud gibi çeşitli yerleşim alanlarında Babürlü idarecileri ve kumandanları bu kabilelerle sürekli savaş halindelerdi. Şah Cihan, Sadullah Han'ın bölgede almış olduğu önlemlerin de bir netice vermediğini görmüş ve Kabil'den Lahor'a doğru harekete geçmek zorunda kalmıştı. Babürlü hükümdarı iki aylık bir yolculuktan sonra 17 Kasım 1646 tarihinde Lahor'a varmış, bir süre sonra da Belh'i terk eden oğlu Murad Bahş'ın mansıbını düşürerek onu cezalandırmıştı.³⁸³

³⁸² Lahori, *Padişahname*, C. II, 578-584.

³⁸³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 359-366.

2.4. Fetih Sonrasında Bölgede Yaşanan Hadiseler (1646-1647)

2.4.1. Bedehşan'da Yaşanan Olaylar (1646)

Şehzade Murad Bahş, Kunduz'u ele geçirdiğinde burayı Raca Racrup'un himayesine bırakmıştı. Raca Racrup, Kunduz'da bir grup Alaman'ın Ceyhun Nehri'nin kollarından biri olan Hace Pak'ı geçmiş olduğunu öğrenince Racput askerinden bazılarını buraya öncü birlik olarak sevk etti. Kale savunmasını yeterince sağlamlaştırdıktan sonra kendisi de bazı seyyid, ahadi ve diğer askerleriyle öncü birlikleri takip etti. Bu sırada Alamanlar yakacak ve yiyecek toplamak için açık araziye dağılmış olan Babürlü askerlerine saldırmak için ilerlemiş, Babürlü birlikleri yaklaşınca da geri kaçmışlardı. Raca Racrup ve adamları onları 2 kuruh mesafe boyunca takip ettiler. Dağlara ve vadilere gizlenmiş olan Alaman birlikleri, daha sonra harekete geçerek Babürlü birlikleri ile savaştılar. Alamanların bir kısmı giriştikleri mücadelede hayatlarını kaybettiler. Sağ kurtulanlar ise hızla geri kaçtılar ve Babürlü birlikleri tarafından takip edildiklerini gördüklerinde kendilerini Hace Pak suyuna attılar. Onların çoğu bu suydan karşıya geçmeyi başardı, geçemeyenler ise boğularak hayatını kaybetti. Raca Racrup, Alamanlara karşı üstünlük sağladıktan sonra geldiği yolu takip ederek geri döndü.³⁸⁴

Raca Racrup, birkaç gün sonra bu Alamanların Mezar-ı Şerif'e doğru ilerlemiş olduklarını, burada 5.000-6.000 civarında takviye birliğin onlara dahil olduğu haberini aldı. Raca Racrup, sayıca artan Alamanlara karşı birliklerinin zayıf olduğunu düşündüğü için mücadele etme riskini göze almadı. O, Mezar-ı Şerif şehrinin savunmasını önemseydiğinden bir grup ahadiyi, tüfekli birliği ve Bundela piyadesini buradaki kalenin savunması için gönderdi. O, kalenin dört bir tarafını düşmanın girebilme ihtimaline karşı ağaç engellerle ve dikenli çitlerle güçlendirerek buralara da bazı tüfekli birlikleri sevk etti. Raca Racrup, ayrıca düşmanın saldırıya geçebileceği herhangi bir noktaya yardım sağlamaları için bir grup Racput'u görevlendirdi, kendisi de mücadele için hazır oldu.³⁸⁵

Kataganlar ve Alamanlar farklı mıntikalardan şehre doğru üç askeri kol halinde ilerleyince kale duvarlarının altında ve siperlerde bulunan tüfekli Babürlü birliklerinin ateşli silahlarıyla yaralandılar. Onlar, Babürlü ordugahına çok fazla yaklaşamadılar. Gruplar halinde konuşlandılar ve ok atışlarıyla saldırıya geçtiler. İki taraf arasında üç

³⁸⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 566.

³⁸⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 359-360.

saat süren şiddetli mücadeleden sonra şehre ilerleyen Katagan ve Alaman grupları, bütün yolların savunma için alınan bazı önlemlerle kapatıldığını gördüler ve Hacı Pak'ın karşısına geçtiler. Fakat bir süre sonra Hacı Pak'ı tekrar geçtiler ve Mezar-ı Şerif'e doğru ilerlediler. Ancak Ali Merdan Han'ın geliş haberi üzerine onlar burada kalamadılar ve Ceyhun'un diğer tarafına geçtiler. Bu sırada Kulab'ın ileri gelenleri, Babürlü itaatine girerek civarda oturan Alamanları buralardan def etme eğilimindediler. Onların ileri gelenlerinden bazıları Belh'de Sadullah Han ile görüşükten sonra geri dönmüşlerdi. Onlara Kılıç Han gelinceye kadar Alamanların saldırılarına karşı direnmeleri talimatı verilmişti.³⁸⁶

2.4.2. Endhud'da Yaşanan Olaylar (1646)

Bahadır Han ve Asalet Han, Şehzade Murad Bahş'ın çağrısı üzerine Belh'e döndükten sonra bir grup Alaman Endhud civarına saldırmıştı. Buranın Babürlü kumandanları Alamanlar ile giriştikleri mücadelede hayatlarını kaybetmişlerdi. Bu haber üzerine Rüstem Han Endhud'a doğru harekete geçti. O, Hatab köprüsünden ilerleyişi sırasında haberciler çok sayıda Alaman'ın 5 kuruh mesafe uzaklıkta toplandıkları haberini ulaştırdı. Durumdan haberdar olan Rüstem Han, birlikleriyle ilerleyişini devam ettirdi. Bu sırada Türkmenlerin lideri ve aynı zamanda Nezir Muhammed'in koşbeği³⁸⁷ olan Hüsrev Beğ Türkmen'in bir adamı Rüstem Han'ın yanına geldi ve ona karşı *"Alamanlar bu muntıkada bulunan bütün meskenlere saldırdılar, eşyaları ve sığırları ele geçirdiler, şimdi de benim meskenime saldırımayı amaçlıyorlar. Benim Babürlü saltanatına tabi olmaktan başka bir arzum yok. Sizin bana yardım edeceğinize inanıyorum"* ifadelerine yer verdi. Rüstem Han bir süre ilerledikten sonra Hüsrev Beğ Türkmen'in kendisi onunla görüşmek için gelmişti. Bu sırada Alamanlar çok sayıda tutsağı ve değerli eşyayı bir kervansarayın içinde toplamış, kendileri de yüksek bir noktada konuşlanmışlardı.³⁸⁸

³⁸⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 567-568.

³⁸⁷ Koşbeği (قوش بیگی), ordugah emiri veya komutanı anlamına gelmektedir. Bu tabir Astrahan dönemi kaynaklarında kull-ı koşbeği veya koşbeği-yi kull, yani baş koşbeği olarak ifade edilmektedir. Koşbeği unvanı alan şahıslar, Buhara ordusunda han karargahının başkanı, levazımlardan sorumlu görevliler ile başlıca askeri komutanlar sıfatıyla vazifelendirilmekteydiler. Bkz. Selim Serkan Ükten, s.155-156. Tarihi metinlerde yazılışı koşbeği ile aynı olan kuşbeği (قوش بیگی) tabirleri birbirleri ile karıştırılmaktadırlar. Kuşbeği kelimesi, av kuşlarından (yırtıcı kuşlardan) sorum olan görevli anlamına gelmektedir. Bkz. B. A. Ahmedov, *İstoriya Belha*, (Taşkent: İzdatel'stvo "Fan" UzSSR, 1982), 164.

³⁸⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 360-361.; Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 414.

Alamanlar, Babürlü birlikleri görününce harekete geçtiler ve dört taraftan eş zamanlı olarak Rüstem Han'ın öncü birliklerine saldırıya geçtiler. Rüstem Han, arkadan birlikleriyle sol cenaha erişinceye ve Alamanları bozguna uğratıncaya kadar Babürlü birlikleri disiplinlerini korudular, top ve tüfeklerle Alamanlara ateş açtılar. Bu sırada birlikleriyle gelen Rüstem Han ve maiyeti çok sayıda Alaman'ı öldürdüler, hayatta kalanları ise Guti kervansarayına kadar takip ettiler. Rüstem Han onları atları, develeri, koyunları ve daha önce yağmalamış oldukları eşyalarla birlikte ele geçirdi. Akabinde de yağmaya maruz kalmış köylülerin gelip hayvanlarını ve eşyalarını geri almaları için bir süre bekledi. Alamanların mağlup edildiği bu mücadeleden sonra Rüstem Han, kendisine eşlik eden Hüsrev Beğ Türkmen ve ailesi ile birlikte Endhud'a doğru hareket etti. Hüsrev Beğ Türkmen, 1.000 mansıb derecesine layık görüldü.³⁸⁹

Rüstem Han, bir süre Hace Dukah'dan yaklaşık 2 kuruh mesafe uzaklıktaki bir mevkiye konuşlanmış, akabinde Endhud'a doğru tekrar harekete geçti. O, kızgın çölden ilerlediği sırada gelen bir şahıs, Alaman yağmacıların efendisinin bir atına zorla el koyduklarını ve onun maiyetinden birini ok ile yaraladıkları haberini verdi. Rüstem Han, bu haber üzerine Mirateş Muhammed Kasım'ı tüfekli birlikler ile diğer bazı Babürlü askerlerini bu Alamanlar üzerine sevk etti. Rüstem Han, ayrıca bazı habercileri aracılığıyla ordunun öncü ve artçı birliklere güvenlik gerekçesiyle bir süre durmaları ve Alamanlara karşı önlemlerini arttırmaları talimatında bulundu.³⁹⁰

Rüstem Han, öncü ve artçı birliklere bu talimatı gönderdiği sırada bir grup yağmacı Alaman, Babürlü artçı birliklerine ait olan bazı develeri yükleriyle kaçırmışlardı. Bu durumdan haberdar olan Raca Debi Singe, saldırıya geçerek develeri geri almış, daha sonra da az sayıda adamıyla onların peşinden gitmişti. Raca Debi Singe, bir süre onların peşinden gidince bir tepenin ardına gizlenmiş olan bu Alamanlardan 1.500 kadarı farklı istikametlerden saldırıya geçtiler. Raca Debi Singe, 200'ü geçmeyen süvariye sahip olmasına rağmen büyük bir cesaretle saldırıya geçti. Bu saldırıda çok sayıda Alaman öldü, bazıları ise yaralı kurtuldular. Raca Debi Singe'nin bazı askerleri de bu mücadelede öldürüldü, kendisi ise çok sayıda Alaman yağmacısı tarafından ablukaya

³⁸⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 569.

³⁹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 361.

alındı. Çok geçmeden Mirateş Muhammed Kasım'ın bazı birlikleri yaklaşık 3 kuruh mesafeyi hızlı bir şekilde aşarak yetiştiler ve Alamanları geri püskürttüler.³⁹¹

Bir grup Alaman, Kıpçak Köyü ve Kadı Kasabası arasında bulunan mera alanlarında bazı süvari atlarının gözcülüğünü yapan nöbetçileri öldürerek bu atları ele geçirmişlerdi. Rüstem Han, bu vakadan haberdar olunca büyük bir mansıbdar ve ahadi ordusunu kendisinin bir miktar adamıyla onların peşinden gönderdi. Bu birlikler hızla ilerleyerek Alamanlara yetiştiler ve onları mağlup ederek ellerindeki tutsakları ve malları geri aldılar. Babürlü birlikleri bu hadiseden sonra geri dönmek üzere harekete geçtikleri sırada başka bir Alaman grubu, mağlup edilmiş olan Alamanlara yardım için geldi ve mücadele tekrar başladı. Vuku bulan şiddetli mücadelelerde her iki taraftan da ölü ve yaralıları oldu. Babürlü birlikleri buradaki mücadelede sonunda Alamanları tekrar mağlup ettiler. Onlar, Alamanlardan geri aldıkları hayvanları ile Endhud'a geri döndüler.³⁹²

2.4.3. Belh ve Civarında Yaşanan Olaylar (1646-1647)

Bahadır Han, 5.000-6.000 civarında Alaman'ın Belh'den 16 kuruh mesafe uzakta, Ceyhun Nehri kıyısında bulunan Müminabad'daki Kelif geçidi yakınlarında toplandıklarını ve huzursuzluk çıkarma eğiliminde olduklarını haber alınca hemen bu istikamete doğru harekete geçti. Bahadır Han, gelmeden yaklaşık 1 peher³⁹³ önce Alamanlar buradan ayrılmışlardı. Bahadır Han, bunu öğrenince vakit kaybetmeden onların peşine düştü. O, akşam olunca onlara yetişti ve birlikleriyle çok sayıda Alaman'ı kılıçtan geçirdi. Bahadır Han, kurtulan Alamanları karanlıkta bir süre takip etti, ancak onlara yetişemeyince Müminabad'a geri döndü. Burada Alamanların civardaki yerleşim yerlerinden elde etmiş oldukları, fakat onun birlikleriyle yaklaşması neticesinde korkuya kapılarak arkada bıraktıkları malları ele geçirdi ve daha sonra sahiplerine iade etti.³⁹⁴

Müminabad'da üç gün kalan Bahadır Han, yaklaşık 10.000 civarında Alaman süvarisinin Kubadiyan Kalesi'ni geçerek Hulm ve civarındaki bölgeleri yağmalamak ve tahrip etmek için ilerlediklerini öğrendi. Bahadır Han, bu gelişme üzerine Hulm istikametinde ilerledi. Burada ahaliden Alamanların son altı gündür Yengi Ark

³⁹¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 570-571.

³⁹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 381.

³⁹³ 1 peher, 3 saatlik zaman dilimine denk gelmektedir. Aktaran: Jeevan Singh, Deol, "Non-Canonical Compositions Attributed to the Seventh and Ninth Sikh Gurus", *Journal of the American Oriental Society*, 121/2 (Apr. – Jun: 2001), 196.

³⁹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 366.

civarında bulunduğunu, Mezar-ı Şerif ve İbek tarafına doğru bazı köyleri yağma ve talan etmiş olduklarını öğrendi. Bu sırada Babürlülerin yaklaşmakta olduğu haberini alan bi grup Alaman, ellerindeki yağmayı nehrin karşı tarafına geçirmek için hızla harekete geçtiler. Diğer taraftan Şah Muhammed Katagan, Kasım Bay ve Kul Muhammed Cibeçi'nin kontrolündeki bir grup Alaman farklı istikametlere doğru harekete geçmişlerdi. Bahadır Han, bu grubun Guri'den Belh'e hazine götürmek için yola çıkan Babürlü birliklerine engel olmak niyetinde olduklarını öğrendi. Bu haber üzerine maiyetindeki bazı emir ve mansıbdarları hazinenin taşınmasından sorumlu olan birliklere eşlik etmesi için görevlendirdi, kendisi de Mezar-ı Şerif ve İbek ahalisinin mallarını yağma eden Alamanları cezalandırmak ve onların mallarını almak için Ceyhun'a doğru harekete geçti.³⁹⁵

Bahadır Han sadece kısa bir mesafe ilerlemişti ki Yengi Ark'dan hareket eden bazı süvariler ona yetişti. Onlar Bahadır Han'a dağınık Alamanların Yengi Ark'a gelerek burayı dört bir taraftan kuşatmış olduklarını bildirdiler. Bahadır aldığı bu haber üzerine Ceyhun istikametine gitmekten vazgeçti ve Yengi Ark'a doğru harekete geçti. Alamanlar, Babürlü birliklerinin geldiğini görünce Yengi Ark'dan 7-8 kuruh mesafe uzaktaki Şemer tepesine kaçtılar ve güvenilir olduğunu düşünerek buranın zirvesine çıktılar. Çok geçmeden Bahadır Han'ın amcası, tüfekli askerler ile diğer birliklerden oluşan öncü birliklerin liderliğinde Alamanlara yetişti ve onları bulundukları yüksek bölgelerden püskürttü. Alamanlar, rast gele kaçmaya başladılar. Onları bir süre kovalayan Babürlü birlikleri akşama doğru muzaffer bir şekilde Yengi Ark'a döndü. Yağmaladıkları mallar ile birlikte asi Alamanların Hulm'a gitmiş olduğuna ikna olan Bahadır Han, hazine gelinceye kadar Yengi Ark'da bekledi ve daha sonra Belh'e döndü.³⁹⁶

Bu sırada bir grup Alaman, Kelif geçidinden nehri geçmiş, Ahteçi, Kurukçi ve Belh'e 5 kuruh mesafede bulunan diğer yerlere saldırmıştı. Onlar köylülerden elde etmiş oldukları sığırları, Babürlü askerlerinin otlamaları için serbest bırakmış oldukları atları ve develeri karşıya geçirmeyi başarmışlardı. Hanabad tehanedarı Şimşir Han, bu durumdan haberdar olunca bu yağmacı Alamanların peşine düştü. Hanabad tehanedarı kısa sürede onlara yetişerek adamlarıyla çok sayıda Alaman'ı kılıçtan geçirdi. Köylülere ve Babürlü birliklerine ait hayvanları geri aldı. Bu hadiseyi takip eden günlerde üç grup

³⁹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 366-367.

³⁹⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 615-616.

Alaman Mezar-ı Şerif, Akçe ve Fetihabad'a saldırdı. Mezar-ı Şerif'e gelen Alamanlar buranın tehanedarı Nizam Mivani tarafından geri püskürtüldüler. Şah Cihan'ın talimatıyla Belh'den Mezar-ı Şerife doğru harekete geçmiş olan Kabil Bahşısı ve burada bulunan bazı Babürlü görevlileri onların püskürtülmesinde etkili oldular. Diğer taraftan Akçe'ye ilerlemiş olan Alamanlar Akçe tehanedarı Şadıman Pekhilival tarafından, Fetihabad'a ilerleyen Alamanlar da buranın tahananadarı Hüseyin Horasani tarafından mağlup edildiler.³⁹⁷

Başka bir an bir Alaman grubu, kendileriyle gizlice iş birliği yapan Şibergan kadısına elçi gönderdi. Onlar, Şibergan Kalesi'ni Babürlü birliklerinden alabilmek amacıyla kadıdan yardım istediler. Şibergan kadısı da sözde sadık görünerek kale kumandanı Cabbar Kulu Kehkir'e Özbekler tarafından yıkılmış olan Şibergan su bentinin onarılması gerektiğini bildirdi. O, bu bentin onarılması halinde Şibergan'ın daha mamur hale geleceğini ve buradaki ürünlerin daha verimli olabileceğini söyledi. Ayrıca kale kumandanına bütün gücünü bu işin başarılması için kullanmasını tavsiye etti. Kale kumandanı da bu öneri üzerine Şibergan Kalesi'nden ayrıldı ve bente doğru harekete geçti. Kale kumandanının harekete geçmesini fırsat bilen Alamanlar, Cabbar Kulu Kehkir'e doğru harekete geçtiler. Cabbar Kulu Kehkir, kendisi üzerine gelmekte olan Alamanları geri püskürtmekle uğraşması durumunda bir başka Alaman grubunun kaleye ilerleyip buranın kontrolünü alabileceğini düşündü, bu yüzden geldiği yoldan geri döndü.³⁹⁸

Cabbar Kulu Kehkir, kaleye geri çekilirken çok sayıda adamı telef oldu. Alamanlar, ertesi gün kaleyi kuşatmaya aldı. Bu sırada Rüstem Han'ın izniyle Endhud'dan Belh'e doğru ilerleyen Raca Debi Singe ve Türktaz Han, buraya vardı. Onlar, kaleden çıkıp gelmiş olan Cabbar Kulu Kehkir'in kardeşi Muhsin Kulu ile birlikte Alamanları yenilgiye uğrattılar ve tedbir amacıyla birkaç gün Şibergan'da kaldılar. Onlar, Alamanların çoğunun buradan ayrıldığını öğrenince Belh'e doğru ilerleyişlerini devam ettirdiler. Raca Debi Singe ve Türktaz Han, kısa bir süre sonra Hatab köprüsüne eriştiler. Bu sırada Çemtal köprüsüne saldırdıktan sonra geri dönüş yolunda olan bir grup Alaman saldırıya geçti. Raca Debi Singe ve Türktaz Han maiyetindeki Babürlüler,

³⁹⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 616-617.

³⁹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 368.

Alamanlara karşılık verdiler. Onlar burada giriştikleri mücadelede Alamanları yenerek geri püskürttüler.³⁹⁹

Bu süreçte yine bir grup Alaman'ın Endhud üzerine saldıracağı haberi yayılmıştı. Ahali bu haber üzerine Endhud'u terk etme kararı almıştı. Fakat Rüstem Han ahalinin korkularını gidermiş ve onların buradan ayrılmalarını önlemişti. Diğer taraftan Alamanların kendi mallarını yağma edeceğinden korkan Hüsrev Beğ Türkmen, Rüstem Han'ın teskin edici sözlerinden tatmin olmadı. Kandahar'a kaçma düşüncesiyle Rüstem Han'a buranın meralarının hayvanlarına yetmediği bahanesini öne sürdü. Daha sonra Endhud'dan 5 kuruh mesafe uzağındaki bazı meralara ilerlemek için harekete geçti. Hüsrev Beğ Türkmen buralarda birkaç gün kaldıktan sonra bir fırsatını bulup Horasan sınırlarına ilerledi.⁴⁰⁰

Gruplara ayrılarak Belh bölgesinde sürekli farklı bölgelerde saldırılar yapan Alaman asileri, Kıpçak kabilesinin önde gelenlerinden Aman Beğ Çagavul ve Kefş Kalmuk'un kardeşi Ateş Kalmuk Nezir Muhammed'den ayrılarak bir süre Çiçektu ve Merviçak'da vakit geçirdiler. Bahadır Han ve Asalet Han, Şah Cihan'ın talimatıyla bu şahısların her birine uzlaşmacı mektuplar gönderdiler. Ayrıca Babürlü otoritesini kabul etmeleri halinde onların rütbelerinin ve konumlarının yükseltileceğini garanti ettiler. Çağatay Hanları ve kendi vatandaşları üzerinde güç sahibi olan Aman Beğ Çagavul, bu teklifi kabul etti ve Belh'e doğru harekete geçti. Kefş Kalmuk ise bazı isteklerinin yerine getirilmesi şartıyla Babürlü itaatini kabul edebileceğini bildirdi. O, kardeşi Ateş Kalmuk'u bütün taleplerini dile getirmesi için Aman Beğ ile birlikte Belh'e gönderdi.⁴⁰¹

Aman Beğ ve Ateş Kalmuk, çok geçmeden Kıpçakların bazı önde gelenleri ile beraber Belh'e geldiler. Bahadır Han ve Asalet Han, Aman Beğ'e Babürlü hazinesinden 60.000 şahi ve bir kaftan, Ateş Kalmuk'a ise 30.000 şahi ve bir kaftan bağışta bulundular. Babürlü kumandanları ilk başta onlara 2.000 mansıb derecesi teklif edilmiş olduğundan bu teklifin geçerli olduğunu bildirdiler. Ateş Kalmuk, daha sonra Kefş Kalmuk ve diğer kardeşleri için yüksek mansıb talebinde bulundu. Ayrıca ailelerini ve ağırlıklarını bırakmak için Meymene ve Şibergan kalelerinin kendilerine teslim edilmesini istedi. Bu taleplerinin yerine getirilmesi halinde endişelerinden kurtularak gelebileceklerini ve Belh'de görevlerini ifa edebileceklerini bildirdi. Bahadır Han ve Asalet Han,

³⁹⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 617-618.

⁴⁰⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 619-620.

⁴⁰¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 368-369.

kendilerinin onlar için zaten uygun mansıbları ve kabilelerinin güvenli bir şekilde yerleştirebilmeleri amacıyla istedikleri câgîrleri verebileceklerini daha önceden önerdiklerini bildirdiler. Ayrıca onlara kabileleri ile yararlılık göstermeleri ve sadakatlerini bildirmeleri durumunda mansıblarının artırılabilceğini ve istedikleri bu kalelerin teslim edilebileceğini bildirdiler.⁴⁰²

Bu cevap üzerine Ateş Kalmuk kardeşinin yanına gitti. Ancak ne kendisi geri döndü ne de kimseyi gönderdi. Aman Beğ, akrabaları ile Belh’de kaldı. Daha sonra Babürlü kumandanlarının izniyle Gurzivan ve Garcistan’a doğru ilerledi. O, bu mıntikalarda güvenli bir noktaya konuşlandırdıktan sonra Babürlüler adına çeşitli vaatlerde bulunarak Kalmukları kendi maiyetinde toplamak için çabaladı. Ayrıca onların Babürlü aleyhinde faaliyet yürüten gruplarla olan ittifaklarına son vermelerini istedi. Bir süre sonra Deheni Zengi Hazaraları Meymene’den harekete geçtiler, Belh’e doğru ilerleyerek Aman Beğ’e dahil oldular. Şah Cihan bu gelişmelerden haberdar olunca Aman Beğ için önerilen mansıbı onayladı ve ona “*Kıpçak Han*” unvanı verdi.⁴⁰³

Bu gelişmeler yaşandığı sırada Subhan Kulu Sultan, önceleri Belh’de oturan 5.000-6.000 civarında Özbek ve kendisinin sancağı altında birleşmiş olan bir miktar Alaman ile Tirmiz üzerine harekete geçmişti. Özbekler, Tirmiz Kalesi’nin savunma duvarlarına merdiven dayayarak kalenin içerisine girdiler. Bengiş Afganlarından oluşan 500 kişilik süvarinin başındaki Mirza Kohati askerleriyle onları geri püskürtmüş, ancak giriştiği zorlu mücadeleden sonra hayatını kaybetmişti. Bu sırada Saadet Han, Babürlü tüfekli birlikleri ile kaleden çıktı ve bu Özbek ve Alaman grubuyla gün ağarınca kadar mücadele etti. Subhan Kulu Sultan’ın maiyetindeki Alaman ve Özbeklerin büyük bir kısmı bu mücadelede öldüler. Geriye kalanlar güç bela hisardan çıktılar ve 12 kuruh mesafe ilerledikten sonra Buye’de konuşlandılar.⁴⁰⁴

Şehzade Evrengzib, Belh’e doğru hareket ettiği sırada büyük bir Alaman grubu hava karardıktan sonra Kalte Tanasına saldırmıştı. Bu saldırı üzerine Kalte tehanedarı Ogresin Kiçhovaheh Nuruka Belh’e bir elçi göndererek Bahadır Han’ı haberdar etti. Tehanedar, bir taraftan da kontrolündeki mansıbdar birliği ve tüfekli birlikler ile bu Alamanları kalenin civarından uzaklaştırmak için girişimde bulundu. Bahadır Han bunu öğrendiğinde bir grup Racput’u ve 2.000 süvarisini amcası Nekman’ın kumandası

⁴⁰² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 369.

⁴⁰³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 622-623.

⁴⁰⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 623-624.

altında Ogresin Kiçhovaheh Nuruka ve birliklerine destek olmak için gönderdi. Bu birlikler Kalte'ye eriştikten sonra Alamanların yönelmiş olduğu Müminabad'a doğru ilerlediler. Ancak Alaman grupları, Babürlü birlikleriyle karşılaşmayı göze alamadıklarından Ceyhun Nehri'nin karşı tarafına geçmişlerdi. Babürlü birlikleri, bu durumdan haberdar oldular ve Belh'e geri döndüler.⁴⁰⁵

Bir başka Alaman grubu, Nilgeran Kalesi yoluyla Ceyhun Nehri'ni geçmiş, Şebrom ve Sarpal'a doğru ilerlemişti. Bu durumdan haberdar olan Bahadır Han, Raca Debi Singe ile bazı Racput birliklerini "*Mutemed Han*" unvanını almış olan top darugası⁴⁰⁶ Muhammed Kasım, amcası Neknam ve 2.000 süvarisi ile onların üzerine sevk etti. Babürlü birlikleri Akçe'ye eriştiğinde Alamanlar Şebrom ve Serpol civarındaki ahaliyi çoktan yağma etmişlerdi. Onlar, çok sayıda deve, sığır ve koyunu ele geçirdikten sonra Ceyhun istikametine doğru harekete geçtiler. Ancak Babürlü birliklerinin geldiğinden haberdar olduklarında istikametlerini çöle yönelttiler. Babürlü birlikleri gece yarısı Alamanların kaçışından haberdar olunca onları takibe başladılar ve hızla ilerleyerek onlara yetiştiler. Alamanların çoğu Babürlü askerleri tarafından öldürüldüler. Kalanlar ise kaçmayı başardılar. Babürlü birlikleri kaçan Alamanların da peşine düştüler. Onları akşama kadar takip ettiler ve ellerindeki koyun ve sığırları ele geçirdiler. Daha sonra hava kararmaya başlayınca çölde ordugahlarını kurdular.⁴⁰⁷

Karanlık çöktükten kısa bir süre sonra 5.000-6.000'den fazla süvari Ceyhun Nehri'ni karşı tarafına geçtiler ve Alamanlarla mücadeleye giriştiler. Buradaki Alamanların çoğu Babürlü birlikleri tarafından öldürüldüler, hayatta kalanlar ise kaçtılar. Buna ilaveten Alamanların bazı liderleri bir süre önce Babürlülerden yana görünerek onların içerisinde yer almışlardı. Ancak onların asıl amaçları Babürlü askerlerinin mallarını yağma

⁴⁰⁵ Lahori, *Padişahname*, C II, 642.

⁴⁰⁶ Farsça metin ve sözlüklerde dârûga şeklinde karşımıza çıkan daruga (daruha, darugaçi, darugaçin) Moğolca'da "basmak, sıkmak, daraltmak", mecazi olarak ise "mühürlemek" manasına gelen daruhi kelimesinden türemiştir. Terim olarak Türkçede yargan, baskak, Arapça ve Farsçada ise hâkim ve şahne ile aynı anlamda kullanılmıştır. Moğol idari teşkilatında darugalar önemli bir yer tutar. Darugalar, yeni zapt edilen şehirlerin hem sivil hem de askeri işlerinden sorumlu idiler. Bu makam, 13-18. yüzyıllar arasında Moğollarda ve onların halefi olan bütün devletlerin idari teşkilatlarında yaygın bir şekilde varlığını devam ettirdi. Darugalar, nüfus sayımını organize etmek, mahalli, orduyu düzenlemek, posta teşkilatını kurmak, vergileri toplamak ve bunları merkeze ulaştırmakla sorumlu idiler. Daruga unvanı, Timurlular ile Babürlü Türk devletlerinde de vardı. Bilhassa Babürlülerde daruga çeşitli dairelerin başında bulunan emirler ve bazı saray görevlileri için yaygın olarak kullanıldı. Devlet teşkilatında dârûga-i herkhâre, dârûga-i tophâne, dârûga-i ferrâşhâne, dârûga-i arâiz, dârûga-i dak, dârûga-i havâs, ve dârûga-i adâlet gibi unvanlar alan görevliler mevcuttu. Abdulkadir Donuk, "Daruga", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993). 8: 505-506.

⁴⁰⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 372-373.

etmekti. Yaşanan bu son mücadelede bu liderlerin maksadı anlaşıldı ve Babürlü askerleri tarafından öldürüldüler. Bazı Babürlü askerlerinin hayatını kaybettiği bu başarılı mücadelelerden sonra Babürlü birlikleri geldikleri yoludan galip bir şekilde geri döndüler.⁴⁰⁸

Bu arada Bahadır Han, hem casusların söylemlerinden hem de Hanabad tehanedarı Şimşir Han'dan gelen mektuptan Abdulaziz Han'ın kışkırtmasıyla Hoşi Lebçak ve Hak Nazar Mink'in 5.000-6.000 süvari ile Kelif geçidinden Çeşme Ali Moğol'a doğru ilerlemiş oldukları haberini aldı. Onların amacı, süvari atlarının otladığı mera alanı olan Deregez ve Şadiyan'a ilerleyerek burada yağma yapmaktı. Bahadır Han, bu gelişmeler üzerine söz konusu kişiler üzerine yürümeye karar verdi. Fakat Asalet Han, onu Belh'in sorumluluğunda kalmaya razı etti ve bu asileri cezalandırma vazifesini kendi üzerine aldı. Bahadır Han daha sonra çok sayıda emir ve mansıbdarı Mirateş Mutemed Han ile birlikte Asalet Han'a eşlik etmesi için görevlendirdi. Asalet Han'ın başında bulunduğu Babürlü birlikleri hızla Deregez ve Şadiyan'a ilerlediler. Ardından buralardaki sürüleri yağmalamış olan Alamanlara saldırdılar. Bu saldırı sonucunda çok sayıda Alaman öldürüldü. Hayatta kalanlar ele geçirmiş oldukları sığırları geride bırakarak kaçtılar. Asalet Han onları bir süre takip etti, hava kararınca Deregez'de durdu.⁴⁰⁹

Asalet Han, bu mücadeleden sonra zırhını çıkardı ve yıkandı. Ancak soğuk havaya maruz kaldığından hasta oldu. O, hemen Belh'e döndü, fakat iki hafta hasta yattıktan sonra vefat etti. Bu sırada Abdulaziz Han'ın kışkırtmasıyla yaklaşık 15.000 Alaman süvarisi bazı önemli liderlerin kumandası altında Hanabad tanasına saldırmak için harekete geçti. Alaman birlikleri 15.000 civarında olmasına rağmen sadece 1.000 tanesi görünüyordu. Geriye kalanı ise pusuya yatmıştı. Şimşir Han, bu az sayıdaki Alaman yağmacısı üzerine saldırıya geçti. Alamanlar hafif bir çarpışmadan sonra savaş meydanından çekilerek pusu kurulan yerlere doğru ilerlediler. Pusudan haberdar olmayan Babürlü birlikleri onları takip ettiler. Pusuya yatmış olan Alamanlar dört bir taraftan saldırıya geçerek Babürlü birliklerini kuşattılar. Babürlü birlikleri, Alamanların onda birinden daha az olmalarına rağmen onlarla mücadeleye giriştiler. Bu mücadelede Şimşir Han'ın kardeşi ve bazı ileri gelenler hayatlarını kaybettiler. Alamanlardan da ölenler oldu. Şimşir Han, giriştiği mücadeleden sonra tanasını korumak için geri döndü.

⁴⁰⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 644.

⁴⁰⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 432-433.

Alamanlar, burayı dört bir taraftan kuşatmak için ilerlediler ve iki gün boyunca buraya şiddetli saldırılar yaptılar.⁴¹⁰

Alamanlar, saldırılarının üçüncü günü Bahadır Han'ın yardımcı birliklerinin yaklaştığı haberi gelmesi üzerine buradan kaçtılar. Onlar kaçtıktan hemen sonra Bahadır Han, Hanabad'a geldi. O, Alamanlar hakkında etraftan gelen haberleri elde etmek için orada bir gün durdu. Daha sonra atları sakatlanmış olan bir grup Alaman'ın nehri geçmek amacıyla Kelif geçidine doğru ilerlemiş olduğunu, diğerlerinin ise çöl ve kumlu bölgelere ilerlemiş olduğunu öğrendi. Bahadır Han, ayrıca Alamanların bazı liderlerinin Asalet Han'dan önce Deregez'e gitmiş olan ve daha sonra burayı yağmalayıp, yakıp yıkan Hoşi Lebçak ve Hak Nazar Mink ile birleşmek amacıyla Çeşme Ali Moğol'a yönelmiş olduğunu öğrendi. Hanabad tehanesinin savunması için gerekli hazırlıkları yapan Bahadır Han, bu istikamete doğru harekete geçti. Fakat Bahadır Han'ın harekete geçtiği haberini alan asiler, Deregez'e doğru ilerleme niyetlerinden vaz geçtiler ve kaçtılar.⁴¹¹

Bahadır Han, bu sırada Asalet Han'ın vefat haberini alınca bazı emirleri, Belh Kalesi'ni ve tahkimatlarını korumaları amacıyla hemen sevk etti. Fakat casuslar vasıtasıyla Asalet Han'ın vefatından haberdar olan Alamanlar, nehrin Belh tarafına geçtiler. Abdulaziz Han da Karşi'den harekete geçerek Ceyhun kıyısında bulunan Alamanlara destek olmak için Beğ Oğlu'nu bir grup Özbek askeri komutasında sevk etti. Abdulaziz Han'ın kendisi ise Kelif geçidine doğru ilerledi. Bahadır Han, bu haberden sonra Belh'e geri döndü ve savaş için hazırlıklar yaptı. O, savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra Kelif geçidine doğru ilerleyerek Beğ Oğlu geldiğinde onunla savaşmak için bekledi.⁴¹²

2.4.4. Meymene ve Civarında Yaşanan Olaylar (1647)

Nezir Muhammed, Şah II. Abbas'tan umduğu yardımı alamadan İsfahan'dan Merv'e geri döndü ve burada iki üç gün konakladı. Bu sırada Kefş Kalmuk, Çiçektu ve Meymen'e civarından Nezir Muhammed'in yanına geldi. Ona Özbeklerin vermiş olduğu bağlılık sözünün sahte olduğunu ifade etti. Ayrıca Özbeklerin amaçlarının onu hile ve yalan ile tutsak etmek olduğunu bildirdi. Nezir Muhammed'e hiçbir şekilde

⁴¹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 374.

⁴¹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 374.

⁴¹² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 436.

onların davetine ikna olup Buhara'ya gitmemesini tavsiye etti.⁴¹³ Nezir Muhammed, Kefş Kalmuk ile yaptığı bu görüşmeden sonra Buhara'ya gitme fikrinden vazgeçti ve onunla Mervîçak yolu ile Kurmaç'a geldi. O, burada Kutluk Muhammed Sultan, Kefş Kalmuk ve Ateş Kalmuk'u büyük bir orduyla Meymene Kalesi'ne saldırımları için gönderdi. Onlar söz konusu kaleyi Kalmuk ve diğer kabileler ile iki ay boyunca kuşattılar. Ancak bu kaleyi ele geçiremeyince Çiçektü civarında bulunan Nezir Muhammed'e haber göndererek ondan yardım istediler. Onlar, Nezir Muhammed'in gelişinden sonra kaleyi ele geçirme umuduyla burada kaldılar.⁴¹⁴

Üç ay boyunca Babürlü tüfekli askerleri, Bundela piyadeleri ve yerel Meymene birlikleri, kale kumandanı Şad Han'ın adamlarıyla iki defa Özbek siperlerine saldırdılar. Babürlü birlikleri ilk saldırıdan netice alamayınca geri çekildiler. İkinci defa Hüsrev Beğ ve Şad Han'ın yeğeni Baki Beğ refakatındaki birliklerle Baki Beğ'in kardeşi Yadigar Beğ'in hendeğindeki birlikler arasında mücadele vuku buldu. Bu iki kardeş karşı karşıya geldiklerinde Baki Beğ, kılıcıyla Yadigar Beğ'in sol elini bileğinden kopardı, kendisi de daha sonra hayatını kaybetti. Özbekler tarafından farklı istikametlerden surlara doğru kazılmış dört tünelin üçü imha edildi, dördüncüsü ise Kefş Kalmuk'un hendeğinden doldurulan barutlarla Özbekler tarafından patlatıldı. Bu patlama sonucunda surlarda 25 metre çapında bir gedik oluştu. Saldırı için bekleyişte olan Özbekler, Kutluk Muhammed Sultan liderliğinde kaleye hücumla geçtiler. Onlar, elverişli bir gedik açılmış olmasına rağmen Babürlü birliklerinin karşılık vermesinden dolayı kaleye giremediler. İki taraf arasında devam eden şiddetli mücadeleler sonucunda özbekler ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldılar.⁴¹⁵

Kaledeki birlikler, zarar gören kale duvarını onardılar. Ancak temelinin zarar görmüş olmasından dolayı kale duvarı tekrar yıkıldı. Duvarın tekrar yıkılmasın üzerine Özbek birlikleri Muhammed Han ve Kutluk Muhammed Sultan tarafından tekrar kale üzerine sevk edildiler. Kale kumandanı Şad Han, maiyetindeki Babürlü birlikleri ile Özbekleri geri püskürttü. Bu olaylardan sonra Nezir Muhammed, başarılı olamayacağını anladı. Ayrıca Şehzade Evrengzib'in liderliğinde farklı istikametlerden harekete geçmiş olan Babürü birliklerinin yaklaştığı haberi üzerine kuşatmayı kaldırdı ve Belçırak'a doğru ilerledi. Kefş Kalmuk, yolu kapatmak, ihtiyaç maddelerinin ve hayvan yeminin naklini

⁴¹³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 662-663.

⁴¹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 375.

⁴¹⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 440-441.

engellemek için ordusuyla Meymene'den 1.5 kuruh mesafe uzağa konuşlandı. Nezir Muhammed, kalenin zaptından ümidini kesince maiyeti içerisinde bulunan bazı Özbek liderleri Belh'e saldırmak düşüncesiyle onun yanına geldiler. Bu şahıslar, Nezir Muhammed'e Bahadır Han'ın Belh'den ayrılmış olduğunu ifade ederek 4000-5000 süvari ile buraya saldırmasını tavsiye ettiler. Belh ahalisinin de ona olan bağlılığı nedeniyle şehrin ve kalenin teslim edilmesine razı olacaklarını bildirdiler.⁴¹⁶

Nezir Muahmmed, cevap olarak Belh'in bu yolla alınmasının zor olabileceğini söyledi. Dolayısıyla buraya doğru ilerlemeyi kendisi açısından uygun görmedi. Fakat onlar uygun görürse oğlu Kutluk Muhammed Sultan'ı bir askeri birlik ile gönderebilecekti. Nezir Muhammed, Belh sakinleri eğer Kutluk Muhammed'i kabul eder, onun şehre girmesine rıza gösterirse kendisinin de şehre girmesinin mümkün olacağını düşünüyordu. Bu plan doğrultusunda Kutluk Muhammed Sultan, başlıca birlikler ve Abdulaziz Han'dan hoşnut olmayıp Meymene Kalesi'nin kuşatması sırasında Nezir Muhammed'in maiyetine dahil olan yaklaşık 500 Buhara süvarisi ile Belh'e doğru harekete geçti.⁴¹⁷

Ertesi gün Kefş Kalmuk'ın babası Minak Said, Nezir Muhammed'i Kutluk Muhammed ile birlikte harekete geçmiş olan Buhara Özbekleri'nin güvenilir olmadığını ve onların Kutluk Muhammed'i Abdulaziz Han'a götürerek onun gözüne girmek isteyebilecekleri hususunda uyardı. Nezir Muhammed, bu uyarı üzerine hemen Kutluk Muhammed Sultan'a bir haberci gönderdi ve ona birliklerinin yetersiz olması sebebiyle Gurzivan'da kendisini beklemesini bildirdi. Ancak Özbekler, Kutluk Muhammed Sultan'ı Nezir Muhammed'i terk etmesi hususunda ikna etmişlerdi. Kutluk Muhammed Sultan artık babasının talimatlarına uymasının yanlış olduğunu düşünüyordu. O, Abdulaziz Han'ın yanına gitmeye ve onun himayesine girmeye karar verdi. Buharalıların tavsiyeleriyle kandırılan Kutluk Muhammed Sultan, babasının habercisini geri gönderdi. Daha sonra da Gurzivan'dan Buhara'ya doğru harekete geçti. O, Nezir Muhammed'in emri ile isteyerek veya istemeyerek kendisine dahil olmuş olan bütün adamlarını yanına aldı, ancak Şibergan yakınlarında geri dönmek isteyen birkaçına izin verdi.⁴¹⁸

Kutluk Muhammed Sultan, Hatab köprüsüne erişince Muhammed Beğ Kıpçak, bazı nüfuzlu Özbekler, yaklaşık 10.000 civarındaki Alaman süvarisi Şehzade'nin gelişinden

⁴¹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 376.

⁴¹⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 441.

⁴¹⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 667-668.

haberlar oldular ve onu ziyaret ettiler. Onlar, Kutluk Muhammed Sultan'a Abdulaziz Han'ın Subhan Kulu Sultan'ı 30.000-40.000 süvarinin başında Deregez geçitleri boyunca Şehzade Evrengzib'e engel olması amacıyla Bedehşan yolundan sevk etmiş olduğundan bahsettiler. Ancak Subhan Kulu Sultan henüz varmadığından onlar Şehzadeye bu fırsatı kaçırmamasını, Evrengzib ve maiyetindeki ordusuna saldırı yapmasını ve bu sayede Abdulaziz Han'ın teveccühünü kazanmasını tavsiye ettiler. Kutluk Muhammed, bu tavsiyeleri dikkate aldı ve onları da yanına alarak topladığı birlikleriyle Deregez'e doğru harekete geçti.⁴¹⁹

2.4.5. Bedehşan'da Yaşanan Hadiseler: Taligan Savaşı (1647)

Bedehşan Kalesi'nin kumandanı Hüseyin Kulu, Kılıç Han'a bir mektup göndererek çok sayıda Alaman'ın Kubadiyan'da toplanmış olduğunu ve Ceyhun'u geçmek üzere olduklarını bildirdi. Bunun üzerine Kılıç Han, Kandahar'dan kendisiyle görüşmek için gelmiş olan Raca Racrup ve Taligan'daki Babürlü devlet adamlarından Nurul Hasan ile bu mesele üzerine istişarede bulundu.⁴²⁰ Kılıç Han, zaman kaybetmeden surların içerisindeki şehrin bütün yollarına siperler kazdırdı ve bu siperlere birlikler tayin etti. Ertesi gün Alamanlar ilerlemeye başladı. Terdi Ali Katagan ve bazı önde gelen kumandanların himayesindeki 10.000-12.000 civarında süvariden oluşan Alamanların ordusunun 6.000-7.000 süvarisi şehrin etrafını kuşattı.⁴²¹ Kılıç Han, Raca Racrup ve Nurul Hasan ilk önce kalenin dışında Alamanlarla savaşmaya karar verdiler. Ancak çamur ve kerpiçten inşa edilmiş olan kalenin bazı bölgelerinde gedikler açılmıştı. Onlar, teçhizat ve asker bakımından da düşmana kıyasla zayıflardı. Dolayısıyla kaleden çıkıp düşman ile mücadeleye tutuşmaları durumunda bazı Alaman grupları fırsat bulup şehre girme imkanı elde edebilecekti. Kılıç Han ve yanındakiler, bütün bunları göz önünde bulundurarak kale içerisinde Alamanlara karşılık vermeye, onları püskürttükten sonra da gruplar halinde saldırıya geçmeye karar verdiler.⁴²²

Savaş ilk önce şehrin doğu tarafından başlamış, yaklaşık 2000-3000 süvari eş zamanlı olarak saldırıya geçmişti. Bunun üzerine doğu mintikasının korumasından sorumlu olan Ebulbeka ve onun birliği tüfeklerle yaylım ateşi başlatarak Alamanların şehre girmesini engellediler. Bu mücadelede Babürlü askerlerinden Kasım Beğ Safder Hani hayatını

⁴¹⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 377.

⁴²⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 644-645

⁴²¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 646.

⁴²² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 428.

kaybetti. Batı tarafında bulunan Raca Racrup, askerlerini kalenin dışına çıkardı ve yakın bir yere ordugahını kurdu. Raca Racrup'un yanında bulunan ahadilerin bahşısı Nurul Hasan ahadi birliklerine muharebe nizamı verdi. Onların karşısındaki ova üzerinde çok sayıda Alaman bulunmaktaydı. Güney tarafının savunması Ehdad Mehmend ve onun kontrolündeki 3000-4000 süvarisine bırakılmıştı. Diğer taraftan Bedehşan bahşısı Abdurrahman, surların kuzey tarafında kumandasında bulunan topçu birlikleri ile Alaman asilerinin saldırılarına karşı direniyordu. Babürlülerin saldırılarına karşı dört taraftan savunma hattı oluşturması, bir grup Alaman'ın geri çekilerek yakındaki tepeler üzerinde konuşlanmasına sebep oldu.⁴²³

Bu mücadeleler esnasında bazı yağmacı Alamanlar, Raca Racrup ve Nurul Hasan'ın bir miktar atını ele geçirerek bu atlarla şehrin dışındaki meralara doğru yönelmişlerdi. Onlar ilerlerken yolda Ehdad Mehmend'in bulunduğu guzergahtan geçtiler. Ehdad Mehmend, maiyetindeki adamlarıyla onlara saldırdı. Alamanlar, bilerek kendilerini takip eden Babürlüleri açık arazilerine çektiler. Bir süre devam eden bu takipten sonra bir grup Alaman hızla ilerleyerek Ehdad Mehmend ve adamlarına saldırdılar. Bu gelişmeden haberdar olan Raca Racrup, kendi adamları ve Nurul Hasan ahadileri ile Ehdad Mehmend'e yardım etmek için harekete geçti. Kılıç Han, bu merada yaşanan olaylardan haberdar olunca onlara Alaman birlikleri ile mücadele halinde olmalarından dolayı şehrin dışına çok fazla çıkmalarının doğru olmadığı haberini gönderdi. O, takviye birlikler gönderilmesi durumunda düşmanın boş kalan noktalara saldırabileceğini ve bu şekilde şehre girebileceğini bildirdi. Kılıç Han, onlara mevkillerine gelmeleri talimatını vermesine rağmen bu emre uymadılar.⁴²⁴

Alamanlar kısa süre sonra bu durumu fırsat bilerek dört bir taraftan kümeler halinde şehre doğru saldırıya geçtiler. Babürlü birlikleri de onlara karşılık vermek için harekete geçti. Hacı Abdurrahman Topçu askerleri ile birlikte önündeki Alamanlara karşılık vererek onların bir kısmını öldürdü. Ancak hayatta kalanlar toplandılar ve tekrar Babürlü birliklerine saldırdılar. Burada göğüs göğüse süren mücadelelerde Babürlü askerleri çok sayıda Alaman'ı öldürdü. Diğer taraftan Bedehşan Darugası Muhammed Murad, rütbeli ve diğer bazı adamlarıyla hayatını kaybetti. Alaman asiler, topçulara saldırarak hiçbir avantaj elde edemeyeceklerini gördüler, daha sonra Raca Racrup ve Nurul Hasan ile şiddetli mücadele içerisinde olan arkadaşlarına dahil olmak için

⁴²³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 429-430.

⁴²⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 378.

ilerlediler. Kısa bir süre sonra Alaman birlikleri girişmiş oldukları mücadeleden sonuç çıkmayacağını gördüler ve çekilmeye karar verdiler. Alamanlar düzensiz çekilişini başlattığı sırada hava aniden karardı ve daha sonra da yağmur başladı.⁴²⁵

Bu yağmur, Babürlülerin ateşli silahlarda kullandıkları barutun ıslanmasına neden oldu ve silahlar ateşleyemez hale geldi. Bunun üzerine Babürlü top ve tüfeklerine karşı mücadele edemeyip geri çekilmiş olan Alamanlar, tekrar toplanarak Raca Racrup ve Nurul Hasan'a saldırdılar. Büyük mücadeleler ve karşılıklı çok sayıda hamleden sonra savaş meydanında her iki taraftan da ölü ve yaralıları vardı. Bunların dışında Raca Racrup'un öncü birlikleri tamamen öldürüldü, kendisi ve atı ise yaralandılar.⁴²⁶ Nurul Hasan, Ehdad Mehmend ve bazı ileri gelen şahıslar da yaralanmışlardı. Babürlü birlikleri bu şiddetli mücadelelerde Alamanların kendilerinden daha güçlü olduğunu gördüler ve şehrin kale duvarlarının gerisine çekilmeye karar verdiler. Babürlüler, bir bahçe içerisindeki yoldan şehre ilerlerken bu yolun dar olmasından dolayı Alamanların oklarına maruz kaldılar. Ancak Raca Racrup'un kutvalı⁴²⁷ piyade okçularıyla bahçe duvarının arkasına geldi. Raca Racrup'un kutvalı, adamlarıyla şehrin içerisine girememiş olan Raca Racrup ve Nurul Hasan'ın etrafını saran Alamanları geri püskürttü. Raca Racrup ve Nurul Hasan, daha sonra kalede bulunan Kılıç Han'ın yanına gittiler.⁴²⁸

Alamanlar Taligan'dan uzaklaştılar ve 2 kuruh ötede ordugahlarını kurdular. Karanlık çöktükten sonra gece boyunca şehre etkili bir giriş denemesi yapmak amacıyla kalenin etrafında keşif yaptılar. Ancak hiçbir yerden şehre girişin mümkün olmadığını anladılar. Onlar, daha sonra ilerlediler ve şehri susuz bırakmak için Taligan ahalisinin yararlandığı su bentini yıktılar. Onlar, Taligan civarında bazı yağma faaliyetlerinde bulunduktan sonra şehrin dışında iki gün daha kaldılar. Taligan'da vuku bulan mücadelelerde her iki

⁴²⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 647- 648.

⁴²⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 430.

⁴²⁷ Kutval, Babürlü Devleti'nde şehrin emniyetinden ve asayişinden sorumlu olan görevliydi. Bu şahıs, şehirde yaşayanların bir listesini oluşturur, giriş ve çıkışları kontrol ederdi. Şehrin kapılarının akşam kapatılıp, sabahleyin açılmasından da kutval makamındaki kişi sorumluydu. Ayrıca pazar yerlerindeki fiyat denetimi, ölçü denetimi, çevre temizliği ve Hindu kadınların yakılmasını engellemek de kutvalın görevleri arasındaydı. Bkz, Konukçu, "Bâbürlüler Hindistan'daki Temürlüler", 756. Bu makama hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca Bkz. Cevat İzgi, "Kûtval", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26: 503-504.

⁴²⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 379.

taraf da ağır kayıplar verdi. Alamanlar en sonunda burayı ele geçirme ümitlerini kaybettiler ve Taligan civarından çekildiler.⁴²⁹

Alamanlar buradan ayrılınca Raca Racrup, Kılıç Han'a Taligan'da su miktarının yetersiz olduğunu ve kısa süre içerisinde böylesi büyük bir garnizonun su ihtiyacından dolayı büyük sıkıntılar yaşayabileceğini bildirdi. O, Kunduz'a doğru ilerlemeyi planlıyordu. Kılıç Han ise bölgenin ileri görüşlü insanlarının tavsiyesiyle Ferhar'a doğru ilerlemeye karar verdi.⁴³⁰ Raca Racrup, Kılıç Han'ın yokluğunda Alamanların bir saldırı yapabileceğinden endişe ediyordu. Kılıç Han, Hasan Kulu komutasında Taligan'da küçük bir askeri birlik bıraktı. Ancak Ferhar'ın operasyon üssü için uygun bir yer olmadığına kanaat getiren Kılıç Han Eşkmeş'e geldi. O, buradaki kaleyi kalıcı mıntıkası olarak belirledi, daha sonra da burayı tamir ettirdi. Raca Racrup ve Nurul Hasan ise Kunduz'a gitmişlerdi.⁴³¹ Taligan şehrinde bu olaylar yaşandığı sırada bir grup Özbek ve Alaman buranın kuzey doğusunda bulunan Rustak civarına gelmişti. Onlar köylülere ve askerlere ait sığırları ve atları çaldılar. Tehanedar Hançer Han, bu durumdan haberdar olunca hemen harekete geçti ve onlara saldırdı. Çok sayıda Alaman'ı ve Özbek'i öldürdükten ve yaraladıktan sonra onların ele geçirdiği hayvanları alarak geri döndü.⁴³²

2.4.6. Guri'de Yaşanan Olaylar(1647)

Şah Beğ Han, bir grup Alaman'ın Karabağ'a doğru ilerleyerek bu mıntıkada oturan ahalinin koyun ve sığırlarını ele geçirdiği haberini almıştı. Şah Beğ Han bu haber üzerine Guri Kalesi'ne bir askeri birlik bırakarak Alamanlar üzerine harekete geçti. Şah Beğ Han onlara yaklaştıktan sonra durdu ve önden bahşısını gönderdi. Eğer pusuya yatmış olan herhangi bir Alaman grubu bahşıya saldırırsa kendisi harekete geçecek ve onlarla mücadeleye girişecekti. Bahşı ve maiyetindeki askerler, yorgun olmalarına rağmen kendilerine saldıran Alaman asilerine karşı cesurca mücadele ederek onları geri püskürttüler. Bu sırada Şah Beğ Han'ın kendisi de arkadan gelerek Alamanların püskürtülmesine destek oldu. Babürlüler, Alamanların eline geçmiş olan büyük baş hayvanları aldıktan sonra geri Guri'ye döndüler.⁴³³

⁴²⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 431.

⁴³⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 650.

⁴³¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 431.

⁴³² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 380

⁴³³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 380.

Şah Beğ Han birkaç gün sonra Alamanların Guri'den Babürlülere ait sığırları götürdükleri haberlerini alınca tekrar harekete geçti. Bir süre ilerledikten sonra 200 kadar Alaman süvarisini gördü. O, akrabası Hançer Beğ'i bir grup askerle sevk etti, kendisi de arkadan yavaş yavaş onu takip etti. Hançer Beğ, ordusuyla süratle ilerledi ve sığırları kurtararak yağmacı asileri geri püskürttü. Fakat çok geçmeden pusuya yatmış olan 1.000 Alaman süvari onlara saldırdı. Bu mücadelelerde Hançer Beğ, birkaç mansıbdar ve ahadi ile Şah Beğ Han'ın bazı adamları hayatını kaybettiler. Ancak Alamanlar daha fazla zaiyat verdiler. Bu mücadelelerin ortasında 10.000 Alaman süvarisinin başka bir taraftan kaleye saldırı girişiminde bulunduğu haberleri geldi. Şah Beğ Han, bu haber üzerine Guri'ye geri dönünce Alamanlar geri çekildiler.⁴³⁴

Birkaç gün sonra yukarda bahsettiğimiz 10.000 civarındaki Alaman tekrar ortaya çıktı. Onların yarısı sağ taraftaki mıntıkalara doğru ilerledi. Diğerleri ise Guri'ye bağlı Kilki ve Surhab'a doğru ilerlediler. Bu bölgelerde yaşayanlar Alamanların daha önceki saldırılarından haberdar oldukları için ailelerini ve mallarını yüksek tepelere yerleştirmişlerdi. Alamanlar, buralarda bir şey bulamayınca eli boş geri döndüler. Onlar daha sonra kalenin dışında kalan Guri şehrine doğru saldırıya geçtiler. Fakat şehirde bulunan savunma hattını aşamayarak buradan da çekilmek zorunda kaldılar. Bu sırada Guri sakinlerinden Hacı Kelan ve Gazi Timur adlı iki şahıs Alamanlar ile işbirliği yaparak onları Babürlü birliklerine saldırmaya teşvik etmişlerdi. Şah Beğ Han, bu şahıslara ait bazı mektupları elde edince onları huzuruna çağırdı. Bu şahıslar suçlarını itiraf ettikten sonra Şah Beğ Han, onları ve onların bu mektuplarıyla ilişkili olan Hacı Kelan'ın oğlunu öldürttü.⁴³⁵

2.5. Şehzade Evrengzib'in Belh ve Bedehşan Bölgesindeki Faaliyetleri (1647)

2.5.1. Yapılan Hazırlıklar ve Evrengzib'in İlerleyişi (1647)

Şehzade Murat Bahş liderliğinde Babürlü birlikleri, Belh ve Bedehşan bölgesinde bazı başarılar elde etse de buralarda tam manasıyla kontrolü ele geçirememişlerdi. Şah Cihan, buralarda kalmak istemeyen Şehzade Mutrad Bahş'ı ikna etmek ve Babürlü denetimini güçlendirmek için Allame Sadullah Han'ı görevlendirmişti. Sadullah Han, Belh ve Bedehşan bölgesinde Şah Cihan'ın talimatları doğrultusunda bazı tasarruflarda bulunmuştu. O, kendisine verilen görevleri yerine getirdikten sonra 16 Eylül 1646'da

⁴³⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 651-652.

⁴³⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 381.

Belh'den ayrılmış, dört gün sonra Kabil'e varmıştı.⁴³⁶ Babürlü hükümdarı, Belh ve Bedehşan mıntıkasındaki gidişatın Babürlü aleyhinde olduğunu biliyordu. Bu yüzden Sadullah Han dönmeden Bengal valisi Şehzade Şah Şuca ve Gucerat valisi Şehzade Evrengzib'e mektup yollayarak onlara hemen gelmeleri talimatında bulunmuştu.⁴³⁷

Şah Cihan, oğullarına gerekli talimatı gönderdikten sonra 20 Eylül 1646'da Kabil'den Lahor'a doğru harekete geçmiş ve 17 Kasım 1646'da başkente varmıştı. Bu sırada Gucerat valisi Evrengzib, 20 Ocak 1647 tarihinde iki oğlu ile birlikte Lahor'a, Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Şehzade Evrengzib Lahor'da yaklaşık bir ay kaldıktan sonra 19 Şubat 1647 tarihinde Belh ve Bedehşan'a doğru harekete geçti. Şehzadeye masrafları için 50 lek rupi ödeme yapıldı. Ayrıca 1 kaftan, 1 yelek, 2 inci tespîh, 1 kılıç, mücevher işlemeli eğeriyle 1 Arap atı, 1 Irak atı, 100 Türk atı, gümüş süslemeli örtüsüyle 1 çift fil ve 5 lek rupi armağan edildi.⁴³⁸ Şah Cihan, Lahor'a döndükten sonra 1647 ilkbaharı boyunca savaş için hazırlıklar yaptı. Peşaver bölgesine büyük miktarda para aktardı. Buradaki birlikler, hükümdarın talimatıyla Peşaver'den Kabil'e harekete geçmek için uygun bir yerde toplandılar.⁴³⁹

Babürlü hükümdarı Şehzadeye baharın başlangıcında Peşaver'de durması, tepelerin iklimi yumuşamaya ve otlar yeşermeye başladığında Ali Merdan Han, bir grup Racput ve diğer birlikler eşliğinde Belh'e doğru harekete geçmesi talimatını verdi. Racputların ana yurdu Hindistan idi. Onlar Belh ve Bedehşan'dan hoşlanmamış, tekrar Peşaver'e dönmüşlerdi. Fakat Etek'deki resmi görevlilere talimatlar yollanarak onların Nilab'ı geçmelerine izin verilmemesi emredildi. Şehzade Evrengzib, harekete geçtiği esnada yanında bulunan oğulları Şehzade Muhammed Sultan ve Şehzade Muhammed Muazzam'a inci tespîhler armağan edildi. Şehzade'nin maiyetinde bulunan Halilullah Han ve diğer bazı kumandanların rütbeleri yükseltildi.⁴⁴⁰

Şehzade Evrengzib ilk önce Peşaver'e ilerledi ve bahar ayına kadar burada kaldı. Daha sonra 3 Nisan'da Kabil'e erişti ve dört gün sonra savaş için harekete geçti. Ali Merdan Han, baş danışmanı ve en güvenilir adamı olarak ona eşlik etti. Şehzade en başından beri birliklerinin azlığından dolayı endişe duyuyordu. Bir önceki yıl Şehzade Murad 50.000 askerle Belh'e ilerlemiş, ancak fetihden sonra ordunun bir bölümü geri

⁴³⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 363.

⁴³⁷ Jadunath Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, (Calcutta: Kuntaline Press, 1992), 96.

⁴³⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 632-633.

⁴³⁹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 96-97.

⁴⁴⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 633.

çağırılmıştı. Geriye kalan birlikler bazı kalelerde garnizon birlikleri olarak veya Belh ve Bedehşan bölgesindeki üslerle olan iletişimi sağlıyordu. Doğuda Taligan, Kunduz, kuzeydoğuda Rustak, Ceyhun üzerinde Tirmiz'in yanısıra Belh'in kuzeyinde, güneybatıda Meymene'de, kuzeybatıda Endhud gibi önemli mıntikalarda Babürlü görevlilerince önlemler arttırıldı.⁴⁴¹

Evrengzib, bu bölgelerde Babürlü kontrolünü devam ettirmek için birlikleri kendi mıntikalarında bıraktı. Fakat bu karar, onun ordu gücünü daha da zayıflattı. Şehzade'nin kumandası altında hareket etmesi gereken bazı Hint soyluları geç kalmış veya çok fazla ilerleyememişti. Bu yüzden Şehzade'nin 25.000'den daha az adamı kalmıştı. Babürlü birliklerinin sayısı düşman birliklerine göre üçte bir daha azdı. Düşman gruplarının meydan savaşında iyi mücadele edebilme ve ateşli silahlar karşısında direnme güçleri yoktu. Ancak onlar "*Kazak taktiği*" sayesinde Babürlü birliklerinden daha fazla tahribata sebep olabiliyorlardı.⁴⁴²

Şah Cihan, Bahadır Han ve Asalet Han'ın adamları vasıtasıyla Buhara Han'ı Abdulaziz Han'ın bahar başlangıcında Belh'e saldırı niyetinde olduğunu öğrenmişti. Şah Cihan, birliklerinin mücadele motivasyonunu yükseltmek amacıyla üçüncü defa Kabil'e doğru harekete geçmeye karar verdi. Babürlü hükümdarı 25 Mart 1647'de Lahor'dan ayrıldı. Çenab nehri kenarında daha önceden Pencap şehri kendisine emanet edilen Şehzade Dara Şukuh'a 1 yelekli kaftan, biri altın eğerli, diğeri nakışlı eğerle 2 at hediye edildi. Şehzade'ye Lahor'a geri dönmesi için müsaade edildi. Dara Şukuh'un çocukları Sultan Süleyman Şukuh, Sultan Mümtaz Şukuh ve Sultan Sipih Şukuh'a harekete geçişleri sırasında genç develer hediye edildi. İlerleyişini devam ettiren Şah Cihan, 5 Mayıs 1647'de üçüncü defa Kabil'e giriş yaptı.⁴⁴³

Şehzade Muhammed Şah Şuca da bir süre sonra babasının çağrısıyla Bengal'den Kabil'e geldi. O, Peşaver'de bulunan kardeşi Şehzade Murad Bahş'ı da getirerek babasıyla barışmasını sağladı. Murad Bahş, daha önce Belh'den izinsiz ayrılmış olmasından dolayı babasının huzuruna gelmesi yasaktı. Şah Şuca'nın ricasıyla Şah Cihan bu yasaktan vazgeçti.⁴⁴⁴ Bu sırada 10.000 süvarinin başında Şah Cihan'ın huzuruna gelen Raca Ci Singe'ye en üst mansıb verildi ve çeşitli hediyeler takdim

⁴⁴¹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 97-98

⁴⁴² Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 98

⁴⁴³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 371-372.

⁴⁴⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 382.

edildi. Babürlü hükümdarı, akabinde 20 lek değerindeki hazineyi Raca Ci Singe himayesinde Şehzade Evrengzib'e gönderdi.⁴⁴⁵

2.5.2. Bedeşan'da Yaşanan Hadiseler: Deregez Savaşı (1647)

Şehzade Evrengzib Babürlü ordusunun başında 7 Nisan 1647 tarihinde Kabil'den harekete geçerek Ak Ribat yolundan Belh'e doğru ilerledi. Evrengzib, bir süre sonra Deregez geçidinin başladığı Bunikura civarına vardı. Şehzade'nin karşılaştığı insanlar, ona bir grup Özbek askerinin Deregez'e yaklaştığını, amaçlarının Babürlü birlikleri geçitten ilerlerken onlara saldırmak olduğunu bildirdiler. Bu haber üzerine Halil Beğ harekete geçti ve bu bilginin gerçekliğini araştırmaya koyuldu. Şehzade, daha sonra kendisini karşılamak için gelmiş olan Kıpçak Han'ı (Aman Beğ), bölgeyi iyi bilen Tahir Han'ı ve bahşısı olan Ataullah'ı Halil Beğ'in peşinden gönderdi. Şehzade, haber gelinceye kadar bekledi.⁴⁴⁶ Halil Beğ önlem almaksızın oldukça mesafe katetmişti. Özbekler onun geçitteki adamlarının az sayıda olduğunu görünce saldırıya geçtiler. Halil Beğ sadece 500 süvariye sahip olmasına rağmen mücadeleden geri durmadı. Aynı zamanda Şehzadeye haberci göndererek yardım istedi. Şehzade öncü ve tüfekli birlikleri Halil Beğ'in yardımına gönderdi. Bu birlikler varır varmaz Özbekler geri çekilerek kendi mıntikalarına dönme kararı aldı.⁴⁴⁷

Şehzade, ertesi gün bir süre ilerledikten sonra çok sayıda Özbek'in Belhab Nehri'ni geçtiğini, geriye kalanlarının ise nehrin her iki yakasında pusuya yattıklarını öğrendi. Şehzade Evrengzib, bunun üzerine Ali Merdan Han'a nehirden karşıya geçmesini ve orada bulunan düşman gruplarını cezalandırmasını istedi. Ayrıca tüfekli birlikleri ile bir başka birliğe ordugahı önden korumalarını emretti. Şehzade ordugahın önüne vahşi filler yerleştirdi, kendisi ise büyük bir birlikle arkadan takip etti.⁴⁴⁸ Kısa süre sonra nehrin bu tarafında ordugahın önündeki askerlerle bazı Özbek grupları karşılaştı. Onlar, Babürlü birliklerinin şiddetli ateşli saldırılarıyla püskürtüldü. Nehrin diğer tarafına geçen Babürlü ordusu dar ve zorlu geçitlerden ilerlerken Özbekler aniden ortaya çıktı ve öncü birliklere saldırıya geçti. Babürlü birlikleri hemen karşılık verdi ve onları da ağır bir şekilde cezalandırdı.⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 683-684.

⁴⁴⁶ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 99.

⁴⁴⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 672.

⁴⁴⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 383.

⁴⁴⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 443.

Bu sırada Ali Merdan Han Özbeklerin yedi ayrı kola bölündüklerini öğrendi. Her kol, gece boyunca bir tepelik üzerinde konuşlanacak, sabah olduğunda da saldırıya geçecekti. Ali Merdan Han, sabah olmadan Özbeklerin üzerine saldırıya geçmeye karar verdi. O, bu plan doğrultusunda askerleriyle saldırıya geçti. Özbekler, Babürlülerin saldırılarına karşılık vermediler ve geri çekilmek zorunda kaldılar. Ali Merdan Han, onları takip ederek bir çoğunu kılıçtan geçirdi, daha sonra ordugahına geri döndü. O, kaçarken atından düşen çok sayıda Özbek'i tutsak etti. Ali Merdan Han, bu tutsakları Şehzade Evrengzib'in huzuruna getirdi. Onların verdiği bilgilerden bu 10.000 kişilik süvari ordusunun kumandanının Kutluk Muhammed Sultan olduğu görüldü. Kutluk Muhammed Sultan, bu hezimetten sonra Beğ Oğlu'nun yanına gitti.⁴⁵⁰

2.5.3. Belh'de Yaşanan Hadiseler (1647)

Buhara'nın kontrolünü elinde bulunduran Nezir Muhammed'in büyük oğlu Abdulaziz Han, Karşı'dan Ceyhun civarına doğru harekete geçince Beğ Oğlu'yu da nehri geçmesi ve daha sonra Buhara ordusuyla Belh'in kuzey batısındaki Akçe'ye doğru ilerlemesi için sevk etti.⁴⁵¹ Abdulaziz Han'ın kendisi ise Kelif geçidini kullanarak nehri geçmeye karar verdi. Onun bu niyetinden haberdar olan Bahadır Han, Belh'in karşısındaki Kelif geçidine doğru 1 kuruh mesafe ilerledi ve burada savaş için hazırlık yaptı. Bu süreçte Şehzade Evrengzib, hızla ilerleyerek Belh civarına erişmişti. Bahadır Han, hemen Şehzade'nin yanına giderek Beğ Oğlu'nun Özbekler ile Ceyhun'u geçmiş olduğunu, onların Akçe civarında toplandığını, Kutluk Muhammed Sultan'ın da Deregez mücadelesindeki mağlubiyetten sonra Beğ Oğlu ile birleştiği bilgisini verdi. Şehzade, aldığı bu haber üzerine Belh'e girmedi, Madihu Singe ve Şimşir Han'ı Belh Kalesi'nin sorumluluğuna tayin ettikten sonra Bahadır Han'ın kalıcı bir pozisyon noktası olarak belirlediği noktaya yakın bir yere ordugahını konuşlandırdı. Burada askerlere ödeme yapmak ve acil bazı işleri tamamlamak için birkaç gün kaldıktan sonra tekrar harekete geçti ve Yolbuge civarında ordusunu konuşlandırdı.⁴⁵²

Şehzade ertesi gün harekete geçti, karşısına çıkan nehirleri köprüler yaptırarak aştı. O, iki gün içerisinde Aliabad civarına erişti. Özbeklerin yaklaştığı şüphesiyle buradan harekete geçen Şehzade, Ali Merdan Han'ı artçı birliklerin kumandasına tayin etti. Bahadır Han, daha önce olduğu gibi öncü birliklerin kumandasında kaldı. Şehzade'nin

⁴⁵⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 674-675.

⁴⁵¹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 100-101.

⁴⁵² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 385.

kendisi ise sağ ve sol kanatların arasında merkezi birlikler ile ilerledi.⁴⁵³ Şehzade Evrengzib, Timurabad civarında konuşlandığında Özbekler dört bir taraftan saldırıya geçti. Babürlü birlikleri onların bu saldırılarına karşılık verdiler. Ön tarafta bulunan Bahadır Han da Özbeklere karşı direnişe geçti. Bu süreçte Babürlü ordusunun bitişiğindeki bahçeler Özbeklerle dolu olduğu için Ali Merdan Han, arkadan mücadeleye katkı sağlamayan bir grup askeri ordugahın ortasına getirdi ve Şehzade Evrengzib'e durum hakkında bilgi vermesi için bir haberci gönderdi. Daha sonra da Özbekler üzerine saldırıya geçmek için mevkisine döndü. Özbekler bahçelerden çıktılar ve onların karşısında konuşlandılar. Şehzade Evrengzib, Ali Merdan Han'ın geri mevkisine döndüğünden haberdar olunca ona destek olmak için bir takviye birlik gönderdi. Şehzade, akabinde kendi mevkinin karşısına konuşlanmış olan Özbeklerin üzerine yürüyerek topçu birliklerini 3000-4000 okçu ile önden sevk etti ve her muntıkada şiddetli mücadeleler başladı.⁴⁵⁴

Çok geçmeden 2000-3000 Özbek süvarisi, Babürlü birliklerine saldırıya geçtiler. Babürlü birlikleri büyük kayıplar verdiler. Fakat toparlanarak tekrar saldırıya geçtiler. Babürlü birlikleri arasında Bahadır Han, ateşli silahlarla karşısındaki düşmanlarını geri püskürttü. Çok sayıda özbek askeri öldü veya yaralandı. Özbekler, Ali Merdan Han'ın birliklerinin sayıca az olmasını kendileri için önemli bir fırsat olduğunu düşündüler. Ali Merdan Han, kendisine yardım için gönderilen takviye birlikler gelmeden buradaki Özbekler'le mücadeleye girişti. Bu mücadelede her iki taraf da ağır kayıplar verdiler. Ali Merdan Han ve askerleri giriştikleri bu şiddetli mücadelede Özbekleri geri püskürttüler. Babürlü birlikleri karşısında tutunamayan Özbek grupları kaçmak zorunda kaldılar. Bu mücadelede Beğ Oğlu ağır bir yenilgi almış ve Babürlü birlikleri tarafından ordugahına kadar kovalanmıştı. Ali Merdan Han, Kutluk Muhammed Sultan'ın otağını yağma edip ona ve maiyetine ait hayvanları, malları ele geçirdikten sonra başarılı bir şekilde geri döndü.⁴⁵⁵

Said Han, ordunun sol cenahından sorumlu idi, ancak rahatsızlığından dolayı Özbeklerle mücadele edecek gücü yoktu. O, bu cenahın komutasını Sadık Beğ ve Cihan Han Afgan'a devretti. Said Han, bu kumandanlara 500 civarındaki süvariyle ordugaha doğru akan suyun kıyısında durmalarını, Özbeklerin suyu geçmesini engellemelerini ve

⁴⁵³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 444-445.

⁴⁵⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 689.

⁴⁵⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 385.

onların casusluk girişimlerine karşı dikkatli olmaları talimatını verdi. Bu sırada nehrin karşı tarafında bazı Özbek askerleri kışkırtıcı bir tutum takınmaya başlayınca bu birlik Said Han'ın talimatlarını dikkate almadı ve suyu karşıya geçti. Babürlü birlikleri bir süre ilerledikten sonra Özbekler pusudan çıkarak Babürlü birliğinin etrafını kuşattı. Said Han, bu durumdan haberdar olunca oğulları Hanezad Han ve Lütfullah Han'ı bir askeri birlik ile onların yardımına gönderdi. Hızla ilerleyen bu yardımcı birlikler Özbekler üzerine saldırıya geçtiler. Bu saldırı sonucunda çok sayıda Özbek hayatını kaybetti.⁴⁵⁶

Özbek birlikleri bu hezimetten sonra tekrar toparlandılar ve saldırıya geçtiler. Özbekler, bu sırada az sayıda Babürlü askerinin kaldığını, geçici olarak buradan ayrılan Babürlü askerlerinin ise geri dönmekte olduğunu öğrendiler. Bu durumdan istifade eden Özbeklerin art arda yaptıkları saldırılarla çok sayıda Babürlü askeri hayatını kaybetmişti. Said Han, hasta ve yorgun olmasına rağmen geriye kalan adamları ile oğullarının yardımına giderek Özbekler üzerine üst üste saldırılarda bulundu. Bu mücadelelerde bazı Özbekler hayatını kaybetti, bazıları ise kaçtılar. Said Han, Özbeklerle giriştiği mücadele esnasında dokuz yerinden yaralanmış, daha sonra atının ön ayağının bir çukura saplanması ile atından yere düşmüştü. Bu mücadelede Lütfullah Han girişmiş olduğu mücadelelerden sonra atının üzerinde vurularak öldürülmüştü. Diğer yandan Hanezad Han, şiddetli mücadeleler esnasında ağır yaralar almıştı.⁴⁵⁷

Şehzade Evrengzib, Babürlü birlikleriyle Özbekler arasında vuku bulan hadiselerden haberdar olunca topçu birliklerini karşısında görününen Özbekler üzerine sevk etti, daha sonra da bir grup askerini de Said Han'a yardım için gönderdi. Şehzade'nin kendisi de Said Han'a yardım için harekete geçti. Bir süre önce Said Han ile mücadele halinde olan Özbekler, Babürlü birlikeri karşısında tutunamayarak kaçmaya başladılar. Şehzade, birlikleri ile iki tane fili ve birliklerini Özbeklerin peşinden gönderdi.⁴⁵⁸ Babürlü askerleri, bir müddet Özbekleri takip ettiler ve onların bazılarını öldüdüler. Özbekler, Babürlü askerleri karşısında sadece zayıf direniş gösterebildiler. Onlar atlarını çöllere doğru sürerek kaçtılar. Şehzade, Özbekler ile mücadele halindeyken Said Han'ın adamları kumandanlarını ve hala nefes almakta olan Hanezad Han'ı savaş meydanından çadıra taşımışlardı. Ancak Hanezad Han, gece hayatını kaybetti. Şehzade Evrengzib'in Said Han'a yardım için harekete geçişinden sonra yaklaşık 4000-5000 civarında Özbek

⁴⁵⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 446-447.

⁴⁵⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 690-691.

⁴⁵⁸ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 102.

süvarisi ile Babürlü topçu birlikleri karşı karşıya gelmişti. Bu sırada giriştiği mücadeleden başarılı bir şekilde dönmekte olan Bahadır Han, topçu birliklerine yardım etti ve Özbekleri geri püskürttü.⁴⁵⁹

Şehzade Evrengzib, Özbekler ile giriştiği mücadeleden sonra karargaha geri döndü. Onun önerisiyle ordu kumandanları, etrafa siperler kazdırdılar ve gece sabaha kadar tetikte kaldılar. Sabah olunca Şehzade Evrengzib, Akçe'ye bağlı Peşayi civarında olduğu haberi gelen Beğ Oğlu'nun birliklerine saldırıp onları yağmalamak amacıyla hazırlıklara başladı ve ardından harekete geçti. Yol üzerinde bazı Özbek süvari birlikleri çeşitli mıntikalardan saldırıda bulundular. Bu saldırılarda her iki taraf da ağır kayıplar verdi. Özbek süvari birlikleri en sonunda Babürlü birliklerinden mallarını ve değerli eşyalarını koruma fikriyle ordugahlarına geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu sırada Beğ Oğlu, Babürlülerle giriştiği mücadeleler sonucunda başıboş kalan Özbekleri topladı ve ordusuyla Ali Merdan Han üzerine saldırıya geçti. Ali Merdan Han da maiyetiyle birlikte onlara karşılık verdi.⁴⁶⁰

Kısa bir süre sonra Şehzade yardıma gelince Özbek kumandanlar onun karşısında direnemediler. Beğ Oğlu ve maiyetindekiler geri çekildiler. Beğ Oğlu ve askerleri bir süre kaçtıktan sonra durdular ve tekrar savaşmaya karar verdiler. Fırsat buldukça ileri harekatta bulunup Babürlü birliklerini ok atışları ile taciz ettiler. Ancak herhangi bir başarı elde edemediler tekrar geri çekilmek zorunda kaldılar. Babürlü birlikleri ilerleyişlerini devam ettirerek Beğ Oğlu'nun ordugahına erişinceye kadar karşılarına çıkan bütün Özbek birliklerinin üstesinden geldiler. Onların ellerindeki mallarını ve değerli eşyalarını yağma ettiler. Babürlü birlikleri daha sonra Beğ Oğlu'nun ordugahına doğru ilerlediler. Babürlü birliklerinin yaklaştığını haber alan Özbekler kaçarak çadırlarını terk ettiler.⁴⁶¹

Babürlü birlikleri ordugahtaki malları ve eşyaları ele geçirdiler. Ayrıca Özbeklere esir olmuş olan çok sayıda tutsağı serbest bıraktılar. Şehzade ordusuyla Özbek ordugahının bulunduğu mıntıkaya varınca bir süre Özbekler hakkında bilgi sağlamak için burada kaldı. Bu süreçte Kutluk Muhammed Sultan, Beğ Oğlu ve diğer Özbeklerin Aliabad'a doğru harekete geçmiş olduğu haberini aldı. Ayrıca Subhan Kulu Sultan'ın bir Özbek

⁴⁵⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 386-387.

⁴⁶⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 693-694.

⁴⁶¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 387.

ordusunun kumandasında Mezar-ı Şerif'i geçmiş olduğunu, büyük ihtimalle Belh'e doğru ilerlediğini öğrendi.⁴⁶²

2.5.4. Nezir Muhammed'in Oğullarıyla Mücadeleler (1647)

Şehzade Evrengzib, bu gelişmeler neticesinde Belh'e doğru harekete geçti. Aliabad'dan geçtiği sırada bahçelere ve meskenlere gizlenmiş olan çok sayıda Özbek Babürlü birliklerine saldırdılar. Özbekler Babürlü öncü birliklerine saldırınca Bahadır Han ve maiyeti, onlara karşı güçlü bir direniş sergilediler. Babürlü birlikleri karşısında yenilen Özbekler geri çekildiler. Bahadır Han'ın mücadele içerisinde olduğu sırada bazı Özbekler, Babürlü birliklerinin ağırlıklarını yağmalama fırsatı elde etmişlerdi. Fakat Bahadır Han hızla hareket ederek onları da geri püskürttü. Bu sırada büyük bir Özbek grubu ordunun merkezine ve sol kanada doğru saldırıya geçince şiddetli bir mücadele vuku buldu. Bunun üzerine Şehzade, topçu birliklerine ve Ali Merdan Han'ın tüfekli birliklerine ateşli silahlarla Özbekler üzerine saldırmaları talimatını verdi. Şehzade'nin kendisi de bu mücadeleye dahil oldu. Sabahtan akşama kadar devam eden bu mücadeleden sonra ordu Aliabad'ın ilerisine konuşlandı.⁴⁶³

Babürlüler, Subhan Kulu Sultan'ın her geçen gün Belh'deki taraftarları ve Alamanlar ile birleştikleri haberini aldı. Sonuç olarak Özbek birlikleri şimdi eskisinden daha kalabalıktı. Abdulaziz Han da Özbeklerin aksakalı Yalangtuş ve yanındaki askerleriyle Subhan Kulu'ya dahil olmuştu. Yalangtuş, Özbek askerlerinin nekkare çalmamalarını önerdi. Çünkü nekkare sesi, Özbeklerin yerinin tespit edilmesine neden oluyordu. Ayrıca Abdulaziz ve maiyetinin Subhan Kulu'nun birliklerine yakın mesafede bulunması önerisinde bulundu. Özbekler, gece vakti Şadıman Pekhilival'ın Akçeden, Ferruh Hüseyin'in kardeşi Muhammed Tahir'in Fethabad'dan Şehzade Evrengzib'in yanına gittiklerini öğrendiler. Bu iki şahıs, yolda birleştiler ve Şeyhabad'a vardıklarında bir grup Özbek tarafından kuşatıldılar. Bu gelişmeden haberdar olan Şehzade Evrengzib, Özbekler üzerine harekete geçti. Bahadır Han ve kontrolündeki birlikleri her zaman bulundukları ön cenah yerine ordunun arkasında görevlendirilmişlerdi. Özbekler Şehzade Evrengzib'in ilerlediğinden haberdar olunca geri çekildiler. Şadıman Pekhilival ve Muhammed Tahir, güvenli bir şekilde Şehzade ile birleştiler.⁴⁶⁴

⁴⁶² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 450-451.

⁴⁶³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 388.

⁴⁶⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 451-452.

Şehzade Evrengzib, Şeyhabad'dan Belhab kıyısındaki Feyzabad civarında uygun bir yere konuşlanmak için ilerledi. Şehzade'nin ordusuyla ilerleyişinin başladığı ilk günden itibaren her tarafa dağılmış olan Özbekler, çeşitli mıntikalardan defalarca saldırılar yaptılar. Fakat Babürlülerin ateşli silahları karşısında çok sayıda kayıp verdiler. Babürlüler Şeyhabad'dan geri dönerken şiddetli bir fırtına çıkmıştı. Sürekli fırsat kollayan bir grup Özbek, Babürlülere saldırıya geçerek develere yüklü eşyaların bir kısmını kaçırdılar. Ali Merdan Han, bu gelişme hakkında bilgilendirilince hemen harekete geçti. O, maiyetiyle birlikte Özbekler üzerine saldırıya geçerek onların birçoğunu öldürdü ve develeri tekrar ele geçirmişti. Bir iki dakika sonra çok az yağmur yağdı ve bu toz bulutu yere çöktü. Bu hadiseden sonra Babürlü birlikleri Feyzabad'a varıncaya kadar Özbekler onların karşısında çıkamadılar.⁴⁶⁵

Babürlü askerleri Feyzabad bölgesinden harekete geçtiler. Bu sırada Özbekler yedi ayrı birliğe ayrılmışlardı. Bunlardan Abdulaziz Han, Subhan Kulu Sultan ve Beğ Oğlu komutasındaki birlikler, Babürlü ordusunun merkezine ve kanatlarına saldırı yapmayı planlıyorlardı. Fakat süvarileri ile birlikte yorgun düşen Abdulaziz Han ve kardeşleri, birliklerini çektiler ve uzakta bir noktada konuşlandılar. Daha sonra diğer birlikler Babürlülere saldırmak için harekete geçtiler. İlk önce Yadigar Mekrit, yeketaz⁴⁶⁶ birlikleri ile Ali Merdan Han ve maiyetine saldırmak için ilerledi. Ali Merdan Han da birlikleriyle harekete geçmişti. Çok geçmeden iki taraf arasında şiddetli bir mücadele cereyan etti. Yadigar Mekrit yüzünde bir kılıç yarası aldıktan sonra Ali Merdan Han'ın adamlarından birinin kurşunuyla vurularak atının altına düşürüldü ve yakalandı. Onun çok sayıda adamı, Babürlü askerleri tarafından öldürüldü. Bu mücadelede bazı Babürlü askerleri öldüler, bazıları da yaralandılar. Ali Merdan Han Yadigar Mekrit'i Şehzade Evrengzib'in huzuruna getirdi. Şehzade, Yadigar Mekrit'e merhamet gösterdi, ona iyi davrandı.⁴⁶⁷

Bu mağlubiyetten kısa bir süre sonra Abdulaziz Han ve kardeşleri, Özbekleri tekrar saldırıya geçmek için cesaretlendirdiler. Ancak Babürlü birlikleri, Yengi Ark'da konuşlanınca Özbekler düzensiz bir şekilde saldırıya geçtiler. Bahadır Han ile mücadeleye giren Özbekler, Babürlü askerlerinin saldırıları karşısında tutunamayarak çöllere doğru kaçtılar. Ertesi gün Babürlü birlikleri Özbeklere karşı harekete geçtiler.

⁴⁶⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 697.

⁴⁶⁶ Yeketaz (يکۀ تاز), rakipsiz atlı, süvari anlamına gelmektedir. Bkz. Kadir Golkarian (Guldiken), *Rahnama: Farsça-İngilizce-Türkçe Sözlük*, (Tehran: Rahnama Press, 2007), 1905.

⁴⁶⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 698-699.

Özbekler de mücadele için tekrar toplandılar. İki taraf arasında vuku bulan mücadelede Özbekler tekrar geri püskürtüldüler. Babürlüler konuşlanmak üzere Dost Beğ köprüsü civarına geldiklerinde bir grup Özbek, onlara saldırmak amacıyla Belhab kıyısında konuşlandı. Babürlü birlikleriyle mücadeleye giren bu Özbek askerleri geri püskürtüldüler. Onların birçoğu Belhab’a atlayarak boğuldular.⁴⁶⁸

Özbekler, sabah olduğunda yol üzerinde bulunan bahçe duvarları ve ağaçlar altında dinlenmekte olan Babürlülere saldırdılar. Tüfekli Özbek askerleri, bazı Babürlü askerlerini öldürdüler. Ali Merdan Han, bu durumdan haberdar olunca ağaç altındaki birlikleri harekete geçirerek peş peşe saldırılar yaptı ve onları bu tacizlerinden dolayı cezalandırdı.⁴⁶⁹ Bu mücadele sırasında Abdulaziz Han’ın Divanbeği Sivenc Beğ, sağ elinden darbe aldı ve üç parmağı koptu. Babürlü birlikleri, öğle vakitlerinde iki geçidi bulunan ve bu geçitleri Özbekler tarafından tutulmuş olan bir nehre ulaştılar. Bunun üzerine Şehzade tarafından görevlendirilen Mirateş Mutemed Han, kendisinin ve Ali Merdan Han’ın tüfekçilerinin yanı sıra Babürlü topçuları ile Özbekleri nehrin kıyısından püskürttü. Bazı Özbekler nehir kıyısında kalarak Babürlülerden merhamet dilediler. Mutemed Han, bu durumu Şehzade Evrengzib’e bildirdi. Şehzade, barış önerisinde bulunmak için karşıya geçmek isteyen hiç kimsenin engellenmemesi talimatını verdi.⁴⁷⁰

Bu mücadelelerde hem Şehzade’nin, hem de Abdulaziz Han’ın ordusu oldukça yıpranmıştı. Evrengzib’i mağlup etme uğraşları boşa çıkan ve onun cesaretine şahit olan Abdulaziz Han anlaşma yapmak istiyordu.⁴⁷¹ Abdulaziz Han, yaşanan bu hadiselerden sonra Şehzadeye iki süvari gönderdi. O, bu süvariler vasıtasıyla kendisinin sunacağı bazı teklifleri Şehzadeye bildirmesi için bir kişinin gönderilmesi ricasında bulundu. Şehzade, güvenilir ve deneyimli iki adamını bu süvarilerle gönderdi. Daha önce İmam Kulu Han’ın Divanbeği görevinde bulunmuş olan Mirak Şah, Şehzade’nin adamlarını iki tarafın ordusunun orta noktasında karşıladı. Mirak Şah, Şah Cihan’ın Belh ve Bedehşan’ı Nezir Muhammed’e geri vermeyi amaçladığının bilindiğini, bu toprakların Nezir Muhammed’in oğlu Subhan Kulu Sultan’a verilmesi durumunda Abdulaziz

⁴⁶⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 390.

⁴⁶⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 454.

⁴⁷⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 390.

⁴⁷¹ Bir gün iki taraf arasında şiddetli bir şekilde süren mücadele akşam namazı saatine denk gelmişti. Şehzade Evrengzib, etraftaki şiddetli mücadeleyi önemsemeksizin yere bir örtü serdi ve namazını kıldı. Buhara ordusu hayranlıkla bu manzarayı izledi. Abdulaziz Han, bu manzara karşısında mücadeleyi durdurdu ve “böyle bir insanla mücadele eden biri kendi sonunu hazırlar” uyarısını yaptı. Bkz. Muhammed Saqi Müst’ad Khan, *Maâsir-i-Âlamgiri*, Çev: Sir Jadunath Sarkar, (Calcutta: Royal Asiatic Society of Bengal, 1947), 317.

Han'ın bundan memnun kalacağını bildirdi. Şehzade Evrengzib, onların talebine karşılık gönderdiği cevapta bu hususu Şah Cihan'a ileteceğini ve aldığı talimat doğrultusunda hareket edeceği cevabını verdi.⁴⁷²

Şehzade Evrengzib kontrolündeki Babürlü ordusu Yanderek civarında konuşlandı. Bir grup Özbek akşama doğru Babürlü birliklerinin yakınındaki bahçeye doğru ilerlediler ve tekrar savaş için hazırlandılar. Fakat sonunda Babürlü birliklerinin saldırılarıyla tekrar dağıldılar. Sabah olduğunda bir Özbek kumandan, Özbekler arasında bazı önemli şahısların gelerek ordugahın dışında beklediklerini, kendilerinin bazı talep ve düşüncelerinin Şehzadeye iletilmesi için bir güvenilir kişinin görevlendirilmesini istediklerini bildirdi. Şehzade bunun üzerine bu iş için bir adamını gönderdi. Bu görevli vasıtasıyla Yalangtuş ve Beğ Oğlu'nun Şehzade Evrengzib'in huzuruna gelmesi ve bazı acil meseleler üzerine tartışılması için Babürlü maiyetinin birkaç gün daha kalması önerisi yapıldı. Şehzade, bu teklife sıcak bakmadı. O, ilerleyişinin başlamış olduğunu, beklemesinin oldukça sıkıntıya sebep olacağını. Ancak Belh'e döndükten sonra onların üzerinde tartışılmasını istedikleri konuları görüşülebileceğini bildirdi.⁴⁷³

Babürlü ordusu bu görüşmeler sonrasında Yolbug'e da konuşlandı, ertesi gün ise Belh civarına erişti. Özbekler bu süre zarfında Babürlülere saldırıda bulunmadılar. Fakat onları yakından takip ederek Şehab civarında üç gün geçirdiler. Yukarıda bahsedilen görüşmeler, Özbek ordusu içerisinde bu mücadelelerin barış ile sonuçlanması görüşünün hakim olmasına sebep olmuştu. Bunun neticesinde Alamanlar devam eden günlerde 200-300 tane at getirdiler ve onları Babürlü birliklerinden bazı askerlere sattılar. Bu hafta sürekli cereyan eden mücadelelerde yaklaşık 5000-6000 Özbek hayatını kaybetti. Babürlü birlikleri içerisinde 1000'e yakın asker öldü.⁴⁷⁴

Şehzade, ordu ağırlıklarını Belh'e bırakmadan Özbekleri tam manasıyla yenilgiye uğratmanın mümkün olmadığı kanaatine varmıştı. Şehzade, ordunun ağırlıklarını oğlu Muhammed Sultan sorumluluğunda Belh'e bıraktıktan sonra gerekli hazırlıkları yapıp Özbeklerle mücadele için harekete geçmeye karar verdi. Abdulaziz Han, Şehzade'nin bu kararından haberdar oldu. Ayrıca Özbeklerin Babürlü birliklerinin koruması altındaki

⁴⁷² Lahori, *Padişahname*, C. II, 700-701.

⁴⁷³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 391.

⁴⁷⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 456.

fakir ve savunmasız ahalinin mallarını yağmalama hususunda cesaretlerinin kırılmış olduğunu, hatta onların bazılarının evlerine doğru harekete geçtiğini öğrendi.⁴⁷⁵

Abdulaziz Han, nehrin Belh tarafında kalmanın tehlike arz ettiği düşüncesiyle Şahrak'a doğru harekete geçti. O, Şehzade Evrengzib'in kendisini takip edeceği korkusuyla bu muntıkada bulunan ekili arazileri ateşe verdi ve niyetinin Bedeşşan'a doğru gitmek olduğunu duyurdu. Ancak asıl amacı Hulm'dan sonra Bedeşşan'a gitmek yerine sola, yani Buhara istikametine yönelmekti. O, Ceyhun Nehri'ne doğru 20 kuruh mesafeyi bir günde aştı. Abdulaziz Han ve Özbekler İvac geçidi üzerinden nehri geçmeye çalıştılar. Özbeklerin bir kısmı nehri geçmeyi başardı. Çok sayıda Özbek yükselen suları geçemeyerek boğuldu.⁴⁷⁶

2.6. Babürlülerin Belh ve Bedeşşan'dan Çekilmesi (1647-1648)

2.6.1. Belh ve Bedeşşan'ın Nezir Muhammed'e Geri Verilmesi (1647)

Belh'de yaşanan bu hadiseler, Şehzade Evrengzib'in elçileri vasıtasıyla Şah Cihan'a iletilmişti. Şah Cihan, Nezir Muhammed'in Meymene Kalesi kuşatmasını kaldırdığını ve Belçirak'a ilerleyerek burada endişeyle Maverünnehir'in bütün Özbek birlikleri ile Babürlü ordusuna karşı hareket geçmiş olan Abdulaziz Han ve diğer oğullarının kumandasındaki mücadelelerin sonucunu beklediğini öğrendi.⁴⁷⁷ Nezir Muhammed, Özbeklerin Babürlü birlikleri karşısında başarısız olması neticesinde geri çekildiklerinden haberdar oldu. Bunun üzerine Şehzade Evrengzib'e geçmişte yapmış olduğu hatalarından dolayı pişmanlıklarını ifade ederek özür dilediği bir mektup gönderdi. Nezir Muhammed, ayrıca kötüye giden kaderini Babürlü saltanatı vasıtasıyla tekrar kurtarmak için Şehzade Evrengzib ile görüşme talebinde bulundu.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 391-392.

⁴⁷⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 706-707.; Babürlü ordusunun Belh bölgesinde tutunmasının zorlaştığı bu dönemde çok sayıda Hindistan'lı esir edilerek Buhara topraklarında köle olarak satıldı. Bu esirler arasında Hindistan'lı tüccarlar da bulunmaktaydı. Bu tüccarlardan biri olan Alaadin Han adlı bir şahıs 1645 senesinde Belh'de ticaret amacıyla bulunmaktaydı. O, iki sene içerisinde mallarını sattıktan sonra evine dönerken yakalanarak esir edildi ve üç yıl sonra da Hive Hanlığı'na esir olarak satıldı. Alaaddin Han'ı bir Tatar kadın sahiplendi. O, bir süre sonra çaldığı bir ata binerek kaçtı. Ancak Çernoyar'da yakalanarak 1661 yılında Astrahan'a gönderildi. Burada ona Hristiyan olmak için Rus çarına başvurması söylendi. Alaadin Han'ın yaşadıkları, Babürlü-Buhara ticari ilişkilerinin nadir örneklerindendir. Bkz. Muzaffar Alam, "Trade, State Policy and Regional Change: Aspects of Mughal-Uzbek Commercial Relations, C.1550-1750", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 37/ 3 (1994), 207.

⁴⁷⁷ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 109.

⁴⁷⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 393.

Evrengzib, onun bu ricasını kendisinin bazı düşünceleri ile birlikte Şah Cihan'a ilettili. Babürlü hükümdarı, bir süre sonra oğluna cevap yolladı. Babürlü hükümdarı göndermiş olduğu mektubunda Nezir Muhammed'in talebine sıcak baktığını bildiriyordu. Aslında son Belh saldırılarının başladığı andan beri Şah Cihan, Belh ve Bedehşan'ın karışıklık ve anarşiden kurtarıldığı vakit buraların Nezir Muhammed'in kontrolüne bırakılması gerektiğı görüşüne varmıştı. Nezir Muhammed, bu görüşü hafife almış ve hızla İran'a hareket etmişti. Ancak burada hayal kırıklığına uğrayınca geri dönmüşti. O, Kalmuk ve diğer mütteliklerinin önerileriyle Meymene Kalesi'ni kuşatmıştı. Fakat bütün gayretlerine rağmen kaleyi ele geçiremeyeceğini anlayınca Belçirak'a doğru harekete geçmişti.⁴⁷⁹

Nezir Muhammed'in habercilerinin getirdiğı bilgilere göre Şah Cihan'ın görevlileri, Belh ve Bedehşan'da köylülere tohum ve pulluk vererek onların tarlalarını ekmelerini sağlıyorlardı. Buna ilaveten Alamanların saldırılarıyla ekinleri zarar gören ahali evlerini terk etmek zorunda kalmıştı. İhtiyaç maddelerinin ve tahıl ürünlerinin kıtlığından dolayı ordu kumandanları oldukça bıkkın bir hale gelmişlerdi ve buralarda daha fazla kalmak istemiyorlardı. Ayrıca Şah Cihan, Şehzade Evrengzib'in mektubundan onun da buralarda kalmak hususunda isteksiz olduğunu sezmişti. Bütün bunları göz önünde bulunduran Şah Cihan, Şehzade Evrengzib'e bir ferman yolladı. Mektubunda Nezir Muhammed'in gelip onunla görüşmesi şartıyla Belh ve Bedehşan'ı vermesini, daha sonra da bütün Babürlü birlikleri ile Hindistan'a dönmesi talimatını verdi. Şah Cihan, bu talimatın akabinde Kabil'den ayrılarak 1647 yılının sonlarında Lahor'a vardı. O, Şehzade Muhammed Evrengzib'in Hindikuş geçidini aşıp Lahor'a doğru yönelinceye kadar Şehzade Şah Şuca Bahadır'ın Kabil'de kalmasını uygun bulmuştu.⁴⁸⁰

Nezir Muhammed, Babürlü hükümdarının talimatından haberdar olunca Şehzadeye bir adamıyla haber yollayarak Tahir Han'ın kendisinin yanına gönderilmesini istedi. Şehzade Evrengzib, onun taleplerini öğrenmek, pişmanlıklarını dindirmek ve onu Belçirak'tan Belh'e getirmek için Tahir Han'ı kendi bahşısı Ataullah Han ile Nezir Muhammed'e gönderdi. Şehzade Evrengzib, ayrıca adamları vasıtasıyla dostça kaleme almış olduğı bir mektup ile mücevher işmeli bir kılıç gönderdi. Şehzade bu iki şahsı göndermeden önce Nezir Muhammed'in elçisine devlet hazinesinden 1.500 rupiye karşılık gelen 30.000 şahiyi sundu. Şehzade, adamlarına Nezir Muhammed'in

⁴⁷⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 393-394.

⁴⁸⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 393-394.

taleplerini öğrenmelerini, güvenliğı hususunda onun endişelerini gidermelerini ve kendisini bilgilendirmelerini istemişti. Tahir Han ve Ataullah, Nezir Muhammed'in yanına gelerek ona Şehzade'nin kılıcını ve mektubunu iletiler. Nezir Muhammed, Belh'e hareket etmeden önce çok sayıda taraftarının ve ordugah ağırlıklarının güvenli bir yere bırakılması için Meymene Kalesi'nin kendisine verilmesini istedi.⁴⁸¹

Nezir Muhammed'in bu isteğinden haberdar edilen Şehzade, ona “*Şah, Belh ve Badehşan'ı size verirse buralara ek olarak Meymene Kalesi'ni de verir, bunu söylemeye gerek yok. Ancak Belh'e gelmeden bu meselenin dillendirilmesi gereksiz*” cevabını verdi. Nezir Muhammed, bu cevaba üzüldü ve “*Eğer Şah Belh'i bana vermek isteseydi Meymene Kalesi'nin de verilmesine karşı gelmezdi.*” cevabını verdi. Tahir Han, Nezir Muhammed'in endişelerini gidermeğe çalışsa da başarılı olamadı. Nezir Muhammed, kendi adamlarından Muhammed Ali ve Aşır Kulu Hacı'yı yazılı bir antlaşma yapmaları maksadıyla Ataullah'la beraber Şehzade'nin yanına gönderdi. Şehzade, Nezir Muhammed'in istediğı şekilde bir yazılı antlaşma yapmış ve onun adamlarını bu antlaşma ile geri göndermişti. Nezir Muhammed, antlaşma metnini aldıktan sonra Belçirak'tan harekete geçti. Ancak korkuları nedeniyle manasız önlemler alıyor, her konakladığı yerde gereksiz yere zaman harcayarak yavaş hareket ediyordu.⁴⁸²

Şehzade Evrengzib, bu durumdan haberdar olunca Bahadır Han'ı Belh'den bir ordu ile Şibergan'a doğru harekete geçmesi için görevlendirdi. Bahadır Han, eğer Nezir Muhammed Belh'e gelme hususunda samimi ise onu nezaket içerisinde karşılayarak Belh'e getirecek, aksi takdirde saldırıya geçmek suretiyle onu cezalandıracaktı. Bahadır Han'ın kendileri istikametinde harekete geçmiş olduğunu öğrenen Nezir Muhammed ve ona tavsiyede bulunan bir grup Kalmuk korkuya kapıldı. Kalmuklar eğer Nezir Muhammed Han, Şehzade ile görüşmeyi ertelemek için bir bahaneye başvurursa Bahadır Han'ın hiç şüphesiz kendilerini cezalandırabileceğini ifade ettiler. Kalmuklar, Babürlülere karşı koymak için yeterince güce sahip olmadıklarından Nezir Muhammed'i terk etmek zorunda kalabileceklerini, aile ve itibarlarını korumak amacıyla Şehzade'nin tarafına geçebileceklerini ifade ettiler.⁴⁸³

Nezir Muhammed, bunu duyunca endişesi daha da arttı. O, Kalmuklar taifesinin serdarı Kefş Kalmuk'a Ataullah Han ile birlikte ilk önce Bahadır Han ile görüşüp onu geri

⁴⁸¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 396-397.

⁴⁸² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 10.

⁴⁸³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 11.

göndermesini, akabinde de Şehzade'nin yanına giderek kendisinin onunla görüşmek istediğini bildirdiği mektubunu vermesini istedi. Kefş Kalmuk Şibergan'a varınca Bahadır Han'a karşı *"Meymene Kalesi verilmediği için Nezir Muhammed'in kafası rahat değil ve güveni yok. Eğer Şibergan'ı boşaltıp Nezir Muhammed Han'a vererseniz burada binekleri dinlendirecek, ağırlıklarını bırakarak Şehzade'yi görmeye gidecek. Eğer bu kabul edilmezse Nezir Muhammed geldiği yolu takip ederek geri dönecek"* iddiasında bulundu. Bahadır Han, Şibergan Kalesi'ni boşaltarak Kefş Kalmuk'a bıraktı, ardından da ilerleyerek Hatab köprüsü civarında ordusunu konuşlandırdı.⁴⁸⁴ Bahadır Han daha sonra Kefş Kalmuk'u Ataullah eşliğinde Şehzade'nin huzuruna gönderdi. Kefş Kalmuk, Şehzade'nin huzuruna varınca Nezir Muhammed'in mektubunu ilettiler ve onun geleceğini garanti etti. Şehzade Evrengzib, Nezir Muhammed'i karşılamak için Belh kale kumandanı Zülkadir Han Türkmen hariç ordunun bütün kumandanlarıyla harekete geçti.⁴⁸⁵

Şehzade, kısa sürede Feyzabad civarına vardı ve burada konuşlandı.⁴⁸⁶ O, burada Kefş Kalmuk'a devlet hazinesinden 60.000 şahi ve 1 hilat bağışta bulunduktan sonra Nezir Muhammed'in yanına dönmesi için izin verdi. Bahadır Han, Kefş Kalmuk'u Belh'e, yani Şehzade'nin yanına gönderdikten sonra Nezir Muhammed'den kendisine bir mektup geldi. Nezir Muhammed mektubunda şöyle diyordu: *"Daha önceden görüşüldüğü üzere benim Şehzade Evrengzib ile yapacağım görüşme Çemtal civarında Hatab köprüsü yakınlarında yapılacaktı. Ancak bu gereksiz karışıklığa sebep olabilir. Ben, Şehzade ile şehrin dışında görüşmeye karar verdim. Dolayısıyla sizi arkadan Feyzabad'a kadar takip edebilmem için adamlarınızla şehre geri dönmelisiniz. Ben buradan Şehzadeye bir adamımı göndererek şehrin civarında onun uygun olabileceğini düşündüğü herhangi bir yerde kendisiyle görüşebileceğimi bildireceğim."* Bahadır Han, eğer maiyetindeki Babürlü birlikleri Hatab köprüsünden ayrılmazsa Nezir Muhammed'in asla Şibergan'a gelmeyeceğine emin oldu. Bundan dolayı bulunduğu yerden ayrılarak Şehzade'nin ordugahına erişti.⁴⁸⁷

Şehzade Evrengzib ve Nezir Muhammed arasında yapılması planlanan görüşmenin tarihi 3 Ekim 1647 olarak belirlendi. Ancak görüşme tarihi geldiğinde Nezir Muhammed'in hastalığından dolayı Kefş Kalmuk ve bazı kumandanlar eşliğinde torunu

⁴⁸⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 11.

⁴⁸⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 398.

⁴⁸⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 12.

⁴⁸⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 398.

Muhammed Kasım'ı (Hüsrev'in oğlu) gönderdiği, onların Hatab köprüsünün 2 kuruh mesafe ötesine ilerledikleri haberi geldi. Şehzade Evrengzib, Muhammed Kasım'ı karşılamak amacıyla Bahadır Han ve diğer emirlerin eşliğinde oğlu Muhammed Sultan'ı görevlendirdi. Muhammed Sultan, aldığı talimat doğrultusunda Muhammed Kasım'ı karşıladı ve onu babasının huzuruna getirdi. Şehzade görgü kuralları gereği Muhammed Kasım'a sarıldı ve onu hemen yanına oturttu.⁴⁸⁸ Kefş Kalmuk daha sonra Nezir Muhammed'in aniden hasta olmasından dolayı gelemediği ve bu yüzden özür dilediği mektubunu ilettili. Şehzadeye planlanan görüşmeye gelmesi gereken Nezir Muhammed'in sözünde durmadığı şüphelerini gidermek için kendisini temsilen Muhammed Kasım'ı gönderdiğini ifade etti.⁴⁸⁹

Şehzade, Muhammed Kasım'ı gönderdikten sonra Bahadır Han, Raca Ci Singe ve ordunun diğer ileri gelen simalarıyla görüş alış verişinde bulundu. Şehzade, onlara kıtlık nedeniyle arpa, buğday fiyatlarının yükseldiğini, kışın yaklaştığını ve burada kalmanın daha da zorlaşabileceğini ifade etti. Ayrıca Şah Cihan'ın Belh ve Bedehşan'ın Nezir Muhammed'e bırakılması talimatını göndermiş olduğunu söyledi. Ancak Nezir Muhammed'in hasta olduğunu öne sürerek gelmemesi ve yerine torununu göndermiş olmasından dolayı Şah Cihan'ın görüşüne başvurmadan bölgeden ayrılmak istemediğini dile getirdikten sonra ise onların görüşlerine başvurdu.⁴⁹⁰ Ordunun ileri gelenleri, bu gelişme hakkında Babürlü hükümdarının cevabının beklenmesi durumunda karın bütün yolları kapatabileceğini ve Hindikuş dağlarından geçmenin mümkün olamayacağını dile getirdiler. Onlar bu yüzden Şehzadeye Belh civarındaki idarecileri ve kale kumandanlarını geri çağırması gerektiğini söylediler.⁴⁹¹

Bu sırada Özbek ve Alamanlardan oluşan çok sayıda ücretli askerin Ceyhun Nehri'ni geçtikten sonra yerleşim alanlarına doğru harekete geçtikleri haberleri geldi. Onlar karşılarına çıkan herkese saldırmaya başlamıştı. Şehzade, bunun üzerine Saadet Han'ı getirmesi için Raca Ci Singe'yi Tirmiz'e yolladı. Şehzade ayrıca Rüstem Han'ı Endhud'dan, Şad Han'ı da Meymene'den geri getirmesi için Bahadır Han'ı göndermeyi planlıyordu. Bu sırada Rüstem Han'dan bir mektup geldi. Bu mektupta Rüstem Han, ülkenin Nezir Muhammed'e verilmesi gerektiğini ifade ediyor, kendisinin Endhud'dan

⁴⁸⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 12.

⁴⁸⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 399.

⁴⁹⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 12.

⁴⁹¹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 109.

Meymene'ye gitmiş olduğunu, Meymene'den Şad Han'ı alıp onunla birlikte Sançarık yoluyla Kabil'e doğru harekete geçtiğini bildiriyordu.⁴⁹²

Şehzade Evrengzib, bütün Babürlü birlikleri ile beraber Feyzabad civarından harekete geçerek Belh şehri civarındaki bir düzlüğe konuşlandı. Şehzade burada Belh'i Nezir Muhammed'e, Belh Kalesi'ni de Muhammed Kasım ve Kefş Kalmuk'a terk etti.⁴⁹³ Şehzade, Muhammed Kasım veda için yanına geldiğinde ona işlemeli bir hançer, altın eğerli bir at ile devlet hazinesinden 50.000 rupi hediye etti. Şehzade 5 lek rupi değerindeki 50.000 maund⁴⁹⁴ tahılı da Nezir Muhammed'e verdi. Eğer Nezir Muhammed'in kendisi planlanan görüşmeye gelmiş olsaydı ona Şah Cihan adına 4 lek, kendi adına ise 1 lek miktarında para yardımında bulunacaktı. Nezir Muhammed bu vesileyle devlet işlerinde ihtiyaç duyacağı bir miktar para elde etmiş olacaktı. Bu sırada Raca Ray Singe, Saadet Han eşliğinde Tirmiz'den döndü ve orduya dahil oldu. Belh ve Bedeşan saldırılarının başından sonuna kadar ele geçirilen topraklar Nezir Muhammed Han'a bırakıldı. Belh ve Bedeşan bölhesindeki mücadelelerde Babürlü devlet hazinesinden toplam 2 kurur rupi para harcandı.⁴⁹⁵

2.6.2. Şehzade Muhammed Evrengzib'in Geri Dönüşü (1647-1648)

Şehzade Evrengzib, 13 Ekim 1647 tarihinde bütün Babürlü birlikleri ile Kabil'e doğru harekete geçti. Şehzade, Ali Merdan Han ve birliklerini sağ cenaha, Raca Ci Singe ve adamlarını sol cenaha, Bahadır Han'ı ise artçı birliklerde görevlendirdi.⁴⁹⁶ Saldırı için fırsat kollayan Özbek asilerinin engellenmesi, onların ordunun dar geçit ve boğazlardan ilerlerken arkada kalanlara Özbeklerin zarar vermesini engellemek amacıyla Mirateş Mutemed Han Purtehi Rac Rathor'u Babürlü topçuları ile birlikte öncü birlik olarak görevlendirildi. Bir gün içerisinde bütün ordunun Arşek geçidini aşması oldukça zor bir mesele idi. Şehzade Evrengzib'in kendisi geçidi güvenli bir şekilde geçtikten sonra diğer tarafta Ali Merdan Han ile birlikte ordunun tamamı geçinceye kadar bekledi. Şehzade Evrengzib, Bahadır Han'ı ordu ağırlıkları ve teçhizatların geçişine yardım amacıyla geçidin ağzında görevlendirdi. Şehzade ayrıca hergün yakacak ve hayvan

⁴⁹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 398-399

⁴⁹³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 13.

⁴⁹⁴ 1 maund= 40 sir= 8 pasri= 37.32422 kg'dır. Bkz. S. 44 Shailaj Kumar Shrivastava, "Measurement Units of Length", *Mass and Time in India Through the Ages, International Journal of Physical and Social Science*, 7/5, (Mayıs:2017), 44.

⁴⁹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 400.

⁴⁹⁶ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 110.

yiyeceği toplamak için görevlendirdiği bazı birlikleri korumak için bazı birlikleri görevlendirirdi.⁴⁹⁷

Bir gün Şemşir Han, Hoşhal Beğ Kaşgari ve onun diğer hemşerileri bu görevden gelirken Özbekler, bu birliğin küçük olduğunu fark etti ve yaklaşık 5.000 süvari ile harekete geçtiler. Özbek birlikleri durduktan sonra Şemşir Han ve onun adamlarının etrafını kuşattılar. Diğerleri ise bazı yüksek mevkilerde konuşlanmıştı. Bahadır Han, bu durumdan haberdar olunca Şemşir Han'a yardımcı olmak için harekete geçti ve bu yağmacı Özbeklerin bir kısmını öldürdü, geriye kalanlar ise kaçtılar. Bu çarpışmada az sayıda Babürlü askeri de yaralandı. Buradaki bekleyişin üçüncü gününde ordunun geri kalanı Arşek geçidini aşarken bir grup Alaman birliği ortaya çıktı. Bunun üzerine Nazar Bahadır Hişegi, Mehiş Das Rathur'un oğlu Ratan ve bazı diğerleri onlara karşı bir taraftan saldırıya geçtiler. Diğer taraftan da topçu birlikleri ile Mutamad Han ve Şehzade Evrengzib'in bazı adamları saldırıya geçti. Özbekler bu beklenmedik durum karşısında dehşete düştüler ve kaçtılar. Onlar Babürlü birlikleri tarafından takip edildi ve bazıları öldürüldü ve yaralandı.⁴⁹⁸

Şah Cihan, Belh'in güneyinde bulunan Guri ve Kehmerd kalelerinin Nezir Muhammed Han'a verilmemesini, bu kalelerdeki kumandanlarının yerlerinde kalmasını istemişti. Ancak kale kumandanları bu talebe razı olmamışlardı.⁴⁹⁹ Babürlü birlikleri Hacı Zeyd yoluyla Guri'den harekete geçtiler. Surhab kıyısının ilerisinde yolların engebeli olması, Özbek ve Hazaraların saldırıda bulunma ihtimalini göz önünde bulunduran Şehzade, Ali Merdan Han'ı orduyu koruması için arkada görevlendirdi. Ancak Bahadır Han ve Ali Merdan Han'ın ordunun sol kanadı arasındaki mesafe 2 kuruh mesafeye kadar açılmıştı. Hazara ve Özbek grupları bu durumdan yararlanarak Babürlü ordusunun ağırlıklarını yağma etmişlerdi. Bu saldırılarda Babürlü ordusunun hazinesi de zarar görmüştü. Zülkadir Han ve Nurul Hasan birlikleriyle Hazarala ve Özbek gruplarına saldırıya geçmişti, mücadele akşama kadar sürmüştü. Ali Merdan Han'ın birliklerinin yardıma gelmesiyle Özbek ve Hazara grupları geri püskürtüldüler.⁵⁰⁰

Şehzade'nin kontrolündeki Babürlü birlikleri Şibergan'ın ötesine geçtikten sonra Çarçeşme'ye doğru ilerlerken yolun darlığı ve dikliği bazı askerlerin yaralanmalarına

⁴⁹⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 14.

⁴⁹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 400-401.

⁴⁹⁹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 110.

⁵⁰⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 15.

sebeup olmuştu. Yolu şaşıran bazı askerler, yanlış yola girdikten sonra dik yamaçtan aşağı inerken yük taşıyan bazı hayvanlar yükleriyle yuvarlanarak ölmüşlerdi. Babürlüler, daha sonra Çarçeşme Dağı'ndan Hindikuş Dağları'na doğru hareket ettiler. Onlar, ilk önce Şehzade Evrengzib'in Hindikuş geçidini aşmasına karar verildi. Ali Merdan Han Şehzade'yi takip edecek, akabinde de hazine, erzak, savaş topları ve bazı ağırlıklar geçitten geçirilecekti. Dönüş yolunda Babürlü ordusunun artçı bölümünde bulunan Bahadır Han, ve Raca Ci Singe ise bir süre Surhab'da bekleyecek, geçidi en son onlar geçeceklerdi. Şehzade geçidi aştıktan sonra Hindikuş dağlarından ilerleyişini devam ettirdi. Şehzade ilerlerken havada şiddetli çok soğuk değildi, fakat önceden kar yağmış olduğu için ilerlemekte zorluk yaşadı. Şehzade Evrengzib ilk önce Gurbend'e, Çarika üzerinden Kabil'e geldi.⁵⁰¹

Şehzade'nin ardından harekete geçen Ali Merdan Han, geçidin alt tarafında konuşlandı. Ancak gece yarısı kar yağmaya başlamış, aralıksız sabaha kadar devam etmişti. Ali Merdan Han, kar durunca birlikleriyle harekete geçerek geçidi aştı ve Şehzade'den birkaç gün sonra Kabil'e girdi. Şehzade Evrengzib, Hindikuş geçidine hareket ettiğinde yolların dar ve geçidin aşılması zor olduğundan Raca Ci Singe'nin geride kalmasına karar vermişti. Ali Merdan Han'dan sonra harekete geçen Raca Ci Singe, Çarçeşme dağını geçtiği sırada şiddetli bir kar yağışı başlamış ve günlerce devam etmişti. Kar yağışı son buluncaya kadar beklemiş, yağış durunca harekete geçmişti. O, Hindikuş geçidine varınca burada da kar yağışı başlamıştı. Raca Ci Singe üç gün süren kar yağışından sonra bu geçidi aşabilmişti.⁵⁰²

Ordu hazinesini korumakla görevli olan Zülkadir Han, Hindikuş geçidine 4 kuruh mesafe uzaklığa varınca kar fırtınasının yaklaşmakta olduğunu fark etmişti. O, ordu hazinesini kar bastırmadan geçitten geçireceğini umut ediyordu. Ancak kar develerin ilerleyişini imkansız hale getirecek kadar yağmıştı. Kardan dolayı neredeyse develerin yarısı ilerleyemiyordu. Zülkadir Han, bütün gayretlerine rağmen geçidi aşamamış, durmak zorunda kalmıştı. Şiddetli soğuk nedeniyle süvari ve piyadeler dağılmış, az sayıda Şah Cihan'ın askeri haricinde onun yanında dokuz asker kalmıştı. Zülkadir Han, kar fırtınasına rağmen hazineyi korumak amacıyla tepenin üzerinde kalmaya devam etti. Ertesi gün hazinenin bir kısmı yüklenmiş olan develerden bazıları harekete geçebilmişlerdi. O, bu develeri Gurbend'e doğru yönlendirmiş, bazı süvarileri de onlara

⁵⁰¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 15-16.

⁵⁰² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 401-402.

refakat etmeleri için görevlendirmişti.⁵⁰³ Zülkadir Han'ın kendisi hazinenin geriye kalanının güvenliğini sağlamak için bazı Babürlü askerleriyle kalmıştı. Onlar, kar ve şiddetli soğukta yedi gün yedi gece Hindikuş'un zirvesinde sınırlı yiyeceklerle kalmış, arkadan gelmekte olan Bahadır Han'ı beklemişlerdi.⁵⁰⁴

Bir süre önce Surhab'dan harekete geçmiş olan Bahadır Han, Hindikuş'a 2 kuruh mesafe uzaklıktaki Tang-Shahr geçidine varınca kar yağışı başlamış, gece boyunca yağın kar ertesi gün öğleden sonraya kadar devam etmişti. Bahadır Han'ın maiyetinde Babürlü ordusundan geriye kalan yorgun birlikler vardı. Bu sırada Hazaralar Bahadır Han'ın maiyetini yağmalamak için harekete geçmişlerdi. Bahadır Han ve maiyeti bu yağmacı Hazaraları geri püskürtmüşlerdi. Bahadır Han, Hindikuş geçidine vardığında burada bir gün bekledi. O, maiyetindeki askerleri önden gönderdi. Askerler geçidi Hindikuş geçidini aştıktan sonra da kendisi harekete geçti. Birliklerin çoğu, geceyi Hindikuş geçidinin zirvesinde geçirmişti. Aşılması zor yollar, şiddetli kar yağışı ve dondurucu soğuğun etkisiyle bitkin düşen bazı askerler ile yük hayvanları ölmüşlerdi. Bahadır Han, Hindikuş geçidi zirvesine varınca Zülkadir Han ona başından geçenler hakkında ona bilgi verdi.⁵⁰⁵

Bahadır Han, kendisine ait develeri üzerindeki yükleri indirdi ve harekete geçerek bu develere ordu hazinesini yükletti. Kalan hazineyi de diğer develere ve atlara yükletti. Bu sırada bir grup Hazara yağmacısı arkadan geliyordu. Onlar Babürlü maiyetinin az sayıda askerden ibaret olduğunu görünce hazineyi ele geçirmek amacıyla saldırıya geçtiler. Bahadır Han, maiyetiyle birlikte Hazaralara karşılık verdi. Bu mücadelede Hazaraların bir kısmı ölmüş, sağ kalanlar da kaçarak kurtulmuşlardı. Bahadır Han, daha sonra geride kalan bütün Babürlü maiyeti ile birlikte harekete geçti. O, Şehzade Evrengzib'den on dört gün sonra Kabil'e varmıştı.⁵⁰⁶ Babürlü ordusuna mensup toplam 10.000 asker Hindikuş geçidinden Kabil'e ulaşmaya çalışmıştı. Ancak bu askerlerden yarısı yolda hayatını kaybetmişti. Bunun yanı sıra çok sayıda fil, deve, at, öküz telef olmuş, orduya ait büyük miktarda eşya karlar altında kalmış veya taşınamadığı için vadilere

⁵⁰³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 402.

⁵⁰⁴ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 111-112.

⁵⁰⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 402-403.

⁵⁰⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 403.

gömülmüştü. Karlar erimeye başlayınca hayatını kaybeden askerlere ait kemik yığınları korkunç bir görüntü oluşturmuştu.⁵⁰⁷

Babürlü ordusu Belh'den döndüğü sırada Babürlü hükümdarı Lahor'dan Ekberabad istikametinde ilerlemişti. Şah Cihan ilk önce bir süredir Delhi'nin dışında inşa ettirdiği yeni başkenti Şahcihanabad⁵⁰⁸ adlı yerleşim merkezini ziyaret etmiş, başta Kızıl Kale (Lâl Kıl'a) olmak üzere yapımı devam etmekte olan çeşitli mekanlar hakkında bilgi edinmişti. Bu sırada Şehzade Evrengzib'in Hindikuş geçidini aştığını öğrenen Şehzade Şah Şuca Kabil'den babası Şah Cihan'ın yanına gelerek ona hediyeler sunmuştu. O, babası Şah Cihan tarafından daha önceki vazifesi olan Bengal valiliğine tayin edildi. Babürlü hükümdarı, bunun akabinde Şehzade Evrengzib'i Multan valiliğine, bir süre önce Keşmir'den çağırttığı Şehzade Murad Bahş'ı Dekken'deki dört şehrin idaresine, Ali Merdan Han'ın akrabası Hasan Beğ Zik'i ise Keşmir valiliğine atamıştı.⁵⁰⁹

2.6.3. Nezir Muhammed ile Bazı Diplomatik Temaslar (1648-1651)

Buhara hanı Abdulaziz, Belh ve Bedeşşan'ın kendisiyle birlikte hareket eden Subhan Kulu Sultan'a verilmesini istemiş, bu şekilde söz konusu bölge üzerinde hakimiyet sağlamayı amaçlamıştı. Şah Cihan bu teklifi kabul etmemiş, buraları Babürlü egemenliği altında hüküm sürmek şartıyla Nezir Muhammed'in idaresine bırakmıştı.⁵¹⁰ Babürlüler Belh ve Bedeşşan bölgesinden çekildikten sonra Nezir Muhammed'in ekonomik sıkıntıları nedeniyle Şah Cihan'dan sık sık para talebinde bulunması, onun buraları Babürlü egemenliğini altında yönettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Şah Cihan, Şah II. Abbas'ın Kandahar üzerine harekete geçtiği haberlerini alınca bir süredir bulunduğu yeni başkenti Şahcihanabad'dan harekete geçmiş, 28 Aralık 1648 tarihinde Lahor'a varmıştı. Şah Cihan'dan iki gün sonra da Belh elçisi Hacı Han Lahor'a gelmişti. Hacı Han, Babürlü hükümdarına Nezir Muhammed'in mektubunu ilettili. Nezir Muhammed Han mektubunda ekonomik durumunun kötü olması sebebiyle maddi yardım talebinde bulunmuş, ayrıca çocuklarının ve ailesinin geri gönderilmesini istemişti. Elçi, Nezir Muhammed'in göndermiş olduğu 18 atı Şah Cihan'a sundu. Ona getirmiş olduğu bu hediyelere karşılık 1 mücevher işlemeli kama ve 10.000 rupi bağış yapıldı. Onun maiyetinde bulunan görevliler ise 2.000 rupi ile ödüllendirildiler. Şah

⁵⁰⁷ Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni*, 167-168.

⁵⁰⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 526.

⁵⁰⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 396-406.

⁵¹⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 213.

Cihan, Özbek elçisi Lahor'a gelmeden dört gün önce 26 Aralık 1648 tarihinde Multan Valisi Şehzade Evrengzib ve Sadullah Han'ı Kandahar'ı geri almak için harekete geçen Şah II. Abbas üzerine göndermişti.⁵¹¹

Yaklaşık bir buçuk ay Kabil'de kalan Belh elçisi Hacı Han'a 15 Şubat 1649 tarihinde 10.000 rupi bağış yapıldı. Birkaç gün sonra ona 1 kaftan, gümüş koşum takımlı 1 at ve 10.000 rupi daha bağış yapıldığını görüyoruz. Elçinin maiyetindekilere ise 5.000 rupi bağış yapıldı. Hacı Han ve maiyetindekiler bu bağışlardan sonra Şah Cihan'ın müsadresiyle Belh'e dönmek üzere harekete geçtiler. Babürlü hükümdarı, Ali Merdan Han'a bir ferman göndererek Kabil hazinesinden 1 lek rupi paranın şehrin güvenilir birliklerinin kontrolünde Nezir Muhammed'e gönderilmesini emretti. Şah Cihan, Belh elçisini gönderdikten sonra 15 Mart 1649 tarihinde Lahor'dan Kabil'e doğru harekete geçti. Babürlü hükümdarı Peşaver'deki Bağ-ı Zafer'e geldiğinde ona Nezir Muhammed'in eşleri ve kızlarının Belh'e dönmek istedikleri talebi iletildi. Şah Cihan, bunun üzerine onları Kabil'e getirmesi için Rahmet Han'ı geri Lahor'a gönderdi, kendisi ise 16 Mayıs 1649 tarihinde Kabil'e girdi.⁵¹²

Yaklaşık iki ay önce, yani Şah Cihan'ın Kabil'den harekete geçmesinden bir süre önce, Nezir Muhammed'in vekili Muhammed Murad Beğ Babürlü hükümdarına elçi olarak gönderilmişti. Belh elçisi, Şah Cihan'ın Lahor'dan Kabil'e doğru harekete geçmiş olduğundan haberdar olunca Kabil'e gelerek burada onu beklemişti. Babürlü hükümdarı Kabil'e gelince Muhammed Murad Beğ ona Nezir Muhammed'in mektubunu ilettili. Birkaç gün sonra Belh'den gelen ikinci elçi Yadigar Beğ Cavlak da Nezir Muhammed'in mektubunu Şah Cihan'a sundu. O, Muhammed Murad Beğ'in ardından gönderilmiş olmasına rağmen hızlı bir şekilde ilerlemiş, sadece on gün içerisinde Kabil'e erişmişti. Bu elçilerin her birine kaftan ve 5.000 rupi armağan edildi. Bu hediyeleşme merasiminden üç dört gün sonra Nezir Muhammed'in Arslan Yasavul adlı bir elçisi daha Kabil'e geldi ve kendisiyle gönderilmiş olan bir alaca atı Şah Cihan'a taktim etti. Şah Cihan da Arslan Yasavul'a bir kaftan ve 2.000 rupi para bağışta bulundu. Ayrıca Muhammed Murad Beğ ve Yadigar Beğ Cavlak'a da gümüş koşum

⁵¹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 414-415.

⁵¹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 416-423.

takımlı birer at ve 500'er rupi de para bağışlandı. Onların maiyetindekilere ise 4.000 rupi para dağıtıldı.⁵¹³

Nezir Muhammed Han, Hacı Han aracılığı ile göndermiş olduğu mektubunda maddi destek talep etmekle birlikte çocuklarını görmek istediğini dile getirmişti. Şah Cihan Lahor'dan Kabil'e doğru harekete geçerken Hüsrev Sultan ve Behram Sultan'ın da ordugâha eşlik etmesini istemişti. Babürlü hükümdarının amacı, onları Kabil'den Belh'e göndermekti. Ancak onlar babaları Nezir Muhammed Han'a karşı öfke duydukları için Belh'e dönmeyi düşünmüyorlardı. Şah Cihan, bunun üzerine Kabil'e doğru harekete geçerken henüz olgunluk yaşlarına erişmeyen Abdurrahman'ı Belh'e göndermek için yanına almıştı. Şah Cihan, Kabil'e vardktan sonra Muhammed Murad Beğ ve Yadigar Beğ tarafından kendisine iletilen Nezir Muhammed Han'ın mektuplarında Abdurrahman Sultan'ın Yadigar Beğ eşliğinde mümkün olduğunca hızlı bir şekilde Belh'e getirilmesi talep ediliyordu.⁵¹⁴

Şah Cihan, genç Şehzadeye 1 kaftan, mücevher işlemeli 1 sarık, değerli taşlarla süslenmiş 1 kılıç, mücevherle süslenmiş 1 kalkan, biri altın ve diğer yaldız işlemeli eğer olan 2 at ve 30.000 rupi para hediye ederek onu Belh'e gönderdi. Abdurrahman Sultan, iki yıl, iki ay boyunca Babürlü topraklarında kalmıştı. Bu süreçte Şah Cihan'ın talimatıyla Şehzade Dara Şukuh onun eğitiminden sorumlu olmuştu. Abdurrahman Sultan, Kabil'den Belh'e gönderildiğinde Dara Şukuh ona 20.000 rupi tutarında değerli taş, mücevher, altın ve gümüşten eşyaların yanı sıra kıymetli hilatlar armağan etti. Yadigar Beğ de çeşitli hediyelerin yanı sıra 5.000 rupi ile ödüllendirildi. Yadigar Beğ, bunun akabinde Abdurrahman Sultan ile Belh'e doğru hareket etti. Bu elçi vasıtasıyla Nezir Muhammed'e 1 lek rupi gönderildi. Şah Cihan, bir süre önce Belh'e saldırmak için gelmiş olmasına rağmen Nezir Muhammed ile barışan Subhan Kulu Sultan'a babasına karşı iyi niyet sergilemesi karşılığında bir mücevher işlemeli kılıç, 50.000 rupi de para gönderildi. Bu hediyelerin iletilmesi için Muhammed Emin Barlas görevlendirildi. Kabil'e henüz gelmiş olan Kehmerd kale kumandanı Raca Racrup, Kehmerd'e kadar bu hediyeleri taşınmasından sorumlu olacak, daha sonra ise Muhammed Emin Barlas Belh'e kadar bu görevi üstlenecekti.⁵¹⁵

⁵¹³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 424.

⁵¹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 431.

⁵¹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 431-432

Bu sırada Rahmet Han, 5 Temmuz 1649'da Lahor'dan dönmüş ve Nezir Muhammed'in ailesini Kabil'e getirmişti. Nezir Muhammed'in eşlerinden ve kızlarından oluşan aile mensuplarının her birine hediyeler verildi ve paralar bağışlandı, daha sonra da Belh'e gönderildi. Babürlü topraklarına geldikleri ilk günden gidişlerine kadar onlara çok sayıda değerli mücevher ve toplam 3 lek rupi bağış yapıldı. Elçi Muhammed Murad Beğ 1 kaftan, 1 kama ve 500 rupi ile ödüllendirildikten sonra Nezir Muhammed'in ailesi ile Belh'e dönmek için izin aldı. Nezir Muhammed'in aile mensuplarına Belh'e kadar refakat etmek üzere Kabil Divan'ı Gazi Beğ ve Yad Ali Beğ Meydani'nin yanı sıra Şah Cihan'ın bazı adamları görevlendirildi. Görevlilere Belh yolculuğu esnasında zaman zaman durmaları, kadınların ve kızların dinlenmeleri için onlara fırsat tanınması talimatı verildi. Ayrıca görevlilere bu insanların güvenilir bir şekilde Belh'e götürülmesi için dikkatli ve teyakkuz halinde olmaları gerektiği vurgulandı.⁵¹⁶

Bu sırada Babürlü hükümdarı, ordusunun birinci Kandahar kuşatmasında başarısız olduğunu öğrendi ve Lahor'a geri döndü. Şah Cihan, Lahor'a geldikten sonra Subhan Kulu Sultan'ın elçisi Şah Nevaz Han onun huzuruna geldi. Elçi, Subhan Kulu Sultan'ın göndermiş olduğu atları Babürlü hükümdarına hediye etti. Elçi birkaç gün sonra Şah Cihan'a 18 at ve 9 deve daha hediye etti, karşılığında ise kaftan, altın kemer, kama ve 5.000 rupi ile ödüllendirildi. Kısa bir süre sonra da Ateş Kalmuk Belh'den Şah Cihan'ın huzuruna gelerek Nezir Muhammed'in ve Abdurrahman Sultan'ın mektuplarını ilettiler. Ateş Kalmuk, ayrıca 3 balya kıyafet ve 10 katır yüklü hediye Şah Cihan'a sundu. Bu hediyeler karşılığında Ateş Kalmuk'a 1 altın kama ve 7.000 rupi para verildi.⁵¹⁷

Bir süre sonra Ateş Kalmuk'a gümüş eğerli bir at ve 8.000 rupi para verildi, onun maiyetinde bulunan kişilere de hediyeler verilerek bağışlar yapıldı. Şah Nevaz Han'a da bir kaftan, bir gümüş kemer, 7.000 rupi hediye edildi. Ayrıca Subhan Kulu Sultan'a sunması amacıyla bir mücevher işlemeli kama teslim edildikten sonra geri dönmesine müsaade edildi. Babürlü hükümdarı Lahor'a geldikten kısa bir süre sonra Şahcihanabad'a gitmişti. Belh elçisi Ateş Kalmuk da Şahcihanabad'a gitmiş, burada icra edilen nevruz kutlamalarına iştirak etmişti. Bu kutlamalarda Ateş Kalmuk'a 5.000 rupi para hediye edildi. Yadigar Beğ Cavlak ve maiyetinde bulunan Nezir Muhammed Han'ın adamlarına 5.000, Abdurrahman Sultan'ın adamlarına ise 2.000 rupi bağış yapıldı. Ateş Kalmuk, Belh'deki ekonomik sıkıntılar hakkında bilgi vererek Şah

⁵¹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 432.

⁵¹⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 443-444.

Cihan'dan yardım talep etmişti. Şah Cihan bu talep üzerine Hacı Kasım ile Nezir Muhammed'e 1 lek rupi ve 2 lek rupi değerinde değerli taş ve mücevherler gönderdi. Şah Cihan bu elçi vasıtasıyla Abdurrahman Sultan'a da iyi dileklerini ifade ettiği bir mektup ve 10.000 rupi de para gönderdi.⁵¹⁸

Hacı Kasım'ın Belh'e harekâtından kısa bir süre sonra 1 Temmuz 1650 tarihinde Nezir Muhammed'in Hatka Singe Beğ Özbek adında elçisi Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Belh elçisi, Nezir Muhammed'in daha önceki elçiler vasıtasıyla bildirdiği taleplerini yinelediği mektubunu iletti. Belh elçisine Şahcihanabad'da 1 kaftan ve 4.000 rupi bağış yapıldı. O, Şahcihanabad'da çok fazla kalmadı, Belh'e geri dönerken kendisine tekrar 1 kaftan ve 4.000 rupi para bahşiş verildi. Şah Cihan, 22 Şubat 1651 tarihinde tekrar Şahcihanabad'dan Lahor'a doğru harekete geçmişti. Babürlü hükümdarı Sahrind'e vardığında, daha önceden Nezir Muhammed tarafından Subhan Kulu Sultan'ın hocalığına tayin edilmiş olan Katagan kabilesinin liderlerinden Şah Muhammed, iki oğluyla birlikte Şah Cihan'ın huzuruna geldi ve Şah Cihan'a 18 tane at hediye etti. Şah Cihan da ona 1 kaftan, 1 altın kama, gümüş eğerli 1 at ve 500 rupi bağışta bulundu.⁵¹⁹

Bu diplomatik ilişkiler sürerken Abdulaziz Han, Subhan Kulu Sultan'a önce Hulm'un, akabinde de Belh'in kontrolünü ele geçirmek üzere harekete geçmesi önerisinde bulundu. Çok geçmeden Nezir Muhammed, bundan haberdar oldu. Keş Kalmuk, Nezir Muhammed'in emriyle Subhan Kulu'nun yanına gitti ve onu ikna ederek Erk'e götürdü. Bunun akabinde Abdulaziz Han'ın sevk ettiği Bakıyüz'ün himayesindeki ordu Belh'i kuşattı. Bakıyüz her ne kadar Belh'i alamadan geri dönmüş olsa da kuşatmanın uzun sürmesi ve bu süreçte Nezir Muhammed'in kaleden çıkamamış olması nedeniyle yönetim işlerinde aksaklıklar meydana geldi. Ahalinin rahatsızlıklarını göz önünde bulunduran bazı Özbek emirleri, Nezir Muhammed'e idareyi Subhan Kulu'ya bırakarak hacca gitmesi önerisinde bulundular. Nezir Muhammed onların bu önerisi üzerine Subhan Kulu Sultan'ı tutsak etti, ardından da onu öldürttüğünü ileri sürdü. O, ayrıca Özbek emirlerini ve destekçilerini şiddetli bir şekilde cezalandırdı. Belh hakimi, akabinde Subhan Kulu Sultan'ı Keş Kalmuk ile Meymene ve Zefiran kalelerini Abdulaziz Han'ın adamlarından almaya sevk etti. Subhan Kulu Sultan ve Keş Kalmuk vuku bulan mücadelelerde esir düşmüşlerdi. Keş Kalmuk öldürüldü, Subhan Kulu Sultan ise Abdulaziz Han'ın itaatini kabul eder gibi görünüp, onun adamlarını oyaladı.

⁵¹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 244-249.

⁵¹⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 450-453.

Daha sonra Terdi Ali Beğ, Sivenc Beğ, Muhammed Beğ Kıpçak, Kulu Beğ ve Seyyid Atayı'nın başlarını keserek babasına yolladı ve ona bağlılığını bildirdi.⁵²⁰

Yaşanan bu hadiseden sonra Belh'deki seyyidler, hakimler (adli görevliler), nüfuzlu bazı şahıslar ve ordu, Subhan Kulu Sultan'ı Belh'e getirdiler. Nezir Muhammed, oğlunun gelmesiyle Belh'de daha fazla kalamayacağını anladı ve Hac farizesini yerine getirmek üzere Kâbe'ye gitmeye karar verdi. Belh hakimi son bir kez oğlu Subhan Kulu Sultan'ı görmek istedi, ancak oğlu bunu kabul etmedi.⁵²¹ Nezir Muhammed, bunun akabinde ailesyle birlikte Hindistan topraklarına geldi. Şah Cihan onu ve ailesini oldukça iyi bir şekilde ağırladı. Babürlü hükümdarı, Nezir Muhammed'e süslü bir kılıç ve 50.000 rupi de para, ailesine ise çeşitli hediyeler takdim etti.⁵²² Buradan Mekke'ye doğru harekete geçen Nezir Muhammed, Simnan yakınlarında vefat etti. Nezir Muhammed'in cenazesi Simnan'dan Medine'ye götürüldü, burada İmam Kulu Han'ın bulunduğu Cennetü'l Bâki'ye defnedildi.⁵²³

⁵²⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 94-97. Belh hakimi Nezir Muhammed, Subhan Kulu Sultan'ı rahatlıkla öldürtebilirdi. Ancak kendisine karşı muhalefet seslerinin yükseldiği böyle bir süreçte bunu yapacak gücü yoktu. Nezir Muhammed, Subhan Kulu Sultan'ı bu kaleleri almaya göndererek aslında ondan kurtulmayı hedeflemişti. Kefş Kalmuk gibi tecrübeli bir emirin bu mücadelede hayatını kaybetmesi bu seferin gerçekten de tehlikeli olduğunu ortaya koymaktadır. Subhan Kulu Sultan ise bu mücadelede sağ kalamayı başarak Belh'deki prestijini arttırmıştı. Onun Abdulaziz Han'ın önemli emirlerinin kafasını kesip Belh'e göndermesi, hayatta kaldığını bu şekilde ifade etmesi, Nezir Muhammed Han'ın Belh yönetimindeki gücünü zayıflatan bir hareket olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu hadiseyi Hun hükümdarı Teoman'ın oğlu Mao'tun'u Yüecilere esir göndererek ondan kurtulmaya çabasına benzetebiliriz.

⁵²¹ Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni*, 169.

⁵²² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 97.; Guri idaresine tayin edilmiş olan Abdurrahman Sultan da Subhan Kulu Sultan'ın Belh'e gelmesiyle meydana gelen hadiseler neticesinde tekrar Babürlü hükümdarı Şah Cihan'ın yanına sığınmıştı. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 454-455.

⁵²³ Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hâni*, 169-170.

BÖLÜM 3: BABÜRLÜ-SAFEVİ İLİŞKİLERİ

3.1. Şah Safi Döneminde (1629-1642) Babürlü Safevi İlişkileri

3.1.1. Diplomatik Temaslar (1629-1638)

Şah Cihan, Babürlü Devleti tahtına çıktığında dış siyasette üç ana hedefi vardı. Bu hedeflerin her birisi doğrudan veya dolaylı olarak Safevi Devleti'ni ilgilendiriyordu. O, babası döneminde Safevilerin ele geçirmiş olduğu Kandahar'ı geri almak, atalarının Buhara Hanlığı sınırlarında sahip olduğu toprakları tekrar ele geçirmek, Dekken'de bulunan sultanlıklar üzerinde hâkimiyet sağlamak ve onların Safeviler ile olan ittifakını bozmak istiyordu. Şah Cihan, Kandahar'ı almak için saldırıya geçtiğinde Buhara Hanlığı ile dostluğunu korumayı, Buhara Hanlığı'na saldırdığında da Safevi Devleti'nin tarafsızlığını korumayı amaçlıyordu. Safeviler ve Buhara Hanlığı arasında bir ittifakın gerçekleşmesi, onun siyasi hedefleri için engel teşkil edebilirdi. Bu yüzden her iki tarafla da iyi ilişkiler kurmayı amaçlıyordu. Hükümdarlığının ilk dönemlerinde özellikle Buhara Hanlığı ile diplomatik ilişkiler kurmaya ihtiyacı vardı.⁵²⁴ Şah Cihan, Buhara Hanlığı ile iyi ilişkiler kurmayı amaçlarken bu hanlığın Belh valisi Nezir Muhammed, Babürlü himayesinde olan Kabil'e başarısız bir saldırı gerçekleştirmişti.⁵²⁵ Şah Cihan, Nezir Muhammed'in bu saldırısından sonra Buhara Hanlığı'ndan intikam alma yolunu tercih etmemişti. Hatta bu hanlıkla diplomatik ilişkilerini güçlendirerek Şii Safevilere karşı Osmanlılar ve Buhara Hanlığı ile Sünni bir ittifak bloğu oluşturmaya çalışacaktı.⁵²⁶ Diğer taraftan Kandahar'ı ele geçirmek için kurmak istediği bu ittifaktan Safevilerin haberdar olmasını istemiyor, onlarla iyi ilişkiler kurarak bu ittifakı gizlemeye çalışıyordu. Ayrıca bu ilişkiler yoluyla Safevilerin durumu hakkında bilgi edinmeye çalışıyordu. Şah Cihan, tahta çıktığı andan itibaren bütün bu hedeflerine ulaşabilmek için diplomatik ilişkilere ağırlık vermişti.

Şah Cihan tahta çıktığında Safevi hükümdarı Şah I. Abbas, Cihangir'in vefatından dolayı baş sağlığı dilemek ve onun tahta çıkışı sebebiyle tebriklerini bildirmek amacıyla Bahri Beğ'i Babürlü sarayına gönderdi.⁵²⁷ Ancak Safevi şahının asıl amacı Babürlü topraklarında meydana gelen gelişmeler hakkında bilgi edinmektir. Bahri Beğ,

⁵²⁴ Riazul Islam, *Indo-Persian Relations (A Study of the Political and Diplomatic Relations between the Mughal Empire and Iran)*, (Tahran: Iranian Culture Foundation, 1970), 99.

⁵²⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 206-215.

⁵²⁶ Rahim, *Mughal Relations with Persia and Central Asia*, 91.

⁵²⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 194.

henüz yolda iken Şah I. Abbas vefat etmiş, torunu Şah Safi tahta çıkmıştı. Şah Cihan, Safevi elçisini törenle karşılamıştı.⁵²⁸ O, Bahri Beğ sayesinde yeni Safevi şahıyla diplomatik ilişkiler kurmak için fırsat elde etti. Babürlü hükümdarı, Bahri Beğ İran’a döndüğünde Mir Berke’yi Babürlü elçisi olarak onunla birlikte İran’a gönderdi. Mir Berke’den İran’ın vaziyeti hakkında rapor hazırlayıp hızlıca geri dönmesini istedi. Şah Cihan mektubunda Cihangir Şah ve Şah I. Abbas döneminde iki hanedan arasındaki bağlardan bahsetmekteydi. Bilhassa Şah I. Abbas ile kendisi arasındaki ilişkiyi baba oğul ilişkisine benzetiyordu. Mektubunda Şah Safi’ye adil olması, ulemayı koruması ve zulümden kaçınması hususunda tavsiyelerde bulunuyor, ona “oğul” şeklinde hitap ediyordu.⁵²⁹ Mir Berke, 1629 yılının Kasım ayında Bahri Beğ’le İran’a gitti. O, uygun bir merasimle Şah Safi tarafından kabul edildi ve dört beş ay burada ağırlandıktan sonra tekrar Babürlü topraklarına döndü.⁵³⁰

Mir Berke, henüz Babürlü topraklarına erişmeden Şah Safi, Muhammed Ali İsfahani’yi onun arkasından elçi tayin etti. Safevi şahı, mektubunda Babürlü hükümdarı ile aralarındaki uzlaşya değiniyor, Şah I. Abbas ve Ekber Şah’ın dostluklarını hatırlatıyor, akabinde de Mir Berke’yi görevi icabı çok bekletmeden gönderdiğini ifade ediyordu. R. İslam’ın değerlendirmesine göre Şah Safi, Şah Cihan’ın kendisi için “oğul” ifadesini kullanmasına karşılık ona “dost” diye hitap ediyordu. İslam’a göre Şah Cihan, Şah I. Abbas’ı Cihangir ile eşit seviyede tutarak kendisini dedesinin yerine Safevi tahtına geçmiş olan Şah Safi’den üstün gösteriyordu. Şah Safi ise dedesi I. Abbas’ı Ekber ile eşit düzeyde göstererek kendisinin Şah Cihan ile aynı seviyede olduğu mesajını veriyordu.⁵³¹ Muhammed Ali Beğ, Haziran 1630’da Lahor’a vardığında Şah Cihan, Han-ı Cihan Ludi isyanını bastırmak, onun sığındığı Nizamşahları ve ittifak halinde olduğu sultanlıkları cezalandırmak üzere Dekken bölgesine hareket etmişti. O, Safevi elçisinin gelişinden haberdar olunca Mekremet Han’ı göndererek elçiyi kendi yanına getirmesi talimatını verdi. Safevi elçisi, Burhanpur’da Şah Cihan’ın huzuruna geldi. Şah Cihan, elçiyi nezaketle karşıladı, onu ve beraberindeki görevlileri defalarca ödüllendirdi, 1632 yılında hazırlattığı törenle geri gönderdi.⁵³²

⁵²⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 278.

⁵²⁹ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 237-238.

⁵³⁰ İslam, *Indo-Persian Relations*, 98.

⁵³¹ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 239.

⁵³² Abdur Rahim, *Mughal diplomacy from Akbar to Aurangzeb: An account of the foreign relations of the Mughal Empire*, (Doktora Tezi, University of London, 1932), 80.

Şah Cihan, Muhamed Ali Beğ'in görevini tamamlayıp geri dönmesiyle Safder Han'ı Babürlü elçisi olarak Safevilere gönderdi. O büyük bir heyetin başında İran'a hareket etti. Bu heyet Şah için 4 lek rupi değerinde nadir ve kıymetli hediyeler yüklenmişti.⁵³³ Bu hediyeler, Ahmedabad, Banaras ve Malda (Bengal) kumaşlarından oluşmaktaydı. Safder Han, tüm diplomatik adap ve kaidelere aşinaydı. O, Nisan 1633'te hareket izni almıştı, ama iki veya üç ay sonra yola çıkabilmişti. Şah Cihan, Safevi şahının Muhammed Ali Beğ vasıtasıyla göndermiş olduğu mektubundan övgü ile bahsetmekle birlikte *"İran'ın durumu hakkında elde edilen bilgilerden görüldüğü ki Şah Abbas döneminden iki hanedan arasındaki derin uzlaşmayı size anlatacak devlet adamları kalmamıştır"* ifadelerine yer vermişti.⁵³⁴ Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Şah Cihan, *"oğul"* diye hitap ettiği Şah Safi'nin kendisi için *"dost"* tabirini kullanmış olmasından memnun kalmamıştı. Çünkü Şah Safi'nin ona *"dost"* tabiriyle karşılık vermesi aslında kendisini Babürlü hükümdarıyla eşit gördüğü gibi, karşı tarafın diplomatik üstünlük kurma fırsatını elinden almış oluyordu. Babürlü hükümdarı, muhtemelen onun kendisine *"emmi"* diye hitap etmesini bekliyordu.

Şah Cihan, Safevi şahına karşı kullandığı üslupla diplomatik üstünlük kuramayınca uzun ve hayli ayrıntılı nasihatler vererek onun hamisi gibi davranıyor, ona şefkatli ve affedici olmayı, şiddet ve gaddarlıktan uzak durmayı tavsiye ediyordu. Ayrıca Han-ı Cihan Ludi isyanının bastırılmasının yanı sıra Nizamşahlar, Kutubşahlar ve Adilşahlar sultanlıkları üzerine başarılı bir sefer gerçekleştirildiği, Hugli'nin ele geçirilerek Portekizlilerin buradan çıkarıldığı hakkında malumatlar veriyordu. Babürlü hükümdarı, bu askeri faaliyetlerden bahsetmesindeki amacı Safevilere gözdağı vermektir.⁵³⁵ Safder Han İran'a vardktan sonra Şah Safi, Behram Beğ adlı bir görevli vasıtasıyla Babürlü elçisine bir mektup gönderdi. O, mektubunda bir süredir ülkesinin kuzey batı sınırlarındaki problemlerden dolayı savaş halinde olduğunu ve Erivan'ı işgal eden Osmanlıları buradan geri püskürttüğünü bildiriyordu. Safevi şahı, mektubunun devamında Tebriz üzerinden Erdebil'e, oradan da İsfahan'a hareket edeceğini ifade ettikten sonra Safder Han'a bu istikamette ilerlemesi talimatını veriyordu. Safder Han, aldığı bu talimattan sonra harekete geçti.⁵³⁶

⁵³³ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 477.

⁵³⁴ Islam, *Indo-Persian Relations*, 100.

⁵³⁵ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 250.

⁵³⁶ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 252.

Şah Safi, Keşan'a vardığında huzuruna gelen Safder Han'ı nazik bir şekilde karşıladı. Elçi, buradan İsfahana'a kadar Şah'a yol arkadaşlığı etti. Safevi Devleti'nin durumu hakkında bilgi elde edebilmek maksadıyla bir süre Safevi sarayında kaldı. Şah Safi'nin siyasi amaçlarını öğrenmek amacıyla ona yakın olmaya çalıştı.⁵³⁷ Safevi Şahı, Nevruz eğlencelerinden biraz sonra 1637 yılının ortalarında Safder Han'ı Babürlü topraklarına uğurladı. Bu tarihlerde Yadigar Beğ de Safevi elçisi olarak Babürlü topraklarına gönderildi. Yadigar Beğ aracılığıyla Babürlü hükümdarına bir mektup yollandı. Şah Safi, mektubunun başında Babürlü hükümdarına karşı samimi ifadeler kullandıktan sonra iki hanedan arasındaki köklü ilişkiyi hatırlatıyordu. Mektubunun devamında Osmanlı Devleti'ni mağlup ederek, Erivan'ı geri aldığını vurguluyordu. Safevi şahı, Şah Cihan'ın Safder Han aracılığı ile göndermiş olduğu mektubunda değinmiş olduğu başarılı seferlerine ve üstü kapalı tehdidine kendi başarısından bahsederek cevap veriyordu.⁵³⁸ Babürlü hükümdarı, bu sırada Safevilere karşı bir Sünni ittifak bloğu oluşturmak için Osmanlılarla ilk resmi temasını kurmuştu. Şah Cihan, IV. Murat'ın Bağdat seferi sırasında ona Mir Zarif adındaki elçisiyle bir mektup yollayarak Kandahar'ın fethi için Şii Safevilere karşı Osmanlı Devleti'nin askeri desteğini almaya çalışmıştı.⁵³⁹

Diğer taraftan Safder Han henüz Safevi sarayında iken Şah Cihan, Mir Hüseyin adında başka bir elçiyi daha 1637 yılının Mayıs ayında Safevi sarayına göndermişti. Babürlü hükümdarının elçisi vasıtasıyla Şah Safi'ye göndermiş olduğu mektubun üslubu daha önce göndermiş olduğu mektuplara nazaran daha ağırdı. O, son mektubunda uzun süredir Nizamşahlardan aldığı Devletabad'ı ziyaret etmeği arzu ettiğini ve bunun için de Dekken'e doğru harekete geçtiğini ifade ediyordu. Devletabad Kalesi'nin gerçekten anlatıldığı gibi eşi benzeri olmayan bir kale olduğunu vurguluyordu. Mektubunun devamında eğer bu kale Babürlü-Safevi sınırında olsaydı onu Şah Safi'ye verebileceğini dile getiriyordu. Babürlü hükümdarının bu teklifi dostça bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Zira Safevi Devleti üzerinde istenilen siyasi hegemonya tesis edilemeyince bu yöntemim denenmiş olması ihtimal dâhilindedir. Ancak mektubun devamında yer alan ifadeler dostça bir söylemden ziyade Babürlülerin Hindistan

⁵³⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 214.

⁵³⁸ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 256.

⁵³⁹ Naimur Rahman Farooqi, *Mughal Ottoman Relations (A Study of Political and Diplomatic Relations between Mughal India and Ottoman Empire 1556-1748)*, (Delhi: Idarah-i Adabiyat-i Delhi, 2009), 26

üzerinde kurdukları hakimiyetin açık bir izahı olarak düşünülmektedir. Bu suretle Safevi Devleti'ne gözdağı verilmek istenmiştir.⁵⁴⁰

Şah Cihan, ayrıca Safevi şahının böyle bir kaleyi görmüş olamayacağını ileri sürerek kalenin bir resmini ona göndermiş, diplomatik nezaket kurallarını tamamen çiğnemişti. O, Cechar Singe Bundela üzerine yapmış olduğu seferin ayrıntılarının yanı sıra Adilşahlar üzerine yapılan bir askeri seferden sonra bu sultanlığa boyun eğdirdiğini, Kutubşahların ise askeri sefere gerek kalmadan boyun eğdiğini belirtiyordu. Şah Cihan, bütün bu gelişmeler hakkında bilgi vererek Babürlü askeri gücünün üstünlüğünü vurguluyordu. Bu mektup, Mir Hüseyin aracılığıyla Şah Safi'ye verilmesi için Safder Han'a gönderilmişti. Buna ilaveten bazı meseleler hakkında Safevi şahı ile konuşması için Safder Han'a başka bir mektup daha gönderilmişti.⁵⁴¹

Mir Hüseyin, Safevi sarayına geldiğinde Safder Han buradan ayrılmıştı. Şah Safi, Babürlü elçisi Mir Hüseyin vasıtasıyla Babürlü hükümdarına bir mektup göndermişti. Safevi şahının gönderdiği bu mektubun üslubu, Şah Cihan'ın üslubundaki sertleşmeye rağmen yumuşuyordu. O, mektubunda Şah Cihan'a "emmi" diye hitap ederek açıkça onun diplomatik üstünlüğünü kabul ediyordu. Şah Safi, Babürlü hükümdarının Devletabad'ı ziyareti, Bundela isyancısı ile Kutubşahlar ve Adilşahlara karşı yapılan askeri harekâtından haberdar olduklarını ve memnun kaldıklarını söylüyordu. Ayrıca daha önceden Yadigar Beğ aracılığıyla ona göndermiş olduğu mektubunda kendisinin askeri seferinden bahsettiğini belirtiyordu. Mektubun devamında ise Mir Hüseyin'in İran'ın durumu hakkında bazı malumatları sözlü olarak ona anlatacağını ifade ediyordu. Şah Safi, Babürlü hükümdarının Mir Hüseyin aracılığıyla kendisine Safder Han tarafından şifai olarak söylenmesi için mesaj gönderdiğini, ancak Mir Hüseyin gelmeden önce Safder Han'ın Safevi sarayından ayrılmış olduğunu dile getiriyordu. Bu yüzden Safder Han'ın Babürlü hükümdarının mesajını iletemediğini, eğer önemli bir husus ise Babürlü hükümdarından kendisiyle tekrar iletişime geçebileceğini ifade ediyordu.⁵⁴²

Kandahar, Babürlüler tarafından ele geçirilinceye kadar iki hanedan arasındaki diplomatik üslubun değişkenlik arz ettiğini görüyoruz. Şah Cihan, tahta çıktıktan sonra

⁵⁴⁰ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 255.

⁵⁴¹ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 255.

⁵⁴² Islam, *A Calendar of Documents*, I, 259.

Şah Safi ile dostluğunu devam ettirmeye çalışmış, ancak karşılıklı yazışmalarda ona “oğul” diyerek diplomatik üstünlük kurmaya çalışmıştı. Şah Safi’nin ilk önce bu diplomatik üstünlüğe müsaade etmek istemediğini, kendisini onunla eşit seviyede ele aldığını görüyoruz. Ancak Şah Cihan’ın Dekken bölgesinde elde etmiş olduğu zaferlerden sonra bu başarıları üzerinden diplomatik nezaket kurallarını aşan bir üslup kullanması, onun Kandahar’a saldırmak için iki taraf arasında gerginliği tırmanmayı amaçladığını işaret etmektedir. Bu, Safeviler için de tehlikenin yaklaştığı anlamına geliyordu. Şah Safi, yaklaştığını fark ettiği bu tehlike ve Babürlü hükümdarının aşağılayıcı üslubu karşısında Babürlü hükümdarının diplomatik üstünlüğünü ona “emmi” diyerek kabul ettiğini görüyoruz.

Şah Cihan’ın Mir Hüseyin aracılığıyla Şah Safi’ye iletilmesi için Safder Han’a göndermiş olduğu şifai haberin ne olduğunu bilemiyoruz. Bu haberin Kandahar ile ilgili olduğu ihtimali oldukça yüksek. Görünüşe göre Mir Hüseyin Babürlü ordusunun Kandahar’a varmasından önce 1638 yılının Mart ayında Safevi sarayından ayrılmıştı. Çünkü Şah Safi’nin onun vasıtasıyla gönderdiği mektup Kandahar’a hiç işaret etmiyordu. Elçinin Safevi topraklarından hareketinden bir süre sonra Babürlü ordusunun Kandahar’ı ele geçirmişti. Mir Hüseyin 1638 yılının Kasım ayında Babürlü sarayına varmıştı. Diğer taraftan Babürlülere elçi olarak gönderilmiş olan Yadigar Han, birlikte yola çıkmış olduğu Safder Han’dan önce Hindistan’a varmıştı. Yadigar Beğ’in getirmiş olduğu mektupta Kandahar’dan hiç bahsedilmiyordu. Fakat mektupta ifade edilenlerin haricinde genellikle bu tür diplomatik temaslarda sözlü olarak bazı mesajlar iletilirdi.⁵⁴³ Yadigar Beğ, Babürlü ordusunun Kandahar’ı ele geçirmesinden yaklaşık bir ay sonra saraya varmış, bir süre Agra’da kalmıştı. Yadigar Beğ, bunun akabinde başkentten Lahor’a gitmiş, burada üç ay kaldıktan sonra kendisine verilen hediyelerle İran’a dönmüştü.⁵⁴⁴

3.1.2. Fuşenc Hakimi Şir Han’ın Babürlü Tabiyetini Kabulü (1632)

Şir Han’ın ataları, daha önceden Babürlü tabiyetini kabul etmişlerdi. Fakat onun babası Hasan, Cihangir Şah devrinde Kandahar valisi Han Devran olarak bilinen Şah Beğ Han ile bozuşmuş ve oğlu Şir Han ile birlikte Irak’a gitmişti. Babürlü hükümdarı Cihangir Şah’ın son dönemlerinde Safevi hükümdarı Şah I. Abbas, Kandahar Kalesi’ni ve onun

⁵⁴³ Islam, *Indo-Persian Relations*, 101-102.

⁵⁴⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 124-125.

etrafındaki bölgeleri ele geçirmişti. Şah I. Abbas, elde ettiği bu başarıdan sonra Şir Han'ı Kandahar'a bağlı olan Fuşenc'in idaresine atamış ve tüm Afgan kabilelerinin liderliğini ona vermişti. Fakat Şir Han, bu göreve tayin edildikten sonra zamanla sert bir otorite tesis etmişti. Şah I. Abbas'ın vefatından sonra Şah Safi döneminde kendine olan güveni artmış, başına buyruk hareket etmeye başlamıştı. O, bir süre sonra Safevilerin Kandahar valisi Ali Merdan Han'ın hamiliğini reddetti. Şir Han ayrıca saldırgan bir tutum sergiliyor, seyyahlara ve tüccarlara karşı oldukça sert davranıyordu.⁵⁴⁵ Ali Merdan Han, bu tutumundan dolayı onu Sefevi hükümdarına şikayet etti ve onu ortadan kaldırma konusunda ferman aldı.⁵⁴⁶

Şir Han ilerleyen yıllarda Gencaba ve Sivi bölgesinde yağma faaliyetinde bulunmak amacıyla Fuşenc civarındaki tepelerde Afgan birlikleri oluşturdu. Ailesini ve mallarını korumak için az sayıda askerden oluşan birliği Fuşenc'de bırakarak harekete geçmişti. Şir Han'ın Fuşenc'den ayrılmış olduğunu öğrenen Ali Merdan Han da 4.000 süvari ve Kandahar'ın etrafındaki idareciler ile birlikte harekete geçti. Sabah erken Fuşenc Kalesi'ni kuşattı ve saldırıya geçti. Ali Merdan Han, Şir Han'ın bütün malını ve ailesini ele geçirdi ve Kandahar'a gönderdi. Kendisi ise burada bekledi.⁵⁴⁷

Şir Han, bu hadiseyi öğrenince geri döndü ve ordusuyla Fuşenc'e geldi. Kalenin kontrolünü tekrar elde etmek için fırsat kolladı. Bu yüzden her gün Fuşenc etrafında farklı yerlere konuşlanıyordu. Fakat Ali Merdan Han'ın adamları onun yerini tespit ettiler. Ali Merdan Han, birlikleriyle Şir Han üzerine harekete geçti. O da kendi adamlarını topladı ve Safevi askerleri üzerine ilerledi. Afganların ilk saldırılarına karşı Ali Merdan Han bütün birlikleriyle saldırıya geçti. Bu mücadele sırasında Ali Merdan Han ayağından yaralandı. Ancak yarası çok ağır olmadığı için saldırılarını devam ettirdi ve Afganları mağlup ederek onları geri püskürttü. Şir Han, bu mağlubiyetten sonra Duki'ye gitti ve bir süre burada vakit geçirdi. O, Fuşenc'i geri almak istese de hiçbir sonuca ulaşamadı.⁵⁴⁸

Başka çaresi kalmayan Şir Han, daha sonra Babürlü sarayına sığınma yolunu tercih etti. Şir Han, Asaf Han adına Multan valiliğini yürüten Ahmed Beğ Han vasıtasıyla Babürlü sarayına sadakatini bildirdiği mektubunu yolladı. Babürlü hükümdarı, Şir Han'ın

⁵⁴⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 419.

⁵⁴⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 397.

⁵⁴⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 81.

⁵⁴⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 398-399.

mektubuna olumlu cevap verdi. Şir Han da aldığı bu olumlu cevap karşısında itaatini yineledi. 1632 yılının Mart ayı sonlarında Şah Cihan'ın huzuruna gelerek ona atlar hediye etti. Şah Cihan da ona bir hilat ile 20.000 rupi bağışta bulundu. Ayrıca 2.000 mansıb derecesi tevdi etti.⁵⁴⁹

3.1.3. Kandahar'ın Babürlü Egemenliğine Girmesi (1638)

Kandahar, en başından beri Babürlüler ve Safeviler arasındaki anlaşmazlıkların temelini oluşturmaktaydı.⁵⁵⁰ 16. asrın başlarında Şah İsmail'in İran'da Safevi Devleti'ni, Babür'ün ise Delhi'yi ele geçirerek Hindistan'da Babürlü Devleti'ni kurmasıyla bu iki devlet zaman zaman Kandahar hâkimiyeti için birbirleriyle sorun yaşadılar. Babür, Kandahar'ı Herat idaresi altında elinde bulunduran Argun ailesinden almıştı. Babür'ün vefatıyla Kandahar, onun oğlu Şehzade Kamran'a miras olarak kaldı. Hümayun, Hindistan'daki egemenliğini Şir Şah'a kaybettikten sonra İran'a kaçmış, daha sonra da Şah Tahmasb'ın askeri birliklerinin yardımıyla 1545 yılında Kandahar'ı Kamran Mirza adına yöneten kardeşi Askeri'den almıştı. Ancak, Kandahar'ı Şah Tahmasb'a bırakacağına söz vermiş olmasına rağmen bunu yapmamıştı.⁵⁵¹ Hümayun'un vefatını izleyen iç karışıklıklar ve onun yerine tahta çıkan Ekber'in yaşça küçük olmasından yararlanan Şah Tahmasb, 1558 senesinde Kandahar'ı ele geçirdi ve burayı erkek yeğeni Sultan Hüseyin Mirza'ya vermişti. Sultan Hüseyin Mirza vefat ettikten sonra Kandahar, onun oğlu Mirza Muzaffer Hüseyin'e kalmıştı. Mirza Muzaffer Hüseyin, Ekber'in egemenliğini kabul edince Kandahar yeniden Babürlülerin eline geçmişti.⁵⁵²

Bundan sonraki yirmi dokuz sene boyunca Kandahar, Babürlü Devleti himayesinde kalmıştı. Safeviler, Ekber'in vefatından hemen sonra 1606'da buraya başarısız bir saldırı gerçekleştirmişlerdi. Kalenin karşılıklı müzakereler sonucunda teslim edilmesi için Cihangir ile yapılan görüşmeler sonuç vermemişti. Şah I. Abbas, kaleyi kırk beş gün boyunca kuşatmış ve burayı Babürlüler adına yöneten Abdulaziz Han Nahşibendi'den almıştı.⁵⁵³ Şah I. Abbas, Kandahar'ı ele geçirdikten sonra buranın idaresini Genc Ali Han Zik'in oğlu Ali Merdan Han'a bırakmıştı.⁵⁵⁴ Şah Cihan, Babürlü

⁵⁴⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 420-421.

⁵⁵⁰ F. Bernier, *Travels in The Mogul Empire: 1656-1668*, Translator: Archibald Constable Bombay, Ed. V. A. Smith, (London: Oxford University Press, 1916), 184.

⁵⁵¹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 130.

⁵⁵² Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 149-150.

⁵⁵³ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 553-554.

⁵⁵⁴ Afzal Khan, "Ali Mardan Khan: A Great Iranian Noble of Shah Jahan" 199.

tahtına çıktıktan sonra Kandahar'ı ele geçirmek için uygun zamanı bekliyordu. Ancak Han-ı Cihan Ludi isyanı, Dekken bölgesindeki sultanlıklarla mücadeleler ve Cechar Singe Bundela isyanı gibi bazı engellerden dolayı Kandahar'ı geri almak için bir adım atamamıştı.⁵⁵⁵ Kandahar'ın teslimi hususunda ilk defa Babürlü devlet adamlarından Multan valisi Kılıç Han'ın Ali Merdan Han ile iletişime geçti. Kılıç Han'ın göndermiş olduğu mektuptan onun Ali Merdan Han'ı Babürlü Devleti tarafına çekmeye çalıştığını görüyoruz. Dolayısıyla bu mektup, Ali Merdan Han'ın Babürlü itaatini kabul etmesiyle ilgili gizli görüşmeleri başlatan ilk adım niteliğindeydi.⁵⁵⁶

Babürlü hükümdarı, bu meseleleri yoluna koyduktan sonra Kabil valisi Said Han'a bazı talimatlar yolladı. Hükümdar, ona Kabil'deki muhalif sesleri sindirmesini, Kandahar'ın fethi için gerekli askeri hazırlıklar yapmasını, buranın fethi için görevlendirilecek olan Şehzade'nin harekete geçmesi esnasında onun maiyetine dâhil olması talimatını verdi. Şah Cihan, ona güvenilir adamlarından birisini Kandahar'a göndererek kalenin güvenliği, buradaki askeri birlikler hakkında bilgi toplaması ve kendisinin kudretini Ali Merdan Han'a anlatmasını istedi. Said Han, Kabil'deki muhalifleri ortadan kaldırdıktan sonra Zülkadir adlı bir adamını Ali Merdan Han'a gönderdi. Zülkadir Kandahar'a geldi ve Ali Merdan Han'a Babürlü hükümdarının kudretinden, ordularının büyüklüğünden bahsederek onu etkilemeye çalıştı. Ayrıca Ali Merdan Han'a Şah Cihan'ın burayı ele geçirecek her türlü askeri teçhizata sahip olduğunu bildirdi. Bu yüzden Kandahar'ı kendi eliyle teslim etmesi ve Babürlü Devleti'nin otoritesini tanımasını tavsiye etti.⁵⁵⁷

Kandahar valisi Ali Merdan Han, Zülkadir Han'ı bir süre misafir ettikten sonra onu yolcu etti, cevabını ise emin adamlarından biri ile Said Han'a göndereceğini bildirdi. Ayrıca Cihangir Şah'ın döneminde babası Hacı Ebul Hasan'ın yerine naip sıfatıyla Kabil'i yöneten Zafer Han, bu dönemde Ali Merdan Han'a bazı hediyeler göndermiş, ancak Ali Merdan Han ona karşılık vermemişti. O, Kabil'in şimdiki valisi Said Han'ın Zülfikar Han'ı elçi olarak göndermesine karşılık olarak Ali Beğ'i bazı hediyelerle yolladı. Böylece hem Zafer Han'ın hediyesine karşılık vermiş oldu, hem de Said Han'a cevap vermiş oldu.⁵⁵⁸ Ali Merdan Han, mektubunu çok fazla uzatmadan Şah Cihan'ın

⁵⁵⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 227.

⁵⁵⁶ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 251.

⁵⁵⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 27-28.

⁵⁵⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 29.

Kandahar'ın kendisine teslim edilmesi talebini ima ederek, bu gibi isteklerin öne sürülmemesi gerektiğini dile getirdi.⁵⁵⁹

Şah Cihan, Ali Merdan Han'ın bu cevabından sonra cülusunun on üçüncü yılında Pencap civarındaki bazı bölgeleri ele geçirmek için Kandahar'ı almaya kararı vermişti. Fakat Pencap valisi Vezir Han, bir mektup göndererek hükümdarın ele geçirmek istediği bu yerlerde kıtlık baş gösterdiğinden Babürlü ordusunun bazı zorluklarla karşılaşabileceğini, bu yüzden Kandahar'ın fethinin bir sonraki yıla bırakılmasının daha iyi olacağını bildirdi. Ali Merdan Han, bunu öğrendiğinde Kandahar'ın güvenliğini arttırıcı önlemler almaya karar verdi. O, Kandahar civarında bulunan Leke dağın üzerine büyük bir kale yaptı. Daha sonra da Safevi hükümdarı Şah Safi'ye bir mektup göndererek Babürlülerin Kandahar üzerine sefer yapmak için hazırlık içerisinde olduğunu bildirdikten sonra Babürlü saldırılarına karşı bazı önlemler aldığını ifade etti ve askeri yardım talebinde bulundu.⁵⁶⁰

Şah Safi, mektubu okuduktan sonra Ali Merdan Han'ın kendisinin önemsenmesini istediği ve itibarını arttırmak için bu talepte bulunduğunu düşündü. Şah içkili olduğu sırada yanındakilere “*Ali Merdan Han'ın serveti arttığından dolayı aklına kütü düşünceler geliyor, onu ve ailesini cazalandırıp malını, mülkünü elinden almamız gerekiyor*” ifadelerine yer verdi. Ali Merdan Han, Safevi sarayında ona yakın olan bazı şahıslar vasıtasıyla Şah Safi'nin bu sözünden haberdar oldu. O, Babürlü hükümdarının Kandahar'ı ele geçirmeyi planladığı ve bunun için fırsat kolladığı bir dönemde Safevi şahının onun ve babasının hizmetlerini görmezden gelmiş olmasına çok üzüldü. O, artık can ve mal güvenliğinin olmadığını düşündü. Bu sebeple Babürlü idaresine boyun eğmeği uygun buldu. Ancak bunun için acele etmemesi gerektiğinin farkındaydı.⁵⁶¹

Ali Merdan Han bir süre daha Şah Safi'ye olan itaatini devam ettirmeyi, bir taraftan da gizlice Kabil valisi ve Babürlü sarayıyla mektuplaşma yoluyla ilişkilerini güçlendirmeyi hedefliyordu. Şah Safi, Ali Merdan Han'ın niyetinden haberdar oldu ve onun on yedi yaşındaki oğlu Muhammed Ali Beğ'i yanına çağırdı. Ali Merdan Han oğlunu hediyeler ve pahalı eşyalarla İsfahan'a gönderdi. Fakat Safevi şahının endişeleri devam etti. O, bu sırada Meşhed'de bulunan Siyavuş Kullarağasına Kandahar'a gitmesini, buraya

⁵⁵⁹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 555.

⁵⁶⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 29.

⁵⁶¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 30.

varmadan önce de Ali Merdan Han'a Babürlü birliklerinin Kandahar üzerine harekete geçmiş olması nedeniyle kendisine destek olmak için gönderildiği haberini iletmesini istedi. Buna ilaveten kaleye girip, bütün önlemleri aldıktan sonra Ali Merdan Han'ı tutsak ederek ailesi ile birlikte saraya göndermesini veya orada öldürmesini emretti.⁵⁶²

Siyavuş Kullarağası, bu talimat doğrultusunda Ali Merdan Han'a Kandahar üzerine yönelmiş olan Babürlü birliklerine karşı şehri korumak için harekete geçtiği haberini yolladı. Ayrıca ona çeşitli hediyeler yollayarak güvenini kazanmaya çalışıyordu. Ali Merdan Han, Siyavuş'un maksadını anladı ve ona Kandahar'a şimdi gelmesinin uygun olmadığını, buraya gelmesi durumunda Babürlü ordusuyla karşı karşıya gelmesinin kaçınılmaz olduğunu ve bu ordu karşısında hezimete uğrayacağından endişe ettiğini bildirdi. Siyavuş, onun bu isteğini kabul etmedi ve Ferah'a geldi. Daha sonra da Kandahar Kalesi'ne girmek için Ali Merdan Han'a tekrar mektup yazdı. Ali Merdan Han da ona Horasan yolundan geri dönmesini, aksi takdirde Kandahar Kalesi'ne girmesine asla müsaade etmeyeceğini belirtti.⁵⁶³

Şah Safi, Ali Merdan Han'ın bu tutumundan haberdar olunca Siyavuş'a Kandahar'a girmesi hususunda baskı yaptı. Siyavuş, Büst Kalesi'ne erişti ve Ali Merdan Han'ın Safevi şahına yüz çevirip, Babürlülere tabi olmaya meyilli olduğundan emin olduktan sonra Küşknuhud mintikasında konuşlandı. Siyavuş, burada Kandahar Kalesi'ndeki bazı Kızılbaş askerlerini kendi tarafına çekti. Bu şekilde Ali Merdan Han'ın kaledeki maiyeti arasında ihtilaf yarattı. Ali Merdan Han, kaledeki Siyavuş taraftarları ile tutarsız bazı Kızılbaş gruplarını öldürdü. Onlardan bazılarını da kaleden uzaklaştırdı.⁵⁶⁴ Kandahar valisi, yanında bulunan ileri gelen merzbanlarından⁵⁶⁵ Melek Mevdud'a kendi yanında kalmasını, onun kardeşi Kamran'a ise Gazne hâkimi İvaz Han Kakşal ve Kabil valisi Said Han'a gelişmeler hakkında bilgi vermesini emretti. Ayrıca Kamran aracılığıyla onlara Kabil ve Gazne'den asker toplayıp beklemelerini, haber gönderildiğinde ise hızla harekete geçmeleri mesajını ilettili.⁵⁶⁶

⁵⁶² Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 555-556.

⁵⁶³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 31.

⁵⁶⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 31-32.

⁵⁶⁵ Merzban kelimesinin birinci anlamı ülke sahibi ve toprak sahibidir. Bu kelime eski devirlerde ise sınır muhafızı ve serhat valisi gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bkz; Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, 1450. Söz konusu kelime burada sınır muhafızı anlamında kullanılmıştır.

⁵⁶⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 227.

⁵⁶⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 227.

Ali Merdan Han, Peşaver’de bulunan Kabil valisi Said Han’a Babürlü hükümdarına iletilmesini istediği bir de mektup gönderdi. Kandahar Valisi, mektubunda Safevi şahının bazı kötü niyetli adamlarının tahrikiyle onun ve babasının hizmetlerini görmezden geldiğini bildirdi. Ayrıca Siyavuş tarafından öldürölme tehlikesinin olduğunu bildirdikten sonra Kandahar’ı Babürlü Devleti’ne vermeye kararlı olduğunu, kendisinin de bu devletin menfaatleri için hizmet etmek istediğini, kaleyi almak için büyük bir ordu göndermesini ümit ettiğini vurguluyordu. Buna ilaveten Said Han’dan Şah Cihan’ın talimatını beklemeden ordusunu göndermesini istiyordu. Ali Merdan Han, İvaz Han Kakşal ve Multan valisi Kılıç Han’a da mektup göndererek Şah Cihan’ın emrini beklemeden ordularıyla Kandahar istikametine gelmelerini talep etti. Said Han, daha önceden Gazne’de İvaz Han ve Kabil’de oğlu Muhammed Şeyh ile görüşerek onlardan Ali Merdan Han’ın yardım talebinde bulunduğu mektubu geldiğinde Kandahar istikametinde ilerlemelerini ve kendisi gelinceye kadar kaleyi ve Ali Merdan Han’ı korumalarını istemişti.⁵⁶⁷

Gazne valisi İvaz Han, Ali Merdan Han’ın talebi üzerine yaklaşık 1.000 süvariyle Gazne’den Kandahar’a hareket etti. Muhammed Şeyh de aynı şekilde 1.000 süvarisiyle Kabil’den yola çıktı. İvaz Han, Makar Kalesi’ne geldiğinde buranın idaresini elinde bulunduran Ali Merdan Han’ın adamlarından Nakdi Beğ, daha önceden kendisine verilen talimat doğrultusunda bu kaleyi İvaz Han’a teslim etti. İvaz Han, bir grup askerini kalenin savunması için bıraktı ve Kandahar’a ilerledi. Ali Merdan Han, İvaz Han’ı hürmetle karşıladı ve 9 Mart 1638 tarihinde Şah Cihan adına hutbe okuttu, para bastırdı. Daha sonra bu paralardan dokuz tane numune ve Gazne valisinin geldiğini bildirdiği bir mektubu Ahmet Beğ ile Şah Cihan’a gönderdi. Çok geçmeden Said Han’ın oğlu Muhammed Şeyh Kandahar’ın 5 menzil uzağındaki Kelat’a vardı. Kelat Kalesi ise Ali Merdan Han’ın vermiş olduğu talimat doğrultusunda Muhammed Şeyh’e verildi. Muhammed Şeyh, bir grup adamını bu kalede bırakarak Kandahar’a doğru ilerledi.⁵⁶⁸

Ali Merdan Han, İvaz Han ve Muhammed Şeyh’in gelişiyle moral bulmuş, onları ağırlamak için çeşitli hazırlıklar yaptırarak ziyafet vermişti. O, Kandahar kadısı Muhammed Emin’in Siyavuş ile mektuplaşma yoluyla irtibat halinde olmasından dolayı öldürttü. Daha sonra da Kandahar Kalesi’ni Şah Cihan’ın adamlarına teslim etti ve Said Han’ın gelmesini bekledi. Said Han, Ali Merdan Han’ın Şah Cihan’a iletmesini istediği

⁵⁶⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 222-223.

⁵⁶⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 34.

mektup ile kendisinin de bazı isteklerinin olduğu mektubunu adamlarından Ahmet Beğ vasıtasıyla saraya gönderdi. Said Han, Babürlü hükümdarının cevabını beklemeden 5.000 süvariyle Kandahar'a hareket etti. Ahmet Beğ, bu mektupları Babürlü hükümdarına sundu. Şah Cihan, mektubu okuduktan sonra Multan valisi Kılıç Han'ı Kandahar valiliğine tayin etti. Behkar hakimi Yusuf Muhammed Han Taşkendi ve Sivestan hakimi Cannisar Han'a da Kandahar'a gitmeleri talimatında bulundu.⁵⁶⁹

Çok geçmeden Babürlü hükümdarının Kabil valisi Said Han'ın mektubuna cevabı geldi. Hükümdar mektubunda *“Ali Merdan Han'ın talebi doğrultusunda Kandahar'a hareket etmiş olduğunu düşünüyorum, eğer benim emrimi beklediysen vakit kaybetmeden Kandahar istikametine harekete geç. Ben yardım için buradan Muhammed Şah Şuca ile bir ordu tayin edeceğim. Kılıç Han Kandahar'a gelince Siyavuş'a karşı kalenin güvenliğinden ve erzak ihtiyacından emin olduktan sonra orayı Kılıç Han'ın kontrolüne bırak. Daha sonra Ali Merdan Han'ı yakınları ve adamlarıyla Kabil'e getir. Ali Merdan Han'ı Kabil'e getirdikten sonra onu oğlun Muhammed Şeyh ile beraber saraya yolla. Sen Kabil'de askeri birliklerle bekle, Safevi ordusu harekete geçtiğinde Kılıç Han'a yardımcı olmak için harekete geç”* talimatında bulundu.⁵⁷⁰

Şah Cihan, Şah Safi'nin Kandahar'dan Babürlü birliklerini çıkarmak için ordusuyla harekete geçebileceği düşüncesiyle Şah Şuca'yı 20.000 süvariyle sevk etti.⁵⁷¹ Hükümdar, daha sonra Bahadır Han ve Mübariz Han'a birlikleriyle harekete geçmeleri ve Şehzadeye dâhil olmaları talimatında bulundu. Buna ilaveten Pencab valisi Vezir Han'a da bu ordunun gıda ihtiyacı için tahıl hazırlayıp, Kabil'e göndermesini emretti. Bahadır Han ve Mübariz Han, birlikleriyle kendi bölgelerinden çıktılar ve Şehzadeyle birleştiler. Kabil valisi Said Han ise ordusuyla Peşaver'den hareket etti ve beş gün içerisinde Kabil'e vardı. O, Kabil'e 1.5 fersah⁵⁷² mesafe uzaklıkta Ali Merdan Han'ın mektubunu getiren Nakdi Beğ ile karşılaştı. Ali Merdan Han, mektubunda Said Han'dan

⁵⁶⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 228.

⁵⁷⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 35-36

⁵⁷¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 224.

⁵⁷² Fersah, Asya toplumlarında kentlere ve bölgelere göre farklılık gösteren bir uzunluk ölçü birimidir. 1 fersah, ortalama 6 kilometrelik bir mesafeye karşılık gelmektedir. Bkz. Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, 1126.; A. Houtum-Schindler, “On the Length of the Persian Farsakh”, *Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography*, 10/9 (Sep., 1888), 585. Bu uzunluk ölçü birimi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Yusuf Hallaçoğlu, “Fersah” *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12: 412.

Zülkadir Han'ı Nakdi Beğ ile beraber Babürlü sarayına göndermesini ve onun aracılığıyla kendisinin samimiyet ve bağlılığını Şah Cihan'a bildirmesini istedi.⁵⁷³

Said Han, Zülkadir Han'ı Nakdi Beğ ile beraber Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi. Ertesi gün Ali Merdan Han'ın Şah Cihan adına bastırmış olduğu sikkeleri gönderdiği Ahmet Beğ adındaki elçisi Said Han'ın huzuruna geldi. Said Han, ona Zülkadir Han ve Nakdi Beğ'e yetişmesini, onlarla beraber saraya gitmesini söyledi. Said Han daha sonra Gazne'ye gitti ve dört gün Raca Ciget Singe ve onun maiyetindeki askerlerin gelmesini bekledi. Raca Ciget Singe ve askerleri geldikten sonra vakit kaybetmeden Kandahar'a doğru hareket ettiler.⁵⁷⁴ Onlar, Kelat yakınlarına vardıklarında Muhammed Şeyh ve İvaz Han'ın göndermiş oldukları mektuplar geldi. Mektuplarda Siyavuş'un kendisine yardıma gelen bazı Horasan birlikleriyle beraber Kandahar'ın yarım fersah uzağındaki Senceri denilen yerde konuştuklarını ifade ediyordu. Ayrıca mektupta garnizonun görünüşte Ali Merdan Han'ı desteklediği, ancak gizlice Siyavuş ile görüşerek onu Kandahar'a doğru ilerlemeye teşvik ettikleri yazıyordu.⁵⁷⁵

Said Han, vakit kaybetmeden Kandahar'a geldi. O, burada Ali Merdan Han tarafından oldukça gösterişli bir törenle karşılanmıştı. Şah Cihan bu sırada Said Han'a bir ferman gönderdi. Kandahar savunması hakkında talimatlar bulunan bu fermanda ayrıca Muhammed Şah Şuca'nın harekete geçtiği hakkında malumatlar vardı. Buna ilaveten Said Han'a Siyavuş'un Küşknuh'dan Ferah'a geri dönmesi durumunda yerinden ayrılmaması, Kandahar'a doğru harekete geçmesi durumunda ise Kılıç Han'ı kalede bırakıp askerleriyle Siyavuş'un üzerine yürümesini emrediyordu. Babürlü hükümdarı ona erzak ve asker ihtiyacı hususunda endişe etmemesini, savaş için bütün bu zaruri ihtiyaçların fazlasıyla bulunduğunu bildiriyordu. Son olarak Şehzade'nin 20.000 süvariyle ilerlediğini, Kızılbaş askerlerinin hezimetinin kaçınılmaz olduğunu ifade ederek ona cesaret veriyordu.⁵⁷⁶ Bu ferman Kandahar yakınlarına varmış olan Siyavuş'un eline geçti. O, fermanı okuyunca korkuya kapıldı ve hemen bir haberci ile durumu Şah Safi'ye bildirdi. Safevi şahı bu durumdan haberdar olunca asker göndermekten ve Kandahar mücadelesi için harekete geçmekten vazgeçti.⁵⁷⁷

⁵⁷³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 37-38.

⁵⁷⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 38-39.

⁵⁷⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 225.

⁵⁷⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 41-42.

⁵⁷⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 225.

3.1.4. Kabil Valisi Said Han ve Siyavuş Arasında Meydana Gelen Savaş (1638)

Said Han, Kandahar'a eriştikten sonra civardaki ahalinin Babürlü idaresini tanımak hususunda çekimser olduğunu gördü. O, Siyavuş Han'ın uzun süredir bu civarda bulunuyor olmasından dolayı ahaliyi asla güvenilir bulmuyordu. Kılıç Han, Ali Merdan Han'ın tavsiyelerine uyarak Behkar hakimi Yusuf Muhammed Han ile Sivestan hakimi Cannisar Han'ın gelmesini beklemedi ve Kızılbaşlar ile savaşa girmeye karar verdi.⁵⁷⁸ Kabil valisi, oğlunu 2.000 kişilik süvari ile kaleyi koruması için görevlendirdi. Ali Merdan Han'ı da kalede bırakarak onun 3.000 civarındaki askerini kendi yanına aldı. Ali Merdan Han, Said Han'la birlikte Safevi ordusuna karşı savaşmak istedi. Said Han onun en yakın adamlarını güvenilir bulmadığından bu teklifi kabul etmedi ve zarar görmemesi için Kandahar'da kalmasını uygun gördü. Çünkü bu şahısların savaş esnasında Ali Merdan Han'a yüz çevirip ona zarar verebileceklerini düşünüyordu. Said Han, çoğu Ali Merdan Han'ın adamı olan 8.000 süvariyle Senceri bölgesinde konuşlanmış olan Siyavuş ile karşılaşmak maksadıyla harekete geçti. Bu sırada Siyavuş Han da birliklerine hareket emri verdi ve yaklaşık 5.000-6.000 süvariyle Babürlü ordusuna doğru harekete geçti.⁵⁷⁹

Said Han, Safevi ordusuyla karşı karşı karşıya gelmeden önce ordusunu düzenledi. Ordunun merkezinde başta Said Han'ın kendisi olmak üzere kardeşi Ebul Beka, yeğeni Ardeşir, oğulları Sadullah ve Abdullah'ın yanı sıra Ray Kasidas, Hasan Türkmen, Cemal Bengeşi gibi üst düzey kumandanlar ile Kabil ahadi birlikleri bulunuyordu. Ordunun öncü kanadı Raca Ciget Singe, Muhkem Singe, Gupal Singe, Uger Singe ile kardeşi Ram Singe, Cegram, Genc Singe Veled Beharidas, Himmet Singe, Midinmil Behdurye, İnderbi Han gibi önemli isimlerin yanı sıra çok sayıda Racput ve takviye olarak da 400 okçu bulunmaktaydı. Raca Ciget Singe, öncü birliklerin komutanı tayin edildi. Ordunun sol cenahını Barihe, Buhara, Emruhe gibi önde gelen isimlerin yanı sıra Seyyid Veli, Seyyid Abdul Vahid ve Seyyid Muhammed gibi seyyidlerle kuvvetlendirildi.⁵⁸⁰

Said Han, ordunun sağ cenahını Salet Purdil Han, İzzet Han, Adil Terin, Hayat terin, Hasan Beğ gibi önde gelen kumandanların yansıra 300 ahadi birliği ile kuvvetlendirdi. Ali Merdan Han'ın birliklerini Hasan Beğ ve onun hizmetçisi Ali Beğ'in komutasında

⁵⁷⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 42.

⁵⁷⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 226.

⁵⁸⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 43.; Kenbu, *Amal-i Salih*, C.II, 231.

sağ cenahta görevlendirdi. Gazne valisi İvaz Han Kaşkal ile kardeşleri, Yusuf Beğ Kabili ve ileri gelen güvenilir kumandanlar, 300 ahadi askeriyle sol cenaha dâhil etti. Pehlivan Bahaaddin'i 300 tüfekli birlikle önden hareket ettirdi. Ordu, yeterince teçhizat ve erzak malzemesi ile hareke geçmişti. Diğer taraftan Siyavuş, Nişabur valisi Bayram Ali Han, Ferah valisi Handan Kulu Han, Haf valisi Ali Sultan Han, Çemişgezek valisi Yusuf Sultan, Büst kale kumandanı Safi Kulu Sultan'ın askerlerinden oluşan 5.000-6.000 civarındaki süvariyle savaş için hazırlıklarını tamamlamıştı. İki ordu Kandahar'ın 1 fersah mesafe uzağında saldırı pozisyonu aldı.⁵⁸¹

Siyavuş Han'ın emriyle Kızılbaş öncü, sağ ve sol kanatları Babürlü ordusuna doğru harekete geçti. Bu cenahlar, ilk önce Babürlü ordusunun karşısına çıkan cenahlarıyla saldırdılar, daha sonra ise Babürlü sağ cenahına, son olarak da Ali Merdan Han'ın Babürlü sol cenahında bulunan birlikleri üzerine saldırılarını arttırdılar. Babürlü öncü birlikleri, Racputların seçkin birliklerinden meydana geliyordu. Onlar herhangi bir saldırı yapmadan geri çekildiler. Aynı şekilde sağ kanada saldıran Babürlü birlikleri bunun için kendilerini yetersiz buldular ve geri çekildiler. Safevi sol cenahının saldırılarıyla Ali Merdan Han'ın adamları paniğe kapıldı. Bundan haberdar olan Said Han, oğullarını, kardeşlerini ve diğer adamlarını Kızılbaşlar üzerine sevk etti. Kızılbaşların bazıları öldürüldü, bazıları ise atlarıyla kaçtılar.⁵⁸²

Kızılbaş askerleri, Argendab Nehri'nin karşısına geçtiler. Nehrin karşı tarafında bulunan tepeler onların kendilerini gizlemeleri için oldukça elverişliydi. Ancak Said Han, Kızılbaş askerlerine gizlenme fırsatı vermedi. Nehrin karşısına geçti ve ordusuyla onların üzerine gitti. Safevi askerleri bunu öğrenince ağırlıklarını ve eşyalarını arkada bırakıp kaçtı. Said Han onları bir süre takip ettikten sonra karanlık çöktü ve ordusuyla geri dönmek zorunda kaldı. O, askerleriyle geceyi daha önceden kurulmuş olan Kızılbaş çadırlarında geçirdi. Siyavuş, gece boyunca büyük zorluklar içerisinde Argendab Nehri'nin döküldüğü Helmend Nehri'ni geçti. Bu nehri geçişi esnasında çok sayıda Kızılbaş askeri telef oldu.⁵⁸³

Said Han, 12 Nisan 1638 tarihinde Kandahar'a geri döndü. Çok geçmeden Safevi sarayına elçi olarak gönderilmiş olan Safder Han da Kandahar'a vardı. Safder Han, Said Han'a Şaf Safi'nin Kandahar'ın elinden çıkmış olması ve Siyavuş'un mağlubiyetinden

⁵⁸¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 44.

⁵⁸² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 226.

⁵⁸³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 226-227.

dolayı canının çok sıkılmış olduğunu söyledi. Buna ilaveten Şah Safi'nin ileri gelen adamlarından Cani Han Korucubaşı'yı Irak ve Horasan ordularıyla Kandahar'ı geri almak için sevk etmeyi tasarladığını bildirdi.⁵⁸⁴ Ayrıca Herat valisi Hasan Han'ın da bu sefere destek olabileceğini bildirdi. Said Han bu sebeple Kandahar'da kaldı. Şah Safi'nin tekrar ordu göndermesi durumunda birlikleriyle harekete geçmeyi planlıyordu. Safevi şahının Kandahar'ı geri almak için herhangi bir girişimde bulunmaması halinde ise Büst ve Zemindaver kalelerini ele geçirmeyi amaçlıyordu. Said Han, bu planını bir mektupla Şah Cihan'a bildirdi. Buna ilaveten Kabil'e gelmiş olan Şah Şuca'ya da bir mektup yazarak Kabil'de kalmasını, bir grup topçu birliği ile savaş fillerini göndermesini istedi. Said Han, bu durumun Safeviler üzerinde baskı yaratacağı ve Safevi ordusunun Horasan'dan harekete geçmekten vazgeçeceğini düşünüyordu.⁵⁸⁵

Şah Şuca, Said Han'ın talimatı doğrultusunda Kabil'de kaldı. Said Han'ın kendisi ise Büst ve Zemindaver kalelerini ele geçirmek için askeri hazırlıklara başladı. O, bu kalelerin yanı sıra Safevilere ait bölgedeki diğer kaleleri de ele geçirmek istiyordu. Siyavuş, onun bu askeri hedeflerinden haberdar oldu. Helمند Nehri'nin sularının çekilmesinden sonra Babürlü birliklerinin Safevilere ait kaleleri ele geçirmek için saldırı başlatacağını düşünüyordu. Siyavuş, saldırı için kendisini güçsüz hissettiğinden Zemindaver Kalesi'ni buradaki merzbanına teslim etti. Daha sonra Büst hakimine destek için bir tüfekli birliği görevlendirdi ve Ferah'a gitti. Ferah hakimi Handan Kulu'yu Gireşk kale kumandanına yardımcı olması için sevk etti. Kendisi de adamlarıyla kaçtı.⁵⁸⁶

3.1.5. Ali Merdan Han'ın Lahor'a Gönderilmesi (1639)

Şah Cihan, Said Han'ın mektubunu okuduktan sonra ona bir ferman gönderdi. Fermanla ilk başta Said Han'a Kılıç Han Kandahar'a geldikten sonra burayı ona bırakıp, Ali Merdan Han'ı oğlu Muhammed Şeyh (Hanezad Han), İvaz Han ve 2.000 süvari eşliğinde Kabil'e göndermesini emrediyordu. Fermanın devamında İvaz Han'ın 1.500 süvariyle Makar'dan Kandahar'a geri dönmesini, Muhammed Şeyh'in ise kalan 500 süvariyle Ali Merdan Han'ı Kabil'e götürmesi talimatını veriyordu. Akabinde ise Ali Merdan Han Kabil'e varıp, Şah Şuca ile görüştüktan sonra oradan Babürlü sarayına gelmesini emrediyordu. Şah Cihan son olarak Said Han'a Büst, Zemindaver ve

⁵⁸⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 233.

⁵⁸⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 49.

⁵⁸⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 227.

Kandahar'ın diğer kalelerini ele geçirilmesi için hazırlıklar yapmasını, Helمند Nehri'nin suları çekildikten sonra ordusuyla harekete geçmesi talimatını veriyordu.⁵⁸⁷

Kılıç Han, Kandahar'a vardıktan sonra Said Han, Ali Merdan Han'ı oğlu Muhammed Şeyh ve Gazne valisi İvaz Han maiyetindeki 2.000 süvariyle Kabil'e gönderdi. O, aldığı talimat doğrultusunda İvaz Han'a Makar'dan bu süvarilerin 1.500'ü ile geri dönmesini, oğluna ise Kabil istikametinde ilerlemesini emretti. Ali Merdan Han'ı Kabil'e götüren heyet Makar'a vardığında İvaz Han, 1.500 süvariyle geri Kandahar'a döndü. Muhammed Şeyh geriye kalan 500 süvariyle Ali Merdan Han'ı Kabil'e götürdü. Ali Merdan Han, Şah Şuca'nın konakladığı Bothak civarına vardığında Şehzade'nin emriyle Bahadır Han, Luhrasb Han, Mübariz Han, Nazar Bahadır Hişegi, Cansiper Han ve Zülfıkar Han, Ali Merdan Han'ı nezaketle Şehzade Şah Şuca'nın yanına getirdiler. Şehzade, onu bir süre ağırladıktan sonra Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi.⁵⁸⁸

Şehzade Şah Şuca Said Han'ın talimatı doğrultusunda Bahadır Han, Nazar Bahadır Hişegi, Luhrasb Han, Sultan Nazar, Cansiper Han ve Hacı Ebulbeka'yı 500 tüfekli süvari, 500 oklu süvari, 500 istihkâm eri ve 5 lek rupi para ile Kabil'den Kandahar'a yolladı.⁵⁸⁹ Ali Merdan Han, Kabil'den yola çıktıktan bir süre sonra başta Zemindaver ve Büst Kalesi olmak üzere Kandahar civarındaki diğer kaleler de Babürlü kontrolüne girmişti. Bu fetih haberlerine çok sevinen Şah Cihan, Agra'dan harekete geçmiş Pencap ve Sihhind yoluyla 22 Kasım 1638 tarihinde Lahor'a gitmişti. Ali Merdan Han kısa bir süre sonra da Lahor'a gelerek Şah Cihan'ın huzuruna çıktı. Babürlü hükümdarı tarafından hilat, kılıç, hançer, 2 fil ve altın eğerli 2 at ile ödüllendirilen Ali Merdan Han, Keşmir valilisi olarak görevlendirildi.⁵⁹⁰ Yaklaşık bir yıl sonra Pancap'ın idaresi de onun uhdesine bırakıldı.⁵⁹¹

3.1.6. Kandahar Bölgesindeki Kalelerin Ele Geçirilmesi (1638)

3.1.6.1. Zemindaver Kalesi'nin Fethi (1638)

Helمند Nehri'nin suları çekilmiş ve ekinler olgunlaşmaya başlamıştı. Said Han ordunun ileri gelenlerine *“Eğer takviye birlikler gelinceye kadar Büst ve Zemindaver Kalesi'nin fethini ertelersek Kızılbaşlar bütün hububatı kendi kalelerine nakledebilirler.*

⁵⁸⁷ Lahori, *Padişahname*, C. II, 50-51.

⁵⁸⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 233-234.

⁵⁸⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 52.

⁵⁹⁰ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 567.

⁵⁹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 261.

Bu durumda birliklerimiz mücadeleler boyunca gıda yetersizliği, bölge içerisindeki tarım arazilerinin hasat edilmiş olması ve Kandahar bölgesindeki ürün kıtlığından dolayı büyük sıkıntılarla karşılaşabilirler. Bu yüzden kalelerin ele geçirilmesi zor olabilir. Biz, düşmana yardım gelmeden Kabil'den hücum ederek Büst, Zemindaver ve Gireşk kalelerine saldıralım. Bu üç kalede bulunan düşmana ait hayvanları ele geçirelim. Ayrıca Babürlü idaresine boyun eğmeyen herkesi öldürelim, boyun eğenlerin ise can ve mallarını bağışlayalım. Bu süreçte fırsat buldukça bölgedeki diğer kaleleri de ele geçirmeye çalışalım. Ele geçiremediğimiz kalelerin zaptını da başka zamana bırakalım.” ifadelerine yer verdi.⁵⁹² Said Han, bu düşünceyle Raca Ciget Singe, Purdil Han, İvaz Han, İzzet Han, Himmet Han ile Şadan Han'ı Moğol ve Afgan gruplarıyla beraber; Melek Mevdud'u ve bazı mansıbdarları seyyidler ve Kabil bölgesindeki Racputan'la beraber; vekili Yakup'u büyük bir orduyla beraber; Kılıç Han'ın akrabası Mirza Muhammed'i Kılıç Han'ın bir grup adamı, ahadi birlikleri ve ateşli silahlı birliklerle sevk etti.⁵⁹³

Said Han'ın kendisi ordunun geriye kalan birlikleriyle Kandahar'da kaldı. Behkar hakimi Yusuf Muhammed Han ve Sivistan hakimi Cannisar Han, ordunun hareketinden sonra gelmişlerdi. Said Han, onları Raca Ciget Singe'nin maiyetine dâhil olmaları için sevk etti.⁵⁹⁴ Küşknuhud'a erişen Babürlü birlikleri Kızılbaşların bu mıntıka civarından tahıl ürünlerini toplayıp daha sonra da kalelerin içerisine taşımayı amaçladıklarını öğrendi. Karşılıklı istişareden sonra Purdil Han, İzzet Han, Şadan Han, Adil Terin, Hayat Terin ve çok sayıda mansıbdar, Said Han'ın adamları ve bazı ahadiler ile Büst Kalesi'ne doğru harekete geçtiler. Bu süreçte Raca Ciget Singe, Yusuf Muhammed Han, İvaz Han, Cannisar Han, Mirza Muhammed ana orduyla Zemindaver üzerine ilerlediler.⁵⁹⁵ Raca Ciget Singe, 1.000 süvari ve 2.000 piyadeyi kendi Racputları ve Kılıç Han'ın bir miktar adamıyla önden kaleye ait develerin çobanı üzerine sevk etti.⁵⁹⁶ Kale garnizonu hemen ateşli silahlarla saldırıya geçti. Babürlü birlikleri kararlılıkla kaleyi kuşattılar. Mücadele gece vaktinden ertesi gün öğleye kadar bütün şiddetiyle

⁵⁹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 228.

⁵⁹³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 53.

⁵⁹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 228.

⁵⁹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 228.

⁵⁹⁶ Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 9.

sürdü. Buradaki mücadelede çok sayıda Racput askeri ölmüş olmasına rağmen kapıyı ateşe vermeyi ve açmayı başardılar.⁵⁹⁷

Babürlü birlikleri kaleye girdiler ve çok sayıda Kızılbaş askerini öldürdüler. Burada 140 Irak atı ile birlikte bazı değerli eşyaları ele geçirdiler. Daha sonra Raca Ciget Singe, İvaz Han ve Mirza Muhammed de kaleye girdiler. Onlar, Racput askerlerini bu başarılarından dolayı tebrik ettiler. Burada vuku bulan mücadelede bazı Racput askerleri öldürülmüşlerdi. Bunun yanı sıra çok sayıda at yaylın ateşi nedeniyle ayağından sakatlanmıştı. Raca bundan dolayı adamlarına ele geçirilen Irak atlarını ve değerli eşyaları almalarına izin verdi. Bu sırada Zemindaver'den bazı Kızılbaş birliklerinin kaledeki insanlara destek için harekete geçtikleri haberi geldi. Bunun üzerine Raca adamlarıyla birlikte harekete geçerek onların bir kısmını öldürdü. Sağ kalanlar ise kaçtılar.⁵⁹⁸ Bu sırada Kılıç Han, Zahid Beğ'i 300 süvariden oluşan askeri birlikle Küçük Nuhud Kalesi'ni korumaları için sevk etti. Zahid Beğ, kale civarına geldikten sonra çok sayıda bölgesel kabileyi birliklerine dâhil olmaya ve Helmend Kalesi'ne saldırmaya ikna etti. Bir süre sonra kale ele geçirildi ve içindekiler tutsak edildi. Zahid Beğ, bu tutsakları Kandahar'a göndermek istedi, ancak bu tutsakların affedilmeleri durumunda Babürlü aleyhinde faaliyetlere girişecekleri ortaya çıkınca onların hepsini öldürttü.⁵⁹⁹

Raca Ciget Singe, Zemindaver Kalesi üzerine harekete geçti. İlk gün kaledeki bir grup asker, surlardan ateşli silahlarla Babürlü birliklerine saldırıda bulundu. Fakat onlar Babürlü birlikleri tarafından savunma alanlarına geri püskürtüldüler. Bundan sonra garnizon bir daha saldırıya geçmeye cesaret edemedi. Raca etrafında siperler açtırdı, kaleyi düşürmek konusunda kendine güveni tamdı. Bol miktarda savunma aracı stoklamış olan düşman, ateşli silahlarla kendilerini korumak için konuşlanmıştı. Bu sırada Babürlü birlikleri geceleri tüneller kazdılar ve patlayıcılar döşediler. Raca, eğer bu plan devam ederse kuşatmanın uzun süreceğini düşünmüştü. Bu yüzden hendeğin suyunu boşaltmak için bir kanal kazdırdı. Fakat bu kanal vasıtasıyla çok az su boşaltılabildiğini görünce birliklerin hendeğin üzerinden geçebilmesi için bir tahta köprü yapılması talimatı verdi. Onlar, hendeğin üzerine köprüyü kurduktan sonra karşıya geçmeyi ve burçları patlatmak suretiyle kaleye girmeyi planladılar.⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 234-235.

⁵⁹⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 54-55.

⁵⁹⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 235.

⁶⁰⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 56.

Bu sırada Kılıç Han, Babürlü ordusunun ileri gelenleri arasında bazı anlaşmazlıklar olduğunu duymuştu. Bu yüzden Kandahar'da sadece küçük bir garnizon birliği bırakarak süratli bir şekilde Zemindaver'e ilerledi. Onun Zemindaver'e varışı, buradaki Babürlü birliklerine özgüven sağlarken, Safevi askerlerinin paniğe kapılmasına sebep oldu. Çok geçmeden kale kumandanı Ruşen Sultan akıbetinin kötü olacağını gördü ve merhamet dilemek için bir adamını gönderdi. Kılıç Han, kendi mührünü bastığı amannameyi ve ordunun bazı kumandanlarını merhamet dilemek için gelen şahısla gönderdi. Yirmi altı günlük kuşatmadan sonra kale kumandanı Zemindaver Kalesi'ni teslim etti ve Babürlü görevlilerinin eşliğinde Kılıç Han'ın huzuruna geldi. Kılıç Han ertesi gün kaleye girdi, savunma alanlarını teftiş etti, güvendiği bazı adamlarını 500 tüfekli ve okçu ile kale garnizonuna bıraktı. Söz konusu kaleyle ilgili gerekli güvenlik önlemlerini alıp, çeşitli düzenlemeler yaptıktan sonra burayı Fulad Beğ'in kontrolüne bıraktı. Kılıç Han daha sonra geri dönerek dikkatini Büst Kalesi'nin fethine çevirdi.⁶⁰¹

3.1.6.2. Büst Kalesi ve Diğer Kalelerin Fethi (1638)

Kılıç Han kısa sürede Büst Kalesi'ne geldi ve kalenin etrafında on sekiz tane tünelin kazılmasını istedi. Askerler, bu talimat üzerine gece gündüz kale duvarlarının altına doğru tünel kazmaya başladılar. Safevi askerleri ise onları engellemek için büyük gayret sarf ediyorlardı.⁶⁰² Onlar, burçların ve duvarların altında patlayıcıların yerleştirildiği çukurları toprakla doldurdular. Bazı çukurlardaki barutların patlaması sonucunda burçlar ve kale duvarları zarar görmesine rağmen kale hala sapasağlam ayakta idi ve asla güçlü bir gedik açılmamıştı. Ayrıca garnizon birlikleri, zaman zaman taşlar fırlatıyor, çeşitli ateşli silahlarla karşılık veriyorlardı. Bu şekilde Babürlü birliklerinin saldırılarını engellemeye çalışıyorlardı.⁶⁰³ Sonunda Kılıç Han'ın siperinden duvarların birisinin altına patlayıcı yerleştirdiler. Yusuf Muhammed Han ve Cannisar Han'ın siperlerine de patlayıcılar yerleştirdiler. Garnizon birlikleri bu iki siperi yerleştirilmiş olan patlayıcıyı fark ettiler ve buraları kumla doldurdular. Fakat Kılıç Han'ın siperine yerleştirilmiş olan patlayıcıdan haberdar değillerdi. Kılıç Han'ın siperine yerleştirmiş olan patlayıcı ateşlendi. Patlamanın etkisiyle büyük bir gedik oluştu. Kale savunması, siperlerin içerisinde bulunan Babürlü askerlerinin saldırıya geçeceğinden karşı haberdar oldu ve karşılık vermek için bazı önlemler aldı. Kaleden ve tahkimatlardan ateşli

⁶⁰¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 235.

⁶⁰² Lahori, *Padişahname*, C. II, 57-58.

⁶⁰³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 230.

silahlarla karşılık verilmesine rağmen Kılıç Han ve adamları açtıkları gedikten kaleye girdiler.⁶⁰⁴

Yusuf Muhammed Han'ın akrabası Muhammed Yar, yanındaki bir grup askerle daha önceden kalenin içerisine saldırıda bulunmuş olan Cannisar Han'a yetişmek için ilerledi. Kılıç Han'ın akrabası Mirza Muhammed de Kılıç Han'ın bazı adamlarıyla içeride bulunan Babürlü askerlerine destek olmak için kaleye girdiler. Kılıç Han'ın ileri gelen adamları ve Babürlü ana birlikleri geriye kalan ve dış savunma hattında bulunan askerlerin üstesinden geldi. Diğer siperlerdeki Raca Ciget Singe'nin adamları duvarlara kurdukları merdivenlerden kaleye indiler.⁶⁰⁵ Bu birliklerin içeriye girişiyle meydana gelen mücadelede iki taraf da ağır kayıplar verdi. Babürlü birlikleri, Safevi askerlerine ait 400 Irak atını ve onlara ait ganimetleri ele geçirdiler. Kale kumandanı Mihrab Han, askerleri ile birlikte kendisini kale içine hapsedmişti. Onlar oldukça zor durumdalar, ellerindeki su da neredeyse tükenmişti. Babürlü askerleri, oldukça sağlam bir savunma alanına sahip olan Şir Hacı savunmasını kuşattılar ve buranın dört bir tarafına patlayıcılar yerleştirdiler. Kale içerisinde bulunan birlikler, çukurlar kazarak yüksek tahta ve kazık korkuluklar inşa ettiler. Ayrıca silahlarını ateşleyebilmelerine imkan sağlayacak parmaklıklar oluşturdular, çünkü Şir Hacı duvarı yıkılması halinde bu siperler sayesinde kendilerini korumayı umuyorlardı.⁶⁰⁶

Birkaç gün sonra Raca Ciget Singe'nin, İvaz Han'ın ve Kılıç Han'ın akrabasının kontrolünde yerleştirilmiş olan patlayıcılar ateşlendi. Birinci patlayıcı sayesinde ana kapı tarafındaki burç havaya uçuruldu. Diğer iki mayın vasıtasıyla da iki burç patlatıldı. Bunun üzerine kuşatma birlikleri başlarına kalkanı koruma yaparak kale sakinlerinden gelen tüfek mermilerine aldırış etmeden savunma hattına saldırdılar ve burayı tahrip ettiler. Burada çok sayıda Kızılbaş askeri öldürüldü. Sağ kurtulan bazı Kızılbaş askeri ise kalenin içerisindeki sığınağa kaçtılar.⁶⁰⁷ Babürlü birlikleri kalenin çeşitli bölgelerine zarar verince Mihrab Han, kaçış yollarının kapalı olduğunu anladı ve merhamet dilemeye karar verdi. O, affedildiğine dair bir yazılı bir amanname alınca kaleyi Babürlü birliklerine teslim etti ve Kılıç Han'a doğru ilerledi. Şah Cihan'ın fermanı doğrultusunda af dileyen herkese merhamet edilecek ve istedikleri yere gönderileceklerdi. Şah Safi'nin güvenilir adamlarından biri olan Mihrab Han,

⁶⁰⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 236.

⁶⁰⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 59.

⁶⁰⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 58-59.

⁶⁰⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 231.

maiyyetinde bulunan bazı Safevi ileri gelenleri Kılıç Han tarafından ağırlandılar. Onlar, ertesi gün istekleri doğrultusunda Irak'a doğru sevk edildiler.⁶⁰⁸

Fulad Kalesi, Gireşk Kalesi'ne 10 fersah, Dalhek Kalesi ise Büst Kalesi'ne 12 fersah mesafe uzaklıktaydı. Fulad ve Dalhek kaleleri arasındaki mesafe de 4 fersahtı. İlk zamanlar bu kaleler Kandahar'a haraç yoluyla bağlıydılar, fakat onlar uzun bir süredir Ferah'a bağlandılar. Kılıç Han, bu kalelerin çevresindeki Meleki, Bahteri ve Dalheki kabilelerinden oluşan yaklaşık 1.500 aileyi çeşitli vaatler ve hilat vermek suretiyle kendi yanına çekmeyi başardı. Daha sonra bu kabile liderleri, Kılıç Han'ın bazı adamlarını da yanlarına alarak Gireşk kumandanı Safi Kulu'ya destek olmaları için Siyavuş tarafından gönderilmiş olan Ferah valisi Handan Kulu'nun adamlarını bu iki kaleden çıkarıp attılar. Bu şekilde Fulad ve Dalhek kaleleri Babürlülerin kontrolüne girmiş oldu.⁶⁰⁹

Bu iki kalenin düşmüş olduğu haberi daha sonra Handan Kulu'nun kulağına geldi. Ayrıca Mihrab Han'ın merhamet dilemiş olduğu, daha sonra Büst Kalesi'ni teslim ettiği ve Babürlü birliklerinin Gireşk'e saldırı için niyetli olduğu söylentilerini duydu. Handan Kulu, Gireşk Kalesi'nin savunmasının kendi gücünün çok ötesinde olduğu neticesine vardı, bundan dolayı kale kumandanı ve diğer adamlarıyla birlikte Ferah'a doğru harekete geçti. Daha sonra Gireşk Kalesi Kılıç Han'ın Malgir'de bulunan bir grup adamına teslim edildi. Dolayısıyla Kandahar bölgesi altmış kaleyle şimdi tamamen zapt edildi. Kılıç Han, Büst ve Gireşk kalelerini buraya tabi mıntikalarla birlikte ele geçirdikten sonra 500 tüfekli ve oklu birliği ele geçirilmiş olan bu mıntikaların güvenliği için görevlendirdi. Bunun akabinde de maiyetiyle Kandahar'a geri döndü.⁶¹⁰ Kandahar bölgesinin fethi tamamlandıktan sonra Şah Cihan'ın talimatıyla Said Han, Büst Kalesi'ni İzzet Han'ın, Zemindaver Kalesi'ni Mirza Muhammed'in, Kandahar Kalesi'ni ise Kılıç Han'ın ise idaresine atadı. Said Han, bu atamaları yaptıktan sonra Kabil üzerinden Lahor'da bulunan Şah Cihan'ın huzuruna gitti.⁶¹¹

⁶⁰⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 237.

⁶⁰⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 60-61.

⁶¹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 231-232.

⁶¹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 253; Kenbu'ya göre Büst Kalesi kumandanı Gayret Han'dır. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 246.

3.1.7. Kandahar'ın Zaptı Sonrasında Yaşanan Gelişmeler (1639-1642)

3.1.7.1. Babürlü-Safevi Sınır Diplomasisi (1639-1641)

Kandahar'ın zaptından sonra Şah Cihan'ın Safevilere yönelik siyaseti, onun Maverâünnehir'i fethetme hırısından dolayı yön değiştirdi. İlk başta Buhara Hanlığı topraklarına yapmayı planladığı saldırı için Herat'taki Safevi yöneticilerinin desteğini kazanmak için gayret etti. Horasan valisi Hasan Han, Kandahar ve Horasan sınırlarında Babürlü ve Safevi askerleri arasında meydana gelen bölgesel çatışmadan dolayı Kandahar valisi Kılıç Han'a tepkisini dile getirdi. Kılıç Han ise daha sonra Özbeklere karşı Hasan Han'a yardım talebini ilettil. Safevi merkezi idaresinin zayıflığı, Horasan yöneticilerini bu kez Babürlü diplomatik baskısına ve Özbek baskısına karşı savunmasız bıraktı.⁶¹² Özbeklerin Safevi sınırlarındaki Mervîçak'a geniş çaplı saldırıları, Kılıç Han'ın Özbeklere karşı birlikte askeri önlemler alma önerisinde bulunmasını sağladı.⁶¹³ Hasan Han, bir mektup vasıtasıyla bu öneriyi kabul ettiğini bildirdi.⁶¹⁴

Asaf Han, Hasan Han'a göndermiş olduğu bir mektup vasıtasıyla Şah Cihan'ın bir Şehzadeyi Babürlü ordusuyla Belh üzerine göndereceğini, bu yüzden ona birlikleriyle bazı Özbek mevkilerine saldırı için hazır olmasını bildirdi. Mektubunda daha sonra Horasan ahalisi için endişe içerisinde olduğunu ve onlar üzerinde Özbeklerin tehditlerinin gittikçe arttığını ifade etti. 1641 yılının başlarında Babürlüler, Belh'e saldırıya geçmek için hazırlık içerisinde girdiler. Hasan Han, bu sırada vefat etti. Babürlüler, bu defa Özbeklere karşı Hasan Han'ın oğlunun ve onun halefinin desteğini kazanmaya çalıştı. Ancak Şah Safi'nin Kandahar'ı Babürlülerden geri alma kararı, Babürlü-Özbek ittifak girişimini ortadan kaldırdı.⁶¹⁵

Safevi ve Babürlü üst düzey görevlilerinin birbirleriyle olan yazışmaları vasıtasıyla bu dönemde iki taraf arasındaki sınır diplomasisi açığa çıkarmaktadır. R. İslam, Safevi tarafından gönderilmiş olan çok sayıda mektubun, British Museum'daki nadir el yazmaları içerisinde bulunduğunu belirtmektedir. Araştırmacı her ne kadar tek bir mektup koleksiyonunda olmasalar da Babürlü idaresi tarafından gönderilmiş olan bazı mektupların da burada olduklarını beyan etmiş ve mektupların, Babürlülerin ortak düşmanları Özbeklere karşı Safevileri ikna etme çabalarının bir parçası olduğu bilgisini

⁶¹² İslam, *Indo-Persian Relations*, 105-106.

⁶¹³ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 270.

⁶¹⁴ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 271.

⁶¹⁵ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 278-279.

sunmuştur. Esasında Safeviler için Özbekler karşısında galibiyetin yolu Babürlüler ile işbirliği yapmaktan geçmektedir. Bu açıdan Babürlüler zaman zaman Özbeklere karşı saldırı için bir Şehzadeyi görevlendirmeyi düşündüklerini ifade etmekteydiler.⁶¹⁶

Babürlülerden gelen mektuplarda Şah Cihan'ın Maverâünnehir bölgesinde atalarının mirası olan toprakları geri almaya kararlı olduğu vurgulanıyordu. Kandahar'ı Babürlülere kaybetmiş olan Safeviler, doğal olarak kuzey doğu sınırlarında Babürlülerin güçlerini artırma tehdidiyle karşı karşıya kaldılar. Safevi idaresi, Herat'daki resmi görevlilerine talimatlar göndererek Babürlüler ile yakın ilişkilerini devam ettirmelerini, Safevi şahının onayının olmadığı herhangi bir eylemde bulunmamalarını, Babürlülerin bölgedeki planlarını ve askeri faaliyetlerini öğrenmeye çalışmalarını emrediyordu.⁶¹⁷ Dolayısıyla Safeviler, Babürlüler ile kurmuş oldukları bu sınır diplomasisi yoluyla bir taraftan Özbeklere karşı kendilerini garantiye aldıkları gibi bir taraftan da onların faaliyetlerini yakından öğrenme fırsatı elde ediyorlardı.

Şah Safi'nin Babürlülülerin durumu hakkında bilgi edinmek istemesinin temelinde Kandahar'ı onlardan geri almak arzusu vardı. O, Kandahar'ı geri almak için harekete geçtiği bir dönemde vefat etti ve yerine çocuk yaştaki Şah II. Abbas tahta çıktı. Şah II. Abbas, tahta çıktıktan sonra Safevi idaresi, zayıf, istikrarsız ve hizipleşme içerisinde olmaya devam etti. Her iki devletin sınır görevlileri arasındaki mektuplaşma bu süreçte de devam etti. Safevi tarafından gelen mektuplarda Babürlülere karşı izlenen siyasetin değiştiği işaretleri verilmektedir. Bu mektupların birinden Babürlülere açık bir şekilde dostluk mesajı verdiklerini görmekteyiz.⁶¹⁸

3.1.7.2. Hanşi Kalesi Mücadelesi (1639)

Büst valisi İzzet Han, Kandahar bölgesinde Kızılbaşların bir kısmının lideri olan Abdul adında birini Büst ve Sistan sınırlarında bulunan Hanşi Kalesi'nin sorumluluğuna tayin etmişti. İzzet Han, ayrıca bu kalenin korunması için küçük bir garnizon birliğini buraya bırakmıştı. Ancak Abdul'un bazı menfi faaliyetler içerisinde olduğundan habersizdi. Abdul, Safevilerin Sistan meliki Melik Hamza⁶¹⁹ ile gizlice mektup ve mesaj yoluyla haberleşmekteydi. O, bu gizli görüşmeler vasıtasıyla Sistan melikine bir askeri birlik

⁶¹⁶ İslam, *Indo-Persian Relations*, 106.

⁶¹⁷ İslam, *Indo-Persian Relations*, 106-107.

⁶¹⁸ İslam, *Indo-Persian Relations*, 107; İslam, *A Calendar of Documents*, I, 289-290.

⁶¹⁹ Melik Hamza'nın babası Melik Celaledin, dedesi ise Melik Mahmud Sistani'dir. Bu görev, onun ailesinden aldığı bir mirastır. Bu ailenin kökeni 10. asırda doğu İran'da varlığını devam ettiren Saffarid Hanedanı'na kadar uzanmaktadır. Bkz. İslam, *A Calendar of Documents*, I, 265.

göndermesi durumunda kaleyi ona teslim edeceğini, böylece kalenin hakimiyeti Büst valisinden tamamen çıkacağını bildiriyordu. Bu sırada Kandahar valisi Kılıç Han, Kabil bölgesinde bulunan Şah Cihan'ın çağrısıyla onun huzuruna gitmişti. Bu gelişmeden haberdar olan Abdul, Sistan melikine tekrar bir mektup göndererek Kandahar'ın valisinin şehirde bulunmadığını, bu nedenle Büst Kalesi'nin güveliğinde zafiyet söz konusu olduğunu ve buranın zapt edilmesinin kolay olabileceğini bildirerek teklifini yeniledi. Abdul, Sistan melikini bu elverişli ortamdan istifade etmesi ve kaleyi ele geçirmesi için teşvik etti.⁶²⁰

Sistan meliki Melik Hamza, Abdul'un önerilerini kabul etmedi. Bu sırada Kılıç Han, Kabil'den Kandahar'a döndü. Sistan meliki, Şah Safi'nin hizmetinde görev yapan güvenilir arkadaşlarının birinden mektup aldı. Bu şahıs, mektubunda Safevi sarayında Sistan Meliki'nin Kandahar valisiyle ittifak halinde olduğu söylentilerinin yayıldığı, bu durumun Şah Safi'nin melike karşı güvenini sarstığını ve onu görevinden alabileceği hususunda endişelendiğini bildiriyordu. Mektupta, Sistan melikinın Kandahar ve Büst sınırlarına saldırmadıkça şahın onunla ilgili düşüncelerinin değişmeyeceğini bildiriyordu. Melik Hamza, aldığı bu haber üzerine endişeye kapıldı ve Piyale adlı bir adamı komutasındaki askeri birliği bölgeye saldırmak için görevlendirdi.⁶²¹ Piyale, komutasındaki orduyla Hanşi civarına erişince Abdul onu ve maiyetini kale içerisine aldı. Sitan askerleri, daha sonra Büst valisi İzzet Han'ın buranın savunması için daha önceden görevlendirmiş olduğu askerler öldürdüler. Bunu öğrenen Kılıç Han, Latif Han'ı çok sayıda ahadi askeri ve bazı birliklerin liderliğinde Sitan melikinın adamlarının eline geçen Hanşi Kalesi'ni geri almak için sevk etti. Bu birliklere destek olmak için İzzet Han da Büst'ten 300 adamını gönderdi.⁶²²

Çok geçmeden Babürlü askerleri kaleye yaklaşınca Melik Hamza'nın yaklaşık 500 askeri hemen saldırıya geçti. Bu askerler büyük kayıplar verdikten sonra geri kaçtılar. Babürlü askerleri kaleyi kuşattılar ve siperler oluşturdular. Bundan haberdar olan Sistan Melik'i kuşatmaya engel olmak için bir askeri birlik gönderdi. Babürlü birlikleri, bulundukları Hanşi civarında ordu ağırlıklarını bırakıp daha sonra saldırıya geçebilecekleri bir kale yoktu. Bununla birlikte Sistan melikinın askerlerine göre sayıları da daha azdı. Babürlüler kalenin yakınında bir mücadeleye girme riskine hesaba

⁶²⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 262-263.

⁶²¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 171-172.

⁶²² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 260-261.

katmamışlardı. Dolayısıyla kuşatmayı kaldırdılar ve Hanşi'den 5 kuruh mesafe uzakta bulunan Helمند Nehri'nin kenarında bir mevkiye çekildiler. Babürlü birlikleri ordunun ağırlıklarını burada bıraktılar ve daha sonra savaş için hazırlık yaptılar. Hanşi'ye erişen Sistan askerleri Babürlülerin geri çekilişini başka sebeplere bağladılar ve Helمند Nehri'ni geçerek saldırıya geçtiler. Bu sırada Babürlü birlikleri mücadele için hazırды, hemen harekete geçtiler ve Sistan askerleriyle mücadeleye giriştiler.⁶²³

Bu mücadelede Melik Hamza'nın yaklaşık 300 adamı hayatını kaybetti, bazıları ise yaralı bir halde geri kaçtılar. Onun askerlerinin sayısı oldukça fazla olmasına rağmen Hanşi'yi terk ettiler ve Sistan'a geri döndüler. Kılıç Han, bu başarı haberlerini duyunca damadı Hançer Han'a Kandahar şehrinde görevli olan birliklerden 15.000 süvari ve bir miktar askerle Hanşi Kalesi'ndeki Babürlü birliklerine dâhil olması emrini verdi. Ayrıca Hançer Han'a Melik Hamza'nın askerlerinin peşine düştükten sonra Sistan bölgesinin merkezini yağmalanmasını emretti. Hançer Han'ın kumandasındaki birlikler, Safevi Devleti'nin buradaki mıntıklarının çoğunu tahrip ettikten sonra ülkenin zirai faaliyetleri için oldukça önemli olan bir barajı yıktılar ve geri döndüler. Daha sonra sağ olarak ele geçirdikleri Abdul'u Şah Cihan'dan gelen emir doğrultusunda öldürdüler.⁶²⁴

3.1.7.3. Safevilerin Kandahar'ı Geri Alma Girişimi (1642)

Ali Merdan Han, Kandahar valisiyken Şah Safi'nin kendisine karşı tutumundan dolayı Kandahar'ı Babürlü idaresine bırakmış ve Şah Cihan'a itaatini bildirmişti. Şah Safi, Kandahar'ın bu şekilde elden çıkmasına oldukça içerlemişti ve burayı geri almak niyetindeydi.⁶²⁵ Bir süre önce Bağdat'a gelen Osmanlı hükümdarı IV. Murat ile Safevi şahı Şah Safi arasında meydana gelen savaşta Osmanlılar Bağdat'ı ele geçirmişti. Osmanlılar Bağdat'ı alınca Şah Safi de bir süre önce kaybettiği Kandahar'ı Babürlülerden almak için hazırlık yaptı. İki sene süren bu hazırlıklardan sonra kumandanlarından Rüstem Han'a önden harekete geçmesini ve kendisi gelinceye kadar Nişabur'da beklemesini emretti. Bu gelişme, ilk önce Kandahar valisi Safder Han, daha sonra da Büst kale kumandanı Azizullah Han taraflarından Şah Cihan'a iletildi. Bu

⁶²³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 263-264.

⁶²⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 172-173.

⁶²⁵ Muhammed Yusuf Vâleh Kazvinî İsfahanî, *Iran der Zâmân-ı Şah Safi ve Şah Abbas-ı Dövvom (H.K.1038-1071): Huld-i Berin*, Ed. Muhammed Rıza Nasiri, (Tehran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhangî, 1382), 380.

sırada Lahor'da bulunan Babürlü hükümdarı, Şehzade Dara Şükuh'u büyük bir orduyla Safeviler üzerine göndermeye karar verdi.⁶²⁶

Şah Cihan, 50.000 süvari, bir miktar fil, topçu birlikler ve büyük bir hazine ile Şehzade Dara Şükuh'u Safevi ordusunu geri püskürtmek için görevlendirdi. Şah Cihan, oğluna değerli hediyeler armağan etti. Hükümdar, ayrıca Şehzadeye 12 lek rupi verdi ve onun mansıbını 5.000 süvari ve 20.000 hizmetli derecesine çıkardı.⁶²⁷ Dara Şükuh vakit kaybetmeden ordusuyla harekete geçti. Seyyid Han Cihan, Raca Cesunet Singe, Raca Ci Singe, Kılıç Han, Rüstem Han, Bahadır Han gibi devletin önemli emirleri de bu orduda Şehzadeye eşlik etmekteydiler.⁶²⁸ Ordudaki emirlere ve mansıbdarlara her yüz süvari için hazineden 10.000 rupi ödenmesi talimatı verildi. Ayrıca piyadelere, ahadilere, topçulara, tüfekçi ve diğer ateşli silah kullanan askerlere üç aylık peşin ödeme yapılması talimatı verildi.⁶²⁹

Bu günlerde Şehzade Murad Bahş, yelekli 1 kaftan, mücevher işlemeli 1 kılıç ve 1 hançer, üzerinde gümüş işlemeli örtü bulunan 1 erkek fil ve ona eşlik eden 1 dişi fil ile ödüllendirildi. Şah Cihan daha sonra Şehzade Murad Bahş'a emir ve mansıbdarlar ile birlikte Nilab Nehri'nin kenarında beklemesini emretti. Şah Cihan, bu mevkinin bir savaş anında Murad Bahş'ın Dara Şükuh'a yardım için hemen hazırlık yapıp harekete geçebileceği bir yer olduğunu düşünüyordu. Bu sırada Said Han yerine Kabil valisi olarak atanan Ali Merdan Han'a bir mektup gönderilerek Özbeklerin herhangi bir saldırı yapma ihtimaline karşı Kabil'de her türlü hazırlığı yapması emredildi. Ayrıca Malva valisi Nasiri Han da Şehzadeye yardıma gelmişti. Nilab Nehri'ni karşıya geçmiş olan Şehzade Dara Şükuh, Şah Safi'nin vefat haberini aldı.⁶³⁰

Şah Safi'nin vefat haberini babasına bildiren Şehzade Dara Şükuh'a büyük bir dikkat içerisinde Gazne'ye ilerlemesi ve bir süre orada kalması emredildi. Buna ilaveten Nasiri Han'ı ve Said Han'ı 30.000 askerle Kandahar'a göndermesini, Şah Safi'nin vefatının asılsız olması halinde kendisinin de Kandahar'a ilerlemesini emretti. Dara Şükuh, aldığı emir üzerine Gazne'ye ilerledi, Nasiri Han ve Said Han'ı da 30.000 askerle Kandahar'a gönderdi. O, Şah Safi'nin vefatını doğrulayan haberleri aldı ve bu durumu Şah Cihan'a

⁶²⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 302.

⁶²⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 293-294.; Zat ve Suvar hakkında H. Hilal Çağlayan, Ekber Şah Döneminde Hindistan. s. 75.

⁶²⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 303.

⁶²⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 294.

⁶³⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 292.

ilettili. Şah Cihan, bunun üzerine Dara Şühuh'a bir mektup göndererek orduyu Kandahar'dan geri çağırmasını ve kendisinin de Lahor'a gelmesini emretti. Dara Şühuh, aldığı talimat üzerine Lahor'a döndü. Şah Cihan, Şehzadeyi değerli hediyeler ile ödüllendirdi ve ona “*Bülend İkbāl*” unvanı verdi. Şehzade Murad Bahş da çeşitli hediyelerle Multan idaresine geri yollandı.⁶³¹

3.2. Şah II. Abbas Döneminde (1642-1666) Babürlü Safevi İlişkileri

3.2.1. Diplomatik İlişkiler (1646-1647)

Babürlü hükümdarı Şah Cihan, bir süre önce oğlu Şehzade Murat Bahş'ı Özbekler üzerine göndermişti. Babürlü ordusu Belh ve Bedehşan bölgesinde başarılı fetihler yapmıştı. Şehzade Kunduz'u ele geçirdikten sonra babası Şah Cihan'ın Nezir Muhammed'e yazmış olduğu mektubu bir elçiyle ona göndermişti. Nezir Muhammed, mektupta yazanlara sevinir gibi görünmekle birlikte Şehzade Belh'e geldiğinde burayı ona bırakıp Kabil'e gideceğini, orada Şah Cihan ile görüştüktan sonra Hacca gideceğini söylüyordu. Ancak Şehzade Belh'e varınca Nezir Muhammed, gizlice buradan Şibergan istikametine kaçmıştı.⁶³² Murad Bahş'ın talimatıyla Asalet Han ve Bahadır Han, onu takip ederek Şibergan civarında mağlup etmişlerdi. Nezir Muhammed, bu yenilgiden sonra Şah II. Abbas'ın yardımına başvurmak maksadıyla oğlu Kutluk Muhammed Sultan, torunu Muhammed Kasım Sultan ve 3.000 civarında Özbek ilk önce Endhud'a, oradan da Merv ve Meşhed'den geçerek Safevilerin başkenti İsfahan'a gitmişti.⁶³³

Şah Cihan bu gelişmeden haberdar olunca oldukça endişelenmişti. O, Cannisar Han'ı 26 Mart 1646 tarihinde bir mektubun yanı sıra çeşitli hediyelerle Safevi sarayına gönderdi.⁶³⁴ Mektupta sabık hükümdar Şah Safi dönemi üzerine bazı konulara değiniyor ve Şah II. Abbas'ın cülusunu tebrik ediyordu. Mektubun devamında ise iki hanedan arasında uzun yıllardır süren ilişkileri hatırlatarak yeni hükümdara öğütler veriyor, Şah II. Abbas'ın idaresini güçlendirmek için yardım teklifinde bulunuyordu.⁶³⁵ Ayrıca

⁶³¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 294-297.

⁶³² Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 210.

⁶³³ Kenbu eserinde Nezir Muhammed'in oğlu Kutluk Muhammed ve torunu Kasım ile Safevi topraklarına ilerleyişi, onların Şah II. Abbas'ın sarayında nasıl ağırlandığı ve Nezir Muhammed Han'ın umduğu yardımı alamadan nasıl geri döndüğü hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 437-438.

⁶³⁴ Gazvinî, *Abbasname*, 84.

⁶³⁵ İslam, *A Calendar of Documents*, I, 291.

Buhara Hanlığı ile olan ilişkilerinde Şah II. Abbas'ın tarafsızlığını güvence altına almak istiyordu, çünkü Maverâünnehir bölgesindeki hedeflerine tam olarak ulaşmamıştı.⁶³⁶

Şah Cihan, Cannisar Han'ı Safevi sarayına gönderdikten kısa bir süre sonra Mir Aziz ile Nezir Muhammed'e merhamet içeren mektubunu gönderdi. Mir Aziz, oldukça hızlı hareket etti ve Ferah yakınlarında Cannisar Han'a yetişti. O, Cannisar Han'ın yanına varınca Nezir Muhammed'in İsfahan'a gittiğini duydu. Bunun üzerine Cannisar Han'dan önce Tun ve Tabes yolundan İsfahan'a vardı. Mir Aziz burada Nezir Muhammed'in Safevi şahının desteğini alamayınca Meymene'ye geri döndüğünü öğrendi. O, Nezir Muhammed'in arkasından gidip ona Şah Cihan'ın mektubunu vermeyi düşündü. Safevi şahı, elçiyi bu düşüncesinden vaz geçirdi ve mektubu Nezir Muhammed'e vermenin Babürlülerin prestijini zedeleyebileceğini ifade etti.⁶³⁷ Mir Aziz onun söylediklerini kabul etti ve bir mektupla durumu Şah Cihan'a bildirdi. Şah Cihan, *"Eğer o mutluluğa erişmek isteseydi bu mektubu almaktan mahrum olmazdı, şimdi onun peşinden gitmenin hiçbir faydası yok."* cevabını verdi ve Safevi sarayında bulunan Mir Aziz'e geri dönmesini emretti.⁶³⁸

Şah Cihan, Cannisar Han'ın ardından Arslan Beğ'i 1647 Eylül'ünde bir mektupla Safevi sarayına gönderdi.⁶³⁹ Babürlü hükümdarı mektubunda Belh seferinde en başından beri haklı olduğunu, buradaki Özbeklerin kendi liderlerine karşı itaatten ayrıldığını ve seyyidleri öldürdüklerini bildiriyordu. Mektubun devamında Nezir Muhammed'in Kunduz hâkimi olan oğlu Hüsrev Sultan'ın kendisinin maiyetine dâhil olduğunu, Nezir Muhammed'in ise iki oğlu vasıtasıyla Şehzade Murad Bahş'a Mekke'ye gitme talebini bildirerek yola çıktığını, ancak İran'a gittiğini yazıyordu. Şah Cihan, mektubunda ayrıca Şah II. Abbas'tan Nezir Muhammed'in Mekke'ye gitmesi için müsaade tanınmasını isterken, onun Maverâünnehir'e dönmesine izin verilmemesini

⁶³⁶ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 221.

⁶³⁷ Muhammed Salih Kenbu, eserinde Şah II. Abbas'ın Mir Aziz'e kurban bayramı günü Cannisar Han ile beraber huzuruna gelmelerini ve Nezir Muhammed'in durumunu bir mektup vasıtasıyla Şah Cihan'a anlatmalarını istediğini ifade ediyor. Burada verilen bilgiler doğrultusunda Mir Aziz'in onun söylediklerini kabul ettiği ve Nezir Muhammed Han'ın durumunu detaylı bir şekilde yazdığı bir mektupla Şah Cihan'a arz ettiğini görüyoruz. Ancak Mir Aziz'in Cannisar Han ile Kurban bayramı günü Şah Abbas'ın huzuruna gitmiş olduğu hususu şüphelidir. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 415-416; Çünkü Kazvini, Abbasnamesi'nde Cannisar Han'ın kendisinden sonra gönderilmiş olan Arslan Beğ'i Tabes'te beklediği ve onunla birlikte Safevi hükümdarının huzuruna gittiği bilgisini açıkça ifade etmektedir. Bkz. Gazvinî, *Abbasname*, 123.

⁶³⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 416.

⁶³⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 364.

ima ediliyordu. Şah Cihan son olarak ordusunun bir süredir Bedehşan'da elde etmiş olduğu başarılarından bahsederek Buhara ve Semerkand'ın zaptı için de dua ediyordu.⁶⁴⁰

Şah Cihan, Safevi hükümdarına göndermiş olduğu bu ikinci mektupta Belh ve Bedehşan bölgesinde yapmış olduğu fetihleri özellikle seyyidlerin öldürülmesi hadisesine dayandırarak meşrulaştırmaya çalışmıştır. Babürlü hükümdarı ayrıca Semerkand ve Buhara'nın fethi için dua ederek aslında Safevi şahına bundan sonraki planları hakkında bilgi veriyor, onu bu amaçlarından haberdar ediyordu. Ancak bu iki mektubun hiçbirinde Belh ve Bedehşan bölgesi ele geçirildikten sonra buralarda Babürlü birliklerinin Özbek ve Alaman kabileleri ile giriştikleri mücadelelerden bahsetmiyordu. Çünkü Babürlü birlikleri, Belh ve Bedehşan bölgesine girmiş olmalarına rağmen Özbek ve Alaman kabileleri ile giriştikleri savaşlarda tam manasıyla üstünlük sağlamış değillerdi.

Bu iki elçi, Nezir Muhammed İsfahan'dan ayrıldıktan sonra Safevi topraklarına gelmişlerdi. Şah II. Abbas, Mirza Muhsin İsfahani'yi Cannisar Han'ı ağırlamak için görevlendirmişti. Mirza Muhsin, Tabes'te Cannisar Han'ı karşıladıktan sonra ikisi birlikte Arslan Beğ'i beklediler ve birkaç gün sonra Arslan Beğ ile beraber İsfahan'a girdiler. Babürlü elçileri Safevi şahının huzuruna çıkarak hükümdarlarının gönderdiği mektup ve hediyeleri sundular. Bu görüşmede elçiler, iki devlet arasındaki dostluğa dikkat çekerek Babürlü hükümdarlarının her zaman bu dostluğu devam ettirmek niyetinde olduklarını, Safevi sarayına karşı iyi niyet beslediklerini dile getirdiler. Şah II. Abbas, Babürlü elçilerine hediyeler verdi ve onları layıkıyla ağırladı. Onlara Babürlü ülkesine karşı herhangi bir saldırıda bulunmayacağını ifade etti.⁶⁴¹

İlk önce Cannisar Han Safevi topraklarından ayrıldı. Safevi şahı, ona refakat etmesi için Evtar Han'ı görevlendirdi. Evtar Han, bazı sebeplerden dolayı ona bütün yol boyunca refakat edemedi ve geri döndü. Cannisar Han'ın ardından Arslan Beğ de Safevi topraklarından ayrıldı. Şah II. Abbas, Arslan Beğ aracılığıyla 1647 yılında Şah Cihan'a bir mektup gönderdi. Safevi şahı mektubunda Özbeklerin içinde bulunduğu kargaşanın İran'da bilindiğini, onların zayıf durumları dikkate alındığında bu kargaşaya müdahale

⁶⁴⁰ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 293.; M. Athar Ali, "The Objectives Behind the Mughal Expedition into Balkh and Badakhshan 1646-1647", *Proceedings of the Indian History Congress*, 29, (1967), 166.

⁶⁴¹ Gazvinî, *Abbasname*, 84-85.

etmeyi uygun görmediğini bildirdi. Ayrıca Nezir Muhammed Han'ın Mekke'ye gitme niyeti olmadığını ve onun Maverâünnehir sınırlarında bulunduğunu bildirdi.⁶⁴²

3.2.2. Kandahar ve Civarının Safevi Kontrolüne Geçmesi (1649)

3.2.2.1. Savaş Öncesinde Yaşanan Gelişmeler

Babürlülerin Kandahar'ı ele geçirmiş olması Safevi Hanedanı'nı derinden etkilemişti. Çocuk yaşta Safevi tahtına çıkmış olan Şah II. Abbas için Kandahar'ı geri almak mümkün görünmüyordu. Vezir Saru Taki, onun saltanatının ilk devirlerinde Kandahar üzerine sefer gerçekleştirmek için bazı hazırlıklar başlatmış, daha sonra bundan vazgeçmişti. Onun bütün gücü ele geçirmeye çalışması, rakipleri tarafından suikasta uğramasına neden olmuştu. Şah II. Abbas döneminde vezir olan Halife Sultan, bu dönemde baş vezir oldu. Bu karışıklıklar ve devamında gelen entrikalar Safevi Hanedanı'nı iç sorunlarla meşgul etmek için yeterliydi.⁶⁴³ Babürlülerin Belh bölgesinde girişmiş oldukları mücadelelerde başarısız olmaları, onların askeri prestijine zarar vermişti. Birbiri ardına yürütülen askeri seferler Babürlü ordusunu oldukça yormuş, mücadele azmini kırmıştı. Diğer taraftan 1648 yılına gelindiğinde Şah II. Abbas olgunluk çağına gelmiş, devlet idaresini kendi kontrolünde tutabilecek yetkinliğe erişmişti. O, Babürlü ordusuna büyük bir darbe vurarak Şah Safi döneminde kaybedilen Kandahar'ı geri almak istiyordu. Şah II. Abbas, casusları vasıtasıyla Kandahar kale savunmasının zayıflığı hakkında bazı bilgiler elde etti ve bu bilgiler onu cesaretlendirdi. Safevi şahı, almış olduğu bu bilgilerden sonra Safevi topraklarında bulunan iki Babürlü elçisini memleketlerine gönderdi. Bunun akabinde büyük bir gizlilik içerisinde sefer hazırlıklarını yürüttü.⁶⁴⁴

Safevi şahı, daha sonra kendisini batı ve kuzey doğu sınırlarından gelebilecek tehlikelere karşı garantiye aldı. Şah II. Abbas, 1648 Nisan'ında İsfahan'dan harekete geçmiş, Horasan'a doğru ilerlemişti. Nezir Muhammed, bu esnada elçisi Mehdi Hacı aracılığıyla onun Kandahar'ı alma girişiminde tarafsız kalacağı güvencesini verdi. Bistam'a eriştiğinde Hive hanı Ebul Gazi Han ve Osmanlı hükümdarı Sultan İbrahim de göndermiş oldukları elçileri vasıtasıyla tarafsızlıklarını bildirmişlerdi.⁶⁴⁵ Şah II. Abbas,

⁶⁴² İslam, *Indo-Persian Relations*, 109-110; Gazvinî, *Abbasname*, 85; Bizim elimizdeki kaynakları Mir Aziz'in Safevi sarayından ne zaman ayrıldığı hakkında malumat vermemektedir.

⁶⁴³ İslam, *Indo-Persian Relations*, 110.

⁶⁴⁴ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 223.

⁶⁴⁵ Gazvinî, *Abbasname*, 96-97.

Kandahar üzerine saldırıya geçmeden önce burayı Babürlü hükümdarından sulh yoluyla almayı denedi. Maksut Beğ'in oğlu Şah Kulu aracılığıyla göndermiş olduğu mektubunda Şah Cihan'ın Türkistan'da girişmiş olduğu mücadelelerden sonra Belh'i Nezir Muhammed'e geri vermiş olmasını onun cömertlik özelliğine dayandırıyor. Şah II. Abbas mektubunun devamında Şah Cihan ile arasındaki baba oğul ilişkisini göz önünde bulundurduğunda onun Kandahar'ı kendisine geri vermesi halinde iki hanedan arasındaki ilişkilerin daha da güçleneceğini ve iki ülkenin insanlarının da barış içerisinde yaşayacağını vurguluyordu. Safevi şahı, Şah Cihan'ın bu talep karşısında vereceği cevabın olumsuz olacağını bildiği için askeri hazırlıklarını çok önceden başlatmıştı.⁶⁴⁶

Şah Cihan, bir süre önce avlanmak için gittiği Sefidun'dan 10 Ekim 1648 tarihinde döndü ve özel av alanında konuşlandı. Bu esnada Kandahar Kalesi kumandanı Devlet Han (M. Salih Kenbu'ya göre Havas Han) ve Büst kale kumandanı Purdil Han'ın adamları vasıtasıyla Şah II. Abbas'ın yazı Bestam düzlüklerinde geçirdiğini, ardından Meşhed'e ilerlediğini ve büyük bir orduyla Kandahar Kalesi'ni almaya geldiğini bildirdiler. Onlar, Şah II. Abbas'ın Babürlü birliklerinin kış şartlarında Kabil ve Multan yolundan yardıma gelmelerinin zor olacağını farkında olduğunu, bu yüzden sefer için büyük bir gayret gösterdiğini ifade ettiler.⁶⁴⁷

Bir süre sonra Safevi görevlilerin Ferah, Sistan ve diğer bazı yerlere tahıl toplamak için gönderilmiş olduğu haberleri geldi. Safevi şahının Babürlü sarayına gönderdiği elçisi Şah Kulu'nun Kandahar'a geldiği, üç gün burada kaldıktan sonra tekrar harekete geçtiği de gelen bilgiler arasındaydı.⁶⁴⁸ Bu durumdan haberdar olan Şah Cihan, Sadullah Han'a Şahcihanabad'dan huzuruna gelmesi talimatını yolladı. Büyük bir Babürlü ordusunun hızlı bir şekilde harekete geçirilip, Kandahar'a doğru sevk edilmesi gerektiği için ona şahsi mülk ve câgîrllerinde bulunan bütün mansıbdar ve emirlere fermanlar gönderilerek saraya gelmelerinin sağlanması talimatında bulundu. Şehzade Dara Şükuh'a ise Lahor'un sorumluluğunu elinde bulunduran Gazi Muhammed Afzal'a Safevi elçisi Şah Kulu Beğ'in Lahor'da tutulması ve kendisinin huzuruna gelmesine müsaade edilmemesi talimatını göndermesini emretti. Devlet Han, Kabil valisi Ali Merdan Han'dan

⁶⁴⁶ Islam, *A Calendar of Documents*, I, 299-300.; Martin Joseph Monahan, *Trade and Diplomacy: Indo-Iranian Relations 1600-1635*, (Doktora Tezi, New York University, 1991), 119.

⁶⁴⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 65.

⁶⁴⁸ Ümit Ulvi Türk, *Safevi Devleti'nin Özbek Hanlıkları ve Babürlü Devleti ile İlişkileri (1526-1722)*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017), 160-161.

Kandahar Kalesi'nin muhafazası ve masrafları için ordu ve hazine talebinde bulunmuştu. Ali Merdan Han, Nurul Hasan'ı 500 ahadi, bazı mansıbdarlarla beraber 2.000 süvari ve 5 lek rupiyi Kandahar'a gönderdi ve Babürlü hükümdarını da bundan haberdar etti.⁶⁴⁹

Şah Cihan, bu gelişmeler neticesinde avlanmak için çıktığı seyahatini sonlandırdı ve Şahcihanabad'a geri döndü. Bir süre sonra da Lahor'a doğru harekete geçti. Babürlü hükümdarı, yolculuk esnasında Zemindaver Kalesi'nin kumandanı vasıtasıyla bir süre önce Buhara Hanlığı itaatinden vazgeçerek Babürlü hizmetine girmiş olan Kıpçak Han'ın (Aman Beğ) Hace Üçin yolu ile Zemindaver'e geldiğini öğrendi.⁶⁵⁰ Belh ve Bedehşan tekrar Nezir Muhammed'e bırakılınca Rüstem Han, Endhud'dan saraya doğru harekete geçmişti. Kıpçak Han da Çiçektu'dan Rüstem Han'ın yanına gelmişti. Bazı ulus ve oymak ileri gelenleri de Özbek itaatinden ayrılarak Babürlüler lehine hareket etmek istediklerini, ancak yeterince teçhizatlarının olmadığını bildirdiler. Rüstem Han, Kıpçak Han'a 5.000 rupi vererek Kandahar'a doğru gitmesine müsaade etti. Kıpçak Han, kışı Carsed'de geçirdikten sonra Kandahar'a hareket etti. O, Kandahar'a varınca Safevilerin bölgeyi ele geçirmek için sefere çıktığını bildiğinden Babürlü birliklerine destek olmak istediğini, daha sonra da Şah Cihan'ın huzuruna gitmek istediğini ifade etti. Kandahar kale kumandanı onun bu isteğini kabul etti.⁶⁵¹

Şah Cihan, Lahor istikametinde ilerlemiş olsa da ilk önce Kabil'e gidip Kandahar kuşatmasına karşı buradan önlemler almak istedi. Ancak bazı devlet adamları havanın soğuk, yiyecek malzemesinin de az olmasından dolayı Safevi ordusunun gelmesinin imkansız olduğunu ileri sürdüler. Şah Cihan bu yüzden Kabil'e bahar aylarında gitmeye karar verdi ve Lahor istikametinde ilerlemeye devam etti.⁶⁵² Bir süre sonra Devlet Han, görevlileri vasıtasıyla 26 Aralık 1648 tarihinde Şah II. Abbas'ın Kandahar Kalesi'nin dışına vardığı ve kaleyi ablukaya aldığını bildirdi. Bu haberden iki gün sonra Şah Cihan, Lahor'a girdi. Babürlü hükümdarı Multan valisi Şehzade Evrengzib'e Sadullah Han,

⁶⁴⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 412-413.

⁶⁵⁰ Bu şahıs, Belh feth edilip Şah Cihan'ın amaiyetine dâhil olunca kendisine Çiçektu, Meymene, Garcistan, Gurzevan, Faryab ve Herat ona câğır olarak verilmişti. Bkz. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 413-414.

⁶⁵¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 67-68.

⁶⁵² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 69-70.

Bahadır Han, Raca Ci Singe, Rüstem Han, Raca Bithildas ve Kılıç Han gibi kumandanlar ile birlikte Kandahar'a ilerlemesi talimatını yolladı.⁶⁵³

Bununla birlikte elliden fazla emir, çok sayıda mansıbdar, ahadi okçusu ve tüfekçi ile birlikte görevlendirildi. Emirlerin ve mansıbdarların kendi savaşıçılarının beşte birini alana getirmesini gerektiren yönetmelikle, sefer için toplam 50.000 süvari olacaktı. Oysa dörtte birinin gelmesi durumunda, 10.000 civarındaki piyade, tüfek ve top kullanan askerleri saymazsak, bu sayı 60.000 olacaktı. Ayrıcalık olarak bu sefer için göreve tayin edilmiş mansıbdarlar ve emirler arasındaki câgîrdarlara her süvari için 100 rupi devlet hazinesinden ilave ödeme yapılması talimatı verildi. Câgîr yerine maddi destek alan bu şahıslara üç aylık peşin ödeme yapıldı. Benzer biçimde ahadi ve tüfekli askerler için de avans verilmesi emredildi. Onların savaş esnasında ihtiyaçlarını karşılamak için maddi sıkıntı yaşamamaları amaçlanmıştı.⁶⁵⁴

Sadullah Han, 1 Şubat 1649 tarihinde Şah Cihan'ın maiyetinde bulunan emirler ile birlikte gönderildi. Aynı zamanda Kabil ve diğer şehirlerde bulunanlara da fermanlar gönderilerek birliklere katılmaları talimatı verildi. Şah Cihan, Sadullah Han ve maiyeti harekete geçerken onlara çeşitli ihsanlarda bulunmuş, derecelerine göre kaftan, at, fil, mücevher işlemeli kılıç ve kamalar hediye etmişti. Daha önceden Şehzade Evrengzib'e talimat gönderilerek Multan'dan harekete geçmesi ve Bhera'da birliklere yetişmesi talimatı verilmişti. Şehzadeye Sadullah aracılığı ile kıymetli hediyeler gönderilmişti. Babürlü ordusunun Bangeş'in yukarı ve aşağı yolundan Kabil'e doğru yönelmesi, Kabil'den de Gazne yolu ile Kandahar'a doğru ilerlemesi talimatı verildi. Şah Cihan, 15 Mart 1649 tarihinde Lahor'dan Kabil'e harekete geçti. Yol üzerinde nevrüz kutlamaları oldu.⁶⁵⁵

3.2.2.2. Kandahar Kalesi'nin Kaybedilmesi (1649)

Şah II. Abbas, Meşhed'den harekete geçerek Cam ve Guriyan yolundan Herat'a ilerledi. Bu sırada Türkistan Şehzadesi Vali Muhammed Han, Horasan Beğlerbeği Abbas Kulu Han ve Horasan ordusunun serdarı Saru Han Taliş Herat'tan Guriyan'a gelerek Şah II. Abbas'ı ağırladılar. Birkaç gün sonra buradan Kandahar'a doğru harekete geçen Şah II. Abbas, Mihrab Han'ı bazı emirler, tüfekli birlikler, diğer birlikler ve yaklaşık 8.000

⁶⁵³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 414-415.

⁶⁵⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 415.

⁶⁵⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 415-416.

civarında süvari ile Büst Kalesi'ni kuşatması için gönderdi.⁶⁵⁶ Diğer taraftan Saru Han Taliş'e, Kızılbaşlardan oluşan 5.000-6.000 süvarinin yanı sıra Azki ve Makdari birlikleriyle Zemindaver'i ele geçirmesi talimatını verdi. Şah II. Abbas, Kandahar'a erişince Genc Ali Han bahçesine karargâhını kurdu. Bu sırada kendisini kaleye kapatan Devlet Han, kalenin içini güvenilir adamlarının sorumluluğuna bıraktı. Bir tüfekli askeri birliği ve bir grup adamını Kaytul tepesini tutmaları için gönderdi. Kalenin savunmasından Keker Han ve bazı tüfekli birlikleri sorumlu tuttu. Measure ve Hace Hızır kapısının altındaki siperlerin korunması görevini ahadi bahşısı Nurul Hasan ve kontrolündeki birliklere verdi. Devletabad ve Mendeve'ye bağlı tahkimatları koruma vazifesini ise Kandahar'ın bazı tüfekli birlikleri ile yerel birliklerin uhdesine bıraktı. Bu birliklerin idaresine Kandahar bahşısı Mirak Hüseyin tayin edildi. Devlet Han'ın kendisi bu iki hisarın siperlerini korumak amacıyla kaleden ayrıldı.⁶⁵⁷

Devlet Han, açıkçası Kılıç Han'ın böyle bir durum göz önünde bulundurularak inşa ettirmiş olduğu burçların savunmasını ihmal etmişti. Bu burçlar Çehelzine adındaki bir tepenin zirvesinde bulunuyorlardı. Bu burçlar ateşli silahlarla Deletabad ve Mendeve hisarlarından etkili bir şekilde vurulabilirdi.⁶⁵⁸ Dolayısıyla Kızılbaşlar bu burçların savunmasız olduğunu fark edince çok sayıda tüfekli birliği buraları ele geçirmeleri ve ateşli silahlarla zarar vermeleri için gönderdi. Kızılbaş askerleri bir taraftan da iki farklı mıntıkada bulunan siperlere yerleştiler. Bu siperlerin biri Measure kapısının karşısında idi, buraya başkumandan olarak Murtaza Kulu Han atanmıştı. Diğer siper ise Babaveli kapısının karşısında idi, buranın idaresi ise Korucu Baş Murtaza Han'a verilmişti. Bu iki kapı birbirini takip eden saldırılara maruz kaldı. Özellikle de Babaveli kapısı bu saldırıların etkisi altında kaldı. Bu mıntıkada Safevi birlikleri olağan üstü gayretler sarf ettiler. Kaleye tüfek atışı mesafesinde yaklaştılar ve arkadan gelmekte olan ağır silahların gelmesini beklemek için durdular.⁶⁵⁹

⁶⁵⁶ Gazvinî, *Abbasname*, 108-109.

⁶⁵⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 417.

⁶⁵⁸ Şah I. Abbas Kandahar kalesini ele geçirdiğinde bu kale bir erk (ارک) ve dört duvardan oluşmaktaydı. Ali Merdan Han'ın kale kumandanı olduğu sırada Lek dağına yeni bir hisar yaptırdı. Bu hisar henüz tamamlanmadan Babürlüler Kandahar'ı ele geçirdiler. Nasiri Han, Kılıç Han ve Safder Han gibi Babürlü devlet adamlarının her biri Şah Cihan'a Kandahar Kalesi'nin daha da güçlendirilmesi gerektiğini bildirdiler. Babürlü hükümdarı, beş yıl içerisinde 5 lek rupi harcayarak beş tane güçlü hisar inşa ettirdi. Bu hisarın birincisi şehrin dışına, ikincisi Devletabad hisarı, üçüncüsü Mendeve hisarı, dördüncüsü Erk hisarı, beşincisi ise Surt dağının üzerine yapılan hisardı. Bu hisarların yapımında çamur kullanılsa da duvarlar on metre genişliğinde idi. Ayrıca bu hisarların önünde hendekler de mevcuttu. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 78-79.

⁶⁵⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, s. 72-73.

Bu kuşatmada görev almış olan Ferah valisi Kalb Ali Han, kendisine isabet eden top mermisi ile hayatını kaybetti. Bu sırada kale kuşatması için gönderilen üç tane top Kızılbaş birliklerine erişti. Bunların birisi Babaveli kapısı, diğeri ikisi ise Masure kapısındaki süvari bataryalarından ateşlendi. Ancak kalenin duvarları kalın olduğu için bu toplar çok etkili olmadı. Kuşatma birliklerinin, top ve ateşli silahlarla yaptıkları atışlarla burç duvarları yıkıldı. Garnizon birlikleri gece sabaha kadar bu burç duvarlarını tamir ettiler, ancak sabah olunca Kızılbaş birliklerinin ateşli silahlarla saldırısı sonucu bu duvarlar tekrar yıkıldı. Kuşatma birliklerine yardımın gelmesiyle Kızılbaş askerleri savunma hendeğine doğru yer altı geçitleri kazdılar. Onlar gizlice hendeği geçtiler, Şir Hacı burcundaki kulübenin dibine ilerlediler. Devlet Han, bu durumun farkına varınca duvarın temelleri altından tünel açtırdı ve onların üzerine bir askeri birlik sevk etti. Bu saldırı ile buradaki Kızılbaş askerlerinin bir kısmı öldürüldü, geriye kalanlar ise kendi hendeklerine kaçtı.⁶⁶⁰

Yedi sekiz günlük süreçte Kızılbaş askerleri hasırdan ve kum torbalarından köprüler yaptılar. Onlar hendeği karşıya geçtikten sonra Şir Hacı duvarının altına patlayıcılar yerleştirmek amacıyla tüneller kazdılar. Bu durumdan haberdar olan Babürlüler, onların siperlerinin karşısında bulunan Şir Hacı hendeği ile kale duvarı arasında bir hendek kazdılar. Bu şekilde buldukları patlayıcıları imha ettiler. Fakat bazı patlayıcılar bulunamamıştı. Babürlü askerleri hendek açılınca kadar karşılarına çıkan Safevi askerlerini kılıçtan geçirerek intikam aldılar. Ayrıca ateşli silahlarla onların çoğunu yaraladılar.⁶⁶¹

İlerleyen günlerde vuku bulan mücadelelerde her iki taraftan da çok sayıda asker ölüyor veya yaralanıyordu. Bu sırada Şah II. Abbas'ın kendisi kalenin karşısına geldi ve birliklerine Babaveli ve Masura kapılarına da eş zamanlı saldırıda bulunmaları talimatını verdi. Bu talimatın verildiği gün öğleden sonraya kadar iki taraf arasında şiddetli mücadeleler devam etti. Her iki taraftan da çok sayıda asker hayatını kaybetti. Kızılbaşlar herhangi bir başarı elde edemedi geri siperlerine döndüler. Bu sırada yağmur başladı ve geceye kadar sürdü. Kızılbaşlar, Şir Hacı kapısı arkasında konuşlandılar. Bu kapı istikametinde saldırılar başlattılar ve bazı başarılar elde ettiler. Babürlüler sekiz dokuz gün boyunca top ve ateşli silah atılarını durdurdular. Ancak ok, taş ve küçük çaplı ateşli silah atışlarını devam ettirdiler. Kızılbaşların Şir Hacı'ya

⁶⁶⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 418.

⁶⁶¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 418.

girmek için harekete geçtikleri her an Babürlü askerleri karşılık verdiler ve onları geri püskürttüler.⁶⁶²

Zaman ilerledikçe bazı garnizon birlikleri cesaretlerini kaybetmeye başladılar. Veys Karen kapısının güvenliğinden sorumlu olan Şadi Özbek, Kızılbaşlarla işbirliği içerisine girdi ve Kıpçak Han'ı direnişini bitirmesi için ikna etmeye çalıştı. Kıpçak Han, böyle bir şeye meyilli olmasa da onun maiyeti, yanlarındaki ailelerini, değerli eşyalarını, canlarını ve şöhretlerini kaybetmekten korkuyorlardı. Kıpçak Han, bu yüzden maiyetinin görüşlerine uymak zorunda kaldı. Bu sırada bazı mansıbdarlar, ahadiler ve tüfekli birlikler, Devlet Han'a şiddetli kar yağışından dolayı bütün geçitlerin kapalı olduğunu ve takviye birliklerin erken gelme ihtimalinin olmadığını belirttiler. Ayrıca kalenin elden çıkmasının çok yakın olduğunu ileri sürerek Kızılbaşların kimseyi sağ bırakmayacağını, değerli eşyalarının ve çocuklarının zarar görmesinden korktuklarını dile getirdiler. Devlet Han, ototritesini kullanarak bu kargaşaya son vermesi gerekirken sadece tavsiyede bulunmakla yetindi.⁶⁶³

Onlar Devlet Han'ın tavsiyelerine kulak asmadılar ve memleketlerine doğru ilerlediler. Siperlerde sınırlı sayıda asker kaldı. Kızılbaşlar, bu şekilde fırsat elde ettiler ve Şir Hacı kapısına çeşitli yerlerden girmeye çalıştılar. Bir grup asker de Babaveli kapısını zorladı. Bunun üzerine kale birlikleri ve Devlet Han'ın maiyetinden bazıları, bu mıntıkadaki Kızılbaş askerlerine karşılık verdiler. Her iki taraf da bu sırada kayıplar verdi. Bunun akabinde Şadi Han Devlet Han'a Muhammed Beğ adlı Safevi görevlisinin bir mektup ile Şah II. Abbas'dan haber getirdiğini, ona tutsak edilmiş olan Büst Kalesi'nin yapı ve cephaneye Darugası Şerafeddin Hüseyin'in eşlik ettiği bilgisini verdi. Devlet Han, bu durumdan haberdar olunca Muhammed Beğ'i kapıdan uzaklaştırmak amacıyla Mirak Hüseyin Bahşı'yı gönderdi. Ancak Mirak Hüseyin Veys Karen kapısına erişince Kıpçak Han ve çok sayıda mansıbdarın kapı girişinde Muhammed Beğ'i içeriye alarak konuştuklarını gördü. Mirak Hüseyin onun gelirken dört mektup getirdiğini öğrendi. Bu mektuplardan biri Devlet Han'a, diğer üçü ise Şadi Han, Nurul Hasan'a ve Mirak Hüseyin'e gönderilmişti. Muhammed Beğ, ayrıca sözlü olarak bazı mesajlar da ilettiler.⁶⁶⁴

Mirak Hüseyin geri döndü ve Devlet Han'ı bu durumdan haberdar etti. Devlet Han, müftüsü vasıtasıyla Kıpçak Han ve Şadi Han'ı yanına çağırarak kendisinden habersiz

⁶⁶² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 74-75.

⁶⁶³ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 135.

⁶⁶⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 419.

elçinin içeriye alınmasına kızdı. Onlar, Safevi şahının mesajlarını öğrenmek için içeriye aldıkları cevabını verdiler. Devlet Han, daha sonra Veys Karen kapısına giderek Muhammed Beğ ile bir görüşme yaptı. Onun getirmiş olduğu mektupları aldı ve sözlü mesajları dinledi. Şah II. Abbas, göndermiş olduğu mesajında Devlet Han'ın Büst kale kumandanı Purdil Han ve onun adamlarının mağlup olmuş olmasından ibret alması gerektiği hususunu vurguluyordu. Ayrıca iki taraf arasında düşmanlığın çok fazla uzatılmaması ve daha fazla kan dökülmemesi gerektiğini dile getiriyordu. Şah II. Abbas, ayrıca Büst Kalesi'nin durumu ile kale içerisindeki mahkûmlar hakkında bilgi verilmesi için Muhammed Beğ ile birlikte Şerafeddin'i de göndermişti. Şerafeddin, Büst Kalesi'nin durumu hakkında Devlet Han'ı bilgilendirdi. Devlet Han, beş gün içerisinde bir cevap göndereceğini bildirdi. Bu süreçte iki tarafın da birbirine düşmanlık göstermemesi gerektiği şart koşuldu. Muhammed Beğ dönüş için müsaade aldı ve Safevi ordugâhına geri döndü.⁶⁶⁵

Babürlü garnizonunun son kararını öğrenmeği amaçlayan II. Abbas, beşinci gün başkumandan Rüstem Han'ın kardeşi Ali Kulu Han'ı Şadi Han'ın siperine gönderdi. Devlet Han çok sayıda Babürlü görevlisi ile kapıya gitti ve Ali Kulu Han'ı içeriye davet etti. Bazı görüşmelerden sonra Ali Kulu Han, Babürlülerin gerçekten yiğitçe ve azimli bir direniş sergilediğini, şimdi ise mücadeleden sakınıp, canlarını ve mallarını korumaları gerektiğini ifade etti. Ayrıca bazı Babürlü görevlilerinin kendisi geri dönerek Babürlü tarafının cevabını iletmesi için görevlendirilmesini talep etti. Devlet Han, bu doğrultuda Kandahar Divanı Abdullatif'i Ali Kulu Han ile birlikte gönderdi ve onun vasıtasıyla Şah II. Abbas'dan aman diledi. Abdullatif, ertesi gün Şah II. Abbas'ın amannamesiyle geri döndü. Şadi Han, Abdullatif'in geri dönmesiyle Devlet Han'ın kaleyi teslim etmesini beklemedi ve Veys Karen kapısını Kızılbaşlara bırakarak Kıpçak Han ile birlikte Safevi şahının ordugâhına gitti.⁶⁶⁶

Devlet Han, adamlarına kaleye geri dönmeleri tavsiyesinde bulundu, ancak gayretleri fayda etmedi. O, bir grup askerle mücadeleye devam edip, takviye birlikleri gelinceye kadar direnmiş olsaydı Kandahar Kalesi kaybedilmeyebilirdi. Sabah olduğunda kapıların güvenliğini sağlayan bütün mansıbdarlar, ahadiler ve tüfekli birliker savunma hatlarını terk etmişlerdi. O, iç kalede Keker Han, Raca Amar Singe, bazı mansıbdarlar

⁶⁶⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 76.

⁶⁶⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 77.; Türk, *Safevi Devleti'nin Özbek Hanlıkları ve Babürlü Devleti ile İlişkileri (1526-1722)*, 163.

ve bir grup Babürlü görevlisi ile birlikte kalmıştı. Kalenin diğer bölümleri Kızılbaşların kontrolüne geçmişti.⁶⁶⁷ Ali Kulu Han, 22 Şubat 1649'da tekrar kaleye geldi ve kalenin teslim işlemlerinin daha fazla ertelenmesine müsaade edilemeyeceğini bildirdi. İki ay kadar süren kuşatma sürecinde 2.000 Kızılbaş öldürülmüş, 400 de Babürlü görevlisi hayatını kaybetmişti.⁶⁶⁸

Devlet Han, Şadi Han'ın ayrılışından iki gün sonra adamları ile Kandahar Kalesi'nden ayrılarak burayı Safevilere teslim etti. Sefevi askerleri bu fetih neticesinde büyük bir kutlama yaptılar. Devlet Han, Kaker Han, Nurul Hasan, Rumi Han, Abdullatif, Racalar ve diğer önemli şahıslar Safevi şahının huzuruna geldiler. Bu esnada Mihrab Han da Purdil Han ve diğer emirler ile Şah'ın huzuruna vardılar. Devlet Han ve diğer Babürlü kumandanları, Şah II. Abbas'tan müsaade isteyerek Babürlü topraklarına gitmek istediklerini bildirdiler. Devlet Han Safevi şahına peşkeş olarak 2 fil vermiş, diğer değerli malları ise kendisinde kalmıştı. Babürlü ileri gelenleri Safevi hükümdarının huzurundan ayrılınca İsa Beğ bir grup askerlerle onları Kabil sınırına kadar uğurlamak için görevlendirildi.⁶⁶⁹

3.2.2.3. Büst Kalesi'nin Kaybedilmesi (1649)

Şah II. Abbas Kandahar istikametinde ilerlerken Mihrab Han'ı bir orduyla Büst Kalesi üzerine sevk etmişti. Mihrab Han, çok geçmeden Büst'a geldi ve kalenin dışına varınca uygun bir mevkiye ordugâhını kurdu. O, eski kalenin karşısına zapt edilmesi oldukça zor olan yeni kalenin inşa edilmiş olduğunu gördü. Eski kalenin ele geçirilmesi daha kolaydı. Bunun üzerine Aşıklar Köprüsü'nden Helمند Nehri'ne kadar beş farklı yere saldırı için hazırlık yaptı. Saldırıya geçecek olan birliklerin idaresi için atamalar yapıldı. Büst kale kumandanı Purdil Han, Kızılbaş askerlerine karşı savunma hatlarını korumak ve bütün mıntikalarda genel bir kontrol sağlamak maksadıyla çok sayıda adamı ile buraya ilerledi. Kızılbaşlar, siperlerin altından yer altına hendekler kazdılar. Birkaç gün sonra arkadan gelen iki topu bu çukurlara yerleştirdiler. Daha sonra da kaleye doğru ateşlediler. Bunun üzerine Purdil Han ve adamları top, tüfek ve diğer ateşli silahlarla onlara karşılık verdiler. Sistan Meliki Nusret Han'ın liderliğindeki Kızılbaş askerleri, kale hendeğindeki suyu boşaltmak için harkete geçtiler. Kızılbaş askerleri neredeyse

⁶⁶⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 77-78.

⁶⁶⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 420-421.

⁶⁶⁹ Gazvinî, *Abbasname*, 123.

amaçlarına ulaşacakken Purdil Han'ın askerleri, daha önceden açılmış olan kapıdan saldırıya geçtiler.⁶⁷⁰

Babürlü askerleri, düşman siperlerine saldırarak çok sayıda Kızılbaş askerini öldürdüler. Sağ kalanlar ise geri kaçarak canlarını kurtarabildiler. Kuşatma toplamda elli dört gün sürdü. Bu süreçte iki taraf arasında şiddetli mücadeleler cereyan etti. Her iki taraftan da çok sayıda ölü ve yaralılar vardı. Safevi tarafında yaklaşık 600 Kızılbaş askeri hayatını kaybetmişti. Diğer yandan Purdil Han'ın maiyetindeki askerlerin yarısı yaşamlarını yitirdiler. Purdil Han, 28 Ocak 1649 tarihinde aman diledi. O, Mihrab Han ile görüştü ve sonra sıkı bir anlaşma içerisine girdi. Mihrab Han daha sonra bu antlaşmayı ihlal ederek kalenin teslim edilmesine karşı çıkan ve mücadeleyi sürdürmek isteyen bir grup Babürlü askerini öldürttü. Mihrab Han, Purdil Han'ı ailesi, çocukları ve bazı adamları ile birlikte tutsak ederek Kandahar'daki Şah II. Abbas'a götürdü.⁶⁷¹

3.2.2.4. Zemindaver Kalesi'nin Düşüşü (1649)

Şah II. Abbas, Saru Han Taliş'i Zemindaver Kalesi'ni feth etmekle görevlendirmişti. Saru Han Taliş, aldığı talimat doğrultusunda Zemindaver Kalesi'ni feth etmek için birlikleri ile harekete geçmişti. Bu kale Seyyid Esadullah, Seyyid Bekir, Seyyid Beyazıd-ı Buhari'nin oğulları, onların bazı taraftarları ile süvari ve piyade birliklerden oluşan 500 tüfekli birlik tarafından korunuyordu. Seyyidler, Saru Han Taliş'e haber göndererek kalenin Kandahar Kalesi'nin bir kolu olduğu, bu yüzden Kandahar Kalesi ele geçirilmedikçe Zemindaver Kalesi'nin fethinin hiçbir faydası olmayacağını bildirdiler. Onlar bundan dolayı Kandahar Kalesi'nin durumu netleşinceye kadar saldırıların askıya alınmasının daha iyi olacağını önerdiler. Saru Han Taliş, bu öneriyi kabul etti ve Şah II. Abbas'ı bu hususta bilgilendirerek ondan talimat bekledi. Bir süre sonra Şah II. Abbas, Seyyidlere Kandahar ve Büst kalelerinin zapt edildiğine dair bir mektup gönderdi. Seyyidler, Safevi şahının mektubunu aldıktan sonra bir askeri birlik ile kaleye garnizon kurmak üzere görevlendirilen Muhammed Sultan Çekani'ye kaleyi teslim ettiler. Daha sonra da maiyetleri ile birlikte harekete geçerek Kandahar'a geldiler.⁶⁷² Şah II Abbas, 10 Mart 1649 tarihinde atlar için yem ihtiyacının baş göstermesi ve birliklerin hububat kıtlığından dolayı geri Horasan'a döndü. O, buradan ayrılırken Mihrab Han'ı yaklaşık 10.000 Kızılbaş, tüfekli köle birlikleri ile Kandahar

⁶⁷⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 77-78.

⁶⁷¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 422.

⁶⁷² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 422.; Gazvinî, *Abbasname*, 118-119.

Kalesi'nin kumandasına tayin etti. Bunun yanı sıra Dost Ali Özbek'i bir askeri birlik ile Büst kale kumandanlığına tayin etti.⁶⁷³

3.2.2.5. Şah Verdi'nin Elçiliği (1649)

Şah Cihan, Kandahar civarında vuku bulan mücadeleler Babürlüler aleyhinde sonuçlanınca Lahor'dan Kabil'e doğru harekete geçme kararı almış ve 15 Mart 1649 tarihinde maiyetiyle yola çıkmıştı. Babürlü hükümdarı, Peşaver'deki Bağ-ı Zafer'e varınca Şah II Abbas'ın elçisi Şah Verdi Beğ'in Kabil'e vardığı haberi geldi. Şah Cihan, gürzdarı Yar Hüseyin Beğ'i Safevi elçisini huzuruna getirmesi için Kabil'e gönderdi. 8 Mayıs 1649 tarihinde Nimla'ya varınca Safevi elçisi huzuruna yaklaştı. Babürlü hükümdarı, Şah Verdi'yi huzuruna kabul etmedi. Ayrıca Şah II. Abbas'ın göndermiş olduğu mektubunu da almadı.⁶⁷⁴ Ardından da Şayeste Han ve Cafer Han'ı bu elçiyi ağırlamaları ve onunla ilgilenmeleri için görevlendirdi. Babürlü hükümdarı bu şahıslar vasıtasıyla elçiye *"Biz eskiye dayanan dostluğumuza güvenerek kendi adamlarımızı Kandahar Kalesi'ni muhafaza etmeleri için burada görevlendirdik. Bunun dışında bir amacımız olsaydı tecrübeli askerlerimizden oluşan bir ordumuzu kalede bırakırdık. Şimdi yaşanan bu kötü hadiseden sonra elçi vasıtasıyla mektup gönderilmesi doğru değildir. Daha önceden gönderilmiş olan Şah Kulu adlı elçiyi de bu yüzden huzura kabul etmedim. O, mutsuz bir şekilde geri döndü."* mesajını iletmelerini emretti. Şah Cihan, görevlendirdiği iki adamına elçiyi dinlenmesi için Celalabad'a götürmeleri talimatında bulundu. Ayrıca kendisi Kabil'e vardıktan sonra elçinin 10.000 rupi bağış yapılarak ülkesine gönderilmesini, Yar Hüseyin'in de ona eşlik etmesi için görevlendirilmesi emrini verdi.⁶⁷⁵

Şah II. Abbas, Babürlü hükümdarına gönderdiği mektubuna iki taraf arasındaki dostluğun devamını ümit ederek başlamıştı. O, bazı askeri faaliyetlerinden dolayı Horasan'ı ihmal ettiğini, bu faaliyetlerin tamamlanmasıyla buraya ilerlediğini ifade ediyordu. Horasan'a geldikten sonra iki komşu devlet arasındaki geçmişe dayalı dostluğu tekrar güçlendirmek amacıyla mektup gönderdiğini (Kandahar'ın fethi öncesinde Şah Kulu vasıtasıyla göndermiş olduğu mektubu kast ederek), bu mektup vasıtasıyla Kandahar bölgesindeki hadiselerle dikkat çekerek burayı Babürlü hükümdarından istediğini, ancak Babürlü idarecilerinin buna razı olmadıklarını dile

⁶⁷³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 81.

⁶⁷⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 422-423.

⁶⁷⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 93.

getiriyordu. Akabinde Babürlü görevlilerinin Kandahar'ı teslim etmediklerini, kendisi ve “*büyük emmi*” diye hitap ettiği Şah Cihan arasında ihtilaf olduğunu düşünerek bu şekilde davrandıklarını ileri sürüyor ve onları meydana gelen mücadelelerin müsebbibi sayıyordu. Safevi şahı, Babürlü görevlilerinin bu tutumu neticesinde Kandahar bölgesindeki kaleleri ele geçirmiş olduğunu söylüyordu. Şah II. Abbas, mektubunun sonunda yaşanan bu hadiselerin Şah Cihan'ı üzmediğini temenni ettiğini, ele geçirilmiş olan yerlerin Babürlülere ait olmaması sebebiyle kendilerine düşmanlık beslenmemesi gerektiğini dile getiriyordu.⁶⁷⁶

Safevi elçisi Şah Verdi Beğ, 1649 senesinin sonlarında Şah Cihan'ın talimatıyla Kabil'deki ordugaha getirildi. Elçi kendisi için tahsis edilen Cafer Han'ın evinde ağırlandı. Cafer Han, onun için bir ziyafet tertip etti. Ayrıca ona 2.000 rupi değerinde hediyeler armağan etti. Elçi Safevi şahı tarafından gönderilmiş olan 5 Irak atını ve 10 deveyi Cafer Han vasıtasıyla Şah Cihan'a sundu. Buna karşılık olarak 10.000 rupi ile ödüllendirildi. Akabinde de Yar Hüseyin eşliğinde Safevi topraklarına uğurlandı.⁶⁷⁷ Yaşanan bu gelişmeler, Şah Cihan'ın Şah Verdi'yi huzuruna kabul etmediğini, bazı görevlileri vasıtasıyla onu ağırladığını göstermektedir. O, Şayeste Han ve Cafer Han vasıtasıyla Şah Verdi'ye gönderdiği mesajda da zaten bunun ipuçlarını vermiş, hatta ondan daha önce Safevi elçisi olarak gönderilen Şah Kulu'nun da huzuruna gelmesine rıza göstermediğini hatırlatmıştı. Şah Cihan'ın Şah Verdi'yi huzuruna kabul etmemesinin sebebi, Kandahar mağlubiyetini kabullenmiyor ve burayı geri alabileceğini düşünüyor olmasıydı. İlerleyen süreçte buranın üç defa kuşatılacak olması da onun bu düşüncesinin en açık delili olarak düşünülebilir.

3.3. Babürlülerin Kandahar'ı Geri Alma Çabaları (1649-1653)

3.3.1. Birinci Kandahar Kuşatması (1649)

3.3.1.1. Babürlü Ordusunun Kandahar'a İlerleyişi (1649)

Şah Cihan, Kandahar Kalesi'nin kuşatıldığı haberinin gelmesi üzerine Vezir-i Azam Sadullah Han'a Lahor'dan, Şehzade Evrengzib'e ise Multan'dan harekete geçmesi talimatında bulunmuştu.⁶⁷⁸ Babürlü hükümdarının kendisi ise veliahd Şehzade Dara

⁶⁷⁶ Abbasame, s.125-127.

⁶⁷⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 432-433.

⁶⁷⁸ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 139.

Şükuh ile Kabil'e gitti.⁶⁷⁹ Sadullah Han, Babürlü birlikleri ile Nilab Nehri'ni geçtiği gün Şehzade Evrengzib de Multan'dan gelerek bu nehirden geçti. Sadullah Han ve Şehzade Evrengzib komutasındaki iki ordu nehrin ötesinde birleşerek Kohat'a doğru ilerledi. Babürlü ordusu Kohat'a varınca Şehzade Evrengzib, burada kar yağışı hakkında bilgi edinmek için bekledi. Yol seviyesini düzeltmek ve köprüler kurmak için önceden gönderilmiş olan Halil Beğ'den bir mektup geldi. Gelen bu mektubta Host yolu boyunca yüksek alanlardan geçen yollarda yoğun kar birikintilerinin olduğu ve en az bir ay boyunca yolların geçilemeyeceği bilgisi veriliyordu. Evrengzib edindiği bu bilgilerden dolayı Host istikametinden ilerleme fikrinden vazgeçti. Bunun yerine oldukça engebeli ve çetin yollara sahip olan Sindha-Basta geçidini kullanarak Peşaver istikametinde ilerledi ve şehre girmeden Kabil'e doğru harekete geçti.⁶⁸⁰

Babürlü ordusu Celalabad çevresindeki tüm bölgelerden sevk edilen birliklerin gelmesi ve gerekli hazırlıkların tamamlanması için Kabil'de bir süre bekledi. Şehzade burada on beş gün kaldıktan sonra Gazne'ye doğru harekete geçti. Babürlüler Gazne'ye varınca buradaki meralarda hiç hayvan yemi olmadığını gördüler. Bu yüzden ot fiyatları oldukça yükselmışti. 2 sir ot, 1 rupi idi. Bunun üzerine Şehzade ve Sadullah Han, Şah Cihan'ı mevcut durumdan haberdar ederek Gazne'den Kandahar'a kadar olan yolda da zahire kıtlığının olduğu söylentisinden bahsettiler ve onun talimatlarına başvurdular. Şah Cihan tarafından gönderilen mektupta hiçbir engelin onları caydırmaması ve amaçlarına ulaşmak için bıkmamadan mümkün olduğunca hızlı bir şekilde Kandahar'a ilerlemeleri vurgulanıyordu.⁶⁸¹

Şehzade, Babürlü ordusunun Gazne civarında olduğu sırada bir süreliğine yetecek kadar gıda maddesi temin etti. Şad Han ve 2.000 civarındaki süvariye öncü kuvvet olarak belirledikten sonra onları ordunun ilerisine sevk etti. Geriye kalan orduyu ise Şah Cihan'ın talimatıyla yedi ayrı kola böldü. Ana birlikler 18.000 süvari, öncü birlikler 15.000 süvari, sağ, sol kanatlar ile artçı birliklerin her biri 5.000 süvari, sağ ve sol yan kuvvetlerin her biri 3.000 süvariden oluşmaktaydı. Şehzade Evrengzib'in kendisi ana birliklerin kumandasını üstlendi. Öncü birliklere Bahadur Han'ı, sol cenaha Raca Ci

⁶⁷⁹ İsfahanî, *Huld-i Berin*, 482.

⁶⁸⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 426.

⁶⁸¹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 226.

Singe'yi, sağ kanada Kılıç Han'ı, artçı birliklere Rüstem Han'ı, sağ yan kuvvetlere Necabet Han'ı, sol yan kuvvetlere de Mirza Nevzar Safevi'yi kumandan olarak atadı.⁶⁸²

Şehzade Evrengzib, birliklerini belirli bir düzen içerisinde tertip ettikten sonra Gazne'den Kandahar'a doğru harekete geçti. O, Mugur'a erişince Gazne valisi Saadet Han'ı bazı Hazara ve Afgan mansıbdarları ile burada bıraktı. Şehzade'nin kendisi ise Karabağ'da kaldı. Onun burada kalmasındaki maksadı, Afganların ve Hazaraların saldırılarına karşı seyyahların güvenliğini temin etmek ve erzağın zarar görmeden orduya yetişmesini sağlamaktı. Bu sırada Kandahar zemindarı Melek Mevdud Abdal'ın oğlu Melik Hüseyin Şehzade'nin ordusuyla oraya ilerlediğini haber alınca Mihrab Han'ı terk etti ve memleketi Şehr-i Sefa ya kaçtı. Daha sonra Sadullah Han'ın etkisi ile Şehzade'nin maiyetine dahil olmayı kabul etti. Evrengzib, ona 1 kaftan ve 1 mücevher işlemeli kılıcın yanı sıra değerli hediyeler armağan etti.⁶⁸³

Ordu Kelat civarına vardığında Şah Cihan'dan bir mektup geldi. Bu mektupla Şehzadeye Sadullah Han'ı kendi birliklerinin yanı sıra, öncü birlikler, sağ ve sol kanatlar ile sağ yan kuvvet birlikleri ile önden Kandahar Kalesi'ne doğru gönderilmesi talimatında bulundu. Buradaki maksat, Kandahar garnizon birliklerinin civardaki hububatı kaleye taşımalarını engellemektir. Şah Cihan'ın talimatı doğrultusunda Şehzade'nin kendisi Sadullah Han'ı arkadan yavaş yavaş takip edecekti. Sabah olduğunda Şah Cihan'ın talimatları uyarınca Şehzade, Sadullah Han ve söz konusu birlikleri harekete geçirdi. Kendisi ise kalesinin sorumluluğu Şemşir Han'da olan Kelat'da durdu. Maiyeti ile birlikte hızla harekete geçmiş olan Sadullah Han, gece Şehr-i Sefa civarında ordugâhını kurdu. Mübarek Han Niyazi'yi buranın güvenliğinden sorumlu tuttuktan sonra ilerleyişini devam ettirdi. Üç gün sonra 24 Mayıs 1649'da Kandahar civarına erişti ve Deh Hacı düzlüğünde ordugâhını konuşlandırdı. Sadullah Han, burada Şehzade'nin gelmesini bekledi.⁶⁸⁴

3.3.1.2. Kandahar Kalesinin Kuşatılması (1649)

Şehzade Evrengzib, 26 Mayıs 1649'da Kandahar yakınlarına geldi. Ordunun geriye kalanı ile birleştikten sonra karargâhını kaleden 1 fersah uzaklıktaki mesafeye konuşlandırdı. Raca Bithildas'ı öncü birlikler içerisinde bulunan Racputlarla birlikte

⁶⁸² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 426.

⁶⁸³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 81.

⁶⁸⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 427.

kendisine yakın noktada görevlendirdi. Ayrıca Sadullah Han'a Gencabad olarak adlandırılan Genc Ali Han bahçesinde, Raca Ci Singe'ye genellikle Abbasabad olarak bilinen Genc Ali Han bahçesinin bitişiğindeki bahçede, Kılıç Han'a ise Ali Merdan Han'ın daha önceden inşa ettirmiş olduğu Bağ-ı Nazar'da konuşlanması talimatında bulundu. Babaveli kapısının önünde üç tane siper kazıldı.⁶⁸⁵ Çehelzine tepesinin eteğinin karşısındaki birinci sipere kendisinin, Necabet Han'ın ve Sadullah Han'ın adamlarının kontrolüne bırakıldı, fakat daha sonra da Raca Ci Singe'ye devredildi. İkincisi, Mirateş Kasım Han ile tüm Babürlü topçularının kontrolüne bırakıldı. Üçüncüsü ise bütün sağ kanat birlikleri ile Kılıç Han'ın kontrolüne bırakıldı.⁶⁸⁶

Şehzade Evrengzib ayrıca Rüstem Han'a ve sol kanadın tamamına Hacı Hızır ve Veys Karen kapıları arasında mevzi almalarını, sonra da siperler kazmak için ilerlemeleri talimatını verdi. Sadullah Han, Hacı Hızır kapısına yapılacak olan saldırıların, onun bazı adamları ise Veys Karen kapısına yapılacak saldırıların komutasına getirildi. Şehzade, Masure kapısının karşısındaki bahçedeki mıntıkaya Bahadır Han ve adamlarının konuşlanması talimatını verdi. Korucubaşı Luhrasp Han da ahadi birlikleri ile ona eşlik etmesi için görevlendirildi. Bahadır Han, adamlarını ikiye böldü ve Masure kapısı karşısına iki tane siper kazdı. Leke tepesinin arkasında ise üç tane büyük siper hazırlandı. Bu siperlerden birisi Leke tepesinden Kandahar Kalesi'ne giden yolu kapatmak için Raca Ci Singe ve çok sayıda mansıbdar tarafından açıldı. Çehelzine tepesinin arkası Mirza Nevzar ve kardeşi Mirza Sultan'ın himayesine bırakılmıştı.⁶⁸⁷

Şehzade, bu siperler hazırlandıktan sonra Şad Han'ı ve diğer gözcüleri kendi adamlarının ve Safevi askerlerinin manevraları hakkında ayrıntılı bilgi elde etmeleri için Küşknuhud'a gönderdi. Bundan sonraki gün Raca Man Singe Guvalyari ve Çehelzine eteğinde bulunan Raca Ciget Singe'nin oğlu Bihav Singe Çehelzine tepesi üzerindeki burçlarda az sayıda askerin olduğunu fark ettiler.⁶⁸⁸ Bunun üzerine Şehzade'nin iznine başvurmadan onların üzerine saldırdılar. Sadullah Han'ın bazı birlikleri de bu saldırıya destek oldular. Mihrab Han, bu saldırıdan haberdar olunca büyük bir askeri birlik ile tepeye ilerledi. Onun birlikleri ateşli silahlarla çok sayıda Babürlü askerini öldürdüler. Yardım için harekete geçmiş olan Sadullah Han'ın gönderdiği birlikler dâhil Babürlü birlikleri, çok fazla ilerleyememişlerdi. Onlar bir siper açtılar ve bu siperi mümkün

⁶⁸⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 82.

⁶⁸⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 428.

⁶⁸⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 428.

⁶⁸⁸ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 144.

olduğunca güçlendirdiler. Fırsat buldukları an burçları ele geçirmek için mevkillerini korudular.⁶⁸⁹

Şehzade Evrengzib, birkaç gün sonra Kılıç Han'ı ve Ravestersal'ı erzak toplanamları amacıyla Küşknuhud'dan Büst'e sevk etti. Onlara 100 ahadi süvari ve 200 tüfekli birlik ile bazı soylular, mansıbdarlar, bunun yanı sıra 7.000 süvarisi ile Şad Han eşlik etti. Şehzade onlara Büst kale kumandanı ve Büst mıntıkasındaki köylüleri kendi yanlarına çekmeye çalışmalarını önerdi. Kılıç Han'ın harekâtından sonra Rüstem Han'ın onun siperlerine gitmesine, Rüstem Han'dan boşalan yere de Raca Bithildas ve maiyetinin yerleşmesine karar verildi. Bu sırada Sadullah Han, Şehzadeye Safevilerin Hacı Hızır ve Veys Karen kapılarını açık bıraktıklarını bildirdi. Ayrıca iki kapı arasında uzanan Raca Bithildas'ın siperlerinden ilerlenmesinin imkansız olduğunu gördü. Çünkü çok az kazdıktan sonra su fışkırıyordu. Sadullah Han, bu yüzden Derviş Surh tarafından önerilen bir noktada konumlanmaya niyetlendi. Bu nokta, Raca Bithildas'ın siperleriyle birleşen bir nokta idi ve burada su yüzeye çok yakın değildi. Sadullah Han, kısa sürede yeraltı geçitleri ile hendeğe ilerleyebileceğini hesap etti ve bu şekilde kale garnizonu hendekten geçemeyecekti.⁶⁹⁰

Sadullah Han, ertesi gün bu maksatla harekete geçti. Ancak etrafı kuşatılmış birlikler büyük bir ordunun bu istikamete doğru geldiğini haber alınca onların üzerine yöneldiler. Sadullah Han, Kızılbaş askerlerinin ateşli silahlarla saldırılarına rağmen büyük bir gayretle daha önceden açtırmış olduğu siperlere ilerledi. Bunun üzerine düşman da harekete geçerek hendeğin kenarındaki Hacı Hızır kapısının karşısında konuşlandılar ve burçların altından saldırıya geçtiler. İstihkâm duvarlarını siper alarak saldırıya geçtiler. Fakat Babürlü birlikleri ateşli silahlarla karşılık verince geri çekildiler. On iki günlük bir süreçte Sadullah Han'ın adamları, siperlerini 40 yarda⁶⁹¹ ileriye taşıdılar. Bu süreçte Rüstem Han'ın adamları siperlerini 45 yarı, Kasım Han'ın adamları da siperlerini 25 yarı ilerlettiler.⁶⁹²

⁶⁸⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 428-429.

⁶⁹⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 83.

⁶⁹¹ Biz 1 fersahın yaklaşık 6 kilometrelik bir mesafeye denk geldiğini biliyoruz. Bkz. Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, 1126. Ayrıca 1 fersah, 16.000 yarı mesafeye karşılık gelmektedir. *Alberuni's India's*, Vol II. Edited and Translator: Edward C. Sachau, (New York, 2012), 316. Buradan yola çıkarak 6 kilometrenin, yani 6.000 metrenin veya 600.000 santimetrenin 16.000 yarıya denk düştüğünü söyleyebiliriz. Bu rakamları daha da küçültecek olursak 37,5 cm'nin 1 yarı olduğu sonucuna ulaşırız.

⁶⁹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 434.

Bu şekilde hendeklerin ve yer altı geçitlerinin ilerletilmesi üzerine kuşatılan Kızılbaş askerleri, Babürlüleri püskürtmek için faaliyetlerini arttırdılar. Çarpışmalar genellikle sabahtan akşama kadar toplu ve tüfekli saldırılar şeklinde sürerken karanlık çöktüğünde son buluyordu. Ancak bir gece Derviş Surh ve Sadullah Han'ın adamları bir grup istihkâm eri ile siperlerinden saldırıya geçtiler. Bu erler, siperlerinden ayrıldıkları için hendeğin kenarına kadar sığınaktan yoksunlardı. Ayrıca kale nöbetçilerinin yaktıkları meşalelerle her tarafı rahatlıkla görebilmelerine imkan sağlıyordu. Buna rağmen istihkâm erleri savunma hendeğinin dışındaki dar toprak şeridin üstüne ilerlemek niyetiyle saldırıya geçtiler ve burada kendilerine bir sığınak elde ettiler. Bu sığınak, hendek kazıldığı sırada çıkan toprağın kenarda birikmesi neticesinde oluşmuştu. Dolayısıyla Babürlü askerleri için doğal bir sığınak alanı oluşturmuştu.⁶⁹³

Babürlüler, gece boyunca kazı çalışmalarına devam ettiler. Onlar, top ve tüfek mermilerinden korunmak için kazdıkları siperleri yer altından ilerleterek hendeğe altmış iki metre daha yaklaştılar. Gece boyunca bazı istihkam erleri hariç hiç kimse Kızılbaş askerlerinin attığı kurşunlardan yara almadı. Ertesi gece Kasım Han da siperini hendeğe kadar ilerletti. Bunun üzerine Duzd Nehri'nden korunması ve patlayıcıların güvenliği için Şehzade Evrengzib Duzd Nehri'nin her iki kıyısında da siperler kazdırdı. Bunlardan birinin sorumluluğuna Luhrasp Han, Barha seyyidleri ve bazı Racputlar getirildi. Diğerinin sorumluluğuna ise Şehzade'nin adamlarından Malik Hüseyin Koka ve Mirateş Muhammed Beğ getirildi. Şehzade çok sayıda adamını da onların maiyetinde bıraktı.⁶⁹⁴

Sadullah Han'ın kazdırdığı siperler hendeğin kenarına erişmişti. Onlar, buradan hendek kenarındaki toprak birikintisi boyunca Hacı Hızır kapısının önüne kadar çukur kazdılar. Daha sonra bu çukurdan hendeğe doğru delik açtılar, suyun çukura akmasını sağlamak için de hendeğin önüne toprak ve taş yığdılar. Gece boyunca taş ve toprak dolu çuvallar taşındı. Toprak uygun seviyeye geldiğinde üst kısım bez ve tahtalarla kapatıldı. Bu süreçte Malik Hüseyin ve Muhammad Beğ, hendekten su getirmek için çaba sarf ettiler. Sonunda bazı tüneller açtılar. Bu tünellerden birine su getirmeyi başardılar. Böylece en azından bir ayak mesafesine kadar yükseklikte bir suyu burada ilerlettiler. Kasım Han

⁶⁹³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 435.

⁶⁹⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 84.

da kazdığı siperinden hendeğe doğru bir dehliz oluşturmuş ve onu Şir Hacı kapısının önüne kadar getirmeyi başarmıştı.⁶⁹⁵

Babürlü birlikleri mümkün olan her yolu denemelerine rağmen Kızılbaşların direnişini kıramamışlardı. Kale garnizonu ağır silahların yanı sıra bu silahları kullanabilecek yetişmiş insan gücüne de sahipti. Ayrıca Kandahar Kalesi bir kuşatma için gerekli olan top, tüfek gibi bütün teçhizat ve ihtiyaç maddeleri ile doluydu. Onlar, Babürlüler tarafından kısa sürede oluşturulan hendekleri vurdular. Kasım Han'ın açtığı tüneli fark ettiler ve ağır silahlarla imha ettiler. Kandahar Kalesi bir buçuk ayda üç defa kuşatıldıktan sonra gıda ve hayvan yemi ihtiyacı baş gösterdi. Bunun yanı sıra Babürlü görevlilerinin gayretlerine rağmen onların ateşli silah maiyeti ve topçu erleri olmadığı için kalenin zaptı hala uzak görünüyordu. Bu sebeplerden dolayı ve ayrıca kış yaklaştığı için Şah Cihan, oğlu Evrengzib'e bir ferman göndererek ona Lahor'a dönmesi talimatında bulundu. Şehzade Dara Şükuh'a ayrıca ordunun güvenilir bir şekilde Gazne'ye vardığı haberi gelinceye kadar geride Kabil'de kalması, daha sonra hızla Lahor'a doğru harekete geçmesi bildirildi. Şah Cihan, daha sonra 17 Eylül 1649 tarihinde Kabil'den Lahor'a doğru harekete geçmişti.⁶⁹⁶

3.3.1.3. Büst ve Zemindaver Civarında Yaşanan Hadiseler (1649)

Şehzade Evrengzib Kandahar kuşatması esnasında Kılıç Han'ı yaklaşık 1.000 askerle Büst ve civarına sevk etti.⁶⁹⁷ Kılıç Han'a köylülerin Babürlülere itaat etmesi şartıyla onların makul bir vergiye tabi tutulması, aksi takdirde ellerinde bulunan tahılın alınması talimatı verildi. Buna ilaveten Kılıç Han'a Kızılbaşların Ferah'tan harekete geçmeleri halinde bu durumu bildirmesi ve takviye birlik istemesi emredildi. Kılıç Han harekete geçerek Büst Kalesi yakınlarında ordusuyla konuşlandı. Fakat Mihrab Han, Babürlü birliklerinin Büst ve Zemindaver'e doğru gönderildiğinden haberdar olunca bu kalelerin kumandanlarına haber göndererek bölge ahalisini Ferah ve Sistan'a çekmelerini ve onların Babürlü görevlilerine tabi olmalarının engellenmesini bildirdi. Bunun üzerine kale kumandaları Kılıç Han gelmeden köylüleri Ferah ve Sistan'a sevk ettiler.⁶⁹⁸ Bu esnada İsfahan'a doğru harekete geçmiş olan Şah II. Abbas, Herat'da bu gelişmelerden haberdar olmuş ve burada Mihrab Han'ın gönderdiği mektubu beklemişti. Bir süre

⁶⁹⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 84.

⁶⁹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 432-435.

⁶⁹⁷ Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 14.

⁶⁹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 436-437.

sonra Mihrab Han'ın Babürlü ordusunun saldırıya geçtiği bilgisini verdiği mektubu geldi. Şah II. Abbas bu haber üzerine Erdebil valisi Nazar Ali Han ve Ahirbaşı Necef Kulu Beğ'e Kılıç Han ve ordusunu geri püskürtmeleri için harekete geçmeleri talimatında bulundu. Mihrab Han'ın kardeşi Hacı Menuçehr Beğ de askerleriyle bu birliklere destek olmak için harekete geçti.⁶⁹⁹

Bu esnada Hüseyin Kulu Aghar, kendisinin ve Şad Han'ın adamlarından bazılarıyla Dalçak ve Dilaram'a doğru ilerledi, dönüşte Zemindaver Kalesi civarında konuşlandı. Bu kalenin kumandanı onun askerlerinin sayısının az olduğundan haberdar olunca Muhammed Sultan Çekani maiyetinde 200-300 civarında tüfekli adamını, okçularını, mızraklı süvarilerini Babürlü maiyeti üzerine gönderdi. Babürlüler az sayıda olmalarına rağmen süvari birliklerini dört bölüme ayırdılar ve farklı istikametlerden düşman üzerine ilerleyerek Kızılbaşları geri püskürttüler. Babürlüler kaçmaya çalışan çok sayıda Kızılbaş öldürdüler. Ele geçirdikleri çeşitli askeri teçhizat ve atları Kılıç Han'a götürdüler. Bu hadiseden sonra Maksut Beğ ve Nazil Beğ Ali Danişmendi Kılıç Han tarafından Zemindaver Kalesi üzerine gönderilince çok sayıda Kızılbaş askerinin yaklaşmakta olduğunu öğrendiler. Bu gelişme üzerine adamlarıyla hemen harekete geçtiler ve onları geri püskürttüler.⁷⁰⁰

Tahir Han, kısa bir süre önce 1.000 süvarisi ile birlikte Büst sınırlarında bulunan Hanşi Kalesi'ne ve Sistan bölgesine başarılı bir saldırı gerçekleştirerek buradan büyük miktarda tahıl, sığır ve değerli şeyler elde etmişti. Bu sırada Yalangtuş'un oğlu Allah Kulu Han, Kubad Han ve Kılıç Han'ın yeğeni Hançer Han, Zemindaver istikametine saldırmak için Kılıç Han'dan izin istediler. Kılıç Han, onları bazı emirler, çok sayıda mansıbdar, ahadi ve 2.000 süvari ile birlikte sevk etti. Allah Kulu Han, Kubad Han ve Hançer Han kumandasındaki birlikler, Nevzad ve Musa kalelerine kadar olan yeri talan ederek geri döndüler. Daha sonra da Helmend'a vardılar.⁷⁰¹ Bu birlikler, Helmend nehri kenarından bir askeri birlik ile sevk edilmiş olan Necef Kulu ve Mihrab Han'ın kardeşi Hacı Menuçehr tarafından mağlup edildiler. Allah Kulu Han, daha önceden birliklerini yağma için çeşitli mıntikalara göndermiş olduğundan adamlarının tamamını toplayamamıştı. Babürlüler bu yüzden etkili bir direniş gösterememişlerdi.⁷⁰²

⁶⁹⁹ Gazvinî, *Abbasname*, 134.

⁷⁰⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 437.

⁷⁰¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 85.

⁷⁰² İsfahanî, *Huld-i Berin*, 484.

Babürlü birlikleri tekrar Kılıç Han'ın yanına gelmiş ve büyük miktarda Kızılbaş askerinin bir araya geldiğini ona bildirmişlerdi. Kılıç Han, bunun üzerine Kızılbaşları cezalandırmak düşüncesiyle harekete geçti. Bu sırada bir süvari Büst Kalesi'nden gelerek Kılıç Han'a bir mektup iletti. Mektupta bir süre önce Kefş Kalmuk'un Büst kale kumandanı Dost Ali Özbek ile mektuplaştığı ifade ediliyordu. Mektupta ayrıca Safevi şahının Kandahar Kalesi'ne göndermiş olduğu 5.000 süvarinin Gireşk Kalesi'ne erişmiş olduğu, diğer birliklerin ise arkadan gelmekte olduğu bilgisi veriliyordu. Kılıç Han bunun üzerine Büst Kalesi'nden 4 kuruh mesafe uzakta durdu. Akşam olunca hafiyeler, söz konusu 5.000 süvarinin ve Erdebil hâkimi Nazar Ali Han'ın kumandasındaki birliklerin Gireşk'e eriştiklerini bildirdi. Kılıç Han Büst'e sevk edildiğinde ona Kızılbaş ordusunun harekete geçmesi halinde saldırıya geçmesi ve durumu rapor etmesi talimatı verilmişti. Kılıç Han da Şehzadeyi bu gelişmeden haberdar etti.⁷⁰³

Kılıç Han, daha sonra Küşknuhud'a gelerek burada birkaç gün kaldı. Bu süre zarfında Nazar Ali Han ve diğerleri Gireşk'den harekete geçmiş ve Babürlü ordugâhının bulunduğu yerden 4 kuruh mesafe uzakta olan Meymene'ye gelmişlerdi. Kılıç Han, akabinde Küşknuhud'dan harekete geçti ve Kandahar'dan 12 kuruh mesafe uzakta olan Sengi Hisar civarına konuşlandı. Kızılbaşlar da onları takip ederek Meymene'dan Küşknuhud'a doğru ilerlediler. Bu sırada Kılıç Han'ın eline düşen Kızılbaş casusları Şehzade'nin huzuruna gönderildiler. Onların itiraflarından Kandahar Kalesi'ne yardım için gönderilmiş olan Nazar Ali Han kumandasındaki 9.000 süvarinin arkadan Küşknuhud'a eriştiği, Korucubaşı Murtaza Kulu Han kontrolündeki 15.000 süvarinin ise Meymene civarına gönderildiği öğrenildi. Şehzade, bunun üzerine Rüstem Han'ı, çok sayıda emir ve mansıbdarı ve 7.000 süvariye Kılıç Han'a yardım için gönderdi.⁷⁰⁴

Kılıç Han, Kandahar'dan 3 kuruh mesafe uzakta ordugâhını konuşlandırırdığında 2.000 Kızılbaş süvarisi, Babaveli köyü civarındaki Babürlü karakoluna saldırdı. Babürlü askerlerinin çoğu hayvanlarını bu köyün civarına bırakmıştı. Kızılbaşlar, Babürlü ordugâhına ait çok sayıda at ve deve ile bu mıntıkaya ait çok sayıda sığırı ele geçirdiler. Ayrıca bu mıntıkada bulunan çok sayıda deve çobanını, seyizi ve gözcüyü öldürüp geri dönmüşlerdi. Rüstem Han geldiğinde bu yaşananlar hakkında bilgilendirildi. Maiyetiyle birlikte harekete geçen Rüstem Han, kısa sürede Kızılbaşlara yetişti. Kılıç Han ve askerleri de onunla birlikte harekete geçmişlerdi. Rüstem Han, olağan üstü bir hızla

⁷⁰³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 86.

⁷⁰⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, s. 86.

2.000'den daha az süvariyle hemen mücadeleye girişti. Babürlü birliklerinin şiddetli hücumlarına dayanamayan Kızılbaş birlikleri, geri dönerek kaçtılar. Rüstem Han ve adamları, Babürlü birliklerine ait atları, develeri ve köylülerin sığırlarını ele geçirdikten sonra geldikleri yoldan geri döndüler. Rüstem Han, daha sonra ele geçirdiği Kızılbaş liderleri ve eşyalarını Şehzade Evrengzib'e gönderdi.⁷⁰⁵

Rüstem Han, Babürlü ordusuna ait olan atları baskın yaparak geri aldıktan sonra Sengi Hisar civarındaki mıntıkasına ilerledi ve Kılıç Han ile birleşti. Kızılbaş ordusunun toplandığı ve arkadan takip eden artçı birliklerle birleştikleri teyid edildi. Kızılbaş kumandanları 3 kuruh mesafe ilerlemiş, Şahmir ve Sengi Hisar kalelerinin aşağısında konuşlanmışlardı. Burada Babürlü öncü birlikleri kumandanı Hüseyin Kulu Aghar ile Kızılbaş avcıları arasında mücadele vuku buldu. Hüseyin Kulu, ele geçirilen iki Kızılbaş'ı Rüstem Han'ın huzuruna götürdü. Onların verdikleri bilgilerden 30.000 Kızılbaş askerinin arkadan gelmekte olduğu öğrenildi. Babürlü ordusunun sadece çeyreğini yanlarında bulunduran bu iki kumandan ordularına cesaret verdiler ve ertesi gün harekete geçtiler. Onlar, Argendab nehri kenarında bulunan Şahmir Kalesi'nde konuşlandılar. Rüstem Han bir taraftan da baş gösteren yiyecek ve yakacak ihtiyacının temin edilmesi için görevlendirilmiş olan askerlerin korunması maksadıyla onların geliş güzergâhında bazı önlemler aldı.⁷⁰⁶

Babürlüler bu sırada Safevi ordusunun yaklaştığı haberini alır almaz savaş hazırlıklarına başladılar. Rüstem Han'ın ordusunun önünde Nazar Bahadır Hişegi, Keşen Singe Rathur'un oğlu Rup Singe, Ram Singe Rathur, Elavel Terin, Cabbar Kulu Kehkir, bazı mansıbdarlar ve Racputlar; sağ kanadında Serdar Han, Raca Ray Singe gibi önde gelen bazı şahıslar; sol kanadında ise Seyyid Ahmed ve bazı mansıbdarlar bulunmaktaydı. Kılıç Han'ın ordusunun önünde Ravestersal ile bazı Racputlar; sağ koldo Moğollar; sol kolda Şad Han, Allah Kulu Han, Tahir Han, Kubat Han ve bir grup Moğol vardı. Rüstem Han ve Kılıç Han kendi ordularının merkezlerindelerdi.⁷⁰⁷ Safevi ordusunda ordunun ön cenahında Nazar Ali Han; sağ cenahda korucubaşılar; sol cenahında ise Şah'ın kul ordusu bulunuyordu. Sipahsalar Murtaza Kulu'nun kendisi ise bir grup emir ile ordunun merkezinde yer alıyordu. Safevi ordusu bu şekilde düzenlendikten sonra

⁷⁰⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 438-439.

⁷⁰⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 439.

⁷⁰⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 88-89.

Ahirbaşı Nacef Kulu Beğ, Şahin Ağa, Kara Taş Beğ, Cani Beğ Yüzbaşı ve Kazak Han'ın oğlu Necef Kulu Beğ, Babürlülere karşı saldırıya geçerek ilk adımı attılar.⁷⁰⁸

Sağ, sol ve öncü birliklerden oluşan Safevi ordusu gözüktü. Bu birlikler ilk önce Nazar Bahadır Hişegi'nin kumandasında bulunan Rüstem Han'ın öncü birlikleriyle, sonra da Ravestersal'ın kumandasında bulunan Kılıç Han'ın öncü birlikleriyle karşı karşıya geldiler. Ardından da Kılıç Han'ın sol ve Rüstem Han'ın sağ kanadı ile karşı karşıya geldiler.⁷⁰⁹ İki tarafın öncü birlikleri karşı karşıya gelmesiyle şiddetli bir mücadele başladı. Babürlü öncü birlikleri, Safevi öncü birlikleri karşısında güçlü bir direniş sergileyince Kızılbaşlar saldırılarını arttırdılar. Nazar Bahadır Hişegi ve Ravestersal'ın yanı sıra çok sayıda ileri gelen kumandan bu saldırılar karşısında birliklerin kontrolünü bırakmadılar. Kızılbaşların öncü birlikleri bu noktada istedikleri sonucu alamayınca sağ ve sol cenahlardan onlara destek olmaları için birlikler sevk edildi. Bu sırada bazı takviye birlikleri de arkadan destek için geldiler. Arkadan gelen birliklerin yetişmesiyle Kızılbaşlar Babürlü ordusunun çevresini sardılar. Kızılbaşlar, dört bir taraftan saldırıyor, kılıç, mızrak, ok ve tüfekleriyle Babürlü birliklerine zayıflık veriyorlardı. Babürlü birlikleri de var güçleriyle onlara karşılık veriyor, ağır darbeler indiriyorlardı.⁷¹⁰

Bu sırada bu üç Kızılbaş cenahı Rüstem Han'ın sağ cenahına bir saldırı gerçekleştirdi. Rüstem Han'ın bu cenahı, Safevilere karşı ciddi bir direniş sergilemişti. Kılıç Han'ın sağ cenahında da Kızılbaşlar ile şiddetli mücadelelere girilmişti. Babürlü birlikleri Kızılbaşlarla göğüs göğüsse mücadele verdikten sonra onları geri püskürttüler. Bu mücadeleler esnasında Babürlü askerleri çok sayıda Kızılbaş askerini öldürdüler veya yaraladılar. Babürlülerin giymiş oldukları zırhlı kıyafetler onların darbelere karşı korunmasında büyük fayda sağlamıştı. Şad Han, Babürlü ordusunun arkasını Kızılbaşlardan korumak için Kılıç Han'ın merkez ve sol cenahının arasındaki mevkiyi sağlam bir şekilde tuttu ve üst üste kendisi üzerine yapılan saldırılara karşı koyarak çok sayıda Safevi askerini öldürdü. Onun oğlu Muhammed Said, diğer istikametten birlikleriyle saldırıya geçince Kızılbaş ordusunun çoğu onun üzerine yürüdü. O, bu

⁷⁰⁸ İsfahanî, *Huld-i Berin*, 486-487.

⁷⁰⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 227-228.

⁷¹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 440.

mücadelelerde Hacı Han, diğer mansıbdarlar, babasının 15 adamı ile birlikte hayatını kaybetti.⁷¹¹

Yaklaşık üç saat boyunca Babürlü birlikleri Kızılbaşlarla şiddetli bir mücadeleye girişti. Daha sonra bütün Safevi birlikleri Rüstem Han'ın sağ kanadı üzerine saldırdılar. Bu mücadelede Seyyid Firuz Han, bir tüfek mermisi ile kolundan yaralandı. Bunun üzerine hem kendi adamları, hem de hastalığından dolayı Kandahar'da kalmış olan Murad Kulu Gakkar'ın adamları ve Cabbar Kuli, onu terk ettiler. Onların bu korkaklığından haberdar olan Rüstem Han ve Kılıç Han birlikleriyle farklı mıntıklardan harekete geçerek Kızılbaşlar üzerine saldırdılar. Bu şiddetli mücadele sırasında çıkan fırtınanın etkisiyle gökyüzü karardı. Etrafın kararmasına rağmen Babürlü birlikleri kaçan Safevi askerlerini geceye kadar takip ettiler. Babürlü birlikleri onların bazılarını yakalayarak öldürdüler. Kızılbaşların kaçışları sırasında geride bıraktıkları çok sayıda at, silah, mızrak ve teçhizatı ele geçirdiler ve başarılı bir şekilde ordugâha döndüler. Kızılbaşlar ordugâhlarına erişinceye kadar hiçbir yerde durmadılar. Gece yarısında ağırlıklarını ve eşyalarını yüklenerek Küşknuhud'dan harekete geçtiler ve gözden tamamen kayboldular.⁷¹²

Babürlü birlikleri, sabaha kadar 10 kuruh mesafe Kızılbaşların peşine düşmüş, fakat onlara ait herhangi bir ize rastlamamışlardı. Rüstem Han ve Kılıç Han'ın elde etmiş oldukları bu başarılar hakkında ayrıntılı bilgiler, çok sayıda Kızılbaş'ın kellesi ve elde edilen ganimetler, Şehzade Evrengzib'e gönderildi. Bu galibiyet ayrıca görevliler vasıtasıyla Şah Cihan'a da bildirildi. Babürlü birlikleri daha sonra Kandahar'a doğru harekete geçtiler. Bu birliklerin Kandahar'daki ana orduyla birleşmesi üzerine Şehzade Evrengzib, Kandahar yakınlarındaki zaferden birkaç gün önce gelmiş olan İran elçisi Şah Verdi Beğ'i Safevi topraklarına yolcu etti. Yar Hüseyin'i de Küşknuhud'a kadar ona refakat etmesi için görevlendirdi. Kandahar Kalesi kumandanı Mihrab Han'ın vefatına rağmen kışın yaklaşmış olması ve ihtiyaç maddelerinin elde edilebilmesinin zor olmasından dolayı Şehzade, Kandahar kuşatmasını çok fazla uzatmamaya karar verdi. 15 Eylül 1649 tarihinde Şah Cihan'dan gelen ferman üzerine Şehzade Evrengzib, Babürlü ordusunun başında Kandahar'dan Hindistan'a doğru harekete geçti.⁷¹³ Babürlü

⁷¹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 440-441.

⁷¹² Sarkar, Sarkar, *History of Aurangzib*, 148.

⁷¹³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 441-442.

odsusunun Kandahar'dan ayrılmasından on gün önce vefat etmiş olan Mihrap Han'ın yerine Evtar Han atanmıştı.⁷¹⁴

3.3.2. İkinci Kandahar Kuşatması (1652)

3.3.2.1. Yapılan Hazırlıklar ve Ordunun İlerleyişi (1652)

Bir süre önce Kabil'den ayrılmış olan Şah Cihan, 30 Eylül 1649 tarihinde Lahor'a geldi. Ardından oğlu Dara Şukuh da Kabil'den buraya geldi. Şehzade Evrengzib, büyük oğlu Muhammed Sultan, Rüstem Han, Necabet Han, Raca Ci Singe, Raca Bithildas ve çok sayıda üst düzey görevliyle birlikte 20 Kasım 1649 tarihinde Lahor'da Şah Cihan'ın huzuruna vardı. Şah Cihan, Şehzadeye ve maiyetindekilere bağışlarda bulundu, onlara hediyeler verdi. Babürlü hükümdarı, Evrengzib'i Aralık ayı başlarında tekrar Multan idaresin'e gönderdi, kendisi ise başkent Şahcihanabad'a doğru yola çıktı ve 1650 yılının Ocak ayında buraya vardı. Şah Cihan, başkente geldikten yaklaşık bir yıl sonra Şehzade Evrengzib, Multan'dan babasının huzuruna geldi, bir süre başkentte kaldıktan sonra geri döndü. Şah Cihan'ın kendisi ise Keşmir'e doğru yöneldi, Küçük Tibet'te vuku bulan hadiseler⁷¹⁵ yatıştıktan sonra tekrar 1651 yılının Eylül ayında Lahor'a döndü. Babürlü hükümdarı, Lahor'a döndükten sonra Kandahar üzerine ordusunu göndermek için askeri hazırlıklara girişti. Bengal valisi Şehzade Şah Şuca'ya bir ferman göndererek bu sefer için harekete geçmesi talimatında bulundu. Ayrıca bazı câgîrdarlara da bu sefer için hazırlık yapmalarını ve bölgelerinden harekete geçmelerini emretti.⁷¹⁶

Şah Cihan, 18 Şubat 1652 tarihinde Şahnevaz Han'ı, Kılıç Han'ı, bazı emirler ve mansıbadırlar arasından 16 görevliyi, 20.000 süvari ile birlikte harekete geçirdi. Onlara Multan'a gitmeleri, Şehzade Evrengzib ile birleşmeleri, Multan'dan da Kandahar'a doğru harekete geçmeleri talimatını verdi. Şah Cihan, akabinde Sadullah Han'ı büyük bir orduyla Kandahar, Büst ve Zemindaver kalelerini ele geçirmek için görevlendirdi. Bu ordu, 50.000 süvari ile tüfekli erler, topçu erleri, patlayıcı kullanan erler ile birlikte 10.000 piyadeden oluşmaktaydı. Sadullah Han'ın ordusuna 10 tane büyük ve vahşi fil, 8 ağır-20 hafif top, 20 fil topu ve 20 deve topu, bunun yanı sıra ordu hazinesi ve çeşitli askeri teçizat dahil edildi. Ona Kabil ve Gazne yoluyla Kandahar'a gitme talimatı verildi. Sadullah Han'ın ordusunda yaklaşık 3.000 deve vardı. Bu develerin 500'ü

⁷¹⁴ İsfahanî, *Huld-i Berin*, 489.

⁷¹⁵ Bu hadiseler, çalışmamızın “Küçük Tibet ile İlişkiler” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir.

⁷¹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 443-459.

hazinenin taşınması için, 500'ü silahların taşınması için, 2.000'i de tophane araçlarının taşınması için kullanılmasına karar verildi.⁷¹⁷

Sadullah Han, 364 emir ve mansıbdar ile 10.000 süvari, 400 tüfekli asker, 1.000 ahadi okçu, 1.000 tüfekli piyade ile ordunun merkezinde bulunuyordu. Öncü birliklerin kumandasında Raca Ci Singe görevlendirildi. Onun himayesinde 204 emir ve mansıbdar, 10.000 süvari, 500 Racput süvarisi, Mirateş Kasım Han'ın kumandasındaki 1.000 tüfekli ahadi ve 3.000 piyade bulunmaktaydı. Rüstem Han, 50 emir ve mansıbdarın yanı sıra 3.500 süvari ile sağ kanadın merkezine tayin oldu. Sağ kanadın öncü birliği 40 mansıbdar ve 4.000 süvari ile Ravestersal'ın, sağ kanadın sağı ise 23 mansıbdar ve 2.500 süvari ile İftihar Han'ın kumandasına bırakıldı. Sol kanat 424 mansıbdar, 400 tüfekli ahadi, 10.000 süvari ve 1.000 piyade ile Mehabet Han'ın kontrolüne verildi. Sol kanadın önü, 136 mansıbdar ve 4.000 süvari ile Raca Anrude Singe'ye, sol kanadın solu 154 mansıbdar, 2.500 süvari ile Raca Racrup'un uhdesine bırakıldı.⁷¹⁸ Artçı birlik 150 mansıbdar ile Necabat Han'ın kontrolüne verildi. Artçı birliklerin sağ cenahı 55 mansıbdar, 100 tüfekli ahadi ve 400 okçu ahadi ile Nasiri Han'ın kontrolüne, sol cenahı ise 550 mansıbdar, 100 ahadi tüfekçi ve 300 ahadi okçu ile Tahir Han'ın kontrolüne bırakıldı. Son olarak artçı birliklerin ön cenahı ise 800 mansıbdar ile Şad Han'ın kontrolüne bırakıldı.⁷¹⁹

Babürlü ordusunun tamamı 100.000 askerden oluşuyordu. Bunun 20.000'i Şehzade Evrengzib'in, 50.000'i Sadullah Han'ın geriye kalanı ise Şah Cihan'ın kontrolündeydi. Şah Cihan, Agra ve Şahcihanabad hazinesinden 200 lek rupi talep etmişti. Babürlü hükümdarı bu paranın 100 lekini (1 kurur) mansıbdarlar ile ahadiler, okçular, süvariler, piyadeler ve ateşli silah kullanan askerler arasında dağıttı; 50 lek rupisini Sadullah Han'a verdi; geriye kalan 50 lek rupi ise kendisinde kaldı.⁷²⁰ Şah Cihan, Sadullah Han'a Gazne ve Kabil yolundan Kandahar'a gitmesi talimatında bulundu. Kendisi ise maiyetiyle birlikte 26 Şubat 1652 tarihinde Kabil'e doğru yola çıktı ve 13 Nisan 1652 tarihinde Kabil'e girdi. Kısa bir süre sonra da Bengal'den harekete geçmiş olan Şehzade Şah Şuca Kabil'e giriş yaptı.⁷²¹ Vezir Sadullah Han kumandasındaki ordu Hayber geçidinden ilerleyerek Kabil ve Gazne yolundan Kandahar'a erişti. Bu sırada Şehzade

⁷¹⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 137-138.

⁷¹⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 138.

⁷¹⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 464.

⁷²⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 139-140.

⁷²¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 466-467.

Evrengzib de maiyetindeki orduyla Multan'dan harekete geçmiş, Hasal ve Pişin yolundan ilerleyerek Pençmendirek geçidinden Kandahar'a varmıştı. Farklı istikametlerden harekete geçmiş olan iki ordu 2 Mayıs 1652'de Kandahar civarında birleştiler.⁷²²

3.3.2.2. Kandahar Kalesinin Kuşatılması (1652)

Babürlüler Kandahar Kalesi'ne vardktan sonra kalenin etrafına siperler kazarak buralara ateşli silahlar ve patlayıcılar yerleştirdiler. Şehzade Evrengzib'in siperleri Leke tepesinin arkasında, kalenin batı tarafındaydı. Kasım Han, kalenin güneyinde konuşlandı. O, kendisine talimat geldiğinde hendeğin suyunu boşalmak için harekete geçecekti. Sadullah Han, kalenin güney doğu tarafında konuşlandı. Raca Racrup ise adamlarıyla Kırk basamağa bakan tarafta, yani kuzey batı yönünde konuşlanmıştı.⁷²³ Bütün hazırlıklar tamamlandığında kuşatma başladı. Raca Racrup, Sadullah Han'ın yanına gelerek az sayıda Safevi askerinin savunma hattının dışındaki bir noktada gayri nizami bir şekilde bulunduklarını bildirdi. Raca Racrup ani bir saldırı yaparak onları püskürtmek ve adamlarıyla Kıytul istihkamından içeriye girmek istiyordu. Ayrıca etkili bir giriş yaptıktan sonra takviye birliklerin hızla yardıma gelmesini sağlamak için boru ve davul sesleriyle işaret verme önerisinde bulundu.⁷²⁴

Evrengzib, bu öneriden haberdar olunca Raca Racrup'a takviye birlikler gönderdi. Sadullah Han ise maiyetine Raca Racrup'un askerlerinden gelecek ses ve işaretlere odaklanmaları talimatında bulundu. Raca Racrup, adamlarını savunma altına gizledi ve gecenin büyük bir bölümünü saldırı fırsatı yakalamak için geçirdi. Raca Racrup, sabaha doğru savunma hattının dışında bulunan Safevi askerlerinin birçoğunun mevziyi terk etmiş olduğunu, sadece birkaç asker kaldığını fark etti. Bunun üzerine birliklerine Kıytul istihkamına hızla ilerlemesini emretti. Ancak kale garnizonu tasarlanan bu plandan haberdar olmuştu. Safevi askerleri vakit kaybetmeden hemen top ve tüfeklerle saldırıya geçtiler. Bu saldırılarda Raca Racrup'un adamlarının çoğu hayatını kaybetti, bazıları ise yaralandı. Raca'nın kendisi de amacına erişmeden geri çekildi. İki ay sekiz

⁷²² Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 151-152.; Vincent John Adams Flynn, *An English Translation of the Âdâb-ı Âlamgîrî: The Period Before the War of Succession Being the Letters of Prince Muhammad Aurangzib Bahâdur to Muhammad Shihâbu'd-dîn Shâh Jahân Sâhib-i-Qirân-i-Sânî Emperor of Hindûtân*, (Doktoraz Tezi, Australian National University, 1974) 76.

⁷²³ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 152-153.

⁷²⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 470-471.

gün boyunca şiddetli mücadeleler cereyan etmiş, bu süreçte iki taraf da ağır kayıplar vermişti.⁷²⁵

Raca Racrup'un çekilmesinden sonra Kandahar Kalesi Topçubaşısı Muhammed Beğ ve bir grup Safevi askeri Babürlülerin Feth-i Leşker adlı topun ateşlenmesiyle hayatlarını kaybettiler. Bu hadise üzerine Kızılbaşlar kaleden çıktılar ve Babürlü siperlerine doğru saldırıya geçtiler. Bu saldırı iki taraf arasında şiddetli mücadelelere sebep oldu. Safevi askerleri Sadullah Han'ın siperlerine saldırdılar. Bu siperlerde bulunan Babürlü askerleri, Safevilerin saldırılarına karşı bulundukları mevkiilerde başarılı bir direniş sergilediler. Onlar bazı Kızılbaş askerlerini kılıçtan geçirdiler, bazılarını da yaraladılar. Bu sırada bazı Babürlü takviye birlikleri yardıma gelmesi üzerine garnizon birlikleri çekilerek kaleye girdiler.⁷²⁶

Babürlü birlikleri büyük bir gayret göstererek siperler ve yer altı geçitleri kazdılar. Akabinde de tabyaları ve istihkâm siperlerinin üst kısımlarını yıktılar. Ancak kalenin çok güçlü olması, buradaki askerlerin çeşitli silah ve gerekli teçhizata sahip olmasından dolayı Babürlülerin gayretleri sonuç vermedi. Safevi askerleri, kaleden ateşli silahlarla Babürlülerin siperlerinden ilerleyişine imkan tanımadılar. Mirateş Kasım Han, Safevi askerleri için hayati önem taşıyan hendek suyunu boşaltmakla görevlendirilmiş, ancak bunu başaramamıştı. Buna ilaveten kuşatma esnasında yaşanan bazı aksilikler de Babürlülerin gücünü zayıflatmıştı. Babürlülerin kuşatma için kullandıkları yedi toptan ikisi gereğinden fazla barutun kullanılmasından dolayı bozulmuştu. Geriye kalan beş top ise tecrübeli topçuların olmamasından dolayı isabetli atışlar yapılamamış ve beklenen sonuç elde edilememişti.⁷²⁷

Kuşatmayı olumsuz etkileyen gelişmelerden biri de orduda baş gösteren tahıl ihtiyacıydı. Tahılın az olması fiyatların yükselmesine sebep olmuştu. Yaklaşmakta olan kışın tahıl ihtiyacını daha da arttıracığı ve mevsim şartlarından dolayı kuşatmanın sürdürülmesini imkansız hale getireceği düşünülüyordu. Babürlü askerleri arasında meydana gelen anlaşmazlıklar da kuşatmanın seyrini olumsuz etkileyen gelişmelerdendi. Kandahar'daki gelişmeler saraya eriştiğinde Şah Cihan, Kandahar kuşatmasının sonlandırılması uygun gördü. Ayrıca bu sırada Özbeklerin ve Alamanların Gazne civarına gelerek bazı menfi faaliyetlerde bulundukları haberleri geldi. Babürlü

⁷²⁵ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I 154-155.

⁷²⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 471.

⁷²⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 146-147.

hükümdarı bunun üzerine 11 Temmuz 1652 tarihinde Şehzade Evrengzib'e bir ferman yollayarak kuşatmayı sonlandırmasını ve kuşatma birlikleri ile saraya dönmesi talimatını verdi. Böylece kalenin zaptı başka bir zamana ertelenmiş oldu.⁷²⁸

3.3.3. Üçüncü Kandahar Kuşatması (1653)

3.3.3.1. Yapılan Hazırlıklar ve Ordunun İlerleyişi (1653)

Şehzade Erengzib kumandasındaki ordu ikinci defa Kandahar'ı kuşattığında askerler arasında anlaşmazlık vuku bulmuştu. Şah Cihan, bu askerlerin Kandahar kuşatmasında tekrar birbirleri ile sorun yaşayacakları, ordu içerisinde vuku bulan hizip nedeniyle kale kuşatmasında başarılı olamayacakları kanaatindeydi. Şah Cihan, bu yüzden Şehzade Dara Şükuh kumandasında yeni bir ordu sevk etmeye karar verdi.⁷²⁹ Kabil'in yanı sıra Lahor ve bütün Multan bölgesinin idaresi de onun kontrolüne bıraktı. Kabil'de askeri bir birliğin varlığı gerekli olduğu için Multan birlikleri, daha önce bu maksatla Şehzade'nin kontrolünde görevlendirilmiş olan Guccerat birliklerinin yerine tayin etti. Kabil idaresi Dara Şükuh adına oğlu Sultan Süleyman Şükuh'a, Multan idaresi ise Muhammed Ali Han'a verildi. Evrengzib, Dekken bölgesinin valiliğine atandı. Şehzade Şah Şuca'nın ise Bengal'e dönmesine müsaade edildi. Bu sırada Sadullah Han, Şahnevaz Han, Mirza Raca Ray Singe, Kılıç Han, Necabet Han, Mehabet Han ile bazı emirler ve mansıbdarlar Kandahar'dan Şah Cihan'ın huzuruna vardılar. Şah Cihan, 16 Ağustos 1652 tarihinde Lahor'a doğru harekete geçti. Şehzade Dara Şükuh'a Kabil'deki meseleleri çözdükten sonra Lahor'a dönmesi talimatını verdi. Lahor'a doğru harekete girmiş olan Şah Cihan, şiddetli yağışlar yüzünden nehir sularının taşmasıyla şehre girememiş, istikametini Şahcihanabad'a çevirmiş, 12 Aralık 1652 tarihinde buraya giriş yapmıştı.⁷³⁰

Şehzade Dara Şükuh, Babürlü ordusu Kandahar kuşatmasından başarısız bir şekilde geri dönünce burayı feth etmeye azmetmişti. O, aldığı talimat doğrultusunda Kabil'den Lahor'a gitti ve üç ay boyunca sefer için hazırlıklar yaptı. 30.000 adet top kurşunu, 5.000 maund ağırlığında barut, 5.500 maund ağırlığında tüfek kurşunu, 14.000 de ban (barutla ateşlenen ok) yaptırdı. Kuşatma için 3 büyük top, 7 de hava topu hazırlattı. Bu 3 büyük topa Keşver-i Guşa (ülke fetheden), Kede Behencan (kale fetheden) ve Kelan

⁷²⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 472.

⁷²⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 154.

⁷³⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 472-476.

(muhteşem, büyük) isimleri verildi. Keşver-i Guşa ve Kede Behencan adlı toplar, 1 maund ve 8 sir ağırlığında top mermisi atabilmektedir. Bu toplar Mirateş Kasım Han ve tophane sorumlusu Muhammed Salih'in çabalarıyla yapılmıştı. Kelan adlı üçüncü top ise 1 maund, 16 sir ağırlığında top mermisi atabilmektedir. Bu top, Dara Şukuh'un topçubaşı Cafer Beğ'in gayretleriyle yapılmıştı. Şehzade, ordunun iâşe ihtiyacı ve taşınması hususunda da gerekli düzenlemeler yaptı.⁷³¹

Dara Şukuh, saraya gönderdiği mektup vasıtasıyla sefer için yapılan hazırlıkların tamamlanmış olduğunu, 21 Şubat 1653 tarihinde ordusuyla hareke geçmeyi planladığını, bu yüzden Kandahar'a doğru harekete geçmek için müsaade istediğini ifade ediyordu. Şah Cihan Şehzadeye bir ferman göndererek Multan yolu ile harekete geçmesi talimatını verdi. Çünkü Multan yolu üzerinde askerlerin ihtiyaç duyacağı yiyecek ve hayvanlar için ise bol miktarda yem mevcuttu. Şah Cihan, Dara Şukuh'a eşlik etmeleri için bazı emir ve mansındarları, ülkenin farklı bölgelerinden 5.000 oklu ve tüfekli ahadiyi, 10.000 top ve tüfek kullanmasını bilen piyadeyi Şehzadeye destek olmaları için sevk etti. Şehzade ve emirlere ait birliklerin haricinde 6.000 çukur kazıcı, 5.000 su taşıyıcı, Şehzade ve emirlerin fillerinin haricinde 60 fil, 7 büyük top, 70 orta top, 30 küçük top, 25 kecnal (fil üzerinden atılan top düzeneği), 100 çevik deve, 3.000 hazine taşıyan deve ve tophane malzemesi taşıyan deve sevk edildi. Ayrıca askerlerin maaşlarını ve masraflarını karşılamak için 2 kurur rupi değerinde hazine gönderildi.⁷³²

Raca Ci Singe, Kılıç Han, Ravestersal, çok sayıda emir, mansıbdar, 15.000 süvari, 1.500 tüfekli ahadi ve 500 okçu, görev yeri Kabil olan 16.000 süvari, bunun dışında 3.000 ahadi, 1.000 tüfekli asker ve 2.000 okçu Şehzade'nin yanında gönderildi. Rüstem Han'a hızla harekete geçmesi ve Şehzade ile birlikte ilerlemesi talimatı verildi. Şah Cihan, huzurunda bulunan bazı ileri gelen şahısları da Şehzade ile birleşmeleri için gönderdi. Bu sefer için Rana Rac Singe'nin kumandasında bulunan 1.000 süvari hariç Dara Şukuh ve Sultan Süleyman Şukuh⁷³³ kontrolünde 70.000 süvari bulunmaktaydı. Şehzade, Hacı Muin'i bir grup okçu, tüfekli süvari, piyade ve top işçileriyle Keşver-i Guşa (ülke fetheden), Kale-i Guşa (kale fetheden)⁷³⁴, Kelan (muhteşem, büyük), ve Meryem adlı topları gemi vasıtasıyla Behker'e, oradan da kara yoluyla Sibi ve Dadhar

⁷³¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 154.

⁷³² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 477.; Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 232.

⁷³³ Sultan Süleyman Şukuh, babasıyla bu sefere katılmış olmalı. İlerde Gayret Han'ın onun yerine Kabil idaresini elinde bulundurduğuna şahit olacağız.

⁷³⁴ Bu top daha önce Kede Behencan olarak adlandırılmıştı.

geçitlerini kullanarak Kandahar'a götürmelerini emretti. Şehzade, bu güzergâhı Kabil ve Gazne güzergâhından daha yakın olduğu için tercih etmişti. Şehzade 21 Şubat 1653 tarihinde Lahor'dan ayrıldı ve ordusu ile Kandahar'a doğru harekete geçti.⁷³⁵

Şehzade, yirmi günde Multan'a erişti, üç gün burada kaldıktan sonra tekrar harekete geçti. Nilab Nehri'ni gemilerden köprü yaptırarak geçen Şehzade, kısa sürede Çeçe sınırına erişti. Şehzade'nin ilerleyişinden haberdar olan Duki ve Çutyali kale kumandanları askerleriyle Kandahar savunması için harekete geçtiler. Fakat bazı Babürlü zemindarları onları mağlup ettiler ve mallarını da yağmaladılar. Zemindarlar, bu vesileyle Şehzade'nin huzuruna gittiler ve ordunun ihtiyaç malzemelerinin bir kısmının taşınması sorumluluğunu üstlendiler. Afgan ve Beluç merzbanları, Babürlü ordusunun ilerleyişi esnasında zaman zaman askerlere tahıl ve koyun satıyorlardı. Şehzade, birliklerin hepsinin henüz gelmemesi sebebiyle Rüstem Han, Necabet Han ve Kasım Han'ı 12.000 süvariyle, Abdullah Beğ ve kendi Topçubaşısı Cafer Beğ'i de 3.000 süvariyle kaleye ön saldırı yapmaları maksadıyla sevk etti.⁷³⁶

3.3.3.2. Kandahar Kalesinin Kuşatılması (1653)

Rüstem Han ve diğer Babürlü kumandanlarının liderliğindeki birlikler, Kandahar'a doğru ilerlediler ve Hacı Hızır kapısının önünde konuşlandılar. İlk önce Hacı Can kumandasındaki bazı Özbek askerleri harekete geçtiler ve kale hendeğin kıyısına eriştiler. Bunun üzerine büyük miktarda Kızılbaş askeri ateşli silah ve toplarla olan kaleden ayrılarak saldırıya geçtiler. Bu saldırıda Hacı Can ve onun bazı adamları mücadele esnasında ateşli silahlarla öldürüldüler. Az sayıda Kızılbaş askeri de bu esnada hayatını kaybetmişti. Bunun akabinde Rüstem Han, adamları ile birlikte Hacı Hızır kapısının yakınlarında konuşlandı. O, Tahir Han ve Kubat Han'ı hâkimiyetleri altındaki birlikler ve bir grup Özbekle; Cihangir Beğ'i de 500 kişi ile kalenin dört etrafında gözcülük yapmaları için görevlendirdi. Kendisi ise karargâhını korumak için arkada kaldı. Ayrıca Rüstem Han'ın emriyle Necabat Han ve Mirateş Kasım Han kuşatma için siperler oluşturmaya başladılar. Bu sırada Dara Şükuh, Kandahar Kalesi'nin açıkça görülebildiği Murd Kalesi'ne erişti ve birkaç gün burada durdu. Şehzade, bu süreçte her gün Kandahar Kalesi'nin farklı cephelerini incelemek üzere

⁷³⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 479-480.

⁷³⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 159-160.

keşifte bulundu. Bazen de civar köylerden ve daha uzak mesafelerden mahsul elde etmek maksadıyla bazı birliklerini buralara sevk etti.⁷³⁷

Şehzade, Murd Kalesi'nde olduğu sırda Abdali kabilesi liderleri ve Kandahar'a ait mıntıkaların sakinleri Şehzade Dara Şukuh'u ziyaret ettiler. Onlar, Babürlü ordusunun Kandahar civarına varması üzerine çok sayıda çiftçi ve arazi sahibinin korkarak yakındaki tepeler ile bazı kalelere kaçtığını bildirdiler. Şehzade, kabile liderlerine bu çiftçi ve arazi sahiplerinin yerlerine gönül rahatlığıyla dönebilecekleri hususunda güvence verdi. Onlar da Şehzade'nin bu tavrından memnun kaldılar ve geri döndüler. Dara Şukuh, 13 Mayıs 1653 tarihinde ordusuyla birlikte harekete geçti ve Leke tepesinin arkasında bulunan bir gölün kenarındaki Mirza Kamran bahçesine yakın noktada durdu. Şehzade, daha sonra Rüstem Han'a Tahir Han ve Kubad Han ile Büst'e 1 kuruh mesafe uzaklıktaki noktada koinuşlanması talimatını verdi. Kılıç Han, Abdullah Han, Kasım Han ve Cafer Han'a ise siperlerini hendeğe yaklaştırmalarını emretti.⁷³⁸

Sultan Süleyman Şukuh yerine Kabil'in idaresini yürüten Gayret Han, aldığı emir üzerine Kabil'de bulunan topçu ve askeri birlikler ile Kandahar'a doğru harekete geçmiş, kısa sürede bölgeye varmıştı. Kızılbaş askerleri zaman zaman kalenin burçlarından birinden Babürlü öncü birliklerine top atışında bulunuyorlardı. Şehzade, Gayret Han vasıtasıyla gönderdiği emir doğrultusunda bu burç istikametinde bir top düzeneği kurdurttu. Babürlü tarafından yapılan isabetli atışlar sayesinde burçta bulunan Safevi topunun namlusu dağıldı ve bu top kırk gün boyunca kullanılamadı. Fakat onlar bu topu tamir ederek tekrar atış yapmaya başladılar. Kaleyi terk edenlerden bazılarının verdikleri bilgilere göre bu topun dağılan namlusu kesilerek yeni namlu takılmıştı. Onlar topu tamir ettikten sonra daha uzağa ateşleyebilmek amacıyla daha yüksek bir yere yerleştirdiler ve gece gündüz Babürlü birliklerine atışlar yaptılar. Bu atışlar ile gelen mermilerin bir kısmı Şehzade'nin mıntikasının civarına düştü, bazıları da ordu ile karargâh arasına düştü.⁷³⁹

Çehelzine tepesindeki burçların zaptı için Raca Racrup ve maiyeti görevlendirilmişti. Rüstem Han'ın talimatıyla Çehelzine tepesindeki birinci burcunun karşısına büyük bir top silahı yerleştirildi. Raca Racrup'un askerleri burç duvarlarında gedik açarak buraya yöneldiler. Fakat Kızılbaşlar, ateşli silahlarla Raca Racrup'un adamlarına ilerleme

⁷³⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 484.

⁷³⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 161.

⁷³⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 485.

fırsatı tanımadılar. Raca Racrup'un askerleri yoğun duman ve ateşten dolayı mevkillerini koruyamadılar. Bu askerler iki burca daha saldırdılar, ancak yine başarılı olamadılar. Şehzade Dara Şükuh, Raca Racrup'a bu saldırıları sonlandırma çağrısında bulunduktan sonra Mirateş Kasım Han'a birbiriyle iletişim imkanının daha iyi olacağı hendeğe yakın bir noktaya üç siper kazdırması talimatında bulundu. Fakat garnizon birlikleri kalenin dört bir tarafından top ve tüfeklerle Babürlü askerlerini aralıksız mermi yağmuruna tuttular. Siperlerdeki çok sayıda istihkam eri ve diğer askerler, ateşli silahlarla yaralandılar, bazıları ise hayatlarını kaybetti. Ancak Babürlü askerleri mücadeleye devam ettiler. Kılıç Han da ayrıca siperlerini hendeğin kıyısına kadar ilerletmek için gayret gösterdi.⁷⁴⁰

Bu kuşatmada bir öncekinin aksine siperlerdeki Babürlü askerlerinin dikkat ve uyanıklığından dolayı Kızılbaşlar nadiren saldırı girişiminde bulunuyorlardı. Ne zaman bir grup Kızılbaş askeri kaleden dışarı çıkıp Babürlü askerlerine doğru saldırıya geçse şiddetli top ve tüfek atışları karşısında çok fazla kayıp vererek geri çekilmek zorunda kalıyorlardı. Kızılbaşlar bir defasında Mehabet Han'ın siperindeki adamları savunmasız yakaladılar. Onlar, buradaki Babürlü askerlerinin bazılarını öldürdüler ve yaraladılar. Ancak geriye dönerken buraya yakın bir yerde bulunan Gayret Han'ın siperindeki birlikler tarafından şiddetli bir şekilde cezalandırıldılar. Şehzade daha sonra Mirateş Kasım Han'ı kaleye nazır bir süvari bataryası kurması için görevlendirdi. Cafer Beğ kontrolünde yaklaşık kırk günde bu bataryanın yapımı tamamlandıktan sonra 1 küçük top mermisi dört beş görevli tarafından taşındı ve kale duvarının karşısına doğru top düzeneyine yerleştirildi. Bu sırada 4 orta boy top mermisi de farklı istikametlerden kaleye ateşlenmek üzere siperlere dağıtıldı.⁷⁴¹

Çok sayıda garnizon askeri bu silahlarla yapılan atışlar sonucunda yaralandı veya hayatını kaybetti. Ağır silahlarla yapılan atışlar barınaklardaki silahların ve kale içerisindeki cephanelerin patlamasına sebep olmuştu. Silah depolarının havaya uçmasıyla burada bulunan çok sayıda garnizon askeri hayatını kaybetti. Kabil'den gönderilmiş olan 5 tane büyük topun dışında 2 büyük top da Gayret Han'ın hendeğinden Şir Hacı kapısı tarafındaki savunma hatlarına ve tahkimatlarına karşı kullanılmak üzere gönderildi. 3 büyük top da Kasım Han'ın siperinden gönderildi. Hendeğin su seviyesi her yerde aynı olmadığı için Kızılbaşlar üç yere bent kurmuşlardı. Hendeğin suyu

⁷⁴⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 168-169.

⁷⁴¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 488.

çekilmeye başladığında Babaveli, Hacı Hızır ve Veys Karen kapıları tarafındaki derin olmayan yerlerde sular azalacağından bentlerde biriktirilen su hendeğin suyunun boşalmasını engellemek için yeterli olacaktı. Bu üç bentin dışında Kasım Han'ın siperinin karşısında kendiliğinden oluşmuş bir bent daha vardı. Veli Beğ Kandahari, bu bentten suyu boşaltmak için kendi siperinin içerisinden bir tünel kazdırdı.⁷⁴²

Abdullah Beğ'in gayretleriyle on gün içerisinde bir tünel kazılmış, hendeğe erişilmişti. Kasım Han, tüfekli ve okçularından oluşan birliğe suyun sızmasını durdurmak için saldırıya geçen Kızılbaşları engellemeleri emrini verdi. Gece boyunca tünelden hendeğin içine açılan bir delik vasıtasıyla suyu boşalttılar. Veys Karen ve Baba Veli kapıları tarafında yapılmış olan iki bent tahrip edildiği gibi Hacı Hızır kapısından Veys Karen kapısına kadar hendekten su tamamen boşaltıldı. Bu sırada Kasım Han, hendek içerisine ağaç kazıklardan bir bir savunma alanı inşa etmiş ve adamlarını bunun içerisine yerleştirmişti. Hendeğe yakın güçlü burçların yanında Kızılbaş askerlerinin suyun istikametini değiştirmelerini engellemek maksadıyla tüfekli askerler görevlendirildi. Bunun akabinde istihkamcılara hendeğin Hacı Hızır kapısı tarafındaki bentinden suyu boşaltmak için bir tünel yapmaları talimatı verildi. Cafer Han da bu istihkamcılarının güvenliği için siperler oluşturdu. Tünel kazıldıktan sonra Hacı Hızır kapısı tarafındaki bentten de su tahliye edilmeye başlandı. Kaledekiler bunun üzerine Şir Hacı duvarının karşısındaki bentten ihtiyaçlarını gidermeye başladılar.⁷⁴³

Hacı Muin, bu sırada maiyetindeki askerler ile birlikte Sibi ve Dadhar yolundan taşıdığı topları kaleye erdirdi. Bu toplar Kasım Han ve Gayret Han'ın siperlerine yerleştirildiler. Siperlerden yapılan top atışları neticesinde Şir Hacı duvarının üç bölümü yıkıldı ve kalenin çeşitli bölgelerinde hasarlar oluştu. Bu sırada kuşatma zaten dört ay kadar uzamış, gıda malzemesi, top mermisi, barut ve kurşun ihtiyacı baş göstermişti. Şehzade Dara Şükuh, Kızılbaşların kendilerinin hareketsizliğinden avantaj sağlayıp çöken duvarları onarmalarından ve eski haline getirmelerinden endişe ediyordu. Bu yüzden Kılıç Han, Kasım Han ve Gayret Han siperlerinde bulunan Babürlü birliklerine saldırıya geçmeleri talimatı verdiler. Raca Ci Singe ve mansıbdarlara da adamlarıyla Şir Hacı duvarına merdivenler kurarak tırmanmaları ve Kızılbaş askerleri üzerindeki baskıyı arttırmaları talimatı verildi. Leşker Han ve İrec Han'a da Leke tepesinin

⁷⁴² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 488-489.

⁷⁴³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 165-166.

arkasında bulunan birliklerini oradaki siperlerden Şir Hacı duvarına getirmeleri emredildi.⁷⁴⁴

Şehzade, kumandanlara mansıb tevcih edeceğini, askerlere ise para ve ödöl vereceği vaadinde bulunarak onların mücadele azmini arttırmaya çalışıyordu. Babürlü askerleri, her taraftan saldırıya geçmek için hazırdu. Şehzade, gece her iki tarafında görebileceği bir tepenin üzerine çıktı. Babürlü topçu birlikleri, Kızılbaş askerlerinin yıkılan duvarları tekrar inşa etmelerini engellemek amacıyla sabaha kadar büyük toparla atışta bulundular. Kılıç Han Sağ taraftan, Kasım Han sol taraftan, Abdullah Han ve Cafer Beğ ise siperlerinden askerlerine saldırı talimatı verdiler. Askerler, ilk önce tedirgin hareket etseler de içlerinden bazılarının cesurca saldırıya geçmesi diğerlerine de cesaret verdi. Bazı askerler merdiven kullanarak Şir Hacı duvarından kaleye indiler. Babürlüler, Kızılbaş askerlerinin kaleden top, tüfek ve diğer ateşli silahlarla yaptıkları saldırılara rağmen ilerleyişlerini durdurmədılar. Şir Hacı duvarına tırmanan Babürlü askerlerinden bazıları duvarın dibinde bulunan çukura düştüler, büyük bir kısmı ise duvarı tırmanarak kalenin içine indiler.⁷⁴⁵

Kale içerisinde bulunan Kızılbaş askerleri, Şir Hacı duvarından kaleye inen Babürlü askerlerinin saldırıları neticesinde büyük kaleye doğru çekildiler. Babürlü askerleri onları takip ettiler. Vuku bulan mücadelelerde iki taraf da ağır kayıplar verdi. Hayatını kaybedenler arasında Hacı Han, Muhammed Hüseyin Kulabi, Muhammed Şerif, Timur Beğ gibi Babürlü ileri gelenleri de vardı. Ayrıca ölen askerlerin çoğu Kasım Han ve Kılıç Han'ın maiyetindeki askerlerdi. Gayret Han'ın siperinden harekete geçmiş olan askerler, Kızılbaş askerlerinin ateşli silahlarla yaptıkları saldırılar nedeniyle Şir Hacı duvarına ilerlemekte zorlanıyorlardı. Şir Hacı duvarına merdivenle tırmanmaya çalışan başka birlikler de yakındaki tepede kayalıklar içinde bulunan Kızılbaşların ateşli silahlarla yaptıkları saldırılar nedeniyle kaleye girememişlerdi. Bunun üzerine geride kalan Babürlü ahadi askerleri, bu kayalıklarda bulunan Safevi askerlerine saldırarak onları geri püskürttüler. Fakat ahadi askerleri, bu saldırı ları esnasında Ahadibaşı Ataullah'ın ağır bir yara almış olması sebebiyle tepeden geri indiler. Şir Hacı duvarına yapılan saldırılar esnasında yaklaşık 1.000 Babürlü askeri ölmüş veya yaralanmıştı.⁷⁴⁶

⁷⁴⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 167.

⁷⁴⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 167-168.

⁷⁴⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 492.

Şehzade, yaşanan bu hadiselerden sonra Kılıç Han, Gayret Han, Abdullah Beğ ve Cafer Beğ'e siperlerini Şir Hacı duvarına yakın yerlerde oluşturarak burada bulunan derin çukuru garnizon birliklerinin elinden almalarını, bu çukurdan da kalenin dibine doğru tüneller kazmalarını, daha sonra da bu tünellere barut doldurarak ateşlemelerini emretti. Ayrıca bütün ordunun topyekûn saldırı yapması amacıyla Rüstem Han ve maiyetine Büst Kalesi'nden gelmesi talimatında bulundu. Bu sırada Kılıç Han ve Kasım Han siperlerinde konuşlandılar ve ilk önce bu siperlerden derin çukura doğru tünel kazmaya başladılar. Abdullah Beğ, askerlerinin Kızılbaşların ateşli silahlarına karşı daha etkili mücadele edebilmeleri için çukurun yakınındaki hendeğin içerisine on yedi tane sığınak yaptırdı. Cafer Beğ de siperini derin çukurun yakınlarında açtırmıştı. O da siperinden derin çukura doğru tünel açtırarak ilerlemeye başladı. Bu tünellerden çukura doğru ilerlemeye çalışan Babürlü askerleri Safevi askerlerinin kaleden ateşli silahlarına maruz kaldılar.⁷⁴⁷

Raca Racrup, çukurun yakınında tahta ve ahşapla çevrili bir sığınak yaptırdı. Buraya kendisinin, Şehzade'nin ve Delir Han'ın adamlarını yerleştirdi. Cafer Han, akşam yaklaştığında Kızılbaşlar üzerine saldırıya geçerek büyük çukuru onlardan almayı planlıyordu. Fakat akşam olduğunda Safevi askerleri bu plandan haberdar olmuşlardı. Kızılbaşlar, gece yarısı yanlarında getirdikleri yanıcı maddelerle tahta ve ahşapları ateşe verdiler. Gece boyunca süren mücadelelerde her iki taraftan da çok sayıda asker hayatını kaybetti. Ertesi gün de mücadeleler geceye kadar bütün şiddetiyle devam etti. Her iki taraf da birbirinin sığınaklarına zarar verdikten sonra kendi yerlerine geri dönmüşlerdi. Bu mücadelelerde çok sayıda hayvan da telef olmuştu. Safevi askerleri, bir taraftan da kaleden top ve tüfek atışlarıyla Babürlü askerlerine kaleye ilerleme fırsatı vermiyorlardı.⁷⁴⁸

Kandahar kuşatması beş aydan fazla sürmüş ve kış başlamıştı. Bütün kurşunlar, barutlar ve top gülleleri tükenmişti. Etrafta ne hayvan yemi, ne de askerler için yiyecek birşey kalmıştı. Babürlüler, hayvanların yiyeceğini temin etmek için oldukça uzak mesafelere gidip daha sonra aynı yolu geri dönmek zorunda kalıyorlardı. Bu durum onları çok yoruyor, kale kuşatmasına yeterince yoğunlaşamamalarına sebep oluyordu. Ordu içerisinde vuku bulan anlaşmazlık ise başlı başına problem teşkil ediyordu. Kumandanların birbirleriyle geçinememeleri onların maiyetinde bulunan askerler

⁷⁴⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 492-493.

⁷⁴⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 170.

arasında çekişmeye sebep olmuştu. Babürlüler etrafta yakacak malzeme bulmakta da zorlanıyorlardı. Bütün bu olumsuzluklar kale kuşatmasını sürdürmeyi imkansız hale getirmişti. Bu sırada Şah Cihan bir ferman göndererek eğer hızlı bir şekilde kale zaptedilebilecekse bir süre daha kalınmasını, aksi takdirde hemen Hindistan'a geri dönülmesini emreliyordu. Şehzade Dara Şükuh, Kandahar kuşatmasını başka bir zamana bırakarak ordusuyla 7 Ekim 1653 yılında Babürlü topraklarına doğru harekete geçti. Babürlü ordusu, 2 Aralık 1653 tarihinde Lahor'a vardı.⁷⁴⁹

3.3.3.3. Büst Kuşatması (1653)

Dara Şükuh kumandasındaki Babürlü ordusu Kandahar Kalesi civarına vardıkdan kısa bir süre sonra burayı kuşatmış, askerler kale etrafında siperler kazmaya başlamıştı. Mazenderan'da bulunan Safevi hükümdarı Şah II. Abbas, bu gelişmelerden haberdar olunca Herat'ta bulunan Kullarağası Bahtiyar Han'a Kandahar'a giderek bölge halkını Babürlü ordusunun yağmasından korumasını emretti. Safevi şahı, Estarabad valisi Menuçehr Han ve Azerbaycan valisi Ali Kulu Han'a da birlikleriyle Kandahar üzerine gitmeleri talimatını verdi. Şah II. Abbas daha sonra Firuzgah ve Hizarcerip yolundan Bestam kasabasına ilerledi.⁷⁵⁰ Dara Şükuh, Şah II. Abbas'ın Kandahar savunması için takviye birlikler sevk ettiğini öğrenince Rüstem Han'a Büst Kalesi'ni ele geçirmesi ve bu takviye birliklerin ilerleyişini durdurmasını emretti. Rüstem Han, Necabet Han, bazı emirler, mansıbdarlar, 2.000 tüfekli ahadi ve 15.000 süvari eşliğinde harekete geçti. Rüstem Han'ın ordusunda iki fil ile 1 büyük, 1 orta ve 3 de hafif top bulunmaktaydı.⁷⁵¹

Bu sırada Büst kale kumandanı Mehdi Kulu Sultan, bazı hatalı tavırlarından dolayı Kandahar valisi Evtar Han tarafından Safevi şahına peş peşe şikayet edilmişti. Şah II. Abbas da bu şikayetler sebebiyle Mehdi Kulu'yu görevden alarak onun yerine İmam Kulu Sultan'ı Büst kale kumandanlığına tayin etti. İmam Kulu Sultan da vakit kaybetmeden Büst'e doğru yola çıktı.⁷⁵² Rüstem Han, 31 Mayıs 1653 tarihinde ordusuyla Büst Kalesi'ne geldi. Kuşatma için gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra

⁷⁴⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 493-494.; Türk, *Safevi Devleti'nin Özbek Hanlıkları ve Babürlü Devleti ile İlişkileri (1526-1722)*, 165.

⁷⁵⁰ İsfahanî, *Huld-i Berin*, 514-515.

⁷⁵¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 486. ; Safevi Kaynakları Rüstem Han kumandasında Büst Kalesi üzerine sevk edilen Babürlü ordusundaki asker miktarını oldukça yüksek telaffuz etmektedir. Dönemin ana kaynaklarından Abbasname adlı eser, Rüstem Han'ın ordusunu 40-50 bin olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Gazvinî, *Abbasname*, 164. Bir başka Safevi kroniği olan Tarih-i Timuriyyan ve Türkmenan adlı eserde bu ordudaki asker sayısı 50-60 bin olarak telaffuz edilmektedir. Bkz. İsfahanî, *Huld-i Berin*, 516.

⁷⁵² İsfahanî, *Huld-i Berin*, 515.

kalenin etrafında askerlerine on iki tane siper kazdırdı. İki taraf arasında top, tüfek ve ağır silahların da kullanıldığı şiddetli bir mücadele cereyan etti. Mehdi Kulu, kale savunmasının Babürlü saldırıları karşısında çok fazla dayanamayacağı düşüncesiyle Rüstem Han'dan af dileyerek kaleyi teslim etti.⁷⁵³

Dara Şukuh Kandahar Kalesi'ni kuşattığı sırada Nevzad Kalesi kumandanı Behtan Beğ, 2.000-3.000 civarında adamıyla yiyecek maddesi temin etmek için ordugahtan uzaklaşan bazı Babürlü askerlerini yakalayıp onları tutsak etmişti. Bundan haberdar olan Rüstem Han, ordusuyla Nevzad Kalesi'ne doğru ilerledi. Behtan Beğ, bu gelişme üzerine Nevzad Kalesi'nden ayrılarak Fulad istikametinde ilerledi. Rüstem Han, ise Hilmend nehri kenarına gitti. Bir süre sonra Menuçehr Han, 2.000-3.000 civarındaki süvarisiyle Behtan Beğ ile birleşti. Çok geçmeden Ali Kulu Han'ın da ordusuyla yaklaştığı haberi geldi. Menuçehr Han, vakit kaybetmeden Rüstem Han üzerine gitti. Paniye kapılan Rüstem Han, Dara Şukuh'u bu gelişmeden haberdar etti. Şehzade, ona ordusuyla geri Kandahar'a gelmesini emretti. Rüstem Han, bu talimattan sonra ilk önce Büst Kalesi'ne giderek kalenin ana kapısını yaktı, daha sonra da Kandahar istikametinde ilerledi. Bazı Safevi birlikleri, Rüstem Han ve ordusunu bir süre takip ederek saldırılarda bulundular ve daha sonra geri döndüler.⁷⁵⁴

⁷⁵³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 486.; Safevi kaynakları Büst Kalesi kumandanı Mehdi Kulu'nun bazı hatalı davranışlarından dolayı Şah tarafından cezalandırılacağını düşündüğü için kaleyi teslim ettiği bilgisini vermektedir. Bu kaynaklarda Büst Kalesi kuşatmasında iki taraf arasında herhangi bir mücadelenin olduğuna dair malumat verilmemiştir. İlk başta Mehdi Kulu'nun Babürlüler ile iletişime geçtiği, bu yüzden iki taraf arasında mücadele olmadığı akıllara gelebilir. Ancak söz konusu kaynaklarda Mehdi Kulu ve Babürlüler arasında bir irtibatın olduğuna dair de malumat yoktur. Böyle birşeyin olması halinde Safevi kaynakları muhtemelen bunu gizlemezdi. Çünkü bu durum açıkça Mehdi Kulu'nun Safevi şahına ihanet ettiği anlamına geldiği için Safevi Hanedanı'nın prestiji açısından dile getirilmesi yerinde olurdu. Bize göre Safevi kaynakları, Safevi ordusunun başarısız olduğu bu mücadeleyi gizlemiş, Mehdi Kulu'nun Şah Safi'nin kendisini bazı hatalarından dolayı cezalandıracağı korkusuyla kaleyi teslim ettiğini öne sürerek kalenin teslim edilmesi meselesini ona mal etmiştir.

⁷⁵⁴ Gazvinî, *Abbasname*, 165-166.

BÖLÜM 4: DEKKEN BÖLGESİNDEKİ SULTANLIKLAR İLE İLİŞKİLER

4.1. Şah Cihan’a Kadar Babürlü-Dekken Sultanlıkları İlişkileri

4.1.1. Nizamşahlar ile İlişkiler

Behmeni Devleti (1347-1527), XV. yüzyılın son çeyreğinde çöküş sürecine girdi. Hanedan, Dekken'de farklı bölgeleri yöneten emirler karşısında etkisiz kaldı. Bazı güçlü emirler de birbirleriyle ters düştüler. Saraydaki gruplar arasındaki çekişme, devletin dağılmasını hızlandıran meşhur Behmeni veziri Hacı Mahmud Gavan'ın 1481 senesinde öldürülmesine yol açtı.⁷⁵⁵ Behmeni Devleti'nin dağılma sürecine girmesiyle Nizamşahlar Sultanlığı, Behmeni hükümdarı Mahmud Şehabeddin'in vekili Hasan Nizamülmülk Bahri'nin oğlu Melik Ahmed tarafından kuzey batı Dekken'de kuruldu. Melik Ahmed, 1489 senesinde Mahmud Şehabeddin'in tahrikleri neticesinde babasının katledilmesi yüzünden isyan ederek Maharaştra'da babasının iktası olan Cenir ve civarını ele geçirdi. Üzerine sevk edilen Behmeni ordusunu Nikapur'da mağlup ederek başkumandan Cihangir Han ve diğer kumandanları öldürttü. Bu galibiyetten sonra “*Nizamşah Bahri*” unvanıyla adına hutbe okutup 1490 senesinde bağımsızlığını ilan etti. Melik Ahmed, bir süre sonra bu ünvanı kullanmaktan vazgeçti. 1495 senesinde kurduğu Ahmednagar şehrini başkent yaptı. Behmenilerden 1500 yılında Devletabad'ı ele geçirmesiyle hakimiyet alanı bugünkü Maharaştra bölgesinin ötesinden geçerek kuzeyde Handis önlerinden güneydeki Poona, Çakran ve Şolapur'a, batıda Kuken kıyılarından doğuda Ravendana sahillerine kadar büyük bir sahaya yayıldı. Melik Ahmed'in 1510 senesinde vefatından sonra tahta yedi yaşındaki oğlu I. Burhan Nizamşah geçti.⁷⁵⁶ Behmeni Devleti'nin yıkılış sürecine girmesiyle Bicapur'da Adilşahlar, Golkonda'da Kutubşahlar, Bider'de Beridşahlar, Berar'da İmadşahlar bağımsızlıkların elde eden diğer sultanlıklardı.⁷⁵⁷

Babür'ün Kuzey Hindistan'a girmesi ve burada elde ettiği başarılar Dekken bölgesinde endişe yarattı. Babür'ün Panipat'ta elde ettiği zafer, Dekken'de geniş yankı buldu. XV.

⁷⁵⁵ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 1.; Mahmut Gavan'ın vezirliği ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Haroon Khan Sherwani, *The Bahmanis of the Deccan: An Objective Study*, (Haydarabad: Krishnavas International Printers, 1953), 291-339.

⁷⁵⁶ İqtidar Husain Siddiqui, “Nizamşâhîler”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007) 33: 194.; Nizamşahiler Sultanlığının kuruluşu ve Melik Anber'in faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 27-47.

⁷⁵⁷ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 1.

yüzyıl ve XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Dekken'deki sultanlıkların kuzey Hindistan ile ilişkileri oldukça sınırlıydı. Fakat Babürlü Devleti'nin kurulmasıyla Dekken sultanlıklarıyla ilişkiler hız kazandı. İsmail Adilşah, I. Burhan Nizamşah ve Sultan Kulu Kutubşah, Babür'e mektup göndermek suretiyle onun zaferini kutladılar. Veziri Emir Ali Berid'in kuklası durumunda olan son Behmeni hükümdarı Şah Kelimullah, Dekken sultanlarının Babür'e gönderdikleri tebrik mektuplarından haberdar olunca adamlarından biri vasıtasıyla kendi himayesinde bulunan bu sultanları şikayet ettiği mektubunu Babür'e gönderdi. Ayrıca Babür'den kendisini vezir Emir Ali Berid'in nüfuzundan kurtarmasını istedi.⁷⁵⁸

Şah Kelimullah bu yardım karşılığında onun egemenliğini tanıyacağını vaad etti. Ancak bu teklifi ortaya çıkınca vezirinin korkusundan Bicapur'a kaçtı. Orada iyi karşılanmadığı için hayal kırıklığına uğradı. Daha sonra Ahmednagar'a sığındı. Bu sırada Behmeni Devleti'nin dört tarafında bulunan dört büyük vilayette bağımsız sultanlıklar kurulmuştu. Merkezde sözde ayakta kalmış olan Behmeni Devleti ve Hanedanı, Kelimullah'ın bu yardım talebi ile tarih sahnesinden silindi. Beridşahlar, Bider'de bağımsız sultanlık olarak devam ettiler.⁷⁵⁹ Babür, kuzeydeki işleri nedeniyle Dekken sultanlarından gelen mektupları görmezden geldi. Dahası, onların bağımsızlıklarını uzun sürmeyeceği kanaatinde idi. Ahmednagar, Bicapur ve Golkonda yöneticileri söz konusu olduğunda onları egemen hükümdarlar olarak tanımadı, sadece Behmeni Devleti'nin büyük beğleri olarak gördü. Babür'ün bu tutumu, Dekken sultanlarının mektuplarını neden dikkate almadığını ortaya koymaktadır.⁷⁶⁰

Nizamaşahlar ve Babürlüler arasındaki resmi ilişkiler, Gucerat sultanı Bahadır Şah'ın saldırılarına karşı I. Burhan Nizamşah'ın Babür'den yardım istemesiyle başladı. Fakat Babürlüler kendi iç meseleleriyle meşgul olduklarından Dekken'deki hadiselerle müdahale edecek fırsat bulamadılar.⁷⁶¹ Babür'den sonra tahta çıkan Hümayun'un I. Bahadır Şah'tan Gucerat'ı ve Malva'yı (1535-36) alması, Babürlüleri hem Handis hem de Nizamaşahlar ile doğrudan karşı karşıya getirdi. Hümayun, Babürlü otoritesine karşı

⁷⁵⁸ M. Sıraj Anwar, "Diplomatic Approach of Nizam Shahi Rulers Towards the Early Mughals", *Studies in Humanities and Social Sciences*, 13/2, (Winter 2006), 57.; Behmeniler Hanedanı, başkent Bider'de Beridşahların himayesi altında varlığını devam ettirmekteydi. Emir Ali Berid döneminde Behmeni III. Ahmed, Alaaddin, Veliyullah ve Kelimullah onun otoritesi altında sadece ismen padişah idiler. Bkz. Enver Konukçu, "Beridşâhîler", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 502-503.

⁷⁵⁹ Gazi Zahîreddin Muhammed Babür, Çev. Reşit Rahmeti Arat, *Baburnâme*, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006), 18.

⁷⁶⁰ M. Sıraj Anwar, "Diplomatic Approach of Nizam Shahi Rulers", 57.

⁷⁶¹ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 69.

Bahadır Şah ile birlikte hareket etmiş olan Handis sultanı I. Muhammed Şah'ı (Muhammed Han Faruki) cezalandırmaya karar verdi.⁷⁶² Hümayun Burhanpur'a ilerlediği sırada I. Muhammed Şah buradan ayrılarak Asirgarh Kalesi'ne sığındı. Hümayun'un Handis üzerine yürümesi, Dekken'deki bazı sultanları korkuya sevk etti. Nizamşahlar sultanı I. Burhan Nizamşah ve İmadşahlar sultanı Alaaddin İmadşah, Hümayun'a mektup yazdılar. Bu sırada I. Muhammed Şah, Nizamşahlar sultanına bir mektup yollayarak Hümayun'dan kendisini affetmesi için aracı olmasını istedi. I. Burhan da Hümayun'a yazdığı mektubunda hem itaatini bildirdi, hem de Handis'i işgal etmemesi için I. Muhammed Şah adına af diledi.⁷⁶³

Babürlülerin Gucerat valisi Mirza Askeri, hükümdarlığını ilan edip Agra üzerine yürüdüysen de Hümayun'la anlaşıp isyanına son verdi. Ancak bu hadise Gucerat'ın ve Malva'nın elden çıkmasına sebep oldu. Hümayun da 1536 tarihinde Handis'den çekildi.⁷⁶⁴ Bunun akabinde ise 1540 senesinde tahtını Afganlı Suri Hanedanı'nın kurucusu Şir Şah'a terk etmek zorunda kaldı. I. Burhan, Suri Hanedanı'yla da diplomatik ilişkiler kurdu. Mücadele halinde olduğu etrafındaki komşularına karşı Suri Hanedanı'ndan yardım talep etti. Suri Hanedanı'nın zayıflamasıyla birlikte tekrar Hümayun ile temasa geçti. I. Burhan gönderdiği mektubunda iki taraf arasındaki ilişkileri hatırlatarak bir süredir kendisiyle iletişim kurmadığından dolayı mahcubiyetini dile getirdi. Ayrıca onun tahtını yeniden ele geçirmesini ümit ettiğini, bunun için her türlü yardımı yapabileceğini ifade etti. I. Burhan'ın Hümayun ile yeniden ilişkilerini güçlendirmek istemesinin bir sebebi de Şir Şah'dan sonra tahta çıkan İslam Şah'ın Dekken istikametinde genişleme faaliyetlerinden rahatsız olmasıydı.⁷⁶⁵

⁷⁶² Anwar, "Diplomatic Approach of Nizam Shahi Rulers", 58. Handis sultanı I. Muhammed Şah, Gucerat sultanı Bahadır Şah ile ittifak halindeydi. I. Muhammed Şah, Bahadır Şah'ın 1531 yılındaki Malva seferinde ona yardım etti. Daha sonra Çitor seferinde de ona destek oldu. Bu durum, onu Bahadır Şah'ın Doğu Raçputana'daki Babür otoritesini zayıflatmaya yönelik askeri hareketlerinin bir parçası yaptı. Hümayun'a isyan eden bazı Ludi emirleri ve Muhammed Zaman Mirza'nın Gucerat sultanı Bahadır Şah'a sığınmış olmalarından dolayı Babürlü Devleti ile Gucerat sultanlığı arasında bir gerginlik vardı. Hümayun'un Muhammed Zaman Mirza'nın teslim edilmesi talebi, Bahadır Şah tarafından reddedilince iki taraf arasında 1535 yılında vuku bulacak olan savaşa zemin hazırladı. Bahadır Şah 25 Eylül 1535 tarihinde Mandasor'dan Mandu'ya kaçınca Handis sultanı I. Muhammed Şah ve Malva hakimi Molla Kadir Şah'a kendisine eşlik etmeleri haberini yolladı. Mandu Kalesi, mücadele edilmeksizin Bahadır Şah tarafından 1535'de terk edilince I. Muhammed Şah Burhanpur'a çekildi. Bahadır Şah Gucerat'tan atıldıktan sonra burası Mirza Askeri ve diğer Babürlü emirlerinin himayesine bırakıldı. Bkz. Anwar, *Mughals and the Deccans*, 20-21.

⁷⁶³ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 21.

⁷⁶⁴ Enver Konukçu, "Hümâyun", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18: 482.

⁷⁶⁵ Anwar, "Diplomatic Approach of Nizam Shahi Rulers", 59.

Hümayun'a hitaben başka bir mektup da 1550'den sonra Babürlüler ile yakın ilişkiler kurma konusundaki kararlılığını vurgulamak için gönderildi. Mektup, Hümayun'un kuzey Hindistan'da yeniden hakimiyet kurmak için Kabil'den ayrıldığı 1554 Kasım'ından sonra yazılmıştı. Mektupta Hümayun'un Delhi'yi ele geçirmek için harekete geçeceği haberlerinden memnun kalındığı üzerinde duruluyordu. I. Burhan, Aralık 1553'te vefat ettiğinde bu mektup, muhtemelen onun ardılı Hüseyin Nizam Şah adına gönderilmişti. Hüseyin Nizamşah adına Hümayun'a gönderilen bir başka mektup ise Hümayun'un Delhi'yi fethetmesinden bir süre sonra yazıldı. Hüseyin Nizamşah da selefi I. Burhan gibi Kuzey Hindistan'da meydana gelen gelişmeleri izliyor, Babürlülerin güneye doğru yayılma politikalarını yakından takip ediyordu.⁷⁶⁶

Hümayun'dan sonra Babürlü tahtına oturan Ekber, güneye doğru genişleme eğilimi içerisindeydi. Ayrıca her imparator gibi kendisinin ilahi bir güç tarafından görevlendirildiğini düşünüyordu. Onun nazarında Babürlü idaresi, ideal bir yönetim anlayışına sahipti. Nizamşahlar ise onun siyasi faaliyetleri için önemli bir alanı elinde bulunduruyordu. Bu sultanlık hanedan içi çekişmelerin yanı sıra Vicayanagar racasıyla mücadele etmek zorunda kaldı. Hüseyin Nizamşah 1565'te ölünce oğlu Murtaza küçük yaşta tahta geçti. Murtaza Nizamşah dönemindeki kötü yönetim anlayışı huzursuzluklara sebep oldu. II. Hüseyin Nizam Şah ve İsmail Nizam Şah'ın kısa süreli saltanatlarında Ahmednagar'da ve Nizamşahlar Sultanlığı'nın her tarafında katliamlar ve yağma faaliyetleri yaygınlaştı. Huzur ve güven ortamı kalmadı.⁷⁶⁷ Dekken'de bu güvensizlik ortamı yayıldığı dönemde Ekber, 1573 senesinde Gucerat Sultanlığı'nı fethetti.⁷⁶⁸ Gucerat'ın fethi, Babürlülerin güneye doğru yayılmalarının önünü açan önemli bir gelişmeydi.⁷⁶⁹

⁷⁶⁶ Anwar, "Diplomatic Approach of Nizam Shahi Rulers", 60.

⁷⁶⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 128.

⁷⁶⁸ Gucerat önemli ticaret merkezlerindendi. III. Muzaffer Şah döneminde ülke içerisinde istikrar sağlanmadığından Portekizliler rahatlıkla sömürge faaliyetlerini yürütmektedirler. Bkz. Konukçu, "Hindistan'daki Türk Devletleri", 9: 484; Ekber, Hint denizindeki bu ticaret limanını ele geçirmek istediğinden 1572 tarihinde burayı işgal etti, önemli kumandanları tutuklattı. Başkent Ahmedabad'ı ele geçirdi. Daha önce isyan ederek Gucerat sultanlığına sığınan Timurlu mirzalarından birinin elinde bulunan liman şehri Sürat'ın iç kalesini ele geçirmek için kuşatma başlatılmıştı. Garnizonun 1573 yılı başlarında teslim olmasıyla, Gucerat Babürlü egemenliğine girmiş oldu. Fakat Ekber'in bölgeden ayrılmasından sonra Guceratlı subaylar Babür valisine saldırdılar. Bundan haberdar olan Ekber, Agra ile Ahmedabad arasındaki 450 millik (yaklaşık 720 km) mesafeyi dokuz günde aşarak az sayıda askeriyle büyük bir Gucerat ordusunu bozguna uğrattı. Bu zafer neticesinde Babürlü Devleti'nin Gucerat üzerindeki egemenlikleri tam olarak sağlanmış oldu. Bkz. Streusand, *Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları*, 219

⁷⁶⁹ D. C. Verma, *History of Bijapur*, (New Delhi: Kumar Bros, 1974), 184.

Nizamşah Hanedanı'ndan Şehzade Burhan, 1585 tarihinde kardeşi Murtaza Nizamşah döneminde tutulduğu hapisneden kaçarak Ekber'e sığındı. Çok sayıda devlet adamı da onun gibi Babürlü sarayına dahil oldu.⁷⁷⁰ Nizamşahlar Sultanlığı'nda yayılan huzursuzluk ve Babürlü sarayında bir taht varisinin varlığı, Babürlü hükümdarına Ahmednagar'daki meselelere karışmak için bulunmaz bir fırsat verdi. Ekber Şah, 1591 senesinde kendisine sığınan Şehzade Burhan'ı oğlu İsmail Nizamşah üzerine gönderdi. Şehzade Burhan, "II. Burhan Nizamşah" unvanıyla tahta çıktı.⁷⁷¹ Ekber, II. Burhan'a yardım ederek Dekken'deki üstünlüğünü arttırmayı düşünüyordu. Ebu'l Feyz İbn. Mübarek'i Dekken'deki siyasi atmosfer hakkında bilgi edinmek amacıyla bölgeye gönderdi. 24 Ağustos 1591 tarihinde Lahor'dan ayrılan elçi, yaklaşık iki yıl sonra 1593 yılının Mayıs ayında geri döndü. Babürlü elçisi Nizamşah sarayına vardığında II. Burhan onu çok iyi karşılamamıştı. Ayrıca elçi vasıtasıyla gönderilen hediyeler de Ekber'e layık değildi. II. Burhan Nizamşah Babürlü üstünlüğünü tanımayı ve düzenli olarak vergi ödemeyi reddederek Handis hükümdarı Raca Ali Han ile ittifak içerisinde oldu. Nizamşahlar sultanının bu tutumu, Ekber'i kızdırdı.⁷⁷²

II. Burhan Nizamşah'ın 1595 senesinde vefat etmesiyle yerine halef tayin ettiği İbrahim tahta çıktıktan dört ay sonra Adilşahlar ordusuna karşı savaşırken öldürüldü. İbrahim'in vefatıyla Nizamşah tahtına kimin oturacağı hususunda anlaşmazlık yaşandı. II. Burhan'ın ölümünden sonra Ahmednagar'da ortaya çıkan iç karışıklık Ekber'i daha da cesaretlendirmişti. Ekber Şah'ın Malva valisi olan oğlu Murad ve Han-ı Hanan Abdurrahim, Ahmednagar'ı işgal ederek kaleyi kuşattılar. Handis sultanı Raca Ali Han, Ekber'in Nizamşahlara karşı yardım talebine olumlu yanıt verdi ve Ahmednagar kuşatmasına destek oldu.⁷⁷³ Bu sırada Babürlülerin Dekken'de kalıcı olmasından endişe duyan Adilşahlar sultanı II. İbrahim Adilşah, 25.000, Kutubşahlar sultanı Muhammed Kulu Kutubşah ise 6.000 kişilik ordularını yardıma yolladılar.⁷⁷⁴ Raca Ali Han, Babürlüler ile iyi ilişkiler kurmuş olmasına rağmen Nizamşahlar Sultanlığı'nın tamamen ortadan kaldırılmasına karşıydı. Bu yüzden kale garnizonuna çeşitli yollarla

⁷⁷⁰ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 179.

⁷⁷¹ Siddiqui, "Nizamşâhîler", 33: 193.

⁷⁷² Muzaffar Alam-Sanjay Subrahmanyam, "The Deccan Frontier and Mughal Expansion, CA. 1600: Contemporary Perspectives", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 47/3, (2004), 369-370.

⁷⁷³ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 31.

⁷⁷⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 154.

yardım gönderdi. Şehzade Murat, bu durumdan haberdar olunca onu mücadelenin dışında tuttu.⁷⁷⁵

II. Burhan Nizamşah'ın kız kardeşi Çend Bibi güçlü bir ordu hazırlattı. Nizamşah kumandanları ve askerleri onun liderliğinde Ahmednagar Kalesi'ni cesaretle savundu. Çend Bibi uzun süren kuşatma ve mücadelelerden yorgun düştü ve barışa razı oldu.⁷⁷⁶ Babürlü kumandanları, Berar'ın⁷⁷⁷ kendilerine bırakılması şartıyla II. Burhan Nizamşah'ın oğlu Bahadır Nizamşah'ın hükümdarlığını kabul ettiler. Kısa süre sonra Çend Bibi ve Bahadır Nizamşah'ın veziri Muhammed Han arasında anlaşmazlık meydana geldi. Çend Bibi, Bicapur sultanından, vezir ise Ekber'den yardım talep etti. Vezir görevinden azledilerek onun yerine vekil Aheng Han tayin edildi. Ancak Çend Bibi ile Aheng Han da anlaşamadılar. Bu gelişmeler, Babürlüler ile yapılan barışın da bozulmasına sebep oldu. Çok geçmeden iki taraf arasında mücadeleler tekrar başladı. Adilşahlar ve Kutubşahlar sultanlıkları, Nizamşahlara yeniden yardım gönderdiler. Han-ı Hanan Abdurrahim Han bu orduları Godavari kıyısında mağlup etse de Şehzade Murad ile geçinemediği için Nizamşah birliklerine karşı üstünlük sağlanamadı. Bu mücadelede ordusuyla Babürlülere destek veren Handis hükümdarı Raca Ali Han hayatını kaybetti.⁷⁷⁸

Bütün bu hadiseler yaşandığı sırada Ekber Şah, bir süre önce Buhara hanı Abdullah Han tarafından zaptedilen Bedehşan'ı geri alma planları yapmaktaydı. Ancak Dekken'deki gelişmeler, onu Abdullah Han'ın 1598'de vefatından sonra tahta çıkan Abdülmümin ile iyi ilişkiler kurmaya ve güney siyasetine ağırlık vermeye mecbur bıraktı. Babürlü hükümdarı, Şehzade Murad vefat edince Han-ı Hanan Abdurrahim ve Şehzade Danyal'ı Ahmednagar üzerine gönderdi. Babürlü ordusu ilerlediği sırada Aheng Han, Bahadır Nizamşah ve onun halası Çend Bibi'yi Ahmednagar'da kuşattı.⁷⁷⁹ Aheng Han, Babürlü ordusunun Ahmednagar'a ilerlediğini öğrenince karşı koymak üzere harekete geçti.

⁷⁷⁵ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 31

⁷⁷⁶ Siddiqui, "Nizamşâhîler", 33: 193.

⁷⁷⁷ Nizamşahlar, 1572 yılında İmadşahları mağlup ederek Berar'ı kendi sınırlarına dahil etmişlerdi. Bkz.

A. S. Bazmee Ansari, "İmâdşâhîler", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22: 172.

⁷⁷⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 154. Babürlüler mücadele son bulduğunda Raca Ali Han'ın izini bulamadılar. Onlar, Raca Ali Han'ın kaçtığını veya Nizamşahlar tarafına geçtiğini düşündüler. Bu yüzden onun ordugahını yağmaladılar. Bir süre sonra Raca Ali Han'ın cesedini ölümler arasında buldular. Bu durum onlar için büyük bir utanç kaynağı oldu. Bunun üzerine Handis ordugahının yağmalanan eşyaları geri iade edildi. Raca Ali Han'ın cenazesi defnedildi. Atılan adımlara rağmen bu kötü hadiseden dolayı Babürlü-Handis ilişkileri zarar gördü. Raca Ali Han'dan sonra Handis sultanı olan Bahadır Şah, Ekber'in Dekken siyasetini doğru bulmadı ve destek olmadı. Bkz. Anwar, *Mughals and the Deccans*, 31-32.

⁷⁷⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 155.

Fakat Babürlüler ile karşı karşıya gelince vuruşmadan kaçtı. Çend Bibi, Babürlü ordusu Nizamşahlar başkentine yaklaşınca bu ordunun kumandanları ile anlaşma arayışı içerisine girdi. Ancak buna karşı çıkan ahali tarafından öldürüldü. Kısa süre sonra Ahmednagar Kalesi'ni Babürlüler ele geçirdi. Bahadır Nizamşah esir alınarak Guvalyar Kalesi'ne gönderildi.⁷⁸⁰

Nizamşah kumandanları, Ahmednagar'ın düşmesinin ardından iki rakip gruba ayrıldılar. Habeş asıllı bir köle olan Melik Anber, Dekken'de yeniden Nizamşah hakimiyetini canlandırdı. I. Burhan Nizamşah'ın torunu Şehzade Ali'yi “II. Murtaza Nizamşah” unvanıyla tahta geçirdi. Kendisi ise naib sıfatıyla devlet idaresini eline aldı.⁷⁸¹ Godavari kıyısındaki savaşta hayatını kaybeden Raca Ali Han'ın yerine tahta çıkan Bahadır Han, Babürlü hükümdarı ile anlaşmazlık içerisine düştü. Ekber, Handis topraklarını işgal ederek burayı Babürlü sınırlarına dahil etti. Ayrıca Berar'ı da Babürlü topraklarına kattı. O, Nizamşahlar Devleti'nin geri kalanı ile Dekken bölgesinde bulunan diğer üç sultanlığı (Adilşahlar, Kutubşahlar ve Beridşahlar) da ele geçirmek istiyordu. Fakat büyük oğlu Cihangir'in Allahabad'da isyanı neticesinde başkent Agra'ya geri dönmek zorunda kaldı. Ardından da başkentini Devletabad'a taşımış olan II. Murtaza Nizamşah ile 1602 senesinde barış imzaladı. Nizamşahların kuzeyi, Ahmednagar şehriyle birlikte Babürlü hakimiyetine geçti. Güney kısımlarda ise Nizamşahlar varlıklarını devam ettirdiler.⁷⁸²

Melik Anber, birebir savaşa girmek yerine, taciz ve ikmal hatlarını tehdit etmek üzere kurduğu strateji sayesinde Babürlülerin Dekken'de 1608 ile 1616 yılları arasındaki bir dizi saldırısını geri püskürttü. Han-ı Hanan Abdurrahim, Han-ı Cihan ve Aziz Kokah artarda bütün yeteneklerini ortaya koydular. Fakat Melik Anber tarafından mağlup edildiler. Nizamşahlar, 1608 tarihinde Ahmednagar şehrini geri aldılar. Daha sonra Cihangir Şah 1617 senesinde Şehzade Hürrem'i Dekken üzerine sevk etti. Şehzade, Melik Anber ile onun Bicapur ve Golkonda'daki müttefiklerini Babürlülerin otoritesini kabul etmeye, vergi borçlarını ödemeye razı etti. Ayrıca Melik Anber ele geçirdiği toprakları geri vermek zorunda kaldı.⁷⁸³ Babürlüler, 1617 senesinde Dekken'de

⁷⁸⁰ J.D.B. Gribble, *A History of the Deccan*, Vol I, (London: Luzac and Company, 1896), 241.

⁷⁸¹ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 242.

⁷⁸² Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 155-156.

⁷⁸³ Streusand, *Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları*, 226.

Ekber'in vefatı sırasındaki hakimiyetine tekrar kavuştu. Cihangir, oğlu Şehzade Hürrem'e bu başarılarından dolayı "*Şah Cihan*" unvanı verdi.⁷⁸⁴

Melik Anber, Babürlü ordusu Dekken'den çekildikten sonra Cihangir Şah'ın Keşmir'de olduğu sırada tekrar saldırgan bir politika izledi. Adilşahlar ve Kutubşahlar ile anlaşarak her yıl göndermeyi kabul ettikleri vergiyi kesti. Ayrıca Marataların da yardımını elde etti. Nizamşahlar, bölgedeki Babürlü güçlerine üstünlük sağlayarak Burhanpur'a kadar olan yerleri tehdit ettiler. Akabinde de Ahmednagar'ı kuşattılar. Bu gelişme üzerine Şehzade Hürrem, bir kez daha büyük bir orduyla Dekken'e yöneldi. Şehzade, Nizamşahların başkenti Kirki'yi (Evrengabad) aldı ve Ahmednagar'ı kurtardı. İki yıl süren uğraştan sonra Nizamşahlar yeniden barış dilediler. Melik Anber, 1621 senesinde Adilşahlar ve Kutubşahlar sultanlarıyla birlikte daha önceki anlaşma doğrultusunda sınır kabul edilen noktadan 14 kuruh büyüklüğünde bir toprak parçası ve 50 lek rupi haraç olarak ödemeyi kabul ettiler.⁷⁸⁵

Şah Cihan, babasına isyan edip 1623 Eylül'ünde Dekken'e ilerlediği sırada Melik Anber ve II. İbrahim Adilşah'dan yardım istedi. Ancak bu talebine karşılık bulamadı. Şehzade, daha sonra Kutubşah sınırlarına ilerledi ve Muhammed Kutub Şah'dan para ve ihtiyaç malzemesi yardımını aldı.⁷⁸⁶ Nizamşahlar, Şah Cihan'ın babasına karşı isyan ettiği yıllarda Şolapur bölgesinin hakimiyeti için Adilşahlar ile ittifak halindeydi. Mehabet Han, Perviz ile Şah Cihan'ın peşinden Dekken'e ilerlediklerinde bu sultanlıklar birbirlerine karşı onunla ittifak kurmak istediler. Mehabet Han, Şah Cihan Dekken'den ayrıldıktan sonra Melik Anber'e karşı II. İbrahim Adilşah ile ittifak yapmayı uygun buldu. O, Babürlülerin Dekken'deki pozisyonunu Adilşahlar ile ittifak yaparak güçlenebileceğini düşündü. II. İbrahim Adilşah, teklifinin kabul edilmesi üzerine Molla Muhammed Lari kumandasında 5.000 süvariye Mehabet Han'a destek için sevk etti.⁷⁸⁷

Melik Anber, önce Kutubşah sınırlarına ilerledi, ardından da Bider'e⁷⁸⁸ yönelerek burayı tahrip etti. Daha sonra ise Adilşahlar başkenti Bicapur'a ilerledi. Adilşahlar sultanı, bu gelişme üzerine Babürlü ordusuna destek olmak amacıyla gönderilen Molla Muhammed Lari ve askerlerinin geri dönmesini istedi. Mehabet Han, Muhammed Lari'yi birlikleri

⁷⁸⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 171.

⁷⁸⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 129.

⁷⁸⁶ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 97-98.

⁷⁸⁷ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 275-276.

⁷⁸⁸ II. İbrahim Adil Şah, 1619 senesinde Beridşahiler'i mağlup ederek Bider'i ele geçirmişti. Bkz. Konukçu, "Beridşâhiler", *DİA*, 5: 503.

ve bazı emirlerle Burhanpur'dan Melik Anber üzerine sevk etti. Muhammed Lari, Melik Anber ile giriştiği mücadelede hayatını kaybetti. Bazı Babürlü emirleri öldürüldüler, bazıları ise tutsak edildiler. Melik Anber, akabinde Ahmednagar'ı kuşattı, fakat başarısız oldu. O, Ahmednagar'ı alamasa da Calnapur dahil Nizamşahlara ait toprakların çoğunu geri aldı. Akabinde ise 1625 Haziran'ında Adilşahlardan Şolapur'u aldı. O, Şah Cihan'la ittifak kurdu. Yakut Han'ı bir grup askerler Burhanpur üzerine sevk etti. Fakat Yakut Han ve Şah Cihan, Burhanpur kuşatmasında başarısız oldular ve buradan çekildiler. Şah Cihan 1626'da babasına itaatini sundu. Melik Anber, Nizamşah topraklarının önemli bir bölümünü geri aldığı için düşmanlığını sürdürmedi ve 14 Mayıs 1626'da vefat etti.⁷⁸⁹ O vefat ettiğinde Babürlüler Dekken bölgesinde Handis, Berar, Ahmednagar Kalesi ve Balagihat mıntıklarına sahipti.⁷⁹⁰

4.1.2. Adilşahlar ile İlişkiler

Adilşahlar Sultanlığı'nın kurucusu Yusuf Adil Şah⁷⁹¹, Behmeni Devleti'nin ünlü veziri Mahmud Gavan'ın hizmetinde bir gulam idi. O, zamanla Behmeni sarayında yükselerek Devletabad valiliğine tayin edildi. Behmeni Devleti'nin yıkılışına zemin hazırlayan entrika ve mücadelelerde etkin rol oynadı. Akabinde de Bicapur valisi oldu. Behmeni Devleti'nin yıkılmasından sonra ortaya çıkan beş sultanlıktan biri de Adilşahlar Sultanlığı'dır. Yusuf Adilşah, 1489'da adına hutbe okutarak Bicapur'da bağımsızlığını ilan etti.⁷⁹² Adilşahlar, en başından itibaren Babürlüler ile temas halindeydi. Son Behmeni hükümdarı Kelimullah, Babür'e bir elçi yollayarak Dekken'e gelmesi ve kendisini etrafındaki emirlerin etkisinden kurtarması için yardım istedi. Dekken sultanlıkları bu hamle karşısında harekete geçtiler. Her ne kadar hala Behmenilerin egemenliğine saygı duysalar da, hiçbiri bu hanedanı yeniden canlandırmak istemiyorlardı. Behmeni hükümdarı, Babür'ün yardımına karşılık ona Berar'ı vermeyi teklif etti. Babür'ün Dekken'e müdahale edeceğinden endişe eden İsmail Adilşah da diğer Dekken sultanları gibi değerli hediyeler ile birlikte Babür'e elçi gönderdi. Bu elçilerin amacı, Babür'ü Dekken'deki meselelerden uzak tutmaktı. Fakat Babür'ün bu

⁷⁸⁹ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 98-101.

⁷⁹⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 130.

⁷⁹¹ Tarih-i Firişte adıyla bilinen eserin müllifi Muhammed Kasım Firişte, Yusuf Adil Şah'ın Osmanlı padişahı II. Murad'ın oğlu olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddianın devamı olarak Yusuf Adil Şah'ın II. Mehmed'in Osmanlı tahtına çıkması neticesinde öldürülmekten korktuğu için annesi ile beraber Hindistan'a kaçtığını dile getirmektedir. Bkz. Mahomed Kasım Ferishta, *Tarih-i Firişte: History of The Rise of The Mahomedan Power in India, Till The Year A. D. 1612*, Vol III. Translator: John Briggs, (Calcutta: Law Booksellers and Publishers, 1910), 4.

⁷⁹² Erdoğan Merçil, *Âdilşâhiler, DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1: 384.

meselelere müdahale etme fırsatı zaten yoktu. O, kuzeydeki konumunu sağlamlaştırmakla meşguldü. Ayrıca Gucerat'ı almadan güneye nüfuz etmek de mümkün değildi. Bu nedenle Kelimullah'ın talebi istenen sonucu vermedi. O, kısa bir süre sonra Ahmednagar'da zehirlenerek öldürüldü.⁷⁹³

Babür'ün vefatından sonra Hümayun Delhi'de tahta çıktı. Onun saltanatı sıkıntılarla doluydu ve tahtı da güvende değildi. Hatta bazı Afgan kumandanlara hesap dahi soramıyordu. Daha iddialı ve tecrübeli olan Şir Şah'a boyun eğmek zorunda kaldı. Adilşahlar, Hümayun döneminde Babürlülerden herhangi bir saldırı geleceğini düşünmüyorlardı. Bu nedenle, daha çok Dekken'deki diğer sultanlıklarla meşgullerdi. Adilşahlar, bir taraftan da Babürlülerin Dekken tehdidini asla küçümsemediler. Onlar, Behmeni Devleti'nin bir zamanlar Delhi Sultanlığı'nın parçası olduğunu ve Dekken'in bu sultanlıktan ayrılmasını sağlayan şeyin merkezi yönetimin zayıflığı olduğunu asla unutmadılar. Aynı faktör, Behmeni Devleti'nin dağılmasının da sebeplerindendi. Delhi tahtında oturan hükümdar zayıf olduğu sürece hiçbir tehlikenin olmadığını iyi biliyorlardı. Fakat güçlü bir hükümdar tahta geçtiğinde endişeleri tekrar artıyor ve hediyeler göndererek onunla iyi geçinmeye çalışıyorlardı. Onların Babürlülerin güçlü hükümdarlarından Babür, Ekber, Cihangir ve Şah Cihan'a elçi gönderdikleri bilinmektedir.⁷⁹⁴

Bicapur sultanlarının çoğunun tahta çocuk yaşta çıkmaları, bir naibin veya başkalarının etkisi altında kalmaları çok talihsiz bir durumdu. Sadece altı aylığına hüküm sürmüş olan Molla Adilşah hariç hepsi çok yetenekli ve bilgelerdi. Fakat zamanlarının ve enerjilerinin çoğunu çocukluk dönemlerinde naipler tarafından yapılan hataların düzeltilmesi için harcıyorlardı. Babürlülerin bir gün Dekken üzerinde hak iddia etme ihtimallerine rağmen, I. Ali Adilşah'ın saltanatına kadar sultanlığı korumak için hiçbir şey yapmadılar. Hatta Babürlülerin Gucerat'ı topraklarına katması, I. Ali Adilşah'ı rahatsız etmedi. O, Nizamşahların Bicapur ile Babürlüler arasında tampon görevi gördüğünü düşünüyordu. Adilşahlar sultanının aldığı tek önlem, Babürlü elçisi Hakim Ali (Gilanî) vasıtasıyla hediyeler göndermek oldu.⁷⁹⁵

Ebul Fazl Allame'nin *Ekbername* adlı eserinde I. Ali Adilşah'ın elçisi Hacı Abdullah'ın 1579 senesinde Babürlü topraklarından Bicapur'a dönüşü hakkında bazı bilgiler

⁷⁹³ Verma, *History of Bijapur*, 183-184.

⁷⁹⁴ Verma, *History of Bijapur*, 184.

⁷⁹⁵ Verma, *History of Bijapur*, 184-185.

bulunmaktadır. Ebul Fazl eserinde Ali Adilşah'ın, Babürlü hükümdarının emirlerine uymamasına rağmen Dekken'in diğer sultanları gibi her zaman sağduyulu adamlar ve seçme hediyeler gönderdiğini ifade etmektedir. Akabinde Bicapur elçisine değerli hediyeler armağan edilerek gitmesine müsaade edildiğini dile getirmektedir. Ayrıca Ekber'in Hakim Ali adlı adamını Bicapur elçisiyle birlikte gönderdiğini, bu elçi vasıtasıyla I. Ali Adilşah'a bazı tavsiyelerini iletmesi ve bu tavsiyelere uymaması halinde kendisine savaş açılacağı uyarısı yaptığını dile getirmektedir.⁷⁹⁶ Eserde Ali Adilşah'ın Ekber'in hangi talimatlarına uymadığı hususunda malumat verilmemektedir. Ayrıca Ekber'in Hakim Ali vasıtasıyla gönderdiği tavsiyelerin de ne olduğunu bilmiyoruz.

I. Ali Adilşah, Hakim Ali'yi oldukça sıcak karşıladı ve onu Bicapur'da ağırladı. Hakim Ali'den sonra Bicapur'a gönderilen bir başka Babürlü elçisi Aynu'l-Mülk Şirazî de aynı şekilde karşılandı. Hakim Ali, bir süre sonra değerli hediyelerle uğurlandı. Aynu'l-Mülk Şirazî Bicapur'da olduğu sırada 1581 tarihinde I. Ali Adilşah vefat etti. Ondan sonra Adilşahlar tahtına II. İbrahim Adilşah oturdu.⁷⁹⁷ Ekber'in Dekken sultanlıklarına elçiler göndermesindeki asıl maksadı, onların siyasi durumları hakkında bilgi edinmekti. Ekber, bütün Hindistan'ı ele geçirmek istiyordu. İlk önce Nizamşahlar Sultanlığı üzerine ordusunu gönderdi. Şehzade Murad ve Han-ı Hanan Abdurrahim Babürlü ordusuyla Ahmednagar'a yöneldi. Babürlü ordusu 18 Aralık 1595 tarihinde Ahmednagar'ı kuşattı. Fakat Çend Bibi, başkenti kararlılıkla savundu. Adilşahlar ordusunun Bicapur'dan Ahmednagar'a destek için gelmekte olduğu haberi, Babürlüleri 20 Mart 1596 tarihinde Ahmednagar kuşatmasını kaldırmaya mecbur etti.⁷⁹⁸

Babürlüler, kuşatmayı kaldırdıktan sonra Patri ve civarını yağmaladılar. Çend Bibi'ye yardım etmek için Ahmednagar istikametinde ilerleyen Adilşahlar komutanı Süheyl Han, Babürlüler ile savaşmaya karar verdi. Süheyl Han, Nizamşah ve Kutubşah ordularıyla birleşerek Patri'den 12 kuruh mesafe uzaklıktaki Aşti'de konuşlandı. Nizamşah ordusu merkezde, Adilşahlar ordusu sağ kanatta, Kutubşahlar ordusu ise sol kanatta bulunmaktaydı. Dekken ordularıyla Babürlü ordusu Godavari kıyısında karşı karşıya geldiler. Kutubşah ve Nizamşah orduları, Babürlüler karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar. Fakat Süheyl Han, Babürlü ordusuyla mücadeleye devam etti. Han-ı

⁷⁹⁶ Ebu'l Fazl, *The Akbarnamah*, C. III. Çev: H. Beveridge, (Calcutta: The Asiatic Society, 2000), 388.

⁷⁹⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 150.

⁷⁹⁸ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 30.

Hanan Abdurrahim tarafından başlatılan barış görüşmelerinde onun önerilerini reddetti. Adilşahlar ordusu devam eden mücadelelerde Babürlüler karşısında galip geldiler. Ancak ertesi gün Babürlüler üstünlüğü ele geçirdi. Adilşah ordusunun çok sayıda ileri geleni bu mücadelede hayatını kaybetti.⁷⁹⁹

Şehzade Murad vefat edince Babürlülerin Dekken bölgesindeki askeri faaliyetleri durakladı. Ekber, Babürlü ordusunun güney istikametindeki yavaş ilerleyişinden memnun değildi. O, Şehzade Danyal himayesindeki bir orduyu 16 Eylül 1599 tarihinde Dekken'e sevk etti. Bu sırada Ahmednagar'da Çend Bibi ve Peşva Aheng Han arasında mücadeleler vuku bulmaktaydı. II. İbrahim'in onları uzlaştırma teşebbüsleri başarısız oldu. Ahmednagar'daki hanedan içi mücadelelerden cesaret bulan Şehzade Danyal burayı kuşattı. Çend Bibi bunun üzerine Babürlü kumandanlarıyla müzakere içerisine girdi. Fakat onun bu girişimi halk tarafından öldürülmesiyle sonuçlandı. Çend Bibi'nin vefatıyla Nizamşahlar, Ahmednagar'ı Babürlülerden koruyabilecek olan en önemli şahsiyetlerden birini kaybetmiş oldular. Ahmednagar, 1601 yılında Babürlülerin eline geçti.⁸⁰⁰

Ahmednagar'da elde edilen başarıdan memnun olan Ekber, Adilşahlar, Kutubşahlar ve Beridşahlar sultanlıklarına elçiler göndererek onları bu gelişmeden haberdar ettiler. Adilşahlar sultanı, Babürlü hükümdarına haraç gönderdi ve af diledi. Dekken sultanlıkları, Babürlülerin kendilerini tehdit etmeye başladığını gördüler. Ekber'in niyetinden endişe ettiklerinden dolayı zihinlerini rahatlatmak için Babürlü sarayından bazı görevlilerin gönderilmesi talebinde bulundular. Onların bu talepleri kabul edildi. Şerif Sarmadi Adilşahlara, Mesud Beğ Kutubşahlara, Mümin ise Beridşahlara gönderildi.⁸⁰¹ Ayrıca Mir Cemaleddin Hüseyin, II. İbrahim'den haraç talep etmek ve onun kızı Sultan Begüm'ü Şehzade Danyal'a istemek amacıyla Bicapur'a gönderildi. Adilşahlar sultanı bu teklife çok bozuldu, fakat reddedecek cesareti yoktu. O, Babürlü elçisine rüşvet vererek müzakereleri uzattı. Ekber, görüşmelerin uzaması üzerine Esad Han'a evliliğin gecikmeksizin yapılması talimatını vererek Bicapur'a gönderdi. Esad

⁷⁹⁹ Abdul Majeed Siddiqui, *History of Golconda*, (Haydarabad: Literary Publications, 1956), 122.

⁸⁰⁰ *The Akbarnamah*, C. III, 1157-1159; P. M. Joshi, *The Kingdom of Bijapur*, (Doktora Tezi, LondonUniversity, 1935), 95.

⁸⁰¹ *The Akbarnamah*, C. III, 1171; Siddiqui, *History of Golconda*, 124-125.

Han, prensesi Bicapur'dan getirdi ve 1604 yılında Godavari kıyısında evlilik kutlamaları yapıldı.⁸⁰²

Bu sırada Cihangir Şah, 1605 senesinde Agra'da Babürlü tahtına çıktı. Cihangir, Nizamşahlar sultanlığı topraklarının tamamını ilhak etme talimatı ile Han-ı Hanan Abdurrahim'i Dekken'e gönderdi. Melik Anber, anlaşma görüşmelerini başlattı ve II. İbrahim Adilşah'ın yardımıyla Babürlüleri Ahmednagar'dan uzaklaştırdı. Fakat bu başarı kısa ömürlü oldu. Şehzade Hürrem ve Han-ı Hanan Abdurrahim tekrar Ahmednagar mıntikasına saldırıya geçtiler. Devletabad ve civardaki mıntikalar dışında bütün Nizamşah topraklarını ele geçirdiler. Bu aksilikler, Melik Anber'i amacından vazgeçirmedi. O, Şehzade Hürrem Dekken'den çağrıldığı andan itibaren II. İbrahim Adilşah'ın aktif desteğini aldı. Berar ve Handis'deki birçok mıntıkayı Babürlülerin elinden aldı. Bu, Şehzade Hürrem'in yeniden Dekken bölgesine gönderilmesine yol açtı. Melik Anber, 28 mil büyüklüğünde toprağı terk etmek ve 50 lek rupi tazminat ödemek zorunda kaldı. II. İbrahim Adilşah, bu mücadelede Melik Anber'e yardım etmedi. O, Bider'e karşı saldırı halindeydi ve buranın fethini 1619'da tamamladı. Bu gelişme II. İbrahim Adilşah ve Melik Anber'in ilişkisini sonsuza kadar sarstı ve Babürlülere karşı yaptıkları işbirliği sona erdi.⁸⁰³

Şehzade Hürrem, babasına isyan edince Mehabet Han ve Şehzade Perviz onu Dekken'e doğru takip ettiler. Melik Anber, Şehzade Hürrem'in isyanından istifade ederek Babürlülerin himayesindeki bölgelere saldırıya geçti. Şehzade Hürrem Bengal ve Bihar'da faaliyetlerini arttırınca Mehabet Han ve Perviz'e kuzeye yönelerek onun isyanını bastırmaları emredildi. Melik Anber, bu sırada Babürlülerin Dekken'deki topraklarına saldırı hazırlığı içerisinde idi. O, ilk önce Adilşahlar topraklarına saldırdı. Bider'i yağmaladı. Bunun akabinde Bicapur'a yönelerek Nurespur'u yağmaladı ve kaleyi kuşattı. Anber'in saldırıları, II. İbrahim Adilşah'ı Babürlülere karşı Nizamşahlara yardım etme politikasını tersine çevirmeye mecbur etti. II. İbrahim, son zamanlarda Melik Anber'in meydan okumalarına karşı koymak için vekili Molla Muhammed Lari'yi 5.000 süvari ile Mehabet Han'a destek olması için göndermeye hazır olduğunu bildirdi.⁸⁰⁴

⁸⁰² Verma, *History of Bijapur*, 186-187.

⁸⁰³ Verma, *History of Bijapur*, 187-188.

⁸⁰⁴ Verma, *History of Bijapur*, 188.

Şehzade Perviz, II. İbrahim'e elçi göndererek onun ittifak teklifini kabul ettiğini bildirdi. Babürlüler ve Adilşahlar arasında bir saldırı ve savunma ittifakı yapıldı. Molla Muhammed Lari, vakit kaybetmeden 5.000 süvari ile Burhanpur'da bulunan Babürlü ordusuna dahil oldu. Melik Anber müttelikler tarafından geri püskürtüldü. Bir süre takip edilen Melik Anber, geri dönerek Muhammed Lari'yi öldürdü ve Bicapur ordusunu dağıttı. Babürlü ordusu kıtlıktan dolayı bitkin düştü. Melik Anber tekrar Bicapur'a, ardında da Şolapur'a saldırdı. Bu sırada Şehzade Perviz ve Mehabet Han Dekken'e döndü. Melik Anber, bunun üzerine Bicapur'dan çekildi.⁸⁰⁵ O, bu mücadeleden sonra çok fazla yaşamadı ve 1626 tarihinde vefat etti. Ondan hemen sonra II. İbrahim Adilşah ve Cihangir 1627'de vefat ettiler. Şah Cihan, Agra'da tahta çıktı. O, Cihangir'in aksine Dekken'deki sultanlıklara yönelik sert bir politika izledi.⁸⁰⁶

4.1.3. Kutubşahlar ile İlişkiler⁸⁰⁷

Kutubşahlar, Behmeni Devleti'nin yıkılışıyla ortaya çıkan sultanlıklardan biridir. Kutubşah Hanedanı'nın geçmişi Karakoyunlulara dayanmaktadır.⁸⁰⁸ Karakoyunlulara mensup Baharlı kabilesi ilk önce Hemedan'a, akabinde Hindistan'a göçtü. Buradan da Behmeni Devleti'nin hizmetine girdi. Kabilenin reisi ve sultanlığın kurucusu olan Sultan Kulu Kutubşah, 1496 senesinde "*Kutbül-mülk*" unvanını alarak Batı Telingana valiliğine atandı. Behmeni hükümdarı III. Muhammed ve Mahmud Şah ile iyi geçinen Sultan Kulu, Hindistan'ın en önemli şehirlerinden biri olan Golkonda'ya sahip oldu. O, ilk önce Odise ve Karnatalı racalar tarafından çıkarılan isyanı bastırdı. Akabinde ise Tilangana'ya vali tayin edilen Türk kökenli Kıvamül-mülk'ü bertaraf ederek bağımsızlığını ilan etti.⁸⁰⁹ Kutubşahlar sultanları en başından itibaren Babürlüler ile temas halinde idi. Sultan Kulu, Dekken'deki diğer sultanlar gibi Babür'ün Panipat zaferini kutlayarak onunla iyi ilişkiler kurmak istedi. Son Behmeni hükümdarı bundan haberdar olunca Babür'ü bu sultanlıklara karşı kışkırtmaya çalıştı ve ona itaatini

⁸⁰⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 151-152.

⁸⁰⁶ Verma, *History of Bijapur*, 189.

⁸⁰⁷ Dekken bölgesinde bulunan sultanlıklar, bağımsızlıklarını elde ettikleri andan itibaren Babürlüler ile olan siyasi ve diplomatik ilişkilerinde zaman zaman birlikte hareket etmişlerdir. Bu sultanlıklardan herhangi birisinin Babürlüler ile olan münasebetinden bahsetmek, diğer sultanlıkların da bu devlet ile ilişkilerini ele almayı mecburi kılar. Biz, bu yüzden Babürlülerin Kutubşahlar sultanlığı ile olan ilişkilerini anlatırken "Nizamşahlar ile İlişkiler" ve "Adilşahlar ile İlişkiler" başlıkları altında verilen bilgileri çok fazla tekrar etmemeye ve kısaca ifade etmeye çalışacağız.

⁸⁰⁸ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz; Viladimir Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shāhs", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, 17/1 (1955), 50-73.

⁸⁰⁹ Enver Konukçu, "Kutubşâhîler", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 500.; Ayrıca Bkz. Sha Rocco, *Golconda and The Qutb Shahs*, (Haydarabad: Government Central Press, 1929), 5.

bildirdi. Ancak Babür kendi bölgesinde hakimiyetini tesis etmekle meşguldü ve Dekken'deki meselelere vakit ayıracak durumda değildi.⁸¹⁰

Sultan Kulu, Behmeni Hanedanı itaatinden ayrılan en son kumandandı. Onun kurduğu hanedanın üyeleri çok cesur ve kahraman olmasalar da sanatsal faaliyetlerin geliştirilmesine öncülük ettiler. Bu hanedanın sultanlarının çoğu zevk, sefa mübtelasıydı. Onların bu özellikleri, komuşularına karşı uysal ve barışçı tavırlarını da açıklamaktadır. Onlar en başından itibaren Babürlüler ile temas halinde olsalar da yakın ilişki içerisinde olmamışlardı. Bu hanedanın tarihinde, Kutubşahlar sultanları tarafından kazanılan herhangi bir askeri zafere rastlamıyoruz. Buna karşın Kutubşahlar sultanlarının savaş alanından kaçışları görülen bir şey değildir. Ancak bu sultanlığın kroniklerinde onlara karşı hayranlık uyandıran ve sempati duyulan bir şey de yoktur.⁸¹¹

Ekber'in çağdaşı olan Muhammed Kulu, Kutubşahlar Sultanlığı'nın beşinci sultanı idi. Dekken tarihçileri onun Babürlüler ile ilişkilerine değinmemesine rağmen *Ekbername*, zaman zaman Golkonda'dan gönderilen hediyelerden bahsetmektedir. Bu hediyeleşmeler kendi içinde çok fazla şey ifade etmemektedir. Çünkü dönemin hükümdarları arasındaki hediyeleşmeler, onların birbirlerini onore etmesinin bir parçasıydı. Bu, başka bir hükümdara tabi olmak veya onu tanımak anlamına gelmemektedir. Şah Cihangir döneminde ilk önce Muhammed Kulu, sonra ise onun halefi Muhammed Kutubşah, Babürlülere karşı sürekli Melik Anber'i desteklediler. Kutubşahlar, Melik Anber'e askeri yardımda bulunan Adilşahların aksine daha çok para yardımında bulundular. Cihangir Şah, Şehzade Hürrem'i iki defa Dekken üzerine göndererek Muhammed Kutubşah'ın Nizamşahlar ile ittifakını bozdu.⁸¹²

Şah Cihan'ın 1621 senesinde Dekken sultanlıkları üzerine yaptığı ikinci seferi Kutubşahlara pahalıya mal oldu. Bu sefer neticesinde Dekken sultanlıklarının ödemesi gereken 50 lek rupi haracın 20 lek rupisini Kutubşahlar sultanlığının ödemesi kararlaştırıldı. Geriye kalan meblağın 18 lek rupisi Adilşahlar, 12 lek rupisi ise Nizamşahlar tarafından ödenmesi uygun görüldü.⁸¹³ Şah Cihan bu seferden bir yıl sonra babasına isyan etti ve Dekken istikametinde ilerledi. Bu gelişme üzerine Perviz ve Mehabet Han'ın onun üzerine gönderildi. Şah Cihan, Melik Anber ve II. İbrahim

⁸¹⁰ Bu husus, Nizamşahlar ile ilişkiler ve Adilşahlar ile ilişkiler başlıkları altında ele alındığından burada kısaca değinmeyi uygun bulduk.

⁸¹¹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 168-169.

⁸¹² Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 169.

⁸¹³ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 97.

Adilşah'dan yardım istedi. Ancak onlardan herhangi bir yardım alamadı. Şah Cihan, bunun üzerine Kutubşah sınırlarına ilerledi. Muhammed Kutub Şah, ona nakit para ve ihtiyaç malzemesi desteğinde bulundu. Ancak sınırlarında çok fazla kalmasını istemedi. Şehzade bunun üzerine Odise ve Bengal istikametinde ilerledi.⁸¹⁴

Muhammed Kutubşah 31 Ocak 1626 tarihinde vefat edince yerine on bir buçuk yaşındaki oğlu Abdullah Kutubşah geçti. Geleneklere uygun olarak dönemin hükümdarları tahta çıkan sultanı tebrik etmek için elçiler gönderdiler. II. İbrahim Adilşah Ebul Hasan'ı, II. Murtaza Nizamşah Mir Cafer'i elçi olarak gönderdi. Henüz yeni tahta çıkmamış olan Şah Cihan ise sabık sultanın kendisine yaptığı yardıma karşılık minnet duygusuyla hareket ederek yeni sultanı tebrik etmek için İhlas Han Kazvini'yi elçi olarak gönderdi. Şah Cihan'ın elçisi hürmetle karşılandı, bir süre ağırlandıktan sonra geri uğurlandı.⁸¹⁵

4.2. Han-ı Cihan Ludi'nin İsyanıyla Dekken Bölgesinde Meydana Gelen Hadiseler (1629-1631)

4.2.1. Han-ı Cihan Ludi'nin İsyanı ve Nizamşahlara Sığınması (1629)

Asıl adı Pir Han olan Han-ı Cihan Ludi'nin 1587'de doğduğu tahmin edilmektedir. O, Gurlu akınları sırasında Hindistan'a yerleşen Afgan kökenli Ludi kabilesine mensuptur. Pir Han önce Raca Man Singe'nin, ardından da Şehzade Danyal'ın hizmetinde bulundu. Babası Devlet Han Ludi'nin vefatı üzerine Cihangir Şah, ona verdiği değerin bir göstegesini olarak Pir Han'ı saraya getirtti. Daha sonra da ona “*Salabet Han*” unvanı ile birlikte 3.000 hizmetli ve 1.500 süvarilik bir mansıb tevdi etti. Babürlü hükümdarının “*ferzend*” (oğul) diye hitap ettiği Pir Han'a sarayda özel bir itibar gösterildi. Pir Han, 1607'de Han-ı Cihan mertebesine terfi etti. Daha sonra ise Nizamşahlar sultanı II. Murtaza'nın kumandanı Melik Anber'i kontrol altına almak ve Marata meselesini çözmek üzere Dekken'e gönderildi.⁸¹⁶ Melik Anber, Marataları maddi menfaatler karşılığında Babürlülere karşı kullandı ve merkezden gönderilen birliklere karşı başarılı oldu.⁸¹⁷

⁸¹⁴ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 97-98.

⁸¹⁵ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 170.

⁸¹⁶ Enver Konukçu, “Hân-ı Cihân Lûdî”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997) 15: 519.

⁸¹⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 170.

Cihangir'in gönderdiği Han-ı Hanan Abdurrahman da durumu kontrol edemeyince Han-ı Cihan Ludi, Kirki'ye geldi ve burada karargah kurdu. Kumandanlar arasındaki ihtilaf, Melik Anber ve Marataların arazilerinin sarp oluşu, Babürlülerin Ahmednagar'ı kaybetmesiyle neticelendi. Han-ı Cihan Ludi, bu başarısızlığın sebeplerini gönderdiği bir mektupla Cihangir'e açıklayarak Dekken'de galibiyet elde etmek için güçlü bir orduya ihtiyaç olduğunu ifade etti. Fakat Gucerat valisi Abdullah Han, Han-ı Cihan Ludi ve diğer kumandanların ihmali yüzünden Babürlü birlikleri Dekken orduları karşısında tekrar mağlup oldu. Bu yenilgiden sonra Han-ı Cihan Ludi'nin rütbesi tehanedar seviyesine indirildi. O, bir sene sonra hükümdarın teveccühünü tekrar kazandı ve Mehabet Han ile birlikte Dekken'e gönderildi.⁸¹⁸

Şehzade Hürrem, 1617 yılı başında Dekken işlerini yoluna koymakla görevlendirildi. Ancak bir süre sonra babasıyla arası açıldı ve isyan etti.⁸¹⁹ Han-ı Cihan Ludi, bu hadisede Cihangir Şah'ın tarafında oldu ve çok geçmeden Multan valiliğine tayin edildi. Akabinde ise Gucerat valisi olarak görevlendirildi. O, Dekken işlerinden sorumlu olan Şehzade Perviz'in 1626'da ölümüyle buradaki kuvvetlerin başına getirildi.⁸²⁰ Han-ı Cihan Ludi'nin Cihangir Şah döneminde önemli görevlere getirildiğini görüyoruz. Onun kontrolündeki hizmetli ve süvari sayısı yedişer bini buldu. Cihangir öldükten sonra Afganların tahrikiyle Babürlü idaresine isyan etti ve Balagihat'ı Nizamşahlara bırakmaya karar verdi. Bu esnada henüz Babürlü tahtına oturmamış olan Şah Cihan, Cenir'de babasının vefatını öğrendikten sonra Cannisar Han vasıtasıyla Han-ı Cihan Ludi'ye bir mektup yollayarak kendisinin itaatini kabul etmesi halinde ona merhamet edeceğini bildirdi. Fakat Han-ı Cihan Ludi, Şah Cihan'ın önerisini reddetti. O, Cannisar Han geri döndükten sonra Nizamşahlar hükümdarı III. Burhan Nizamşah'ın da yönlendirmesiyle Burhanpur'dan Balagihat civarındaki kale kumandanlarına mektup yollayarak ellerindeki kaleleri Nizamşah idarecilerine bırakmaları talimatında bulundu.⁸²¹

Balagihat civarındaki idareciler Han-ı Cihan'ın mektubunu aldıktan sonra ellerindeki kaleleri terk ederek onun yanına gittiler. Ancak Ahmednagar valisi Sipahdar Han, Han-ı Cihan'ın emrine uymadı ve bölgesinde kalmaya devam etti. Han-ı Cihan daha sonra İskender Dutani'yi Burhanpur'da bırakarak Malva vilayetine geldi ve Mandu Kalesi'ni

⁸¹⁸ Konukçu, "Hân-ı Cihân Lûdî", 520.

⁸¹⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 172.

⁸²⁰ Konukçu, "Hân-ı Cihân Lûdî", 520.

⁸²¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 287-288.

kuşattı.⁸²² Fakat Şah Cihan'ın Agra'da cülus haberini duyduktan sonra kuşatmayı kaldırarak Babürlü itaatini kabul etmekten başka çaresinin olmadığını düşündü. Bu sırada onun en büyük destekçilerinden olan Raca Gec Singe ve Raca Ci Singe gibi önde gelen Racputlar Şah Cihan'ın himayesine girdiler. Han-ı Cihan, bu gelişme üzerine Şah Cihan'a gönderdiği bir mektup vasıtasıyla Babürlü saltanatına tabi olmayı kabul ettiğini bildirdi. Şah Cihan, Han-ı Cihan'ı affederek Handis ve Berar'ın idaresini ona verdi. Bir süre sonra Burhanpur'un idaresini de ona teslim etti. Han-ı Cihan, Cechar Singe Bundela isyanında Babürlü merkez ordusuna birlikleriyle destek verdi. O, kazanılan zaferden sonra Şah Cihan'ın mülazımlığına getirildi ve Agra'da kendisine tahsis edilen bir meskene yerleşti.⁸²³

Şah Cihan'ın yakınındaki bazı şahıslar, Han-ı Cihan'ın rütbesinin yükseltilmesinden rahatsız oldular. Onlar, hükümdara Han-ı Cihan'ın yükselişinin hızlı olduğu hususunu dile getirerek bu rahatsızlıklarını ifade ettiler. Şah Cihan, onların bu düşüncelerine itibar etmedi. Fakat Han-ı Cihan, bu şahısların rahatsızlıklarını öğrenince korkuya kapıldı. Bu sırada Muhlis Han'ın küçük yaştaki oğlu Mirza Leşkeri, kendi yaşlarında olan Han-ı Cihan'ın oğullarını korkutmak istedi.⁸²⁴ Mirza Leşkeri, onlara Babürlü hükümdarının Han-ı Cihan'ın yaptıklarından dolayı intikam alacağı yalanını söyledi. Onlar korkuya kapılarak babalarını bu durumdan haberdar ettiler. Han-ı Cihan, oğullarının verdiği bu habere inandı ve birkaç gün içerisinde 1.000 Afgan askerini toplayarak kendisine tahsis edilen meskeninin önünde konuşlandırdı. Şah Cihan, 5 Ekim 1629 tarihinde Asaf Han aracılığıyla Han-ı Cihan'ın bu tavrı hakkında bilgi edindi, ancak tatmin olmadı. İslam Han'ı göndererek huzuruna neden gelmediğini öğrenmek istedi. Han-ı Cihan, İslam Han'a ilk önce hasta olduğunu, bu yüzden gidemediğini bildirdi. Daha sonra ise Babürlü idaresi aleyhinde yapmış olduğu faaliyetlerin kendisini korkuttuğunu ve bu yüzden gelemediğini bildirdi.⁸²⁵

Asaf Han, Şah Cihan'ın emriyle ona zarar gelmeyeceğini garanti eden bir amanname gönderdi. Han-ı Cihan, bu amannameden sonra zaman zaman Şah Cihan'ın huzuruna gitmeye başladı. Fakat Han-ı Cihan'ın hükümdar ile yakınlaşmasından rahatsızlık duyan bazı şahıslar, “*Hükümdarın senin için yaptığı iyilikler, seni öldürmek içindir.*” diyerek

⁸²² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 288.

⁸²³ Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 412.

⁸²⁴ Muhammed Abdur Rahim, *History of Afgans in india (1545-1631)*, (Doktora Tezi, University of London, 1954), 244.

⁸²⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 290.

onu tekrar korkuya sevk ettiler. İkinci kez Şah Cihan tarafından cezalandırılacağı hususunda korkutulan Han-ı Cihan, kaçmaya karar verdi. Asaf Han, onun kaçma kararından haberdar oldu ve kapısını önünde nöbetçi koymak istedi. Hükümdar, bu haber ispat edilmeden Han-ı Cihan'ın kapısına nöbetçi koymanın onun gururunu zedeleyeceğini söyledi. Han-ı Cihan bu sırada hükümdara at ve filin yanısıra çeşitli mücevherler gönderdi. Ardından da gece yarısı on iki çocuğu, damadı, 2.000 Afgan süvarisi ve 300 piyadeden oluşan maiyetiyle yola çıktı. Şah Cihan, bu gelişme üzerine Hacı Ebul Hasan⁸²⁶, Mirateş Hizmetperest Han, Seyyid Muzaffer Han Barihe, Nasiri Han gibi ileri gelen adamlarını bir orduyla onun peşinden gönderdi.⁸²⁷

Şah Cihan'ın sevk ettiği ordu hızla ilerledi ve bir süre sonra Dehulpur'a vardı. Bu sırada Dehulpur'da bulunan Han-ı Cihan, Rudbar Çenbel suyu ile Şah Cihan'ın ordusu arasında kaldı. Ordusuyla suyu geçemeyeceğini düşünerek çaresiz ilerledi ve saldırıya geçti. Hizmetperest Han, bu mücadele esnasında kafasına bir okun isabet etmesi neticesinde hayatını kaybetti. Raca Bithildas ve Purthi Rac Rathur kardeşleriyle bineklerinden inerek saldırıya geçtiler. Hasan Buhti ile Merhamet Han bazı Afgan süvarilerini yaraladılar, ancak kendileri de yara aldılar. Seyyid Muzaffer ve kardeşleri Babürlü ordusunun savaşı kazanması için büyük çaba sarf ettiler. Bu mücadelede onun torunu Muhammed Şafi, dokuz kişi ile birlikte öldürüldü. Buna ilaveten Raca Bithildas'ın iki kardeşi ile birlikte 100 civarında Racput da hayatlarını kaybettiler. Bu mücadelede Han-ı Cihan ve atından inerek savaşan Purthi Rac Rathur karşı karşıya geldiler ve her ikisi de ellerinden yaralandılar.⁸²⁸

Seyyid Han Cihan'ın iki oğlu Hüseyin ve Azamet, damadı Şems Han, iki kardeşi Muhammed Han ve Mahmud Han, savaş meydanında Afganlara karşı giriştikleri mücadelede maiyetlerinde bulunan çok sayıda asker ile birlikte öldürüldüler. Han-ı Cihan, bu mücadeleler esnasında kurşun yarası almasına rağmen kaçarak canını kurtarabildi. O, iki oğlu ve birkaç adamı ile Rudbar Çenbel suyundan geçti. Onun maiyetinden ve ailesinden bazıları tutsak edildiler, bazıları ise farklı istikametlere kaçtılar.⁸²⁹ Seyyid Muzaffer Han, Han-ı Cihan'ın kaçtığını öğrendikten sonra onu araştırmak için bazı adamlarını görevlendirdi, kendisi ise ölümlerin defniyle ilgilendi. Bu

⁸²⁶ Bu isim Inayat Khan'ın eserinde Rüknu'l-Saltanat olarak geçmektedir. Ayrıca onun Inayat Khan'ın dedesi olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 23.

⁸²⁷ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 413-414.

⁸²⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 293-294.

⁸²⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 34.

sırada Fedai Han, Mutemed Han, Aniray, Raca Ci Singe ve Han-ı Zaman, Han-ı Cihan'ı bulmak için harekete geçtiler. Bir süre sonra Hacı Ebul Hasan da onlara dahil oldu. Onlar, Rudbar Çenbel suyunu kayıksız geçmelerinin tehlikeli olacağını biliyorlardı. Bu yüzden kayık hazırlamak ve atlarını dinlendirmek için geceyi suyun kenarında geçirdiler. Ertesi gün hep birlikte sudan geçerek Han-ı Cihan'ı aramaya devam ettiler.⁸³⁰

Hacı Ebul Hasan ve diğer emirler Guvalyar ve Enteribe yolundan ilerlediler. Çendiri ve Bahurase'den ilerleyerek Gondonova sınırlarındaki Selvani'ye girdiler. Burada meydana gelen hadiseler hakkında Şah Cihan'ı haberdar ettiler. Han-ı Cihan, Bundelkent⁸³¹ yolundan ilerledi. Cechar Singe Bundela'nın ormanlık alanına sığındı ve buradaki Racputların yardımıyla Gondonova'ya girdi.⁸³² Daha sonra Berar'a ilerleyerek buradan Nizamşah topraklarına geldi. O, ilerleyişi esnasında geçtiği dağ, tepe ve sahralardaki ahaliden para karşılığında yardım aldı. Ayrıca ona rehberlik eden şahıslar, arkadan gelen Babürlü ordusunu yanlış yönlendirerek geçilmesi oldukça zor olan ormanlık alanlara sevk ettiler. Seyyid Muzaffer Han, Havas Han ve Raca Purthi Rac, yaraları nedeniyle tedavi için Dehulpur'da kalmışlardı. Onlar, burada vuku bulan hadiseler hakkında hükümdarı bilgilendirdiler. Şah Cihan, aldığı haberlerden sonra onları huzuruna çağırdı.⁸³³

Bu sırada Han-ı Cihan'ın suçlarının affedilmesi için aracı olan Balapul zemindarı Behlül Miyane ve Calnapur zemindarı İskender Dutani, Babürlü itaatinden ayrılarak Han-ı Cihan'a dahil oldular.⁸³⁴ Han-ı Cihan onlarla birlikte Devletabad'a doğru ilerledi. Buraya yaklaştıklarında kale dışında bulunan III. Burhan Nizamşah tarafından samimi bir şekilde karşılandılar. Nizamşah hükümdarı, onları ağırladıktan sonra Han-ı Cihan'ı Bid pergenesine tayin etti ve masrafları için ona para gönderdi.⁸³⁵ Onun maiyetinde bulunanlara da oldukça iyi davrandı ve câgîr tevdi etti. III. Burhan Nizamşah, kendisine sığınan Han-ı Cihan'ın yardımıyla Babürlülerin elinde bulunan topraklarını geri alabileceği konusunda ümitlendi. Çoğu Han-ı Cihan'ın yakın dostu olan Dekken bölgesindeki Babürlü idarecilerinin onun talimatıyla bu toprakları teslim edeceklerini

⁸³⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 294.

⁸³¹ Bundelkent, adından da anlaşılacağı üzere Bundelaların yaşadıkları ülke anlamına gelmektedir. Bkz. James Franklin, "Memoir on Bundelkhund", *Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 1/2 (1826), 259.

⁸³² Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 73.

⁸³³ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 418-419.

⁸³⁴ Rahim, *History of Afgans in india (1545-1631)*, 245.

⁸³⁵ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 300-301.

düşünüyordu.⁸³⁶ Ancak Nizamşahlar sultanının Han-ı Cihan Ludi'yi himayesi altına alması onun Dekken bölgesindeki topraklarını geri almasına olanak sağlamayacak, tam aksine Babürlülerin Dekken bölgesinde yayılma politikaları için bahane olacaktı.

4.2.2. Nizamşahlar ve Han-ı Cihan Ludi ile Savaş (1629-1630)

Şah Cihan, Han-ı Cihan'ın kaçıışı, onun Hacı Ebul Hasan ve maiyetindekiler tarafından takip edilişi, sonrasında ise Devletabad'da Nizamşahlara sığınması hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgilendirildi. Ayrıca gelen haberler, Dekken bölgesindeki Babürlü topraklarında yaşayan ahalinin de kalelerde erzak biriktirerek Babürlü itaatinden ayrılma eğiliminde olduğunu ortaya koyuyordu.⁸³⁷ Şah Cihan ilk önce III. Burhan Nizamşah'a bir ferman göndererek onu yaşanan gelişmeler hakkında uyardı. Ancak Nizamşahlar sultanı, Şah Cihan'ın bu uyarısı dikkate almadı. Babürlü hükümdarı bunun üzerine Han-ı Cihan'ı ve ona destek olan Nizamşahları cezalandırmak için bir ordu hazırlattı. Şah Cihan 1629 yılının Aralık ayında ordusuyla Dekken'e doğru harekete geçti. Babürlü hükümdarı, başkentin güvenliğini Mutameddevle İslam Han'a bıraktı. Mutamed Han'ı ikinci vekilik görevine, Necabet Han olarak da bilinen Şahruh'un oğlu Mirza Şuca'yı ise Kul ordusunun⁸³⁸ kumandanlığına tayin etti.⁸³⁹ Babürlü ordusu bir süre ilerledikten sonra 18 Ocak 1630 tarihinde Şah Cihan'ın otuz sekizinci yaş günü nedeniyle kutlamalar yapıldı. Babürlü ordusu daha sonra Ranthambor Kalesi'nin bulunduğu mıntıkadan harekete geçti. Ardından da Malva bölgesinden ilerleyerek Handis'deki Nerbide Nehri'ni karşıya geçti. Şah Cihan, burada ordusunu teftiş etti.⁸⁴⁰

Şah Cihan bir süre önce İradet Han'ı Dekken valiliğine tayin etmiş, ondan boşalan vezirlik makamına ise Afzal Han'ı getirmişti. İradet Han, Nerbide Nehri kenarında Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Babürlü hükümdarı, ordusunu üç gruba ayırdı. Birinci grubun kumandasına İradet Han'ı tayin etti. Bazı büyük emirler ve mansıbdarları da onun yanında görevlendirdi. Bu grubun sayısı 20.000 süvariye yakındı. İkinci grubun kumandasına Raca Gec Singe getirildi. Onun yanında da birçok emir ve mansıbdar görevlendirildi. Bu grubun asker sayısı 15.000 süvari civarındaydı. Üçüncü grubun

⁸³⁶ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 73-74.

⁸³⁷ Hacı Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 424

⁸³⁸ Babürlü hükümdarını korumakla görevli olan birkaç bin kişilik birlikler vardı. Bu birliklerin erleri, *kul* olarak anılan kişilerdi. Kul ordusunun askerleri, daha çok çocukluktan beri hükümdar ile birlikte bulunan kimselerdi. Bkz. Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 481.

⁸³⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 304-305.

⁸⁴⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 37.

kumandasında ise Asaf Han'ın oğlu Şayeste Han görevlendirildi. Onun idaresindeki grup da 15.000 süvariden oluşuyordu. Bu üç grup, 1630 senesinin Mart ayında Tepeti suyunun kenarından harekete geçti ve Balagihat istikametine doğru yola çıktı.⁸⁴¹

İradet Han'a "*Azam Han*"⁸⁴² unvanı verildi ve bütün ordunun komutasından sorumlu oldu. Raca Gec Singe'ye ve Şayeste Han'a sefer boyunca onun talimatlarına uymaları emredildi. Bu esnada bir süre önce Han-ı Cihan'ı takip etmek üzere görevlendirilmiş olan Hacı Ebul Hasan, maiyeti ve Derya Han ile birlikte Baglana'dan Burhanpur'da bulunan Şah Cihan'ın huzuruna geldi. O, Han-ı Cihan'ın Nizamşahlara sığınması hakkında ayrıntılı malumat verdi.⁸⁴³ Derya Han, bir süre önce geçmişteki hatalarından dolayı Şah Cihan tarafından affedilmişti. Ancak Han-ı Cihan ile olan arkadaşlık ve yurttaşlık bağlarından dolayı Burhanpur'dan ayrılarak onun maiyetine dahil oldu. Şah Cihan, Hacı Ebul Hasan'a Nasik, Trimbek, Sangamnir ve etrafındaki vilayetleri alması talimatında bulundu.⁸⁴⁴

Babürlü hükümdarı, Şahnevaz Han, Zafer Han, Seyyid Delir Han, Hacı Fazıl Mahdumzade, Ali Merdan Han'ın oğlu Keremullah, Hacı Abdullah gibi önde gelen şahısları da Hacı Ebul Hasan'ın maiyetine dahil etti. Ayrıca bazı mansıbdar birlikleri, ahadi birlikleri, tüfekli birlikler ile 8.000 süvari de Hacı Ebul Hasan'a destek olmaları için görevlendirildiler. Şah Cihan, Gucerat valisi Şir Han'a ferman göndererek Hacı Ebul Hasan'a birlikleriyle destek vermesini emretti. Bununla birlikte söz konusu yerlerin Babürlü kontrolüne alınması amacıyla Baglana zemindarı Behrici'nin de yardımına başvurulması talimatını verdi.⁸⁴⁵ Şah Cihan, Babürlü ordusunun hareketinden bir süre sonra Azam Han ve Şayeste Han arasında meydana gelen anlaşmazlıktan haberdar oldu. Bunun üzerine Şayeste Han, başında bulunduğu birliğin kumandasından alınarak geri çağırıldı. Onun yerine bu göreve Abdullah Han getirildi.⁸⁴⁶

Ordu kumandasında bu düzenleme yapıldıktan sonra ilerleyiş devam etti. Bu ilerleyiş esnasında Azam Han'ın kontrolündeki birliklerin artçı kısmı başta oğlu Multafit Han olmak üzere Rav Duda, Raca Sitalsal, Raca Gidher, Kerem Sin Rathur ve Bilbihdir gibi Racputların elindeydi. Azam Han'ın öncü birlikleri daha hızlı hareket etti, artçı birlikler

⁸⁴¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 305-307.

⁸⁴² Bundan sonra İradet Han'ın isminin geçtiği yerlerde onun unvanını, yani Azam Han'ı kullanacağız.

⁸⁴³ Hacı Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 424-425.

⁸⁴⁴ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 302.

⁸⁴⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 37-39.

⁸⁴⁶ Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States*, 218.

arasındaki mesafe açıldı. Han-ı Cihan, bu durumdan istifade ederek Derya Han, Mukarreb Han ve Behlül idaresindeki bir grup askeri Azam Han'ın artçı birliklerinin üzerine sevk etti. Han-ı Cihan'ın birlikleri, bu talimat doğrultusunda harekete geçerek Azam Han'ın artçı birliklerinin önünü kestiler.⁸⁴⁷ Bu birlikler, 12.000 süvariden oluşan Han-ı Cihan'ın birlikleriyle mücadeleye girdiler. Bu mücadelede her iki taraftan da ölü ve yaralılar vardı. Babürlü devlet adamlarından İmamkulu Han, Şuceat Han'ın oğlu, Raca Setersal ve çok sayıda mansıbdar hayatlarını kaybettiler. Raca Gerdherdas ve beş Racput ise yaralandılar. Bu hadise nedeniyle ölenlerin yakınları çağırılarak onlara hilat ve at gibi değerli hediyeler taktim edildi.⁸⁴⁸

Babürlü birlikleriyle giriştiği bu mücadelede nispeten kazançlı çıkan Han-ı Cihan, bir taraftan da Afgan kabilelerini Babürlülere karşı kışkırtarak onları daha da zayıf düşürmek istiyordu. O, bu kabilelere Şah Cihan'ı kötüleyen bazı mektuplar gönderdi. Ayrıca Kabil'in dağlık bölgelerinde yaşayan ahaliyi ve sık sık Babürlü idaresine isyan eden Hasan Abdal'a da mektuplar gönderdi. Onun göndermiş olduğu bu mektupların etkisiyle çok geçmeden Halili, Mehmendi, Davut Zeyi, Yusuf Zeyi, Ludi ve Rehile Afganları isyan ettiler. Bu kabileler, bölgelerinden harekete geçtiler ve Peşaver'e yönelerek bir araya geldiler. Bu Afgan kabileleri Peşaver ve civarında huzursuzluk çıkarıp, ahaliden bazılarını öldürdüler. Akabinde Peşaver Kalesi'ni almak için bazı girişimlerde bulundular. Peşaver Kalesi'nde bulunan Babürlü birlikleri, bir süre Afgan kabilelerini saldırmak için herhangi bir adım atamasalar da daha sonra harekete geçerek onları geri püskürttüler.⁸⁴⁹

Nizamşahların ileri gelen devlet adamlarından Cadu Ray, ailesiyle birlikte bir süre önce Şah Cihan'a sığınmıştı. Şah Cihan ona 2.500 zat ve 1.500 süvarilik bir mansıb tevdi etmişti. Ancak Cadu Ray, tekrar Nizamşahların idaresine girmek için Babürlü topraklarından ayrıldı ve Devletabad Kalesi'nin yakınlarında konakladı. Nizamşahlar sultanı adamlarına onun yakalanıp cezalandırılmasını emretti. Cadu Ray, bir süre sonra bütün ailesiyle birlikte kaleye doğru hareket etti. Bir grup Nizamşah askeri pusuya yatarak Cadu Ray ile birlikte onun iki oğlunu ve torunlarını öldürdü. Cadu Ray'ın eşi Gercay, kardeşi Cegdiv ve oğlu değerli eşyalarını atlara ve fillere yükleyip Cadu Ray'ın inşa ettirmiş olduğu Sindkhed Kalesi'ne gittiler. Akabinde ise Şah Cihan'a sadakatlerini

⁸⁴⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 309-310.

⁸⁴⁸ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 426.

⁸⁴⁹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 428-429.

ilettiler. Şah Cihan da Azam Han’a talimat vererek onlara karşı iyi davranılmasını, devlet bünyesinde görevler tevdi edilmesini emretti. Aynı zamanda onlara hediyeler armağan etmesini istedi. Azam Han da Cadu Ray’ın erkek kardeşi Cegdiv’i 4.000 derecelik mansıb ile ödüllendirdi.⁸⁵⁰

Daha önce bahsettiğimiz üzere Hacı Ebul Hasan Nasik ve civarındaki mıntıkaları alması için görevlendirilmişti. Hacı Ebul Hasan bir süre yağışların geçmesini bekledikten sonra Han-ı Zaman ve diğer adamlarıyla harekete geçti. Kontrolündeki birlikleri üçe böldü. Han-ı Zaman, Şir Han ve Zafer Han’ı bu birliklerin başına atadı. Bu birlikler art arda ilerlerken kumandanlarının emriyle her gün yer değiştiriyorlardı. Nizamşahlar sultanının adamları, Babürlü birliklerinin ilerlediğinden haberdar olunca bölge ahalisini oturdukları yerden dağlık ve ormanlık alanlara gönderdiler. Babürlü birliklerinin buralarda ihtiyaçlarını temin etmeleri oldukça zordu. Yiyecek bulmak neredeyse imkansızdı. Babürlü askerleri Hacı Ebul Hasan’ın emri ile yerleşim alanlarını yağmalayarak yiyecek elde ettiler.⁸⁵¹ Birlikler etrafı yağmalarken Mahaldar Han ve Ömer Afgan liderliğindeki Nizamşah birliklerinin yaklaştığı haberi geldi. Hacı Ebul Hasan hemen Han-ı Zaman ve Zafer Han’ı bu birliklerin üzerine gönderdi. Gece başlayan mücadele sabaha kadar sürdü. Bu mücadelede çok sayıda Nizamşah askeri öldürüldü, bazı askerler ise esir alındı. Babürlü birlikleri büyük miktarda ganimet elde ettiler.⁸⁵²

Bu sırada Babürlü ordusu kumandanı Azam Han ve emrindeki kumandanlar arasında anlaşmazlıklar devam etmekteydi. Kumandanlar, Azam Han’ın emirlerini yerine getirmiyor, ona itaat etmiyorlardı. Azam Han da bu kumandanların maaşlarını eksik veriyordu. Maaşların eksik verilmesi Azam Han ile Şayeste Han⁸⁵³ arasındaki ihtilafın daha da büyümesine sebep oldu. Ordu kumandanları arasındaki bu huzursuzlukla Şah Cihan’a iletildi. Babürlü hükümdarı, komuta kademsinde meydana gelen bu anlaşmazlıkların son bulması için bütün kumandanların lafını dinleyebileceği ve rütbesi onlardan yüksek birini ordu kumandanlığına tayin etmeye karar verdi. Bu düşünceyle

⁸⁵⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 39-40.

⁸⁵¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 318.

⁸⁵² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 38-39.

⁸⁵³ Bir süre önce Şayeste Han’ın Azam Han ile anlaşamaması nedeniyle Şah Cihan tarafından geri çağırıldığı bilgisini vermiştik. Ancak Şayeste Han’ın hala Babürlü ordusuyla birlikte olduğunu görüyoruz. Bir devlet adamı olarak onun bu çağrıya uymama ihtimali yoktu. Bunun aksi başkaldırı sayılırdı. Şah Cihan muhtemelen onun Babürlü ordusu için faydalı olabileceği düşüncesiyle bir süre daha kalması uygun görmüştü.

Yeminüddevele Asaf Han'ı ordu kumandasına tayin etti. Şayeste Han, Allahverdi Han'la beraber Burhanpur'da bulunan Şah Cihan'ın yanına döndü. Bu sırada hasta olan Abdullah Han da Şah Cihan'ın talimatıyla görevinden ayrılarak Seyyid Muzaffer Han ile birlikte Burhanpur'a döndü. O, burada tedavi edilerek iyileştirildi.⁸⁵⁴

Bir süredir devam eden yağmurlar nedeniyle bekleyişte olan Babürlü ordusu, yağmurlar kesilince tekrar harekete geçti. Bu sırada Asaf Han'ın ordu kumandanı olarak tayin edildiği haberi Azam Han'a iletildi. Azam Han, aldığı bu haberdan sonra kumandasındaki birlikleri ile Nizamşahlar ve Han-ı Cihan'ın ordusuyla mücadele için harekete geçti. Behlül, Mukarreb Han ve Nizamşahların diğer kumandanları bu gelişme üzerine Calnapur'dan Patheri'ye doğru ilerlediler. Azam Han, bu sırada Bir'de bulunan Han-ı Cihan'a saldırmaya karar verdi. Bir valisi Safşiken Han'a mektup göndererek Babürlü ordusu gelinceye kadar kaleden çıkıp askerleriyle Han-ı Cihan'ı oyalamasını istedi. Han-ı Cihan, bu sırada Racuri'de ele geçirilen ganimetleri Afganlar arasında bölüşürmekteydi. Azam Han, saldırıya geçmeden önce bazı önlemler aldı.⁸⁵⁵

Azam Han, birliklerin bir kısmını, Racuri'ye 20 kuruh mesafe uzaklıkta bulunan Meçheligano'da Yakut Han, Maluci, Ekrem Han, Mir Abdullah ve Raiyet Han'ın kontrolüne bırakarak onlara arkadan yavaş yavaş hareket etmelerini emretti. Daha sonra Sipahdar Han, Cechar Singe Bundela, Bahadır Han, Ravsur, Serefraz Han, Havas Han, Cannisar Han ve diğer serdarlarla gece yarısında harekete geçti. Babürlü ordusu sabahın ilk ışıklarında Han-ı Cihan'ın etrafını kuşattı. Bu sırada Mukarreb Han, Nizamşah birlikleriyle Han-ı Cihan'ın yardımına gelerek yakınlarda konuşlandı. Ancak Azam Han'ın geldiğini duyunca birlikleriyle geri çekildi. Safşiken Han, Azam Han'ın talimatı doğrultusunda bazı askerleriyle Han-ı Cihan'a yakın bir tepenin arkasında bekledi.⁸⁵⁶

Han-ı Cihan'ın oğlu Aziz, Safşiken Han'ın bulunduğu istikamete ilerledi. Bu sırada Azam Han da ordusuyla hızla ilerledi. Aziz, Azam Han'ın birlikleriyle geldiğini görünce korkuya kapılarak babasının yanına geri döndü ve onu bu gelişmeden haberdar etti. Daha önceden gelen birliklerin ise Safşiken Han'ın kontrolündeki birlikler olduğunu bildirdi. Han-ı Cihan, bu haber üzerine Azam Han'ın birliklerine karşı harekete geçti. Azam Han'ın maiyetindeki Raca Ci Singe, Raca Bithildas, Aniray ve diğer Racputlar ona doğru ilerlediler. Sipahdar Han ve Bahadır Han, birlikte saldırıya

⁸⁵⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 318-319.

⁸⁵⁵ Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 430.

⁸⁵⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 320

geçtiler. Daha sonra ise Havas Han, Serdar Han ve Merhamet Han topçu birlikleri ve ateşli silahlarıyla saldırıya geçtiler. Han-ı Cihan'ın maiyetindeki Afganlar, tüccarlardan elde etmiş oldukları ganimetleri paylaşmaya fırsat bulamadan kaçtılar. Babürlü askerleri onlardan kalan eşyaları yağmalamakla meşgul olurken Han-ı Cihan adamlarıyla birlikte kaçarak uzaklaştı. Babürlü ordusundan sadece bazı rütbeliler az sayıda askerle Han-ı Cihan'ı çıkmakta olduğu tepeye doğru takip ettiler.⁸⁵⁷

Bahadır Han, İhtimam Han ve Nirhirdas Cihale tepenin üzerindeki Han-ı Cihan ve yanındaki Afganlara doğru yöneldiler. Han-ı Cihan, Babürlü birliklerinin geldiğini görünce ailesini taşıyan fili Şivgano'ya yolladı. Bahadır adındaki yeğenini ise bir grup Afgan'la Bahadır Han ve diğer serdarların üzerine gönderdi. Bahadır Han az sayıdaki maiyetiyle birlikte bu Afganlara saldırarak onların çoğunu öldürdü. Ancak bu mücadelede yaralandı. Nirhirdas Cihale de maiyetindeki Racputlarla çok sayıda Afgan'ı öldürdü. Buna ilaveten Sipahdar Han, Havas Han ve Merhamet Han inşa ettikleri duvarın arkasından Afganlara ok atışında bulundular. Bu sırada Raca Bahar Singe Bundela yaralı olan Bahadır Han'a yardım için geldi. Raca Ci Singe, Raca Bithildas, Raca Enup Singe ve yanlarındaki Babürlü askerleri de vakit kaybetmeden yardıma geldiler. Azam Han da dağın eteğine geldi. Onun önünden ilerleyen Multafit Han, Ravsur Behurtiye, Çendirmen Bundela ve onlarla birlikte hareket eden askerlerin gelmesiyle Afganlar üzerinde tam manasıyla üstünlük sağlandı. Han-ı Cihan, yeğeni ve maiyetindeki Afganlar daha fazla direnemediler ve buradan uzaklaşarak kaçtılar.⁸⁵⁸

Afganların kaçıışı esnasında Babürlü ateşli silahlarından çıkan bir kurşun Han-ı Cihan'ın yeğeni Bahadır'ın kafasına isabet etti. Porsiram adlı bir Racput, yere düşen Bahadır'ın yanına geldi. İlk önce vücudunun çeşitli yerlerinden hançerle onu yaraladı, daha sonra boğazını keserek öldürdü. Azam Han, birlikleriyle Han-ı Cihan ve yanındaki Afganları takip etti, ancak hava kararınca birliklerin ilerleyişi zorlaştığından takibi bitirdi. Han-ı Cihan, Babürlü ordusunun bekleyişinden istifade ederek hızlıca kaçtı. Azam Han, Derviş Muhammed Dekkeni'yi Cegdiv Rav'ın bir grup adamıyla onun peşinden gönderdi. Azam Han'ın kendisi ise binek hayvanlar yorgun olduğundan dolayı arkadan ilerledi. Bu takip neticesinde Afganlardan 300 kişi esir edildi. Esir edilenlerin çoğu, Afganların kadınları ve aileleriydi. Afgan erkekleri ise kaçmışlardı. Han-ı Cihan,

⁸⁵⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 44-45.

⁸⁵⁸ Hafı Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 432-433.

ailesini taşıyan file yetiştirdi ve onları ata bindirerek dağlık alanlara sığındı. Derviş Muhammed, Han-ı Cihan'ın ailesini taşıyan fili ele geçirip Azam Han'a gönderdi.⁸⁵⁹

Azam Han, karanlık çökünce maiyetine durmaları talimatını verdi. Sabah olduğunda Han-ı Cihan ile Babürlüler arasındaki mesafe oldukça açıldı. Azam Han, onun arkasından giderek bir netice alamayacağını düşünüyordu. Ayrıca bir süre önce Yakut Han ve yanındaki bir grup Babürlü askerini Meçheligano'da bırakmış olduğundan ne yapacağı hususunda emin değildi. Yanında bulunan bazı kumandanlarla istişare ettikten sonra Han-ı Cihan'ı takip etmekten vazgeçti ve Bir'e geri döndü. O, Bir'e geldiği gün Yakut Han da maiyetiyle buraya geldi. Han-ı Cihan ve Derya Han, Şivgano, Beyzapur ve Behunsile istikametinden Devletabad'a gitmek amacıyla harekete geçtiler. Azam Han bu durumdan haberdar oldu ve 20.000 süvariyle Bir'den Şivgano istikametine gitti.⁸⁶⁰

Marata ileri gelenlerinden⁸⁶¹ Sahu Ci Behunsile, kayınpederi Cadu'nun öldürülmesinden dolayı Nizamşah Hanedanı'na olan itaatinden ayrılarak kendi bölgesi olan Pune ve Çakne'de varlığını devam ettirmekteydi. O, Azam Han'a haber göndererek kendisinin affedilmesi halinde Babürlü Hanedanı'na sadakatini sunacağını ifade etti. Azam Han da Şir Han vasıtasıyla bunu Şah Cihan'a ilettiler. Babürlü hükümdarı bu talebi olumlu karşıladı. Azam Han'a bir ferman yollayarak ona ve akrabalarına mansıb verilebilmesini emretti. Azam Han, bu fermanı Sahu'ya gönderdi. Sahu, fermanı okuduktan sonra vakit kaybetmeden 2.000 süvarisiyle geldi. O, 5000 mansıb derecesine layık görüldü. Ayrıca işlemeli hançer, sancak, davul, at, fil gibi hediyelerin yanısıra 2 lek rupi para ile ödüllendirildi. Kardeşi ve akrabalarına da mansıb tevcih edildi. Onların derecelerine uygun işlemeli hançerler, atlar, kıyafetler ile birlikte 80.000 rupi bahşış verildi.⁸⁶²

Han-ı Cihan ve Derya Han, Babürlü birliklerinin ilerlediğini duyunca Beyzapur ve Behunsile'ye doğru ilerlediler. Daha sonra da Devletabad'ın 10 kuruh uzaklığındaki Lasur'a doğru hareket ettiler. Nizamşahlar sultanı bu haber karşısında korkuya kapıldı. Devletabad yakınlarında inşa ettirmiş olduğu Nizampur'dan ayrılarak Devletebad Kalesi'ne gitti. Han-ı Cihan ve Derya Han, Lasur'da çok kalmadılar. Devletabad'dan

⁸⁵⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 324-325.

⁸⁶⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 325.

⁸⁶¹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 199.

⁸⁶² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 46.

yarım kuruh uzaklıktaki İrkehpele'ye geldiler. Buraya geldikten sonra yakınlarını Obaşdere'de bulunan bir kaleye götürdüler. Derya Han daha sonra Han-ı Cihan'dan ayrılarak 1.000 Afgan ile Endol ve Dehringano kasabalarını yağmalamamak için Çandur ve Çalışgano istikametinde ilerledi. Şah Cihan Balagihat'tan Abdullah Han'ı çağırarak Derya Han üzerine gönderdi. Derya Han, Payingihat'daki Endol, Dehringano ve Çalışgano'yu yağmaladıktan sonra Abdullah Han'ın yaklaşmakta olduğunu duyunca buaralardan geri çekildi.⁸⁶³

Mevsimin kurak gitmesinden dolayı Devletabad ve civarında yiyecek temin etmek oldukça zordu. Azam Han birliklerinin bu istikamette ilerlemesini uygun bulmadı. Mukarreb Han ve Behlül üzerine saldırıya geçmek için Deharver ve Embecukai istikamette ilerledi. Bu ilerleyiş esnasında Ucher'de bulunan Asaf Han'dan operasyonlarla alakalı bir plan mektubu aldı. Babürlü maiyeti Mank Devan geçidinden tepeye çıkarken bir grup Nizamşah askeri görüldü. Nizamşah askerleri geçidi kapatarak Babürlülerin burayı aşmasına engel olmak niyetindelerdi. Onlar ilk fırsatta daha önceden bu geçidi aşmış olan Mirateş İhtimam Han ve maiyetine saldırdılar. İhtimam Han, birlikleriyle onların saldırılarına karşılık verdi. Meydana gelen mücadelede Nizamşah askerlerinin bazıları öldürüldü, bazıları ise tutsak edildi. Azam Han, bu hadiseden sonra güvenli bir şekilde geçidi aşarak Nizamşahlar Sultanlığı'na ait Camkehir şehrine girdi. Burası Babürlü sınırlarına dahil edildi ve Dilaver Han Habeşi'ye câgîr olarak verildi. Azam Han burada bir askeri birlik bırakarak ilerleyişine devam etti.⁸⁶⁴

Azam Han, ertesi gün Telenki civarına erişti ve burada bulunan kale garnizonuna saldırma kararı aldı. Hem okçu, hem de topçu birliklerini kaleye sevk etti. Bu kale, sadece üç saat içerisinde ele geçirildi. Çok sayıda Nizamşah askeri kuşatma sırasında hayatını kaybetti. Nizamşah askerlerinden 500'ü esir alındı, kalede bulunan cephaneliğe de el konuldu. Babürlü ordusu bunun akabinde Vencere civarına vardı. Azam Han bir grup Nizamşah askerinin Bir pergenesi yakınlarındaki Encendude geçidinden inmekte olduğunu öğrendi. O, Sahu Ci Behunsile'yi Sangamnir ve Cenir'i ele geçirmesi için sevk etti. Kendisi ise Nizamşah askerlerine saldırmak için Eylem geçidinden Bir kasabasına ilerledi. Buradan da Dorgane nehri civarındaki Partur'a yöneldi. Nizamşah askerleri, Azam Han'ın kendilerini takip ettiğini görünce Devletabad'a doğru kaçtılar.

⁸⁶³ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 228-229.

⁸⁶⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 329-330.

Fakat Devletabad civarında ot ve yiyecek sıkıntısı olduğu için istikametlerini Balagihat'a çevirdiler. Azam Han onları durdurmak için Deharver istikametine doğru harekete geçti. Bir süre sonra Nizamşah askerlerinin sadece fillerini ve ağırlıklarını Deharver Kalesi'ne gönderdiklerini, kendilerinin ise Payinghat'a erişmek üzere olduklarını öğrendi.⁸⁶⁵

Han-ı Cihan ve Derya Han'ın sığınmış olduğu Nizamşahların toprakları Babürlü birliklerinin saldırılarından dolayı zarar gördü. Onlar artık bu sultanlığın kendilerine yardım edemeyeceğini düşünüyorlardı. Bundan dolayı Devletabad'dan Malva yolunu kullanarak Pencab vilayetine gitmeye ve oradaki Afganlardan yardım istemeye karar verdiler. Bu düşünceyle Sedir, İmel ve Devletabad etrafında bulunan diğer Afganlarla Tenur'a kadar ilerlediler. Buradan da Deherngano, Covire, Anbe ve Pater'den geçerek Malva'ya hareket ettiler. Bunun üzerine Seyyid Muzaffer Han Balagihat'tan Şah Cihan'ın huzuruna gelerek gelişmeler hakkında onu bilgilendirdi. Hükümdar, bu haberler üzerine Payinghat'ta bulunan Abdullah Han'ı Afganların üzerine sevk etti. Abdullah Han, onların arkasından harekete geçti ve izlenimlerini Şah Cihan'a mektupla haber etti.⁸⁶⁶ Şah Cihan bu mektuptan sonra çok sayıda mansıbdar ve tüfekli askerini olduğu bir orduyu Seyyid Muzaffer Han kontrolünde Abdullah Han'a yardım için gönderdi. Seyyid Muzaffer Han'a Afganlar tarafından herhangi bir saldırıya maruz kalmaması için Bicagide'den ilerleyerek Mandu civarındaki Nerbide Nehri'ni kullanmasını emretti.⁸⁶⁷

Seyyid Muzaffer Han, aldığı talimattan sonra hızla harekete geçti. Diğer taraftan Abdullah Han, Afganların Dharampur geçidinde olduğunu öğrenince bu istikamete doğru yöneldi. Ancak çok geçmeden Afganların burayı geçtiğini öğrendi ve Dipalpur'a hareket etmek zorunda kaldı. Bir süre sonra ona Afganların Uccain sınırlarını tahrip ederek Naulahi'ye doğru hareket ettikleri haberi geldi. Abdullah Han, aldığı bu haberden sonra 1631 yılının Ocak ayı başlarında Naulahi'ye erişti. Abdullah Han Dipalpur'dan ayrıldıktan sonra Seyyid Muzaffer Han, onun Afganların yönelmiş olduğu Mandasor'a doğru ilerlediğini öğrenince vakit kaybetmeden harekete geçti. O, Talgano civarına Abdullah Han ile birleşti. Onların birleştiği yerden 10 kuruh mesafe uzakta

⁸⁶⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 47-48.

⁸⁶⁶ Kaynaklarda Abdullah Han'ın raporunun ayrıntısı hakkında malumat bulunmamaktadır. Ancak söz konusu rapordan sonra Şah Cihan'ın Seyyid Muzaffer Han'ı da birliklerle sevk etmesi, Abdullah Han'ın birliklerinin Afganlar karşısında zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

⁸⁶⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 334-335.

bulunan Han-ı Cihan, Babürlü birliklerinin bu ilerleyişini öğrenince yanındaki Afganlarla harekete geçti.⁸⁶⁸

Babürlü kumandanları, Han-ı Cihan önderliğindeki Afganların Servenc'e doğru gittiklerini öğrenince bu istikamete yöneldiler. Servenc kasabasına vardıklarında Afganların iki gün önce buraya geldiklerini öğrendiler. Safder Han'ın oğlu Hacı Abdulhadi, babasının yerine buranın idaresini elinde bulunduruyordu. O, Hacı Baba Aftab ve birlikleriyle Afganlardan önce Servenc'e girip şehri koruma altına almıştı. Han-ı Cihan, Servenc'in Babürlüler tarafından koruma altına alındığını fark edince bu mıntikadan ayrılmayı uygun bulmuştu. Kısacası Han-ı Cihan ve Derya Han bütün yolların kendilerine kapanmış olduğunu gördü. Onlar Servenc'den ayrıldıktan sonra Kalpi'ye doğru yol almak amacıyla Bundelkent topraklarına girdi. Cechar Singe Bundela'nın büyük oğlu Bekirmacit, daha önce Han-ı Cihan'ın Dekken'e kaçışında kendi topraklarını kullanmasına izin vermişti. Fakat görevini ihmal etmiş olmasından dolayı babası tarafından azarlanmıştı. O daha önceden yapmış olduğu bu hatayı telafi etmek için iyi bir fırsat elde etmiş oldu.⁸⁶⁹

Han-ı Cihan ve Derya Han, Bundelkent topraklarına girip buradan Kalpi'ye gitmek istediler. Bir süredir onların böyle bir girişimde bulunmasını bekleyen Bekirmacit ordusuyla harekete geçti. Çok geçmeden maiyetiyle Han-ı Cihan ve ordusunun karşısına çıktı. Mücadele için ilk önce Derya Han adım attı ve Bekirmacit'in ordusuna karşı saldırıya geçti. İki taraf arasında mücadele başladıktan sonra Derya Han kendisine isabet eden bir kurşun darbesiyle hayatını kaybetti. Bekirmacir liderliğindeki Racput askerleri öldürdükleri Derya Han'ı, Han-ı Cihan zannettiler. Onlar Derya Han'ın kafasını kestikten sonra onun ailesine ait malları yağmaladılar ve yanındakileri de öldürdüler. Han-ı Cihan bu sırada kaçarak uzaklaştı. Bu mücadelede 400 Afgan ile Derya Han'ın oğlu da öldürüldü. Bekirmacit'in adamlarından ise 200 kişi hayatını kaybetti. Babürlü birlikleri vakit kaybetmeden Han-ı Cihan'ın peşine düştüler. Han-ı Cihan Sihende'nin 15 kuruh uzağına vardığında yorgunluktan daha fazla ilerleyemedi. Seyyid Muzaffer Han, Han-ı Cihan dinlenirken hiç durmadan ilerledi ve ona yaklaştı.⁸⁷⁰

Han-ı Cihan, Babürlü birliklerinin yaklaştığından haberdar olunca 500 süvariyle Seyyid Muzaffer Han'ın geldiği istikamete hareket etti. Kısa süre sonra şiddetli bir mücadele

⁸⁶⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 49-51.

⁸⁶⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 338.

⁸⁷⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 333-335.

meydana geldi. Bu savaşta her iki taraftan da askerler hayatlarını kaybettiler. Han-ı Cihan, oğlu Mahmut ve Sadır Ruhile'nin öldüğünü gördükten sonra hızla savaş meydanını terk etti. Kaçarken fillerini arkada bıraktı. Onun 20 tane fili Babürlü askerlerinin eline geçti. Han-ı Cihan, bu hadiseden sonra yanındaki adamlarıyla Kalincar'a gitti. Kalincar kale kumandanı Seyyid Ahmet birlikleriyle Han-ı Cihan'a saldırdı. Han-ı Cihan, burada da maiyetinden çok sayıda askerini kaybetti. Seyyid Ahmet, Han-ı Cihan'ın oğlu Hasan Han ile birlikte bazı Afganları rehin alıp Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi. Bu başarısından dolayı "*Canbaz Han*" unvanı aldı. Han-ı Cihan bu olaydan sonra Sihende Gölü'ne kadar hiç durmadan ilerledi. Burada askerlerini yanında kalıp kalmamaları konusunda serbest bıraktı. Han-ı Cihan'ın adamlarının bazıları onu terk ettiler, bazıları ise onun yanında kaldılar.⁸⁷¹

Bu sırada Seyyid Muzaffer Han ve Madihu Singe, Babürlü birlikleriyle Han-ı Cihan'ın üzerine ilerlediler. Han-ı Cihan, oğlu Aziz ve yanındaki Afganlar ile birlikte Babürlü birliklerine karşılık verdi. O, Madihu Singe'nin darbesiyle ağır yaralansa da bir süre daha mücadeleye devam etti. Ancak daha fazla direnemedi. Seyyid Muzaffer Han gelinceye kadar Babürlü askerleri onu öldürdüler. Şahkulu adındaki bir Babürlü gürzlü süvarisi onun başını kesti. Han-ı Cihan'ın katlinden sonra mücadeleye devam eden bütün Afgan askerleri de öldürüldüler. Bu mücadelelerde Seyyid Muzaffer Han'ın torunu ve 27 Babürlü askeri hayatını kaybetti. Abdullah Han, yanındaki askerleriyle arkadan geldi. Afganlardan ele geçirilen atları gürzlülerin arasında bölüştürdü. Daha sonra da Han-ı Cihan'ın ve oğlu Aziz'in başlarını Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi. Şah Cihan, Burhanpur'daki Tepedi suyu kenarında seyahat halindeyken Han-ı Cihan ve diğerlerinin başları onun huzuruna getirildi.⁸⁷²

Han-ı Cihan'ın Ferid isimli oğlu sağ olarak ele geçirildi. Onun Can-ı Cihan adlı başka bir oğlu kaçarak Bahadır Ruhile'nin câgîri Sihende'de oturan Derya Han'ın eşine sığındı. Abdullah Han, bazı adamlarını göndererek onu buradan aldırıp ve Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi. Babürlü hükümdarı, Abdullah Han ve Muzaffer Han'a başarılarından dolayı övgülerini dile getirdiği bir ferman yolladı. Bir süre sonra Asaf Han, Şah Cihan'ın talimatıyla Balagihat'dan Burhapur'a geldi. Akabinde de Abdullah Han ve Seyyid Muzaffer Han, Burhanpur'a geldiler.⁸⁷³ Abdullah Han'a "*Firuz Ceng*"

⁸⁷¹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 439-441.

⁸⁷² Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 441-443.

⁸⁷³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 56-57.

unvanı verildi ve onun mansıb derecesi 6.000'e çıkarıldı. Seyyid Muzaffer Han'a ise "*Han-ı Cihan*" unvanı verildi. Onun mansıb derecesi ise 5.000'e çıkarıldı. Bu iki kumandanın maiyetinde bulunan emir ve mansıbdarlar da göstermiş oldukları yararlılıktan dolayı ödüllendirildiler.⁸⁷⁴

4.2.3. Deharver Kalesi'nin Fethi (1631)

Deharver Kalesi, Dekken bölgesindeki en güvenilir ve ele geçirilmesi oldukça zor kalelerinden biriydi. Burası yüksek bir yere inşa edilmişti. Etrafında nehirler ve suların aşındırarak oluşturduğu derin vadiler vardı. Babürlüler, Nizamşahların elinde bulunan bu kaleyi ele geçirmek için herhangi bir teşebbüste bulunmamışlardı. Babürlü birlikleri, şimdi bu kaleyi fethetmek için harekete geçtiler. Azam Han, Deharver'e ve buradaki pinteye (Hintçe'de civardaki köylülerin haftada bir gün alış veriş yapmak amacıyla pazar kurdukları yer) saldırmaya, bunun akabinde de Behlül ve Mukarreb Han'ı takip etmeye karar verdi. O, Babürlü birlikleriyle Deharver kasabasından geçtikten sonra kaleye yakın bir yerde durdu. Kasaba halkının eşyalarının kale sığınaklarına gizlendiğini ve buranın savunması için onların desteğine başvurulduğunu öğrendi. Azam Han üst düzey kumandanlar ve maiyetindeki ordusuyla kale hendeğinin kenarına geldi. Babürlü maiyeti, buradan ateşli silahlarla kaledeki kasaba ahalisine saldırmaya başladı. Bir süre sonra Azam Han'ın emri ile Cechar Singe Bundela'nın piyadeleri kalenin etrafındaki siperlere ilerlediler. Onlar, etkili bir mücadele ortaya koydular. Cechar Singe Bundela'nın maiyetindeki askerlerin bazıları öldü, bazıları ise yaralandı. Buna rağmen hendekten 4 fil ve 27 atın yanı sıra deve, inek ve bazı değerli eşyaları elde ettiler.⁸⁷⁵

Onların bu başarısı, diğer Babürlü askerlerini de cesaretlendirdi. Birlikler hendeğin içine girerek buradaki herşeyi yağmaladılar ve ele geçirdikleri askerleri tutsak ettiler. Azam Han, hendek içerisinde bazı fil izleri görünce bir grup Bundela süvarini onları yakalamaları için gönderdi. Bu birlikler 3 fil ve 56 at ele geçirdiler.⁸⁷⁶ Ancak bu esnada çok sayıda Bundela süvarisi yaralandı, bazıları da öldü. İkinci saldırıda Babürlü birlikleri hendekte geriye kalan ganimetlerin hepsini ele geçirdiler. Azam Han, bu ganimetleri Şah Cihan için ayırdı.⁸⁷⁷ O, gece hendeğe girdi, kalenin dört duvarının

⁸⁷⁴ H. M. Elliot, *Shah Jahan*, Ed. Sh Mubarak Ali, (Lahor: 1875), 24.

⁸⁷⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 340-341.

⁸⁷⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, s. 341.

⁸⁷⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 52.

etrafında dolaştı ve giriş çıkış yollarını iyice kontrol etti. Bu araştırma sonucunda balçık ve taşla doldurulmuş bir delik buldu. Ordunun kazıcılarını çağırarak onlara bu deliği açmalarını emretti. Görevliler, çalışmaya başlayınca bu durumdan haberdar olan kale kumandanı Seydi Salim Habeşî ve onun kaledeki adamları Babürlülere ateşli silahlarla karşılık verdiler. Bu sırada kale garnizonunun Babürlülere karşı kullandığı top düzeneği hasar gördü.⁸⁷⁸

Azam Han, bazı askerlerine saldırıya geçmeleri talimatı vererek kale garnizonuna topu tamir etme fırsatı vermedi. Merhamet Han ve Mir Kıyas'ı bir grup tüfekli askerle hendeğin kenarında siperler kazmaları için sevk etti. Bazı devlet adamları ve Dekken emirleri bu kuşatmanın sonlandırılması, aksi taktirde çok fazla zaman alacağını dile getirdiler. Azam Han, onların bu tavsiyelerini dikkate almadı ve kaleyi kuşatma faaliyetlerine hız verdi. Ayrıca kendisine muhalefet edenleri de yanından uzaklaştırdı. Azam Han, daha sonra kaleye saldırıbaileceği zayıf bölgeler hakkında incelemelerde bulundu ve bazı görevlendirmeler yaptı.⁸⁷⁹ Daha sonra da saldırı için kale kapısına doğru ilerledi. Bu sırada bazı birliklere hendeği karşıya geçmeleri ve kale duvarını aşmalarını emretti. Bu talimat üzerine Merhamet Han, birkaç adamıyla merdiven kullanarak kaleye tırmandı. Merhamet Han, daha sonra içeriye girerek arkadan kapıyı açtı. Böylelikle Azam Han ve adamlarını içeri aldı. Babürlü maiyetinden 2.000 kişi duvarları aştı ve kalenin içine indi. Büyük miktarda kıymetli eşya ve mücevher yağma edildi.⁸⁸⁰

Babürlü birliklerinin gayretleri neticesinde Deharver Kalesi ele geçirildi. Kalenin fethiyle Nizamşahlara ait 7 fil, 80 at, çok sayıda mücevher, büyük miktarda eşya ve para Azam Han'ın eline geçti. Kalenin fethine iştirak eden herkes bu yağmadan pay aldı. Elde edilen ganimetler sayesinde orduda ihtiyaç sahibi kimse kalmadı. Kaledeki kablara altından olduğu için altının değeri düştü. Azam Han mücevherlerin bir kısmının civardaki ahali tarafından yağma edildiğinden haberdar oldu. Bunun üzerine askerlerine bu mücevherlere el koymaları talimatında bulundu.⁸⁸¹ Deharver Kalesi'nin fethiyle kale kumandanı Seydi Salim Habeşî, onun ailesi ve Nizamşahlar sultanının anne tarafından akrabaları esir edildiler. Bu esirlerden ileri gelen bazıları Şah Cihan'ın huzuruna gönderildiler, diğer esirler ise serbest bırakıldılar. Azam Han kale içerisinde bazı

⁸⁷⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 341-342.

⁸⁷⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 342.

⁸⁸⁰ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 342-343.

⁸⁸¹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 450.

düzenlemeler yaptıktan sonra 700 tüfekli asker, 100 süvari ve bazı mansıbdarları kalenin savunmasına tayin etti. Mir Abdullah Rezevi'yi de kalenin kumandasına atadı. Azam Han, Deharver Kalesi'nde bu düzenlemeleri yaptıktan sonra Kandahar Kalesi'ni⁸⁸² kuşatan Babürlü birliklerine destek olmak için harekete geçti.⁸⁸³

4.3. Dekken Bölgesinde Meydana Gelen Mücadeleler (1631-1632)

4.3.1. Dekken Bölgesinde İttifak Arayışları (1631)

Cihangir Şah'ın saltanatının son bulmasıyla Han-ı Cihan Ludi isyan ederek Nizamşahlar sultanı III. Burhan Nizamşah'a sığınmış, Balagihat ve buraya bağlı yerler Nizamşahların kontrolüne geçmişti. Şah Cihan, 1628 senesinde Babürlü tahtına çıktığında bu isyan neticesinde kaybedilen Balagihat ve buraya bağlı yerleri geri alma gayreti içerisine girmişti. Nizamşahlar sultanı, Han-ı Cihan'a destek olmakla birlikte Adilşahlar ve Kutubşahlar sultanlarından da yardım talebinde bulunmuştu. Şah Cihan, Nizamşahlar Sultanlığı'nın varlığı devam ettiği müddet Dekken'de huzur ortamının olmayacağı kanaatindeydi. Tahta çıktıktan sonra Nizamşahları Dekken bölgesinde bulunan bu iki sultanlıktan uzak tutmak için Şeyh Muiniddin'i Adilşahlara, Şeyh Muhyiddin'i de Kutubşahlara elçi olarak göndermişti.⁸⁸⁴ Şah Cihan, söz konusu sultanlıklara gönderilen elçilerin gelmesini beklemeden Azam Han kumandasındaki orduyu Dekken istikametine sevk etmişti. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Han-ı Cihan ve onunla birlikte hareket eden Derya Han öldürülmüşlerdi. Bu isyancılara destek olan Nizamşahlar Sultanlığı'nın toprakları Babürlüler tarafından saldırıya uğramış, yerleşim alanları yağmalanmıştı.

Muhammed Adil Şah, hanedan içerisinde güçlü bir sultan değildi. Asıl güç, Peşva Havas Han⁸⁸⁵ ve başta Merari Pendet olmak üzere onun destekçilerindeydi.

⁸⁸² Kandahar Kalesi Dekken bölgesinde Telingana civarında bulunmaktadır. Bu kale ile Babürlülerin Safeviler ile mücadelesine sebep olan Kandahar Kalesi birbirine karıştırılmamalıdır. Bkz. Milo Cleveland Beach-Ebba Koch, *King of the World: The Padshahnama*, (London: Thames and Hudson LTD, 1997), 10.

⁸⁸³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 343-344.

⁸⁸⁴ Anwar, *The Relations of the Mughal Empire with the Ahmदनagar*, 155-156.

⁸⁸⁵ Havas Han'ın asıl adı Devlet idi. Muhammed Adil Şah'ın babası İbrahim Adilşah ona Devlet Han unvanı vermişti. Ayrıca Bicapur Kalesi'nin kumandasından da onu sorumlu tutmuştu. Bu şahıs, İbrahim Adilşah'ın vefatıyla kendisine Havas Han adını takmış, Muhammed Adil Şah'ın devlet işlerinde tecrübesiz olmasından dolayı idari işleri kendi uhdesine almıştı. Ayrıca İbrahim Adilşah'ın büyük oğlu Derviş Muhammed'in gözlerini oydurmuş ve onun kızıyla evlenmek istemişti. Bkz; Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 60-61.; Merari Pendet ise Dekken pendetlerinden, yani alimlerinden. Oldukça kurnaz ve yetenekli biriydi. Belagatıyla etrafındakileri etkileyebiliydiğinden bütün ahalinin kalbini kazanmıştı. Hem üst düzey yöneticiler arasında, hem de ahali arasında ayrı bir yere sahipti. O, zamanla

Adilşahların bu önde gelen emirleri Nizamşahların Babürlü topraklarına dahil edilmesi fikrine karşıydı. Onlar Nizamşahlarla ortak çıkarlara sahipti. Nizamşahlar kumandanı Mukarreb Han, Adilşahlar kumandanı Randola Han ile sürekli temas halindeydi. Onların her ikisi de Babürlülerin ilerleyişini durdurmak niyetindelerdi. Adilşahlar kumandanlarıyla sürekli iletişim halinde olan Azam Han Nizamşahlar üzerine operasyonlarını devam ettirmiş, Deharver'i ele geçirmişti. O, bu operasyonlar boyunca Adilşah kumandanları ile sürdürülen diplomasiden umutluydu ve pozitif bir sonuç bekliyordu. Randola, kendi stratejisini açığa vurmadı. Deharver Kalesi'nin ele geçirilmesinden sonra Azam Han'a haber göndererek onunla görüşmek istediğini bildirdi. Azam Han, onun bu talebini kabul etti.⁸⁸⁶

Randola ve babası Ferhad, 10.000 süvariyle Nizamşahlara sınır olan Adilşahlar topraklarını Babürlülerden korumak ve Nizamşahlara ait bazı toprakları almak için sevk edilmişlerdi.⁸⁸⁷ Randola, Azam Han'ın bulunduğu mıntikanın yakınlarına vardığında ona bir mektup gönderdi. Mektubunda Muhammed Adil Şah'ın yeniden Babürlü itaatini kabul ettiğini bildirerek onun askeri yardımda bulunmak istediğini bildirdi. Azam Han'a bu yüzden kendisiyle görüşmek istediğini ifade etti. Azam Han, Randola'nın mektubunu okuduktan sonra, Adilşah sultanının itaat söylemlerinin sözde olduğu kanaatine vardı ve aslında Nizamşahlar lehine hareket ettiğini düşünse de bunu görmezden geldi. Azam Han, daha sonra Randola'ya bir davet gönderdi. Randola, bu davet üzerine babasıyla birlikte Azam Han'ın yanına geldi. O, Şah Cihan'ın Muhammed Adil Şah'a karşı son derece lütüfkar davrandığını, Nizamşahlara ait Bicapur yakınlarındaki Deharver Kalesi dahil beş kalenin Adilşahlar Sultanlığı hakimiyetine geçmesinde söz verdiğini belirtti.⁸⁸⁸

Azam Han, Randola'ya “Şah'ın (Şah Cihan'ın) Muhammed Adil Şah'a göndermiş olduğu fermanla Nizamşahların tamamen ortadan kaldırılmasında bizimle birlikte hareket eder, kalelerin fethedilmesinde destek olursanız size bu kalelerden bazılarını bırakacağı sözünü verdi. Ancak siz Babürlü askerlerinin giriştiği mücadelelerde destek olmadınız. Şimdi Deharver Kalesi Babürlü Devleti'nin eline geçti. Burası fethedildiğinde de sizden hiç yardım gelmedi. Bu nedenle Deharver Kalesi'ni istemeniz

devlet işlerinde söz sahibi olmuştu. Muhammed Adil Şah'ın en yakın adamlarından biri haline gelmiş ve onun vekili görevini üstlenmişti. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 494-495.

⁸⁸⁶ Anwar, *Mughals and the Deccans*, 107.

⁸⁸⁷ Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States*, 219.

⁸⁸⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 344-345.

doğru değil. Babürlü askerleri bundan sonra Payinghat'ta bulunan Nizamşahlara başka saldırılar yapmak amacıyla harekete geçecekler. Siz de adamlarınızı toparlayıp, hazırlıklı olun. Nizamşahlar, Payinghat'tan Balagihat'a gitmek isterse bizim askerlerimiz oraya gelinceye kadar Mendev civarındaki mintikalardan geçen yolları onlara kapatın. Bu dediklerimi yaparsanız Şah Cihan'dan Deharver Kalesi'nin size verilmesini talep edeceğim.” ifadelerine yer verdi.⁸⁸⁹

Nandir'de Randola'ya gitme izni veren Azam Han, Kandahar Kalesi'nin fethine destek olmak için yola çıktı. III. Burhan Nizamşah bundan haberdar oldu ve Şolapur Kalesi'ni Ailşahlara vererek onlarla ittifak kurmaya karar verdi ve Bicapur'a bir elçi gönderdi. Nizamşahlar elçisinin Muhammed Adilşah'la görüşmesi olumlu neticelendi. İki taraf, Babürlülerin Dekken'den atılması hususunda anlaşmaya vardı. Mukarreb Han ve Behlül Han bu anlaşmadan sonra Babürlü birliklerinin saldırılarına karşı Randola'nın desteğine başvurdular. Diğer yandan Azam Han da Randola ile iletişim kurarak Nizamşahların Balagihat istikametinde ilerlediğini bildirdi. Daha önce aralarında geçen konuşmayı hatırlatarak onların önünü kesmesini istedi. Randola, ilk önce adamlarının çoğunun dağınık vaziyette olduğunu ve bu konuda sultanın emirlerine göre hareket edebileceğini bildirdi. Daha sonra da Nizamşahlardan yana net bir tavır sergiledi.⁸⁹⁰

Mukarreb Han ve Behlül Han, Adilşahlarla ittifak yapmak maksadıyla Balagihat'a doğru ilerlediler. Azam Han ise bu sırada Calnapur'dan ayrılarak Balagihat yolundan Şahgarh'a geldi. Bol miktarda ihtiyaç malzemesini Anbe Cukayi Kalesi'ne yerleştirdi. Mirza Yusuf'un akrabası olan Mir İbrahim'i buranın güvenliğinden sorumlu tuttu. Azam Han, Randola'ya arka arkaya mektuplar göndererek Nizamşahların Balagihat'a gelmek üzere olduğunu, onun Balagihat'a yakın olması sebebiyle Nizamşah ordusu üzerine gitmesini ve Babürlü birlikleri gelinceye kadar Nizamşah ordusunun ilerleyişini durdurmasını istedi. Randola, Azam Han'ın bu talebine karşılık adamlarının çoğunun Nelderker'e doğru gitmiş olduğunu, yanındakilerin Nizamşahlar ile savaşacak kadar yeterli olmadığı bilgisini verdi. Ancak kendisinin Nelderker'e gideceğini ve Muhammed Adil Şah'ı bu durumdan haberdar edeceğini bildirdi. Buna ilaveten bazı işleri yoluna koyduktan sonra kendisine verilecek talimat doğrultusunda harekete geçeceğini bildirdi.⁸⁹¹

⁸⁸⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 346-347.

⁸⁹⁰ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 451-452.

⁸⁹¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 351.

Mukarreb Han, Babürlü ordusunun kendisini takipten vazgeçmediğini görünce Randola'ya bir mektup gönderdi. Mektubunda *“Nizamşahlar Hanedanı'nın tuzunu (yemeğini) yediniz. Sizin iktidarınız onlardan geldi. Onlar sizi beslediler. Babürlüler şimdi Nizamşahları ortadan kaldırmayı amaç edinirken sizin göreviniz bu hanedanı korumak ve onurunu kurtarmaktır. Biz size Şolapur Kalesi ve civarını verdik. Siz de iki tarafın birlikte hareket etmesi ve dostluğu için çaba gösterin. Bu iki aileyi (Nizamşah ve Adilşah Hanedanları'nı) Babürlü ordusunun saldırılarından koruyun.”* ifadelerine yer verdi. Azam Han bu sırada Nizamşahlar ile Adilşahlar arasındaki ittifaktan haberdar oldu ve Randola'ya bir mektup yazarak onun gerçek niyetini anlamak istedi. *“Sen önceki mektubunda birliklerini organize etmek için Nelder'k'e gideceğini, daha sonra da onları toplayarak Babürlü ordusuyla birleşebileceğini söyledin. Fakat ben şimdi senin söylediklerini ihlal ederek Pergenekenti istikametinde gittiğini öğrendim”* ifadelerini kullandı. Randola, Azam Han'ın bu mektuba cevap vermedi.⁸⁹²

4.3.2. Perinde Kalesi Kuşatması (1631)

Nizamşah birlikleri, bir süre sonra Balagihat yolundan Perinde'ye girdiler. Bu birlikler ağırlıklarını ve filleri Perinde'ye bıraktıktan sonra Kekrale Gölü'nün kenarına geldiler. Azam Han bu sırada Randola'nın Mukarreb Han'ın vekilini kendi adamları ile beraber Muhammed Adil Şah'ın idari işlerinden sorumlu olan Havas Han'ın yanına elçi olarak göndermiş olduğunu, Şolapur vilayeti ve Kalesi'nin verilmesi hususunda anlaşmanın yapılmasından sonra geri döndüğünü öğrendi.⁸⁹³ Azam Han bu gelişmeler hakkında Şah Cihan'ı bilgilendirdi ve takviye birlik gönderilmesini istedi. Şah Cihan, Nasik'te bulunan Hace Ebul Hasan'ın maiyetinden Seyyid Delir Han ve ahadi birliklerinin, kendi maiyetinden Serdar Han, Reşit Han, Havas Han ile bazı askerlerin, Yeminüddeve Asaf Han'ın maiyetinden de 3.000 süvarinin Azam Han'a dahil olması talimatında bulundu.⁸⁹⁴

Bu esnada Şeyh Muiniddin Bicapur'dan Adilşahlar hükümdarı Muhammed Adil Şah'ın haracıyla, onun kardeşi Şeyh Muhyiddin ise Golkonda'dan Kutubşahlar hükümdarı Abdullah Kutubşah'ın haracıyla Şah Cihan'ın huzuruna gelmek için yola çıkmışlardı. Azam Han, Nizamşah birliklerinin Bider Kalesi'ne kadar bu elçileri takip ederek onlara zarar vereceğinden korkuyordu. O, Nizamşah birliklerinin filleri ve ağırlıkları

⁸⁹² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 354-355.

⁸⁹³ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 356.

⁸⁹⁴ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 452.

bıraktıkları Perinde Kalesi'nin alınmasına karar verdi. Azam Han, Mukarreb Han ve birliklerinin bu iki kardeşin yolunu kesmelerine engel olmak, takviye birlikler gelinceye kadar zaman kazanmak ve Adilşahlar ile Nizamşahlar arasındaki ittifak hakkında bilgi almak maksadıyla küçük bir askeri birlik gönderdi. Azam Han, Perinde'nin 1 kuruh mesafe uzağına erişince Raca Ci Singe'ye bir grup askerle Perinde'yi ve buranın pazar yerini tahrip etmesini emretti. Raca Ci Singe, pazar yerini yağmaladıktan sonra kalenin karşısında bulunan kasabaya yöneldi. O, kasabanın duvarlarını fillerle yıkarak ilerledi.⁸⁹⁵

Kale kumandanı Rıdvan Ağa'nın kale civarında güvenliği sağlamakla görevlendiği tüfekli birlikler, Babürlü birliklerinin gelişiyle kale hendeğinin içine kaçtılar. Babürlü birlikleri kasabayı yağmalamaya başladılar. Bir süre sonra Azam Han geldi. Kale garnizonu, iki top atışı gerçekleştirdi. Bu toplardan biri Babürlü ordusunun merkezine isabet etti. İsabet eden bu top mermisi Babürlü süvari ve yaya birliklerinin zaiyat vermesine sebep oldu. Azam Han, vakit kaybetmedem kasabaya girdi. O, hendek içerisinde bulunan filleri ele geçirmek istiyordu. Babürlü askerleri siperlerde 7 fil ele geçirdiler. Ayrıca büyük miktarda ganimet elde ettiler. Diğer taraftan Randola ile ittifakını devam ettiren Mukarreb Han, birlikleriyle Kekrale Gölü'nün kenarında konuşlanmıştı.⁸⁹⁶

Mukarreb Han, Randola'ya bir mektup gönderdi. Mektubunda Deharver Kalesi ve buraya bağlı köylerin Babürlülerin kontrolüne geçtiğini; Nasiri Han'ın Kandahar Kalesi'ni kuşatmaya aldığını; Sangamnir, Beyzapur, Cenir ve daha önceden Sahu Ci Behunsile'ye câgîr olarak verilmiş olan Adilşahlar devletinin sınırlarına bitişik olan bütün şehirlerin ele geçirildiğini bildirdi. Ayrıca Nasik'in Hacı Abul Hasan tarafından zapt edildiğini, Nizamşahların elinde Devletabad ve buraya bağlı birkaç bölgeden başka bir yer kalmadığını ifade etti. Mukarreb Han, mektubunun devamında Randola'ya Babürlülerin Nizamşahları ortadan kaldırdıktan sonra hiç şüphesiz sıranın Adilşahlara geleceğini, dolayısıyla onun (Randola'nın) üzerine de saldıracaklarını bildirdi. Mukarreb Han, mektubunun devamında Babürlülere karşı ittifak içerisinde olmanın, yapılan anlaşma doğrultusunda Şolapur Kalesi'nin ve civarının Adilşahların kontrolüne bırakılmasının bu ittifakı kesin olarak teyid ettiğini vurguladı. Randola, Mukarreb Han'ın mektubuna verdiği cevapta Muhammed Adil Şah'ın bu antlaşmadan memnun

⁸⁹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 58-59.

⁸⁹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 59.

olduğunu, Şolapur ve buraya bağlı yerlerin Adilşah ahalisine devredildikten sonra bu antlaşmanın her iki tarafı da tatmin edebileceğini bildirdi.⁸⁹⁷

Azam Han, Perinde Kalesi'ni kuşatmak amacıyla Şah Cihan tarafından gönderilen yardımların ve hazinenin gelmesini bekliyordu. Perinde'nin 5-6 kuruh mesafe civarda hiç yakacak ve hayvan yemi kalmamıştı. O, Yakut Han'ı ve büyük oğlu Multafit Han'ı uzak mesafelerden yiyecek ve yakıt getirmeleri için görevlendirdi. Babürlü birlikleri kaleyi kuşattıktan sonra yer altından üç tane geçit kazdılar. Raca Ci Singe ve Mirateş İhtimam Han, bu geçitlerden birinden hendeğe ulaştılar. Azam Han da kale kapısının karşısında bir siper kazdırdı. Akabinde ise buradan kale hendeğine ilerledi. Şir Hacı savunmasındaki birlikler savaş hususunda oldukça deneşimlilerdi. Azam Han, bu yüzden hendeğin kenarına top düzeneği yerleştirilmesi talimatında bulundu.⁸⁹⁸

Rıdvan Ağa her gün Behlül Han ve Mukarreb Han'a art arda haber göndererek kalenin Babürlüler tarafından ele geçirilmemesi için hemen yardıma gelmeleri talebini ilettiler. Bunun üzerine bir grup Nizamşah askeri, Babürlü ordusunun bulunduğu civara geldi ve onları taciz etmeye başladı. Bu sırada yiyecek ve yakıt toplamakla görevli olan Yakut Han ve Multafit Han bir grup askerle onları 3 kuruk uzağa püskürttüler. Ardından da ordugaha dahil oldular. Ertesi gün Yakut Han ve Multafit Han ot ve yakacak temin etmek maksadıyla Barsi pergenesine doğru harekete geçtiler. Mukarreb Han ve Behlül Han, Nizamşah askerlerinin geriye kalanı ile birlikte Perinde kale kumandanına yardım etmek ve Babürlü kuşatma birliklerine uygun bir anda saldırı yapmak maksadıyla Bhum kasabasına girdiler.⁸⁹⁹

Azam Han onların bu hamlesini haberdar olunca Raca Ci Singe ve Cechar Singe Bundela ile birlikte Bhum kasabası istikametinde ilerledi. Mukarreb Han ve Behlül Han bu mücadele için kendilerini zayıf bulunca dağların eteklerine doğru çekildiler. Fakat Babürlü casuslarından edinilen bilgiye göre Nizamşah ordugahı hala Bhum kasabasında bulunmaktaydı. Azam Han, Nizamşah ordugahını yağmalamak düşüncesiyle harekete geçti ve Bhum civarında konuşlandı. Nizamşah askerleri ordu ağırlıklarını toparlayarak kaçmaya çalıştılar. Babürlü birlikleri hızlı hareket ederek onların kaçmasına fırsat tanımadılar. Yaklaşık 600 deve, 200 at, bir miktar sığır ve büyük miktarda eşya Babürlü askerlerinin eline geçti. Babürlü birlikleri, onları 4 kuruh mesafe takipten sonra geri

⁸⁹⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 357-358.; Shyam, *The Kingdom of Ahmednagar*, 308.

⁸⁹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 60.

⁸⁹⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 359.

döndüler.⁹⁰⁰ Bir ay süren kuşatma neticesinde Perinde Kalesi'nde erzak ihtiyacı oldukça zor şartlar altında gideriliyordu. Azam Han kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı ve maiyetiyle Deharver'e gitti.⁹⁰¹ Seyyid Delir Han da Şah Cihan'dan almış olduğu talimat üzere Hacı Ebul Hasan'ın maiyetinden ayrılarak Azam Han'a katıldı.⁹⁰²

4.3.3. Kandahar Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1631)

Nasiri Han, Şah Cihan tarafından Telingana bölgesini zapt etmek amacıyla maiyetindeki adamlarla görevlendirilince ilk önce dikkatini dayanıklılığıyla meşhur, Yakut Han'ın oğlu Sadık'ın kontrolünde bulunan Kandahar Kalesi'ne çevirdi.⁹⁰³ Nasiri Han Kandahar kasabasını bir önceki sene almaya gitmiş, ancak bazı engellerden dolayı vazgeçip bu işi başka bir tarihe bırakmıştı. O, şimdi Şahbaz Han ve maiyetiyle beraber Kandahar civarına vardı. Nasiri Han, saldırı için hazırlıklara başlayınca kale garnizonu da harekete geçti. Nizamşahların takviye birliklerinin kumandanı Serfiraz Han kale ve kasaba arasında bulunan alanda askerlerini konuşlandırdı. Ataşli silahları kullanan askerlerini, ordsunun ön cenahında görevlendirdi. Bu esnada kale kumandanı Sadık da savaş için hazırlık yapmıştı. Babürlü maiyeti, vakit kaybetmeden saldırıya geçti. Babürlü birlikleri, ilk önce Kandahar kasabasını ele geçirdiler. Kasabanın hakimi Semender Han ve Ahırbaşı Seyyid Server bu savaşta öldüler. Burada yaklaşık 6.000 kadın ve erkek esir edildi. Ayrıca 500 at, 100 deve, büyük miktarda para ve değerli eşya Babürlü birliklerince yağmalandı. Hezimete uğramış olan Serfiraz Han, gece Nizamşahlar ordusuna sığındı. Nasiri Han, ele geçirdiği tutsakları zafer elde etmiş olma sevinciyle serbest bıraktı.⁹⁰⁴

Nasiri Han, kasabanın ele geçirilmesi ve kale dışındaki birliklerin kolayca mağlup edilmesi sonrasında dikkatini kalenin kuşatılmasına yöneltti. Babürlü birlikleri siperler kazdıktan sonra yerin altından geçitler ve tüneller açtılar. Babürlü askerleri siperler içerisinde pusu kurdular. Bu siperlerden başlatılan saldırılar karşısında bazı garnizon askerleri kaçtılar, bazıları da öldürüldüler. Bu esnada Randola ve Mukarreb Han, Adilşah ve Nizamşah birlikleriyle gelerek Nasiri Han'ın siperlerine saldırdılar. Nasiri Han onların kalabalık olmalarını önemsemeksizin karşı koydu. Bir taraftan garnizon

⁹⁰⁰ Shyam, *The Kingdom of Ahmadnagar*, 310.

⁹⁰¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 60-61.

⁹⁰² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 361.

⁹⁰³ H. M. Elliot-John Dowson, *The History of India as told by its own Historians: The Posthumous Papers of the Late Sir H. M. Elliot*, Vol. VII, (London: Trübner and Company, 1877), 25-26.

⁹⁰⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 374-375.

birliklerinin saldırıları, bir taraftan da yeni gelen birliklerin saldırıları arasında kalan Babürlü birlikleri Dekken müttefiklerine karşı güçlü bir direniş sergilediler. Dekken müttefikleri Babürlü birlikleriyle baş edemeyeceklerini görünce 3 kuruh mesafe geri çekildiler. Nasiri Han, kuşatmayı devam ettirdi. Babürlü askerleri, siperlerden ateşli silahlarla saldırıya geçtiler.⁹⁰⁵

Bu sırada Azam Han, yardım için ilerledi ve Kandahar civarına vardı. Nasiri Han onu bir siperin içerisine indirerek birliklerinin yapmış olduğu başarılı saldırılar hakkında bilgi verdi. Kısa bir süre sonra kazılan tünellere gömülen patlayıcılar ateşlendi. Meydana gelen patlamalar neticesinde bir burcun yarısı ve Şir Hacı duvarı yıkıldı. Nasiri Han ve maiyeti daha sonra kaleye girmek için ilerlediler. Gün ortasından, güneş batıncaya kadar her tarafta şiddetli mücadeleler meydana geldi. Patlamalar neticesinde duvarlar tam olarak yıkılmadıkları için garnizon birlikleri Nasiri Han'ın kaleye girmesini engellediler. Ancak Nasiri Han'ın talimatıyla gece boyunca başka patlayıcılar hazırlandı. Garnizon birlikleri daha fazla direnemeyeceklerinin farkında idiler. Onlar, kale kapısının hemen karşısındaki siperden sorumlu olan Raca Baharet Bundela'nın istikametinde seslenerek af dilediler.⁹⁰⁶

Nasiri Han onların af taleplerine karşılık vermek için Raca Baharet'i kaleye gönderdi. Kale kumandanı Sadık ve bazı garnizon görevlileri onunla görüşerek kalenin anahtarını teslim ettiler. Kale kumandanı, Raca Baharet ile beraber Nasiri Han'ın yanına geldi ve ona 10 tane fil armağan etti. Nasiri Han, Azam Han ve bazı kumandanlarla birlikte kaleye girdiler. Babürlü askerleri kale içerisinde bulunan cephaneyi ele geçirdiler. Bu cephanede çeşitli silahların yanısıra büyük ve küçük toplam 116 top bulunmaktaydı. Kandahar Kalesi dört buçuk aylık kuşatma sonucunda 1631 yılı Mayıs'ında Babürlülerin kontrolüne geçmiş oldu.⁹⁰⁷ Adilşah ve Nizamşah birlikleri kalenin düştüğü haberini alınca hayal kırıklığına içerisinde Babürlü ordusundan 20 kuruh mesafe uzağa ilerlediler. Azam Han Kandahar'da kalmayı düşünmüyordu. Ayrıca Babürlü hükümdarı tarafından gönderilen ve henüz Payingihat'a erişmiş olan hazinenin saldırıya uğramasından endişe ediyordu. Bundan dolayı Varnal'a doğru ilerledi ve hazineyi alarak Vencere civarına geldi. Nasiri Han kalenin giriş ve çıkışlarının güçlendirip

⁹⁰⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 66.

⁹⁰⁶ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 456.

⁹⁰⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 365.

buranın savunmasını için bazı çalışmalar yaptığında Azam Han Bodhan ve İndur'a doğru ilerlemişti.⁹⁰⁸

4.3.4. Kutubşahlara Saldırı (1631)

Bir süre önce Kutubşahlar Sultanlığı'na gönderilmiş olan Şeyh Muhyiddin oldukça iyi ağırlanmış, değerli at ve fillerin yanısıra 20.000 lek hun⁹⁰⁹ ile Babürlü topraklarına uğurlanmıştı. Vefa Han adlı bir Kutubşah görevlisi de ona eşlik etmek ve Babürlü sarayında Abdullah Kutubşah'ı temsil etmekle görevlendirilmişti. Şah Cihan, her ne kadar Kutubşahlar sultanının hediye ettiği altın ve mücevher işlemeli silahlardan memnun kalsa da, Golkonda'dan gönderilen atlar ve filler onu tatmin etmedi. Babürlü hükümdarı bundan dolayı Şeyh Muhyiddin'i azarladı. Şah Cihan'ın elçisi vasıtasıyla yaptığı siyasi müdahale, Kutubşahları rahatsız eden tek problem değildi. Babürlülerin Nizamşah topraklarına sürekli yaptıkları saldırılar Kutubşahları da ayrıca huzursuz etmeye yetmişti. Babürlü kumandanı Nasiri Han, Kutubşah toprakları civarında yer alan Kandahar'a kadar ilerledi. Kutubşah hükümeti bu gelişme nedeniyle Babürlülerden gelebilecek saldırılara karşı teyakkuz halinde idi. Kutubşah ileri gelenlerinden Adem Han Habeşi, Babürlü saldırılarını engellemek maksadıyla bu sultanlığın kuzey sınırlarında bulunan Kolas'a ilerledi. Ona Allah Kulu Beğ ve diğer bazı kumandanlar da eşlik ettiler. Burada herhangi bir çatışma gerçekleşmedi. Fakat Kutubşah Sultanlığı'nın kuzey doğu sınırları Babürlü saldırılarına maruz kaldı.⁹¹⁰

Elinde sadece Devletabad Kalesi kalan Nizamşahlara karşı Babürlüler üst üste başarılar elde etmişti. Bu sırada Adilşahlar Sultanlığı'na elçi olarak gönderilmiş olan Şeyh Muiniddin de Burhanpur'da bulunan Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Şeyh Muiniddin, Adilşahlar sultanının Nizamşahlar ile ittifak kurduğu ve ordsunun Mancire Nehri'nin kıyısına ulaştığı bilgisini verdi. Onlar, Azam Han tarafından Mangaon'a kadar takip edilmişlerdi. Bu sırada Kutubşahların kuzey doğu tarafında bulunan topraklarına Babürlüler tarafından saldırılar yapıldı. Mansurgide Kalesi, Odise sınırından birkaç mil uzaklıktaki son Kutubşah kalesiydi. Burhanpur'da bulunan Şah Cihan, Odise valisi

⁹⁰⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 377.

⁹⁰⁹ "Hun" daha çok Dekken bölgesinde kullanılan bir tür altın paradır. Avrupalılar bu paraya "pagoda" derlerdi. Bkz. Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 550. Şah Cihan'ın saltanatının dördüncü yılında 1 hunun, 4 rupi değerinde olduğunu görüyoruz. Bkz. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 65.

⁹¹⁰ Siddiqui, *History of Golconda*, 155.

Bakır (بقر) Han'a Kutubşahların elinde bulunan ve ismini kurucusu Mansur Han'dan alan Mansurgide Kalesi'ni almasını emretti.⁹¹¹

Bakır Han, 1630 yılının sonlarına doğru Odise sınırında Kutubşahlara ait topraklardaki Çehterdevar geçidinden 2 kuruh mesafe uzaktaki Kehirepare'ye yöneldi. O, Kutubşah okçuları ve tüfekçilerinin geçidi ellerinde tutmaları durumunda ilerleyişinin zor olacağını düşünüyordu. Fakat Babürlüler geçitten ilerlerken hiçkimse karşılarına çıkmadı. Bakır Han, Kehirepare'yi işgal etti. Ancak yağmur mevsimi başladığından Mansurgide Kalesi'ni ele geçirmek için herhangi bir girişimde bulunmadan geri döndü. Yağmur mevsimi bitince Bakır Han geniş çaplı bir sefer için hazırlıklara başladı. Odise'deki adamları ve maiyeti ile Kehirepare'ye doğru harekete geçti. Bunun üzerine Kutubşah kumandanları dağınık halde bulunan birlikleri topladılar.⁹¹²

Kale kumandanı Şir Muhammed Han kalenin giriş ve çıkışlarını güçlendirdikten sonra toplam 3.000 süvari ve 10.000 piyadeyle saldırıya geçmek için hazırlık yaptı.⁹¹³ Kale kumandanı ayrıca kuzey doğu istikametine bir ordu göndererek Babürlüler kaleye yaklaşmadan onları geri püskürtmeyi amaçladı. Bu sırada Odise valisi Bakır Han kendi askerleri, Şah Cihan'ın göndermiş olduğu birlikler ve civardaki zemindarların askerleriyle ordusunun ön cenahını güçlendirdikten sonra Kutubşah ordusuna doğru yöneldi. İki taraf karşı karşıya gelmeden önce Kutubşah piyadeleri geleneksel saldırı usulüne uygun olarak ilk önce küçük topları ateşlediler. Bu sırada kaleden de toplar ateşlendi.⁹¹⁴

Bakır Han, Muhammed Şerif'in kontrolündeki öncü birlikleri Kutubşah öncü birlikleri üzerine gönderdi. Kendisi ise Kutubşah ordusunun merkezine doğru saldırıya geçti. Vuku bulan mücadelelerde Kutubşah ordusu ağır darbe aldı. Çok sayıda Kutubşah askeri öldü, sağ kalanların bir kısmı esir oldu, bir kısmı da dağlık ve ormanlık alanlara kaçarak canlarını kurtarabildi. Babürlüler büyük miktarda ganimet elde ettiler. Bakır Han, daha sonra birlikleriyle Mansurgide Kalesi'ne vardı. Babürlü askerleri hazırlamış oldukları merdivenleri kaleye getirdiler. Kutubşahların Naykuri dedikleri kale muhafızları bu durumu görünce korkuya kapıldılar ve çareyi Babürlülere teslim olmakta

⁹¹¹ H. K. Sherwani, *History of the Qutb Shah Dynasty*, (New Delhi: Munshiram Manoharlal Publisher, 1974), 434.

⁹¹² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 332-333.

⁹¹³ Elliot, *Shah Jahan*, 19.

⁹¹⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 329-330.

buldular.⁹¹⁵ Onlar, dişlerinin arasında bitki yaprağı sıkıştırmak suretiyle aman diledikleri mesajını verdiler. Daha sonra kalenin anahtarını teslim ederek canlarını kurtardılar. Bakır Han, kaleyi bu şekilde ele geçirdikten sonra burayı Mir Ali Ekber'e bıraktı. Ayrıca adamlarından Safi Kulu Beğ adlı mansıbdarını Kehirepare'de bıraktı ve geldiği yol üzerinden Odise yolunu tuttu.⁹¹⁶

Kısa bir süre sonra 1631 yılı ortalarında Kehirepare civarındaki Kutubşah zemindarları burayı ve Mansurgide'yi geri almak için hazırlıklar yapmaya başladılar. Bakır Han, zemindarlara engel olmak amacıyla harekete geçti. Kehirepare'de bir grup asker bırakarak ilerleyişini devam ettirdi. Üç günde 30 kuruh ilerledikten sonra ormanlık ve sulak bir alana geldi. Bu ormanlık alanda Babürlü askerleriyle Kutubşah zemindarlarının askerleri arasında mücadele vuku buldu. Zemindar askerlerinin bir kısmı tepelere ve çalılıklara kaçarak gizlendiler. Büyük bir bölümü ise Babürlüler tarafından tutsak edildi. Babürlü askerleri büyük miktarda ganimet elde ettiler. Bakır Han, kaçan zemindar askerlerinin peşine düşmeye karar verdi. Fakat çok geçmeden Babürlü himayesini kabul ettikleri haberini gönderdiler. Abdullah Kutubşah da Babürlü itaatini kabul ettiğini bildirdi ve Şah Cihan'a haraç gönderdi. Bakır Han, bu başarısından dolayı bir fil ve 10.000 hun (bu meblağ 40.000 rupiye tekabbül etmektedir)⁹¹⁷ ile ödüllendirildi.⁹¹⁸

Çok geçmeden zemindarlara ait 20.000 askerin kargaşa çıkarmak maksadıyla Kehirepare'den 12 kuruh mesafe uzaklıktaki Mehdipur civarında toplandığı haberleri geldi. Bakır Han, onları dağıtmak için tekrar harekete geçti. Birlikleriyke ormanlık alana yaklaşık 6-7 000 civarında zemindar askerinin ormanlık alanın dışında toplandıklarını öğrendi. Bu zemindar askerleri Babürlülerin saldırıya geçmesi üzerine karşılık vermeye cesaret edemediler ve hızla ormanlık alana çekildiler. Bakır Han, ertesi gün ordugahını korumak üzere bir askeri birlik bırakarak onların peşinden ilerledi. Zemindar askerleri iki tepe arasındaki bir geçitte bulunan hendeğin içine sığınmışlardı. Onlar kendilerine yaklaşan Bakır Han'ın askerlerine karşı direndiler, ancak Babürlü askerleri tarafından öldürüldüler.⁹¹⁹

⁹¹⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 330.

⁹¹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 49.

⁹¹⁷ Inayat Khan'ın verdiği bu bilgiden yola çıkarak 1 hunun 4 rupi değerinde olduğunu söyleyebiliriz.

⁹¹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 64-65.

⁹¹⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 361-362.

Şah Cihan, bu hadiseden sonra Vefa Han'ı Kutubşah topraklarına gönderdi. Şah Ali Beğ'i de ona eşlik etmesi için görevlendirildi. Seksen yaşında olan Vefa Han, yolculuk esnasında vefat etti. Şah Ali Beğ, Haydarabad'a yalnız gitti. Şehre yaklaşınca Fasihüddin Muhammed tarafından karşılandı ve 24 Kasım 1631 tarihinde Kutubşahlar sultanının huzuruna çıkarıldı. Elçi, Şah Cihan'ın göndermiş olduğu mektubu sultana verdi. Mektupta Kutubşahlar sultanından büyük miktarda haraç ve mücevher talep ediliyordu. Kutubşahlar sultanı ve emirler, bu talebin yerine getirilmesine razı değillerdi. Bir taraftan da Şah Cihan'ın ordusunun sevk etmesinden korkuyorlardı. Bu sırada Asaf Han kumandasındaki Babürlü ordusu Adilşahlar ile mücadele halinde idi. Abdullah Kutubşah, bu mücadelenin sonucuna odaklandı. Şah Cihan'ın tekrarlanan çağrılarına rağmen elçiyi çeşitli bahanelerle göndermedi. Babürlülerin Bicapur'da istedikleri sonucu alamadan geri döndüğünü öğrenince Şah Ali Beğ'in gitmesine müsaade etti.⁹²⁰

4.3.5. Nizamşahlar ve Adilşahlar ile Savaş (1631)

III. Burhan Nizamşah bir süre önce Melik Anber'in oğlu olan vekili ve başkumandanı Feth Han'ı tutsak etmişti. Başkumandanlık görevini güvenilir adamından olan Türk kökenli Mukarreb Han'a, vekillik görevini ise Hamid Han Habeşi'ye⁹²¹ vermişti. Ancak Mukarreb Han devlet işlerinde pek mahir olmadığı için Feth Han serbest bırakılarak eski görevine yeniden atandı. Mukarreb Han bu gelişmeler üzerine Nizamşahlardan ayrılarak Azam Han aracılığıyla Babürlü hükümdarına itaatini bildirdi ve kendisi için merhamet diledi. Azam Han, onun bu talebini Şah Cihan'a ilettil. Babürlü hükümdarı da onun af talebini kabul ettiğini bildirdiği bir fermanı Azam Han'a gönderdi.⁹²² Azam Han, Mukarreb Han'dan bazı güvenilir adamlarını göndermesini istedi. Mukarreb Han da Tunaci Duriye ile birlikte 12 adamını Azam Han'ın yanına gönderdi. Azam Han onları cana yakın bir tutum içerisinde karşıladı. O, bu şahıslar vasıtasıyla Şah Cihan'ın fermanını Mukarreb Han'a gönderdi. Mukarreb Han, Babürlü hükümdarının gönderdiği fermanı okuyunca çok mutlu oldu ve ilerleyen günlerde maiyetindeki bazı adamlarıyla Azam Han'ı ziyaret etmek için yola koyuldu. Azam Han, büyük oğlu Multafit Han ve bir grup adamını onu ordugaha getirmeleri için görevlendirdi. Mukarreb Han kısa bir süre sonra kendisini karşılayanlar ile birlikte Babürlü ordugahına yaklaştı. Bundan

⁹²⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 171-172.

⁹²¹ Muhammed Salih Kenbu bu şahıs için İhlas Han Habeşi ismini telaffuz etmektedir. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 367.

⁹²² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 67.

haberdar olan Azam Han onu sıcak bir şekilde karşıladı. Ayrıca ona değerli hediyeler taktim etti.⁹²³

Bu sırada Adilşahlar ordu kumandanı Randola, Azam Han'a haber göndererek Muhammed Adil Şah'ın kusurlarının affedilmesini istedi ve asla bir daha itaatten ayrılmayacağını bildirdi. Bunu garanti etmek için ilk önce haraç ile gönderilen, fakat daha sonra Bider'de tutuklanan elçi Şeyh Muiniddin'in serbest bırakılabileceğini bildirdi. Azam Han, Randola'nın bu talebini yanındaki devlet adamlarıyla istişare ettikten sonra Bider sınırlarında bulunan Behalki ve Çitkub'e doğru ilerledi. O, yağmurlar başlayıncaya kadar Bider sınırlarında kalıp, Muhammed Adil Şah'ın bu süreçte atacağı adımlara göre hareket etmeye karar verdi. Eğer verilen bu sözleri gerçeği yansıttığını görürse Muhammed Adil Şah'ın affedilmesi için Şah Cihan ile irtibat kuracağını, aksi takdirde onları cezalandıracağını bildirdi. Daha sonra Vencere civarına ilerleyen Azam Han, ordusunu dört ayrı birliğe ayırdı. Bahadır Han Ruhile'nin başında bulunduğu birliklere yiyecek ve yakacak bulmak için 1 kuruh mesafe uzağa dağılmalarını emretti. Bahadır Han Ruhile'nin yanında Şahbaz Han, Reşit Han Ensari ve Yusuf Han Taşkendi gibi güvenilir isimler de vardı.⁹²⁴

Bu sırada Babürlü ordusuna mensup Racputlardan oluşan bir grup asker 3 kuruh mesafe ilerdeki bir kasabaya saldırmıştı. Kasaba ahalisi onları def etmek için bir duvarın arkasına sığınarak karşılık verdi. Bu durumdan haberdar olan Bahadır Han Ruhile, maiyetindeki 1.000 süvariyle Racputlara yardım etmek için hızla ilerledi ve kısa sürede kasabaya vardı. Onun askerleri ve Racputlar hep birlikte burayı yağmaladılar. Babürlüler buradan büyük ganimet elde ettiler ve geri döndüler. Bahadır Han Ruhile, 400 civarında Babürlü askeriyle geride kaldı. Bu esnada Babürlü ordusuna 10 kuruh, bu kasabaya ise 3 kuruh mesafe uzaklıkta bulunan Nizamşah ve Adilşah askerlerinden oluşan bir grup süvari önceden kasabaya gönderilmişti. Bu süvariler kasabaya ilerleyince onlardan biri kasabaya yaklaşarak Babürlü maiyeti hakkında bilgi edindi. Akabinde de Nizamşah ve Adilşah kumandanlarına Racputların durumu hakkında bilgi verdi. Dekken müttetikleri Bahadır Han Ruhile'nin maiyetinin zayıf olduğunun farkına vardılar.⁹²⁵

⁹²³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 366.

⁹²⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 366-367.

⁹²⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 368.

Bahadır Han Ruhile, maiyetindeki askerlerin az olmasına rağmen Dekken müttefikleri üzerine ilerledi. Bu sırada Adilşah kumandanı Randola ile Nizamşah kumandanlarından Serfiraz Han ve Behlül 5000-6000 civarındaki orduyla hızla ilerlediler. Dekken müttefikleri, kısa süre içerisinde Bahadır Han Ruhile ve maiyetiyle karşı karşıya geldiler. Babürlüler atlarından inerek kılıç ve kalkanlarıyla Dekken birliklerine karşı mücadeleye giriştiler. Bu mücadeleler esnasında Şahbaz Han ve oğlu öldürüldüler. Bahadır Han Ruhile ve Yusuf Muhammed Han ise ağır yaralı halde Dekken kuvvetlerinin eline düştüler. Ayrıca yaralı bir şekilde Dekken müttefiklerinin eline düşen Reşit Han kaçmayı başarmış, kardeşi ve akrabaları ise öldürülmüşlerdi. Yaşanan bu hadiselerden haberdar olan Azam Han, birlikleriyle buraya doğru hızla ilerledi. Nizamşahlar ve Adilşahlara ait birlikler, Azam Han'ın kendilerine doğru yaklaştığından haberdar olunca hızla uzaklaştılar. Tutsak ettikleri Bahadır Han Ruhile ve Yusuf Han'ı da yanlarında götürdüler.⁹²⁶

Azam Han, onları bir müddet takip ettikten sonra geri ordugaha döndü. Ertesi gün Dekken müttefikleri ile karşılaşabileceğini düşünerek Çitkube ve Bahaleki pergenelerine doğru ilerledi. O, Dekken müttefikleriyle karşılaşmasa da buraları yağma etmeyi planlıyordu. Ancak Adilşahların Nizamşahlara vermiş olduğu birkaç Bider pergenesi Melik Anber'in vefatından sonra her iki tarafın orduları tarafından defalarca tahrip edilmişti. Dolayısıyla burada yiyecek birşeyler bulmak imkansızdı. Buna ilaveten yağmur mevsimi de gittikçe yaklaşmaktaydı. Azam Han burada daha fazla durmadan geri döndü. Nizamşah ve Adilşah birlikleri ilerleyiş yolunda birbirlerini destekliyorlardı. Azam Han ise yağmur mevsimi boyunca Kandahar'da uygun bir mıntıka bulabilmek için acele ediyordu. Azam Han Dekken müttefiklerinin daha önceden erzak stokladıkları Kelvire istikametine doğru yöneldi. Bu sırada Dekken müttefikleri de Babürlülerin önünden bu kasabaya ilerliyorlardı.⁹²⁷

Azam Han komutasındaki Babürlü birlikleri Kelvire'ye giren Dekken müttefiklerini buradan püskürttükten sonra bir gün beklediler. Birlikler, Kandahar'a ulaşınca kadar yetecek miktarda ihtiyaç malzemesi ele geçirdikten sonra burayı ateşe verdiler. Babürlü birlikleri daha sonra Varnal yoluyla Racuri'ye ilerlediler. Bu sırada Dekken birlikleri ise Racuri'deki bir tepenin diğer tarafındalardı. Azam Han, ertesi gün öncü birliklere ordugah ile birlikte 3 kuruh ileride bulunan bir akar suyun kenarına ilerlemelerini

⁹²⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 69.

⁹²⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 381-382.

emretti. Kendisi ise geride kalan birliklerle beraber öncü birlikleri arkadan takip etmeye karar verdi. Öncü birliklerin çoğusu ilerledi. Azam Han 5.000 kılıklı adamıyla arkada kaldı. Yaklaşık 14.000 civarında süvari birliğinden oluşan Dekken birlikleri toplu halde Azam Han'ın kontrolündeki birlikler üzerine ilerlemeye başladılar. Azam Han'ın maiyeti harekete geçerek onları geri püskürttüler. Daha sonra kaçan Dekken birliklerini takip ettiler ve bu birlikler içerisinde bulunan yaklaşık 200 Karnatik piyadesini öldürdüler.⁹²⁸

Azam Han'ın birlikleri yaklaşık 2.000 ateşli silah ve bu silahları taşıyan sığırlarları ele geçirdikten sonra Kandahar istikametinde ilerlemeye devam ettiler. Dekken müttelikleri Babürlülerin 7 kuruh gerisinde kaldılar. Tekrar saldırıya cesaret edemediler ve Bider'e doğru ilerlediler. Bu sırada Babürlü ordusunun tamamı Kandahar'a erişti. Babürlüler burada gıda ve ihtiyaç malzemesi bulamayınca Nander şehrine doğru yöneldiler. Buradaki nehrin su seviyesi yüksek, akışı ise hızlı idi. Onlar sal kullanarak nehri geçtiler. Bu yüzden nehri karşı tarafına geçmeleri on gün sürdü. Sedhir mintkası tahıl yetiştiriciliğine elverişli topraklara sahipti. Azam Han, yağmur sezonu boyunca tahıl yetiştirmeye karar verdi ve Nander'den bu istikamete doğru ilerledi. Azam Han, Sedhir'e vardıktan kısa bir süre sonra 1631 yılı Ağustos'unda Şah Cihan'ın talimatı üzerine geri döndü. O, ortaya koyduğu başarılarından dolayı çeşitli hediyelerle ödüllendirildi. Mukarreb Han da Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Onun rütbesi yükseltildi ve 40.000 rupi para bahşedildi.⁹²⁹

Bu sırada Melik Anber'in oğlu Feth Han, III. Burhan Nizam Şah'ı tutsak ettikten bir süre sonra Asaf Han'a bir mektup göndererek sadakatini bildirdi. Feth Han bu mektubunda III. Burhan Nizamşah'ı Babürlülere olan düşmanlığından dolayı hapsettiğini ve Babürlü idaresinden gelecek talimatı beklediği haberini yolladı. Şah Cihan, ona eğer Babürlülere itaat etmek konusunda samimiyse Nizamşahlar sultanını ortadan kaldırması talimatında bulundu. Feth Han, aldığı talimat üzere III. Burhan Nizamşah'ı öldürttü ve onun on yaşındaki oğlu Hüseyin Nizamşah'ı tahta çıkardı. Ayrıca Nizamşahların önemli adamlarının hepsini öldürttü.⁹³⁰ Akabinde de güvenilir bir adamı vasıtasıyla kendisine verilen emri yerine getirdiği haberini gönderdi. Şah Cihan, Feth Han'a bir ferman göndererek III. Burhan Nizam Şah'la oğlunun bütün

⁹²⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 382-383.

⁹²⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 70-71.

⁹³⁰ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 402.

mücevherlerinin ve değerli eşyalarının kendisine gönderilmesi halinde onun bütün taleplerinin yerine getirilebileceğini bildirdi. Son olarak hayvan yemi kıtlığı nedeniyle ölme riski olan Devletabad şehrinin duvarları içerisinde kalan bütün fillerin de Babürlü topraklarına gönderilmesini istedi.⁹³¹

4.3.6. Adilşahlar Üzerine Saldırı (1632)

Babürlü birlikleri Deharver Kalesi'ni Nizamşahlardan aldıktan sonra Adilşahlar Sultanlığı bu kaleyi Şah Cihan'ın daha önceden kendilerine devredeceğine söz verdiği hususunda beyanda bulundular. Ancak Babürlüler Nizamşahlarla olan mücadelelerde Adilşahların katkı sağlamaması nedeniyle bu kaleyi onlara vermediler. Babürlüler, devam edecek olan mücadelelerde Nizamşahlara karşı kendilerine destek verilmesi halinde bu kalenin onlara verilebileceği bildirdiler. Fakat Nizamşahlar, Şolapur Kalesi'ni Adilşahlara vererek Babürlülere karşı onları kendi yanlarına almayı başardılar. Azam Han, bu iki sultanlığın birlikleriyle giriştiği mücadeleden sonra Burhanpur'da bulunan Şah Cihan'ın yanına döndü, bütün bu gelişmeler hakkında onu bilgilendirdi. Şah Cihan, Yeminüddeve Asaf Han'ı Bicapur vilayetini tahrip etmek ve Adilşahları cezalandırmak amacıyla bir orduyla sevk etti. Asaf Han'ın komutasındaki bu orduda bazı önemli serdarlar da görev aldılar. Azam Han, Raca Gec Singe, Seyyid Han Cihan, Şayeste Han, Han-ı Zaman, Raca Ci Singe, Mutemed Han, Serdar Han, Allaverdi Han, Raca Bahar Singe, Mir Abdulhadi ve Asalet Han bunlardan bazılarıydı. Ayrıca bazı Babürlü mansıbdarları da bu sefere iştirak ettiler. Dekken bölgesinden Yakut Han, Hüdavend Han, Udaciram, Kehiluci Behunsile ve Bahadır Ci'ye de Adilşahlar üzerine yapılacak olan bu sefere destek vermeleri talimatı gönderildi.⁹³²

Asaf Han, vekil mührünü Şah Cihan'a teslim ettikten sonra 13 Aralık 1631 tarihinde harekete geçti. Babürlü hükümdarı da bu mührü Prensese Cihanara Begüm'ün sorumluluğuna bıraktı.⁹³³ Asaf Han, Şah Cihan'ın huzurundan ayrıldıktan sonra himayesindeki orduyla ilk önce Balapur civarına erişti. Bu esnada Hacı Ebul Hasan ve Cechar Singe Bundela yardımcı birlikleriyle orduya dahil oldular. Babürlü ordusu, iki gün burada bekledi. Asaf Han daha sonra ordunun hareket kabiliyetini zorlaştıran ağırlıkları Balapur'a bırakarak Kandahar'a yöneldi. Bir süre önce ele geçirilen Kandahar Kalesi'nde bazı incelemeler yaptı. Rumi Han'ı buranın kumandanlığına atadı

⁹³¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 73.

⁹³² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 382-383.

⁹³³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 74.

ve tekrar harekete geçti. Babürlü ordusu Adilşahlara ait Behalki Kalesi'ne doğru bir süre ilerledi. Azam Han, bazı adamlarını kalenin durumu hakkında bilgi toplamaları için sevk etti. Bir süre sonra kale garnizonunun Babürlü birliklerine karşı burayı korumak için hazırlık içerisinde oldukları haberi geldi.⁹³⁴

Asaf Han akabinde Yakut Han'ı, çok sayıda Dekkenliyi ve Nasiri Han'ı bütün öncü birliklerle önden kaleye sevk etti. Babürlü ordusunun bahşısı Asalet Han'ı da bir miktar mansıbdar ile onlara destek olması için gönderdi. Babürlü askerlerinin tamamı Behalki Kalesi'ne varınca buranın karşısında siperler kazmaya başladılar. Asaf Han kalenin fethi için sistematik bir mücadelenin bıktırıcı olabileceği düşündü ve bazı askerlerine merdivenle kaleye tırmanmaları talimatını verdi. Kale garnizonu onların bu düşüncesinden haberdar oldu. Gece olunca buradaki askerler siper kazılmayan taraftan kaçtılar. Babürlü birlikleri herhangi bir engelle karşılaşmaksızın duvarlardan kale içerisine indiler. Kaleyi yağma eden Babürlü askerleri büyük miktarda ganimet elde ettiler.⁹³⁵

Şah Cihan, Asaf Han'a Behalki Kalesi'ni bir süre önce Babürlü otoitesini tanıyan Feth Han'ın adamlarının kontrolüne bırakması talimatını yolladı. Asaf Han da bu kaleyi Feth Han'ın Udgir Kalesi'nde bulunan adamlarına teslim etti. Hükümdar, ayrıca Adilşahlara ait ele geçirilen toprakların da Nizamşahlara bırakılmasını emretmişti. Babürlü birlikleri, Behalki Kalesi'ni Nizamşahlara bıraktıktan sonra Adilşahlara ait olan Kemalpur kasabasına doğru harekete geçtiler. Babürlü ordusunun ilerleyişi esnasında Adilşahların göndermiş olduğu Rızkullah adındaki elçi Asaf Han'ın yanına geldi. Elçi, Muhammed Adil Şah'ın pişmanlıklarını ifade ettiği, barış yapmayı ve haraç ödemeyi teklif ettiği bir mektubunun yanısıra onun Şah Cihan'a gönderdiği armağanlar getirmişti. Asaf Han, bu elçiye çok fazla itibar etmedi. Bu yüzden onun Babürlü hükümdarı ile görüşme isteğini kabul etmeyerek geri gönderdi.⁹³⁶

Asaf Han, Babürlü ordusuyla birlikte Gülberge şehrine bağlı Sultanpur kasabasına vardı. Bu kasabanın idarecileri, ileri gelenleri, zenginleri, eşyaları ve hayvanlarıyla birlikte hendeklere ve kale etrafındaki sığınaklara saklandılar. Onlar, kalenin burçlarını barutla doldurdular. Ayrıca bir grup asker kalenin duvarlarını güçlendirdi ve savaş için beklemeye başladı. Ertesi gün Asaf Han'ın talimatıyla Azam Han, Abdullah Han, Han-ı

⁹³⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 387-388.

⁹³⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 412.

⁹³⁶ Hafı Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 463.

Zaman, Raca Ci Singe, Allahverdi Han, Zafer Han ve Mutemed Han, kaleye doğru yöneldiler. Kaledeki garnizon birlikleri Babürlülere karşı top ve tüfek kullanmak suretiyle saldırıya geçtiler. Babürlü birlikleri, ateşli silahlara rağmen hızla kalenin dibine ilerlediler. Büyük hasara yol açıp, birçok esir aldıktan sonra buldukları her şeyi yağmaladılar. Asaf Han, ordusunun zaiyat verebileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak bu kalenin fethini başka bir zamana bıraktı. Akabinde de maiyetiyle birlikte Bicapur'a doğru ilerleyişini devam ettirdi.⁹³⁷

Asaf Han, Bicapur civarına varınca ilk önce Nurespur ile Şahpur arasındaki Behimre Nehri kenarında durdu ve burada ordugahını konuşlandırdı. Daha sonra Bicapur Kalesi'ni kuşatarak burada mücadele için siperler kazdırdı. Adilşah askerleri hendek ile kale arasında, burçların altında konuşlanmışlardı. Çok geçmeden iki taraf arasında şiddetli bir mücadele baş gösterdi. Babürlü birlikleri, ateşli silahlarla Adilşah askerlerini geri püskürttüler ve onları kale duvarlarına kadar takip ettiler.⁹³⁸ Babürlü birlikleri burada kaldıkları süre zarfında Adilşah askerleri ile zaman zaman şiddetli mücadeleler meydana geldi. Bu mücadelelerde Bicapur ileri gelenlerinden Randola'nın amcasının oğlu İskender Ali ile birlikte bazı askerler öldüler. Asaf Han bir taraftan da uzak mesafelerden yakacak ve hayvan yemi toplamak için görevlendirilen adamları korumak amacıyla bir askeri birlik sevk etti. Bu sırada Nizamşah kumandanlarından Serfiraz Han, Babürlülere itaatini bildirdi.⁹³⁹

Kuşatma boyunca Muhammed Adil Şah'ın adamlarından Molla Muhammed Lari'nin damadı Mustafa Han düzenli olarak Asaf Han ile haberleşerek Babürlü birliklerinin içeriye girmesini sağlayacağını bildirdi. Ayrıca Muhammed Rıza adlı oğlu vasıtasıyla kale kapılarının onlara açılacağını garanti etti.⁹⁴⁰ Fakat Mustafa Han, bu hususta herhangi bir adım atmadı. Asaf Han, Mustafa Han'ın zaman kazanmak için kendilerini oyaladığını öğrendi. Mustafa Han daha sonra da Havas Han'ın sırdaşı olan Şeyh Debir'i Babürlü tarafına göndererek kalenin teslim edileceği mesajını verdi. Asaf Han, Mustafa Han'ın vaatlerinden bir sonuç çıkmayacağı düşüncesiyle kaleyi kuşatmayı devam ettirmeye karar verdi. Kale içerisinde bulunanlar bundan haberdar olunca Mustafa Han ve Randola'nın amcası Hayriyyet Han Habeşi, Asaf Han'ın yanına gelerek anlaşma teklifinde bulundular. Bicapur'un bu iki önemli adamı anlaşma talebiyle geldiklerinde

⁹³⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 389.

⁹³⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 414.

⁹³⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 391.

⁹⁴⁰ Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 464.

Nasiri Han onları sıcak bir şekilde karşıladı ve Asaf Han'ın yanına getirdi. Asaf Han, ordu mensubu üst düzey komutanlar ile onların bu isteğini istişare etti ve iki taraf arasında anlaşma sağlandı.⁹⁴¹

Anlaşma gereğince Muhammed Adil Şah'ın Babürlülere haraç olarak pahalı mücevherler, değerli taşlar, filler ve 40 lek rupi ödemesi, ayrıca onun bir daha Babürlü itaatten ayrılmaması kararlaştırıldı. Anlaşma sağlandıktan sonra Adilşahların elinde tutsak olan Bahadır Han ve Yusuf Muhammed Han geri iade edildi. Bu iki kumandanı getiren Adilşah görevlileri ayrılırken Asaf Han'ın güvenilir adamlarından Şeyh Abdurrahim Hayrabadi'yi antlaşmayı Muhammed Adil Şah'a mühürletmesi için kendileriyle birlikte götürdüler. Adilşahlar, Hayrabadi'yi Bicapur'da iki gün misafir ettikten sonra onu geri gönderdiler ve antlaşmayı daha sonra kendi adamlarıyla ileteceklerini bildirdiler. Ertesi gün iki kişiyi Asaf Han'ın yanına gönderip bazı taleplerde bulundular. Asaf Han onların taleplerini kabul etti. Mustafa Han'ın adamlarından olan bu şahıslardan biri, ayrılırken Mustafa Han'ın yazmış olduğu bir mektubu gizlice Asaf Han'a verdi. Mektupta Havas Han'ın Babürlü ordusunun yiyecek malzemelerinin sınırlı olduğundan ve Babürlülerin birkaç günden fazla kalamayacağından haberdar olduğunu bildiriyordu. Ayrıca onun bütün bunlardan haberdar olduğu için antlaşmayı mühürlemeyerek zaman kazandığını dile getiriyordu.⁹⁴²

Babürlüler Bicapur'u kuşattıkları yirmi gün boyunca hiçbir yerden gıda maddesi elde edilemediler. Çünkü Adilşahlar onların gelişinden kısa bir süre önce şehrin etrafındaki bütün mamur köyleri harap etmiş, buradaki tahılı uzak bölgelere aktarmışlardı. Babürlü birliklerinin yanlarında getirdikleri ihtiyaç maddeleri hızla tükendiğinden askerler neredeyse açlık sınırına gelmişlerdi. Ordu komutanları bu şartlar altında Adilşahların ekili alanlarına doğru ilerlemeyi uygun buldular. Bu şekilde ordu yeniden kuvvet kazanacak ve Adilşahların yerleşim alanları tahrip edilmiş olacaktı. Bu maksatla Babürlü ordusu Adil Şah'ın zengin şehirlerinden Merç'e ilerledi. Babürlü askerleri karşısına çıkan yiyecekleri yağmaladılar.⁹⁴³ Bu şekilde Adilşahların mamur bölgelerini yağmalayarak ihtiyaçlarını gidermiş oldular. Babürlü askerleri, zaman zaman ahaliyi öldürüp kadınları esir etmekten de geri durmadılar. Bu saldırılar sebebiyle Bicapur bölgesindeki ekili arazilerin neredeyse tamamı zarar gördü. Babürlüler burada daha

⁹⁴¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 391-392.

⁹⁴² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 79.

⁹⁴³ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 416.

fazla kalamayacaklarını anladılar ve Şolapur'dan ilerleyerek Babürlü sınırlarına girdiler.⁹⁴⁴

Babürlü ordusu Han-ı Cihan ve onunla birlikte hareket eden Afganların isyanını neticesinde Burhanpur'a yönelmiş, bu isyanı şiddetli bir şekilde bastırmıştı. Ayrıca Han-ı Cihan'ın kendi topraklarında barınmasına imkan sağlayan ve onun isyanına destek olan Nizamşahlar sultanı, bu yaptığının bedelini canını ve tahtını kaybederek ödemişti. Adilşahlar Sultanlığı ise Babürlü-Nizamşahlar mücadelelerinde Nizamşahlarla ittifak kurmaları nedeniyle Babürlüler tarafından işgal edildiler.⁹⁴⁵ Bu hadiselerden sonra Feth Han, Vezir Han'ı anlaşma gereği göndermesi gereken mücevherlerin ve fillerin sevkinin geciktiğini bildirmesi için Burhanpur'da bulunan Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi. Bir süre sonra da Ebul Feth adlı elçisi vasıtasıyla Babürlü hükümdarına bir mektup gönderdi. Feth Han bu mektubunda mücevherleri ve filleri büyük oğlu Abdurresul'ün sorumluluğunda göndermiş olduğu bilgisini veriyordu.⁹⁴⁶ Şah Cihan, Feth Han'ın göndermiş olduğu ikinci mektubunu okuduktan sonra Vezir Han Babürlü topraklarından ayrıldı. Kısa bir süre sonra Abdurresul Şah Cihan'ın huzuruna gelerek Feth Han'ın göndermiş olduğu 30 fil, 9 at ve pahalı mücevherlerden oluşan peşkeşi Babürlü hükümdarına sundu.⁹⁴⁷

Şah Cihan, bir süre sonra Ercümend Banu Begüm'ün vefat haberini aldı.⁹⁴⁸ Babürlü hükümdarı bu haberdan sonra Agra'ya gitmeye karar verdi ve 1632 yılının bahar ayında Burhanpur'dan harekete geçti. Bu esnada hala Burhanpur'da bulunan Feth Han'ın oğlu Abdurresul'a da geri dönmesi için müsaade etti. Babürlü hükümdarı Azam Han'ın yönetiminden memnun olmadığı için Dekken valiliğini Yeminüddeve Asaf Han'a verdiğini bildirdi. Asaf Han, Babürlü hükümdarının yanında olmak istediği gerekçesiyle bunu kabul etmedi. Şah Cihan da bunun üzerine Dekken ve Handis'in idaresini Mehabet Han'a vermeyi uygun buldu. Akabinde bu kararını ona bir ferman ile bildirdi. Fermanda ayrıca Delhi'den hızla huzuruna gelmesi, ardından da yeni görev yerine gitmesi

⁹⁴⁴ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 466-467.

⁹⁴⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 82.

⁹⁴⁶ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 464-467.

⁹⁴⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 394.

⁹⁴⁸ Ercümend Banu Begüm, Şah Cihan Burhanpur'da bulunduğu sırada 14. çocuğu Cevher Ara'yı doğururken vefat etti. Şah Cihan, eşinin vefat haberini alınca çok üzüldü ve onun için Agra'da bir türbe yaptırmaya karar verdi. Bu türbenin inşası için Türk-İslam coğrafyasından ve Avrupa'dan mimarlar getirildi. Şah Cihan, Osmanlı mimarı Üstad Mehmed İsa Efedi'nin başında bulunduğu heyet tarafından hazırlanan türbe planını beğendi ve binaya aksettirilmesi talimatını verdi. Tac Mahal olarak bilinen bu türbe, 20.000 işçi tarafından yirmi senede atamamlamıştır. Bkz. A. Engin Beksaç, "Tac Mahal", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010) 39: 337-338.

talimatında bulundu. Şah Cihan Asaf Han'a da bir ferman yollayarak Han-ı Zaman'ı babasının naibi olarak Dekken idaresinde görevlendirmesini ve Mehabet Han'dan önce huzura gelmesini istedi. Nasiri Han'ı ise Malva valiliğine atayan Şah Cihan bir süre sonra Agra'ya vardı. Asaf Han da kısa bir süre sonra Dekken'den oğulları ve maiteyiyle beraber Babürlü hükümdarının huzura geldi.⁹⁴⁹

4.4. Nizamşahlar ile Adilşahlara Ait Bazı Kalelerin Ele Geçirilmesi ve Kuşatılması (1632-1636)

4.4.1. Kalne Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1632)

Kalne Kalesi komutanı Mahmut Han, bir süre önce III. Burhan Nizamşah'ı öldürerek devlet otoritesini ele geçiren Melik Anber'in oğlu Feth Han'ın bazı hatalarından dolayı Nizamşah yönetimini tanımadı. Ayrıca himayesindeki kaleyi Sahu Ci Behunsile'ye vermek istiyordu. Sahu, bir süre önce Nasik, Trimbek, Sangamnir ve Cenir topraklarını ile Kuken mıntıkasını Babürlüler adına yönetmektetydi. Fakat daha sonra bu topraklarda kendi egemenliğini ilan etmişti.⁹⁵⁰ Babası Mehabet Han'ın yerine Dekken valiliğini yürüten Han-ı Zaman, Mahmut Han'ın niyetini duyunca Kalne Kalesi'nin yakınlarındaki Laleng Kalesi'nin komutanı Mir Kasım'a mektup yazarak onunla irtibata geçmesini, Şah Cihan adına teveccühte bulunmasını, kaleyi Sahu Ci Behunsile'ye vermekten alıkoymasını istedi.⁹⁵¹ Mir Kasım, aldığı bu talimat doğrultusunda Mahmut Han'la görüşmek için Kalne Kalesi'ne gitti. Mahmut Han'la yaptığı uzun görüşmeler neticesinde onu bu fikrinden vazgeçirdi. Daha sonra da Han-ı Zaman'a haber göndererek onu ikna ettiğini bildirdi. Han-ı Zaman, bu haberden sonra Mahmut Han'a güvendiği bir adamıyla çeşitli vaatlerde bulunduğu bir uzlaşma metni gönderdi. Mahmut Han, uzlaşma metninin içeriğini görünce kaleyi teslim etmek için davet ettiği Sahu'nun adamını geri gönderdi. Oğulları Mansur ve Muzaffer'i vekili Ebu-l Fazl, Acem ve Mir Kasım'ın oğlu Masum ile Han-ı Zamanın huzuruna gönderdi. Ayrıca kaleyi boşaltarak Şah Cihan'ın fermanını bekledi.⁹⁵²

Han-ı Zaman, bu gençlere tavsiyelerde bulunarak onlara mansıblar tevdi etti. Bununla birlikte onlara atlar, hilatlar, filler ve hazineden paralar verdi. Onların varışından önce Şah Cihan, Mahmut Han'a Cafer Beğ Beluç vasıtasıyla bir ferman, mücevher işlemeli

⁹⁴⁹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 467-468.

⁹⁵⁰ Elliot-Dowson, *The History of India*, 35.

⁹⁵¹ Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States*, 229.

⁹⁵² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 442-443.

bir hançer, bir at ve hilat göndermişti. Han-ı Zaman da güvenilir bazı adamlarını Cafer Beğ Beluç'a rehberlik etmeleri için görevlendirdi. Han-ı Zaman'ın bu adamları Cafer Beğ Beluç'a eşlik ederek kaleye doğru gittiler. Cafer Beğ Beluç'un taşıdığı fermenda Mahmut Han'a hızlı bir şekilde Burhanpur'a gitmesi emrediliyordu. Han-ı Zaman ayrıca kaledeki birliklerin geçimini sağlamak için bir miktar para göndermişti. Mahmut Han, Cafer Beğ Beluç'un Kalne'ye yaklaşması üzerine kaleden çıkarak onu karşıladı. O, kendisine gönderilen ferman ve hediyeleri aldıktan sonra kaleyi ve buraya bağlı sekiz pergeneyi Cafer Beğ'e teslim etti. Mahmut Han birkaç gün içinde Burhanpur'a gitti. Ona uygun bir mansıb ve 50.000 rupi armağan edildi.⁹⁵³

4.4.2. Devletabad Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1633)

Eski devirlerde Devagiri olarak adlandırılan Devletabad Kalesi, Ortaçağ askeri mimarisinin önemli eserlerindendir. Ayrıca Dekken bölgesinin en önemli kalelerinden biridir.⁹⁵⁴ Oldukça sağlam ve güvenilir olan bu kale, sekiz hisardan ibarettir. Bu hisarların dördü bir dağın üzerine, diğer dördü ise dağın eteğine inşa edilmiştir. Dağın üstündeki hisarlar yan yana, dağın eteğindeki hisarlar ise daire şeklinde sıralanmışlardır. Birinci hisarın ismi Anberkut'tur ve adını kurucu Anber Habeşi'den almıştır. İkinci hisarın adı Mehakut, üçüncü hisarın adı ise Kalakut'dur. Geriye kalan hisarların hepsinin bir ismi vardır. Bu dağın etafı 5.000 zirâ⁹⁵⁵ (arşın), yüksekliği ise 140 zirâdır. Dağın etrafında genişliği 40 zirâ ve derinliği 30 zirâ olan bir hendek vardır. Dağın eteğinden zirvesine doğru ilerleyen karanlık, dar ve sarmal bir yol mevcuttur. Kalenin en yüksek yerine bu yol ile çıkılmaktadır. Kale genellikle aşağı taraftan demirden kapıyla kapalıdır. Bu kalenin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir.

⁹⁵³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 88; Bu hadiseden sonra Nasiri Han'ın idaresindeki Malva'ya bağlı Kehata Keheri bölgesinde bulunan Bahil kabilesinin lideri Bahagirt, güçlü bir kale ve çok sayıda askerinin varlığına güvenerek Malva valisinin otoritesini tanımadı. Ardından da onun öncülüğünde bir isyan baş gösterdi. Nasiri Han, bu gelişme üzerine isyancılar üzerine ordu gönderdi. Bahagirt, bundan haberdar olunca korkuya kapıldı ve Konur zemindarı Şengram aracılığıyla Nasiri Han'a haraç göndermeyi taahhüt etti. Ayrıca hakimiyetinde bulunan kaleyi Nasiri Han'a teslim etmeyi kabul etti. Nasiri Han, adamları vasıtasıyla kaleyi Babürlü hakimiyetine aldı. O, Gayrimüslimlerin oturduğu bu bölgede İslam'ı hakim kıldı ve bütün tapınakları yıktırdı. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 430-431.

⁹⁵⁴ M. S. Mate, "Daulatabad-An Archaeological Interpretation", *Bulletin of the Deccan College Research Institute*, 47/48 (1988-89), 207.

⁹⁵⁵ Türkçede arşın, arçın, arjın ve alçin şeklinde yer alan kelime Pehlevicede arşenden (yeni Farsça âreş, reş) gelmektedir. Dirsekle orta parmak ucu arasında kısmi ifade eder; Arapçası ise zirâ'dır. Arşın kelimesi Türkçeden Rusçaya ve Balkan dillerine geçmiştir. Arşın veya zirâ isim ve uzunlukları, zaman ve mekana göre farklılık arz etmektedir. Ölçülen nesnelerin cinsine göre de değişiklik göstermekte, dolayısıyla uzunlukların tesbiti hususunda zorluklarla karşılaşılacaktır. Babürlüler devrinde Hindistan'da 1 zirâ-i padişahi, 40 engüş (parmak)=83,3 cm'dir. Bkz. Mehmet Erkal, "Arşın", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991) 3: 411-412.

Hintlilere göre bu kale, binlerce yıl önce devler tarafından inşa edilmiştir.⁹⁵⁶ Tarihi süreçte Hindu Yadava Krallığı'nın (850-1334), Delhi Sultanlığı'nın (1206-1413), Behmeni Devleti'nin (1347-1527) himayesinde bulunan bu kale, son olarak Nizamşahlar Sultanlığı'nın (1490-1633) kontroline geçmişti.⁹⁵⁷

Feth Han, bir süre önce büyük oğlu Abdurresul'u Babürlü sarayına göndererek III. Burhan Nizamşah'ın katledilmesi vesilesiyle Şah Cihan'ın gözüne girmeye çalıştı. Şah Cihan, onun taleplerini kabul etti. Bir süre önce Nizamşahlar Sultanlığı himayesinde olan, ancak sonradan Babürlü sınırlarına dahil edilerek Sahu Ci Behunsile'nin idaresine bırakılan toprakları iade etti. Bunun üzerine Sahu Ci Behunsile, Devletabad Kalesi'ni almak ve Feth Han'ın ordusunu mağlup etmek için Muhammed Adil Şah'ı birlikte hareket etmeye ikna etti. Adilşahlar sultanı, bazı devlet adamlarını bir orduyla Devletabad Kalesi'nin ele geçirilmesinde Sahu'ya destek olmaları için sevk etti.⁹⁵⁸ Feth Han, Nizamşah emirlerine karşı güven beslemediği için Han-ı Hanan Mehabet Han'a mektup yazarak Sahu'nun Bicapur ordusunun liderliğinde Devletabad Kalesi'ne saldırmak için ilerlediğini ve kendisinin sadece Babürlü birliklerine güvenebileceğini ifade etti. Feth Han, Mehabet Han'ın hızlı bir şekilde yardıma gelmemesi durumunda kalenin düşebileceğini belirtti. Mektubunda ayrıca kaleyi Mehabet Han'a teslim etmek istediğini söylüyordu.⁹⁵⁹ Mehabet Han, 22 Aralık 1632 tarihinde oğlu Han-ı Zaman'ı öncü birliklerle yardıma gönderdi, kendisi ise ana birliklerle arkadan harekete geçti.⁹⁶⁰

Han-ı Zaman, Pehulmeri boğazından geçtiği sırada yüksek bir mevkiye konuşlanmış olan Sahu, ve Randola komutasındaki 8.000 civarında süvari Babürlü birliklerine karşı saldırıya geçti. Han-ı Zaman'ın kardeşleri Delir Himmet ve Luhrasp bazı birliklerle önden saldırıya geçtiler. İlk aşamada başa baş devam eden mücadele ilerleyen süreçte Babürlülerin üstünlük kurmasıyla sonuçlandı. Sahu'nun ve Muhammed Adil Şah'ın birlikleri geri çekilerek Kehriki Gölü'ne doğru kaçtılar. Babürlüler bu birlikleri takip ederek çok sayıda askeri öldürdüler.⁹⁶¹ Adilşahlar sultanı, bu hezimetten haberdar olunca Feth Han ile uzlaşma yolunu tercih etti. O, Feth Han'a bir mektup göndererek Şah Cihan'ın amacının Devletabad Kalesi'ni aldıktan sonra sırasıyla Nizamşah ve

⁹⁵⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 468-469.

⁹⁵⁷ K. A. Nizami, "Devletâbâd", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9: 242.

⁹⁵⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 497.

⁹⁵⁹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 476.

⁹⁶⁰ Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States*, 230-231.

⁹⁶¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 471.

Adilşah Hanedanları'nı ortadan kaldırmak olduğunu ifade etti. Devletabad Kalesi'nin Feth Han'da kalmasını, buranın ihtiyaçları için 3 lek hun⁹⁶² vermeyi ve bol miktarda yiyecek göndermeyi teklif etti. Ayrıca, Babürlüleri devre dışı bırakarak kalenin hakimiyetinin Feth Han'da kalması için işbirliği yapmaya hazır olduğunu bildirdi.⁹⁶³

Feth Han, Muhammed Adil Şah'ın bu teklifini olumlu karşılayarak onunla ittifak yapmayı kabul etti. Babürlülerin kaleyi kuşatacağı düşüncesiyle ona savunma hazırlıklarına başlamasını bildirdi. Mehabet Han, Adilşahlar ile Nizamşahlar arasında ittifak kurulduğu haberini aldığı anda Zafernagar'daydı. Bu haberden sonra oğlu Han-ı Zaman'a mektup yazarak Devletabad Kalesi'ni Feth Han'ın elinden almasını ve onunla ittifak kuran Adilşahları cezalandırmasını istedi. Buna ilaveten Devletabad Kalesi'nde bulunan birliklere erzak temin etmek için Nizampur'a gelen Randola ve Sahu'yu buradan geri püskürtmesini, kalenin giriş ve çıkışlarını kapatıp erzak naklini engellenmesini emretti. Mehabet Han, bu şekilde kaledekilerin af dileyebileceğini bildirdi. Kaledekilerin aman dilemesi durumunda onların bağışlanmasını, aksi takdirde hepsinin öldürülmesi talimatında bulundu. Han-ı Zaman, aldığı bu mektuptan sonra Nizampur'a geldi ve Dekken birliklerini buradan püskürttü.⁹⁶⁴

Feth Han, Han-ı Zaman'ın Babürlü birlikleriyle geldiğini duyunca Randola'nın amcası Hayriyyet Han'a yaklaşık 600 süvariden oluşan birlikle kaleye gelmesi talimatını yolladı. Daha sonra da kalenin burçlarını güçlendirerek Babürlü kuşatmasına karşı hazırlıklar yaptı. Han-ı Zaman vakit kaybetmeden Devledabad Kalesi'ni kuşattı, bir taraftan da siperler kazdırdı. Mehabet Han da bu sırada Zafernagar'dan Devletabad'a gelerek kale kuşatmasını hızlandırdı. O, Cigrac'ı Feth Han'ın evinin bulunduğu Benakçehri kapısında, Han-ı Zaman'ı Nizampur kapısında, Nasiri Han'ı da Peten kapısında görevlendirdi. Daha sonra da Nizampur Kalesi'ne bitişik olan III. Hüseyin Nizamşah'ın evinde yerleşti. Yanında getirmiş olduğu topları kaleyi yukardan görebilen yüksek bir tepeye taşıttı. Kumandasında Luhrasp'ın bulunduğu topçu birliklerini burada görevlendirdi. Mehabet Han ayrıca 5.000 civarında süvariye siperlerin herhangi bir

⁹⁶² Hun, Güney Hindistan'da kullanılan 3.5 gram ağırlığında altın para için kullanılır. Bkz. Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 201.

⁹⁶³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 98.

⁹⁶⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 472-473.

bölgesinde yardıma ihtiyaç duyulduğunda saldırıya geçmeleri için kendisinden talimat beklemelerini emretti.⁹⁶⁵

Babürlü birlikleri kısa sürede kaleyi tamamen kuşattılar ve farklı bölgelerde siperler kazdılar. Kalenin etrafında tüneller kazarak yer altı geçitleri oluşturdular. Buna ilaveten, kalenin farklı yerlerine merdivenler kurdular. Feth Han, III. Hüseyin Nizam Şah'ı Kalakut'da bırakarak Mehakut'a gitti. Daha sonra da Anberkut hisarının dışına birliklerini konuşlandırdı. Kale savunması sürekli ateşli silahlarla saldırmasına rağmen Babürlü kuşatma birlikleri adım adım tünellerden ilerlediler. Yakut Han, Nizamşahlara karşı yakınlık duyuyordu ve kalenin fethedilmesiyle Nizamşahlar Sultanlığı'nın yıkılacağı düşünüyordu. Bu yüzden gizlice Devletabad Kalesi'ne erzak gönderiyordu. Yakut Han'ın bu ihanetinden haberdar olan Han-ı Zaman ona engel oldu ve bu yiyecekleri taşıyanlar tutuklattı. Ancak Yakut Han'ın yaptıklarını görmezden geldi. Yakut Han ise kaleye gizlice erzak göndermeye devam etti. Onun Nizamşahlara gizlice yaptığı bu yardım çok geçmeden yayılınca Adilşahlara sığınmak zorunda kaldı.⁹⁶⁶

Babürlü birlikleri ile Dekken müttetikleri arasındaki mücadele Devletabad Kalesi'nin dışında da sürdü. Adilşahlar kumandanı Randola, kale savunmasına 400 öküz yüklü gıdayı ulaştırmaya çalışsa da Babürlü birlikleri tarafından engellendiler.⁹⁶⁷ Bunun akabinde Dekken müttetikleri, Devletabad kalesini kuşatan Babürlü birliklerine gönderilen 20.000 öküz yüklü gıdayı yağmalamak için plan yaptılar. Bu erzağı taşıyan askerler, yağma tehlikesinden dolayı Mehabet Han'dan yardım talebinde bulundular. Mehabet Han, bazı birliklerini Han-ı Zaman ve bazı kumandanların komutasında erzağın korunması ve sağ salım bir şekilde getirilmesi için görevlendirdi. Han-ı Zaman maiyetiyle Dekken müttetiklerin saldırılarını engelleyip onları geri püskürttükten sonra erzağı Devletabad kalesine getirdi.⁹⁶⁸ Randola ve Yakut Han, kaledeki müttetik askerlerine zaman zaman bazı birliklerle erzak göndermişti. Ancak Babürlü birlikleri onlara saldırarak erzağı ele geçirmişlerdi.⁹⁶⁹

Bu olayların yaşandığı sırada kendisine 5.000 hizmetli ve 5.000 süvari verilerek rütbesi yükseltilmiş olan Kehiluci, Yakut Han gibi Babürlü itaatini terk ederek Dekken

⁹⁶⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 500-501.

⁹⁶⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 99.

⁹⁶⁷ Hafı Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 479-480.

⁹⁶⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 477-479.

⁹⁶⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 509-510.

müttefiklerinin yanında yer aldı.⁹⁷⁰ Bu sırada Feth Han birkaç tane savaş fili ve bir grup askeriyle Peten ve Kehriki kapısına geldi. Ardından da bir grup seçkin adamını Mehabet Han üzerine sevk etmek için hazırlık yaptı. Bu sırada geri dönmekte olan Mehabet Han'ın sevk ettiği Babürlü birlikleri, Feth Han ve maiyetini buradan geri püskürttüler.⁹⁷¹ Mehabet Han, bir süre sonra Han-ı Zaman'ı orduya saman ve yakıt toplaması için görevlendirdi. Randola, bazı askerlerine Han-ı Zaman naiyetindeki birliklere saldırması talimatında bulundu. Bundan haberdar olan Nasiri Han yardıma geldi. Nasiri Han'ın gelmesiyle Randola'nın gönderdiği askerler geri püskürtüldü, toplanan saman ve yakıt ordugaha getirildi.⁹⁷²

Babürlü birlikleri, 19 Nisan 1633 tarihinde Han-ı Zaman'ın siperinden açılmış olan tüneli Anberkut hisarına kadar kazdılar ve bu tünele büyük miktarda barut yerleştirdiler. Mehabet Han, bunun akabinde Raca Bahar Singe Bundela, Nazar Bahadır, Nasiri Han gibi bazı Babürlü kumandanlarına birlikleri ile güneş doğmadan Han-ı Zaman'ın hendeğinde toplanmaları talimatında bulundu. Hava aydınlandığında Mehabet Han'ın gelmesiyle tünel patlatılacaktı. Patlamayla birlikte Han-ı Zaman birlikleriyle gedik açmak veya açılan gedikleri genişletmek için destek olacaktı. Ancak bu işten sorumlu olan görevli henüz güneş doğmadan bir saat önce tüneli patlattı. Patlamanın şiddetiyle hisarın duvarında 28 zirâ, burcunda ise 12 gez⁹⁷³ genişliğinde gedik açıldı. Tünel erken patlatıldığından birlikler toplanamadılar. Han-ı Zaman, Nasiri Han, Delir Himmet ve Luhrasp Han ordugahın etrafını koruduklarından dolayı Babürlü birliklerinden hiç biri patlama sonucunda açılan gedikten içeri girme fırsatı bulamadı. Mehabet Han, bu duruma çok kızdı. Sabah olunca Han-ı Zaman ve Nasiri Han'ı adamlarıyla birlikte yanına çağırıldı.⁹⁷⁴

Mehabet Han, çok geçmeden Dekken müttefiklerinin ortaya çıktığını duyunca Han-ı Zaman'ı onların üzerine sevk etti. Çünkü garnizon birlikleri açılan gedikleri ağaçlarla ve kazıklarla kapatmaya çalışırken bir taraftan da aralıksız olarak ateşli silahlarıyla Babürlüleri tehdit ediyorlardı. Bu esnada siperlerde konuşlanan kumandanlar umutlarını yitirdiklerinden harekete geçmek niyetinde değillerdi. Bu yüzden açılan gediklerden

⁹⁷⁰ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 508.

⁹⁷¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 479-480.

⁹⁷² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 481-482.

⁹⁷³ Bu dönemde Babürlü devletinde 1 gez mesafe 90 cm'ye denk gelmektedir. Manzoor, Ahmad, "Mughals and Kashmir with its Economy", *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 22/2 (Feb. 2017) 66.

⁹⁷⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 482.

ilerlemek için herhangi bir çaba göstermiyorlardı. Mehabet Han, onların bu tavrı karşısında sinirlendi ve atından inerek garnizon askerlerine engel olmaya çalıştı. Nasiri Han, Mehabet Han'ın bu girişiminin rütbesine zarar vereceğini ileri sürerek onu engelledi. Bunun yerine kendisi birliklerin liderliğine geçti ve gediklerden kaleye girmek için harekete geçti. Mehabet Han, saldırı için hazırlanan birliklere bazı talimatlar verdi. Mehiş Das kumandası altındaki askerleri takviye güç olarak görevlendirdi. Nasiri Han ve Nazar Bahadur Hişegi, kendileriyle birlikte hisarın açılan gedikğine kadar gelmeye söz veren askerlerle harekete geçtiler. Kısa süre sonra başlayan savaş oldukça kanlı geçti. Mehabet Han'ın ve Nasiri Han'ın maiyetinden çok sayıda asker hayatını kaybetti. Kale savunması da bu mücadelede ağır kayıplar verdiler.⁹⁷⁵

Kale savunması, ateşli silahlarla Babürlü askerlerinin gedikten içeriye girmesine engel oluyor, bir taraftan da gediği onarıyordu. Babürlüler ise kapatılan gediği tekrar açıp, kaleye girmeye çalışıyordu. Bu durum birkaç defa tekrar etti. Sağ taraftan Nasiri Han, Nazar Bahadır ve Mehabet Han'ın diğer adamları saldırıya geçtiler. Raca Bahar Singe, Raca Sareng Div, Seyyid İlavel, Keşen Singe, Modon Singe Behduriye ve Singram ise sol cenahtan saldırıya geçtiler. Kale içerisinde bulunan garnizon birlikleri onları geri püskürtmeye çalışsalar da başarılı olamadılar. Hayriyyet Han, birlikleriyle Babürlü askerlerinin kaleye girişini engellemek için büyük gayret gösterdi. Kaledeki askerler Mehakut olarak adlandırılan ikinci hisarın hendeğine kaçtılar. Bu sırada Mehabet Han, ilerleyerek açılmış olan gedikten kaleye girdi. Babürlü birlikleri bir süre sonra Anberkut hisarını ele geçirdiler. Burada bulunan bütün eşyaları yağmaladılar. Mehabet Han, bundan sonra dikkatini Mehakut hisarına çevirdi.⁹⁷⁶

Anberkut hisarının ele geçirilmesinden sonra kale savunması Mehakut adlı ikinci hisara giderek oraya sığındı. Mehabet Han, önde gelen devlet adalarıyla birlikte bu hisarın yakınlarına vardı ve burada teftişde bulundu. Nasiri Han, Raca Bahar Singe, Nehir Han ve Singram'ı bazı mansıbdarlarla beraber Mehakut'u kuşatmaları için görevlendirdi. Akabinde de Yakut Han'ın Anberkut içerisinde bulunan evine gitti. Buranın hendeğini Maluci ve diğer mansıbdarların korumasına bıraktı. Ayrıca Han-ı Zaman, Nasiri Han, Ravestersal ve Ravkern'e daha önce bulundukları Anberkut hisarı dışındaki siperlerde kalmaları, tüneller kazmaları ve Mehakut'un kuşatması için gerekli araç gereci temin etmeleri talimatında bulundu. Randola bu sırada Yakut Han, Ferhat, Behlül ve

⁹⁷⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 512-513.

⁹⁷⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 485-486.

Kehiluci'yi bir askeri birlikle Babürlü ordusuna yiyecek sağlayan Berar ve Telingana üzerine göndermişti. Mehabet Han bundan haberdar olunca Han-ı Zaman, Ravestersal ve bazı kumandanları bu Dekken birliğini cezalandırmak ve onların Babürlü ordusuna ihtiyaç malzemesi taşımakla görevli askerlere herhangi bir saldırıda bulunmalarını engellemek için görevlendirdi.⁹⁷⁷

Feth Han, Babürlü askerlerinin Mehakut surlarının altından bir tünel kazmış olduğundan haberdar olunca korkuya kapıldı. Bunun üzerine eşini, ailesini, eşyalarını ve hizmetlilerini Kalakut hisarına gönderdi. Kendisi ise Hayriyyet Han ve diğer Bicapurlularla birlikte Mehakut'da kaldı. Hayriyyet Han, Dutu Naghenaneh, Tunaci Duriye ve Muhammed Adil Şah'ın diğer adamları erzak yokluğundan dolayı daha fazla dayanamadılar ve akıbetleri hakkında korkuya kapıldılar. Bu yüzden Mehabet Han'dan aman dilemeye karar verdiler. Onlar, Maluci vasıtasıyla Mehabet Han'dan af dilediler. Mehabet Han onların af taleplerini kabul etti.⁹⁷⁸ Hayriyyet Han, gece 200 kişi ile Mehabet Han'ın yanına geldi. Babürlü kumandanı, onları sıcakkanlı bir üslupla karşıladıktan sonra birlikte yemek yediler. Mehabet Han, ertesi gün Hayriyyet Han vasıtasıyla Muhammed Adil Şah'a bir mektup göndererek onun hatalarını affettiğini bildirdi. Ayrıca Şah Cihan'ın Dekken istikametinde ilerlediğini ifade ederek bir taraftan da ona gözdağı vermeye çalıştı. Hayriyyet Han, Mehabet Han'ın Muhammed Adil Şah'a gönderdiği mektup ve hilat ile Bicapur'a doğru yola çıktı.⁹⁷⁹

Dekken birlikleri, bir süre önce Berar ve Burhanpur'dan Babürlü birliklerine gönderilen yiyecek, hazine ve barutu ele geçirmek için harekete geçmişti. Mehabet Han da Han-ı Zaman'ı bu levazımın Dekken birliklerinin yağmasına maruz kalmasını engellemek için görevlendirmişti. Han-ı Zaman birlikleriyle harekete geçtikten bir süre sonra Dekken birlikleriyle karşı karşıya geldi. Her iki taraf da bu mücadelelerde ağır kayıplar verdi. Han-ı Zaman, gönderilen levazım yaklaştığı sırada 15.000 civarında Adilşah ve Nizamşah askeri Dekken birliklerine yardıma geldi. Dekken birlikleri bu takviye birliklerin gelmesiyle Han-ı Zaman'ın birliklerine karşı sayıca üstünlük sağladılar. Dekken ordusu Han-ı Zaman'ın kontrolündeki Babürlü ordusunu mağlup etti. Mehabet Han, bu hadiseden haberdar olunca takviye birliklerini yardıma gönderdi. Han-ı Zaman, takviye birliklerin yardımıyla Dekken birliklerine üstünlük sağladı. Levazım ordugaha

⁹⁷⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 106.

⁹⁷⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 516.

⁹⁷⁹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 483.

getirilse de Dekken birlikleri tarafından zarar görmüştü. Muhammed Adil Şah, Dekken ordusunun mağlubiyetinden sonra veziri Merari Pendet kumandasındaki bir orduyu Dekken birliklerine yardım için sevk etti.⁹⁸⁰

Merari Pendet, Dekken ordusuyla Elvire’de birleşti. Han-ı Zaman, bunun üzerine maiyetiyle Dekken ordusuna doğru harekete geçti. Bu sırada Randola, Sahu ve Yakut Han da Devletabad mıntıkasından gelerek Merari Pendet ile birleştiler. Merari Pendet, Randola ve Sahu’yu 3.000 süvariyle Han-ı Zaman üzerine sevk etti. Han-ı Zaman, Dekken ordusu karşısında mağlup oldu. Mehabet Han, Han-ı Zaman’ın mağlup olduğu haberini alınca Delir Himmet’i kale içerisinde bıraktı ve yanındaki birlikleriyle Dekken ordusuna karşı harekete geçti. Merari Pendet, bu gelişme üzerine Randola ve Sahu’ya desek olmak amacıyla Yakut Han ve 9.000 süvariyle harekete geçti. Bu mücadele iki taraftan da çok sayıda ölü vardı. Yakut Han bu savaşta hayatını kaybetti. Onun cesedini almak isteyen Habeşilerden ve Dekkenlilerden askerler de hayatlarını kaybettiler. Savaş, karanlık çöktüğünde son buldu. Sabah olduğunda Dekken birlikleri, Babürlü birliklerine ufak çaplı saldırılarda bulundular, akbinde geri çekildiler. Han-ı Zaman ve maiyeti Dekken birliklerini takip ederek onların silahlarını ele geçirdi. Mehabet Han bu hadiseden sonra ordusuyla Mehakut’döndü.⁹⁸¹

Mehabet Han, 3 Haziran 1633 tarihinde Mehakut hisarına geri döndükten sonra önceden barutla doldurulmuş olup, ateşlemesi ertelenen Şir Hacı savunmasının altındaki sipere gitti ve buradaki tüneli patlatmaya karar verdi. Bundan haberdar olan Feth Han, vekili Tuk Pendet ile Mehabet Han’a bir mektup gönderdi. Mektubunda “*Maksadınız kalenin anahtarını elde etmek ise bir gün daha bekleyin ve barutu ateşlemeyin. Ben Adilşahlar ile olan anlaşmamdan dolayı sizden bir gün beklemenizi istiyorum. Yapmış olduğumuz anlaşmaya göre her işte, özellikle barış görüşmelerinde karşılıklı fikir alışverişinde bulunmamız icap eder. Bu yüzden bu gün vekilimi gönderip, kaleyi size teslim edeceğimi gerekçeleri ile onlara anlatacağım. Eğer bu barışa razı olurlarsa kaleyi teslim edeceğim, aksi takdirde bize yiyecek ulaştıramadıklarından dolayı anlaşmayı bozacağım.*” ifadelerine yer verdi.⁹⁸² Feth Han, akabinde Merari Pendet’e “*Gerekli olan ihtiyaç malzemelerini ulaştıramadın ve Babürlü ordusunu da yenemediğin. Erzak yokluğundan dolayı ölümün eşiğindeyiz. Şu an kaleyi teslim etmekten başka çarem yok.*

⁹⁸⁰ Hafi Han, *Müntehab ’ül Lübab*, C. I, 483-484.

⁹⁸¹ Hafi Han, *Müntehab ’ül Lübab*, C. I, 484-485.

⁹⁸² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 497-498.

*Bu yüzden beraber barış antlaşmasını imzalayabilmemiz için hemen vekillerini gönder.” haberini yolladı.*⁹⁸³

Mehabet Han bunun bir hile olduğunun farkında idi. Feth Han’a haber göndererek dürüstçe Babürlü idaresine tekrar sadakatini sunması için Merari Pendet’in istişaresine ve tavsiyesine gerek olmadığını bildirdi. Ayrıca Feth Han’dan Şir Hacı’nın yıkımının bir gün ertelenmesini istiyorsa oğlunu rehin olarak göndermesini istedi. Feth Han oğlunu göndermedi. Mehabet Han da tünelin patlatılmasını emretti. Patlamayla birlikte kale duvarında büyük bir gedik oluştu. Babürlü birlikleri, açılan gedikten hisara hücumla geçtiler. Babürlü birliklerinin hücumuna karşılık Mehakut’un tepesinden çeşitli ateşli silahlarla karşılık verildi. Mehabet Han bu sırada hendeğin Şir Hacı tarafındaki siperlerinde bulunan Seyyid İlavel ve birliklere kaleye girmelerini emretti. Bir süre sonra Merari Pendet ve bütün Adilşah askerleri Çemer Tekri mıntıkasında göründüler. Mehabet Han, bunun üzerine bir grup Babürlü askerini Han-ı Zaman ve Nasiri Han kumandasında onların üzerine sevk etti. Babürlü birlikleri uzun süre ateşli silahlarla onlara saldırıda bulundular. Adilşah askerleri bu saldırılar karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar. Babürlü birlikleri, Adilşah askerlerini bir süre takip ettikten sonra geri döndüler.⁹⁸⁴

Bu sırada Kalne Kalesi yakınlarındaki Nizamşahlara ait Nesbeti Kalesi’ni elinde bulunduran Mahaldar Han Termek Babürlü itaatini kabul ettiğini bildirdi. Bu haber, Mehabet Han tarafından memnuniyetle karşılandı. Mahaldar Han, bunun akabinde Kalne’ye gelerek kalenin anahtarını teslim etmek istediği mesajını yolladı. Mehabet Han, Mahaldar Han’a Randola ve Sahu’nun himayesindeki Beyzapur’a saldırması durumunda sarayda büyük bir şöhret ve saygın bir seviyeye ulaşabileceğini söyledi. Mahaldar Han, samimiyetini ispat etmek için Sahu’nun olmadığı sırada Beyzapur’a ilerledi ve burayı ele geçirdi. Sahu’nun Cenir’den Beyzapur’a getirilmiş olan kızları, eşi, hazinesi ve eşyaları Mahaldar Han tarafından ele geçirildi. Mahaldar Han, bunun yanı sıra Sahu’ya ait 400 at, büyük miktarda para ve değerli eşyaya el koydu. Randola’nın burada bulunan bazı değerli eşyalarını da ele geçirdi. Mehabet Han, Mahaldar Han’ın bu başarısını duyunca ona karşı övgüde bulundu. Sahu’nun eşi ve çocuklarının Kalne

⁹⁸³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 112.

⁹⁸⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 525-526.

Kalesi kumandanı Cafer Beğ'e teslim edilmesini ve kendisinin de Devletabad'daki Babürlü ordusuyla birleşmek için harekete geçmesini istedi.⁹⁸⁵

Nasiri Han, Kalakut hisarına kendi siperinden bir tünel kazdırıp patlayıcı döşetmiş ve 20 Haziran 1633 tarihinde saldırı kararı almıştı. Feth Han, bu durumdan haberdar olunca oğlu Abdurresul vasıtasıyla Mehabet Han'a bir mektup gönderdi. Mektupta Babürlü itaatini tanıdığını, hatalarından dolayı pişman olduğunu, kendisini Sahu'nun baştan çıkardığını ve Adilşahların entrikalarına maruz kaldığını belirtti. Ayrıca Mehabet Han'dan Şah Cihan tarafından affedilmek için aracı olmasını istedi. Bunun yanı sıra akrabalarının, destekçilerinin ve Nizamşahlar Hanedanı'na mensup kişilerin kaleden çıkabilmesi için yedi gün müsaade istedi. Bu süreçte oğlunun rehin olarak kalabileceğini bildirdi. Mehabet Han, Feth Han'a gönderdiği mektupta onun malını, onurunu ve canını koruyacağını, oğlunu da yanında tutacağını bildirdi. Feth Han, akabinde ailesinin ve eşyalarının nakledilmesi için yardımcı istedi. Ayrıca maddi destek talebinde bulundu. Mehabet Han, ona eşyalarını taşıyabilmesi için filler ve katırlar gönderdi. Ayrıca 2, 5 lek rupi para yardımında bulundu. Feth Han, kaleden eşyalarını ve kölelerini dışarıya çıkardı. Daha sonra kalenin anahtarlarını Mehabet Han'a gönderdi.⁹⁸⁶

Mehabet Han, 27 Haziran 1633 tarihinde Devletabad Kalesi'ne girdi ve Şah Cihan'a fetih haberini ilettili. Bu haberden oldukça memnun kalan hükümdar, Mehabet Han'a değerli hediyeler göndererek onu ödüllendirdi. Ayrıca başarılarından dolayı Nasiri Han'a "*Han-ı Devran*" unvanı verdi. Onun mansıb derecesini 1.000 arttırılarak 5.000 *zat* ve 5.000 *süvariye* çıkardı.⁹⁸⁷ Mehabet Han, Devletabad Kalesi'nin ele geçirilmesinden sonra bir grup Babürlü askerini kalede bırakarak Burhanpur'a gitmeyi planlıyordu. Babürlü birlikleri, dört aylık Devletabad kuşatmasında bir taraftan Adilşah ve Nizamşah süvarine karşı siperlerini korurken, bir taraftan da kuşatmayı sürdürdüler. Ayrıca zaman zaman Burhanpur'dan gıda malzemesi sevk etmeye çalıştılar. Bu durum onların 100 kuruh mesafe ilerlemelerini ve gıda malzemesini büyük bir titizlikle ordugaha taşımalarını gerektiriyordu. Gıda kıtlığı ve pahalılığı onları çeşitli zorluklarla yüz yüze bıraktı ve büyük sıkıntılar yaşamalarına sebebiyet verdi. Kuşatma sürecinde Babürlülerin çok sayıda atı öldü veya yaralandı. Kalenin içinde de gıda kıtlığı vardı.

⁹⁸⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 526-527.

⁹⁸⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 113-114.

⁹⁸⁷ Khan, *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States*, 234.

Mehabet Han'ın kalenin kumandasına görevlendirmek istediği bazı kumandanlar bu görevi reddettiler.⁹⁸⁸

Nasiri Han, bu görevi üzerine almaya hazırdı. O, 2.000 süvarisiyle birlikte kalenin güvenliğini sağlamak için gönüllü olduğunu bildirdi. Mehabet Han, Nasiri Han'ı Seyyid Murtaza Han ve diğer bazı mansıbdarlar ile kalede bıraktı. Daha sonra da kendisine eşlik eden Han-ı Zaman, diğer Babürlü kumandanları ve maiyetindeki orduyla Zafernagar'a doğru ilerledi. Bu sırada Babürlü ordusunu takip eden Bicapur birlikleri ortaya çıktılar. Babürlü birlikleri dört bir yandan saldırıya geçerek Bicapur ordusundan çok sayıda askeri öldürdüler. Bu mücadelede Adilşahların önemli kumandanlarından Manaci de öldürüldü.⁹⁸⁹ Babürlü ordusu Zafernagar'a yaklaşınca Merari Pendet, Randola'nın babası Ferhad vasıtasıyla Mehabet Han'a barış teklifinde bulundu. Mehabet Han bu teklifi kabul etmedi ve onu geri gönderdi. Babürlü ordusu, Zafernagar'a eriştikten sonra orduda gıda fiyatları oldukça ucuzladı. Çünkü daha önceden burada büyük miktarda tahıl ve gıda maddesi biriktirilmişti.⁹⁹⁰

Adilşah birlikleri bu mağlubiyetten sonra Devletabad istikametinde geri döndüler. Kaledeki gıda maddesinin yetersiz olması umudu ve Nasiri Han'ın birliklerinin sayısının azlığını avantaj bilerek Devletabad Kalesi'ne ilerlediler. Babürlü birliklerinin kale kuşatması sırasında kazdıkları siperlerde konuşlandılar. Nasiri Han, bunun üzerine kaleden saldırıya geçti. Bu sırada Nasiri Han'ın kendilerine karşı tutumundan memnun kalan bazı köylüler kaledeki Babürlü birliklerine yiyecek malzemesi getirdiler. Adilşahların saldırılarından haberdar olan Mehabet Han da bol miktarda gıda malzemesi ile Devletabad'a yöneldi. Adilşah birlikleri, kalenin etkili bir şekilde korunmasından dolayı burayı alamadılar. Onlar Mehabet Han'ın yaklaştığını duyunca kuşatmayı kaldırdılar, daha sonra Nasik ve Trimbek yoluyla buradan ayrıldılar.⁹⁹¹

Mehabet Han, Adilşah birliklerinin geri çekildiğini öğrenince Devletabad'a 10 kuruh mesafe uzaklığa kadar getirmiş olduğu 10.000 öküz yüklü gıda maddesini Zafernagar'dan çağırdığı adamlarıyla Devletabad Kalesi'ne gönderdi. Tutsak edilen III. Hüseyin Nizamşah ve Feth Han'ın himayesi için bir askeri birlik görevlendirerek ilave önlemler aldıktan sonra Burhanpur'a gitti. Ayrıca Nizamşahlar Sultanı'nın ihtiyacı olan

⁹⁸⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 115.

⁹⁸⁹ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 489.

⁹⁹⁰ Elliot, *Shah Jahan*, 15.

⁹⁹¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 533.

şeyleri ona bağışaldı. Kuşatma boyunca Nasiri Han ve adamları yorgun düşmüşlerdi. Şah Cihan, bu yüzden bir fermanla kalenin Seyyid Sadr Cihan'ın oğlu Seyyid Murtaza Han'ın kontrolüne bırakılmasını emretti. Nasiri Han'a da idaresinden sorumlu olduğu Malva'ya gitmesi talimatında bulundu. Nasiri Han, bu talimat üzerine Devletabad Kalesi'ni ve buranın masrafları için 50.000 rupiyi Seyyid Murtaza Han'a bıraktı. İki ay sonra da Mehabet Han'a Burhanpur'da dahil oldu.⁹⁹² Şah Cihan, Mehabet Han'a talimat yollayarak Feth Han ve III. Hüseyin Nizam Şah'ın Agra'ya getirilmesini istedi. Mehabet Han, onların sevki için İslam Han'ı görevlendirdi. İslam Han, onları 21 Eylül 1633 tarihinde başkente getirdi. Feth Han ve III. Hüseyin Nizamşah Guvalyar Kalesi'ne gönderilerek burada tutsak edildiler.⁹⁹³

4.4.3. Diglur Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (1633)

Mehabet Han kumandasındaki Babürlü birlikleri Devletabad Kalesi'ni kuşattığı sırada Telingana bölgesinin valisi Raca Baharat, birliklerini Diglur Kalesi'ne sevk etmişti. Bu birlikler yaklaşık 2000-3000 asker tarafından korunan Bula ve Seydi Miftah'ın himayesindeki Diglur Kalesi'ne yöneldiler. Kale güvenliğinden sorumlu olan askerler, Babürlü birliklerinin saldırıları karşısında mağlup oldular. Bu askerlerin bir kısmı öldürüldüler. Sağ kalanlar ise kaçarak canlarını kurtardılar. Bula'nın kızı, eşi ve annesi Babürlü birliklerini tarafından tutsak edildiler. Bula ve Seyyid Miftah ise kaçarak canlarını kurtarabildiler. Diglur Kalesi'nin kontrolü, bu mücadelelerden sonra Babürlülerin himayesine geçmiş oldu.⁹⁹⁴

4.4.4. Perinde Kalesi Kuşatması (1633)

Perinde Kalesi, uzun bir süredir Nizamşahların hakimiyetinde idi. Bu kalenin idaresi Nizamşah Hanedanı'ndan Rıdvan Ağa'nın elindeyken Azam Han tarafından kuşatılmıştı. Fakat bu kuşatma, bazı engellerden dolayı başarılı bir şekilde sonuçlanmamıştı. Muhammed Adil Şah, Rıdvan Ağa'ya çeşitli vaatlerde bulunarak onu kendi tarafına çekmeye çalıştı. Bir taraftan da Babürlü birliklerinin tekrar buraya saldıracağını ileri sürdü. Böyle bir saldırının gerçekleşmesi halinde onun kurtuluşunun olamayacağını bildirdi. Bu yüzden kalenin anahtarlarını göndermesi önerisinde bulundu. Rıdvan Ağa, bu sözlere itibar ettiğinden kalenin anahtarlarını Adilşahlar

⁹⁹² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 116.

⁹⁹³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 143.

⁹⁹⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 508.

sultanına gönderdi. Karşılığında ise maddi kazanç elde etti. Muhammed Adil Şah, kaleyi güvenilir adamlarından Seyyid Mercan'a teslim etti. Diğer tafaftan bir süre önce Devletabad Kalesi'ni ele geçirmiş olan Mehabet Han bu kaleyi de zapt etmek istiyordu. Şehzade Şah Şuca, 27 Eylül 1633 tarihinde Burhanpur civarına erişti. Mehabet Han, bundan haberdar olunca bir grup adamıyla onu karşıladı. Şah Şuca, Mehabet Han'ın önerisiyle Burhanpur'a girmeden Perinde istikametinde harekete geçti.⁹⁹⁵

Şehzade, Han-ı Zaman'a hızlı bir şekilde çok sayıda mansıbdar, süvari, piyade ve silahlı birliklerle harekete geçmesi talimatını verdi. Han-ı Zaman hemen harekete geçti. Onun maiyetindeki birlikler Bir Kalesi'ni geçtikten sonra Adilşah topraklarını yağma ettiler. Adilşah birliklerinin kuşatmaya karşı direnişini zayıflatmak için Bicapur istikametindeki otlakları yaktılar. Şehzade ise Mehabet Han, bazı emirler ve mansıbdarlar ile önden hareket eden orduyu takip etti. Şehzade Şah Şuca Mehabet Han'ın tavsiyesiyle Nur Muhammed Arab'ı 500 süvari birliği ile Zafernagar'da, Seyyid Âlem Barha'yı bu sayıya yakın süvari ile Calnapur'da, Kızılbaş Han'ı 1.000 kişi ile Şahgarh'da, Safşiken Han'ı ise 2.000 kişi ile Bir'de bıraktı. Bu sayede Babürlü birlikleri için Burhanpur'dan sevk edilen ihtiyaç maddelerinin güvenliği sağlanabilecekti. Söz konusu mıntikalarda bırakılan askerler gerektiğinde ihtiyaç maddelerinin Babürlü birliklerine güvenli bir şekilde iletilmesi için destek olacaktı.⁹⁹⁶

Marata ileri gelenlerinden Sahu Ci Behunsile, Babürlü idaresi tarafından hapsedilmiş olan III. Hüseyin Nizamşah'ın bir akrabasının serbest kalmasını başardı ve onu kendi çıkarı için Babürlülere karşı tahrik etti. Sahu'nun Devletabad'a saldırmak ve ihtiyaç maddelerinin gidişini engellemek maksadıyla Ahmednagar civarında bir ordu topladığı bilgisi geldi. Şehzade, Havas Han'ı 3.000 süvari Sahu üzerine sevk etti. Havas Han'ın birlikleri Sahu'nun öncü birliklerine saldırdılar ve onları Cenir'e püskürttüler. Daha sonra Behunsile ahalisinin ülkesi Kamargon'a saldırarak burayı talan ettiler. Havas Han bunun akabinde Sangamnir'e ilerleyerek burada ordugahını kurdu. Adilşahlar sultanı, Babürlülerin Perinde'yi ele geçirmek için harekete geçtiği haberini alınca Keşnaci ve Datto'yu bir miktar hazine ile kale kumandanına yardıma gönderdi. Buna ilaveten Randola ve Merari Pendet'e birlikleri ile Sin Nehri civarına ilerlemelerini, burada

⁹⁹⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 39-40.

⁹⁹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 128-129.

konuslanarak Babürlü birliklerinin kaleye yapacakları saldırıları engellemelerini emretti.⁹⁹⁷

Han-ı Zaman, ordusuyla Malkapur'u geçerek hızla Perinde istikametine ilerledi. Kaleden yaklaşık 1 kuruh mesafe uzakta bulunan akarsuyun kenarına ordugahını konuşlandırdı. Daha sonra da ordu için yakacak ve yiyecek toplanması talimatını verdi. Ayrıca kale kuşatması için hazırlıklar ve bazı görevlendirmeler yaptı. Allahverdi Han'ın idaresinde siperler kazıldı. Buradaki askerler, Babürlü birliklerinin gelmesiyle kaleden ateşli silahlarla saldırı karşılık verdiler. Babürlü birlikleri bu ateşli silahlar karşısında oldukça zaiyat verdiler. Onlar da savunma birliklerine zaman zaman kale duvarın deliklerinden ateşli silahlarla karşılık verdiler. Kale kumandanı Seyyid Mercan, bu çatışmalarda Babürlü askerlerinden birinin attığı kurşunun kafasına isabet etmesiyle öldü. Garnizon birlikleri, bu hadiseyi Babürlülere fark ettirmeden gizlice Muhammed Adil Şah'a bildirdiler. Muhammed Adil Şah, Bicapur'dan Galip isimli birini Seyyid Mercan'ın yerine tayin etti.⁹⁹⁸

Şah Şuca, 6 Mart 1634 tarihinde Perinde'nin 3 kuruh mesafe uzağına vardı. Akabinde Nasiri Han da Malva'dan gelerek Şehzade'nin maiyetine dahil oldu. Adilşah birlikleri, Sahu'nun ve Nizamşahların bir grup askeriyle erzak temin etmek için görevlendirilmiş olan Luhrasp ve birliklerinin etrafını kuşatmaya başladılar. Mehabet Han, bu gelişmeden haberdar olunca Han-ı Zaman'ı da yanına alarak Luhrasp'a yardım için harekete geçti. Ancak Dekken birlikleri kısa süre zarfında Mehabet Han'ın etrafını kuşattılar.⁹⁹⁹ Nasiri Han bu gelişmeden haberdar olunca Şah Cihan'ın bir miktar askeri ve 2.500 süvariyle Mehabet Han'ın yardımına koştu. İlk önce Mehabet Han'a arkadan saldıran Dekken birliklerini püskürttü. Ardından da Mehabet Han'ın bulunduğu yerin sağ tarafına geçerek burada bulunan Dekken birliklerini mağlup etti. Nasiri Han, birlikleriyle Mehiş Das Rathur'un maiyetine ağır kayıplar verdiren Adilşah birliklerine saldırdı. Mehabet Han'ın birliklerinin de yardımıyla Dekken birlikleri mağlup edildiler. Babürlü maiyeti bu hadiseyi atlattıktan sonra ordugaha döndü.¹⁰⁰⁰

Şehzade, ertesi gün Perinde'ye doğru ilerledi ve Han-ı Zaman'ın çadırına yakın bir tepede konuşlandı. Bu sırada kale savunmasından 500 kişilik bir grup Raca Bahar

⁹⁹⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 129.

⁹⁹⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 40-41.

⁹⁹⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 41-42.

¹⁰⁰⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 131.

Singe'in siperine saldırdı. Meydana gelen mücadelede her iki taraftan da ölü ve yaralılar vardı. Ayrıca Asalet Han ve Raca Ruzefzun'un da bazı adamları yaşamlarını yitirdiler. Kale savunması, bu mücadeleyi daha fazla devam ettiremeyerek geri kaleye döndü.¹⁰⁰¹ Dekken birlikleri, zaman zaman yem ve yakacak toplamak için kaleden uzaklaşan bazı Babürlü askerlerine saldırıyor, onlara en gel olmaya çalışıyorlardı. Vuku bulan mücadeleler bazen Babürlü birlikleri, bazen de Dekken müttefikleri galip geliyordu.¹⁰⁰²

Bir iki gün geçtikten sonra büyük bir Dekken birliği Allahverdi Han'ın siperine saldırdı. Allahverdi Han, Dekken birliklerini buradan geri püskürttü. Bu sırada Nasiri Han ve Seyyid Han Cihan, hayvan yemi temin etmek için uzaklaşmıştı. Onlar, geri dönerken Dekken birlikleriyle karşılaştılar. Dekken birlikleri ateşli silahlarla saldırıya geçince bu silahların kıvılcımı develerin taşıdığı otların alev almasına sebep oldu. Kısa sürede alevlerin büyümesiyle develer, öküzler, hatta bazı askerler yandılar. Bu hadiseden dolayı orduda kargaşa meydana geldi. Dekken birlikleri, bu kargaşadan istifade ederek üzerinde yük olmayan develeri ve öküzleri ele geçirdiler. Nasiri Han ve Seyyid Han Cihan, askerleriyle Dekken birliklerinin peşine düşerek onların ele geçirdiği hayvanları kurtardılar. Babürlü birlikleri daha sonra topladıkları bütün yiyecek malzemesini güvenli bir şekilde ordugaha ulaştırdılar.¹⁰⁰³

Kaledeki askerler, Allahverdi Han'nın kazdırmış olduğu tünel haricindeki tünelleri fark etmişler ve kumla doldurmuşlardı. Allahverdi Han, kazdığı tünelin ucuna geldi ve Şehzade'nin huzurunda burayı ateşledi. Bu patlamayla kale burçlarının birinde gedik açıldı. Ancak bu gedik saldırı yapacak büyüklükte değildi. Babürlüler birkaç gün içerisinde bir tünel daha kazdılar ve tünelin içine barut yerleştirerek patlattılar. Bu defa da istenilen sonuç elde edilemedi.¹⁰⁰⁴ Ayrıca saldırı araçlarının hazır olmaması, askerlerin yorgun düşmesi ve hayvanlarının yem ihtiyacı, etkili bir mücadele verilememesine neden oluyordu. Kale civarında askerlerin ve hayvanların yiyecek ihtiyacını karşılayacak miktarda gıda yoktu. Babürlü birlikleri, gıda ihtiyacını karşılamak için her seferinde uzun mesafeler yürümek zorunda kalıyorlardı. Bu durum, Babürlü birliklerinin etkili bir kuşatma yapmalarına engel oluyordu.¹⁰⁰⁵ Babürlülerin kuşatma hususunda başarısız olmasının diğer sebebi ise askerlerin kendi aralarında

¹⁰⁰¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 39.

¹⁰⁰² Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 498.

¹⁰⁰³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 44.

¹⁰⁰⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 45.

¹⁰⁰⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 45.

Nasiri Han'ın Mehabet Han'ı Dekken birliklerinin saldırılarına karşı koruduğu ve onu ölümden kurtardığı iddialarını konuşuyor olmasıydı. Bu söylenti, Mehabet Han'ın kulağına gitmiş ve çok üzölmüştü.¹⁰⁰⁶

Mehabet Han'ın tavırlarından rahatsız olan Babürü ordusu içerisindeki bazı kumandanlar ve askerler, bu meseleyi bilinçli bir şekilde onun aleyhinde kullandılar. Ayrıca Mehabet Han'ın söylediğini ileri sürdükleri bazı uygun olmayan sözleri de Nasiri Han'a duyurdular. Babürlü ordusu içerisindeki bu durum Mehabet Han ve Nasiri Han'ın maiyetindeki askerlerin kutuplaşmasına sebep oldu. Mehabet Han ve Nasiri Han arasındaki bu gerginlik, her iki kumandanın askerlerinin diğer kumandanın askerlerinin Dekken birliklerine karşı mağlup olmasını isteyecek kadar büyüdü. Bu askerler, Dekken birliklerine karşı zaman zaman birbirlerini yanlış bilgilendiriyor veya Dekken birliklerini birbirlerinin planından haberdar ediyorlardı. Mehabet Han, Babürlü ordusunun bu şekilde Perinde Kalesi'ni ele geçiremeyeceği kanısına varınca Şehzade'ye geri dönmesi ve kalenin fethinin başka tarihe bırakılması tavsiyesinde bulundu.¹⁰⁰⁷

Şehzade'ye Mehabet Han'ın tavsiyelerine uyması emredilmişti. O, Babürlü kumandanlarını toplayarak geri dönme kararı aldığını bildirdi. Babürlü maiyeti kuşatmayı kaldırdı ve 31 Mayıs 1634 tarihinde Perinde'den harekete geçti. Babürlü birlikleri Bir'den 18 kuruh mesafe uzaktaki bir geçitten ilerlerken Dekken birlikleri onlara saldırıya geçtiler. Babürlü birlikleri bu saldırılara anında karşılık verdiler. Raca Ci Singe ve Murtaza Han'ın sol cenahtan, Asalet Han ve Halilullah Han'ın ise sağ cenahtan desteğiyle Dekken birlikleri geri püskürtüldüler. Bu mücadelelerde her iki taraf da kayıplar verdi. Babürlü askerleri, Dekken birliklerine ait 50 at ele geçirdiler. Dekken birlikleri, tekrar saldırmaya cesaret edemediler. Babürlü birlikleri daha sonra Burhanpur'a doğru ilerlediler. Şehzade Şah Şuca ve Mehabet Han altı ay aradan sonra 23 Haziran 1634 tarihinde Babürlü ordusuyla Burhanpur'a vardılar.¹⁰⁰⁸

Perinde kuşatması devam ederken Şah Cihan tahta çıktıktan sonra ziyaret etme fırsatı bulamadığı Lahor, Pencap ve Keşmir vilayetlerini ziyaret etmeye karar vermişti. Babürlü hükümdarı, 2 Şubat 1634 tarihinde başkent Agra'dan harekete geçmiş ve 4 Nisan 1634 tarihinde Lahor'a erişmişti. Hükümdar, Lahor'da bir buçuk ay kaldıktan

¹⁰⁰⁶ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 500.

¹⁰⁰⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 45-47.

¹⁰⁰⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 47.

sonra Keşmir'e yönelmiş, 15 Haziran 1634'de buraya giriş yapmıştı.¹⁰⁰⁹ Şah Cihan, burada Mehabet Han'ın ordu içerisindeki emirler ve kumandanlarla iyi geçinmediği, çeşitli huzursuzluklara sebebiyet verdiği ve Perinde Kalesi'ni ele geçirmeden Şehzade Dara Şukuh'u alıp Burhanpur'a döndüğü hususunda bilgilendirildi. O, bu hadiselerden haberdar olunca Şehzade'yi huzuruna çağırdı.¹⁰¹⁰ Ardından da 1 Ekim 1634'de Keşmir'den Lahor'a doğru harekete geçti ve 26 Kasım 1634'de buraya vardı. Şehzade Dara Şukuh, kısa bir süre sonra babasının huzuruna geldi. Şah Cihan, 26 Ocak 1635 tarihinde Lahor'dan ayrıldı ve 20 Mart 1635 tarihinde başkent Agra'ya girdi.¹⁰¹¹

4.5. Dekken Bölgesinde Babürlü Hakimiyetini Sağlama Gayretleri (1635-1636)

4.5.1. Sahu'nun Dekken Bölgesinde Tutunma Çabası (1635)

Babürlülerin Dekken valisi olan Han-ı Hanan Mehabet Han 1634 yılının Kasım ayı başlarında vefat etti. Şah Cihan, bu haberden sonra Dekken'i Balagihat ve Payingihat yönetimleri olarak ikiye ayırdı. Balagihat valiliği, Devletabad, Ahmednagar ve buralara bağlı bölgelerden oluşuyordu. Buranın valiliğine babası Mehabet Han'ın vefatından iki gün önce saraya gelmiş olan Han-ı Zaman atandı. Burhapur ve Payingihat'a bağlı yerlerin valiliğine ise Nasiri Han'ı atadı. Allahverdi Han ise Malva'nın idaresine tayin edildi.¹⁰¹² Balagihat valiliğine atanan Han-ı Zaman henüz görev yerine erişmemişti. Onun yokluğundan istifade eden Sahu, Nizamşahlardan arda kalan bir grup Dekken askeriyle Devletabad'a bağlı bazı yerleşim alanlarını yağma etti. Nasiri Han bu gelişmeden haberdar olunca Malva'dan Burhanpur'a geldi. Daha sonra da Mübariz Han, Cegrac, Raca Ci Singe, Hekim Hoşhal ve Ekrem Han gibi önde gelen kumandanlarla birlikte Balagihat'a hareket etti. Nasiri Han, Kirki'ye eriştiğinde Devlatabad civarında bulunan Sahu ve maiyeti Ramdoh'a çekildiler. Nasiri Han, hızla Devlatabad'a ilerledi. Burada bir gün kaldıktan sonra Sahu'nun peşinden Ramdoh'a doğru harekete geçti.¹⁰¹³

Nasiri Han, bir süre yol aldıktan sonra Sahu'nun maiyetiyle Şivgano'dan geçerek 2 kuruh mesafe ilerde bir su kenarında konuşlanmış olduğunu öğrendi. O, gün ağarmaya başlayınca Sahu'nun himayesindeki Dekken birlikleri üzerine yürüdü. Babürlü

¹⁰⁰⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 121-124.

¹⁰¹⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 47.

¹⁰¹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 143-147.

¹⁰¹² Hafı Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 502.

¹⁰¹³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 62.

birliklerini gören Sahu'nun maiyeti çeşitli istikametlere dağıldılar. Babürlü birlikleri havanın karanlık olmasından dolayı onları takip edemediler. Nasiri Han, bundan dolayı ordusunu konuşlandırmak zorunda kaldı. Babürlüler, gün aydınlanınca Amrapur'a doğru harekete geçtiler. Nasiri Han Amrapur'a gelince Sahu'nun ordusunun ağırlıklarını Mankdevan geçidinden Cenir Kalesi'ne doğru gönderdiğini, kendisinin de birlikleriyle Mohri tepesi geçidinden Balagihat'a doğru ilerlediğini öğrendi. Nasiri Han, bu gelişme üzerine maiyetiyle Mankdevan geçidine doğru harekete geçti.¹⁰¹⁴

Babürlü kumandanı geçide yaklaşıncı Sahu'nun askerlerinin bir kısmının araç gereçleriyle Mankdevan tepesinin üzerine çıkmış olduğunu, arkada kalan birliklerin ise buraya erişmek üzere olduğunu öğrendi. Bu haber üzerine Babürlü birlikleri hızla arkadan ilerlediler. Sahu'nun geride kalan birlikleri, öndekilerin ilerleyebilmesi için Babürlü birliklerini oyalamaya karar verdiler. Onlar, Babürlü birliklerinin yolunu kapatınca iki taraf arasında mücadele vuku buldu. Babürlü birlikleri onları, sonra da önden ilerlemiş olan Sahu'nun askerlerini mağlup ettiler. Ayrıca Sahu ve maiyetine ait 8.000 sığır yüklü ihtiyaç maddesinin yanı sıra bir miktar silah ele geçirdiler. Buna ilaveten 3.000 Dekken askeri tutsak edildi. Nasiri Han, birliklerine ele geçirilmiş olan ganimeti yağma etmelerine izin verdi. Bunun akabinde, Ahmednagar'a gitti. Ahmednagar Kalesi'nin yeterli miktarda asker ve erzağa sahip olduğundan emin olunca Peythan'a doğru hareket etti. Bu sırada Han-ı Zaman Devletabad'a varmıştı. Nasiri Han onu Balagihat'ta bulunan birliklerin kumandasına gönderdi. Kendisi ise daha önceden atanmış olduğu Burhanpur idaresine döndü.¹⁰¹⁵

4.5.2. Adilşahlar ve Kutubşahların İtaat Altına Alınma Girişimi (1636)

Muhammed Adil Şah, Nizamşahların kalan ordusunu kendi himayesine almış, Babürlü idaresine gönderdiği haracı kesmişti. Ayrıca hutbeyi Safevi şahı adına okutmuştu. Şah Cihan, bu gelişme üzerine Mekremet Han'ı bir ferman ve değerli bir kılıçla Bicapur'a yolladı. Babürlü hükümdarı Mekremet Han vasıtasıyla 1636 yılının Ocak ayı başlarında Adil Şah'a gönderdiği fermana ona “ *Eğer Sahu ve Nizamşahların askerlerini Bicapur'dan uzaklaştır, Nizamşahların kalelerindeki topları alıp bu kalelerin bulunduğu bölgeleri terk ederseniz ve peşkeş göndermeyi devam ettirir, bize itaat ederseniz, sizinle iyi ilişkilerimizi devam ettireceğiz. Aksi takdirde büyük fillerden*

¹⁰¹⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 144.

¹⁰¹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 144.

oluşan ordumuzla gelerek sizi cezalandıracağız. Teklifimizi kabul etmeniz halinde Nizamşahlara ait olan Şolapur Kalesi'ni ve Kuken bölgesinin Ciyul Limanı'na kadar olan bölgeyi de size vereceğiz.” mesajını gönderdi. Şah Cihan, Mekremet Han'a Adilşahlar sultanı bu teklifi kabul etmesi durumunda vakit kaybetmeden ona amanname gönderilmesi için kendisini bundan hemen haberdar etmesi talimatını verdi.¹⁰¹⁶ Babürlü hükümdarı, fermanında Adilşahlar sultanından kendisi adına hutbe okutulması talebinde bulunmadı. Ancak Adilşahlar gibi Safevi şahı adına hutbe okutmaya başlamış olan Kutubşahlara göndereceği fermanında bu sultanlıktan kendisi adına hutbe okutulması talebinde bulunduğunu görüyoruz.

Şah Cihan, 1636 yılının Ocak ayında Abdullatif vasıtasıyla Abdullah Kutubşah'a da bir ferman yolladı. Babürlü hükümdarı fermanında *“Biz ki İslam'ın Şahı, Hz Muhammed'in dininin, ehl-i sünnet ve cemaatinin yayıcısıyız. Bizim buyruğumuzun gittiği her yerde şeriat kurallarının geçmesi, bidat ve hakirliğin ortadan kalkması gerekir. Duyduk ki sizin topraklarınızda Peygamperimizin yakınlarına küfrediliyor ve siz buna engel olmuyorsunuz. Bu yüzden size doğru yolu göstermek için ülkenizde meydana gelen bu kötü davranışları ortadan kaldırmanızı buyuruyorum. Eğer bunu yapmazsanız ülkenizi almak, mallarınız el koymak ve kanınızı dökmek bize farz olacaktır. Ayrıca İran Şahı adına hutbe okuttuğunuzu öğrendik. Bize itaat etmişken İran Şahı adına nasıl hutbe okutursunuz? Bundan sonra İran Şahı adına okuttuğunuz hutbeleri benim adıma okutmanızı istiyorum. Ayrıca babanız Muhammed Kutubşah'ın göstermiş olduğu bağlılık dolayısıyla ülkenizi size bırakıyoruz. Bundan sonra buyruklarımızı dinlerseniz size hiçbir zarar gelmeyecek. Ancak buyruklarımızı yerine getirmez, gereken peşkeşleri de göndermezseniz başınıza geleceklerin sorumlusu siz olursunuz.”*¹⁰¹⁷ ifadelerine yer verdi.

4.5.3. Babürlü Kumandanlarının Askeri Faaliyetleri (1636)

Marata ileri gelenlerinden Sahu, III. Hüseyin Nizam Şah Guvalyar Kalesin'de tutulmasına rağmen bölge ahalisinin de desteğini kazanarak Nizamşahlar Hanedanı'ndan bir genci isyan ettirdi. Bu gencin sözde Nizamşah Hanedanı adına taleplerini bahane ederek bir ordu topladı. Akabinde Balagihat'daki bazı kalelere saldırıda bulunarak buraları ele geçirdi. Sahu, bu kaleleri ele geçirince kendisine olan

¹⁰¹⁶ Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 517-518.

¹⁰¹⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 130-131.

güveni daha da arttı. Bu sırada Devletabad'a varan Şah Cihan, Sahu ve onun destekçilerini hezimete uğratıp Nizamşahlara ait kale ve bazı mıntıkaları onların elinden almak istiyordu. Şah Cihan, bu amacını gerçekleştirmek için Nasiri Han, Han-ı Zaman ve Şayeste Han kumandası altında üç ordu hazırlattı. Şah Cihan, eğer Muhammed Adil Şah Sahu'ya destek olmaktan kaçınır, Babürlü birlikleriyle işbirliği yaparsa onun Adilşahlar topraklarına zarar verilmemesini, bunun aksine hareket etmesi halinde bu sultanlığın işgal edilmesini emretti. Hazırlanan üç ordudan birincisinin kumandasına Nasiri Han'a verildi. Bu ordu bazı emirler, mansıbdarlar, Dekkenliler, 1.000 ahadi okçu ve tüfekli asker ile 20.000 süvariden oluşuyordu.¹⁰¹⁸ Nasiri Han'a ordusuyla Golkonda ve Bicapur sınırında olan Kandahar ve Nander şehirlerine doğru ilerlemesini emretti. Ona buraları yağmalayıp karşı koyanları sindirdikten sonra bu mıntika içerisinde bulunan Udgir ve Use kalelerini ele geçirmesi talimatını verdi.¹⁰¹⁹

İkinci ordunun kumandasına Han-ı Zaman tayin edildi. Onun ordusu bazı emirler, çok sayıda mansıbdar, Dekkenliler, Rana Ciget Singe'nin yeğeninin kontrolünde bulunan Rana Ciget Singe'nin bazı adamları, 1.000 ahadi okçu ve tüfekli asker ile 20.000 süvariden oluşuyordu.¹⁰²⁰ Babürlü hükümdarı, Han-ı Zaman'a Ahmednegar istikametinde ilerleyerek Çımarkunte ve Sahu'yun memleketi olan Aşti pergenelerini zaptetmesini emretti. Ayrıca buraları ele geçirdikten sonra bir grup Babürlü askerini buralarda bırakmasını, daha sonra da Sahu'nun zorla ele geçirmiş olduğu Şur Derya'nın kenarında bulunan Kuken vilayetini almasını emretti. Bu talimatları yerine getirdikten sonra da Adilşahların topraklarına saldırmak için emir beklemesini bildirdi.¹⁰²¹ Han-ı Zaman'ın ordusunda ileri gelen bazı Babürlü emirleri de görev aldılar. Onun ordusunun ön cenahı 12.000 süvari ve Ravestarsal'ın uhdesindeki Racputlardan meydana gelmekteydi. Ayrıca bu ordunun arka cenahı korumak için Bahadır Han'ın himayesindeki Afganlar görevlendirildiler.¹⁰²²

Şah Cihan, üçüncü ordunun kumandasını Şayeste Han'a verdi. Bu ordu bazı emirler, mansıbdarlar, Dekkenliler, Asaf Han'ın 2.000 adamı ile birlikte toplam 10.000 askerden oluşmaktaydı. Şayeste Han'ın himayesindeki bu ordu Cenir, Sangamnir, Nasik ve

¹⁰¹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 167-168.

¹⁰¹⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 128-129.

¹⁰²⁰ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 137.

¹⁰²¹ Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 521.

¹⁰²² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 129-130.

Trimbek vilayetlerini almak için görevlendirildi.¹⁰²³ Babürlü hükümarı daha sonra Devletabad Kalesi'nin içerisine girip burayı teftiş etiği sırada Sahu'nun Çandur tarafında bulunan Nizamşahlara ait altı kaleyi, Behucmul adında birinin iki kaleyi ve Sahu'nun destekçisi bazı şahısların da diğer altı kaleyi ele geçirdiği haberi geldi. Şah Cihan bunun üzerine Allahverdi Han'a Şayeste Han'ın maiyetinden ayrılarak 2.000 süvariyle bu kaleleri geri alması için harekete geçmesi talimatını yolladı. Buna ilaveten Muhammed Adil Şah'ın Udgir ve Use kale kumandanlarına parasal yardımda bulunduğu, Hayriyyet Han'ı bir grup adamla onların kalelerini korumak için gönderdiği, Randola'yı da bir grup askerle yardıma gönderdiği hakkında haberler geldi. Şah Cihan, Seyyid Han Cihan'a Mirateş Halilullah Han, bazı emirler, 500 tüfekli asker, bazı mansıbdarlar ve Dekkenlilerin yanı sıra yaklaşık 10.000 civarındaki orduyla Adilşahlar Sultanlığı'na saldırması talimatında bulundu. Seyyid Han Cihan'ın ordusunda Sipahdar Han, Rüstem Han Dekkeni, Şahnevaz Han gibi ileri gelen kumandanlar da vardı.¹⁰²⁴

Ordunun hareketi esnasında sefere katılanlar derecelerine göre ödüllendirildiler. Şah Cihan, Seyyid Han Cihan'a Sahu'ya yardım için harekete geçmiş olan Randola'nın onunla ittifak yapmasını engellemesini istedi. Babürlü hükümdarı, Adilşahların topraklarına saldırmak amacıyla ordularıyla harekete geçmiş olan Han-ı Zaman ve Nasiri Han'a da bu doğrultuda talimatlar gönderdi. Han-ı Zaman, Nasiri Han ve Seyyid Han Cihan, birlikleriye saldırıya geçerek Randola'nın Sahu'ya destek olmasını engelleyecek ve kendilerine talimat geldiğinde Adilşah topraklarını işgal edeceklerdi. Bu sırada Şayeste Han'dan 20 Mart 1636 tarihinde bir mektup geldi. Mektupta Kuhenner Kalesi'nin zapt edildiği, kale kumandanı Salih Beğ'in Babürlü idaresine boyun eğdiği, söz konusu kale içerisinde yakalanmış olan Sahu'nun adamlarının tutsak edildiği, kumandanın hakimiyetindeki pergeneler ve buralara bağlı bölgeleri Babürlü görevlilerine teslim ettiği bilgisi veriliyordu.¹⁰²⁵

Şah Cihan'ın fermanıyla Muhammed Adil Şah'ın huzuruna gönderilmiş olan Mekremet Han, Bicapur'a yaklaştığında buranın valisi 4 kuruh mesafe uzaklıkta onu karşıladı. Babürlü elçisini nezaketle karşılayan vali, onu Bicapur'a getirdi. Muhammed Adil Şah, Babürlü hükümdarının mektubunu okuduktan sonra sözde itaat eğiliminde olduğunu göstermeye çalışsa da tavırlarından muhalif tutumunu devam ettirdiği ve gerçek niyetini

¹⁰²³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 168.

¹⁰²⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 132-133.

¹⁰²⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 170.

saklamaya çalıştığı anlaşıyordu. Mekremet Han, izlenimlerinden Şah Cihan'ı haberdar etti. Babürlü hükümdarı, sevk etmiş olduğu üç ayrı ordunun Adilşah topraklarına saldırması talimatını verdi. Diğer yandan Abdullatif, Kutubşahlar sultanına gönderilmiş olan fermanla Kutubşah topraklarına eriştiğinde oldukça saygın bir üslupla karşılanmış, Şah Cihan methedilerek onun fermanı kabul edilmişti. Abdullah Kutubşah, fermanı okuduktan sonra Şah Cihan'a göndermek üzere peşkeş hazırlamaya başlamıştı. Cuma günü hutbenin Şah Cihan ve Hülafayı Raşidin adına okunmasını emretti. Şah Cihan'ın adı hutbede geçtiğinde altın ve kumaş dağıttı. Ayrıca Şah Cihan adına yeni sikke, rupi ve eşrefi bastırarak elçiyi çeşitli hediyelerle Babürlü sarayına gönderdi.¹⁰²⁶

4.5.3.1. Allahverdi Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Şah Cihan, bir süre önce Allahverdi Han'a Şayeste Han'ın maiyetinden ayrılarak Dihurp Kalesi ve Nizamşahlara ait bazı kalelerinin ele geçirilmesini emretmişti. Allahverdi Han, da bu talimat doğrultusunda Şayeste Han'dan ayrılarak söz konusu kaleleri ele geçirmek için harekete geçti. İlk önce büyük bir dağlık alanda bulunan Çandor Kalesi'ne gelerek buranın giriş ve çıkışına siperler kazdırdı. Burayı kuşattıktan sonra saldırı istikametlerini belirledi. Daha sonra kalenin etrafında yeni siperler kazdırdı ve yapılan saldırılar neticesinde kaleyi ele geçirdi. Allahverdi Han, bu kalenin anahtarını Babürlü hükümdarına gönderdi. Şah Cihan, diğer kalelerin de alınması talimatında bulundu. Allahverdi Han, bu talimat doğrultusunda harekete geçti. Bu kalelerin kumandanları Çandor Kalesi'nin ele geçirildiğini öğrenince Babürlü birliklerine karşı koyamayacakları kanaatine vardılar, çoğu direnmeden boyun eğdiler. İlk önce Encirayi Kalesi'nin kumandanı Kihner Rav, adamlarından birini Allahverdi Han'a göndererek aman diledi. Allahverdi Han, kale kumandanına bir mektup göndererek onun affedildiğini bildirdi. Kihner Rav, kaleyi içindeki eşyalar ile birlikte teslim etti. Allahverdi Han'ın isteyiyle, ona 2.000 süvarilik bir mansıb tevdi edildi. Ayrıca 50.000 rupi de nakit para bağış yapıldı.¹⁰²⁷

Allahverdi Han daha sonra Kancine ve Mancine kalelerini ele geçirmek için harekete geçti. Babürlü askerleri bu iki kalenin etrafında siperler kazıldıktan sonra saldırıya geçtiler. Kalelerde bulunan birlikler ateşli silahlarla karşılık verdiler. Babürlü askerleri bu kalelerin duvarlarına yaklaştıktan sonra ok ve ateşli silahlarla saldırılarını devam

¹⁰²⁶ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 523.

¹⁰²⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 138-139.

ettirdiler. Bir taraftan da merdiven ile kalelerin duvarından tırmanarak içeriye girmeye çalıştılar. Ancak bir süre önce Encirayi Kalesi'nin Babürlü birlikleri tarafından ele geçirilmiş olması bu iki kale savunmasını umutsuzluğa sevk etmişti. Bu nedenle kale kumandanları kalelerin anahtarlarını teslim teslim edip, aman dilemeye karar verdiler. Onlar Allahverdi Han'ı ziyaret ederek kalelerin anahtarlarını teslim ettiler. Bu kalelerden sonra sırasıyla Rule, Cule, Ehunet, Kul, Rac Divhira ve Açla adlı kaleler de Allahverdi Han tarafından ele geçirildi. Fakat Divhira Kalesi iki aylık bir kuşatmadan sonra ele geçirilebildi. Bu kalenin ele geçirilmesinin uzun sürme sebebi, Nizamşah Hanedanı'nın birçok mensubunun burada korumaya alınmış olmasıydı. Bu yüzden kaledaki birlikler uzun süre direnmişlerdi.¹⁰²⁸

Allahverdi Han, bu kaleleri Babürlü kontrolüne aldığından Trimbek ve Nasik mıntıkasında Babürlü hakimiyeti güçlendi. O, daha sonra Dihurp Kalesi'ni ele geçirmek için harekete geçti. Kale kumandanı Behucmul, Babürlü birliklerinin bölgedeki kaleleri tek tek ele geçirmiş olduğundan haberdardı. Bu durum, onun cesaretinin kırılmasına sebep oldu. Allahverdi Han ve onun birliklerine karşı koymanın doğru olmadığını düşündüğü için aman diledi. O, Encirayi kale kumandanı Kihner Rav'a karşı gösterilen merhametin kendisine de gösterilmesini istedi. Allahverdi Han da savaşıarak kaleyi ele geçirmenin zaman alacağı ve masraflı olacağı düşüncesiyle kale kumandanının teklifini Şah Cihan'a ilettiler. Şah Cihan, bir mektup vasıtasıyla onun bu talebinin kabul edilmesini istedi. Mektupta kalenin teslimi karşılığında 3.000 derecelik mansıb, 2.000 süvari ve devlet hazinesinden 1 lek rupi bağış yapılmasını istedi. Allahverdi Han, Behucmul'un isteklerinin kabul edildiğini ona bildirdi. Kale kumandanı bu haberden sonra kaleyi teslim etti. Karşılığında Şah Cihan'ın ona layık gördüğü hediyeleri elde etti.¹⁰²⁹

4.5.3.2. Şayeste Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Şayeste Han, Sangamnir'e varınca Sahu'nun oğlunun kontrolünde olan pergeneleri kuşattı. Sahu'nun oğlu, Şayeste Han'ın birliklerinin saldırıları karşısında burada tutanamadı. Şayeste Han, Kutbeddin Han Koka'nın oğlu Şeyh Ferid'i Sahu'nun oğlu ve maiyetinin Nasik Kalesi'ne sığınması üzerine onların bu mıntıkadaki köylülere karşı saldırıları ve zararlarını engellemek amacıyla buralara karakol mevzileri kurması için gönderdi. Şayeste Han, ayrıca Ahmed Han Niyazi ve Ehdad Mehmend'e Nasik

¹⁰²⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 139-140.

¹⁰²⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 140-141.

civarındaki pergeneleri ele geçirmeleri, ardından da Sahu'nun oğlu tarafından zulme uğrayan köylüleri rahata kavuşturmaları talimatını verdi. Şayeste Han, çok güçlü karakol zincirlerinin gerekliliği üzerinde durdu. Bu sayede hiçbir düşman onun birliklerinin kontrolüne geçen bölgelerde söz sahibi olamayacaktı. Şeyh Ferid geldiğinde Sahu'nun oğlu ve adamları onunla karşı karşıya gelmek konusunda isteksizlerdi. Bunun yerine Nasik'den çekilerek Kuken'a doğru gitmeyi tercih ettiler. Sangamnir, Nasik ve Cenir Babürlü birlikleri tarafından ele geçirildi. Bu haberler Şayeste Han'a erişince Muhammed Bekir'i 1.500 süvari ile Cenir mıntikasını korumak için sevk etti.¹⁰³⁰

Şah Cihan, Şayeste Han'a bir ferman aracılığıyla Sangamnir ve buraya bağlı mıntıkaları ele geçirdikten sonra Ahmednagar'a dönmesini emretti. Şayeste Han da aldığı bu talimat üzerine Ahmednagar'a doğru harekete geçti. Ancak Muhammed Bekir, Şayeste Han'a Sahu'nun oğlunun adamlarını takip için Kuken'a doğru ilerlediğini ve Cenir'de neredeyse hiç kimsenin kalmadığını bildirdi. Şayeste Han, Seyyid Ali Ekber Buhari himayesindeki Babürlü süvarilerinin bir kısmını Kuken'e gönderdi. Bu birlikler Kuken'i Sahu'nun adamlarından aldılar. Muhammed Bekir, Sahu'nun oğlu ve adamlarının Mahuli'de olduğu haberini alınca bu istikamette ilerledi. Sahu'nun oğlu da Kamargon'da bulunan babasına doğru ilerledi. Burada büyük bir ordu hazırlayarak ailesi ve akrabalarının bulunduğu Cenir'deki kaleye yöneldi. Burada bulunan Babürlü birlikleri, Sahu'nun oğlu yaklaşınca harekete geçerek onun üzerine gittiler.¹⁰³¹

Vuku bulan mücadelede her iki taraf da çok fazla kayıp verdi. Bunu öğrenen Şayeste Han, Cenir'deki birliklere destek için 700 süvarisini gönderdi. Süvariler uzun uğraşlardan sonra daha önce buraya gelen birliklerle birleştiler. Babürlüler, savunma hattını güçlendirerek Sahu'nun oğlunu ilerlediği kale duvarlarından geri püskürttüler. Ancak Sahu'nun oğlu Cenir civarını terk etmedi ve burayı kuşattı. Kaledeki Babürlü birlikleri, Şayeste Han ile iletişim kurarak Sahu'nun oğlunun birlikleriyle Cenir'i kuşatmış olduğunu, bu yüzden yakacak ve yiyecek malzemesi sağlamak için şehrin dışına çıkamadıklarını ve zor durumda olduklarını bildirdiler.¹⁰³² Şayeste Han, bu haberden sonra takviye birliklerini çeşitli istikametlerden Cenir'deki Babürlü

¹⁰³⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 173-174.

¹⁰³¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 174.

¹⁰³² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 149-150.

birliklerine yardıma gönderdi. Akabinde kalan az sayıda adamıyla kendisi de Cenir'e doğru ilerledi.¹⁰³³

Şayesta Han, Cenir'e vardıktan kısa küse sonra Sahu'nun oğlu ve maiyeti Babürlüler tarafından mağlup edildiler. Şayeste Han, maiyetiyle Sahu'nun oğlu ve adamlarını Behimre Nehri civarına doğru izledikten sonra onların çoğunu kılıçtan geçirdi ve tekrar Cenir'e döndü. Bu esnada Kuken'de bulunan Muhammed Bekir Han'ı çağırarak Cenir mıntikasını onun sorumluluğuna bıraktı. Şayeste Han burada gerekli düzenlemeleri yaptı. Akabinde aldığı talimat üzerine Devletabad'da bulunan Şah Cihan'ın yanına döndü. Babürlü birliklerinin çabaları sonucunda Sangamnir, Cenir, 17 pergene, 2 kurur ve 6,5 lek rupi ele geçirilmiş oldu.¹⁰³⁴ Bir süre sonra Cenir mıntikasının Babürlü himayesinden tekrar Sahu'nun kontrolüne geçtiğini görüyoruz. Elimizdeki kaynaklar, Cenir'in nasıl kaybedildiği hakkında malumat vermemektedir. Ancak ilerleyen süreçte Han-ı Zaman'ın burayı ele geçirmek için Sahu ile giriştiği mücadeleler buranın Sahu'nun himayesine geçtiğini doğrulamaktadır.

4.5.3.3. Nasiri Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Nasiri Han, almış olduğu talimat doğrultusunda ilk önce Kandahar civarına geldi. Ardından da Use ve Udgir kalelerini ele geçirmek için hızla harekete geçti. Bu ilerleyiş esnasında gerekli gördüğü yerlerde Adilşah saldırılarından korunmak için gözcüler görevlendirdi. Nasiri Han, 16 Mart 1636'da Udgir'e 1 kuruh mesafelik uzaklıktaki mevkiye geldiğinde Şah Cihan'ın kendisine göndermiş olduğu bir ferman eline ulaştı. Babürlü hükümdarı fermanında *"Bicapurlular (Adilşahlar) hile yapmaya başladı, peşkeşi göndermeyi ihmal ediyorlar. Onları daha önce affettim, ancak artık affetmek bana haram olsun. Onların cezalandırılmasını istiyorum. Seyyid Han Cihan'ı bir orduyla Şolapur tarafına sevk ettim. Han-ı Zaman'ı da İndapur tarafından bu ülkeye saldırması için gönderdim. Siz de benim fermanım doğrultusunda hareket edip intikam alın. Bunun için Bider'e saldırıp burayı yağma edin ve etrafta hiçbir şey bırakmayın."* ifadelerine yer verdi. Nasiri Han bunun üzerine Mancire Nehri civarına ilerledi. Ordunun ağırlıklarını, eşyalarını, sakatlanan atlarıyla güvenilir bir yere bıraktıktan sonra tekrar harekete geçti.¹⁰³⁵

¹⁰³³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 174.

¹⁰³⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 174-175.

¹⁰³⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 142-143.

Nasiri Han, maiyetiyle birlikte kısa sürede Kalyan kasabasına erişti. Ahali, onun kasabaya doğru ilerleyişinden habersizdi. Bu kasaba, oldukça zengin ve mamurdu. Babürlü askerleri saldırıya geçerek kendilerine karşı koyan yaklaşık 2.000 civarında insanı öldürdüler. Ayrıca çok sayıda insanı esir eden Babürlü askerleri, kasabadaki herşeyi yağmaladılar. Daha sonra bu kasabanın 1, 5 kuruh mesafe uzaklığında bulunan Narayanpur'a gittiler. Nasiri Han kumandasında bulunan birlikler, burada da yağma faaliyetlerinde bulundular. Babürlü birlikleri, büyük miktarda ganimet elde ettiği için Nasiri Han bir süre burada beklemek zorunda kaldı. O, burada altı gün bekledikten sonra Bider şehrinin 2 kuruh mesafe uzaklığında bulunan Kemtahane'ye ilerledi ve burayı da birliklerine yağma ettirdi. Nasiri Han, birlikleriyle buradan Bider Kalesi'ne ilerledi ve karşısına çıkan yerleşim alanlarını tahrip ettirdi. Daha sonra da geri dönerek Mancire Nehri'nin kenarına ilerledi. Babürlü maiyeti, bir süre burada dinlendikten sonra Bicapur'a doğru harekete geçti.¹⁰³⁶

Babürlü birlikleri, yol boyunca karşılarına çıkan yerleşim alanlarını yağmaladılar. Onların bu faaliyetlerinden haberdar olan Adilşah birlikleri, uzaktan görünmeye başladılar. Fakat ilerleyip saldırmaya cesaret edemediler. Babürlü birlikleri, Adilşah birliklerinin korktuğunu anlayınca saldırıya geçtiler. Adilşah birlikleri ise mecburen bu saldırıya karşılık verdiler. Ancak Babürlü birliklerinin saldırıları karşısında tutunamayarak geri çekilmek zorunda kaldılar. Babürlü birlikleri kaçan Adilşah askerlerinin peşinden ilerleyerek onların çoğunu öldürdüler. Adilşahlara büyük zaiyat verdikten sonra ele geçirdikleri 200 at ile geri ordugaha döndüler. Babürlüler atları dinlendirmek için bir gün beklediler, daha sonra Bicapur'dan 12 kuruh mesafe uzakdaki Firuzabad'a ilerlediler. Bu sırada Mekremet Han, gönderdiği mektup vasıtasıyla Adilşah askerlerinin Şahpur Gölü'nün seddini yıkarak suyu boşalttıklarını, civardaki ahaliyi Bicapur Kalesi'ne aldıklarını ve etrafta kıtlık başgösterdiği bilgisini veriyordu. Bu nedenle Nasiri Han'a Firuzabad yönünde ilerlenmesinin doğru olmadığı söyleyerek başka bir istikamete yönelmesini tavsiye ediyordu.¹⁰³⁷

Nasiri Han, Mekremet Han'ın tavsiyelerini göz önünde bulundurarak Firuzabad istikametinde gitmekten vazgeçti. O, Yakut Han'ın torunun himayesinde olan Pelpeli kasabasına bazı saldırılarda bulundu ve geceyi Narayanpur'da geçirdi. Ertesi gün Kemalpur kasabasına ilerledi ve orayı yağma ettirdi. Babürlü askerleri burada büyük

¹⁰³⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 143-144.

¹⁰³⁷ Hafi Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 526-527.

miktarda araç gereç ve yiyecek malzemesi ele geçirdiler. İlerleyişini devam ettiren Nasiri Han himayesindeki birlikler, Reyhan Şolapur'un kontrolündeki bölgelere saldırdılar. Kasaba ve köyleri yağmalayarak büyük miktarda ganimet elde ettiler. Babürlüler, Kutubşah sınırlarına kadar olan bütün bölgeyi alt üst ettiler. Ayrıca buradan akan suları da kesmek suretiyle kıtlığa sebebiyet verdiler. Bu sırada Şah Cihan tarafından gönderilmiş olan ferman Nasiri Han'a ulaştı. Babürlü hükümdarı mektubunda (bu mektubu Şey Debir getirmiş olmalı) *"Muhammed Adil Şah bütün isteklerimizi kabul etti. O, bundan sonra peşkeş gönderecek ve bize itaat edecek. Biz de onu affettik. Onun topraklarına yaptığınız saldırıları sonlandırın, Use ve Udgir'i almaya gidin"* talimatında bulundu.¹⁰³⁸

4.5.3.4. Seyyid Han Cihan'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Seyyid Han Cihan, ilk önce ihtiyaç malzemelerini bırakmış olduğu Deharver'e ilerledi. Birliklerini savaş için hazır hale getirdikten sonra Adilşah topraklarını işgal etmek için harekete geçti. Seyyid Han Cihan, Seradihun Kalesi'ni ele geçirmek amacıyla Şamaci ve Şerze Rav Keşnaci'yi Dekkenlilerden oluşan bazı Babürlü birlikleriyle sevk etti. Babürlü birlikleri 3 Nisan 1636'da beklenmedik bir anda kale civarına eriştiler. Bu kalenin kumandanı Seyyid Anber, Reyhan Şolapuri ile irtibat halinde idi. O, Babürlü birlikleri geldiği sırada kalenin dışındaki bahçede bulunuyordu. Babürlü birliklerinin geldiğini duyunca yanındaki adamlarıyla hemen kaleye girdi. Onun askerlerinden karşı koyma cüretinde bulunanların çoğu Babürlü askerleri tarafından öldürüldüler, kalanlar ise yaralı bir şekilde kaçtılar. Babürlü askerleri üç günlük kuşatmadan sonra kaleyi düşürdüler. Kale kumandanı Seyyid Anber, elleri bağlanmış halde Seyyid Han Cihan'ın huzuruna getirildi. Seyyid Anber, daha sonra Dekken ileri gelenlerini aracılığı ile serbest bırakıldı. Şerze Rav Keşnaci bir tüfekli askeri birlikle Seradihun Kalesi'nde bırakıldı. Seyyid Han Cihan, daha sonra Deharasiyun doğru hareket geçti.¹⁰³⁹

Seyyid Han Cihan, yol üzerinde Reyhan Şolapuri'nin câgîrine bağlı üç zengin ve gelişmiş mevkiye saldırıda bulundu. Bu saldırılar sonucunda çok sayıda esir ile birlikte sığır ve ihtiyaç maddesi elde etti. Deharasiyun'a erişince buradaki ahalinin mallarını alarak kaçmış olduklarını gördü. Seyyid Han Cihan, güvenilir bir adamını bir grup tüfekçi birlik ile Deharasiyun Kalesi'nde bıraktı. Ertesi gün, Şolapur'dan 6 kuruh

¹⁰³⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 144-145.

¹⁰³⁹ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 177-178.

mesafe uzakta bulunan Kanti Kalesi'ne süratle ilerledi. Kale birlikleri, hemen ateşli silahlarla saldırıya geçtiler. Seyyid Han Cihan, kale etrafında bir tur atarak kalenin giriş ve çıkışlarını inceledi. Bu süreçte Babürlü birlikleri, dört bir taraftan kaleye saldırıya geçtiler. Halilullah Han, kale kapısına doğru yöneldi. Seyyid Han Cihan'ın oğlu Seyyid Mansur Han ise kale duvarlarına yöneldi. Diğer taraftan Şahnevaz Han, Rüstam Han ve Sipahdar Han saldırı için hızlı adımlarla ilerlediler. Babürlüler daha sonra dört bir taraftan saldırıya geçtiler. Uzun süren mücadeleler sonucunda kale Babürlü birlikleri tarafından ele geçirildi. Babürlü birliklerinin saldırısına uğrayan çok sayıda Adilşah askeri hayatını kaybetti. Buna karşın az sayıda Babürlü askeri de yaşamını yitirdi.¹⁰⁴⁰

Seyyid Han Cihan kontrolündeki Babürlü birlikleri Kanti Kalesi'ni ele geçirdikten sonra burada bazı düzenlemeler yaptılar. Bunun akabinde Divgano şehrine ilerleyerek burada büyük oranda yağma ve ganimet elde ettiler. Daha sonra Sahure'ye doğru ilerlediler. Muhammed Adil Şah, Randola kumandası altında 6.000-7.000 süvariye Seyyid Han Cihan üzerine sevk etti. Randola'nın birlikleri birkaç ateşli silah saldırısından sonra geri çekildiler. Babürlüler akşam olduğunda ordugahlarını kurdular. Randola'nın birlikleri gece ordugah civarına gelerek ateşli silahlarla saldırıda bulundular. Ertesi gün Babürlü maiyeti harekete geçince Randola'nın birlikleri tekrar ortaya çıktılar ve meydan okudular. Öncü birliklerin kumandanı Şahnevaz Han, Randola'nın ordusunun Sipahdar Han liderliğindeki Babürlü artçı birliklerine saldırdığını öğrendi. O, artçı birliklere destek olmak için hemen yardıma koştu. Rüstem Han himayesindeki sol cenah birlikleri de artçı birliklere destek olmak amacıyla harekete geçtiler. Adilşah ordusu, Babürlü birliklerin saldırıları neticesinde geri püskürtüldüler. Seyyid Han Cihan komutasındaki birlikler bu mücadeleden sonra ilerleyişlerini devam ettirdiler.¹⁰⁴¹

Seyyid Han Cihan, Adilşah birliklerinin aniden saldırıda bulunabilecekleri düşüncesiye Murtaza Han'ı bir miktar adamıyla ordugahın güvenliğinden sorumlu tuttu. Daha sonra bir grup asker ve süvari ile harekete geçerek kendilerine yaklaşan Adilşah birliklerine karşı saldırıda bulundu. Bu mücadele esnasında Adilşah ordusunun kumandanı Randola ağır bir yara aldı ve atıyla birlikte yuvarlandı. Fakat adamları, onu tekrar atına bindirdi ve savaş meydanından çıkardı. Bu mücadelelerde çok sayıda Adilşah askeri öldürüldü. Babürlü tarafında da bazı askerler hayatlarını kaybettiler. Yaralı askerler ise tedavi edildiler. Babürlü birlikleri vakit kaybetmeden Deharasiyun'a döndüler ve burada birkaç

¹⁰⁴⁰ Hafi Han, *Müntehab 'ül Lübab*, C. I, 527-528.

¹⁰⁴¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 157.

gün kaldılar. Ancak çok geçmeden Seyyid Han Cihan, Adilşah birliklerinin yeniden toplandıklarından haberdar oldu. Babürlü kumandanı, ağırlıklarını, yorgun at ve sığırlarını Deharasiyun tanedarına bırakarak Adilşah birlikleri üzerine harekete geçti.¹⁰⁴²

Seyyid Han Cihan, Tulcapur pergenesinde karşılaştığı Adilşah birliklerine karşı saldırıya geçti. Randola yaralı halde Babürlü birliklerine karşılık verdi. Bu esnada Sipahdar Han, aniden Muhammed Adil Şah'ın seçkin birlikleriyle harekete geçen Randola'nın babası Ferhad'ın saldırısına uğradı. Bunun üzerine Seyyid Han Cihan, 500 süvarisiyle ona destek oldu. Sipahdar Han ve adamları kendilerine saldıran Adilşah askerlerini geri püskürttüler. Randola kumandasındaki Adilşah birlikleri ise Babürlülere karşı mücadelesini öğle vaktine kadar sürdürdüler. Adilşah askerlerinin çoğusu atlarıyla savaş meydanında öldürüldüler. Bazı askerler ise ağır yara aldılar. Bu bölgede su ve yiyecek temin edilemediği için Seyyid Han Cihan Deharasiyun'a dönmeye karar verdi. O, ilk önce ordunun bazı ağırlıklarını Seradihun'a yöneldi. Ordunun ağırlıklarını buraya bıraktıktan sonra tekrar harekete geçti.¹⁰⁴³

Babürlü birlikleri, geçtikleri mıntıkalarını ve şehirleri yağma ettikten sonra Mayıs 1636'da Use'den 2 kuruh uzakta ordugah kurdular. Adilşah ordusu ise onlara 3 peher mesafe uzakta konuşlandı. Adilşah askerleri ateşli silahlarla saldırıya geçtiler. Ancak Babürlü birlikleri tarafından geri püskürttüler. Adilşah askerleri ertesi gün tekrar Babürlü birliklerine doğru yöneldiler. Önce Sipahdar Han ve Raca Debi Singe'nin birliklerine saldırdılar. Sipahdar Han ve Raca Debi Singe Adilşah birliklerini uzaklaştırmak için harekete geçtiler. Bu sırada Adilşahlara ait başka birlikler yardıma geldiler. Halilullah Han, bunun üzerine sağ cenahtan birlikleriyle Sipahdar Han'ın yardımına geldi. Seyyid Han Cihan da ayrıca bir grup askerini yardıma gönderdi. Babürlü askerleri saldırıya geçerek Adilşah birliklerini geri püskürttüler. 2 kuruh geri çekilen Adilşah ordusuna mensup çok sayıda asker öldürüldü. Bu esnada Seyyid Han Cihan, Adilşah ordusunun merkezine saldırdı. Şahnevaz Han ve Rüstem Han da karşılaştıkları Adilşah birliklerini mağlup ettiler. Üç gün süren bu mücadelede Babürlüler Adilşah birliklerine karşı tam bir üstünlük elde ettiler.¹⁰⁴⁴

¹⁰⁴² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 179.

¹⁰⁴³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 179-180.

¹⁰⁴⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 146-147.

Seyyid Han Cihan kumandasındaki Babürlü ordusu, geçtiği Adilşah arazilerinde bulunan ekinleri tahrip etti. Seyyid Han Cihan, yağmur mevsimi son bulduğu için ordusuyla Bir istikmatinde ilerlemeyi, karşısına çıkan Adilşah birliklerini cezalandırmayı amaçlıyordu. Ayrıca daha fazla zaman kaybetmeden Babürlü sınırlarına ulaşmayı, yağmurlar tekrar başladığında Şah Cihan ile rahatlıkla iletişim kurabileceği mesafeye erişmeyi hedefliyordu. O, maiyetiyle 17 Mayıs 1636'da harekete geçti. Babürlüler Seradahun'dan 8 kuruh mesafe öteye ilerledikleri sırada Adilşah birlikleri arkadan geldiler. Babürlü öncü birinin kumandanı Şahnevaz Han, Adilşah askerlerinin arkadan saldırıya geçebileceği düşüncesiyle artçı birliklerin yanında bulunmak istediğini bildirdi. Seyyid Han Cihan, onun bu talebini kabul etti. Babürlüler 1 kuruh mesafe daha ilerledikten sonra Adilşah birlikleri onlara yaklaştılar. Ateşli silahlarla Şahnevaz Han ve askerlerine saldırıya geçtiler.¹⁰⁴⁵

İki taraf arasında vuku bulan mücadeleler akşama kadar sürdü. Adilşah birliklerinin üstünlük sağladığını gören Seyyid Han Cihan, Şahnevaz Han'a yardıma geldi. Ayrıca sağ cenahtan Halilullah Han, sol cenahtan da Murtaza Han ve Şir Han Terin, adamlarıyla yardıma gelerek Adilşah birliklerini geri püskürttüler. Kehiluci Behunsele ve Reyhan Şolapuri ise sol cenahtaki Rustem Han'ın birliklerine arkadan saldırdılar. Onlar, Rüstem Han'ın askerleri tarafından geri püskürtüldüler. Adilşah birlikleri, bundan sonra herhangi bir saldırıda bulunmadan Seradahun'dan 30 kuruh geri çekildiler. Seyyid Han Cihan kontrolündeki Babürlü birlikleri ise Deharver'e doğru ilerlediler.¹⁰⁴⁶

4.5.3.5. Han-ı Zaman'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Han-ı Zaman, Şah Cihan'dan aldığı talimat doğrultusunda Ahmednagar'a doğru ilerlemişti. O, bazı askeri düzenlemeler yapmak amacıyla burada birkaç gün durdu. Akabinde ise ordunun ağırlıklarını bırakarak birlikleriyle hızlı bir şekilde Cenir istikametine doğru harekete geçti. Han-ı Zaman, bir süre sonra Sahu'nun Mahuli Kalesi'nin kontrolünü elinde bulunduran Minaci Behunsile ile anlaşmaya vararak kalenin kontrolünü ele almış olduğunu, bu şahsı da yanına alarak Cenir'e doğru gittiğini ve Parganon'dan geçerek Perinde'ya doğru ilerlemek niyetinde olduğunu öğrendi. Han-ı Zaman bu haberleri aldıktan sonra hızını arttırdı ve Cenir'e bağlı mevkilerden biri olan Racpur'a vardı. Daha sonra ilerleyişini devam ettirerek Sahu'nun konuşlanmak için

¹⁰⁴⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 180-181.

¹⁰⁴⁶ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 159.

seçmiş olduğu Parganon köyü yakınlarına geldi. Sahu, Han-ı Zaman'ın yaklaştığını öğrenince bu köye ordugahını kurmaktan vazgeçti. Çakne ve Pune'nin dışındaki ormanlık ve tepelik alanlar arasındaki ıssız yollardan ilerledi. Sahu'nun guzergahı hakkında bilgi toplayan Han-ı Zaman, onun Behimre Nehri'ni geçip Adilşah sınırlarında bulunan ve Pune Pergenesi civarındaki Luhgano'ya eriştiğini öğrendi.¹⁰⁴⁷

Şah Cihan, Han-ı Zaman'a Adilşahlar Sultanlığı'nın topraklarında onu takip etmemesi, gelişmeler hakkında kendisine bilgi vermesi ve gönderilecek olan cevabı beklemesi talimatını yolladı. Han-ı Zaman bu emir üzerine Behimre Nehri civarında konuşlandı ve Şah Cihan'a mektup göndererek gidişat hakkında onu bilgilendirdi. Daha sonra askerlerini harekete geçirerek buraya yakın bayındır bir yere ilerlemeye karar verdi. Maiyetindeki orduyla harekete geçtikten sonra 25 kuruh ötede konuşlanmış olan Adilşah birliklerinin Behimre civarındaki köylülere saldırılabileceğini düşündü. Bundan dolayı bu civarda Bahadır Han'ı büyük bir askeri birlik ile bıraktı. Bazı birlikleri de Şah Beğ Han'ın kumandası altında Kamargon Kalesi'ni düşürmek için görevlendirdi. Şah Beğ Han, hemen harekete geçti ve söz konusu kaleyi kuşattı. Kale dört bir taraftan kuşatılınca içerdeki birlikler çok fazla dayanamayacaklarını anladılar. Onlar dışlarının arasında ot tutarak af diledikleri mesajı verdiler. Şah Beğ Han, onları affetti ve serbest bıraktı. Kamargon Kalesi, bu zaferden sonra Babürlü kontrolüne girdi.¹⁰⁴⁸

Han-ı Zaman, bu sırada Cenir istikametinde harekete geçmişti. Bir taraftan da Şah Cihan'dan cevap bekliyordu. Kısa süre sonra Şah Cihan'dan beklediği mektup geldi. Babürlü hükümdarı, mektubunda ona Şayeste Han'ın Cenir mıntikasını zapt etmek ve kaleyi düşürmek için görevlendirilmiş olduğunu ve buraya ilerlemesine gerek olmadığını bildiriyordu. Şah Cihan, mektubunda Nasiri Han ve Seyyid Han Cihan'ın Perinde ve Kanti guzergahından ilerleyerek Adilşah topraklarını ilhak etmek için görevlendirilmiş olduklarını bildirdi. Babürlü hükümdarı mektubunun devamında onun da Adilşah topraklarına saldırıya geçmesini emretti. Ayrıca Han-ı Zaman'a Adilşah sınırlarındaki mamur alanları talan etmesi, Sahu'yu ve ona yardım için Muhammed Adil Şah tarafından gönderilmiş olan birlikleri cezalandırması talimatında bulundu. Han-ı Zaman, Şah Cihan'ın emri doğrultusunda Bahadır Han'ın bulunduğu noktaya geri

¹⁰⁴⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 181.

¹⁰⁴⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 161.

döndü. Ağırlıklarını ve ordugah birliklerini onun kontrolüne bıraktı. Adilşah topraklarına ilerleyerek bu sultanlığa ait verimli ve bayındır mıntıkaları tahrip etti.¹⁰⁴⁹

Han-ı Zaman, 4 Nisan 1636 tarihinde Dudabayi geçidinin aşağı kısmına erişti ve maiyetine arkada kalan birlikler gelinceye kadar beklenmesi talimatında bulundu. O, bütün maiyeti bir araya geldikten sonra 5.000 adamını saldırı ihtimalini göz önünde bulundurarak geçidin aşağı kısmında bıraktı. Han-ı Zaman, tepeye doğru yolun yarısını çıkmışken bir grup Adilşah askeri görüldü. Bunun üzerine geçidin aşağı kısmında bırakılan askerler saldırıya geçtiler. Han-ı Zaman da birlikleriyle geriye dönerek Adilşah askerlerine saldırdı. Meydana gelen mücadelede Adilşah askerlerinin bir kısmı ölmüş, sağ kalanlar ise kaçmıştı. Geçidin dibindeki arazi çok sayıda tepe ve vadilerle kesiştiği için birlikler birbirlerini göremiyordu. Bunu fırsat bilen bazı Adilşah askerleri aniden arkada kalan Ravestersal ve maiyetine saldırdılar. Ancak Babürlü askerlerinin karşılık vermesiyle büyük zaiyat verdiler. Bu saldırıda Ravestersal'ın kontrolündeki birkaç Racput hayatını kaybetti. Ravestersal, bu hadiseden sonra tekrar Babürlü birliklerine yetişti.¹⁰⁵⁰

Han-ı Zaman 5 Nisan 1636 tarihinde Babürlü birlikleri ile geçidi aştı ve yedi günde Kulapur civarına erişti. Onun maiyetindeki birlikler, vakit kaybetmeden Kulapur şehri ve Kalesi'ni kuşattılar, daha sonra da saldırıya geçtiler. Adilşah birlikleri hemen karşılık verdiler. Ancak söz konusu kasaba ve kale Babürlü birliklerinin saldırılarına maruz kaldı. Yaklaşık 500 Adilşah askeri burada öldürüldü, 700 asker de tutsak edildi. Bu sırada civarda bulunan ahalinin malları ve sığırları ile yakında bulunan yüksek bir tepeye kaçarak burada toplandıkları öğrenildi. Han-ı Zaman, Bahadır Han ve Şah Beğ Han'ı bu topluluğun üzerine sevk etti. Onlar bu talimat üzerine tepeye doğru tırmandılar ve buradaki ahaliye saldırıya geçtiler. Babürlüler ahaliden 1.000 kişiyi öldürdüler, 2.000 kişiyi de tutsak ettiler. Bunun yanı sıra 4.000 sığır ile büyük miktarda mal ve servet ele geçirdiler.¹⁰⁵¹

Han-ı Zaman daha sonra birlikleriyle Keşnaginga Nehri'ne doğru harekete geçti. Babürlüler nehrin kıyısına erişince Sahu kendi birlikleri ve yaklaşık 10.000 civarında Bicapur süvarisi ile ortaya çıktı. Onlar üç gün boyunca Babürlü birliklerini takip ettiler. Sahu, birlikleriyle vurkaç taktiği uygulamak suretiyle Babürlü birliklerini yıpratmaya

¹⁰⁴⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 161-162.

¹⁰⁵⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 182.

¹⁰⁵¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 152.

çalışıyordu. Han-ı Zaman, adamlarıyla istişare ederek onlara saldırmaya karar verdi. Şah Beğ Han'ı ise Racput birlikleriyle ordugahı koruması için bıraktı. Ardından gece yarısında maiyetiyle harekete geçti ve ertesi gün Sahu'nun ordugahına erişti. Babürlü birliklerinin planını daha önceden anlamış olan Sahu, bütün ağırlıklarını ordugahından uzak bir noktaya sevk etmişti. Sahu'nun maiyeti Babürlü birlikleri gelir gelmez saldırıya geçtiler. Ancak çok fazla direniş gösteremeden kaçmak zorunda kaldılar. Bu kaçış esnasında onların bir kısmı öldürüldüler. Sahu'nun ordugahında kalan bazı araç gereçler Babürlü birliklerinin eline geçti.¹⁰⁵²

Babürlü birlikleri bunun akabinde ordugaha dönmek üzere harekete geçtiler. Bu sırada Sahu'nun yaklaşık 6.000 süvarisi Seyyid Şuceat Han ve Bahadır Han'ın birliklerine saldırdı. Babürlü birlikleri süvarilerine karşı güçlü bir direniş göstererek onların birçoğunu öldürdüler. Ancak Seyyid Şuceat Han'ın bazı adamları bu mücadelede hayatlarını kaybettiler. Bu mücadelede Şah Beğ Han da birlikleriyle sağ cenahtan saldırıya geçerek destek olmuştu. Adilşahlar ordusu bu mağlubiyet ile ağır bir darbe almış oldu. Han-ı Zaman'ın maiyetindeki birlikler Adilşahlara ait önemli şehirlerinden Merç'e saldırarak burayı yağma ettiler. Ardından bölgenin en eski şehirlerinden olan Ray Bağ'a doğru ilerlediler ve burayı da yağmaladılar. Sayısız güzel kokulu bitki, çini ve daha pek çok şey Babürlü birliklerinin eline düştü. Bu sırada bazı Adilşah birlikleri onları arkadan takip ediyorlar ve sık sık saldırıda bulunuyorlardı.¹⁰⁵³

Babürlüler, Merç'i yaklaşık 20 kuruh geçtikten sonra bir akarsuyun kenarına konuşlandılar. Bir grup süvari yakacak ve hayvan yemi toplamak için uzaklaştı. Bu sırada Sahu'nun emrinde olan bazı Adilşah askerleri aniden ortaya çıktılar ve Şah Beğ Han'ın birliklerine saldırıya geçtiler. Han-ı Zaman, maiyetinden çok sayıda askerin yem toplamak için etrafa dağılmış olmasına rağmen bu saldırının farkına vardı. Babürlü komutanı, bir grup adamını bu Adilşah askerlerinin üzerine sevk etti. Şah Beğ Han'ın maiyetiyle sağ taraftan saldırıya geçmesiyle Adilşah askerleri mağlup oldular ve geri çekilmek zorunda kaldılar. Babürlü birlikleri çok sayıda Adilşah askerini öldürdükten sonra geri döndüler. Bu mağlubiyetten sonra Adilşah birliklerinin cesareti kırıldı. Onlar, Han-ı Zaman'ın birliklerine bir daha yaklaşmadılar.¹⁰⁵⁴

¹⁰⁵² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 163-164.

¹⁰⁵³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 183-184.

¹⁰⁵⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 184.

Han-ı Zaman, Behimre Nehri civarına varınca Şah Cihan'dan bir ferman geldi. Bu fermanda Mekremet Han'ın Bicapur'dan bir mektubunun geldiğini ve onun verdiği bilgilere göre Muhammed Adil Şah'ın Babürlü itaatini kabul ettiğini bildirdi. Şah Cihan fermanında Muhammed Adil Şah'a Sahu'nun boyun eğmeyi kabul edip, Cenir Kalesi'ni diğer kaleler ile birlikte teslim etmesi durumunda onu kendi mülazimi yapması talimatında bulunduğunu bildirdi. Sahu'nun bunu kabul etmemesi halinde Muhammed Adil Şah'ın söz konusu kalelerin fethi için Babürlü birlikleri ile ittifak yapmayı kabul ettiğini bildirdi. Mektubunun devamında Muhammed Adil Şah'ın Mekremet Han ile haraç olarak 20 lek rupi değerinde filler, değerli silahlar ve mücevher göndermeyi kabul ettiği haberini verdi. Şah Cihan fermanında son olarak Han-ı Zaman'a Adilşah topraklarına yaptığı saldırıları sonlandırmasını ve yanına gelmesi emrediyordu. Han-ı Zaman daha sonra Cenir Kalesi almak ve Sahu'yu etkisiz hale getirmek için tekrar görevlendirilecekti. O, aldığı bu talimattan sonra Şah Cihan'ın bulunduğu Devletabad'a doğru harekete geçti.¹⁰⁵⁵

4.6. Dekken Bölgesinde Babürlü Hakimiyetinin Sağlanması ve Buradaki Sultanlıklar ile Münasebetler (1636)

4.6.1. Dekken Sultanlıkları ile Barış (1636)

4.6.1.1. Kutubşahlar ile Barış (1636)

Babürlü elçisi Molla Abdullatif, Şah Cihan'ın Abdullah Kutubşah'a göndermiş olduğu mektupla 5 Şubat 1636 tarihinde Kutubşah topraklarına vardı ve burada Kerim Han tarafından karşılandı.¹⁰⁵⁶ Abdullatif, daha sonra Muiziddin Müşrif refakatında ilerleyişini devam ettirdi. Haydarabad yakınlarında Şeyh Muhammed Tahir tarafından karşılandıktan sonra 11 Şubat'ta Abdullah Kutubşah'ın huzuruna çıktı. Babürlü elçisi Kutubşahlar sultanı tarafından hatırı sayılır bir şekilde ağırlandı. Abdullah Kutubşah, Nasiri Han'ın Kutubşah sınırlarında bulunan Adilşah topraklarına yaptığı saldırılarından haberdar oldu ve Golkonda Kalesi'nde önlemler alınması talimatında bulundu. Ancak alınan askeri tedbirler Babürlüleri korkutmadı. Kutubşahlar sultanı, Şah Cihan'ın Molla Abdullatif vasıtasıyla dile getirdiği taleplerini kabul etti ve akabinde Abdullatif'i 26 Mayıs 1636 tarihinde Babürlü topraklarına uğurladı. Şeyh Muhammed Tahir'i de Molla

¹⁰⁵⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 153-154.

¹⁰⁵⁶ Mohammed Ziauddin Ahmed, *The Relations of Golconda with Iran (1518-1687)*, (Doktora Tezi, University of Poona, 1976), 132.

Abdullatif ile birlikte Şah Cihan'ın huzuruna gönderdi.¹⁰⁵⁷ Molla Abdullatif, 5 Haziran 1636 tarihinde Şah Cihan'ın huzuruna vardı. O, Abdullah Kutubşah'ın göndermiş olduğu 2 lek rupi, pahalı filler, değerli taşlar, mücevherat, altın ve gümüş eşyaları Babürlü hükümdarına sundu. Abdullah Kutubşah ayrıca Şeyh Muhammed Tahir sorumluluğunda 40 lek rupi, kıymetli mücevher ve taşlar ile birlikte 100 fil, altın ve gümüş koşum takımlı 50 Arap ve Irak atının dışında nadir hediyeler göndermişti. Kutubşah elçisi, bu hediyeleri Şah Cihan'a sundu. Ayrıca sultanının mektubunu da Babürlü hükümdarına ilette.¹⁰⁵⁸

Abdullah Kutubşah gönderdiği mektubunda şöyle diyordu: “Size olan ihlasım üzerine söz veriyorum, her cuma günü ve bayramlarda hutbeyi dört halifenin ve sizin adınıza okutacağım. Hiçbir zaman geçmişte gittiğim yoldan gitmeyeceğim. Her zaman kızıl ve beyaz altın sikke üzerine sizin mübarek adınızı kaydedeceğim. Her yıl Nizamşahlara ödediğim 8 lek rupiye denk gelen 2 lek hunu cülusun (Şah Cihan'ın) dokuzuncu senesinden itibaren Adilşahlara göndereceğim. Eğer şehzadelerden biri Dekken valiliğine tayin edilirse bu meblağı ona göndereceğim. Ayrıca cülusun (Şah Cihan'ın) sekizinci senesinin sonuna kadar ödemem gereken 32 lek rupi haracın 8 lek rupisi kalmıştı. Bu meblağı gelecek yıl, yani cülusun dokuzuncu yılında 2 lek hun ile birlikte size göndereceğim. Bundan sonra sizin dostlarınızla ile dost, düşmanlarınız ile düşman olacağım. Mevlana Şeyh Abdullatif'in huzurunda Kuran üzerine elimi koyup yemin ediyorumki bu verdiğim sözlerin aksine bir tutum içerisinde olmayacağım. Eğer Allah korusun bunun aksine bir tutum içerisinde olursam benim mülkümü elimden almaya hakkınız var. Bu sözleşme nedeniyle Adilşahlar Sultanlığı size itaat ettiğim için benimle düşman oldu. Payitahta geri döndüğünüzde Adilşahlar benim mülküne saldırırlarsa ordunuz onların şerrini defetmekte bana yardımcı olsun. Eğer Adilşahlar zorla benden bir mablağ alırsa bu size ödeyeceğim yıllık 2 lek hun peşkeşten düşülsün.”¹⁰⁵⁹

Şeyh Muhammed Tahir, Şah Cihan tarafından değerli hediyeler ile ödüllendirildi. O, Devletabad'dan Mandu'ya kadar Babürlü hükümdarına eşlik etti. Kutubşah elçisine burada geri dönmesine müsaade edildi. Ona eşlik etmesi için görevlendirilmiş olan Hacı Tahir, Burhanpur'da vefat etti. Bu hadise üzerine Kutubşah elçisine refakat etme görevi Hacı Zahid'e verildi. Şeyh Muhammed Tahir ve Hacı Zahid 1636 yılının

¹⁰⁵⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 175-176.

¹⁰⁵⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 188.

¹⁰⁵⁹ Hafı Han, *Müntehab'ül Lübab*, C. I, 536-537; Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 178-179.

sonlarında Kutubşah topraklarına eriştiler. Hace Zahid, Abdullah Kutubşah'a Şah Cihan adına altın işlemeli koşum takımlı 1 fil, 50 adet kumaş, zümrüt ve inci tespihler, Babürlü hükümdarının güzel bir çerçeve içerisindeki portresi ve antlaşma metninin nakşedildiği altın bir levha hediye etti. Elçi, kısa bir süre sonra Babürlü topraklarına geri döndü.¹⁰⁶⁰ Şah Cihan'ın antlaşma metnini altın bir levhaya yazdırmak suretiyle Kutubşahlar sultanına göndermesindeki amacı, iki taraf arasındaki antlaşmayı kalıcı hale getirmek olduğu gibi muhatabına güç, kudret ve zenginlik mesajı vererek onun üzerinde tam manasıyla üstünlük sağlamaktı.

Söz konusu tablette şunlar yazmaktaydı: *“Görkemli vilayeti, müthiş ve azametli varlığı ve devlet sahibi olan, bize karşı halis duygular besleyen Kutubşah (Abdullah Kutubşah kastediliyor), inayetimize dayanabileceğini ve gururlanabileceğini bilesin. Siz bize itaat edip, dört halife adına hutbe okuttunuz ve bizim lakaplarımızı topraklarınızda andınız. Bizim adımıza dirhem ve sikke bastırdınız. Bundan sonra da böyle hareket etmeye karar verdiniz. Bizim istediğimiz haracı gönderdiniz. Nizamşahlara verdiğiniz senelik 8 lek rupiye denk gelen 2 lek hunu bölgenin sorumlusuna¹⁰⁶¹ göndermeyi kabul ettiniz. Bunlardan dolayı sizin suçlarınızı affettik ve topraklarınızı size bağışladık. Allah ve Peygamber şahit olsun ki, Abdullah Kutubşah ve onun evlatları bu antlaşmaya riayet ettikleri sürece bizim evlatlarımız tarafından zarar görmeyecekler. Bu altın levhaya yazılanların dışına çıkmayacak. Bu sözleşme, sedd-i İskender gibi yıllarca nesilden nesile aktarılacak.”*¹⁰⁶²

4.6.1.2. Adilşahlar ile Barış (1636)

Muhammed Adil Şah, Şah Cihan tarafından affedildiğine dair yazılı bir amanname istemişti. Babürlü hükümdarı onun bu talebini kabul etti. Ona büyük bir tespih, parlak inciler, zümrütler, pahalı inci kolyeler, mücevher işlemeli bir kılıç ve kendi el yazısıyla yazılmış bir mektup gönderdi. Babürü hükümdarı, bu hediyeler ile birlikte yazmış olduğu mektubu vekillerinden Mir Ebul Hasan, Gazi Muhammed Said ve bir süre önce Bicapur'dan elçi olarak gelmiş olan Şeyh Debir sorumluluğunda Muhammed Adil Şah'a gönderdi. Bu heyet harekete geçtiği esnada Mir Ebul Hasan'a bir kaftan, bir fil ve 15.000 rupi para, Gazi Muhammed Said'e bir kaftan, bir at ve 9.000 rupi, Şeyh Dabir'e

¹⁰⁶⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 178.

¹⁰⁶¹ Kutubşahlar sultanının kullandığı “bölgenin sorumlusu” tabiriyle Şah Cihan tarafından Dekken bölgesinde görevlendirilecek vali ifade edilmek istenmiştir.

¹⁰⁶² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 210-211.

ise 5.000 rupi bağış yapıldı. Bu sırada Adilşah topraklarına saldırmak için görevlendirilmiş olan Şayeste Han 6 Haziran 1636'da, Seyyid Han Cihan 9 Haziran'da Şah Cihan'ın daha önce yapmış olduğu çağrıya uyarak onun huzuruna geldiler. Han-ı Zaman ise bir süre sonra 29 Haziran 1636 tarihinde Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Bu kumandanlara muhtelif lütuflarda bulunuldu. Han-ı Zaman'a "*Bahadır*" unvanı verildi. Ona hemen harekete geçip Cenir Kalesi'ni ve Nizamşah Hanedanı'na ait diğer kaleleri alarak Sahu'yu cezalandırılması emredildi.¹⁰⁶³

Şah Cihan'ın Muhammed Adil Şah'a yazmış olduğu mektup şöyle başlıyordu: "*Sizin taleplerinizi ilettiğiniz mektubunuz elimize ulaştı. Bu mektubunuzda bize itaat ettiğinizi ifade etmişsiniz. Mekremet Han'ın göndermiş olduğu mektupta da bu teyid edilmektedir. İtaat etme yolunu tercih ettiğiniz için sizi affettim. Size yeniden merhamet edeceğim. Biz rahmetli İbrahim Adilşah'ın yaptığı hizmetler ve bize karşı halis düşüncelerinden dolayı onun topraklarına saldırmadık. Ancak bazı aksilikler sizi bu istikameten saptırıp, pişman olacağınız işlere yöneltti. Bu durum, memleketinizin dağılıp, viran olmasına sebep oldu. Yoksa biz de sizin topraklarınızın zarar görmesine razı değildik. Şimdi hata yolundan hidayet yoluna girmeniz ve bizim emirlerimizi yerine getirmeniz durumda rahmetli İbrahim Adilşah'dan kalan toprakları size bağışlayacağız. Nizamşahlara ait Vango ve civarındaki kaleleri, daha önce sizden alıp Nizamşahlara verdiğimiz Şolapur Kalesi'ni ve buraya bağlı bölgeleri, Perinde Kalesi ve buraya bağlı pergeneleri, Bahaleki ve Çitkube pergenesini, rahmetli İbrahim Adilşah'dan alıp Nizamşahlara verdiğimiz diğer bölgeleri, Nizamşahlara ait Kuken vilayetini ve Çakne pergenesini size veriyorum. Toplam 50 pergene ile birlikte size bıraktığımız bu bölgelerin yıllık hasılatı 20 lek hündür. Siz ve evlatlarınız bize itaat ettiğiniz sürece bu toprakların sizde kalmasına karar verdik. Nizamşahlara ait diğer bölgeler bizim hakimiyetimize geçti. Siz ve evlatlarınız bu sözleşmeye sadık kaldığınız sürece bizden zarar görmeyeceksiniz. Nizamşahların yeniden canlanmasına müsaade etmeyin ve onların geriye kalan mensupları size dahil olsunlar. Eğer onlardan bize dahil olmak isteyenler olursa askerleriniz bu duruma engel olmasınlar. Bize vermekle yükümlü olduğunuz 20 lek rupi peşkeşi Mekremet Han ile gönderin.*"¹⁰⁶⁴

Şah Cihan mektubunun devamında Kutubşahlar ile yaptığı anlaşma hakkında bilgi vermekle beraber bundan sonra Adilşahlar Sultanlığı'nın onlarla ilişkilerinin de

¹⁰⁶³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 183-185.

¹⁰⁶⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 168-170.

çerçevesini çiziyordu. Mektup şöyle devam ediyordu, “Kutubşahlar Sultanlığı bizim taleplerimizi kabul etti ve bize itaat etti. O (Kutubşahlar sultanı), seçtiği yanlış mezhepten döndü, ehli Sünnet ve Camaat yoluna girdi. Bizim topraklarımızda olduğu gibi hutbeyi Hülefa-yı Raşidin adına okuttu ve lakaplarımızla süsletti. Orada sikke bizim adımıza basıldı. Cülustan sonra (Şah Cihan’ın) istediğimiz 50 lek rupiyi gönderdiler. Bizim emrimiz ile Nizamşahlara gönderdikleri yıllık 4 lek hunun 2 lekinizi size vermelerine karar verdim. Diğer 2 lek hunu ise onlara bağışladım.¹⁰⁶⁵ Siz, Dekken’in büyük bir kısmına sahipsiniz, ayrıca oranın en büyük valiliği olmakla birlikte Kutubşahların hamisisiniz. Bu yüzden onların topraklarına zarar vermeyin. Ayrıca onlara nakit veya cins (mal) vermeyi de teklif etmeyin. Kutubşah ve Adilşah sultanları, bundan sonra ilişkilerini babaları dönemindeki gibi devam ettirsinler.¹⁰⁶⁶

Şah Cihan, mektubunun sonunda başta Sahu ve Reyhan Şolapuri olmak üzere Adilşahlara sığınma talebinde bulunma ihtimali olan şahıslara karşı nasıl bir tutum sergilenmesi gerektiğini vurguladı. Mektubun bu kısmında Sahu’nun elinde bulunan kalelerin ele geçirilmesi hususunda işbirliği öneriyor, ayrıca Use ve Udgir kalelerini ele geçirmek için Muhammed Adil Şah’tan bazı taleplerde bulunuyordu. Son olarak, Adilşahlar sultanından bu şartları kabul ettiğine dair Mekremet Han vasıtasıyla bir mektup göndermesini istiyordu. Şah Cihan’ın mektubu şöyle son buluyordu “Sahu ve Reyhan Şolapuri, eğer bize tabi olmak isterlerse kabul etmeyeceğim. Eğer bizim adamlarımızdan size sığınmak ve tabi olmak isteyenler olursa siz de kabul etmeyin. Hiç birini mülkünüz girmeye müsaade etmeyin ve hizmet ettirtmeyin. Sahu’nun gidecek bir yeri olmadığından muhtemelen size tabi olmak isteyecektir. Sahu, size sığınmak istediği zaman ona Cenir, Trimbek, Rac Divhir, Tringulvari ve Bimger kalelerini boşaltarak bizim birliklerimize bırakmasını söyleyin. Ben, askerlerime Sahu ve ailesine dokunmamaları talimatını verdim. Onlar kalelere ait topları ve eşyaları almadan istedikleri yere gitsinler. Sahu, eğer size tabi olmazsa onu topraklarınıza almayın. Topraklarınıza girmesi halinde uzaklaştırın, gerekli cezayı bizim askerlerimiz verecektir. Nizamşahlara ait Use ve Udgir kale kumandanları eğer size itaat ederler ise onlara bu kaleleri içindeki top ve diğer eşyalar ile bize bırakmalarını bildirin. Onlara kendilerine destek olan ahali, aileleri ve malları ile istedikleri yere gitmelerine müsaade

¹⁰⁶⁵ Şah Cihan’ın Muhammed Adil Şah’a göndermiş olduğu mektubunda bu cümlede verdiği bilgi, Kutubşahlar Sultanlığı ile yapılmış olan antlaşmanın şartlarıyla örtüşmemektedir. Kutubşahlara gönderilen mektupta bu sultanlığın Nizamşahlara ödediği yıllık 8 lek rupiye denk gelen 2 lek rupinin Şah Cihan tarafından Dekken bölgesinin idaresine atanacak olan görevliye verileceği hükmü yer almaktadır.

¹⁰⁶⁶ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 170-171.

*edin. Eğer size itaat etmezler ise bize haber verin, birliklerimiz bu kaleleri ele geçirsinler. Siz tüm bu şartları kabul ettiğinize dair mektubunuzu kendi yazınız ile yazın ve mühürleyin. Mekremet Han'ın huzurunda Kuran'a yemin edin. Daha sonra bu mektubu ve peşkeşi Mekremet Han ile gönderin. Merhamet içeren bu ferman bizim sözüümüzdür, burada söylediklerimin dışına çıkmayacağım. Bu fermanı kendi hattım ve mübarek mührüm ile süsledim. Allah ve peygamberleri buna şahittir. Talebiniz üzerine bu yazdıklarımın özetini altın bir levhaya yazılmasını emrettim. Mekremet Han peşkeş ile döndüğünde levhayı Ebul Hasan ve Kadı Ebu Said ile göndereceğim.*¹⁰⁶⁷

Dekken mücadeleleri Babürlüler lehine sonuçlandıktan sonra Şah Cihan'ın ordugahının Devletabad'da daha fazla kalmasını gerektirecek bir durum yoktu. Muhammed Adil Şah da Babürlü ordugahının burada kalmasından rahatsızdı. O, defalarca ülkesinin sınırlarıyla ilgili meselelerin tatminkar bir şekilde müzakere edilmediğine dikkat çekti. Ayrıca Sahu ve bazı şahısların ellerinde bulunan kaleleri Babürlülere bırakmayı kabul etti. Babürlü birliklerinin şiddetine maruz kalmış, korku içerisinde dağılmış olan Bicapur köylülerinin evlerine dönmeleri, topraklarını ekmeleri ve evlerini yeniden inşa etmeleri için Babürlü ordugahının Agra'ya doğru harekete geçmesi hususunda baskı yapıyordu. Şah Cihan, sonuç olarak Devletabad'dan harekete geçerek yağmur mevsimini geçirmek düşüncesiyle Mandu'ya doğru ilerledi. Onun amacı bir süre Mandu'da kalmak, burada avlanmak, daha sonra da Agra'ya ilerlemektir. Bu sırada Mekremet Han Bicapur'dan geldi ve Adilşahlar sultanının haraç olarak göndermiş olduğu hediyeleri sundu. Muhammed Adil Şah, Mekremet Han aracılığıyla Şah Cihan'ın belirlediği antlaşma şartlarını kabul ettiğini ve bir daha Babürlü itaatinden ayrılmayacağını bildirdi.¹⁰⁶⁸

Şah Cihan, Mekremet Han Bicapur'dan geldikten sonra iki taraf arasında yapılmış olan sözleşmeyi özet olarak bir altın levha üzerine yazdırarak Muhammed Zaman Müşerref¹⁰⁶⁹ ile Muhammed Adilşah'a gönderdi. Levha üzerinde şunlar yazılı idi: *“Şahane inayetimiz ile gururlandırılan ve güvende olan Muhammed Adil Şah bilsin ki onun yaptığı suçları affettik. Hatta merhamette bulunup rahmetli İbrahim Adilşah'dan kalan tüm mülkü ona verdik. Nizamşahlara ait Vango ve civarındaki kaleleri, Şolapur*

¹⁰⁶⁷ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 172-273.

¹⁰⁶⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 189.

¹⁰⁶⁹ Şah Cihan, antlaşma şartlarını ayrıntılı olarak yazmış olduğu mektubunda söz konusu antlaşma metninin özetini daha sonra bir altın tablete yazdırarak Ebul Hasan ve Kadı Ebu Said ile göndereceğini ifade etmişti. Ancak bu altın tabletin Muhammed Zaman Müşerref ile gönderilmiş olduğunu görmekteyiz.

*Kalesi'ni ve buraya bağılı bölgeleri, Perinde Kalesi ve buraya bağılı pergeneleri, Kuken vilayeti ve buraya bağılı kaleleri, Bahaleki pergenesini, Çitkube ve Çakne'yi size verdik. Nizamşahlara ait olan diğler bölgelerin bizim hakimiyetimizde kalmasına karar verdik. Daha önce Nizamşahlar içerisinde imtiyaz elde etmiş kişileri himayenize almayın. Ayrıca Nizamşahlara ait bazı toprakların bizim hakimiyetimize geçmesine itiraz etmeyin ve size ait sınırları aşmayın. Eğer bizim adamlarımızdan biri kaçıp size sığınırsa onu himayenize almayın. Allah ve onun Resul'ü şahit olsun ki Muhammed Adil Şah ve onun soyundan gelenler bu şartlara uydukları sürece bizden ve evlatlarımızdan zarar görmeyecekler. Bu altın levha üzerine yazılanların dışına çıkılmayacak. Bu kavi ve anlaşma sedd-i İskender gibi nesiller boyu ayakta kalacak.*¹⁰⁷⁰

Dekken vilayeti ve onun etrafını ele geçirmek Babürlü devletini uzun yıllar meşgul etmişti. Ekber Şah ve Cihangir Şah elli yıl boyunca burayı zapt etmek için ellerinden gelen bütün çabayı göstermiş, fakat istedikleri sonucu alamamışlardı. Bu mücadeleler için büyük hazineler harcanmış, çok sayıda asker hayatını kaybetmişti. Babürlü şehzadelerinden Sultan Danyal ve Sultan Murat Dekken bölgesindeki mücadeleler esnasında ölmüşlerdi. Dekken'de Ahmednagar ve Asir Kalesi'ne ilaveten bazı bölgelerin zaptının dışında başarılı seferler yapılamamıştı. Fakat Şah Cihan'ın devrinde Dekken bölgesinin büyük bir bölümü Babürlü devletinin kontrolüne girdi. Dokuz ay süren mücadeleler sonucunda yılda 1 kurur (100 lek) vergi geliri olan ve içerisinde 40 tane kale bulunan büyük bir toprak parçası Babürlü sınırlarına dahil oldu. Şah Cihan, Bicapur'un Adilşahların elinde kalmasına razı oldu. Şur Derya'nın kenarında daha önceden Adilşahların ve Nizamşahların yarı yarıya ellerinde bulundurdıkları Kuken vilayetinin tamamını Muhammed Adil Şah'a verdi. Ayrıca Perinde Kalesi'ni de ona verdi ve amanname gönderdi.¹⁰⁷¹

Şah Cihan, Dekken bölgesinde ele geçirilen yerlerin idaresini emir ve serdarların kontrolüne bırakmadı. Çünkü onların merkezden uzak olan bu yerlerin idaresini ellerinde bulundurmaları halinde kontrolden çıkabileceklerini düşündü. Bu yüzden buraların idaresini Şehzade Evrengzib'e vermeyi uygun buldu. 4 vilayet ve 64 kaleden ibaret olan bu bölgeyi Şehzade Evrengzib'in kontrolüne bıraktığını bir ferman vasıtasıyla ona ilette. Bu kalelerden 53 tanesi dağların üzerinde, 11 tanesi ise düzlük alanlardaydı. Dört vilayetten ikisi yüksekte bulunmaktaydı. Bunlardan biri Dekken

¹⁰⁷⁰ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 203-204.

¹⁰⁷¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 161-163.

vilayeti idi. Dekken vilayeti Devletabad, Ahmednagar şehirleri ile bu şehirlere ait kale ve bağlı yerlerden oluşmaktaydı. Nizamşahlar döneminde merkez Ahmednagar'dı. Bu dönemde ise merkez Devletebad oldu. İkinci vilayet Telingana vilayeti idi. Burası Balagihat bölgesinde idi. Bu vilayetin merkezi Nandir, kalesi ise Kandahar Kalesi'ydı. Üçüncü vilayet Handis vilayeti idi. Bu vilayetin kalesi Asir, merkezi ise Burhanpur'du. Dördüncü vilayet ise Berar'dı. İdarecileri İliçpur (Berar'ın merkezi) şehrinde oturan Berar vilayetinin kalesi Kavil Kalesi'ydı. Üçüncü vilayetin tamamı, dördüncü vilayetin ise bir kısmı Payingihat mıntıkası içerisinde idi. Bu dört vilayetin yıllık geliri 5 kurur rupi (500 lek rup) civarında idi.¹⁰⁷²

Şah Cihan, 24 Haziran 1636 tarihinde Devletabad'ın iki menzil uzağından Şehzade Evrengzib'e Devletabad'a giderek idareyi ele alması ve Dekken bölgesinde hala ele geçirilemeyen kalelerin fethiyle ilgilenmesi talimatında bulundu. Ayrıca Şehzade Evrengzib'e 1 kaftan, 1 yelek, 1 mücevher işlemeli kılıç, 1 kama, 100 Arap atı, 100 Türk atı, 1 fil, 2 lek rupi bağışta bulundu. Şehzade, aldığı talimat doğrultusunda Devletabad'a doğru ilerledi. Şah Cihan, Han-ı Zaman'a maiyetindeki adamlarıyla Şehzade'nin emrinden çıkmamasını bildirdi. Ayrıca ona Cenir ve civardaki diğer kaleleri ele geçirmesini emretti. Seyyid Han Cihan'a da Han-ı Zaman geri dönünceye kadar Şehzade'nin yanında kalması talimatında bulundu. Şah Cihan, Nendpur yolundan ilerleyişini devam ettirdi ve bir süre sonra Burhanpur'a vardı. Tepeti nehrin yükselmiş ve yolların çamurlu olmasından dolayı birkaç gün burada ikamet etti. Daha sonra ise Mandu istikametinde ilerleyişini devam ettirdi.¹⁰⁷³

4.6.2. Dekken Bölgesinde Askeri Faaliyetler (1636)

4.6.2.1. Nasiri Han'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Babürlü kumandanı Nasiri Han, Use ve Udgir kalelerini müzakere yoluyla elde etmek istiyordu. Bu yüzden kale kumandanlarına ayrı ayrı mektup göndererek onları ikna etmeye çalıştı. O, bu kumandanlara gönderdiği mektubunda *“Elinizde bulunan bu kaleler her ne kadar dayanıklı olsa da buraları kuşattığımızda hiçbir yardım alamayacaksınız. Biz de kaleleri ele geçirmiş olacağız. Nizamşahlar ülkesinin toprakları Babürlü hakimiyetine dahil edildi. Bu iki kalede (Use ve Udgir) gözü olan Muhammed Adil Şah da aklını başına aldı ve bu kalelerden vazgeçti. Hiçbir yerden size*

¹⁰⁷² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 205.

¹⁰⁷³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 166.

yardım ve yiyecek gelmeyecek. Çaresiz hisarları teslim etmek zorunda kalacaksınız. Şimdi Şah'ın (Şah Cihan) merhametinden pay almak için fırsat varken iyi düşünün ve kendinizi kurtarın. Bu, bizim size gönderdiğimiz son mesaj olacak.” ifadelerine yer verdi. Kumandanlar, kalelerinin sağlamlığına güvendikleri için bu emre uymadılar. Onlar Nasiri Han'ın mesajına kulak asmadıkları gibi bazı tahrik edici tutum ve davranışlar sergilediler. Nasiri Han da bu kalelere saldırmaya karar verdi. O, ilk önce Use Kalesi'nin fethi için bazı devlet adamlarının da eşlik ettiği Reşit Han Ensari kumandasındaki bir orduyu sevk etti. Kendisi ise Udgir Kalesi'nin fethi için harekete geçti.¹⁰⁷⁴

Nasiri Han, Udgir Kalesi'ne varınca ilk önce dışardan bazı incelemeler yaptı. Birliklerine paralel bir şekilde kalenin etrafını sarmaları talimatında bulundu. Babürlü birlikleri yer altından kaleye doğru tüneller kazdılar. Bu tüneller burçlara kadar kazılınca kale birlikleri korkuya kapıldılar. Kale kumandanı Seydi Miftah, Nasiri Han'a bir haberci göndererek kendisine bir mansıb tevdi edilirse kaleyi teslim edeceğini bildirdi. Nasiri Han onun bu talebini kabul etti. Fakat Seydi Miftah daha sonra bazı mantıksız taleplerde bulundu. Nasiri Han, onun gönderdiği elçiyi kovdu. Akabinde Şir Hacı burcunun doğusunda kazılan tünel patlatıldı. Bu burç 100 yada genişliğinde yıkıldı. Ancak kalenin geriye kalan kısmı bu patlamadan zarar görmedi. Nasiri Han, başka saldırılar yapmayı uygun bulmadı. Diğer tünellerin de patlatılması halinde burçlar zarar görecekti, kale tamamen yıkılabilecekti. Buranın yeniden inşası çok uzun zaman alacaktı. Nasiri Han, bundan dolayı daha önce kovmuş olduğu Seydi Miftah'ın elçisini çağırdı. Ona harap edilmiş olan burç ile patlatılmak üzere açılan dört yeni tüneli gösterdi. Ardından onun vasıtasıyla Seydi Miftah'a hayatta kalmak istiyorsa kaleyi teslim etmesi mesajını gönderdi.¹⁰⁷⁵

Seydi Miftah bir süredir hezimetin kaçınılmaz olduğuna kanaat getirmişti. Bu yüzden Nasiri Han'ın talimatına uydu. Akabinde de onunla görüşerek kalenin anahtarını teslim etti. Üç aylık kuşatmadan sonra Udgir Kalesi 8 Ekim 1636 tarihinde Babürlü kontrolüne girdi. Seydi Miftah, Muhammed Adil Şah'ın ona yazdığı mektuplara rağmen bir süredir bu kalede mahkum edilmiş olan İbrahim Adilşah'ın torunu İsmail'i de Babürlü görevlilerine teslim etti. Nasiri Han, Şah Cihan'a Seydi Miftah'a “*Habeş Han*” unvanının verilmesi, ayrıca 3.000 hizmetli ve 500 suvarilik mansıb tevdi edilmesi

¹⁰⁷⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 172.

¹⁰⁷⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 192-193.

önerisinde bulundu. Şah Cihan, Nasiri Han'ın bu talebini kabul etti. Nasiri Han daha sonra Use Kalesi'ne gitti. O, buraya vardığında Reşit Han kaleyi kuşatmış bulunmaktaydı. Nasiri Han, kale kumandanı Behucrac'a Udgir Kalesi'nin akıbeti hakkında bilgi yolladı ve ona mallarıyla birlikte teslim olmasını önerdi. Aksi takdirde kısa süre içerisinde şiddetli bir şekilde cezalandırılacağını bildirdi.¹⁰⁷⁶

Bu öneriye cevap gelmeyince Babürlü birlikleri harekete geçtiler. Babürlüler kaleden ateşli silahlarla karşılık verilmesine rağmen beş altı gün içerisinde her taraftan siperler kazarak kaleyi kuşattılar. Nasiri Han, maiyetine siperler kazarak kale duvarlarına yaklaştırmalarını emretti. Babürlü birlikleri, bu talimat doğrultusunda siperlerini kaleye yaklaştırdılar. Behucrac, Babürlü birliklerinin kaleyi ele geçirmek için gösterdikleri çabayı görünce onlar karşısında direnemeyeceği kanaatine vardı. O, Nasiri Han'a haber göndererek aman diledi ve amanname alma şartıyla kaleyi teslim edebileceğini bildirdi. Ayrıca bölgede aman dileyerek kaleyi teslim eden diğer kale kumandanlarına sağlanan imkanların kendisine de sağlanmasını talep etti. Nasiri Han, Behucrac'ın isteklerini kabul etti. Kale kumandanı, bunun üzerine kaleden çıkarak Nasiri Han'ın yanına geldi. Nasiri Han, Şah Cihan'a bir mektup göndererek onun için 2.000 hizmetli ve 1.200 süvarilik mansıb talep etti. Ardından da kaleyi İhtimam Han'ın kontrolüne bırakarak geri döndü. Şah Cihan kısa bir süre sonra Behucrac'ın taleplerini kabul ettiğini ifade ettiği mektubunu gönderdi.¹⁰⁷⁷

4.6.2.2. Han-ı Zaman'ın Askeri Faaliyetleri (1636)

Muhammed Adil Şah bir süre önce Babürlülere boyun eğmişti. O, Şah Cihan'ın talimatı doğrultusunda Sahu'ya Cenir Kalesi ile birlikte diğer kaleleri Babürlülere teslim etmesini bildirmiş ve hizmetine girmesi önerisinde bulunmuştu. Han-ı Zaman, ordusuyla ikinci defa Devletabad'dan harekete geçtikten sonra Sahu'nun Muhammed Adil Şah'ın önerilerinden memnun kalmadığı, onun hizmetine girmeyi kabul etmediği ve Cenir Kalesi ile diğer kaleleri Babürlü idaresine teslim etmeyi reddettiği konusunda bilgilendirildi. Muhammed Adil Şah, Sahu bu talimatlara uymayınca yapılan antlaşma doğrultusunda kumandanı Randola'yı Sahu'nun kontrolündeki kaleleri zapt etmek için harekete geçen Babürlü birliklerine destek olması amacıyla sevk etti. Cenir'e doğru ilerleyen Han-ı Zaman, bütün yolları teftiş etti. Bahadır Han'a 1.000 süvari ve 1.000

¹⁰⁷⁶ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 219-220.

¹⁰⁷⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 174-175.

tüfekli askeriyle Cenir Kalesi'ni kuşatması talimatında bulundu. Bahadır Han, almış olduğu talimat doğrultusunda Cenir Kalesi'ni kuşattı. Kısa süreli bir çatışmadan sonra kaledeki birlikleri buradan püskürttü. O, kaleye Babürlü askerlerini yerleştirdi. Bu mücadeleler sırasında kaleyi savunan çok sayıda asker hayatını kaybetti. Buna karşın az sayıda Babürlü askeri de yaşamını yitirdi.¹⁰⁷⁸

Han-ı Zaman geriye kalan ordusuyla Pune kasabası civarında konuşlanmış olan Sahu'ya saldırmak amacıyla harekete geçti. Bir süre sonra Kahurendi Nehri civarına vardı. Nehir suları şiddetli yağmurlar nedeniyle kabarmış, buradan geçmek imkansız hale gelmişti. O, burada suların çekilip, karşıya geçmenin mümkün hale gelmesi için yaklaşık bir ay bekledi ve sular çekilince nehri karşıya geçti. Luhgano civarındaki İndan Nehri'ne doğru ilerledi. Luhgano'dan 17 kuruh mesafe uzakta bulunan Sahu, Han-ı Zaman'ın yaklaştığını duyunca Kundehane ve Nurend mıntıkasındaki tepelere ilerledi. Han-ı Zaman, bu gelişmeden haberdar olunca onu takip etmeye karar verdi. Fakat muson yağmurları nedeniyle yükselen sel suları Han-ı Zaman maiyetindeki ordunun ilerleyişine engel oldu. Han-ı Zaman, bunun üzerine Randola'ya bir mektup yollayarak Sahu'yu takip etmesini istedi.¹⁰⁷⁹

Randola gönderdiği cevapta onu takip etmekten kesinlikle vazgeçmeyeceğini bildirdi. Han-ı Zaman büyük zorluklar içerisinde İndan Nehri'ni karşıya geçti. Birliklerini ikiye böldükten sonra Sahu'yu yakalamak maksadıyla tekrar yola koyuldu. Han-ı Zaman verimli topraklara ve geniş bir yola sahip olan Nurgihat istikametinde ilerledi. Sahu bu sırada dağ geçitlerini aşarak Kuken arazisine girdi. Denda Racpuri tehanedarı ve bölgenin bütün zemindarlarından bu mıntika içerisinde birkaç gün kalmak için kendisine müsaade edilmesi talebinde bulundu. Onlar Sahu'nun bu isteğini kabul etmediler. Sahu, daha sonra Babürlü birliklerinin Kuken arazisine doğru giriş yaptığını öğrenince hızla Kuken tepesini aştı. Bu sırada Randola da Kuken'a doğru ilerliyordu.¹⁰⁸⁰

Sahu, Kuken tepesini aştıktan sonra Mahuli Kalesi'ne doğru ilerledi. Bundan haberdar olan Han-ı Zaman, Kuken tepesini geçtikten sonra arkada kalan ordu iaşesinin ve Randola'nın kendisine yetişmesi için bekledi. Daha sonra tekrar hızla harekete geçti. Bir süre ilerledikten sonra Sahu'nun bir ormanın ortasındaki tepede bulunan Murencen

¹⁰⁷⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 196.

¹⁰⁷⁹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 225-226.

¹⁰⁸⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, s. 197.

Kalesi'ne sığındığını öğrendi. Han-ı Zaman tekrar ordusuyla yola koyuldu. O, maiyetiyle durmaksızın ilerleyerek söz konusu kaleye 3 kuruh mesafe uzaklıktaki bir noktaya vardı. Yol kenarındaki bir tepeciğin üstüne çıkarak Sahu'nun bulunduğu yerden henüz harekete geçmemiş olduğunu gördü. Han-ı Zaman bu tepeciğin üzerinden indi ve arkada kalan birliklerin de gelmesiyle Sahu'ya doğru hızla ilerledi. Sahu, Babürlü birliklerinin yaklaştığından haberdar olunca tekrar harekete geçti. Maiyetinin hızlı ilerleyebilmesi için askerlerine ağırlıklarını bırakmaları talimatında bulundu.¹⁰⁸¹

Sahu, çok fazla ilerleyemeden Babürlü birlikleri ona yetişti. Sahu'nun adamları dinlenmiş olmasına rağmen mücadeleye cesaret edemediler. Yanlarında bulunan bütün ağırlıklarını terk ettiler ve kaçtılar. Babürlü birlikleri, onların geride bıraktıkları ağırlıklarını önemsemeden takibe devam ettiler. Sahu'nun çok sayıda askerini yakalayıp öldürdüler. Babürlü birlikleri bir günde yaklaşık 12 kuruh mesafeden fazla yol kat ettiler. Bu yorucu takip sürecinde derin çamurlardan geçmek zorunda kaldılar. Han-ı Zaman'ın 2 savaş atı bu çamurlardan ilerlerken öldüler. Han-ı Zaman'ın başka atı olmadığı için adamlarından birinin atına bindi. Ayrıca onun askerlerinin çoğunun atları binilemeyecek kadar yorgun düşmüşlerdi. Sahu ve bir miktar adamı kaçarak canlarını kurtarabildiler. Onların eşyaları, atları ve develeri Babürlü birliklerinin eline düştü. Bununla birlikte Sahu'ya ait davul ve çadır ile Nizamşah Hanedanı'na ait mühürler ve tahtirevan gibi değerli eşyalar Babürlülerin eline geçti.¹⁰⁸²

Babürlüler, levazım ve ağırlıkları henüz gelmediği için ele geçirilen bu malzemeler ile ihtiyaçlarını karşıladılar. Ardından gece konaklamak için yağmur sularının olmadığı bir yer belirlediler. Sahu ise canını kurtardığı için kendisini oldukça şanslı hissediyordu. O, gece boyunca tekrar Mahuli Kalesi'ne ilerledi. Trimbek ve Tringulvari istikametinde ilerlemeye korkuyordu. Çünkü buraya yönelmesi halinde Babürlü birliklerinin kendisini yakalamalarından endişe ediyordu. Sahu, Kuken arazisindeki Mahuli Kalesi'nden daha güvenilir bir sığınak olmadığını düşünüyordu. Bundan dolayı kaleye ordugahını konuşlandırdı. O, içerisine düştüğü her türlü olumlu ve olumsuz durumda kendisinden ayrılmayan 200 kişilik bir maiyete sahipti. Bu grubun dışındaki adamlarına istediklere

¹⁰⁸¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 227.

¹⁰⁸² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 227.

yere gidebileceklerini söyleyerek onlara veda etti. Daha sonra oğlu ve az miktarda levazımıyla Mahuli Kalesi'ne girdi.¹⁰⁸³

Han-ı Zaman, bu gelişmeden haberdar olunca hemen harekete geçti. Kısa sürede Mahuli Kalesi'ne erişerek burayı kuşatma altına aldı. Adilşahlar kumandanı Randola da bir süre sonra geldi. Kalenin kapılarından birinin önünde konuşlandı ve siper kazdırdı. Daha sonra da Babürlü kuşatmasına destek verdi. Sahu, Han-ı Zaman ile defalarca iletişime geçerek Babürlü himayesini kabul ettiğini bildirdi. Han-ı Zaman, Sahu'nun bu talebini kabul etmedi ve ona bir mektup yolladı. Mektupta Babürlü maiyetine dahil olamayacağını, canını kurtarmak istiyorsa kaleleri teslim etmesini ve Muhammed Adil Şah ile barışıp onun mülazimi olmayı kabul etmesini önerdi. Sahu da çaresiz Muhammed Adil Şah ile barışmayı ve onun mülazimi olmayı kabul etti. Akabinde ise Cenir Kalesi ile birlikte diğer kaleleri Babürlü görevlilerine teslim etmeyi kabul ettiğini dile getirdiği mektubunu bir süre önce Bicapur'dan gelmiş olan Gazi Muhammed Said ile Adilşahlar sultanına gönderdi.¹⁰⁸⁴

Muhammed Adil Şah, bu meselelere müdahale yetkisi olmadığından cevap vermedi ve onun mektubun bir nüshasını Şah Cihan'a gönderdi. Şah Cihan'dan birkaç gün içerisinde Sahu'nun bu taleplerini kabul ettiğini ifade ettiği bir mektup gönderdi. Muhammed Adil Şah da Sahu'yu kısa süre içerisinde bu durumdan haberdar etti. Sahu bunun üzerine Cenir, Trimbek, Tringulvari, Haris, Cudehen, Cavend ve Hersera kale kumandanlarına talimat göndererek bu kaleleri Babürlü görevlilerine teslim etmeleri talimatını yolladı. Ardından güvenilir adamlarını Gazi Muhammed Said eşliğinde Han-ı Zaman'a gönderdi. Han-ı Zaman, bu kalelerin her birinin sorumluluğuna süvari ve piyade birliklerinin başında bulunan adamlarını tayin etti. Bu adamlarını Sahu'nun göndermiş olduğu görevlilerle birlikte kaleleri teslim almaları için gönderdi. Han-ı Zaman, akabinde Mahuli Kalesi'nden ayrılarak maiyetiyle birlikte Devletabad'a doğru gitti. Randola ve Sahu ise Adilşahlar başkenti Bicapur'a gittiler.¹⁰⁸⁵ Sahu, Muhammed Adil Şah'dan af dileyerek onun hizmetine dahil oldu.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸³ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 180.

¹⁰⁸⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 181.

¹⁰⁸⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 229-230.

¹⁰⁸⁶ Cousens, *Bijapur, The Old Capital of the Adil Shahi Kings*, 122.

4.6.3 Dekken Sultanlıkları ile Askeri Mücadeleler (1656-1657)

4.6.3.1. Kutubşahlar ile Mücadele (1656)

Bundan sonraki sekiz yıl boyunca Dekken valiliği Şehzade Evrengzib'in sorumluluğuna bırakıldı. Evrengzib, bu süreçte Kutubşah sarayında görevlendirdiği bazı Babürlü devlet adamları vasıtasıyla bu sultanlık üzerinde hakimiyet kurdu. Abdullah Kutubşah bu görevliler ile iyi geçinmeye özen gösteriyor, adamlarına da bu görevlilere iyi davranmaları hususunda uyarılar yapıyordu. O, bir taraftan da elçiler vasıtasıyla gönderdiği hediyeler ile Şehzade'nin gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu. Babürlüler ve Kutubşahlar arasındaki ilişkiler resmiyette sıcak görünse de durum gerçekten böyle değildi. Haracın geç ödenmesi durumunda şikayetler, ödenmemesi halinde ise şiddetli tehditler söz konusuydu. Şayeste Han, Dekken valiliği döneminde Abdullah Kutubşah'a geciken borçlarını hatırlattı. Kutubşahlar sultanı, verdiği cevapta *"Borçlarımı düzenli bir şekilde ödemeye özen göstereceğim. Şimdi buradan 200.000 hun (2 lek hun) gönderiyorum. Geriye kalanını ise daha sonra göndereceğim,"* cevabını verdi. Ayrıca bu borçların paranın değerindeki değişimden kaynaklandığını ifade etti.¹⁰⁸⁷

Şehzade Evrengzib, 1653 senesinde ikinci defa Dekken valisi olunca Kutubşahlar Sultanlığı'na karşı sert bir tutum sergiledi. Bu sultanlık yıllık ödenmesi gereken 2 lek hunu genellikle geciktiriyordu. Abdullah Kutubşah, Şehzade Evrengzib'in uyarılarına karşı gecikmeden dolayı özür dileyerek karşılık veriyordu. Şehzade, yıllık haracın yarısının para olarak ödenmesini, diğer yarısı için ise filler göndermesini istedi. Fakat Kutubşahlar sultanı Şehzade'nin bu talebini de yerine getiremedi. Şehzade, daha sonra ödenmesi gereken yıllık haraç karşılığında Kutubşah topraklarının bir kısmının vergilerinin Babürlü görevlilerince toplanması talep etti. İki taraf arasında 1636 senesinde barış yapıldıktan sonra 1 hunun değeri 4 rupiden, 4. 5 rupiye, 1654 yılına gelindiğinde ise 5 rupiye çıkmıştı. Ancak Kutubşahlar Sultanlığı hala yıllık haracı 8 lek rupi oranında ödüyordu. Şehzade Evrengzib, bu yüzden Kutubşahlar sultanına yıllık haracın yanı sıra hun para biriminin değerindeki değişimden dolayı 20 lek rupi daha

¹⁰⁸⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 179-180.

borç yükledi.¹⁰⁸⁸ Ayrıca Karnatik mıntikasının izinsiz ele geçirilmiş olmasından dolayı şikayetde bulundu. Bütün bunlara bir de Mir Cümle hadisesi eklendi.¹⁰⁸⁹

Kutubşahların Karnatik hakimi Mir Cümle kontrolünde dikkate değer bir ordu topladı. Onun hizmetinde 5.000 süvarinin yanı sıra, 4.000 kişilik Golkonda birliği ve 20.000 kişilik piyade birliği vardı. Bununla birlikte güçlü toplara ve savaş için eğitilmiş fillere sahipti. Mir Cümle elde etmiş olduğu bu güçten cesaret alarak Karnatik bölgesinde bağımsız hareket etmeye başladı. Abdullah Kutubşah, Karnatik bölgesinin fethinden sonra veziri Mir Cümle'ye para ve adam gönderiyor, ona hizmetindeki görevlisi gibi davranıyordu. Mir Cümle ise hükümdarını zayıf ve güçsüz görüyor, bu fethin kendi gayretleriyle gerçekleştiğini düşünüyordu. Zamanla onun bağımsız hareket ettiğinden emin olan Abdullah Kutubah, Mir Cümle'yi huzuruna çağırdı. Mir Cümle bu çağrıya uyarak sultanın huzuruna gitti. Ancak Abdullah Kutubşah, onu yakalatarak kör ettirmeyi planlıyordu. Mir Cümle bu plandan haberdar oldu ve hemen Karnatik'e geri döndü. Sultan, onu ısrarla geri çağırdı. Ancak Mir Cümle bu çağrıya uymadı.¹⁰⁹⁰

Mir Cümle, mevcut siyasi dinamikleri göz önünde bulundurarak Şah Cihan ile ittifak kurmanın yollarını aradı. Şehzade Evrengzib'e haber yollayarak Babürlü Devleti'ne sığınma talebinde bulundu. Şehzade Evrengzib onun bu talebini Babürlü hükümdarına bildirdi. Şah Cihan, adamları vasıtasıyla Mir Cümle'ye bir kaftan gönderdi. Ayrıca ona 5.000 derecelik mansıb vererek Babürlü hizmetine alındığını bildirdi. Mir Cümle'nin oğlu Mir Muhammed Emin'e haber yollayarak onu 2.000 derecelik mansıba layık gördüğünü bildirdi. Diğer taraftan Abdullah Kutubşah'a da bir ferman yollayarak Mir Cümle ve onun ailesinin gelmesinin engellenmemesini istedi.¹⁰⁹¹ Ancak Kutubşahlar

¹⁰⁸⁸ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 212-213.

¹⁰⁸⁹ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 180-181. Asıl adı Mir Muhammed Seyyid Ardistani olan Mir Cümle, İran'ın İsfahan bölgesindeki Ardistan seyyidlerindendi. Onun babası yağ tüccarıydı. Mir Cümle, gençlik yıllarında kendisi gibi Şii mezhebine mensup olan Kutubşahlar sarayına dahil oldu. O, bir elmas tüccarı olarak zekası ve mesleğindeki başarısı sayesinde büyük bir servet edinmişti. Mir Cümle, yetenekleriyle Abdullah Kutubşah'ın dikkatini çekmiş ve vezirlik görevine getirilmişti. Bkz; Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 216-217. Sahip olduğu ticari zekasının yanı sıra idari ve askeri alanlardaki kabiliyeti ile lider karakteri onun daha da başarılı olmasını sağladı. O, vezirlik görevine geldikten sonra Kutubşahların en önemli devlet adamlarından biri haline geldi. Bkz; Islam, *Indo-Persian Relations*, 119. Abdullah Kutubşah, Mir Cümle'yi büyük bir ordu ile Karnatik üzerine gönderdi. Mir Cümle, başarıyla sonuçlanan seferinde önemli bazı kaleler, 300 mil uzunluğunda, 50 mil genişliğinde, yıllık 43 lek rupi vergi geliri olan geniş bir toprak parçasını ele geçirmişti. Bu arazi büyük miktarda elmas barındırıyordu. Bu başarılarından dolayı Abdullah Kutubşah tarafından çeşitli hediye ve unvanlar ile ödüllendirilmişti. Bkz. Jagdish Narayan Sarkar, *The Life of Mir Jumla: The General of Aurengzeb*, (Calcutta: Rajesh Publication, 1951), 73.

¹⁰⁹⁰ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 218-220.

¹⁰⁹¹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 226.

sultanı, Mir Cümle'nin oğlunu ailesi ile birlikte hapse atarak onların değerli eşyalarına ve mallarına el koydu.¹⁰⁹²

Şehzade Evrengzib, babasını yaşanan bu hadiselerden haberdar etti ve Kutubşahlar Sultanlığı üzerine saldırıya geçmek için müsaade istedi. O, babasının bu sefer için kendisine izin vereceği düşüncesiyle bütün birliklerini Nander'de bulunan oğlu Muhammed Sultan'ın kontrolüne sevk etti. Bu sırada Şah Cihan, Abdullah Kutubşah'a bir ferman göndererek Mir Cümle'nin oğlu ve ailesinin serbest bırakılmasını istedi. Kutubşahlar sultanı, Şah Cihan'ın talebini kabul etmedi. Şehzade Evrengzib, babasının talimatıyla Muhammed Sultan'a Kutubşahlar üzerine saldırıya geçmesi talimatında bulundu. Abdullah Kutubşah, Muhammed Sultan'ın büyük bir ordunun kumandasında yaklaşması üzerine Mir Cümle'nin oğlu ve ailesini serbest bıraktı. Ancak onların değerli eşyalarına el koydu. Mir Muhammed Emin ve ailesi Haydarabad'dan 12 kuruh mesafe uzakta bulunan Muhammed Sultan ile birleşti. Muhammed Sultan ilerleyişini devam ettirdi ve Haydarabad üzerine saldırıya geçti.¹⁰⁹³

Abdullah Kutubşah, Haydarabad'dan Golkonda'ya kaçtı ve buradaki kaleye sığındı. Akabinde Şehzade Evrengzib'e peş peşe mektuplar göndererek itaatini bildirdi ve af diledi. Evrengzib, onun bu taleplerini kabul etmedi ve ordusuyla 5 Şubat 1656 tarihinde harekete geçerek Golkonda'yı kuşattı.¹⁰⁹⁴ Bu sırada Muhammed Sultan, Haydarabad kuşatması neticesinde büyük miktarda ganimet ve Mir Cümle'nin ailesine ait malları ele geçirmişti. O, daha sonra birlikleriyle Golkonda kuşatması için yardıma gitti. Abdullah Kutubşah, bir taraftan Şehzade Evrengzib'i, bir taraftan da Şah Cihan ve veliaht Şehzade Dara Şükuh'u barışa ikna edebilmek için büyük gaytret sarf etti. Şah Cihan, Evrengzib'e Golkonda kuşatmasını sonlandırması ve barış yapması talimatını yolladı.¹⁰⁹⁵ Şehzade, bu talimat doğrultusunda kuşatmayı kaldırdı. Abdullah Kutubşah da haraç

¹⁰⁹² Jean Baptiste Tavernier, *Travels in India*, Vol. I, Çev: V. Ball, (London: Macmillan and Company, 1889), 166

¹⁰⁹³ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 181.

¹⁰⁹⁴ Şehzade Muhammed Sultan, Haydarabad şehrine saldırdığı sırada babası Şehzade Evrengzib, ordusuyla Devletabad'da beklemişti. Çünkü Abdullah Kutubşah, daha önce Adilşah devletinden yardım talebinde bulunmuştu. Evrengzib, bu talebin olumlu sonuçlanmasından endişeleniyordu. Adilşah birlikleri Babürlü devletin sınırlarına ilerlemiş, ancak saldırıya cesaret edemeyip birliklerini geri çekmişti. Şehzade Evrengzib, Adilşah birlikleri geri çekilince Golkonda'ya doğru harekete geçmişti. Bkz. Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 228-229.

¹⁰⁹⁵ J.F. Richards, *Mughal Administration in Golconda*, (Oxford: Clarendon Press, 1975), 38.

borcu karşılığında filler ve mücevherler ile Mir Muhammed Emin'e ait bazı eşyaları gönderdi.¹⁰⁹⁶

İki taraf arasında barış sağlandıktan sonra Abdullah Kutubşah'ın annesi, Şehzade Evrengzib'in huzuruna geldi. Şehzade'ye 5 at ve 5 filin yanı sıra değerli hediyeler sundu. Yapılan görüşme neticesinde Abdullah Kutubşah'ın hatalarından dolayı 1 kurur peşkeş ödemesi kararlaştırıldı. Bu görüşmenin akabinde Mir Cümle, Şehzade'nin huzuruna gelerek Babürlü maiyetine dahil oldu. Abdullah Kutubşah, kuşatmanın kaldırılması için Şah Cihan ile yaptığı yazışmalarında kızını Şehzade Muhammed Sultan'a vermeyi kabul etmişti. Barış görüşmeleri nihayete erdikten sonra iki gencin düğünü yapıldı.¹⁰⁹⁷ Şehzade Evrengzib, 1 Mayıs 1656 tarihinde Kirki'ye doğru harekete geçti. Şehzade ile birlikte İndur'a kadar gelen Mir Cümle buradan Babürlü sarayına gitmek için izin aldığı sırada Şah Cihan'dan bir ferman geldi. Babürlü hükümdarı fermanında ona "*Muazzam Han*" unvanı verdiğin bildiriyordu. Ayrıca ona bir kaftan, bir kama ve bir davul hediye edildi. Şehzade Evrengzib, Kandahar ve Udgir kalelerini ziyaret ettikten sonra 27 Mayıs 1656 tarihinde Kirki'ye giriş yaptı.¹⁰⁹⁸

4.6.3.2. Adilşahlar ile Mücadele (1656-1657)

Muhammed Adil Şah vefat edinceye kadar Babürlü Devleti ile Adilşahlar Sultanlığı arasındaki ilişkiler barışçıl bir şekilde devam etti. Ancak yaşanan iki hadiseden dolayı Şah Cihan, Adilşahları uyarmak zorunda kaldı. Muhammed Adil Şah, Babürlü taraftarı olan Mustafa Han'ın aşırı güç sahibi olmasına tahammül edemedi ve onu hapse attırdı. Bu gelişme Şah Cihan'ın hoşuna gitmedi. Babürlü topraklarında bulunan Adilşah elçisi Recep Han'ı adamlarından Mirza Muzaffer Hüseyin Havafî ile Bicapur'a yolladı ve onlar vasıtasıyla Mustafa Han'ın serbest bırakılmasını istedi. Muhammed Adil Şah, Babürlü hükümdarının talimatına uydu ve onu serbest bıraktı. Adilşahlar sultanının Babürlülere itaat etmesiyle elde ettiği barış, sultanlık için faydalı sonuçlar doğurdu. Muhammed Adil Şah, bu antlaşma sayesinde kuzeyden gelebilecek tehlikeyi bertaraf etti. Ayrıca, güney Karnatik'i fetheterek topraklarını genişletti. Böylece saltanatı

¹⁰⁹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 522.

¹⁰⁹⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 225-226.

¹⁰⁹⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 528-529.

sırasında Adilşahlar Sultanlığı en yüksek güç ve ihtişama erişti. Bu sultanlığın sınırları Umman Denizi'nden Bengal Körfezi'ne kadar genişledi.¹⁰⁹⁹

Şah Cihan, 1648 yılında ona “*Şah*” unvanı verdi. Bu durum, Adilşahlar Sultanlığı'nın prestijini daha da arttırdı. Muhammed Adil Şah, Bicapur Kalesi'nin dışında gösterişli bir sarayda yaşamaya başladı. O, zaman zaman açık havada fil dövüşleri izliyor, emirlerine “*Han-ı Hanan*” unvanı veriyordu. Muhammed Adil Şah'ın bu eylemleri onun Şah Cihan ile rekabet içerisinde olduğu şeklinde algılandı. Şah Cihan, ona bir mektup göndererek bu gibi davranışlarından vazgeçmesi, atalarının gittiği yoldan gitmesi, aksi takdirde ordusunu Adilşah topraklarına sevk edeceği uyarısında bulundu. Muhammed Adil Şah, Babürlü hükümdarının uyarılarını dikkate alarak bu uygulamalarından vazgeçti. Bu durum, Şah Cihan'ı kızdıran ikinci hadiseydi.¹¹⁰⁰ Bu gelişmeler, Adilşahlar Sultanlığı'nın kendi iç meselesi olup, Muhammed Adil Şah'ın Babürlülere olan itaatini ve onlarla yapılan antlaşmayı zedelemeyen gelişmelerdi. Babürlü hükümdarı, zaman içerisinde Adilşahlar ile yapılmış olan antlaşmadan memnun kalmadığından onlara saldırmak amacıyla bir bahane arıyor olabiliirdi.

Muhammed Adil Şah 4 Kasım 1656 senesinde vefat etti ve oğlu II. Ali Adilşah 18 yaşında tahta çıktı.¹¹⁰¹ Evrengzib, Şah Cihan'ı Ali Adilşah'ın Muhammed Adilşah'ın gerçek oğlu olmadığı ve onun sadece sabık hükümdar himayesinde büyüdüğü iddiasıyla bu sultanlık üzerine saldırıya geçmeye zorladı.¹¹⁰² Ancak II. Ali Adilşah, haremde gizli tutulmuş ve kimseye gösterilmeden büyütülmüştü.¹¹⁰³ Şah Cihan, çok geçmeden Şehzade'ye Adilşahlar üzerine sefere çıkması emrini yolladı. Şayeste Han'a da bir ferman göndererek Şehzade Evrengzib geri dönünceye kadar Devletabad civarında beklemesi talimatında bulundu. Buna ilaveten Mir Cümle, Şahnevaz Han, Mehabet Han, Necabet Han, Raca Ci Singe, çok sayıda emir ve mansıbdar, toplam 20.000 süvari ile birlikte Şehzade Evrengzib'e destek olmaları için görevlendirildiler. Bunların kimileri Şah Cihan'ın huzurundan, kimileri ise farklı mıntikalardan veya câgîrlerinden ateşli silah kullanan askerler, süvariler ve piyadeler ile harekete geçtiler. Mir Cümle harekete geçtiği esnada Şah Cihan tarafından bir kaftan, değerli hediyeler ve atlar ile

¹⁰⁹⁹ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 255-256.

¹¹⁰⁰ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 166-167.

¹¹⁰¹ Taylor Meadows, *A Students Manual of the History of India: From the Earliest Period to the Present*, (London: Longmans, Green and Company, 1870), 334

¹¹⁰² İsmail Hikmet Ertaylan, *Âdilşâhiler: Hindistanda Bir Türk-İslam Devleti*, (İstanbul: Sermet Matbaası, 1953), 43.

¹¹⁰³ Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, 260.

ödüllendirildi. Onun oğlu Mir Muhammed'in mansıb derecesi 1.000 yükseltilerek 3000'e çıkarıldı. Ona değerli taşlarla süslü bir kama hediye edildi. Ayrıca babasının yokluğu boyunca vekillik makamını icra etmesi uygun bulundu.¹¹⁰⁴

Mir Cümle, 28 Ocak 1657 tarihinde Şehzade Evrengzib ile birleşti. Evrengzib, bütün birlikler toplandıktan sonra ordusuyla Bider'e doğru harekete geçti. 14 günlük ilerleyişin ardından Mahaldar Han'ı ulaşım ve erzak sevkiyatının güvenliğini sağlaması için Çandor'da bıraktı. Babürlü ordusu birkaç gün sonra Bider Kalesi civarında konuşlandı. Şehzade Evrengzib kalenin etrafını kuşattı, Mir Cümle ise kalenin etrafında keşifler yaptı. Babürlü ordusu 8 Nisan 1657 tarihinde Sidi Mercan himayesindeki bu kaleye saldırdı. Sidi Mercan ve iki oğlu bu saldırılar esnasında kalenin burçlarında meydana gelen bir yangında ağır yara aldılar. Bunu fırsat bilen Babürlü askerleri kaleye girdiler. Yanık yaralarından dolayı yürüyemeyen kale kumandanı çaresiz aman diledi. Mir Hüseyin vasıtasıyla kale kumandanına amanname gönderildi. Sidi Mercan, oğullarını amannameyi getiren Mir Hüseyin ile Şehzade'nin yanına gönderdi. Şehzade, kale kumandanının oğullarına hilat verdi ve Şah Cihan'ın onlara merhamet edeceğini bildirdi. Sidi Mercan ertesi gün vefat etti. Şehzade 27 gün süren kuşatmadan sonra kale ve şehri ele geçirdi. Akabinde camide Şah Cihan adına hutbe okundu.¹¹⁰⁵

Evrengzib, Bider Kalesi'nin ele geçirilmesinden sonra Adilşah birliklerinin Gulbarga'da toplandığını ve savaş için hazırlık yaptıklarını öğrendi. Şehzade bu gelişme üzerine oğlu Muhammet Sultan ve Mehabet Han kumandasındaki bir orduyu Adilşahlar üzerine sevk etti. Ardından Bider'i Mir Cümle'nin himayesine bırakarak Kilyan istikametinde ilerledi. Şehzade, 13 Mayıs 1657 tarihinde burayı kuşattı. Kuşatma uzayınca Babürlü birlikleri 8 Ağustos tarihinde saldırılarını burçların birinde yoğunlaştırdılar. İki gün sonra kale kumandanı kaleyi teslim etti. Evrengzib, kaleye girerek Şah Cihan adına hutbe okuttu. Şah Cihan, kısa bir süre sonra bu gelişmeden haberdar olunca Şehzade'ye değerli hediyeler gönderdi. Onun yıllık gelirini 30 lek rupiye yükseltti. Babürlü hükümdarı, Mir Cümle'ye bir kaftan gönderdi, ayrıca yıllık geliri 10 lek olan bazı Karnatik mıntıkalarını ona câgîr olarak verdi. Adilşahlarla girişilen mücadeleye katılan

¹¹⁰⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 533-534.

¹¹⁰⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 246-248.

diğer emir ve mansıbdarlar da ödüllendirildiler. Şahnevaz Han ve Mehabet Han’a 5000 zat ve süvari tevdi edildi.¹¹⁰⁶

Yaşanan bu gelişmelerin akabinde bazı Adilşah ileri gelenleri Babürlü tarafına geçtiler ve civardaki diğer kalelerin fethi için yardım teklifinde bulundular. Bu sırada II. Ali Adilşah elçisi İbrahim Han Beçteri’yi Şehzade Evrengzib’e göndererek aman diledi. Şehzade, Adilşah elçisi vasıtasıyla 1 kurur ve 50 lek rupi haraç olarak gönderilmesini, Perinde Kalesi ve Kuken vilayetinde bulunan kalelerin kendilerine devredilmesi talebini iletti. II. Ali Adilşah, Kuken vilayeti ve bu vilayetteki kaleleri Babürlülere teslim etmeye razı olduğu haberini gönderdi. Şehzade, Şah Cihan’ı bu durumdan haberdar etti. Babürlü hükümdarı, Adilşahlardan alınacak olan haracın 50 lek rupisini onlara bağışladı. Şehzade’ye Kirki’ye dönmesini ve Kadı Nizam’ı Adilşahlardan haracı alması için Baicapur’a göndermesini emretti. Ayrıca Perinde Kalesi ve Kuken vilayetinde bulunan kalelerin Mir Cümle’nin sorumluluğuna bırakılması talimatını yolladı.¹¹⁰⁷

¹¹⁰⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 542-543

¹¹⁰⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 259-260.

BÖLÜM 5: DİĞER DEVLETLERLE İLİŞKİLER

5.1. Osmanlı Devleti ile İlişkiler

5.1.1. Osmanlı Merkezi Yönetimi ile ilişkiler

Babürlülerin ilk dönemlerinde Osmanlılarla doğrudan ilişki kurdukları hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır. Babür Şah'ın hükümdarlığı sırasında Osmanlı Türklerinden bazı askeri uzman¹¹⁰⁸ ve sanatkârların Hindistan'da görevlendirildiğinden haberdar olsak da iki taraf arasında diplomatik boyutta bir ilişki başlatıldığı görülmemektedir. Bunda iki devletin de Türk-İslam dünyasının hamiliği rolünü üstlenme duygusunun etkili olduğu düşünülmektedir. Babür Şah'ın 1530 senesinde vefatından sonra yerine geçen Hümayun Şah döneminde iki taraf arasında karşılıklı dostluk ilişkileri görülmektedir. Babürlüler ile ilk ciddi ilişkiler, 1555'te Basra'da mahsur kalan Osmanlı donanmasını buradan çıkarmak amacıyla Hint kaptanlığına atanan Seydi Ali Reis'in Portekiz donanmasıyla giriştiği mücadeleden sonra şiddetli fırtınanın etkisiyle Hindistan sularına sürüklenmesi ve Sürat Limanı'na çıkıp daha sonra Hümayun Şah ile görüşmesi neticesinde başladı. Seydi Ali Reis bu görüşmede Osmanlı elçisi kabul edilerek nezaketle karşılanmıştı.¹¹⁰⁹

Seydi Ali Reis'in *Mir'atü'l-Memalik* adlı eserine göre Hümayun ilginç bir şekilde Osmanlı hükümdarlarının üstünlüğünü kabul etmiş gibi görünmektedir. Hümayun Şah, Seydi Ali Reis'e Hindistan'ın mı yoksa Vilayet-i Rum'un mu büyük olduğunu sormuş, Seydi Ali Reis de Hindistan'ın yedi iklimin hükümdarı olan Osmanlı padişahının mülkünün onda biri kadar dahi olmadığı şeklinde cevap vermişti.¹¹¹⁰ Daha sonra seyyahların vermiş olduğu bilgilere göre Çin'de bile Osmanlı hükümdarının isminin hutbede zikredildiğini söylediğinde, Hümayun mütevazı bir şekilde "*Hakikaten*

¹¹⁰⁸ Babürlü Devleti henüz tarih sahnesine çıkmadan önce Osmanlıların Hindistan'da bulunan yerel sultanlıklarla kurmuş oldukları ticari ve diplomatik ilişkiler Hindistan'a yeni sanatların ve savaş teknolojisinin gelişmesine de imkan sağladı. Büyük ses getiren ve silah teknolojisinde dönüm noktası olan husus, XV. asrın başlarında Osmanlı sahra toplarının Hindistan'da dökümü ve diğer Osmanlı ağır toplarıdır. Osmanlıların bu tarz silahları ilk defa 1448 senesinde Kosova Savaşı'nda kullandıklarını göz önünde bulundurursak bunların Hindistan sultanlıkları tarafından temin edilmesinin biraz geciktiği ortadadır. Kaynakların verdiği bilgilere göre bu tip silahlar ilk olarak Babür Şah tarafından 1526'daki Panipat Savaşı'nda kullanılmıştır. Babür, topların önemini 1514 Çaldıran Savaşı'nda Osmanlıların Şah İsmail'i mağlup etmesiyle kavramış ve hemen Mustafa Rumi isminde bir Osmanlı silah ustasını hizmetine almıştır. Bkz. İqtidar Husain Siddiqui, "Hindistan Müslüman Sultanlıkları ile Osmanlılar Arasında Kültürel ve Diplomatik İlişkiler", *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, Ed. Abdulkadir Özcan, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1997, 119.

¹¹⁰⁹ Azmi Özcan, "Osmanlı-Hindistan Münasebetleri" *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18: 82.

¹¹¹⁰ Seydi Ali Reis, *Mir'at-ül Memalik*, Hz: Necdet Akyıldız, (Kervan Kitapçılık) 74-75.

yeryüzünde padişahlık namı Devletlü Hüdavendigâr'ın hakkıdır, başkalarının değildir.” diyerek Osmanlı padişahlına dualar etmişti. Hümayun'un “*padişah*” demekle halifeliği kastedip kastetmediği metinde kesin olarak belli olmamakla birlikte, ondan sonra tahta çıkan Ekber'in (1556-1605) saltanatının ilk döneminde Kanuni'ye yazdığı bir mektupta Osmanlı sultanını zamanın halifesi olarak tanıdığını söylemektedir.¹¹¹¹

Ekber Şah, ilerleyen yıllarda Osmanlılara karşı menfi bir tavır takınmış ve kendisinin de halife olduğunu ileri sürmeye başlamıştı. Bir dönem Safeviler ve Özbeklerle Osmanlılara karşı ittifak oluşturmak isteyen Ekber'in daha sonra Portekizlilerle birlikte Yemen'e saldırıyı planladığı aktarılmaktadır. Bilhassa Yemen meselesini ciddiye alan Osmanlılar, bölgeye takviye birlikler göndermişti.¹¹¹² Ekber'den sonra Babürlü tahtına çıkan Cihangir Şah (1605-1627), saltanatının ilk yıllarında Osmanlılara karşı genelde ilgisiz kaldı. Cihangir Şah asıl adı Selim olmasına rağmen Yavuz Sultan Selim'den dolayı bu ismi kullanmamıştı. *Tüzük-i Cihangiri* adlı eserinde dedesi Timur'un Osmanlılara karşı başarısını övünerek anlatmakta ve Babürlülerin daha üstün olduğunu ima etmektedir.¹¹¹³ Osmanlılara karşı gösterilen kayıtsızlıkta muhtemelen Safevilerle olan dostluğunun etkisi vardı. Ancak bir süre sonra Babürlülerle Safevilerin arası açılınca Cihangir'in Safevilere karşı Osmanlı ve Özbeklerle bir Sünni ittifak kurmayı planladığı, bunun için Osmanlı hükümdarı IV. Murat'a (1623-1640) bir mektup yazdığı görülmektedir. Fakat bir yıl sonra vefat edince bu girişim sonuçsuz kalmıştı.¹¹¹⁴

Şah Cihan Agra'da tahta çıktıktan sonra hükümdarlık tahtında hak iddia eden Danyal'ın oğlu Şehzade Baysungur'un 1632 yılında İstanbul'a gelmesiyle bu dönemde Babürlü-Osmanlı ilişkileri gayri resmi bir şekilde başlamış oldu. Baysungur'un amacı, Şah Cihan'a karşı askeri yardım elde etmektir. Babürlü kronikleri, Şah Cihan tahta çıktıktan sonra Baysungur'un Kalas'a gittiğini, burada vefat ettiğini söyler. Bu kronikler, İstanbul'a giden şahsın kendisini Baysungur olarak tanıtan bir sahtekâr olduğunu ifade

¹¹¹¹ H. Hilal Şahin, “Osmanlı-Hint İlişkilerine Genel Bakış”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2/6, (2015), 68.

¹¹¹² Azmi Özcan, “Osmanlı ve Babürlü Devleti Arasındaki İlişkiler”, *Türkler*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 8:762.; Ekber'in Osmanlılara karşı Safevi ve Özbekler ile ittifak kurma çabası hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 144-148.

¹¹¹³ Cihangir, *The Tuzuk-i Jahangirior Memoirs of Jahangir*, Translator: A. Rogers-H. Beveridge, (London: Royal Asiatic Society, 1968), 144-145.

¹¹¹⁴ Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hülasat-i Ahbari'l-Hâfikeyn)*, C. II, Hz: Mehmet İşpirli, (Ankara: AKDİTYK Yayınları, 2007), 785.

eder.¹¹¹⁵ Şehzade, Osmanlı sarayında kötü bir izlenim bırakmıştı. Naîmâ'ya göre Baysungur, IV. Murat'ın huzurunda gerekli görgü kurallarına uymuyor, kendi atalarını ve soyunu övüyordu. Dolayısıyla onun bu kibri Osmanlı hükümdarının canını sıkıyordu.¹¹¹⁶ Osmanlı hükümdarı, Şehzade'nin garip ve kayıtsız davranışlarından dolayı huzuruna geldiğinde ayağa kalkmıyor, onu çok fazla görmek istemiyordu. Baysungur, daha sonra Hindistan'a geri döndü. O, burada tutsak edildi ve Şah Cihan'ın emriyle öldürüldü.¹¹¹⁷

Tarihi kaynaklara göre, Osmanlılarla ilk düzenli diplomatik ilişkiler Şah Cihan tarafından başlatılmıştır. O, Kandahar'ı Safevilerden geri almak için bir Sünni ittifak bloğu oluşturmak ve bu bloğa Osmanlıları da dahil etmek istiyordu. Bu şekilde onların askeri veya manevi desteğini almayı planlıyordu.¹¹¹⁸ Şah Cihan, bu amaçla 1637 yılında Osmanlı hükümdarı IV. Murat'a Mir Zarif İsfahani'yi elçi olarak yolladı. Bu devrin Babürlü ve Osmanlı kaynakları Mir Zarif'in Osmanlı sarayına neden gönderilmiş olduğu hususunda ihtilaf içerisindedirler. Devrin Babürlü tarihçileri, Mir Zarif'in Irak'tan satın almış olduğu atları Şah Cihan'ın beğenmediğini, onun bu durumu telafi etmek için Arap ve Osmanlı memleketlerinden iyi atlar almaya gittiğini bildirmekteler. Bu tarihçiler, Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarına bir mektup gönderdiğini söylemelerine rağmen, mektubun içeriği hakkında malumat vermemektedirler.¹¹¹⁹

Osmanlı tarihçisi Naîmâ ise Mir Zarif'in Bağdat'ı Safevilerden geri almaya giden IV. Murat ile Musul'da karşılaştığını ve ona Babürlü hükümdarı tarafından gönderilmiş olan değerli hediyeleri sunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarına gönderdiği mektubunda onun Bağdat'ı almaya gidişini işittiğini ve kendi ordusunun da Kandahar'ı almak için harekete geçmek üzere olduğunu söylediğini belirtmektedir.¹¹²⁰ Naîmâ'nın verdiği bu bilgilerden Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarından yardım almak için ona elçi göndermiş olduğunu söyleyebiliriz. Naîmâ,

¹¹¹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 191; Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 206-207; Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 166-168.

¹¹¹⁶ Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ*, C. II, 786.

¹¹¹⁷ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 26.

¹¹¹⁸ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 26.

¹¹¹⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 184-187.; Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 266.; Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 267.

¹¹²⁰ Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ*, C. II, 880.

eserinde mektubun içeriği hakkında ayrıntılı bilgi vermese de Feridun Beğ, Münşeat adlı eserinde mektubun içeriği hakkında ayrıntılı malumat vermektedir.¹¹²¹

Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarına göndermiş olduğu mektup övgü ve methiyeler ile başlıyordu. O, mektubunda Osmanlı hükümdarı için “*Hilafet makamı için Allah tarafından seçilmiş*”, “*Allah'ın yeryüzündeki gölgesi*”, “*Müslüman hükümdarların hakani*”, “*Müslüman hükümdarlar arasında birliğin tesis edicisi*”, “*İskender'in yerine ve Süleyman'ın tahtına oturan şahıs*”, “*Mekke ve Medine'nin sorumlusu..*” gibi diplomatik nezaketin ötesinde abartılı ifadelerle yer vermişti. Babürlü hükümdarı, mektubunda Dekken bölgesinde kazanmış olduğu zaferler ve elde edilen ganimetler hakkında bilgi veriyordu. Buna ilaveten Sefevileri kastederek bu sapkınların geri püskürtülmesinden bütün Müslüman hükümdarların sorumlu olduğunu, Irak ve özellikle Bağdat'ın onların elinden alınması gerektiğini vurguluyordu.¹¹²²

Şah Cihan, mektubunda Osmanlı hükümdarının bir önceki sene Erivan'ı ele geçirdikten sonra Tebriz'e kadar ilerlediğini, ancak başkentte yaşanan bazı hadiselerden dolayı hızla geri döndüğünü ve ele geçirdiği toprakları kaybettiğini hatırlatıyordu. Babürlü hükümdarı, akabinde kendisinin Kandahar ve Horasan'a doğru hızla harekete geçip buralara saldıracağını garanti ediyordu. Bununla birlikte Osmanlı hükümdarına da ordusuyla birlikte hızla Safevi Devleti üzerine yürümesini, iki üç yıl Halep, Adana sınırlarında kalmasını, bu süreçte ordularını Irak-Bağdat ve Azerbaycan-Erivan bölgelerine sevk etmesini tavsiye ediyordu. Şah Cihan, ayrıca Buhara Hanı'nın da Safeviler üzerine saldırmayı kabul ettiğini bildiriyor, Kızılbaşları kastederek, bu şekilde sapkın ve asi insanların ortadan kaldırılabileceğini, Osmanlı hükümdarının büyük bir şöhret kazanabileceğini ifade ediyordu.¹¹²³ Babürlü hükümdarının mektubunda

¹¹²¹ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, (İstanbul: 1275), 158.

¹¹²² Joseph De Hammer, “Memoir on the Diplomatic Relations between the Courts of Dehli and Constantinople in the Sixteenth and Seventeenth Centuries” *Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 2/1, (1829): 478.

¹¹²³ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 27-28.; Devletin kurucusu Babür Şah ve oğlu Hümayun siyasi çıkarları ve siyasi varlık uğruna Özbekler karşısında güçlü durabilmek için Safevilerden askeri destek almışlardı. Ancak Şah İsmail vereceği destek karşılığında bazı isteklerde bulunmuştu. Bu sebeple Babürlüler, kısa bir dönem Şiî politika ile hareket etmişlerdi. Buna göre Babür Şah, on iki imamların hutbelerinde adlarını zikrettirmişti. Ayrıca Safevi hükümdarı Şah İsmail'in isteği üzere para kestirmişti. Günümüzde bu paranın örneği British Museum kataloğunda yer almaktadır. Paranın bir tarafında “*Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resulallah Ali Veliullah*”, diğer tarafında ise “*Sultan Babur Bahadır*” ibareleri yer almaktadır. Ayrıca paranın etrafında ise on iki imamın adı bulunmaktadır. Babür'den sonra oğlu Hümayun da Safevi hükümdarı Şah Tahmasb ile benzer ilişkilerde bulunmuş aldığı yardım karşılığında kendisinden Şiî politikalarla hareket etmesi istenmişti. Görüldüğü gibi Babürlülerin ilk hükümdarları siyasî varlık kaygıları yüzünden bazı Şiî politikalara yer vermişlerdi. Fakat bir süre sonra onların torunlarının ise Şiî karşıtı blokta yer aldığı görülmektedir. Bkz. Mirza Haydar Duğlat, *Tarih-i*

Müslüman bir devlet olan Şîî Safeviler için “*sapkın*” ve “*asi*” gibi tabirleri kullandığını görüyoruz. O, siyasi hedefleri için Şîî mezhebinden olan bu devleti ötekileştiriyor ve hedef gösteriyordu.

Mir Zarif’in getirmiş olduğu bu mektubun içeriği, aslında onun gerçek misyonunu açıkça ortaya koymaktaydı. Şah Cihan, bu mektupla Safevilere karşı Babür, Osmanlı ve Özbek ittifakını amaçlamaktaydı. Bu durum, Portekizli tüccarların söylemleriyle de teyit edilmektedir. Bir İngiliz ajanı, Babürlü elçisinin amacının Safevilere karşı Babürlü-Osmanlı ittifakını sağlamak olduğunu söyler. Portekizlilerin elinde bulunan Goa’nın genel valisi de Babürlü elçisinin asıl amacının Osmanlıları Safevilere karşı kışkırtmak olduğunu belirtmektedir. Farooqi, eserinde elçi Mir Zarif’in görevinin çok önemli olması sebebiyle Safevileri yanıltmak için onun Arap ve Osmanlı memleketlerinden at almak için gittiği yalanının uydurulduğunu söylemektedir.¹¹²⁴ Ancak Timur oğullarının Osman oğullarını kendilerinden küçük gördükleri gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Bu yüzden Şah Cihan’ın Osmanlı hükümdarından yardım talebinde bulunmuş olması gerçeğinin kendi döneminin tarihine geçmesini istememesi, bu meselenin gizli tutulmasının asıl sebebi olabilir.¹¹²⁵

IV. Murat, mektubu okuduktan sonra Mir Zarif’e kendisini Musul’da beklemesini söylemişti. Osmanlı hükümdarı, Bağdat seferini tamamladıktan sonra Musul’a döndüğünde Babürlü elçisini Kapıcıbaşı Arslan Ağa’yla birlikte Şah Cihan’a gönderdi.¹¹²⁶ Arslan Ağa, IV. Murat’ın gönderdiği mektup ve değerli hediyeleri Babürlü hükümdarına ilettiler. Ancak Şah Cihan, Osmanlı hükümdarının mektubundan memnun kalmamıştı. Çünkü IV. Murat mektubunda dolaylı olarak Şah Cihan’ın askeri gücünün Safeviler karşısında yetersiz olacağını ima etmiş, Şah Cihan’a “*Hint hükümdarı*” demekle yetinmişti. Arslan Ağa, Babürlü topraklarında olduğu sırada IV. Murat vefat etmiş, yerine Sultan İbrahim (1640-1648) tahta çıkmıştı. Osmanlı elçisi, Babürlü sarayında ağırlandı, hediyelerle geri gönderilse de Şah Cihan yeni sultana herhangi bir elçi, mektup veya hediye göndermemişti. Bunun yerine Babürlü veziri

Reşidî, Çev: Osman Karatay, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2006), 419-420.; Stanley Lane Poole, *The Coins of The Moghul Emperors of Hindustan in The British Museum*, (London: Order of the Trustees, 1892), 5. Ayrıca Bkz. Cihan Oruç, Mehmet Dağlar, “Tahmasb-Hümayun İttifakında Şiilik’in Rolü”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/3 (Aralık 2016): 657-662.

¹¹²⁴ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 28.

¹¹²⁵ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 205-206.

¹¹²⁶ Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ*, C. II, 897.

İslam Han¹¹²⁷, Arslan Ağa geri dönerken onunla birlikte gönderdiği elçi aracılığıyla Osmanlı vezirine bir mektup yollamıştı.¹¹²⁸ Bu mektup, nezaket kurallarına uygun olarak yazılmadığını düşündükleri sabık Osmanlı hükümdarının göndermiş olduğu mektubuna cevap niteliğindeydi.¹¹²⁹

Vezir, bu mektupta Şah Cihan için “*Dört halifenin halefi*”, “*Sultanların şahı*” ve “*Allah’ın yeryüzündeki gölgesi*” gibi onu metheden tabirler kullanmıştı. IV. Murat ve tahta yeni çıkmış olan Sultan İbrahim için herhangi bir methiyede bulunmamıştı. Vezir, Osmanlılardan gelen mektubun muhtevasından Osmanlı hükümdarlarının yanında ilim ve tecrübe sahibi devlet adamlarının olmadığını, bu yüzden diplomatik nezaket kurallarını bilmediklerini ileri sürmekteydi. Babürlü hükümdarlarının ise muhataplarına karşı nasıl mektup yazılması ve makamlarının derecesine göre onlara nasıl hitap edilmesi gerektiğini bildiklerini dile getiriyordu. Vezir, Babürlü itaatine giren hükümdarların bu durumdan gurur duyduklarını belirttikten sonra, Babürlü ülkesinin sınırlarının genişliği, ordularının büyüklüğü gibi konulara da değinmişti.¹¹³⁰ Babürlü veziri, Osmanlı hükümdarı tarafından gönderilen mektubun üslup ve hitabının yanlışlığına değindikten sonra yeni bir elçilik heyetiyle mektup gönderilmeyeceği ifade ediyordu.¹¹³¹

Bu mektup her ne kadar Babürlü veziri tarafından gönderilmiş olsa da, Şah Cihan’ın bu mektubun içeriğinden haberdar olmaması düşünülemez. Babürlü tarafı bu mektup vasıtasıyla üç şeyi hedeflemiş olabilir. Birincisi, Şah Cihan için bazı dini unvanlar kullanılarak onu Sünni İslam dünyasının lideri konumuna yükseltmek ve Osmanlı hükümdarından daha üstün olduğu mesajını vermektir. İkincisi, sabık hükümdar IV. Murat’ın Babürlü hükümdarına göndermiş olduğu mektubunda onu kendisinden küçük gören üslubunun öcünü almaktır. Üçüncüsü ise artık Osmanlı Devleti’nin yardımına ihtiyaçlarının olmadığı mesajını vermektir. Çünkü IV. Murat, Bağdat’ı Safevilerden aldığı sırada Şah Cihan da onların içine düştüğü bu zor durumdan istifade edip,

¹¹²⁷ İslam Han Bengal valiliğini yürütmekteyken vezir Afzal Han vefat etmiş ve ondan boşalan makama getirilmişti. Şehzade Şah Şuca ise Bengal valisi olarak atanmıştı. Bkz. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 253.

¹¹²⁸ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, 154.; Feridun Beğ eserinde İslam Han’ın Arslan Ağa ile birlikte giden Babürlü elçisinin ismini vermemiştir. Fakat Arslan Ağa, Osmanlı topraklarına doğru hareket ettiğinde Molla Şaki de Şehzade Dara Şükuh’un mektubunu Osmanlı hükümdarına götürmekle görevlendirilmişti. Dolayısıyla Babürlü vezirinin mektubunu getiren kişi de Molla Şaki olmalı. Bkz. Joseph De Hammer, “Memoir on the Diplomatic Relations...”, 469.

¹¹²⁹ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 29.

¹¹³⁰ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, 156-158.

¹¹³¹ Özcan, “Osmanlı-Hindistan Münasebetleri”, 18: 82.

Kandahar'ı 1638 senesinde ele geçirmişti. Babürlü hükümdarı, Kandahar'ın fethi için Sünni bir blok oluşturmaya da Osmanlı Devleti'nin Bağdat üzerine yapmış olduğu sefer, Kandahar'ın ele geçirilmesinde dolaylı olarak kolaylık sağlamıştır. Buhara Hanlığı ise Kandahar'ın fethi için Babürlü Devleti'ne herhangi bir askeri yardım göndermemişti.

Babürlü vezirinin mektubu İstanbul'a varmadan Sultan İbrahim, Şah Cihan'a bir mektup yollamıştı. Babürlü kronikleri, bu mektup hakkında malumat vermemektedir. Osmanlı hükümdarı, mektubunda IV. Murat'ın Bağdat'ı fethi ve bu sayede İslamiyet'e yaptığı hizmetleri anlatmıştı. Mektubunun devamında kendisini “*Dünya hükümdarlarının sığınak ve barınağı*” olarak tasvir ediyor, nice hükümdarların kendisinin yardımına başvurduğunu bildiriyordu. Osmanlı hükümdarı, Şii Safevilere karşı savaş açmaya karar verdiğini belirterek onlara karşı cihat ilan etmesini öneriyordu. Hükümdar, daha sonra Osmanlı ve Babürlü arasındaki dostluk ve iyi ilişkileri vurgulayarak iki taraf arasındaki diplomatik ilişkilerin devam etmesini tavsiye ediyordu. Osmanlı hükümdarının gönderdiği bu mektubunda açıkça hilafet vurgusu yapması ve kendisini dünya hükümdarlarının sığınağı olarak tasvir etmesi, Şah Cihan'ı kızdırmış olmalı. Çünkü Osmanlı hükümdarının bu mektubuna da cevap vermemişti.¹¹³²

Şah Cihan, Osmanlı hükümdarı Sultan İbrahim'in mektubuna karşılık vermese de oğlu Şehzade Dara Şükuh, Molla Şaki'yi kendi elçisi olarak Arslan Ağa ile birlikte Osmanlılara göndermişti. Şehzade, elçi ile Osmanlı veziri Mustafa paşaya bir mektup yollamıştı. Ayrıca elçi aracılığıyla Bağdat'ta bulunan İmam Ebu Hanife ve Şeyh Abdulkadir Geylani'ye adaklar sunmuştu. Hammer, Şehzade'nin bu kutsal yerlerde adak sunmasındaki görünen amacının yanı sıra Osmanlı hükümdarının dostluğunu kazanmak ve Babürlü tahtına çıkmak için onun desteğini elde etmeyi amaçladığını ileri sürmektedir.¹¹³³ Bu görüş, Molla Şaki'nin Osmanlı topraklarına harekâtından sonra 1657 senesine kadar Babürlü tahtını ele geçirmek maksadıyla Dara Şükuh ve kardeşleri arasında herhangi bir mücadele yaşanmadığı için savunulamaz. Çünkü Şehzade'nin siyasi kariyerinin ilk dönemlerinde yıllar sonra kardeşleriyle bir taht kavgasına girişeceğini öngörmüş olması pek mümkün görünmemektedir.

¹¹³² Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 30.

¹¹³³ Joseph De Hammer, “Memoir on the Diplomatic Relations...”, 469.

Dara Şükuh'un Kadiri mezhebinin kurucusu Abdulkadir Geylani'ye olan bağlılığı biliniyordu. O, bu mezhebin bir mensubuydu. Molla Şaki büyük ihtimalle sadece Şehzade'nin adaklarını türbeye götürmesi için gönderilmiş, onun aracılığıyla Mustafa Paşa'ya iletilen bu mektup ise ona misyonunu tamamlamasında yardımcı olması için verilmişti. Dara Şükuh'un mektubunda Molla Şaki'nin misyonu hakkında herhangi bir delil bulunmamaktadır. Mektup, türbelere gönderilmiş olan hediyelerden dahi bahsetmemektedir. Mektupta sadece Molla Şaki'nin taşıdığı sözlü mesajdan bahsedilmiş ve iki taraf arasında dostluğu tekrar güçlendirmek için elçi gönderdiğini ifade edilerek bitirilmişti.¹¹³⁴

Mustafa Paşa'nın Dara Şükuh'a yazdığı cevap da Şehzade'nin mektubu gibi açık değildi. Osmanlı vezirinin mektubu, Molla Şaki'nin amacı hakkında hiçbir ipucu vermemektedir. Mektupta Babürlü elçisi tarafından kutsal türbelere getirilmiş olan bağışların gerekli yerlere gönderildiği ve vazifesini yerine getirmesi için güvenilir görevliler eşliğinde yollandığı hakkında Dara Şükuh bilgilendiriliyordu. Ayrıca Bağdat, Basra ve Lahsa valilerine merkezden emir gönderildiği, Molla Şaki'ye her türlü yardımı yapmaları ve vazifesini tamamladıktan sonra onu bekletmemeleri emri verildiği hususunda güvence veriliyordu. Mektup, iki taraf arasında yazışmaların devam etmesi isteğinin iletilmesiyle son buluyordu.¹¹³⁵

Osmanlı veziri Mustafa Paşa, mevkidaşının mektubuna da cevap vermişti. O, Babürlü hükümdarı Şah Cihan'a ve onun veziri İslam Han'a selam ve saygı ifadelerine yer verdikten sonra bütün Osmanlı hükümdarları gibi IV. Murat'ın da Allah yolunda fetihler yaptığından, bazı evliyaların kabirlerinin bulunduğu Şifelerin elindeki memleketleri ele geçirdiğinden bahsediyordu. Vezir, IV. Murat'ın vefat etmesiyle onun yerine kardeşi Sultan İbrahim'in tahta geçtiğini bildiriyordu. O, Osmanlı elçisi Arslan Ağa ile birlikte gelen Babürlü elçisinin getirdiği mektubu aldıklarını belirttikten sonra IV. Murat'ın göndermiş olduğu mektubun diplomatik nezaket kurallarına uymadığı iddialarına cevap veriyordu.¹¹³⁶ Kaynaklarda bu mektubu kimin getirdiği hakkında bilgi elde edemedik. Ancak Dara Şükuh'un mektubuna verilen cevabı Molla Şaki'nin getirmesinden yola çıkarak Babürlü vezirine verilen cevabı da aynı kişinin getirdiğini söyleyebiliriz.

¹¹³⁴ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 30-31.

¹¹³⁵ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, 156.

¹¹³⁶ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, 153-154

Vezir, Babürlülerin üslubundan şikayetçi oldukları IV. Murat'ın mektubunun daha önceki tecrübelerle dayanılarak ve diplomatik teamüllere uyularak kaleme alındığını bildirdikten sonra Babürlü tarafından gönderilmiş olan mektubun uygun bir dille ele alınmadığını şikayet ediyordu. Bunun yanı sıra iki taraf arasındaki ittifak ve dostluğu diplomatik ilişkiler yoluyla güçlendirmek yerine, tecrübesiz elçiler vasıtasıyla bu ilişkiyi zedeleyecek ifadelerin yer aldığı mektubun gönderilmesinin yanlışlığını vurguluyordu. Mustafa Paşa, Osmanlı sınırlarının genişliğinden bahsettikten sonra iki devlet arasında dostluğun devamı için mektup göndermeyi ihmal etmediklerini ifade ediyordu. O, Babürlü tarafının da buna karşılık vermesi gerektiğini ima ederek mektubuna sonlandırıyor.¹¹³⁷

Mustafa Paşa'nın bu mektubundan sonra Babürlüler ile Osmanlılar arasındaki diplomatik ilişki on yıl boyunca askıya alındı. Bize göre bu ilişkilerin askıya alınmasının temel sebebi Babürlülerin Kandahar'ı ele geçirmiş olmasıydı. Çünkü Şah Cihan'ın bir Sünni blok oluşturmak istemesinin temel sebebi Kandahar'ı ele geçirmektir. Dolayısıyla artık böyle bir ittifaka ihtiyaç duymuyordu. Şah Cihan'ın bundan sonraki amacı atalarının Buhara Hanlığı sınırlarında kalan topraklarını tekrar ele geçirmektir. Bu sırada Şah Safi vefat etmiş, Şah II. Abbas, Safevi tahtına çıkmıştı. Onun küçük yaşta tahta çıkmasıyla devletin içerisine düşmüş olduğu siyasi istikrarsızlık, Şah Cihan'ın Buhara Hanlığı üzerindeki hedeflerini gerçekleştirmesi için de uygun bir ortam oluşturmuştu. Babürlü hükümdarı Buhara Hanlığı topraklarına saldırdığında Safevilerin tarafsızlığını garanti altına almak istiyordu. Babürlü ordusu Belh ve Bedehşan bölgesine saldırdığında Belh valisi Nezir Muhammed Han, Şah II. Abbas'ın yardımına başvurdu. Şah Cihan ise elçileri aracılığıyla Şah II. Abbas'ın tarafsızlığını garanti altına almıştı. Zaten Safevi devletinin içerisine düşmüş olduğu durum da bu yardıma pek imkan vermiyordu.¹¹³⁸

Osmanlı hükümdarı IV Mehmed (1648-1687) uzun bir süredir askıya alınan Babürlü Osmanlı diplomatik ilişkilerinin yeniden başlatılması için ilk adımı atarak Seyyid Muhyiddin adlı elçiyi Babürlü sarayına göndermişti. Şah Cihan, Osmanlı elçisinin Babürlü topraklarına girdiğini haber alınca onu karşılaması için Hacı Ruşen'i görevlendirdi. Hacı Ruşen aracılığıyla Osmanlı elçisine çeşitli hediyeler gönderildi. Ayrıca Bender yönetimine talimat gönderilerek devlet hazinesinden elçiye 10.000 rupi

¹¹³⁷ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, 154-155.

¹¹³⁸ Gazvinî, *Abbasname*, 84-85.

bağış yapılması bildirildi. Bununla birlikte Burhanpur'da elçiye 2.000 rupi verilmesi için Multafit Han'a, Mandu'da 10.000 rupi verilmesi için Mirza Han'a, Uccain'de de 10.000 rupi verilmesi için ise Şahnevaz Han'a fermanlar gönderildi.¹¹³⁹

Osmanlı hükümdarının göndermiş olduğu elçi Seyyid Muhyiddin 2 Ekim 1651 tarihinde Lahor'a vardı ve kendisini karşılamak için gönderilmiş olan görevli eşliğinde Şah Cihan'ın huzuruna geldi. Elçi, Şah Cihan'ın huzurunda ona saygı göstermiş ve Osmanlı sultanının gönderdiği mektubu sunmuştu. Ayrıca Osmanlı hükümdarı tarafından gönderilmiş olan iki pahalı Arap ve beş Osmanlı atını da Babürlü hükümdarına takdim etmişti. Şah Cihan da kendisine bu hediyeleri getirmiş olan Osmanlı elçisine bir kaftan, bir mücevher işlemeli sarık ve kama, 1.500 rupi de para hediye etmişti.¹¹⁴⁰ Osmanlı hükümdarı göndermiş olduğu mektubunda Türkistan'da devam eden huzursuzlukların ve hanlıklar arası mücadelelerin sona erdirilmesinde Babürlü desteğini elde etmeyi amaçlıyordu. Buna ilaveten Şah Cihan'dan Nezir Muhammed Han, Özbek hanları ve oğlu Abdulaziz Han arasında barışı tesis etmek için ilgili makamları devreye sokmasını istiyordu.¹¹⁴¹

Osmanlı hükümdarı, mektubunda genelde Müslüman hükümdarların idaresi altında yaşayan insanların, özelde ise Müslüman ahalinin refah ve huzurunun önemini vurguluyordu. Nezir Muhammed Han ve oğlu arasındaki kanlı çatışmadan kaynaklanan sıkıntı ve rahatsızlıklardan bahseden IV. Mehmed, onların arasındaki düşmanlığın ortadan kaldırılması için kendilerine iki mektup gönderilmiş olduğu hakkında bilgi veriyordu. Osmanlı hükümdarı mektubunda Şah Cihan'ı Türkistan'daki Müslümanları korumaya, tavsiye ve öğütlerle grupları yatışmaya teşvik etti. IV Mehmed, bunun Babürlü hükümdarının dini vazifesi olduğunu ifade ederek mektubuna son veriyordu.¹¹⁴²

Osmanlı elçisinin getirmiş olduğu mektuba Hacı Ahmet Said adlı elçi vasıtasıyla cevap verilmesi kararlaştırıldı. Şah Cihan, 15 Kasım 1651 tarihinde Hacı Ahmet Said'i Seyyid Muhyiddin ile birlikte Osmanlı topraklarına gitmesi için Babürlü elçisi olarak görevlendirdi. Şah Cihan, Hacı Ahmet Said'e bir kaftan ve bir at hediye etti. Onun

¹¹³⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 452.

¹¹⁴⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 459-460; Kenbu eserinde Seyyid Muhyiddin'i karşılamaya giden Babürlü görevlisinin adının, Eşref Tarbiyat Han Mirtuzek olduğu ifade etmektedir. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 128.

¹¹⁴¹ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 32.

¹¹⁴² Özcan, "Osmanlı-Hindistan Münasebetleri", 18: 82.

mansib derecesini yükseltti ve 2.000 rupi bahşış verdi. Elçi aracılığıyla Osmanlı hükümdarına 100.000 rupi değerinde hediyeler gönderildi. Seyyid Muhyiddin, Hacı Ahmet Said ile birlikte Babürlü topraklarından ayrılırken bir kaftan, altın yaldız işlemeli eyeriyle bir at ve 15.000 rupi para ile ödüllendirildi. Osmanlı elçisine Babürlü topraklarına geldiği tarihten gidişine kadar hediyeelik eşyaların yanı sıra 60.000 rupi para bağış yapılmıştı.¹¹⁴³

Şah Cihan'ın Osmanlılara karşı tutumunun değişmesinin sebebinin anlamak için Babürlülerin içerisinde bulunduğu siyasi durumu açıklamak gerekiyor. Son on yıllık süreçte (1641-1651) Şah Cihan'ın canını sıkıran birçok önemli olay gerçekleşmiş, buna bağlı olarak siyasi durum da değişmişti. Onun Buhara Hanlığı üzerine gerçekleştirmiş olduğu seferler (1646-1647) başarısızlıkla sonuçlanmış, bu yüzden Babürlü ordusunun prestiji oldukça sarsılmıştı. Osmanlılar, Babürlülerin Buhara Hanlığı üzerine gerçekleştirmiş oldukları seferlerin Türkistan'daki Sünni İslam dünyasına zarar veren bir girişim olarak değerlendirmekteydi. Sultan İbrahim, ayrıca Şah II. Abbas'ın Kandahar üzerine gerçekleştirdiği sefere sessiz kalmıştı. Osmanlıların tarafsızlığı kendisine cesaret veren Şah II. Abbas, Kandahar üzerine yürümüş ve 1649 yılında burayı ele geçirmişti. Şah Cihan'ın Mayıs 1649'da Kandahar'ı geri alma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmasıyla, Babürlü ordusunun prestiji bir kez daha zarar görmüştü.¹¹⁴⁴

Şah Cihan'ın Buhara Hanlığı ve Safeviler ile giriştiği mücadelelerde başarısız olması, onun siyaseten yalnızlaşmasına sebep olduğundan tekrar Osmanlılarla ilişkilerini güçlendirmek istemesinde önemli bir etkendi. Zira böyle bir siyasi atmosferde Babürlüler, güçlü bir dostu ihtiyaç duymaktaydı. Babürlü Devleti'nin dış politikada yaşadığı yıkım ve buna bağlı olarak prestijinin sarsılması Şah Cihan'ın Safevilere karşı tekrar Sünni ittifak bloğu oluşturma fikrine geri dönmesine sebep oldu. Seyyid Muhyiddin'in gelişi, Babürlü hükümdarının Safevilere karşı Babürlü-Osmanlı dostluk antlaşmasını yenileme fırsatı elde etmesini sağladı. O, bu fırsatı değerlendirmekte tereddüt etmedi. Böylelikle son on yılda yaşanan olaylar Babür Osmanlı diplomatik ilişkilerinin yeniden başlatılmasının yolunu hazırladı.¹¹⁴⁵

¹¹⁴³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 461.

¹¹⁴⁴ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 33.

¹¹⁴⁵ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 33.

Babürlü elçisi Hacı Ahmet Said, 1653 senesinin Haziran ayında İstanbul'a erişti. O, kendisini tanıttı ve getirmiş olduğu üç özel hediyeyi taktim etti. Bu hediyeler, üzerinde büyük bir elmas olan sorguç, bir kılıç ve bir hançerden oluşmaktaydı. Bu hediyeler 300.000 kuruş değerindeydi.¹¹⁴⁶ Şah Cihan, Osmanlı sultanına gönderdiği mektubunda Osmanlı elçisi gelmeden önce Nezir Muhammed Han'ın problemleriyle ilgilendiğini, bir süre önce kaybettiği bölgelerin egemenliğine geri döndüğünü bildirdi.¹¹⁴⁷ Mektupta Nezir Muhammed meselesi, onun Özbek hanlarıyla olan mücadelesi ve oğlu Abdulaziz Han'ın liderliğinde meydana gelen ayaklanmalar hakkında detaylı bilgi veriliyordu. Babürlü hükümdarı, ayrıca mektubunda IV. Mehmed'in Türkistan'daki mazlum ve masum Müslümanların haklarını korunması için girişimde bulunmasını haklı bulduğunu, onların isyancıların emrinde olan acımasız Alamanların¹¹⁴⁸ zulmüne uğradığını bildiriyordu.¹¹⁴⁹ Babürlü hükümdarı ayrıca Nezir Muhammed Han'dan sonra Abdulaziz Han'ın hükümdarlığının bütün memlekette kabul edilerek karışıklıkların sona erdiği hakkında malumat veriyordu.¹¹⁵⁰

Hacı Ahmet Said, tanınmış ve bilgili bir alimdi. O, zekası ve bilgisi sayesinde Osmanlı sarayı üzerinde olumlu bir izlenim bırakmıştı.¹¹⁵¹ Elçi onuruna üst düzey ulemanın katıldığı çok sayıda ziyafet ve merasim tertip edilmişti. Naîmâ, Osmanlı sarayına bir elçinin bu kadar saygı ve hürmet gördüğüne şahit olmadığını ifade etmektedir. Naîmâ'nın verdiği bilgilere göre Hacı Ahmet Said'e çeşitli hediyeler verilir, bir elçi eşliğinde Hindistan'a yolcu edilmesi istişare edildiğinde Osmanlı sultanı, liyakat sahibi birinin gönderilmesini emretmişti. Ancak sarayda dönen bazı entrikalar sonucunda masraflarını kendisinin karşılayabileceğini söyleyen Vezir Salih Paşa'nın kardeşi

¹¹⁴⁶ Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ*, C. III, 1484.

¹¹⁴⁷ Osmanlı padişahları, 16. asrın başlarından itibaren maddi ve manevi kudret ve nüfuzları ile Türkistan devletlerinin hayatlarında önemli rol oynuyordu. 1642 senesinde Buhara tahtına geçen Nezir Muhammed Han (1642-1647) üç yıl sonra oğlu Abdulaziz Han'ın kendisine karşı muhalefeti üzerine hükümdarlığı oğlu lehine terk etmek zorunda kalmıştı. Ancak bir süre sonra hükümdarlığı tekrar elde etmek isteyen Nezir Muhammed, bu hususta oğluna nasihat edilmesi için Safevi hükümdarı II Şah Abbas (1642-1666) ile Babürlü hükümdarı Şah Cihan'a nameler göndererek kendisi ile oğlu arasında arabulucu olmasını rica etmişti. Nezir Muhammed bu girişimden netice alamayınca 1649 tarihinde Abdulmennan isminde bir elçisiyle İstanbul'a bir mektup göndererek Osmanlı padişahının müdahalesini istemişti. Bkz; Mehmet Saray, *Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti ile Türkistan Hanlıkları Arasındaki Siyasi Münasebetler (1775-1875)*, (İstanbul: İstanbul Matbaası, 1984), 9; H. H. Howorth, *History of Mongols: From the 9th to the 19th Century*, II-II, (London: Longmans, Green and Company, 1880.), 752-753.

¹¹⁴⁸ "Alaman" Türkistan'da akıncı ve yağmacı anlamına gelmektedir; Bkz. Arminius Vambery, *Travels in Central Asia*, (London: John Murray, 1864), 317.

¹¹⁴⁹ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 33-34.

¹¹⁵⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/II, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi), 1995, 258.

¹¹⁵¹ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 34.

Zülfikar Ağa'nın gönderilmesine karar verildi. Babürlü elçisi 1653 yılının Haziran ayında Zülfikar Ağa ile Osmanlı sarayından uğurlandı. Bu elçi vasıtasıyla Şah Cihan'a cevaben yazılmış bir mektup, hediye olarak zümrüt kabzalı bir hançer ve gösterişli bir at gönderildi. Babürlü elçisine ise 6.000 altın, 1 kürk ve 1 at armağan edilmişti. İki elçi Hicaz'a kadar birlikte seyahat ettiler ve burada ayrıldılar. Hacı Ahmet Said Yemen'e, Zülfikar Ağa ise Basra üzerinden Hindistan'a ilerledi.¹¹⁵²

Zülfikar Ağa, 1653 yılının Aralık ayında Sürat'a vardı. Şah Cihan, onun gelişinden haberdar olunca ona bir ferman ve güzel bir kaftan yolladı. Ayrıca elçiyi saraya getirmesi için Sürat'a özel bir haberci gönderildi. Zülfikar Ağa, Şahcihanabad'a ilerlerken geçtiği şehirlerdeki valiler ve yerel yöneticiler tarafından ağırlandı. Onlar, Osmanlı elçisine masrafları için toplam 49.000 rupi bağışta bulundular. Zülfikar Ağa, Babürlü başkentine yaklaşıncı Şah Cihan, Leşker Han'ı bazı üst düzey görevlilerle onu karşılaması için göndermişti. Osmanlı elçisi 6 Nisan 1654 tarihinde Babürlü sarayına geldi ve Şah Cihan'a gönderilmiş olan mektup ve hediyeleri sundu. Şah Cihan, Osmanlı elçisini nezaketle karşıladı. Bu elçiye mükafat olarak bir kaftan, mücevher işlemeli bir kemer ve 30.000 rupi bağış yapıldı. Kendisine bir konak tahsis edilen elçi, Şah Cihan tarafından teveccühle ağırlandı. Elçi, ayrıca Babürlü vezirinin yanı sıra çok sayıda Babürlü ileri geleni tarafından ağırlandı ve kendisine başka hediyeler de taktim edildi.¹¹⁵³

Zülfikar Ağa tarafından getirilen mektupta İslam hukukunu canlandırmak ve onarmak, zayıflara ve ezilenlere yardım etmek için Osmanlı Hanedanı'nın övgüye değer hizmetlerinin olduğunu hatırlatılıyordu. Mektup, Özbekler arasında çıkan kargaşadan dolayı Orta Asya'da yaşanan hadiseleri ele alıyordu. Ayrıca mektupta vefat etmiş olan Nezir Muhammed Han'ın bölgedeki kargaşa ve huzursuzlukların kökünü kazımak için Osmanlı sultanının yardımını istediğini, sultanın da bu meselede Şah Cihan'ın desteğini sağlamak için ona bu mektubu yolladığı izah ediliyordu. IV. Mehmed, mektupta Şah Cihan'a olayları netleştirdiği için teşekkür ediyordu. Şah Cihan'ın Buhara Hanlığı üzerine yapmış olduğu askeri seferlerin yersizliğini ileri süren Osmanlı sultanı, *“Güçlü ve zengin hükümdarlar, ayrıca ahlaki yetenek ve erdemlerini güçlendirmek görevini üstlenirler. Saadet hazinesinden pay alan kişi, kendisini maddi ve manevi egemenliğin yanı sıra ilahi sevinç ve manevi mutluluk ile donatılmış bulur.”* ifadelerine yer

¹¹⁵² Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ*, C. III, 1484-1487.

¹¹⁵³ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 494-497.

vermekteydi. Osmanlı sultanı son olarak mektubunda iki taraf arasındaki diplomatik ilişkilerin devamını umduğunu, karşılıklı sevgi ve güvenin büyüyerek devam etmesini temenni ettiğini dile getiriyordu.¹¹⁵⁴

Zülfikar Ağa, yaklaşık altı ay boyunca Hindistan'da kaldı. Daha sonra 1654 yılının Ağustos ayında törenle gönderildi. Şah Cihan, Kaim Beğ'i Osmanlı elçisi olarak Zülfikar Ağa ile İstanbul'a gitmesi için görevlendirdi. Kaim Beğ'in sorumluluğunda Osmanlı hükümdarına bir mektup ve çeşitli hediyeler gönderildi. Elmas ve yakut işlemeli 1 kama, her biri 1 lek değerinde mücevher ve inci kolyeler, 40.000 rupi değerinde elmas ve yakut işlemeli kemer, İtr-i Cihangiri kokulu bir kristal nargile, Gucerat, Keşmir ve çeşitli yerlerde imal edilen toplam 1 lek rupi değerinde kumaşlar bu hediyelerden bazılarıydı. Daha önce Şah Cihan'a İstanbul'da sık sık veba salgını hastalığının olduğu bildirilmişti. Şah Cihan, bu hastalığın tedavisine iyi geldiğini öğrendiği bezoar taşından Osmanlı hükümdarına gönderdi. Osmanlı elçisi Hindistan'dan ayrılırken ona 1 kaftan, mücevher işlemeli 1 sarık, 1 kalkan, süslü koşum takımıyla 1 at, 30.000 rupi de para hediye edildi. Elçinin Sürat Limanı'na varışından ayrılış tarihine kadar kendisine şehzadeler ile birlikte devletin ileri gelen soylularının elçiye devlet hazinesinden verdikleri para 2 lek ve 75. 000 rupi tutarında idi.¹¹⁵⁵

Babürlü hükümdarı, mektubunda IV. Mehmed'in göndermiş olduğu mektubunda diplomatik yazışmalara ilişkin alışlagelmiş kurallara uyulmadığını ifade ediyordu.¹¹⁵⁶ Osmanlı sultanının bu kusurunu onun yaşının genç olmasına bağlıyordu. Mektubunun devamında kendilerinin hükümdarlara nasıl hitap etmeleri gerektiğini bildiklerini, IV Murat'a gönderilmiş olan mektubun bunun en iyi emsali olduğunu söylüyordu. Şah Cihan söz konusu mektubun nasıl bir üslupla kaleme alındığını görmeleri için onu tekrar okumalarını, bulamamaları ihtimalini göz önünde bulundurarak bir nüshasını tekrar yolladığını dile getiriyordu. Babürlü hükümdarı, kendilerine yazılacak mektubun üslubuna göre karşılık vereceklerini ifade ediyordu. Son olarak Zülfikar Ağa aracılığıyla gönderilmiş olan hediyeleri beğendiklerini, elçiyi ağırladıktan sonra onu bazı armağanlarla uğurladıklarını, Kaim Beğ'i de onunla birlikte elçisi olarak gönderdiklerini ve bu elçinin hızlıca geri gönderilmesini dile getiriyordu.¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁴ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 35.

¹¹⁵⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, Inayat Khan, 500.

¹¹⁵⁶ İslam, *Indo-Persian Relations*, 115.

¹¹⁵⁷ Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*, C. II, 160-161.

Babürlü elçisi Kaim Beğ, 11 Mayıs 1656 tarihinde Üsküdar yakınlarına vardı. Doğancılar meydanında ayan eşrafından birinin evine yerleştirilen elçi, burada bazı Osmanlı görevlileri tarafından ağırlandı. Elçi ertesi gün Osmanlı görevlilerinin refakatinde Koca Siyavuş Paşa sarayına yerleştirildi.¹¹⁵⁸ Birkaç gün içerisinde ise saraya kabul edildi. Onun hediyeleri iki yüz elli kapıcı vasıtasıyla saraya getirilebilmişti. Bu hediyeler içerisinde süslü 1 kılıç ve 1 hançer mevcuttu. Elçi, Osmanlı sarayında Babürlü hükümdarının Kandahar'ı ele geçirmesine yardımcı olmak için asker gönderilmesi, Hindistan hacılarının namazlarını kılabilmeleri için Mekke'de bir bina yapılması, son olarak da Hindistan mimarisinin başyapıtlarından olan Nur Mahal kubbesinin inşa edilmesi amacıyla Ahmetabad'a bir mimar gönderilmesi teklifinde bulundu. Bu üç tekliften sadece son teklif kabul edildi ve gönderilen mimar tarafından inşa edilen Nur Mahal'in kubbesi Hind sanatı yerine Osmanlı sanatının eseri olmuştu.¹¹⁵⁹

Şah Cihan'ın elçisi İstanbul'da üç ay kaldıktan sonra 1656 Ağustos'unda Hindistan'a doğru harekete geçti. Osmanlı hükümdarının name ve hediyelerini götürmek üzere Kaim Beğ'in yanında elçi olarak Kapıcıbaşılardan Maan-Zade Hüseyin Beğ görevlendirildi. Hüseyin Beğ vasıtasıyla Şah Cihan'a bir mektup ve çeşitli hediyeler gönderildi. Bu hediyeler arasında büyük zümrütlü 1 sorguç ile dört at vardı.¹¹⁶⁰ Osmanlı hükümdarı, mektubuna Allah'a dua ederek ve hükümdarların görevleri üzerine uzun açıklamalar yaparak başlamıştı. Şah Cihan için “İslam abidelerinin kurucusu”, “Hükümdarların sığınağı” gibi bazı benzetmelerde bulunan IV. Mehmed, Babürlü elçisinin getirmiş olduğu mektubu şöyle tasdik ediyordu: “Onurlu Kaim Beğ tarafından verilen saygın ve anlamlı mektup sarayda okundu ve içerdiği mesajıyla ortamı güzel kıldı. Dostluğu ve samimiyeti ifade eden cennet bahçesine eşit enfes metin, amber kokulu bir köşk oluşturdu”. Mektupta Zülfikar Ağa vasıtasıyla gönderilen mektubun üslubundaki kabalıktan dolayı pişmanlığını ifade ediyordu. Osmanlı hükümdarı, Şah Cihan'ı övmenin ötesinde onun için “Deneyimli bir dalgıcın bile sizin övgüye layık özelliklerinizin okyanusunun dibine dalması zordur.” ifadelerine yer verdi. Mektup, Osmanlı elçisinin vakit kaybetmeden geri gönderilmesi talebiyle son buluyordu.¹¹⁶¹

¹¹⁵⁸ Nazire Karaçay Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke*, (Doktora Tezi, İstanbul, 2012), 51.

¹¹⁵⁹ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 10, 260.

¹¹⁶⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/II, 267.

¹¹⁶¹ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 36-37.

Kaim Beğ, Hindistan’a doğru ilerlerken Halep’de misafir olduğu Halep valisi Murtaza Paşa tarafından öldürüldü. Hüseyin Beğ, Hindistan’a yalnız ilerledi.¹¹⁶² Osmanlı elçisi, 1657 Kasım’ından sonra Sürat’a indi. Şah Cihan, 1658 senesinde vefat edince oğulları Murad Bahş, Şah Şuca, Dara Şukuh ve Evrengzib çeşitli bölgelerde hükümdarlığı ele geçirmek isteseler de neticede en küçük Şehzade Evrengzib kardeşlerine üstünlük sağlayarak idareyi ele geçirip, devletin bütünlüğünü sağlamıştı.¹¹⁶³ Maan-Zade Hüseyin Beğ, Hindistan’dan dönüşünde babası hayattayken Gucerat valisi olup, onun vefatıyla hükümdarlığını ilan etmiş olan Murad Bahş’dan mektup ve hediyeler getirmişti.¹¹⁶⁴ Şehzade, göndermiş olduğu mektupta Osmanlı hükümdarına karşı samimi ifadelere yer vermişti. Onun Osmanlı elçisi aracılığıyla gönderdiği hediyeler, arasında kırk altı karat 1 elmas ve etrafı küpe şeklinde elmaslarla süslü 1 sorguç, kabzası elmaslarla süslü 1 kılıç ve 10 sandık dolusu çeşitli hediyelerden oluşmaktaydı.¹¹⁶⁵ Şehzade Murad Bahş’ın Osmanlı sarayına başka bir elçi gönderip göndermediği bilinmemektedir. Maan-Zade Hüseyin Ağa’nın Hindistan’dan dönüşüyle Şah Cihan devri Babür-Osmanlı diplomatik ilişkileri son bulmuş oldu.¹¹⁶⁶

Şah Cihan öncesinde belirli aralıklarla cereyan eden Babürlü-Osmanlı ilişkilerinin Şah Cihan’ın tahta çıkmasıyla süreklilik kazanması, her şeyden önce onun etkili bir dış politika izlediği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bilhassa Kandahar’ı Şîf Safevilerden geri almak için oluşturmak istediği Sünni ittifak bloğu, Babürlü-Osmanlı diplomasisinin alt yapısını oluşturduğunu görüyoruz. Şah Cihan’ın Osmanlı hükümdarlarıyla kurduğu diplomatik ilişkilerde onlara karşı Sünni İslam temelli bir üslup kullanmaya özen gösterdiği dikkat çekmektedir. Şîf Safevilere karşı Osmanlıların desteğini almak için Mir Zarif ile gönderdiği mektupta IV. Murat için “*Dört halifenin halefi*”, “*Hilafet makamı için Allah tarafından seçilmiş*”, “*Allah’ın yeryüzündeki gölgesi*”, “*Müslüman hükümdarların hakanı*”, “*Müslüman hükümdarlar arasında birliğin tesis edicisi*” gibi

¹¹⁶² Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 37. ; Kaim Bey, İstanbul’dan Hindistan’a geri dönüş yolunda Halep’e giderek buranın hakimi ve yakın dostu olan Murtaza Paşa’nın misafiri olmuştu. Kaim Bey, bu misafirliği esnasında Murtaza Paşa’nın haremine yeni dahil olan bir cariye ile gönül ilişkisi yaşamaya başlamıştı. Murtaza Paşa, bu durumdan haberdar olunca adamlarına Kaim Bey’in görevlileriyle iş birliği yaparak onu öldürmeleri emrini erdi. Murtaza Paşa’nın adamları da Kaim Bey’in adamlarıyla anlaşarak onun yemeğine zehir dökmüşlerdi. Kaim Bey ve onun damadı Muhammed Hüseyin, zehirli yemekten yiyince hayatlarını kaybetmişlerdi. Bkz. Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 263.

¹¹⁶³ Şehzade Evrengzib’in kardeşleri ile giriştiği taht mücadelesi ve akabinde Babürlü tahtına çıkışı hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Ghauri, İftikhar Ahmad, *War of Succession between the sons of Shah Jahan*, 1657-58. (Lahore: Publishers United Ltd, 1964)

¹¹⁶⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/II, 267.

¹¹⁶⁵ Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke*, 187-188.

¹¹⁶⁶ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 37.

diplomatik nezaketin ötesinde abartılı bir ifadelere yer vermekteydi. Bu ifadelerden hareketle Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarlarıyla olan ilişkilerinin temel sacayağını, Sünni İslam anlayışına dayalı söylemlerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Müslüman bir devlet olan Şîf Safeviler için “*sapkın*” ve “*asi*” gibi tabirleri kullandığını, siyasi hedefleri için Şîf mezhebinden olan bu devleti ötekileştirmekten ve hedef göstermekten geri durmadığına şahit oluyoruz. Dolayısıyla siyasi ikbali uğrunda din ve dini söylemleri bir araç olarak kullanmaktan kaçınmadığı sonucuna varmaktayız.

Şah Cihan, abartılı ifadelerle övdüğü Osmanlı hükümdarından aynı ölçüde itibar görmemiş, umduğu askeri veya moral desteği alamamıştı. Buhara Hanlığı da onun beklentilerini karşılamamıştı. O, Kandahar'ı Safevilerden almak için Sünni bir ittifak bloğu kuramasa da Osmanlıların Bağdat seferi, Kandahar'ın ele geçirilmesinde dolaylı olarak kolaylık sağlamıştı. Şah Cihan, kendisine sadece “*Hint hükümdarı*” demekle yetinen Osmanlı hükümdarına cevap vermemişti. Babürlü veziri İslam Han, mevkidaşı Mustafa Han'a bir mektup göndererek IV. Murat'ın göndermiş olduğu mektubun üslup ve hitabının yanlışlığını, onun diplomasi ve protokol kurallarını ihmal ettiğini belirterek yeni bir elçilik heyetiyle mektup yollanmayacağını söylüyordu. Vezir, bu mektupta Şah Cihan için “*Dört halifenin halefi*”, “*Sultanların şahı*” ve “*Allah'ın yeryüzündeki gölgesi*” gibi onu metheden tabirler kullanmıştı. IV. Murat ve tahta yeni çıkmış olan Sultan İbrahim için herhangi bir övgüye yer vermemişti. Vezir, Osmanlılardan gelen mektubun üslubundan Osmanlı hükümdarlarının yanında ilim ve tecrübe sahibi devlet adamlarının olmadığını, bu yüzden diplomatik nezaket kurallarını bilmediklerini ifade etmekteydi.

Babürlü tarafından gelen mektubun içeriği, onların Osmanlı hükümdarının kullandığı üsluptan rahatsız olduğunu göstermektedir. Babürlü veziri, göndermiş olduğu bu mektupla her ne kadar Osmanlı hükümdarının kullandığı üslubun öcünü almaya çalışsa da bu söylem değişikliğinin temel sebebi, Babürlülerin Kandahar'ı ele geçirmiş olmasıydı. Çünkü Sünni ittifakın kurulmak istenmesinin temel gerekçesi, Kandahar'ın Safevilerden geri alınmak istenmesiydi. Dolayısıyla böyle bir ittifaka artık ihtiyaç duyulmamaktaydı. Fakat ilerleyen yıllarda (1641-1651) Babürlülerin Kandahar'ı Safevilere tekrar kaptırması ve Buhara Hanlığı ile giriştiği mücadelelerde başarılı olamaması Şah Cihan'ın Safevilere karşı tekrar Sünni ittifak bloğu oluşturma fikrine geri dönmesine sebep oldu. Şah Cihan, Osmanlı hükümdarı IV Mehmed ile bazı

diplomatik temaslarda bulunmuştu. Babürlü hükümdarı, IV. Mehmed'in Zülfikar Ağa ile göndermiş olduğu mektupta kullandığı üsluptan memnun olmadığını ifade etmesine rağmen Kandahar'ı geri almak için tekrar yardım istemekten de geri durmadığını görüyoruz. Bütün bu bilgilerden hareketle Şah Cihan devrinde iki taraf arasındaki ilişkileri, Osmanlı hükümdarlarının mektuplarında kullandıkları üsluptan ziyade Kandahar'ın siyasi durumunun şekillendirdiğini söyleyebiliriz.

5.1.2 Mekke Şerifleriyle İlişkiler

Babür'den itibaren Babürlü Devleti hükümdarları, Osmanlı himayesi altındaki Mekke ve Medine şehirlerini kapsayan Hicaz bölgesinin yönetimini elinde bulunduran Mekke Şerifliği ile ilişki içerisinde oldular.¹¹⁶⁷ Dekken, Bengal ve Gucerat'taki seleflerinden çok daha zengin, ve yardımsever olan Babürlüler, kutsal topraklara büyük miktarda bağış ve yardımda bulundular. Babürlü hükümdarları dini, siyasi ve ekonomik nedenlerle Hicaz bölgesi ile ilişki içerisindeydiler. Onlar, bütün İslam aleminin hamisi olmak istiyorlardı. Bu durum, onları Mekke Şerifleriyle temas kurmaya, Hicaz bölgesine değerli hediyeler göndermeye sevk ediyordu. Ayrıca siyasi olarak Mekke Şerifleri tarafından Babürlü yönetiminin tanınmasını istiyorlardı. Şerifler peygamber soyundan gelen saygın şahıslardı. Dolayısıyla onlar tarafından tanınmak, Babürlü hükümdarları için bağımsız bir Müslüman devlet yöneticisi olarak meşruiyetlerini sağlamada hayati bir faktör teşkil etmekteydi. Ayrıca Şerif tarafından tanınmamak, herhangi bir Müslüman hükümdar için onur kırıcı bir durumdu.¹¹⁶⁸

Her yıl çok sayıda Hindistan Müslümanı Mekke'ye Hac yolculuğu yapıyor, Babürlü idaresi ise bu yolculuk için kervanlar organize ediyordu. Bu Müslümanların Hicaz'daki güvenliği ve refahı, büyük ölçüde Şerif'in Babürlülere karşı tutumuna bağlıydı. Babürlüler, ekonomik olarak Mekke ticareti ile yakından ilgileniyorlardı. Mekke, uluslararası ticaretin önemli merkezlerindendi. İslam dünyasının muhtelif bölgelerinden buraya gelen tüccarlar hac sezonu boyunca mal alışverişinde bulunurlardı. Bununla birlikte Babürlü hükümdarlarının Hicaz bölgesinde ticaretle uğraşmaları onların kişisel kazanç arzusundan değil, hayır işleme niyetlerinden kaynaklanmaktaydı. Babürlü hükümdarları, Mekke pazarında satılması için Hint mallarına büyük miktarda para

¹¹⁶⁷ Mekke Şerifliğinin idari statüsü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğba Aydeniz, *Osmanlı Devleti'nde Mekke'nin Yönetimi (1517-1617)*, (Doktora Tezi, İstanbul, 2010), 32-35.

¹¹⁶⁸ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 112.

yatırırlardı. Bu mallar büyük karlarla satılır, elde edilen gelirler Mekke ve Medine sakinleri arasında dağıtılırdı.¹¹⁶⁹

1658 senesinde tahta çıkan Şah Cihan, babası Cihangir Şah ve dedesi Ekber Şah'ın aksine dinine bağlı Müslüman bir hükümdardı. O, Hicaz bölgesiyle iyi ilişkiler kurmayı amaçladı.¹¹⁷⁰ O, tahta çıktıktan sonra Mekke ve Medine şehirlerine 5 lek rupi göndereceğine yemin etmişti. Şah Cihan, saltanatının ilk dönemlerinde (1631) Hakim Mesihüzzaman ve Hacı Cihan'ı kutsal topraklara gönderdi. Babürlü hükümdarı, Gucerat vilayetinin vergi tahsildarlarına kutsal şehirlere gönderilmek üzere 2, 5 lek rupi değerinde mal almalarını ve adı geçen görevlilere teslim etmelerini emretti. Şah Cihan, iki elçiye bu malları satmalarını, daha sonra da anapara ile birlikte elde edilen bütün kazancı Mekke ve Medine'de bulunan ihtiyaç sahiplerine dağıtmaları talimatını verdi.¹¹⁷¹ Hicaz bölgesine gönderilmiş olan Babürlü elçileri, 1639 tarihinde geri döndüler.¹¹⁷²

Şah Cihan, alt yıl sonra (1637) Hakim Ebul Kasım ile kutsal topraklara 60.000 rupi gönderdi. Babürlü hükümdarı Gucerat bölgesinin Ahmetabad'da bulunan valisi Azam Han'a bir ferman göndererek bu parayla ticari mal alınmasını emretti. Babürlü hükümdarı, alınan bu malların Hakim Ebul Kasım'a verilmesini, onun da bu malları Mekke ve Medine'deki fakirler arasında paylaşmasını talimatında bulundu.¹¹⁷³ Şah Cihan, beş yıl sonra (1642) kutsal topraklara 1 lek değerinde mal gönderdi. Bu malların götürülmesi için Kilercibaşı Mir İbrahim Safder Han görevlendirildi.¹¹⁷⁴ İbrahim Safder Han, vazifesini yerine getirdikten sonra 11 Kasım 1644 tarihinde geri döndü.¹¹⁷⁵

Babürlü hükümdarı, tahta çıktığı andan itibaren Mekke Şerifleri ile bağış ve hediyeleşme yoluyla yakın ilişkiler kurdu. Şah Cihan'ın 1631-1637 yılları arasında sergilemiş olduğu bu dostça yaklaşımına karşılık Şerif Zeyd b. Muhsin 1643 yılı Şubat'ında Hindistan'a Abdul Samed Amudi adında bir elçi gönderdi. Mekke Şerifi, bu elçi aracılığıyla Şah Cihan'a Kâbe'nin anahtarlarını yolladı. Babürlü hükümdarı, Kâbe'nin anahtarlarını getiren elçiye bir kaftan ve çeşitli armağanlarla ödüllendirdi.

¹¹⁶⁹ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 112.

¹¹⁷⁰ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 121.

¹¹⁷¹ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 406-407.

¹¹⁷² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 102.

¹¹⁷³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 212-213.

¹¹⁷⁴ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 121.

¹¹⁷⁵ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 390.

Elçinin Hindistan topraklarına varışından kısa bir süre sonra bahar ayının gelişiyle nevrüz kutlamaları yapıldı. Elçi bu kutlamalarda değerli hediyelerin yanı sıra 4.000 rupi ile ödüllendirildi. Ayrıca ona süslü koşum takımıyla 1 at ve 1 de fil hediye edildi. Abdul Samed Amudi, aynı yılın Aralık ayında Babürlü topraklarından ayrıldı. Babürlü topraklarında bulunduğu süre zarfında ona taktim edilen para ve hediyelerin tutarı 20.000 rupi idi.¹¹⁷⁶

Kâbe'nin anahtarları, Mekke şerifleri tarafından yaptırılan ve zaman zaman çeşitli Müslüman hükümdarlarına gönderilen sembolik anahtarlardır. Kâbe'nin anahtarlarının gönderildiği dönem, Babürlü-Osmanlı diplomatik ilişkilerinin durduğu bir sürece denk gelmektedir. Dolayısıyla bu anahtarın tam da bu süreçte Şah Cihan'a gönderilmiş olması manidardır. Mekke Şerifi'nin Kâbe'nin anahtarını Şah Cihan'a göndermiş olmasını iki şekilde açıklayabiliriz. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin İran muharebeleri, Celali isyanları, Lehistan seferi, deli ve çocuk hükümdarlar dönemindeki kapıkulu ocakları isyanları ile meşgul olduğunu biliyoruz. Bu nedenle Osmanlı hükümetinin merkezden uzak bölgelerdeki kontrolü zayıfladığından Yemen elden çıkmıştı. Mekke emirleri, Mısır'dan Yemen'e giden ve dönen paşalar ile Mısır valilerinin müdahale etmesiyle azil ve tayin ediliyorlardı.¹¹⁷⁷

Mekke yerel yönetimi, bu otorite boşluğu nedeniyle Osmanlı Hanedanı'na alternatif arayışı içerisine girmiş olabilir. Diğer taraftan bir süre önce Şah Cihan Şîh Safevilere karşı Osmanlı hükümdarının desteğini almak için göndermiş olduğu mektubunda hükümdar için en üstün İslami lakapları kullanmıştı. Ancak umduğu desteği alabilmiş ve kendisine gönderilen mektupta kullanılan üsluptan hoşlanmamıştı.¹¹⁷⁸ Kısacası bu durum, onun meşruiyetini zedelemişti. Dolayısıyla Babürlü hükümdarı, bağış ve hediyeleşme yoluyla yakın irtibat içerisinde olduğu Mekke Şerifi'nden bu anahtarlardan kendisine göndermesini isteyerek meşruiyetini güçlendirmeye çalışmış olabilir.

Babürlü hükümdarı, 1644 yılının Nisan ayında meydana gelen bir yangın sonucu vücudunda yanıklar oluşan kızı Cihanara Begüm'ün iyileşmesi halinde Mekke'ye 5 lek rupi nakit para ve 1 lek rupi değerinde mal göndereceğini dile getirdi. Şah Cihan, kızı sağlığına kavuşunca bu meblağı ve malı 1645 yılının Ocak ayında Babürlü ordusunun Müftüsü Seyyid Ahmet Said ile Mekke'ye gönderdi. Bu para ve ticari malın yarısını

¹¹⁷⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 331-332.

¹¹⁷⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/II, 45.

¹¹⁷⁸ Bu meseleyi Osmanlı hükümdarları ile ilişkiler başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele aldık.

Mekke Şerifi Zeyd b. Muhsin'e vermesini, yarısını da buradaki muhtaç halka dağıtmasını emretti. Babürlü hükümdarı, Medine'deki ihtiyaç sahipleri arasında dağıtılması amacıyla da elçi ile 50.000 rupi gönderdi. Buna ilaveten Cihanara Begüm'ün iyileşmesi münasebetiyle hazırlanan kandil, elçi ile Hz Peygamber'in kabrine asılması için yollandı.¹¹⁷⁹ Seyyid Ahmet, vazifesini tamamladıktan sonra 1647 Ekiminde geri döndü.¹¹⁸⁰

Bir süre önce Kutubşahların elinde bulunan Golkonda bölgesindeki bir maden ocağından büyük bir elmas bulunmuştu. Değeri Kutubşahların yıllık vergisi 2 lek hun (8 lek rupi=800.000 rupi) kadar olduğu tahmin edilen bu elmasın Babürlü sarayına yollanması talimatı iletildi. Kutubşahlar sultanı bu talimat üzerine elması Babürlü sarayına gönderdi. Bu elmas, işlenmemiş haliyle 188 *rati*¹¹⁸¹ ağırlığındaydı. Mücevher ustaları elmasın güzelliğini tam olarak ortaya çıkarmak için dış yüzeyini biraz yonttular. Yüzeyi alınan elmas, 100 *rati* ağırlığında ve 1 lek, 50.000 rupi değerindeydi. Şah Cihan, tahta çıktığı andan itibaren huzuruna böyle değerli bir elmas getirilmemişti. O, bu elması Hz. Muhammed'in kabrine göndermeye karar verdi.¹¹⁸²

Şah Cihan ayrıca kendisine ait 700 *tola*¹¹⁸³ ağırlığında ve 10.000 rupi değerinde olan en büyük şamdanın altın ile kaplanmasını, her tarafına çiçek deseni işlenmesini ve elmas dahil değerli mücevherler ile süslenmesini emretti. Onun talimatları doğrultusunda hazırlanan bu şamdan 2 lek, 50.000 rupi değerindeydi. Babürlü hükümdarı, Mir Seyyid Ahmet Said Bihari'yi bir süre önce elde ettiği elmas ve bu değerli şamdanı götürmesi için görevlendirdi. Ayrıca Guccerat bölgesindeki vergi tahsildarlarına Hicaz bölgesi için 1 lek, 60.000 rupi değerinde mal almalarını ve bu malları Mir Seyyid Ahmet Bihari'ye teslim etmelerini emretti. Şah Cihan, elçiye Mekke Şerifi Zeyd b. Muhsin'e 50.000 rupi değerinde malı hediye olarak sunması ve 60.000 rupi değerindeki malı satarak elde edilen kâr ile birlikte Mekke'deki yoksullar arasında dağıtmasını emretti. Geriye kalan 50.000 rupi değerindeki malı ise Medine'deki fakirler arasında dağıtılması talimatında bulundu. Üstlendiği bu vazifeden dolayı Mir Seyyid Ahmet Bihari'ye mansıb tevcih

¹¹⁷⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 406.

¹¹⁸⁰ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 111-112.

¹¹⁸¹ 8 ratti = 1 masha = 0. 9071856 gram, Bkz. Shrivastava, "Measurement Units of Length", 43.

¹¹⁸² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 404-405.

¹¹⁸³ 80 tola = 1 Sir= 870. 89816 gram, Bkz. Shrivastava, "Measurement Units of Length", 43.

edildi. Buna ilaveten 1 kaftan ve 12.000 rupi para ile ödüllendirilen Babürlü elçisi, 1648 yılının Aralık ayında Hindistan'dan kutsal topraklara doğru hareket etti.¹¹⁸⁴

Şeyh Abdul Samed Amudi, 1650 senesinde tekrar Babürlülere elçi olarak gönderildi. Elçinin ilk ziyaretinde kendisine gösterilen itibar ve saygınlık onun üzerinde oldukça olumlu bir etki bırakmış olmalı. Babürlü sarayının ihtişamı ve Şah Cihan'ın cömertliği karşısında memnun kalan Amudi, Babürlü hizmetine dahil olmak istediğini ifade etti. Şah Cihan, Abdul Samed Amudi'nin bu talebini olumlu karşılayarak ona bir hilat ve 10.000 rupi para hediye etti. Babürlü hizmetine alınan Abdul Samed Amudi'ye 700 hizmetli ve 100 süvarilik mansıb tevcih edildi. Bir sene sonra ise Mir-i Adl¹¹⁸⁵ görevine atandı. Naimur Rahman Farooqi, onun bundan sonraki kariyeri hakkında malumat bulunmadığını ifade etmektedir. Farooqi, ayrıca Muhammed Salih Kenbu'dan aktardığı bilgiler ışığında onun 1669 yılında 700 mansıb derecesine sahip olduğunu ve Babürlü kroniklerinde hakkında başka bir bilgi bulunmadığını söylemektedir.¹¹⁸⁶

Şah Cihan, 1650 senesinde mansıb sahibi ve Harem Ağası olan Feraset Han'ı görevinden alarak Hicaz bölgesine gönderdi. Babürlü hükümdarı Ahmetabad ve Gucerat bölgesindeki vergi tahsildarlarına Feraset Han gelinceye kadar Mekke ve Medine şehirlerine gönderilmek üzere 1 lek, 50.000 rupi değerinde mal almalarını, Feraset Han geldiğinde de bu malı ona teslim etmelerini emretti. Şah Cihan, Feraset Han'a bu malın üçte birini Mekke Şerifi'ne vermesi, üçte birini seyyidlere taktim etmesi, geriye kalan üçte birini ise Medine'deki fakirler arasında dağıtması talimatını verdi.¹¹⁸⁷

Feraset Han, Hicaz bölgesine hareket ettikten kısa bir süre sonra 1650 yılının Aralık ayında Osmanlı hükümdarı IV. Mehmed'in elçisi Seyyid Muhyiddin Babürlü sarayına geldi. Osmanlı elçisinin getirmiş olduğu mektuba Hacı Ahmet Said adlı elçi vasıtasıyla cevap verilmesi kararlaştırıldı.¹¹⁸⁸ Hacı Ahmet Said'in ilk önce hac ziyareti için Hicaz bölgesine gitmesi, daha sonra Osmanlı topraklarına ilerlemesi kararlaştırıldı. Bu bağlamda Bender Sürat yöneticisine bir mektup yollanarak 2 lek değerinde mal alması,

¹¹⁸⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 405.

¹¹⁸⁵ Mir Adl ve Gazi, vilayetlerdeki adli meselelerden sorumlu olurlardı. Bkz, Stephen P. Blake, "The Patrimonial-Bureaucratic Empire of the Mughals", *The Journal of Asian Studies*, Vol. 39/1 (Nov., 1979), 77-94. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz, Ibn Hasan, *The Central Structure of The Mughal Empire in Northern India and Practical Working up to the Year 1657*, (Doktora Tezi, Oxford University, 1932).

¹¹⁸⁶ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 122-123.

¹¹⁸⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 450.

¹¹⁸⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. III, 130-131.

bu malın Mekke ve Medine’de bulunan sakinlere dağıtılması için Hacı Ahmet Said’e teslim edilmesi emredildi. Şah Cihan, tahta çıktığı tarihten itibaren Mekke ve Medine şehirlerine destek olmak amacıyla çeşitli vesilelerle 10 lek rupi değerinde mal gönderdi. Bu malların satışından elde edilen kâr da dahil olmak üzere yapılmış olan yardım bu meblağın iki katıdır.¹¹⁸⁹

Hacı Ahmet Said’in kutsal topraklara elçi olarak gönderilmesinden sonra Mekke Şerifi, Ali Çelebi’yi 1653 senesinin Mart ayında Babürlü sarayına gönderdi. Mekke Şerifi, elçisi aracılığıyla Şah Cihan’a bir Arap atı ve iyi dileklerini bildirdiği bir de mektup gönderdi. Elçi Sürat Limanı’na vardığında vergi tahsildarları kendilerine verilen talimat doğrultusunda ona 2.000 rupi bağışta bulundular. Ali Çelebi saraya vardığında Mekke Şerifi’nin göndermiş olduğu mektubu, Arap atını ve diğer hediyeleri Şah Cihan’a sundu. O, bu hizmetinin karşılığı olarak 4.000 rupi ile ödüllendirildi. Kısa bir süre Babürlü sarayında kalan Ali Çelebi, aynı yılın Mayıs ayında geri dönmek için Şah Cihan’dan müsaade istedi. Babürlü hükümdarı, elçiye bir kaftan ve 4.000 rupi para bağış yaparak onun gitmesine müsaade etti. Ayrıca onun vasıtasıyla Mekke Şerifi’ne değerli bir hançer gönderdi.¹¹⁹⁰

Şah Cihan, Mekke’de tahıl fiyatlarının yüksek olmasından dolayı ahalinin sıkıntı çektiğinden haberdar oldu. Babürlü hükümdarı Hacı Zabıta’yı 27 Eylül 1654 yılında Hicaz’a gönderdi. Ayrıca Bender Sürat’daki yöneticilere Arabistan’da satılmak üzere 1 lek değerinde mal almalarını ve Hacı Zabıta gelinceye kadar bu malı hazır etmelerini emretti. Şah Cihan Hacı Zabıta’ya söz konusu malın üçte birini Mekke Şerifi’ne, üçte birini Mekke’deki dindar şahıslara, geriye kalan üçte birini ise Medine’deki dindarlara dağıtmasını emretti. Buna ilaveten Multan’daki halı fabrikalarına Medine’deki cami için namaz halısı dokunması ve bu halıların Hacı Zabıta’ya teslim edilmesi emredildi.¹¹⁹¹

Şah Cihan, her yıl bir hac kervanını Mekke’ye yollama politikasını tekrar hayata geçirdi. O, her yıl çok sayıda insanı iki gemiyle Cidde’ye yolluyordu. Onların masrafları devlet tarafından karşılanıyordu. İngiliz Fabrika Kayıtları¹¹⁹², Şah Cihan döneminde hac

¹¹⁸⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 461.

¹¹⁹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 479-483.

¹¹⁹¹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 500-501.

¹¹⁹² İngiliz Fabrika Kayıtları (Englis Facory Records), batı Hindistan’daki Marata İmparatorluğunun kurucusu Chhatrapati Shivaji ve British East India Company arasındaki yazışmaların yanı sıra Mumbai, Sürat, Rajapur ve Vengurla’da bulunan İngiliz Fabrika Ofislerinin kendi aralarındaki yazışmalardan oluşur. Bkz. *English Records on Shivaji (1659-1682)*. (Poona: Shiva Charitra Karyalaya, 1631).

trafiğinde önemli bir artış olduğu bilgisini vermektedir. Sürat Fabrika yöneticisi Frelman, Hac için Mekke'ye giden çok sayıda insanın Gucerat mallarına yatırım yapmasından dolayı Gucerat'ta fiyatların yükseldiğini bildirmektedir. Şah Cihan'ın İslam'a olan bağlılığı, Mekke'ye yaptığı bağışlar ve kutsal şehirlerin sakinleri ile ilgilenmesi, onun Mekke Şerifleriyle olan ilişkisini güçlendirdi. Şah Cihan döneminde Hindistan ve Hicaz arasında samimi ve istikrarlı bir ilişki kuruldu.¹¹⁹³

5.2. Portekizlilerle İlişkiler (1632)

Rac Mahal'e 20 kuruh, Bengal sınırlarındaki Satgano Liman'ından ise 1 kuruh mesafe uzaklıkta olan Hint dilinde Nale ve Arap dilinde Hur adını alan Şur (tuzlu) Derya'nın bir kolu, ayrılıp Rac Mahel'e kadar uzanıyor, Rac Mahal'in yakınında bulunan Ganj Nehri'ne dökülüyordu. Hugli Limanı Satgano'nun 1 kuruh, Ganj Nehri ve Şur Derya'nın karşılaştığı yerin ise çeyrek kuruh mesafe uzaklığında, Ganj Nehri'nin bir kolunun sahilinde kurulmuştu. Bu liman, Sundib Limanı'nda yaşayan bazı Portekizlilerin ticari faaliyetleri nedeniyle Sundib Limanı'ndan Satgano'ya gelip gitmeleri kolaylaştırmak için kurulmuştu. Onlar ticari faaliyetleri için bir mekanın gerekliliği bahanesiyle Satgano'dan 1 kuruh mesafe uzaklıktaki bir halicin kıyısında kendilerine mesken yapmak için izin istediler. Yerleşmek için izin aldıktan sonra buraya evler yaptılar. Portekizliler, az sayıda da olsa bazı evler inşa ettikten sonra buraya göç etmeye başladılar. Her geçen gün buradaki ev ve işyeri sayısı arttı. Onlar daha sonra buraya yüksek kuleler inşa ettiler. Bu kulelerin üzerini de top, tüfek ve çeşitli savaş araç gereçleriyle güçlendirdiler. Bir süre sonra Portekizlilerin sayısı arttı. Hugli Limanı'nın etrafını üç taraftan geniş ve derin hendekler ile çevirdiler, dördüncü taraf ise Şur Derya ile çevrilmiş haldeydi.¹¹⁹⁴

Portekiz ticaret gemilerinin gelip gidişinden dolayı bu yerleşim merkezi zamanla büyüdü ve Hugli Limanı adını aldı.¹¹⁹⁵ Satgano bu süreçte bayındır özelliklerini kaybetmiş, cazibesini yitirmişti. Hugli Limanı'nda ikamet etmeye karar veren bazı Portelizli zenginler, zamanla bazı köy ve pergeneleri kiraladılar. Kiraladıkları yerleri kendi diledikleri gibi yönettiler. Etraftaki halkı zorla Hristiyan etmeye ve mallarına el katmaya başladılar. Şah Cihan şehzadelik döneminde yaşanan bu hadiselerden

¹¹⁹³ Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, 123.

¹¹⁹⁴ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 412-413.

¹¹⁹⁵ Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 68-69.

rahatsızdı, ancak müdahale etme fırsatı bulamamıştı.¹¹⁹⁶ Şah Cihan, Babürlü tahtına çıktıktan sonra Bengal valisi Kasım Han'a bu hadiselerle son vermesi, Portekizlilere baskı yapması, onların ibadet hanelerinin ve mekanlarını ortadan kaldırmasını emretti. Ayrıca Kasım Han'a buranın nasıl ele geçirilebileceği hususunda bazı tavsiyelerde bulundu.¹¹⁹⁷ Kasım Han da almış olduğu talimatlar doğrultusunda hareket etti. Ayrıca bu talimatları kimseyle paylaşmadı ve Hugli Limanı'nı üzerine askeri hareket başlatmadan önce gerekli bilgileri toplayıncaya kadar bekledi.¹¹⁹⁸

Kasım Han, Hugli ve civarı hakkında yeterince bilgi elde ettikten sonra asker toplamak ve mühimmat sağlamak için bazı hazırlıklar başlattı. Bu askerleri hazırlıkların Hicli Val¹¹⁹⁹ adındaki topluluk üzerine sefer yapmak üzere başlatıldığı iddiasını ortaya atarak Potekizlilerin dikkatini çekmemeye çalıştı. Hatta inandırıcı olması için kendi askerlerinden ve Şah Cihan'ın askerlerinden oluşan oğlu İnayetullah'ın liderliğindeki orduyu Hicli Val topluluğunun bulunduğu istikametteki Berdivan'a gönderip burada bir süre kalmasını emretti. Bir taraftan da Hacı Şir, Bengal zemindarı Masum ve Muhammed Salih Kenbu'ya gemiyle Seripur Limanı'ndan yola çıkıp Hugli Limanı'nın yakınlarında bulunan Muhane'ye gelmeleri talimatında bulundu. Kasım Han, Portekizlilerin Babürlü birliklerinin geldiğinden bir süre daha haberdar olmaması için onların Muhane'ye gelmesini istemişti. Kasım Han, daha sonra Ebu Muhammed Kenbu'nun kardeşi Bahadır'ı bazı idari düzenlemeler yapılması bahanesiyle Mahsusabad'a göndermişti. İnayetullah'ın ordusu 20 Haziran 1632'de Hugli'ye hareket ettiğinde Bahadır'a da adamlarıyla Hugli'ye doğru harekete geçmesi emredildi.¹²⁰⁰

Hacı Şir Muhane'ye geldikten sonra İnayetullah Berdivan'dan Muhane istikametine doğru ilerledi. Bir günde Satgano ve Hugli'nin arasında bulunan Heldipur kasabasına geldi. Çok geçmeden Bahadır da 500 süvariyle Mahsusabad'dan İnayetullah'ın yanına geldi. Bahadır daha sonra Hacı Şir ve diğer devlet adamlarıyla beraber gemiyle bir set yaparak Şur Derya'nın girişini kapatmak amacıyla Muhane'ye doğru hareket etti. Bahadır, Muhane'ye varınca kısa süre içerisinde yolu gemiyle kapattı. Bu sırada

¹¹⁹⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 85.

¹¹⁹⁷ Elliot-Dowson, *The History of India*, 32.

¹¹⁹⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. I, 434-435.

¹¹⁹⁹ Eskiden ayrı bir bölge olan Hijli, Odise ve Bengal Körfezi'ndeki Midnapur mıntıkasındaki toprakların bir parçasıdır. Hicli, erken dönemlerden itibaren tarihi öneme haiz küçük bir Hindu Krallığı olarak şekillendi. Bu krallığın kurucusunun ismi bilinmemektedir. Raca Mukunda Das, bu krallığın kurucusu kabul edilmektedir. Baknz. *The Mahishyas, (Formerly A Dominant Caste of Bengal)*, Edited: Pyari Mohan Das, Kalkuta, 1909.

¹²⁰⁰ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 414.

İnayetullah, hendek dışındaki büyük imarete saldırdı. Bahadır da ön taraftan, yani Şur tarafından saldırıya geçti. Bu saldırılar neticesinde Bali isimli bir binayı ele geçirdiler. Bu vuku bulan mücadelelerde çok sayıda Portekizli hayatını kaybetmişti. Ayrıca bina içerisinde bulunan insanlar öldürülmüş, değerli bütün her şeyi yağmalanmıştı. Babürlü birlikleri, Portekizlilerin etrafta bulunan evlerini yıktılar, mamur hiçbir yer bırakmadılar.¹²⁰¹

Babürlüler daha sonra limanın etrafını kuşatarak siperler kazmaya başladılar. Büyük gayretler sonucunda başlatılan kazı çalışmaları tamamlandı. İnayetullah Han, ayrıca halicin dört bir tarafındaki köylere ve pergenelere birlikler göndererek buraların kontrolünü elinde bulunduran Portekizlileri ortadan kaldırmalarını emretti. Babürlüler, Portekizlilerin gemilerinde çalıştırılan Bengalli çocuk ve kadınları esir ettiler. Bu vesileyle 4.000 gemici Portekizlilerden ayrılarak Babürlü birliklerine dahil oldu. Bu gelişme ile Hugli Limanı içerisinde bulunanların durumu güçleşti. Babürlüler tarafından üç dört ay boyunca sürdürülen kuşatma, limanda yaşayan Portekizlileri yormuş, dayanacak güçleri kalmamıştı.¹²⁰² Onlar 7.000 adet ateşli silaha karşılık vermelerine rağmen Babürlüler bu kuşatmayı kaldırmadı. Portekizliler, bunun üzerine Babürlülerden aman dilediler ve 1 lek rupi aman hakkı (pişkaş) gönderdiler. Fakat Babürlü devlet adamları bu aman dilemenin sözde olduğundan ve Portekizlilerin yardım beklediğinden haberdar oldular.¹²⁰³

Babürlüler, bu yüzden kuşatmaya devam ederek 10 Ekim 1632 tarihinde kilisenin ön tarafındaki hendeği kırdılar ve buradaki suyu önceden kazdıkları diğer hendeklere yönlendirdiler. Bu hendeklerin kontrolünü elinde bulunduran Bahadır Kenbu, Allahyar Han ve Seyyid Hasan Kemune'nin idaresinde bulunan dehlizleri kaza kaza ilerlettiler. Portekizliler, bu dehlizlerden haberdar oldular ve ikisini kumla kapattılar. Ancak Bahadır Kenbu'nun kontrolünde kazılan dehlizden haberdar olmadılar. Dehlizin ucu Portekizlilerden birinin evinin duvarına vardığında onu barutla doldurdular. Bu ev, Portekizli ileri gelen kumandanlarının zaman zaman bir araya gelip istişarede bulundukları bir meskendi. Babürlüler vakit kaybetmeden dehlizin sonuna

¹²⁰¹ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 85-86.

¹²⁰² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 415-416.

¹²⁰³ Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 70.

yerleştirdikleri barutu ateşlediler. Barut ateşlendiği anda ev havaya uğtu, içerisinde bulunan ęok sayıda insan hayatını kaybetti. Bazıları ise kaçarak kurtulabildiler.¹²⁰⁴

Bazı Portekizliler, aileleri ve eşyalarını Babürlülerin eline düşmemesi için bir gemiye yerleştirmişlerdi. Daha sonra bu eşyaların ve ailelerinin Babürlülerin eline düşme ihtimali zuhur edince gemideki barut deposunu ateşlediler. Patlama ve alevlerin etkisiyle gemideki 1.500 ęocuk ve kadın ile bütün eşyaları yandı. Bu geminin yanı sıra ęok sayıda tekneyi de ateşe vermişlerdi. Portekizlilere ait toplam 64 gemi, 57 tekne ve 200 kayıktan sadece 1 tekne ve 2 gemi Muhane'deki sedde kadar gelebilmişti. Ancak burası daha önceden Bengal zemindarı Masum ve maiyetindeki Babürlüler tarafından tutulmuştu. Muhane seddi önünde vuku bulan savaşta gerek ęocuk, gerekse kadınlarında olduğu 10.000 civarında Portekizli yanarak veya boğularak hayatını kaybetti. Babürlüler ayrıca 4.400 kişiye esir almış, Portekizlilerin daha önceden esir etmiş olduğu 10.000 Müslüman ahalinin serbest kalmasını sağlamışlardı. En başından beri Babürlüler ile Portekizliler arasında vuku bulan mücadelelerde toplam 1.000 Babürlü askeri hayatını yitirmişti.¹²⁰⁵

Kasım Han'ın oğlu İnayet Han ve Bahadır Kenbu, Hugli Limanı'nda esir edilen kadın, erkek, yaşlı ve genç insanlardan oluşan 400 Portekizliyi Babürlü sarayına getirdiler. İnayet Han, şah Cihan'a 2 fil hediye etti. Ayrıca Bahadır Kenbu da Babürlü hükümdarına 2 fil armağan etti.¹²⁰⁶ şah Cihan'ın emri ile Gazi Mir Adil, bu Hristiyan tutsaklara kelime-i şehadet getirtmeye ęalıştı. Esirlerin bazıları kelime-i şehadet getirirken, bazıları bunu reddettiler. Kabul etmeyenler hapse atılarak ölümle tehdit edildiler. Onların ęoęu yine kelime-i şehadet getirmedi ve öldürüldüler. Esirlere ait put heykeller da şah Cihan'a sunuldu. şah Cihan, ilahi peygamberlere ait heykelleri Yamuna Nehri'ne attırdı. Diğer put heykellerin ise kırılması talimatında bulundu.¹²⁰⁷

5.3. Tibet ile İlişkiler (1637-1639)

5.3.1. Küçük Tibet ile İlişkileri (1637)

şah Cihan'dan evvel Babürlü hükümdarı olan Cihangir şah'ın öncelikli amaçlarından biri, Tibet'i fethetmektir. Keşmir valisi Haşim Han (Kasım Han Mir Bahr'ın oğlu)

¹²⁰⁴ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 86-87.

¹²⁰⁵ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 417-418.

¹²⁰⁶ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 117.

¹²⁰⁷ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. I, 508-509.; Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 71.

Cihangir Şah'ın emri üzerine bütün Tibet topraklarını fethetmek için harekete geçmişti. Ancak Tibet sınırlarındaki dağlık alanlar, aşılması zor boğaz ve geçitlerin varlığı Babürlü birliklerinin bu ülke topraklarına girmelerini engellemiş, onların başarısız olmalarına sebep olmuştu. Haşim Han'ın kontrolündeki Babürlü ordusu bu seferde büyük zayıat vermişti. Babürlü askerlerinin bazıları ölmüş, bazıları da tutsak edilmişti.¹²⁰⁸ Ayrıca yükseltisinin fazla olması nedeniyle bu ülkeye sadece yılın iki ayında sefer yapmak mümkündü. Yılın geriye kalan aylarında her yer karla örtülüydü.¹²⁰⁹ Şah Cihan'ın saltanatı döneminde Keşmir valisi Ebul Hasan yerine bu göreve tayin edilen Zafer Han, Küçük Tibet'i ele geçirmeyi arzu ediyordu. O, Şah Cihan'ın talimatıyla Küçük Tibet seferi için gerekli hazırlıkları yaptı. Bu sefer için kendi vilayetinde 2.000 süvari ve 1.000 piyadeden oluşan bir ordu oluşturdu.¹²¹⁰

Zafer Han daha sonra Kemrac yolu ile Tibet istikametinde harekete geçti.¹²¹¹ Zorlu bir ilerleyişten sonra içerisinden şiddetli bir akarsuyun aktığı dar bir geçidin bulunduğu Sedpare köyüne erişti. Tibet askerleri, bu akarsuyun önüne bir set koyarak geçidin merkezinden geçen yolu kapatacak büyüklükte bir göl oluşturmuşlardı. Buranın her iki tarafında da yüksek yamaçlar vardı. Tırmanarak çıkmanın mümkün olduğu bir yamaca kimse tırmanamamış diye suyun kenarından dağın zirvesine kadar duvar örmüşlerdi. Diğer yamaç kendiliğinden geçilemez olduğu için bir önlem almaya gerek kalmamıştı.

¹²⁰⁸ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 211-212.

¹²⁰⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II, 203.

¹²¹⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 213.

¹²¹¹ Keşmir tarafından Tibet'e giden iki yol vardı. Bunlardan birisi Zafer Han'ın ilerleyişi esnasında takip ettiği Kemrac'dan geçen yoldur. Diğer ise Zafer Han'ın dönerken kullandığı Lar yoludur. Kemrac yolu, Lar yoluna göre üç dört menzil daha uzundu. Bu yol, başlıca sarp tepeliklerden, aşılması zor geçitlerden, kanyonlardan geçirdi. Bu yoldan iki at yan yana yürüyemezdi. Birçok yerde süvariler atlarından inmek zorunda kalır ve atlarının önünden ilerlerdi. Fakat Keşmir'e ulaşmak için bu yoldan geçenler kar, buz ve soğuğa daha az maruz kalırlardı. Lar yolu ise daha kısa idi. Ancak bu yol üzerinde karlı ve buzlu bölgeler vardı. Sekiz ay sürekli fırtına esirdi. Bazı geçitlerde kar hiçbir zaman eksik olmazdı. Yolcular karın üzerinden gitmek zorunda kalırlardı. Bu yol üzerinde 1, 5 kuruh mesafe yüksekliğinde bir dağ bulunmaktaydı. Bu dağ, zirvesinden eteğine kadar buz tutmuştu. Bir taş veya toprak parçası görmek mümkün değildi. Bu buzun üstünden şiddetli sel suları akmaktaydı. Yolcular büyük zorluklarla burayı karşıya geçebiliyordu. Bu güzergâhta dört veya beş düz yol olmasına rağmen Keşmir'den 30 kuruh mesafe uzaklıkta hiçbir yolcunun geçemediği korkunç bir geçit vardı. İniş ve çıkışı Pir Panjal geçidinin yaklaşık olarak iki katından daha fazladır. Çok fazla dar ve dik olduğu için atla inip çıkılamıyordu. Bu yolların hiçbirinde tarımdan iz yoktu. Yolcular, ihtiyaç maddelerini yanlarında taşımak zorundaydı. Zafer Han ve onun maiyetindeki ordu, Keşmir'den ayrıldıkları günden Tibet'e girinceye kadar kendileri ve hayvanları için yeterince ihtiyaç maddesini yanlarında bulundurdular. Tibet ülkesinde 21 pergane ve 37 kale vardı. Bölgeyi büyük oranda Elbruz Dağları kuşatmaktaydı. Burası bereketsiz ve verimsiz bir ülke idi. Tarım oldukça sınırlı idi. Arpa ve buğday yetiştirilirdi. En verimli zamanda bile yıllık geliri 1 lek rupi idi. Nehir yataklarında altın mevcuttu. Balçık yıkanarak altın çıkarılırdı. Çıkarılan altın miktarı yıllık 2.000 tola civarında idi. Buranın soğuk iklimine özgü büyük miktarda kayısı, şeftali, kavun ve üzüm gibi meyveler yetiştirilirdi. Çok fazla kırmızımsı elma çeşidi vardı, bu elmaların içi de kabuğuna benzerdi. Dut ve salata yetiştirilen diğer meyvelerdendi. Bkz. Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 287-288. Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 218; Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 219-220.

Tibet halkı, herhangi bir ordu ülkelerine girebilir, bu yükseklikleri aşabilir ve kendi ilerleyişlerini durdurabilir diye burada çok önceden önlem almıştı. Haşim Han'ın Tibet istikametinde ilerlerlerken yenilip geri çekilmesinde bu geçidin büyük bir etkisi olmuştu. Zafer Han Babürlü birlikleri ile bu mıntıkaya erişince Tibet zemindarı Abdal'ın büyük bir orduyla gelmiş olduğunu ve bu geçidi korumak için askerlerini yüksek mıntikalar boyunca konuşlandırmış olduğunu öğrendi. Zafer Han, bundan dolayı ordusunu üç ayrı kola böldü.¹²¹²

Birinci kol, Kışvar racası Kunvar Singe, Zafer Han'ın akrabası Muhammed Zaman, Ferhat Beğ Beluç, Hüseyin Naik, bazı mansıbdarlar ve zemindarlar ile Zafer Han'ın bazı adamlarından meydana gelmekteydi. Bu kol, sağ taraftaki yüksek mevkide konuşlanmış olan Tibet askerlerinin üzerine gönderildi. İkinci kol Murad Beğ Kurd, bazı üst düzey kumandanlar, Zaman Han'ın bazı adamları ve zemindarları dahil olmak üzere büyük bir piyade ve süvari ordusundan oluşmaktaydı. Bu kol, sol taraftaki yüksek mevkilere saldırı yapmak üzere gönderildi. Üçüncü kol, Şadıman Pekhilival, Tibet zemindarı Abdal'ın kardeşi Adem Han Tibeti, Yasavul Han, Muhammadi Beğ Ustaclu, Yadigar Hüseyin Han'ın oğlu Seyyid Beğ, Bayram Sultan'ın akrabaları ve oğlu, Ali Çekni, çoğu tüfekli olmak üzere Zafer Han'ın 200 süvarisi ve 2000 atlısından meydana gelmekteydi. Bu kola arkasında Abdal ve adamlarının bulunduğu karşıdaki yüksek duvara ilerleme talimatı verildi. Çünkü Abdal'ın burada bulunan adamlarına yardım göndermesi kolay değildi.¹²¹³

Üçüncü kol gölün kenarına varınca Tibetliler, duvarın arkasından Babürlü birliklerine karşı silahlarını ateşlediler. Şadıman Pekhilival üçüncü kolun öncü birliklerini sevk etti ve geriye kalan adamlarını takip ederek ilerledi. Çok geçmeden iki taraf arasında şiddetli bir mücadele baş gösterdi. Zafer Han bu gelişmeden haberdar olunca Dost Beğ Kabili'yi ve Hacı Gül'ü ordugahın sorumluluğuna bıraktı ve kendisi Keşmir bahşısı Kadı Muhammed Kasım ile harekete geçti. Tibet askerlerinin pozisyonu çok güçlü ve aşılması için mücadele her iki taraf da birbirine üstünlük elde edemedi akşam namazına kadar sürdü. Güneş batınca Babürlü birlikleri siperler kazdılar ve buralarda konuşlandılar. Abdal bir grup adamını Babürlü askerleri üzerine büyük kayalar yuvarlamaları için tepenin üzerine göndermişti. Bazı Babürlü askerleri, üzerlerine gelen kayalar ve zaman zaman ateşlenen silahlardan çıkan kurşunlarla yaralanmışlardı. Bu

¹²¹² Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 282.

¹²¹³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 214.

sırada Abdal'ın bazı adamları da Babürlü askerlerinin ateşli silahlarıyla öldürülmüşlerdi.¹²¹⁴

Zafer Han, bir gece vakti gün ağarmadan başka saldırı hazırlıklarına girişmek için adamlarından birini ordugahı göle getirmesi için gönderdi. Babürlü birliklerinin kolay kolay yılmayacağını düşünen Abdal, onların güneş doğduğunda yamacı aşarak kendisini mağlup edecekleri kanısına varmıştı. Bundan dolayı gece kimse haberdar olmadan üç dört tane güvenilir adamıyla bir fırsatını bulup kaçtı, babası Ali Ray'ın Kalesi'ne sığındı. Tibetliler sabah olunca onun kaçtığı haberini aldılar ve arkasından takibe koyuldular. Bu sırada Zaman Han, gece adamlarıyla savunma hattına girdi, ordunun ve ordugahın geçişi için duvarın yıkılması talimatında bulundu. Burada Ali Ray'ın Haşim Han'dan aldığı davul dahil Abdal'ın üç davulu ve çok sayıda eşyası Babürlü birliklerinin eline geçti.¹²¹⁵

Zafer Han, ilerleyişini devam ettirdi. Tibet sınırlarının başladığı yerden görünen ve Nilab Nehri kenarındaki Sedpare'den 6 kuruh uzakta bulunan Gerdu pergenesine ilerleyerek Ali Ray'nin Kalesi'nin yakınına ordugahını kurdu. Bu kale yüksek bir sıradağın bulunuyordu ve bu sıradağın zirvesini aşmak oldukça zordu. Nilab Nehri'nin kuzey tarafında bulunan bu sıradağın iki tepesine Ali Ray iki kale inşa etmişti. Bunların her birisine dar yollarla erişilebiliyordu. Bu yollar beş veya altı tüfekli birlik tarafından korunabilmekteydi. Bu kalelerden büyük olanın adı Gerivce, küçük olanın ismi ise Keçnak'dı. Bu iki kalenin sıradağlar ile bağlantı yolu vardı. Abdal kendisini bu kalelerden birincisi olan Gerivce'ye kapatmıştı. Onun güvenilir adamlarından olan Muhammed Murad, Keçnak Kalesi'nin savunmasını üstlenmişti. Abdal, Nilab Nehri'nin karşısındaki Şikar Kalesi'nin kontrolünü ise oğlunun ve damadı Ali Kuke'nin kontrolüne bırakmış, değerli eşyalarını da bu kaleye göndermişti.¹²¹⁶

Zafer Han, bu iki kalenin saldırı ve kuşatmayla ele geçirilmesinin oldukça zor olabileceğini düşündü. Tibet sınırları içerisinde bir askeri operasyon iki aylık bir periyodu geçemezdi. Ordu eğer bundan daha fazla kalırsa geçit karla kapanabilecek ve geri dönmek imkansız hale gelebilecekti. Ayrıca kış biraz uzarsa askerler gıda yetersizliğinden ölebilirlerdi. Zafer Han, Tibet askerlerinin ve köylülerinin Abdal'ın yönetiminden hoşnut olmadıklarından haberdardı. Bu yüzden onların Abdal'ı terk

¹²¹⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 283.

¹²¹⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 214-215.

¹²¹⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 213.

etmelerini ve kendi maiyetine dahil olmalarını sağlamayı tasarlıyordu. Buna ilaveten bir askeri birlik sevk ederek Nilab Nehri'nin diğer tarafında bulunan Şıkar Kalesi'ni fethetmeyi ve Abdal'ın oğlunu ele geçirerek onu merhamet dilemek zorunda bırakmayı amaçlıyordu.¹²¹⁷

Zafer Han, vekili Mir Fahreddin Muhammed Tefreşi'yi Ferhad Beğ Beluç ve yaklaşık 4.000 süvari ve piyade ile Şıkar Kalesi'nin fethi için gönderdi. Kendisi ise Abdal'ın bulunduğu kaleye yakın bir yerde konuşlandı. Zafer Han, daha sonra Abdal'ın kardeşi Adem Han'a Babürlü idaresine mensup bir miktar Tibetli ve bazı Keşmir zemindarları ile buradaki yerli askerleri Babürlü idaresini tanımaları için hediye ve armağanlarla ikna etmeleri talimatında bulundu. Onlar da bazı Tibet askerlerini bağış ve hediye yoluyla Babürlü itaatini kabul ettirebilmişlerdi. Zafer Han daha sonra bu iki kalenin giriş ve çıkışlarını kapatmak için bir askeri birlikler sevk etti.¹²¹⁸

Mir Fahreddin, Zafer Han'dan harekete geçme izni aldıktan sonra Nilab Nehri kıyısına ilerledi, burada büyük oranda kereste ve kalas biriktirerek sandallar yaptı. Abdal'ın adamları her yerde geçitleri kapatmış, ayrıca büyük bir set inşa ederek Babürlü askerlerinin geçişine karşı koymak amacıyla bir askeri birlik meydana getirmişlerdi. Mir Fahreddin, bu nedenle gece yarısı sandallara 2.000 adamını yükledi ve onlara bölgenin yerlilerinin kontrolünde suyun akışına doğru ilerlemeleri ve karaya çıktıkları yerde inmeleri talimatını verdi. Mir Fahreddin'in maiyeti aldıkları talimat doğrultusunda harekete geçtiler ve nehrin karşı tarafına geçince Şıkar Kalesi'nin dibinde konuşlandılar.¹²¹⁹

Bu askerler, karaya çıkınca Abdal'ın adamları saldırıya geçti ve iki taraf arasında mücadele baş gösterdi. Bu mücadelede Abdal'ın adamlarının bir kısmı hayatını kaybetti, bir kısmı da kaçarak canını kurtarabildi. Mir Fahreddin daha sonra birlikleriyle Nilab Nehri'nin kıyısından ilerleyerek Şıkar Kalesi'ne yaklaştı. Buradaki tepe üzerinde ordugahını kurduktan sonra saldırı için hazırlık içerisine girdi. Çok sayıda Tibet askeriyle kaleyi elinde tutan Abdal'ın 15 yaşındaki oğlu, Mir Fahreddin'in birliklerinin zayıf olduğunu düşündü. O, saldırıya geçmek amacıyla bir askeri birlikle kaleden dışarı çıktı. Bundan haberdar olan Mir Fahreddin, adamlarıyla kalenin bulunduğu tepeye doğru ilerledi ve Tibet askerlerine karşı saldırıya geçti. İki taraf arasında şiddetli bir

¹²¹⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 215.

¹²¹⁸ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 284-285.

¹²¹⁹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 213-214.

mücadele cereyan etti. Babürlü askerleri, Tibet askerlerine göre daha aşağıda olmasına rağmen onların çoğunu öldürdüler. Buna karşın Babürlü maiyetinden Ferhad Beğ Beluç yaralanmış, onun babasının bazı adamları hayatını kaybetmişti.¹²²⁰

Babürlü birlikleri, kale savunmasının saldırıları karşısında başarılı bir direniş göstermişler ve onları mağlup etmişlerdi. Kale savunması bu mağlubiyetten sonra tekrar kaleye dönmüştü. Kale savunmasını kaleye kadar takip eden Babürlü askerleri, kale dışında siperler oluşturdular. Abdal'ın oğlu, Babürlü birliklerinin kendi birliklerini mağlup etmesi ve kale dışında siperler açması sebebiyle korkuya kapıldı. Bu esnada kalenin dışında bulunan Abdal'ın damadı Kuke, kaleye girememiş ve adamlarıyla dağlara sığınmıştı. O, bir süre sonra güvenilir adamlarından birini Fahreddin'e göndererek af diledi. O ve adamları affedildikten sonra Fahreddin'i ziyaret ettiler. Kuke ile husumet içerisinde olan bazı şahıslar, onun Babürlüler ile barış görüşmeleri başlattığını, kaleyi onlara terk etmeye karar verdiğini ve kendi damadını onlarla görüşmek için gönderdiğini Abdal'ın oğluna bildirdiler.¹²²¹

Abdal'ın oğlu, bunu doyduktan sonra korktu ve Kuke'ye *“Eğer senin amacın kaleyi teslim etmekse bunu gizleme, çünkü benim seni vazgeçirmeye gücüm yok. Kaleyi rahatlıkla teslim edebilirsin.”* ifadelerine yer verdiği mektubunu gönderdi. Kuke ise böyle bir niyetinin olmadığını bildirdi. Abdal'ın oğlu ikna olmadı ve kaleyi terk etmeye karar verdi. Ayrıca Kuke'nin kendisiyle Kaşgar'a gelmesini istedi. Kuke, onun bu isteğini kabul etti. Abdal'ın oğlu, askerlerinin çoğunun kendisinden memnun olmadıklarını, fırsat bulduklarında kendisini ve kaleyi teslim edeceklerini biliyordu.¹²²² O, annesini, babasının diğer eşini, üç erkek ve bir kız kardeşini kalede bırakarak babasının hazinesiyle Kaşgar tarafına açılan kapıdan kaçtı. Mir Fahreddin ertesi gün bundan haberdar oldu ve adamlarıyla kaleye girdi. Fakat Babürlü birlikleri tarafından yağmalanmış olduğu için buradan herhangi bir ganimet elde edemedi. Abdal'ın eşini ve çocuklarını tutsak ettikten sonra bir grup adamını Abdal'ın oğlunun peşinden gönderdi. Mir Fahreddin'in adamları Abdal'ın oğlunu ele geçiremeseler de onun korkudan geride bırakmış olduğu büyük oranda altın ve gümüş ile geri döndüler.¹²²³

¹²²⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 216.

¹²²¹ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 215-216.

¹²²² Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 216.

¹²²³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 216.

Gerivce ve Keçnak kalelerinde bulunan askerler, Babürlü birliklerinin elde etmiş olduğu zaferi öğrenince korkuya kapıldılar. Zafer Han, bu kaleleri ele geçirebileceği hususunda daha da ümitlendi. Bir grup Tibetli, Zafer Han'ın yapmış olduğu bağışlar vasıtasıyla Abdal'a olan sadakalarını terk etmişler ve ona düşman olmuşlardı. Ayrıca Abdal, Tibet'te çok sayıda insanın yakınıını öldürmüş veya çocuklarını Kaşgar civarına köle olarak satmıştı. Zafer Han onlardan kılığa maruz kalan ve Abdal'dan soğumuş olan Keçnak Kalesi garnizonu ile iletişim kurmalarını istedi. Zafer Han, bir taraftan da Abdal'ın bu kaleden haberdar olmamasını sağlamak için Kişvar Racası Kunvar Singe ve Şadıman Pekhilival vasıtasıyla onunla barışçıl müzakereler başlattı. Gerivce Kalesi'nde bulunan Abdal, kendisiyle barış görüşmeleri yapıldığı için bu sırada Keçnak Kalesi'nden haber almaya gerek duymadı. Zafer Han, Adem Han ve damadı Muhammed Zaman kumandasında Keçnak Kalesi'ne bir ordu sevk etti. Babürlü ordusu kısa sürede kaleye erişti. Kale kumandanı Muhammed Murad, bütün adamlarıyla birlikte kaleyi boşalttı ve Babürlülere teslim etti.¹²²⁴

Abdal, maiyetinden bazılarının onu terk etmiş ve eşleri ile çocuklarının tutsak edilmiş olmasından dolayı umudunu kaybetmişti. O, mücadeleye devam etmesi halinde bundan zarar göreceğinin farkında olduğu için aman dilemeye ve Gerivce Kalesi'ni teslim etmeye karar verdi. Şadıman Pekhilival vasıtasıyla Zafer Han'dan aman diledi. Zafer Han onu affettiğini bildirdi. Abdal, bunun üzerine kaleyi terk etti ve buranın anahtarlarını vermek için Zafer Han'ı görmeye gitti. Zafer Han, ertesi gün devlet adamlarıyla birlikte Abdalı yanına alarak Gerivce Kalesi'ne girdi. Bu sırada Fahreddin de Abdal'ın ailesini, çocuklarını ve ele geçirmiş olduğu 2 lek rupiyi getirdi. Zafer Han, kaleyi denetledikten sonra burada Şah Cihan adına hutbe okuttu ve geri ordugaha döndü. Elde edilen başarılar hakkında Şah Cihan'a bir rapor gönderdi.¹²²⁵

İtikad Han'ın Keşmir valiliği döneminde isyan etmiş olan Habib Çek ve Ahmet Çek'in oğulları kaçarak Abdal'a sığınmışlardı. Bu şahıslar, daha sonra Babürlülere karşı yağma ve saldırılarda bulunmak maksadıyla Abdal tarafından geri gönderilmişti. Habib Çek, Ali Ekber Şahi'nin zamanında büyük bir isyan çıkarmış ve tekrar Tibet'e sığınmıştı. O, Babürlülerin galibiyetinden sonra yüze yakın akrabası ve çocuklarıyla Zafer Han'dan aman diledi. Zafer Han, kar yağışı nedeniyle Abdal'ın değerli eşyalarını araştırma çabasının içerisinde olmadı. O, Küçük Tibet'i ve buradaki kaleleri Abdal adına Keçnak

¹²²⁴ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 286.

¹²²⁵ İnayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 217.

Kalesi'nin kumandanlığını yapmış olan Muhammed Murad'a verdi. Zafer Han, daha sonra Abdal, onun eşleri, çocukları, akrabaları, yukarıda adı geçen isyancı Çek grubu ve burada bulunan bazı isyancılarla beraber Lar yolundan Keşmir'e gitti. Şah Cihan, Küçük Tibet ele geçirilmiş olsa da buranın ve kalelerinin Abdal'ın adamlarından birinin kontrolüne bırakılmış olmasından hoşnut olmadı. Ancak başarısından dolayı Zafer Han'ı ödüllendirmeyi ihmal etmedi. Babürlü hükümdarı ona hilat ve süslü bir kılıç gönderdi. Ayrıca mansıbını da yükseltti.¹²²⁶

5.3.2. Büyük Tibet ile İlişkiler (1639)

Büyük Tibet'in zemindarı Sengi Bemhal, süvari ve piyade birliklerinden oluşan ordusuyla Küçük Tibet sınırındaki bölgelere saldırmıştı. Ayrıca Küçük Tibet sınırında bulunan Bureg'i ve Babürlü hakimiyeti alanında bulunan bazı yerleri ele geçirdikten sonra daha başka saldırılar planlıyordu. Bu sırada Keşmir valisi olan Ali Merdan Han, Küçük Tibet'in hakimi Adem Han'ın¹²²⁷ ricasıyla damadı Hüseyin Beğ'in komutası altında bir askeri birlik sevk etti. Bu ordu, süvari, piyade, tüfekli birlikler, Adem Han'ın gönderdiği birlikler ve civardaki zemindarlarının göndermiş olduğu birliklerden oluşuyordu. Amacı Büyük Tibet'in zemindarı Sengi Bemhal'i cezalandırmaktı.¹²²⁸

Hüseyin Beğ ve maiyeti Küçük Tibet'e varınca Adem Han da piyade birliği ile ona dahil oldu. Babürlü birlikleri Gerdu civarında Sengi Bemhal'in birlikleriyle karşılaştı. Sengi Bemhal çok sayıda askeriyle Babürlü birliklerine karşı başarılı olacağını düşünüyordu. Fakat girişilen mücadelede çok sayıda adamını kaybetti ve Karpur tepelerine kaçtı. O, bir süre Büyük Tibet'ten uzakta kaldıktan sonra Hüseyin Beğ'e barış teklifinde bulundu. Ayrıca yapmış olduğu hataların telafisi için bir akrabası vasıtasıyla haraç göndermeye razı olduğunu bildirdi. Onun bu teklifini kabul eden Hüseyin Beğ, Keşmir'e geri döndü.¹²²⁹

¹²²⁶ Kenbu, *Amal-i Salih*, C. II, 219.

¹²²⁷ Adem Han'ın Küçük Tibet idaresine ne zaman atandığı hakkında bilgi sahibi değiliz. Zafer Han'ın Küçük Tibet'i ve sınırlarında bulunan kaleleri daha önceden Abdal adına Keçnak Kalesi'nin kumandanlığını yapan Muhammed Murad'ın kontrolüne bıraktığını, Şah Cihan'ın ise Zafer Han'ın bu kararından memnun kalmadığını yukarıda ifade etmiştik. Büyük Tibet üzerine yapılan seferde Küçük Tibet idaresine Adem Han'ın getirildiğini görüyoruz. Bu idari değişikliğin temel sebebinin Şah Cihan'ın Küçük Tibet idaresi üzerindeki tasarrufundan memnun kalmamış olmasına bağlayabiliriz.

¹²²⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 159.

¹²²⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 259.

5.4. Ahum Krallığı ile İlişkiler (1636-1637)

5.4.1. Babürlülerin Kamrup'u Kaybetmesi (1636)

5.4.1.1. Srigihat ve Pandu'nun Elden Çıkması (1636)

Eski çağlarda önemli bir yerleşim bölgesi olan Asam vadisi, Müslümanların bölgeyi fethinden önce iki önemli Hint krallığının hakimiyetindeydi. Bunlardan biri batı bölgesindeki Kamrup'u¹²³⁰ elinde bulunduran Kamta Krallığı, diğeri ise kuzeydoğudaki Ahum Krallığı idi. Ahum Krallığı, 1228'de Kuzey Tayland bölgesinden gelen ve bir Budist Tay kabilesi olan Ahumlar tarafından kuruldu. Ayrıca yörede, kendi bölgelerinde bağımsız yaşayan ve "buyan" denilen reisler vardı. XIII. ve XIV. asırlarda Biruni, Cüzcani ve İbn Batuta tarafından yazılan İslam kaynaklarında bölgenin ismi "Kamrūn", "Kamrū" ve "Kamrūd" şeklinde geçmektedir. XIII. yüzyılın başlarında bölgeyi Bengal'deki müslüman sultanlar ellerine geçirdiler. Delhi Sultanı Kutbüddin Aybek'in kumandanlarından Bahtiyar Halaci idaresindeki ilk müslüman akınlarıyla eski krallıkların hakimiyetleri sarsıldı. Müslümanların bölgedeki ilerlemeleri üç safhada oldu. Birincisi Bahtiyar Halaci ile başlayıp (1206) İskender Şah zamanına kadar (1357) sürdü. Delhi Sultanlığı'nın Bengal valileri Gıyaseddin İvaz (1227) ve İhtiyarüddin Yüzbek Tuğrul Han (1257) tarafından bölgeye seferler düzenlendi, ancak kalıcı bir sonuç alınamadı. Rükneddin Keykavus (1291-1302) ve Şemseddin Arüz Şah (1302-1318) zamanlarında Asam'ın bir bölümü fethedildi. Şemseddin İlyas Şah döneminde (1340-1357) Kamrup ele geçirildi. Oğlu İskender Şah (1357-1393) ise burada para bastırdı.¹²³¹

İkinci dönem, Bengal Sultanı Barbek Şah'ın (1459-1474) Kamta kralını yenmesi ve Alaaddin Hüseyin Şah'ın (1494-1519) Kamrup'u fethiyle başladı. Bengal sultanı Nusret Şah devrinde (1519-1532) Ahumlara karşı bazı saldırılar yapıldıysa da başarı sağlanamadı. Nusret Şah'ın vefatından sonra Ahum kralı Shungmung (1497-1539) kuzeybatı bölgesinde hakimiyetini kurdu. Bu dönemde Ahum Krallığı doğruya doğru genişleyerek Naga Krallığı'nı sınırları içine aldı. Asam'da İslamiyet'in yayılmasının üçüncü dönemi, Babürlü hükümdarı Cihangir Şah'ın hükümdarlığı sırasında

¹²³⁰ Müslüman yazarlar Kamrup'u Kuç-Hacu olarak isimlendirmişlerdi. Bkz; *The Cambridge History of India*, Vol. IV. (Mughal Period), Ed. Sir Richard Burn, (Calcutta: S. Chand and Company, 1971) 233.

¹²³¹ İdris Bostan "Asam", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 459.; Rabindra Das, "The Muslims of Assam---A Critical Study", *Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 19/1, (Feb. 2014), 96-97.

Bengal'deki Babürlü valisi İslam Han'ın 1612 senesinde Kamrup'u tekrar ele geçirmesiyle başladı.¹²³² İslam Han'ın 1613 tarihinde vefatından sonra Bengal valiliğine Kasım Han tayin edildi. Kasım Han'ın valiliği döneminde Kamrup hakimiyeti yüzünden Babürlüler ile Ahum Krallığı arasında çeşitli mücadeleler cereyan etti. Ancak Ahum Krallığı burayı Babürlülerden alamadı.¹²³³

Daha önceleri Kamrup ve civarında iskan etmiş olan 10.000-12.000 süvariye sahip Payak kabilesinin ileri gelen bazı kumandanları, Kasım Han'ın Bengal valiliği sırasında kendilerine verilen câgîrlerde yaşıyor, tarım faaliyetleriyle ilgileniyorlardı. Her fırsatta fil avcılığı ile uğraşan bu kabilenin reisleri, Kasım Han'a karşı sadakat içerisinde oldular. Fakat onlar zaman içinde itaatten ayrıldılar. Kasım Han, onları Cihangirnagar şehrinin merkezine Dakka'ya çağırdı ve burada hapsedti. Daha sonra onları 30.000 rupi karşılığında serbest bıraktı. Bu kabilenin liderlerinden Santos ve Ceyrem, çok sayıda adamla Ahum Krallığı'na sığındılar. Ahum kralı Pratap Singe bu kabile liderlerini himayesine alarak onlara ikamet edebilmeleri için meskenler tahsis etti. Şah Cihan, Kasım Han'ın 1632 yılının eylül ayında vefat etmesi üzerine İslam Han'ı Bengal valisi olarak atadı. İslam Han, yeni görevini devraldıktan sonra Pandu tehanedarı Setercit vasıtasıyla Baldiv'e haber göndererek onu ikaz etti. Şah Cihangir döneminde Kamrup zemindarı olan Baldiv'in erkek kardeşi Periçiht, Babürlü birliklerine yenilmiş ve Ahum Krallığı'na sığınmak zorunda kalmıştı. İslam Han, Bengal valiliğine atandıktan sonra Baldiv'e haber göndererek ona Babürlü itaatini kabul etmesi önerisinde bulundu.¹²³⁴

Baldiv, bu öneriyi sıcak bakmadı ve Setercit'in de göz yummasından istifade ederek Assamlı ve Kuçlulardan oluşan bir ordunun başında harekete geçti. Fil yakalamak amacıyla Kamrup fevcdarı¹²³⁵ Şeyh Abdüsselam tarafından gönderilmiş olan bir askeri birlik ile mücadeleye girişti. Şeyh Abdüsselam bu durumu İslam Han'a bildirdi ve takviye birlik istedi. İslam Han, Abdüsselam'ın yardım çağrısı üzerine 1636 yılının

¹²³² Aynı eser, 459.; Kamrup'un fethi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. B. C. Kalita, "The Battle of Dhubri (1612-1613 A. D.) Mughal Assam Military Confrontation", *Proceedings of the Indian History Congress*, 45 (1984), 312-319.

¹²³³ Kaushik Roy, *Warfare in Pre-British India-1500 BCE to 1740 ce*, (New York: Routledge, 2015), 178.

¹²³⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 71.

¹²³⁵ Babürlülerde vilayetlere aynı zamanda sûbe denilmekteydi. Vilayetlerin başında bulunan kişilere de sûbedar denilmekteydi. Vilayetler, serkar (kaza) lara bölünürdü. Serkarlar ise pergenelere ayrılırdı. Pergene, nahiye karşılığı bir birimdi. Bkz. Konukçu, "Bâbürlüler Hindistan'daki Temürlüler", 755-756. Fevcdar, bu serkarların idari ve mali işlerinden sorumlu kişilerdi. Bkz. Arshia, Shafgat, "The Position and Functions of "Faujdar" in The Administration of "Suba" Gujarat Under The Mughals", *Proceedings of the Indian History Congress*, 68/1 (2007), 340. Fevcdar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ansarı, "Fevcdâr", 12: 504.

Haziran ayında çok sayıda mansıbdari asker, kendisine ve hükümdara ait bazı birlikler, yaklaşık 1.000 süvari, 1.000 civarında tüfekli asker, 10 büyük gemi, 200 sandal ve kayık, buna ilaveten başka birliklerin de bulunduğu bir ordu sevk etti. Bir adamına da hızla Gohunthe Gihat'a ilerlemesini, birliklerin ve ağırlıkların nakli için tekneler hazırlatmasını emretti.¹²³⁶

Bir süredir devam eden yağışlardan nedeniyle Bengal nehirlerinin¹²³⁷ kıyıları çok fazla yağmur almıştı. Bundan dolayı nehir yataklarından şiddetli seller akıyordu. Yağışlar nedeniyle karadan gitmek mümkün değildi. Babürlü ordusu bu yüzden su yolunu kullanmak zorundaydı. Ancak şiddetli akıntıdan dolayı atları ve askerleri büyük teknelerle taşımak oldukça zordu. Babürlü birlikleri, bu yüzden akıntı azalınca atlarını ve ağırlıklarını Gohunthe Gihat'da bırakarak kayıklar vasıtasıyla hafif eşyaları sevk etmeye karar verdiler. Muhammed Salih Kenbu, emrindeki birkaç kayık dolusu asker ile önden hareke geçti ve Kamrup'a erişti. Pandu tehanedarı Setercit, adamları vasıtasıyla Kamrup fevcdarı Şeyh Abdüsselam'a Ahum askerlerinin gece yarısı tehanesine saldırıda bulunabileceği haberini aldığını bildirerek ondan yardım istedi. Şeyh Abdüsselam, Muhammed Salih ve onun adamlarını bu iş için görevlendirdi. Muhammed Salih ve maiyeti güneşin batmasına yakın harekete geçtiler.¹²³⁸

Pandu tehanedarı Setercit, bir süre sonra Muhammed Salih'in yanına gelerek ona himayesindeki orduyla bulunduğu yerde beklemesini söyledi ve akabinde tehanesi hakkında bilgi almak için gitti. Bu manevrayla kendisine yardım için gönderilen birlikleri sabaha kadar bekletti ve onlara herhangi bir haber göndermedi. Muhammed Salih, Setercit'ten haber gelmeyince daha fazla beklememeden Pandu tehanesine doğru harekete geçti. Muhammed Salih yol üzerinde Setercit'in donanmasıyla geri döndüğünü gördü ve ona bu oyalamanın sebebini sordu. Setercit, Ahum askerlerinin tehaneye saldırıya geçmiş olduğunu, teknelerin onların eline geçmesinden korktuğunu, bu yüzden donanmayı kendisiyle birlikte getirdiği cevabını verdi. Muhammed Salih bir gün bekledi. Babürlü birliklerinin Kamrup'a geldiğini öğrendikten sonra maiyetiyle Kamrup'un merkezi Hacu'ya döndü.¹²³⁹

¹²³⁶ Lahori, *Padişahname*, C. I, Böl. II, 71-72.

¹²³⁷ Brahmaputra Nehri, Kamrup'un ortasından geçmektedir. Burada bahsedilen Bengal nehirleri ise Brahmaputra Nehri'ni besleyen kollardır.

¹²³⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 233.

¹²³⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 234.

İslam Han'ın ordusu Kamrup'a vardıktan sonra Şeyh Abdüsselam'ın Hacu'da sabit kalmasına karar verildi. Onun kardeşi Şeyh Muhyiddin 300 süvari ve aşağı yukarı bu civarda tüfekli birlik ile etraftaki tehaneleri korumakla görevlendirildi. Bu süreçte Muhammed Salih Kenbu, kontrolündeki bütün Babürlü birlikleri ve İslam Han'ın bir miktar adamıyla Ahum birliklerinin ilerleyişini engellemek amacıyla Brahmaputra Nehri'ni kullanarak kayıklarla Srigihat'a doğru ilerledi. Bazı zemindarlar bu süreçte onlara refakat ettiler. Ancak Ahum birlikleri Pandu'dan 2 kuruh mesafe öteye kadar gelmişler ve iki mıntıkada saldırı hazırlığı yapmışlardı. Babürlü askerleri bu mıntikalara erişince saldırıya geçtiler. Onlar meydana gelen mücadele sonucunda Ahum birliklerine karşı galip geldiler. Çok sayıda Ahum askerini öldürdükten sonra her iki mıntıkayı da tahrip ettiler ve burada 5 tane top düzeneği ele geçirdiler. Babürlü birlikleri bunun akabinde Srigihat'a doğru yol aldılar.¹²⁴⁰

Babürlü birlikleri Srigihat'a erişince Ahum askerleri onlara karşı koymak için toplandılar. İki taraf arasında vuku bulan mücadelede çok sayıda Ahum askeri öldürüldü. Bu öldürülenler arasında 10.000-12.000 kişilik birliğin başında bulunan bir kumandan da vardı. İslam Han'ın adamlarından da az sayıda ölü ve yaralı asker vardı. Birçok tekne ve kayık Babürlü birliklerinin eline geçti. Hayatta kalan Ahum askerleri kaçarak canlarını kurtardılar, fakat ertesi gün tekrar saldırıya geçtiler. Bu mücadele esnasında hem nehirde, hem de nehir civarında 300 Ahum askeri ve onların üç lideri öldürüldü. Çok sayıda Ahum askeri de yaralandı. Sağ kalanlar canlarını kurtarmak için kayıklarını, teknelerini ve 12 tane büyük gemiyi Babürlü birliklerine bırakıp kaçtılar.¹²⁴¹

İslam Han, Kamrup'a sevk edilen ordudan gelen mektuplar vasıtasıyla Ahum Krallığı'na ait asker sayısının 40.000'i bulduğunu ve Asam'dan sürekli takviye birliklerinin gönderildiğini öğrendi. İslam Han bundan dolayı Bengal'de bulunan birlikler, kendi özel birlikleri ve Bengal'deki zemindarlarla Ahum ordusuna baş eğdirmek için harekete geçmeyi düşündü. Fakat Kamrup, Bengal idaresinin bulunduğu Cihangirnagar'dan çok uzakta olduğu için bu şehri zayıf birliklerle geride bırakmayı uygun bulmadı. Bundan dolayı kardeşi Mir Zeyneleddin'i Allahyar Han, Muhammed Beğ Abakiş, Abdulvahab, Mir Kasım Semnani, Emire Sasan, Seyyid Muhammed Buhari, Bengal'de bulunan bazı emir ve mansıbdarlar, tüfekli ve oklu askerlerden oluşan 1.500 süvari ve 4.000 piyade ile Ahum ordusu üzerine sevk etmeye karar verdi.

¹²⁴⁰ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 234.

¹²⁴¹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 74.

İslam Han, ayrıca Sehlet fevcdarı Muhammed Zaman Tehrani'yi de çağırarak bu seferde görevlendirdi.¹²⁴²

Bu sırada İslam Han, çok sayıda Payaklının ve buradaki çiftçilerin Ahum Krallığı ile ittifak halinde olduğunu, Hacu ve Srigihat birliklerinin erzak ihtiyaçlarının temin edebilmesinde onlara yardım etmediklerini öğrendi. O, bir tüfekli askeri birlik ile bir miktar oklu askeri 65 kayıkla Hacu üzerinden Srigihat'a sevk etti. Ayrıca onlar vasıtasıyla ordunun erzak ihtiyacı için kayıklarla gıda maddesi, bir miktar silah, barut ve çeşitli araç gereç gönderdi. İslam Han, daha sonra Gohunthe Gihat fevcdarına 200 süvari ve 300 piyade ile Bengal'in kuzeyindeki Kuç Bihar zemindarının vergisini almak için harekete geçmiş olan mülazımı Mir Hüseyin'e dahil olmasını emretti. Fevcdar, Dehupri tehanesine erişince Patga zemindarı ve Periçiht'in akrabalarına ait bazı mıntıkaların zemindarları ile Hacu ordusuna destek için ilerleyecekti.¹²⁴³

İslam Han'ın Bengal'den Hacu'ya göndermiş olduğu ihtiyaç malzemeleri varmadan önce Şeyh Abdüsselam Srigihat'a gitti. Burada kaleden 2-3 kuruhluk mesafeye yayılmış bir su birikintisiyle karşılaştı. Şeyh Abdüsselam'ın Muhammed Salih Kenbu himayesindeki orduya yardım göndermesi veya yardım alması pek mümkün görünmüyordu. Şeyh Abdüsselam, bu yüzden kendisiyle getirdiği birlikleri Kamrup'a geri götürmeye karar verdi. Söz konusu birliklerin kumandanı ilk başta onun bu kararına karşı çıktılar, fakat daha sonra onlar da bu karara uydular. Kumandan, kayıkları Srigihat'ta Muhammed Salih Kenbu, Setercit ve Fetihabad mıntıkası zemindarı Meclis Bayazid'in himayesine bıraktı. Kendisi ise Şeyh Abdüsselam ile birlikte Kamrup'a gitti.¹²⁴⁴

Ahum ordusu birkaç gün sonra gece aniden Babürlü birliklerine ait Srigihat'daki 500 tekneye saldırdı. Sabaha kadar iki taraf arasında şiddetli mücadeleler cereyan etti. Bu süreçte Babürlülere gizlice düşmanlık besleyen Setercit kayıklarıyla geri döndü. Bunu gören bazı askerler de Babürlü ordusunu terk ettiler. Onlar, Muhammed Salih Kenbu'nun kendilerini durdurmak için göndermiş olduğu oğullarını dinlemediler. Ahum ordusu Muhammed Salih Kenbu'nun az sayıda askerle kaldığını öğrendi ve dört bir taraftan saldırıya geçti. Muhammed Salih Kenbu bir süre mücadele ettikten sonra hayatını kaybetti. Fetihabad zemindarı ise Ahum askerleri tarafından tutsak edildi.

¹²⁴² Lahori, *Padişahname*, C. II, 74-75.

¹²⁴³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 75.

¹²⁴⁴ E. A. Gait, *A History of Assam*, (Calcutta: Thacker, Spink and Company, 1906) 110.

Ayrıca bazı Babürlü kayıkları da Ahum ordusunun eline geçti. Setercit, kaçıışı esnasında sandallarla Srigihat'taki Babürlü birliklerine ihtiyaç malzemesi taşıyan Babürlü maiyetiyle karşılaştı ve onları da hile ile geri dönmeye ikna etti.¹²⁴⁵

5.4.1.2. Hacu'nun Elden Çıkması (1636)

Baldiv, Kuçlular ve Assamlıların liderliğinde Srigihat ve Pandu'dan Hacu sınırlarına doğru ilerledi. Baldiv, maiyetine yol boyunca toprak, ağaç, kamış, ve ottan setler kurdurdu. Bu setler çeşitli araç gereçlerle güçlendirilerek etrafa derin çukurlar kazıldı. Baldiv Hacu'ya eriştikten sonra herhangi bir istikametten ihtiyaç malzemesi aktarımını engellemek amacıyla kuşatma hazırlıklarına başladı. Bunun üzerine Şeyh Abdüsselam ve onun kardeşi Muhyiddin, İslam Han'ın ordu kumandanı ile birlikte Ahum birliklerini geri püskürtmek maksadıyla onlara doğru yöneldiler. Babürlüler, kısa sürede Ahum birliklerini geriye püskürterek onların arazilere kurmuş oldukları setleri imha ettiler. Babürlü birlikleri, çok sayıda Ahum askerini öldürdükten sonra tekrar Hacu Kalesi'ne döndüler.¹²⁴⁶

Babürlü birlikleri ihtiyaç malzemesinin kıtlığı, gönderilen yardımların gelmemesi ve Ahum askerlerinin oldukça kalabalık olmasından dolayı endişeye kapıldılar. Baldiv, bundan haberdardı ve burada bulunan Şeyh Abdüsselam'a haber göndererek kardeşi, adamları ve akrabalarıyla Hacu Kalesi'nden çıkmaları durumunda onların canlarının bağışlanacağını bildirdi. Şeyh Abdüsselam, kardeşi ve yakınlarıyla bu talimat doğrultusunda Hacu Kalesi'nden çıktılar ve teslim oldular. Baldiv onların hepsini Assam'a gönderdi. İslam Han'ın kumandanı onlara güvenmediği için mücadeleye devam etti ve hayatını kaybetti.¹²⁴⁷

5.4.2. Babürlülerin Kaybedilen Yerleri Geri Almaları (1637)

5.4.2.1. Mir Zeyneleddin'in Askeri Faaliyetleri (1637)

Mir Zeyneleddin, bir süre önce Allah Yar Han ve Muhammed Zaman Tehrani gibi devlet adamlarının yanı sıra bazı emir ve mansıbdarlar ile birlikte Ahum ordusu üzerine gönderilmişti. Mir Zeyneleddin maiyetiyle Aralık 1636'da harekete geçti. İlk önce Karibari'de bulunan Periciht'in oğlu Çandernerayn üzerine saldırıya geçmeye karar verdi. Babürlü birlikleri 8 Ocak 1637 tarihinde Bhahmaputra Nehri'ni karşıya geçerek

¹²⁴⁵ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 236.

¹²⁴⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 77.

¹²⁴⁷ Gait, *A History of Assam*, 111.

Karibari'ye kadar ilerlediler. Mir Zeyneleddin bir askeri birliği buraya sevk etmeyi düşündü. Fakat hava kararmaya başladığı için bu planı sonraki güne erteledi. Bu sırada Periçiht'in oğlu Çandernerayn, Babürlü birliklerinin yaklaşmış olmasından dolayı korkuya kapıldı. O, yakalanma korkusuyla Karibari Kalesi'nden ayrılarak Sulmari pergenesine ilerledi. Babürlü birlikleri gün ağarınca Brahmaputra Nehri'ni karşıya geçerek Payaklıları ve onların çiftçi ahalisini itaat altına aldılar. Mir Zeyneleddin, Karibari Kalesi'nde hakimiyeti sağladıktan sonra tüfekli asker ve Payaklılardan oluşan 400 adamını kale savunmasına bırakarak nehrin diğer kıyısına döndü.¹²⁴⁸

Mir Zeyneleddin, maiyetiyle Dekkan Kul'a bağlı Merdengi pergenesine ilerledikten sonra buranın zemindarı olan Periçiht'i (Kamrup zemindarıyla aynı isme sahip) tehdit ve vaatlerle yanına çağırđı. Çünkü onun Kamrup zemindarı Periçiht'in oğlu olan damadı Çandernerayn'a destek vermesinden endişe ediyordu. Bu sırada Çandernerayn'ın korkusundan Gohunthe Gihat'a kaçmış olan Sulmari zemindarı Mir Zeyneleddin'in yanına gelerek onunla istişarede bulundu. Mir Zeyneleddin daha sonra Dehupri'ye ilerledil ve Hacu ordusuna destek için gönderilmiş olan, ancak Setercit ile karşılaştıklarında onun tarafından yanlış bilgilendirilerek geri dönen askeri birliklere takviyede bulundu. Bu ana kadar Setercit, yanlış yönlendirdiği bu birliklere ve gıda yüklü kayıklara eşlik etmişti.¹²⁴⁹ Fakat Ahum Krallığı lehine hareket ettiği ortaya çıkınca kaçarak kurtulmaya çalıştı. Bundan haberdar olan İşlam Han onun yakalanması talimatında bulundu. Babürlü askerleri, Setercit'in peşine düştüler ve onu yakaladılar. Setercit tutsak edilerek Cihangirnagar'a götürüldü ve burada öldürüldü.¹²⁵⁰

Ahum ordu kumandanlarından biri, 12.000 piyade, 50 savaş gemisi ve çok sayıda kayıkla Manas suyunun Brahmaputra Nehri ile kesiştiği mevkideki Cugi Gope'de bulunan Babürlü ordusunun ilerleyişine karşı koymak için sevk edildi. Bu birlikler Cugi Gope'ye varınca buraya bir tane kale inşa ettiler. Brahmaputra Nehri'nin karşı tarafında bulunan Hirapur'da da başka bir kale inşa ettiler.¹²⁵¹ Onlar, 3.000 piyadeyi Cugi Gope'yi elde tutmak amacıyla burada bıraktıktan sonra piyadelerin bir kısmını da daha önce buraya inşa ettikleri kaleye bıraktılar. Geriye kalan Ahum askerleri ise Hirapur'a gittiler. Babürlü birlikleri de bu sırada tekrar harekete geçtiler. Onlara daha önce

¹²⁴⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 78-79.

¹²⁴⁹ Lahori, *Padişahname*, C. II, 79.

¹²⁵⁰ Govinda Ballav Goswami, *Ahum-Mughal Relations: A Study in Diplomatic History (1600-1663)*, (Doktora Tezi, Gauhati University, 1982), 208.

¹²⁵¹ Gait, *A History of Assam*, 112-113.

Dehupri'de bulunan birlikler de eşlik etti. Babürlüler, Brahmaputra Nehri'ne dökülen Hanpur Nehri'nin kıyısına geldiler ve burayı karşıya geçmek için ilerlediler.¹²⁵²

Çok sayıda süvarisiyle Babürlü birliklerinin ön cenahında bulunan Patga zemindarı Basanti, Ahum birliklerinin yaklaştığı haberini verdi. Mir Zeyneleddin bu haber üzerine Basanti'yi 3.000 tüfekli piyade ve okçu ile birlikte Cugi Gope mıntıkasında bulunan ormanlık ve tepelik alanlardaki Ahum askerleri üzerine gönderdi. Basanti, maiyetiyle birlikte Ahum askerleri üzerine saldırıya geçti. Onları 6-7 kuruh mesafe takip ettikten sonra öldürülmüş çok sayıda Ahum askerinin başıyla geri döndü. Babürlü birlikleri ertesi gün Cugi Gope'ye konuşlandılar. Cugi Gope Kalesi'ni koruyan Ahum askerleri Babürlü birliklerinin önceki gün elde etmiş oldukları başarıyı öğrenince endişeye kapıldılar. Bazı askerler Babürlü birlikleri yaklaşınca Cugi Gope Kalesi'ni terk ettiler. Kale savunmasındaki askerlerden bir kısmı Manas'a doğru uzaklaşırken, bir kısmı da tepelere ve ormanlık alanlara doğru kaçmanın yollarını aradılar.¹²⁵³

Mir Zeyneleddin Masum zemindarını ve kayıklarda bulunan bir grup askeri Manas Nehri'nin karşı tarafına geçen Ahum askerleri üzerine sevk etti. Babürlü askerlerinin bir kısmı kayıklarla kaçmaya çalışan Ahum askerlerine saldırdılar, geriye kalan kısmı ise Cugi Gope Kalesi'ne saldırdılar. Kalede bulunan Ahum askerleri dağ ve tepelere doğru kaçtılar. Diğer taraftan Manas Nehri'nin karşı tarafına kaçan Ahum askerlerini etkisiz hale getiren Babürlü birlikleri geri döndüler ve ana birliklere tekrar dahil oldular. Bu sırada Kamrup zemindarı Periçiht'in oğlu Çandernerayn hasta bir şekilde ele geçirildi ve öldürüldü. Kısacası Babürlüler, Ahum Krallığı'nın Brahmaputra Nehri'nin karşı tarafındaki aleyhte faaliyetlerine son verdi. Ayrıca Çandernerayn'ın ölümüyle de endişeler giderilmiş oldu. Daha sonra Babürlü görevlilerinin önerisiyle Muhammed Zaman Tehrani, 1.000 süvari ve 4.000 piyadeyle Dekkan Kul zemindarları ile barış tesis etmek, onları itaate sevk etmek ve Babürlü ordusuyla birleşmelerini sağlamak için harekete geçti. Babürlü askerleri ayrıca bu bölgede Babürlü idaresine karşı isyan eğilimi içerisinde olanları itaate zorladılar, onları Mir Zeyneleddin ve Allah Yar'ın huzuruna getirdiler.¹²⁵⁴

¹²⁵² Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 238.

¹²⁵³ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 238.

¹²⁵⁴ Lahori, *Padişahname*, C. II, 81-82.; Goswami, *Ahum-Mughal Relations*, 209.

5.4.2.2. Muhammed Zaman Tehrani'nin Askeri Faaliyetleri (1637)

Mir Zeyneleddin kumandasındaki Babürlü birlikleri bu hadiselerden sonra Çandankut'a doğru harekete geçtiler. Ordunun ilerleyişi sırasında Budhnagar zemindarı Serdabar'ın oğlu Uttam Nerayn'dan bir mektup geldi. Mektupta Baldiv'in 30.000 Kuçlu ve Assamlıyla Budhnagar'a ilerlemiş olduğu bilgisini veriyordu. Baldiv, bu sırada Manas Nehri'ni karşıya geçerek Gohunthe Gihat'a doğru ilerlemişti. O, Babürlü birliklerine saldırıda bulunmayı planlıyordu. Mir Zeyneleddin bunun üzerine Muhammed Zaman Tehrani'yi ve bazı zemindarları süvari, piyade, tüfekli asker ve okçulardan oluşan birlikle Baldiv üzerine sevk etti. Kendisi ise geride Çandankut'da kaldı. Bu süreçte bölgenin yolları hakkında bilgi sahibi olan Uttam Nerayn yardım için Mir Zeyneleddin'in maiyetine dahil oldu.¹²⁵⁵

Babürlü birlikleri çok geçmeden Baldiv'in Pumara Nehri kıyısında inşa etmiş olduğu kaleye eriştiler. Babürlüler, Baldiv'i burada bulamayınca Budhnagar'a ilerlediler. Baldiv, Babürlü birliklerinin yaklaştığından haberdar olunca Pumara Nehri kıyısındaki kaleyi terk etmişti. O, Budhnagar zemindarı Sardabar'ın mıntıkasındaki bir mevkiye gitmiş ve maiyetini yüksek tepelerdeki ormanlık alanın ortasında konuşlandırmıştı. Babürlü birlikleiri, Baldiv'in bulunduğu yeri tahmin ederek ormanlık alana doğru ilerlediler ve Bishanpur'da ikamet edebilecekleri bir yere konuşlandılar. Burası Baldiv'in bulunduğu ormanlık alana yakın bir yerdi.¹²⁵⁶

Baldiv, Babürlü birliklerinin kendisinin peşini bırakmayacağını anlayınca yağmur dönemi boyunca yolları kapatarak onlara ihtiyaç malzemesi iletilmesini engellemeyi planlıyordu. Bu maksatla bulunduğu ormanlık alandan ayrıldı ve harekete geçti. Bu sırada Srigihat ve Pandu'dan Ahum kralı tarafından gönderilen takviye birliklerin gelişyle Baldiv'in askerlerinin sayısı 40.000'e ulaştı. O, daha sonra bazı kumandanlarını bir miktar asker ile Kalapani Nehri'nin kenarına tabya inşa etmeleri için sevk etti. Bu nehir Bishanpur'dan 1.5 kuruh mesafe uzaktaydı. Baldiv'in kendisi de süvari ve piyadeleriyle bir tahkimat alanı oluşturdu. Burası derin su ve yoğun çalılıklar ile çevrili, engebeli bir tepede bulunmaktaydı.¹²⁵⁷

¹²⁵⁵ Lahori, *Padişahname*, C. II, 82.

¹²⁵⁶ Lahori, *Padişahname*, C. II, 83.

¹²⁵⁷ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 239.

Baldiv, kısa bir süre sonra maiyeti ile gece karanlıkta nehri karşıya geçti ve daha önceden inşa ettirmiş olduğu bir tahkimat alanına mevkilendi. Böylece en son bulunduğu yerden ayrılarak daha güvenilir bulunduğu bir noktaya gelmiş oldu. Pandu'da bulunan Ahum kralı, kısa bir süre sonra Baldiv'den almış olduğu mektup üzerine oğlunun damadını 20.000 adamıyla ona destek olması için gönderdi. Baldiv bunun üzerine bir askeri birliği Çandankut yolunun kapatılması için görevlendirdi. Babürlü birlikleri yağmurların dinmesiyle 1637 yılının Ekim ayında Çandankut'tan Bishanpur'a doğru harekete geçtiler. Baldiv, mevcut durumda başarısız olması halinde Babürlü ordusuna ait diğer birliklerin gelişiyile akıbetinin daha kötü olacağını farkındaydı.¹²⁵⁸

Baldiv, 9 Kasım 1637 tarihinde Kalapani Nehri'nin kenarında bulunan bir grup askerine tabyalarından ayrılımlarını ve gece Babürlü siperlerine saldırmalarını emretti. Baldiv'in askerleri henüz tamamlamadıkları iki tahkimat alanını taşımakta çok zorlandılar. Muhammed Zaman Tehrani, bu durumdan haberdar oldu ve maiyetiyle Ahum ordusunun tabyalarına saldırmaya karar verdi. Babürlü tabyalarının güvenliğini sağlamak amacıyla askerlerin bir kısmını arkada bıraktı ve daha sonra harekete geçti. Babürlü askerleri Ahum birliklerine saldırarak birçoğunu öldürdüler. Sağ kalan Ahum askerleri ise kaçtılar. Babürlü birlikleri onları takip etmeyi ertelediler ve ele geçirdikleri tabyalara girdiler. Babürlüler tabyaların içinde bulunan Ahum askerini de öldürdüler.¹²⁵⁹

Muhammed Zaman Tehrani kumandasındaki Babürlü birlikleri altı saat içerisinde 15 tabyayı ele geçirdiler ve 4.000 Ahum askerini öldürdüler. Bunun yanı sıra tabyalarda bulunan çok sayıda Ahum askerini yaraladılar. Bu yaralılar ormanların ve tepelerin ortasında ölünceye kadar acı çektiler. Bu mücadelelerde Ahum ordusu içerisinde 5000-6000 kişilik maiyeti olan kumandanlar hayatlarını kaybettiler. Ayrıca bu kumandanlardan üçü tutsak edildiler. Çok sayıda silah, tüfek ve askeri araç gereç Babürlü birliklerinin eline geçti. Ahum askerleri paniğe kapılarak Kalapani Nehri'nin her iki tarafında bulunan kendilerine ait kazıklarla çevrili tahkimat alanlarını yaktılar ve Baldiv ile birleşmek üzere harekete geçtiler.¹²⁶⁰

Babürlü birlikleri, Bishanpur'a ilerlemekten vazgeçtiler ve Ahum askerlerinin peşine düştüler. Onlar, Ahum askerlerine yaklaşınca üç kola ayrıldılar. Hem karadan hem nehirden Ahum askerlerine yetişmek için çabaladılar. Bu üç kolun her biri farklı bir yol

¹²⁵⁸ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 239-240.

¹²⁵⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 240.

¹²⁶⁰ Lahori, *Padişahname*, C. II, 85.

izledi. Babürlü birlikleri Kalapani Nehri'nin kenarında karşılarına çıkan tahkimat alanlarını tahrip ettiler.¹²⁶¹ Ahum askerleri oluşturdukları savunma alanlarının aşılamayacağını düşünüyorlardı. Fakat Babürlü birliklerinin şiddetli saldırıları karşısında dayanamadılar. Bu süreçte ormanlık alanda ve başka mıntikalarda bulunan diğer Babürlü askerleri Kalapani Kalesi'ne saldırdılar. Kale civarında bulunan çok sayıda Ahum askerini kılıçtan geçirdiler. Sağ kalan Ahum askerleri siperlerinden ayrılarak ormanlık ve ele geçirilmeleri zor bölgelere kaçmaya çalıştılar.¹²⁶²

Babürlü birlikleri kaleyi dört bir taraftan kuşattılar. Kaledeki askerler etraftan yapılan saldırılar karşısında korkuya kapıldılar. Bundan dolayı onların çoğu nehre atladılar ve boğularak öldüler. Ahum kralının oğlunun damadı ve çok sayıda Ahum askeri Babürlü birlikleri tarafından tutsak edildiler. Babürlü askerleri onları da öldürdüler. Babürlü birlikleri gün batımına kadar karşılarına çıkan bütün Ahum askerlerini öldürmeye devam ettiler. Ahum birlikleri tekrar eden bu saldırılar karşısında tamamen korkuya kapıldılar. Onlar alabildikleri eşyaları ve sandalları ile Ahum kralının bulunduğu Srigihat ve Pandu'ya doğru ilerlediler. Baldiv, vakit kaybetmeden Dorang'a ilerledi. Babürlü birlikleri onu hemen cezalandırmak yerine önce Hacu üzerine ilerlemeyi uygun buldular.¹²⁶³

5.4.2.3. Kamrup ve Civarında Kontrolün Sağlanması (1637)

Muhammed Zaman Tehrani, himayesindeki Babürlü birlikleriyle Hacu'ya varınca Mir Zeyneleddin maiyetinde Çandankut'dan harekete geçen kayıkların ve Bishanpur'dan yola koyulan birliklerin gelmesini bekledi. Söz konusu kayıkların ve birliklerin varmasıyla Babürlü ordusu Srigihat ve Pandu'nun zaptı için harekete geçtiler. Mir Zeyneleddin, Babürlü ordusuyla 12 Aralık 1637 tarihinde Akya Pahari mıntikasına erişti. O, ertesi gün ordusunu üç kola ayırdı. Ordunun bir kısmını Ahum Kalesi'ne sevk ederek buradaki Ahum askerlerinin ortadan kaldırılması ve kalenin ele geçirmesi talimatında bulundu. O, ordunun bir kısmını da Babürlü maiyetinin ilerleyişini engellemek amacıyla kurulmuş olan tabyaları imha etmeleri için Muhammed Beğ Abakiş, Mir Muhammed Kasım Semnani ve Seyyid Muhammed Buhari gibi önde gelen

¹²⁶¹ Goswami, *Ahum-Mughal Relations*, 211.

¹²⁶² Lahori, *Padişahname*, C. II, 85-86.

¹²⁶³ Lahori, *Padişahname*, C. II, 86.

isimlerle birlikte sevk etti. Kendisi ise Allah Yar Han, Muhammed Zaman Tehrani ve ordunun geri kalanıyla birlikleriyle arkadan ilerledi.¹²⁶⁴

Tabyalar üzerine gönderilen Babürlü birlikleri, tabyaların kurulduğu tepeye yaklaşıncı Ahum askerleri top ve tüfeklerle karşılık verdiler. Babürlü birlikleri kayıp vermeden tepenin zirvesine eriştiler ve hızlı bir şekilde kontrolü ele geçirdiler. Çok geçmeden Babürlü kayıkları da eriştiler. Bu kayıklardaki askerler geçit yolunu kapatmış olan Ahum askerleriyle mücadeleye girdiler. Bu mücadelede çok sayıda Ahum askeri hayatını kaybetti. Ahum birliklerine ait çok sayıda kayık ise tahrip oldu. Babürlüler Akya Pahari'deki tabyaları ele geçirdikten sonra Srigihat'a ilerlediler. Bu sırada Allah Yar Han ve Muhammed Zaman Tehrani Ahum Kalesi'ne sevk edilen birliklerin arkasından ilerliyordu. Babürlü birlikleri dört bir taraftan Ahum Kalesi'ni kuşattılar ve büyük bir gayret sarf ederek burayı ele geçirdiler. Burada Ahum ordusuna mensup çok sayıda asker Babürlü saldırıları neticesinde hayatlarını kaybettiler, bazıları ise kaçarak kurtuldular.¹²⁶⁵

Babürlü askerleri, üç savaş gemisi ve teknelerle Pandu'ya doğru harekete geçtiler. Babürlü birlikleri, bu ilerleyiş esnasında nehrin kenarındaki Ahum askerler ile mücadeleye giriştiler. Ahum askerleri ellerindeki sağlam kale ve çok sayıdaki tekneye güveniyorlardı. Babürlü birlikleri bu askerleri bozguna uğrattı. Mücadele esnasında Masum zemindarı kayıklarını büyük bir hızla kaçımaya çalışan Ahum askerlerinin önüne set yaptı. Korkuya kapılan Ahum askerlerinin bir kısmı kendilerini nehre attılar ve akıntının etkisiyle boğuldular. Bir kısmı da kayıklarla kıyıya kaçtılar ve canlarını bu şekilde kurtardılar. Yaklaşık 500 gemi ve 300 top Babürlülerin eline geçti. Bu muntıkadaki bütün zemindarlar ve isyana yeltenme eğilimi olan kişiler, üst üste elde edilen bu başarılarla şahit olunca Babürlü itaatini kabul ettiler.¹²⁶⁶

Kamrup'un kasaba ve köylerinde kontrol yeniden sağlandıktan sonra Babürlü birliklerinin bir kısmı Baldiv'i cezalandırmak için Dorang'a yöneldiler. Bir kısmı ise bir tarafı Brahmaputra, diğer üç tarafında ise yüksek tepelerle çevrili olan Kacli'yi zapt etmek için harekete geçtiler. Nehir etraftan beslendiği suların da etkisiyle oldukça şiddetli akıyordu. Kacli, Assam bölgesinin sınırlarında olduğu için çok sayıda Assamlı ve onların ileri gelen Ahum kumandanının olduğu bir orduya sahipti. Kacli'ye varan

¹²⁶⁴ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 241.

¹²⁶⁵ Gait, *A History of Assam*, 114.

¹²⁶⁶ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 242.

Babürlü birlikleri, kaleye saldırı yapmak maksadıyla gemilerle nehrin karşısına ilerlediler. Bu ilerleyiş esnasında küçük çaplı mücadeleler yaşansa da nehirden karaya çıktılar ve Kacli Kalesi'ni tahrip ettiler.¹²⁶⁷

Babürlü birlikleri bu başarılı mücadelelerin akabinde Kacli'de nehrin her iki tarafına kendilerine ait iki kale inşa ettiler. Bu kaleleri korumak maksadıyla 1.000 süvari, 3.000 tüfekli piyade, çok sayıda Payaklı ve bazı zemindarlardan oluşan bir ordu görevlendirildi. Babürlü birlikleri burada üç ay kalıp Babürlü otoritesini sağladıktan sonra Kuhhate'ye doğru harekete geçtiler. Burası Srigihat ve Kacli arasında yüksek bir mevkiye bulunuyordu. Ayrıca eski zamanlardan beri mamur bir şehirdi. Kuhhate'ye varan Babürü birlikleri, burada yağmur mevsimini geçirmek maksadıyla kalıcı bir mıntika inşa etmek için ilerlediler.¹²⁶⁸

Kacli'de bu hadiseler yaşanırken Baldiv üzerine saldırıya geçmek üzere harekete geçmiş olan birlikler Darrang'a eriştiler. Babürlü birlikleri Darrang'a vardıklarında Baldiv, yakalanmamak için ıssız dağlara doğru kaçtı. Ancak Babürlü birlikleri onun peşini bırakmadılar. Kendisinin yakalanacağını anlayan Baldiv, yüksek tepelere kaçmaya devam etti ve Assam'a bağlı yerlerden biri olan Singari'ye girdi. Fakat Baldiv ve oğulları hastalanarak burada öldüler. Onun vefatından sonra Babürlü birlikleri Darrang ve civarında kontrolü tam olarak ele geçirdiler. Ayrıca buradaki zemindarlara tekrar Babürlü itaatini kabul ettirdiler. Akabinde Kuhhate'ye doğru ilerleyerek ordunun geri kalanıyla birleştiler. Şah Cihan Babürlü ordusunun başarılarından haberdar olunca İslam Han'ın mansıb derecesini yükselterek hizmetli sayısını 5.000'e, süvari sayısını ise 4.000'e çıkardı. Ayrıca Ahum Krallığı'na karşı elde edilen başarılarda önemli bir paya sahip olan Mir Zeyneleddin'i "*Siyadet Han*" unvanıyla mükâfatlandırıldı.¹²⁶⁹

Yaşanan bu hadiselerden sonra Babürlü-Ahum Krallığı arasındaki ilişkiler çok iyi olmasa da 1658 tarihine kadar barışçıl bir havada ilerledi. Ara sıra sınır problemleri, ticari ayrıcalıklar veya benzer meselelerden dolayı anlaşmazlıklar çıkmaktaydı. Ancak bunlar ciddi bir boyut kazanmadı. Kuhhate fevcdarının Ahum kralı ile dostluk ilişkilerini geliştirmek için 1647 senesinde bir elçi gönderildiği bilinmektedir. Ancak Babürlü hükümdarının onun bu tasarrufundan haberdar olup olmadığı şüphelidir. Aslında 1639'dan sonra Babürlü kroniklerinde Ahum Krallığı'ndan az da olsa

¹²⁶⁷ Saksena, *History of Shah Jahan of Dihli*, 115-116.

¹²⁶⁸ Lahori, *Padişahname*, C. II, 89.

¹²⁶⁹ Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama*, 243.

bahsedilmektedir. Bu kaynaklar, bölgede iyi düşünülmüş bir politika izlendiği üzerinde durmaktadır. Kamrup'da meydana gelen mücadele, Şah Cihan'ın yayılmacı politikasıyla ilgili değildi. Şah Cihan, Babürlü Devleti'nin sınırlarını kuzey batı ve güney istikametinde genişletmek istiyordu. Bengal'in ötesindeki doğu bölgeleri hiçbir zaman onun dikkatini çekmedi. Ahum Krallığı ile yapılan savaşın asıl amacı, Kamrup'u korumaktı. Ahum kralının burayı ele geçirme düşüncesi olmasaydı Babürlülerin bu bölgeye zaman ve enerji harcama ihtimali oldukça düşüktür.¹²⁷⁰

¹²⁷⁰ History of Shah Jahan of Dihli. 116.

SONUÇ

Şah Cihan devrinde Babürlü siyasi tarihine baktığımızda bu dönemde devlet siyasetinde istikametın dış ilişkiler ağırlıklı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şah Cihan, bu siyasetin asıl karar ve idare mekanizması rolünü üstlenmişti. Onun nasıl bir hükümdar olacağını emarelerini şehzadelik döneminde aldığı eğitim ve yine bu dönemde şekillenen karakteristik özelliklerinde bulmak mümkün. Şah Cihan, doğumundan neredeyse on dört yaşına gelinceye kadar dedesi Ekber'in yanında yetişti. Ekber, torununun eğitimiyle titizlikle ilgilendi. Bilhassa onun askeri ve strateji alanda iyi eğitim almasını sağladı. Bu süreç, Şah Cihan'ın aynı zamanda devlet işlerine yakından şahit olduğu ve dedesinin devlet yönetimi tecrübesinden yakından istifade ettiği dönemdir. O, Ekber'in vefatından sonra babası Cihangir Şah'ın maiyetine dahil oldu. Bu dönem ise hem Cihangir Şah'ın tecrübelerinden istifade ettiği, hem de onun vefatından sonra Babürlü tahtını garanti altına almak zorunda olduğu kritik bir süreçti. Dolayısıyla Şah Cihan'ın şehzadelik dönemi onun ayağına gelen her fırsatı değerlendirmesini bilmek ve her zorluğun üstesinden gelmek mecburiyetinde olduğu bir evre olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevar seferi (1614), Şah Cihan'ın Babürlü ordusunun kumandasında görevlendirildiği ilk sefer, ayrıca hükümdarlık yolunda kendisini ispat etmesinin de ilk fırsatı idi. Çünkü ataları Ekber ve Cihangir Şah döneminde Mevar krallığı üzerine yapılan seferler başarısızlıkla neticelenmişti. Şah Cihan, Mevar krallığı üzerine yaptığı seferde galip geldi ve bu krallığı itaat altına alarak karşısına çıkan ilk fırsatı değerlendirmiş oldu. Mevar seferi, birkaç yönüyle bize Şah Cihan'ın karakteri ve bununla ilişkili olarak da hükümdarlığı hakkında ipuçları vermektedir. O, Mevar'ın dağlık bölgelerine ordusunun bir kısmını sevk ettikten sonra başkent Udipur'a girmeye karar verince bazı devlet adamları bunu tehlikeli buldu. Şah Cihan, onları dinlemeyerek risk aldı ve Udipur'a girdi. Bunun akabinde Babürlü ordusu Mevar krallığı üzerinde hakimiyet sağladı. Henüz bir şehzade olmasına rağmen bu öngörüsü sayesinde Mevar seferi başarıyla neticelenmiş oldu. Onun bu tavrı, bize gelecekte kritik süreçlerde korkmadan risk almasını bilen ve diğer devletler ile ilişkilerde karar mekanizmasında yetkilerini kimseyle paylaşmayan bir hükümdar imajı çizmektedir.

Bu sefer neticesinde Babürlü itaatini kabul eden Rana Emir Singe, Şehzade Şah Cihan'ın huzuruna gelmişti. Hürrem, karşısına gelen Rana'yı oturduğu tahtta tam

manasıyla bir hükümdar gibi karşılamıştı. Ardından da onunla ilgilenerek yanına oturtmuş, kendisine değerli hediyeler vermişti. Cihangir Şah'ın Babürlü tahtının gerçek sahibi olduğu bu dönemde Şah Cihan'ın sembolik de olsa tahta oturması ve bir hükümdar gibi davranması dikkat çekicidir. Diğer taraftan bu sefer, Şah Cihan'ın İslam inancına olan hassasiyetinin göze çarptığı bir seferdir. Şah Cihan bu sefer sırasında puthaneleri ve içlerinde bulunan putları imha ettirerek yerlerine cami inşa ettirmişti. Dolayısıyla Şah Cihan'ın bu tavrı, onun dini hassasiyetlerinin hükümdarlığı döneminde Babürlü dış politikasını etkileyeceği hakkında ipuçları vermektedir.

Şah Cihan'ın Mevar krallığına boyun eğdirmesi, ona Dekken bölgesindeki sultanlıklar üzerinde Babürlü otoritesini tesis etme vazifesinin verilmesinin kapısını araladı. O, birinci Dekken seferi (1616-1617) için görevlendirildiğinde babası tarafından “*Şah*” unvanıyla, bu seferden galip dönünce de “*Şah Cihan*” unvanıyla ödüllendirildi. Birinci Dekken seferi, Şah Cihan'ın dış politikadaki yeteneğinin de göze çarptığı bir zaferdi. O, Adilşahlar ve Kutubşahlar sultanlıklarını elçileri vasıtasıyla itaat altına alarak bir süre önce Dekken bölgesinde Babürlülere ait Balagihat ve civarını ele geçiren Melik Anber'in yalnız kalmasını sağladı. Ayrıca bu sultanlıklara baskı yaparak yalnız kalan Melik Anber'i buralardan çekilmeye ve Babürlü otoritesini tanımaya mecbur bıraktı. Şah Cihan'ın herhangi bir mücadeleye girmeden elde etmiş olduğu bu zafer, onun diplomasi hususunda ne kadar mahir olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Şah Cihan, bu başarısı sayesinde Babürlü hükümdarının tahtının yanında kendisi için hazırlanan özel bir koltukta oturma imtiyazını elde etti. Bu ayrıcalık, daha önce hiçbir Babürlü şehzadesine verilmemişti.

Cihangir Şah, Dekken sultanlıklarının Babürlülere ait toprakları tekrar işgal ettiği haberlerini alınca Şah Cihan'ı tekrar (1620-1621) bölgeye gönderdi. Şah Cihan, bu seferine çıkmadan önce kutlanan otuzuncu yaş gününde içki içmeye tövbe ederek bir kez daha İslami hassasiyetiyle karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca son zamanlarda üvey annesi Nur Cihan'ın kıskançlığı ve babasının kendisine karşı tavırları onu rahatsız etmişti. O, bu yüzden Dekken istikametinde ilerlerken bir taraftan da Safevi hükümdarı Şah II. Abbas ile mektuplaşmaya başladı ve yardım talebinde bulundu. Şah Cihan ikinci Dekken seferinde de zafer elde etti ve buradaki sultanlıklara boyun eğdirerek onları haraç ödemeğe mecbur etti. O, bu mücadelede sayıca üstün olan Dekken birliklerine karşı oldukça stratejik adımlar atarak askeri dehasını net bir şekilde ortaya koydu.

Ancak Şah Cihan'ın elde ettiği bu başarılar, bir taraftan ona hükümdarlık yolunun kapılarını aralarken bir taraftan da en yakınlarının onu bu yolun dışına itmek istemesiyle sonuçlandı.

Safevilerin Kandahar'ı alma girişimi neticesinde Cihangir Şah'ın Şah Cihan'ı Dekken'den geri çağırmasıyla başlayan anlaşmazlık, Nur Cihan'ın da katkılarıyla Şah Cihan'ın 1623 senesinde isyan etmesiyle neticelendi. Şah Cihan, Bengal, Bihar, Ekbernagar ve Allahabad gibi mıntikalarda babasının birlikleriyle mücadelelere girdi. Şah Cihan, bu süreçte Safevi şahından beklediği yardımı alamadı. Akbinde Kutubşahlardan maddi yardım elde etti. Şehzade, ayrıca kendisini takip eden Mehabet Han'ın Nizamşahlara karşı Adilşahlar Sultanlığı ile ittifak yapması üzerine Melik Anber'in Ahmednagar'ı kuşatma teklifine olumlu cevap verdi. Ahmednagar kuşatmasında başarısız olan Şah Cihan, babasına itaatini bildirmiş olmasına rağmen Şah II. Abbas ile mektuplaşmaya devam ederek tekrar onun yardımını almaya çalıştığına şahit oluyoruz. Bu durum, onun hedeflerine ulaşabilmek için sonuna kadar mücadele etme azmine sahip olduğunu ve bunun için de diplomatik yolları sonuna kadar kullandığını göstermektedir.

Şah Cihan, babasının vefatı sonrasında giriştiği taht mücadelesinde başarılı oldu ve 1628 yılında Babürlü tahtına oturdu. O, Babürlü tahtına çıkmak üzere Agra yolunda iken Ecmir'de Şeyh Muhyiddin Cıştı'nın türbesini ziyaret ederek burada bir caminin yapılması talimatında bulunmuştu. Diğer taraftan hükümdar olduktan sonra "tazim secdesi" uygulamasını kaldırdı. Bunun yerine hükümdarın huzuruna gelenlerin "*es selamu aleykum ve rahmetullah*" selamı ile huzura çıkmaları, ayrılırken ise İhlas ve Fatiha dualarını okumaları uygulamasını getirdi. Buna ilaveten paralardan ve kitapların başlangıç kısmından "*Allahu Ekber*" tabiri yerine "*Bismillahirrahmanirrahim*" tabirinin eklenmesini uygun buldu. Şehzadelik dönemi boyunca İslami kaidelere dikkat eden bir anlayış ile karşımıza çıkan Şah Cihan, hükümdar olduktan sonra da aynı anlayışla karşımıza çıkmaktadır. Onun sahip olduğu İslami hassasiyet, hükümdarlığı sürecinin ve özellikle bizi ilgilendiren Babürlü dış politikasının önemli bir sacayağını oluşturacağını göstermektedir.

Şah Cihan, Babürlü tahtına oturduğunda dış siyasette üç temel amacı olduğunu görüyoruz. Bu amaçlarının her birisi doğrudan veya dolaylı olarak Safevi İmparatorluğu'nu ilgilendiriyordu. O, Cihangir Şah döneminde Safevilerin 1622'de ele

geçirdiği Kandahar'ı geri almak, atalarının Buhara Hanlığı sınırlarındaki toprakları tekrar ele geçirmek, Dekken sultanlıkları üzerinde hâkimiyet sağlamak ve onların Safeviler ile işbirliğini bozmak istiyordu. Şah Cihan, Kandahar üzerine saldırıya geçtiğinde Buhara Hanlığı ile iyi ilişkiler kurmayı, Buhara Hanlığı'na saldırdığında da Safevilerin tarafsızlığını sağlamayı hedefliyordu. Safeviler ve Buhara Hanlığı arasında bir ittifakın gerçekleşmesi ise onun siyasi amaçları için engel teşkil edebiliyordu. Hükümdarlığının ilk dönemlerinde bilhassa Buhara Hanlığı ile dostluk ilişkilerini geliştirmeye ihtiyaç duyduğu dikkat çekmektedir.

Buhara Hanlığı'nın Belh valisi Nezir Muhammed, Cihangir Şah'ın vefatıyla ortaya çıkan siyasi istikrarsızlıktan istifade ederek 1628 yılında Kabil'e saldırmıştı. Şah Cihan'ın Babürlü tahtına oturup, siyasi otoriteyi ele geçirmesiyle bu saldırı başarısızlıkla neticelenmişti. Şah Cihan, Nezir Muhammed'in geri püskürtülmesi neticesinde hemen bu saldırının öcünü almak yerine Buhara Han'ı İmam Kulu Han ile mektuplaşarak onunla dostluğunu devam ettirmek istediğine şahit oluyoruz. Bunun birkaç sebebi vardı. Şah Cihan, Nezir Muhammed'in Kabil saldırısıyla aynı döneme denk gelen Cechar Singe Bundela ve Han-ı Cihan Ludi isyanının ardından Dekken bunalımı ile karşı karşıya kalmıştı. Buna ilaveten Şah Cihan'ın öncelikli amacı, Kandahar'ı Şii Safevilerden geri almak için kurmaya çalıştığı Sünni ittifak bloğuna Buhara Hanlığı'nı da dahil etmektir. Dolayısıyla Şah Cihan'ın tahta çıktığı andan itibaren hem devletin içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurmasını bildiğini, hem de dış siyasette atacağı adımların zamanlamasının hesabını iyi yaptığını söyleyebiliriz.

Şah Cihan, dış siyasette hedeflerine erişmek amacıyla din ve dini söylemlere başvurduğu göze çarpmaktadır. Babürlü hükümdarı, Kabil saldırısını geri püskürttükten bir süre sonra Buhara Hanlığı ile diplomatik ilişkilere ağırlık vererek Şii Safevilere karşı onların desteğini almaya çalıştı. O, bir taraftan da Safeviler ile ilişkilerini devam ettirerek, hediyeler ve mektuplar göndermek suretiyle onlara sözde dostluk mesajları verdi. Aslında bu ilişkiler vesilesiyle Safevi Devleti hakkında bilgi edinmiş oluyordu.

Şah Cihan, Sünni Osmanlıların uzun yıllardır Şii Safeviler ile mücadele içerisinde olduğunu biliyordu. Kısacası Safevi Devleti Babürlüler ile Osmanlıların ortak düşmanıydı. Şah Cihan, bu yüzden Osmanlıları da 1637 yılında diplomatik ilişkiler yoluyla söz konusu ittifaka dahil etmek istedi. O, Sünni olan Osmanlı Devleti ve Sünni

Buhara Hanlığı ile kurduğu diplomatik ilişkilerde siyasi hedeflerine ulaşmak için din ve dini söylemi oldukça sık kullanmayı tercih ettiğini müşahade ediyoruz. Özellikle Osmanlı Devleti'ne göndermiş olduğu mektubunda Osmanlı hükümdarı için Sünni İslam geleneğinde yeri olan “*Allah'ın yeryüzündeki gölgesi*”, “*Müslüman hükümdarların hakani*” gibi lakapları yer verdiğini görüyoruz. Bununla birlikte Şii Safeviler için “*sapkın*” benzetmesi yapması onun bu devleti ötekileştirmede sınır tanımadığını göstermektedir. Şah Cihan, Buhara Hanlığı ve Osmanlı Devleti ile kurduğu diplomatik ilişkilerinde Şii Safevilerin Sünni İslam dünyası için bir tehlike olduğu imasında bulunuyordu. Bu söylem, aslında onun siyasi hedeflerine ulaşabilmek için öne sürdüğü bir bahaneydi.

Şah Cihan, Safevilere karşı bir Sünni ittifak oluşturmaya da Kandahar'ı 1638'de ele geçirmişti. Dolayısıyla onun açısından ittifakı gerekli kılan şartlar da ortadan kalkmıştı. O, artık bir zamanlar atalarının egemenliğinde olan Buhara Hanlığı sınırlarındaki toprakları ele geçirme siyasetine yönelmişti. Şah Cihan, oğluna karşı tahtını kaybeden Nezir Muhammed'in yardım talebine karşılık verdiği cevapta Özbeklerin ve Alamanların Nezir Muhammed'in elinde bulunan Belh haricindeki toprakları da yağmaladığını ve anarşiden dolayı zarar gördüğünden haberdar olduğunu bildirdi. Bu siyasi istikrarsızlık neticesinde Belh ve civarında seyyidlerin öldürülmüş olması, dini ve kutsal değerlerin korunabilmesi için bölgeye sefer hazırlıkları içerisinde olduğunu bildiriyordu. Babürlü hükümdarının kısa bir süre öncesine kadar Şii Safevilere karşı Sünni ittifaka dahil etmeye çalıştığı Buhara Hanlığı'nın topraklarını ele geçirmek için yine bazı dini argümanları öne sürdüğünü görüyoruz.

Nezir Muhammed Han, Babürlü birlikleri 1646 yılında Belh civarına eriştiğinde Safevilere sığınarak Şah II. Abbas'tan yardım istemişti. Bu durumdan haberdar olan Şah Cihan, elçileri vasıtasıyla Safevi şahına mektuplar gönderdi ve Belh bölesinde meydana gelen huzursuzluklar sonucunda seyyidlerin öldürülmesi hadisesini gerekçe göstererek bu bölgeye ordusunu sevk ettiğini ileri sürdü. O, Şii Safevilerin de değer atfettiği seyyidlerin öldürülmesi hadisesini gerekçe göstererek açıkça onların tarafsız kalmasını istiyordu. Dolayısıyla siyasi hedeflerine ulaşmak için dini söylemlere yer vermekten geri durmamıştı.

Şah Cihan döneminde Babürlü-Safevi diplomatik ilişkilerini Babürlülerin tutumunun belirlediğini söyleyebiliriz. Babürlülerin tutumunun ise Kandahar'ın onların elinde olup

olmamasına göre deðiştiiğini görüyoruz. Kandahar, Babürlüler tarafından ele geçirilinceye kadar iki hanedan arasındaki diplomatik üslubun adım adım sertleştiiğine şahit oluyoruz. Şah Cihan, tahta çıktıktan sonra Şah Safi ile iyi ilişkiler kurmak isteyen bir tutum sergilemiş, ancak karşılıklı yazışmalarda ona “oğul” diyerek diplomatik üstünlük kurmaya çalışmıştı. Şah Safi’nin ilk önce bu diplomatik üstünlüğe müsaade etmek istemediğini, kendisini onunla eşit seviyede ele aldığını görüyoruz. Ancak Şah Cihan’ın Dekken sultanlıklarına karşı elde etmiş olduğu zaferlerden sonra bu başarıları dile getirmek suretiyle nezaket kurallarını aşan bir üslup kullanması, onun Kandahar’a saldırmak için iki taraf arasında gerginlik oluşturmayı amaçladığına işaret eder. Dolayısıyla bu Safeviler için tehlikenin yaklaştığı anlamına gelmektedir. Şah Safi, yaklaştığını fark ettiğı bu tehlike ve Babürlü hükümdarının aşağılayıcı üslubu karşısında Babürlü hükümdarının diplomatik üstünlüğünü ona “emmi” diyerek kabul ettiğı sonucuna varmaktayız.

Babürlüler, Kandahar’ı ele geçirdikten sonra 1639-1641 yılları arasında sınır diplomasisi yöntemiyle Buhara Hanlığı’na karşı Safevilerin Horasan valisi Hasan Han’ın ve ondan sonra gelen valilerin desteğinin almaya çalıştığını biliyoruz. Zira bu sırada Özbekler her iki taraf için de düşman kabul edilmekte idi. Ancak Şah Safi’nin Kandahar’ı Babürlülerden geri alma girişimi, Babürlü-Safevi ittifak fikrini ortadan kaldırdı. Dolayısıyla Kandahar’ın Babürlülerin himayesinde bulunuyor olması, onları rahatlıkla Buhara Hanlığı’na karşı Safeviler ile siyasi ittifak kurma girişiminde bulunmalarına dahi sevk edebildiğini görüyoruz. Ayrıca Babürlülerin Belh ve Bedehşan’ı işgali neticesinde Nezir Muhammed Han’ın Safevilerden yardım istemesi karşısında Şah Cihan’ın peş peşe Şah II. Abbas’a elçiler gönderdiğini görüyoruz. O, bu elçiler vasıtasıyla iki hanedan arasında geçmişe dayanan dostluğa değiniyor, Belh ve Bedehşan’ı işgal etmesini ise buralarda meydana gelen iç karışıklıklar neticesinde gerek Sünni ve gerekse Şii mezhebi mensupları için önem atfedilen seyyidlerin vefat etmesi hadisesine dayandırıyor. O, bütün bu ileri sürdüğü sebeplerden dolayı Safevi şahının tarafsız kalmasını istiyordu. Şah Cihan’ın bu yaklaşımı, onun diplomatik ilişkilerde ikna edici araçlar kullanmakta mahir olduğunu göstermektedir.

Bir süre sonra iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin bambaşka bir boyut kazandığını görüyoruz. Şah II. Abbas, Kandahar’ı geri alması için hazırlıklara başladığı sırada bir elçiyi, fethin gerçekleşmesi sonrasında ise başka bir elçiyi Şah Cihan’ın

huzuruna göndermişti. Ancak bu elçilerin hiçbirisi Babürlü hükümdarı tarafından huzura kabul edilmedi. Hiç şüphesiz Şah Cihan'ın bu tavrını diplomatik bir tepki olarak yorumlamak mümkün. Ancak onun bu tepkisinin bize göre iki temel sebebi vardır. Bunlardan birincisi Babürlü hükümdarı Kandahar'ı kaybetmiş olsa da burayı geri almak için mücadeleye devam etmek konusunda kararlı olmasıdır. Bu yüzden daha sonra Kandahar'ı geri almak için ordusunu üç defa (1649-1652-1653) bölgeye gönderecekti. Dolayısıyla ona göre Kandahar'ın nihai kaderi henüz belli değildi. Diğer bir sebep ise Kandahar'ı ele geçirmiş olan Safevi şahının elçisinin elinden mektup almak, Safevilerin diplomatik üstünlüğünü kabul etmek anlamına gelmekteydi. O, elçileri kabul etmeyerek Kandahar'ın fethi öncesindeki diplomatik üstünlüğünü korumayı ve Kandahar'ı geri alabilirse bu diplomatik üstünlüğü devam ettirmeyi amaçlamış olmalıdır.

Şah Cihan döneminde Dekken bölgesinde bulunan sultanlıklarla ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır. Şah Cihan'ın taht mücadelesine giriştiği dönemde Han-ı Cihan Ludi'nin Balagihat ve buraya bağlı yerleri Nizamşahlara vermesi, Babürlü hükümdarının onu affetmesine rağmen daha sonra isyan edip 1629 senesinde Nizamşahlara sığınması Babürlü ordusunun Dekken bölgesinde bir dizi saldırılar yapmasının kıvılcımı olduğunu söyleyebiliriz. Şah Cihan, bir taraftan Nizamşahlar üzerine ordusunu gönderirken, bir taraftan da Adilşah ve Kutubşah sultanlıklarını gönderdiği elçileri vasıtasıyla onların tarafsız kalmalarını sağlama politikası izlediğini görüyoruz. Bu sultanlıklar, bilhassa Ekber Şah döneminden beri Babürlülerin güneye, yani Dekken bölgesine yayılma politikaları endişeyle karşılamışlardır. Nizamşahlar, Şolapur Kalesi'ni Adilşahlara vererek bu sultanlığı Babürlülere karşı yanına almayı başarmıştı. Babürlü ordusu bu ittifak üzerine söz konusu iki sultanlığın topraklarını işgal etmişti. Kutubşahlar sultanlığı bu ittifaka dahil olmasa da Babürlülere ait başka birlikler tarafından saldırılara maruz kalmışlardı.

Nizamşahlar başkumandanı Feth Han, III. Burhan Nizamşah'ı tutsak etmiş, Babürlü idaresine sadakatini bildirmişti. Daha sonra Şah Cihan'ın da onayıyla onu öldürterek Hüseyin Nizamşah'ı tahta çıkarmıştı. Babürlü hükümdarı, Feth Han'ın desteğini almak amacıyla kumandanlarına Adilşahlardan alınan bazı kale ve toprakların Nizamşah görevlilerine verilmesini emretmişti. Hatta daha önce Nizamşahlar Sultanlığı himayesinde olan, ancak sonradan Babürlü sınırlarına dahil edilerek Sahu Ci Behunsile'nin idaresine bırakılan toprakları da iade etmişti. Bu bilgilerden yola çıkarak

Şah Cihan'ın Dekken bölgesinde bulunan sultanlıklar üzerinde üstünlük kurmak için bu sultanlıkların birbirleri ile ittifak kurmasını istemediğini görüyoruz. Ayrıca bu sultanlıklardan herhangi biri ile ittifak kurarak bölgede daha güçlü hale gelme politikası izlediğini söyleyebiliriz. Askeri yönlerinden ziyade sanatsal yönleriyle ön plana çıkan Kutubşahlar Sultanlığı'nın Dekken bölgesinde güçlü bir varlığı olmadığından bilhassa Adilşahlar ve Nizamşahlar sultanlıklarının onun bu politikasının hedefinde olduğunu görüyoruz.

Nizamşahlar Sultanlığı, Dekken bölgesinin en güçlü sultanlığı idi. Bu sultanlık Babürlür ile bölgedeki Adilşahlar ve Kutubşahlar arasında tampon vazivesi üstlenmekteydi. Nizamşahlar, diğer sultanlıkların Babürlü itaatini kabul etmemeleri için cesaret kaynağı olduğu gibi zaman zaman Dekken bölgesinde Babürlülere karşı bu sultanlıklarla birlikte hareket etmekteydi. Şah Cihan Nizamşah Sultanlığı'nı 1633 yılında tarih sahnesinden silerek Dekken'deki siyasi ve askeri dengeleri alt üst etti. Dekken bölgesinin bu en güçlü sultanlığının yıkılışıyla bölgede Babürlülere karşı kurulabilecek güçlü ittifaklar ve direnişler ortadan kalkmış oldu. Ayrıca bu sultanlığın tarihe karışmasıyla Babürlülerin Adilşahlar ve Kutubşahlar üzerinde kesintisiz hakimiyet kurmasını da kolaylaştı. Zira Nizamşah Sultanlığı'nın varlığı bu sultanlıkların Babürlü itaatini reddetmelerini de kolaylaştıran bir etmendi.

Ekber Şah ve Cihangir Şah, elli yıl boyunca Dekken bölgesinde, bilhassa Nizamşahlar Sultanlığı'na ait topraklara büyük hazineler harcayarak seferler düzenlemişler, ancak istedikleri sonucu alamamışlardı. Şah Cihan, Nizamşahlar'ı ortadan kaldırarak Dekken bölgesinde Babürlü üstünlüğünü tesis etti. Akabinde Şii Safevi şahı adına hutbe okutmuş olan Kutubşahlar Sultanlığı'nı tehdit ederek onların 1636 yılında dört halife ve kendisi adına hutbe okutmasını sağladı. Şii Adilşahlardan ise böyle bir talepte bulunmayarak aslında onların Şii kalmasını istemekteydi. O, bu düşünceyle söz konusu iki sultanlığın farklı mezhepleri kabul etmesini sağlayarak birbirleri ile herhangi bir ittifak kurmasının önüne geçmeye çalışmış olmalı. Bu siyaset onun her iki sultanlık üzerindeki kontrolünü de kolaylaştıracak bir adımdı. Diğer yandan bu iki sultanlığın farklı mezheplere sahip olması, kendi aralarında ihtilafların doğmasına sebep olacağından Şii Safevilerin bu sultanlıklar üzerindeki etkisini de zayıflatacaktı. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda Şah Cihan'ın diğer devletler ile olan

münasebetlerinde siyasi hedeflerine ulaşabilmek için din ve din söylemini her zaman kullandığını söyleyebiliriz. Zira dış politikada din onun için sadece bir araçtı.

Şah Cihan öncesinde belirli aralıklarla cereyan eden Babürlü-Osmanlı ilişkilerinin onun tahta çıkmasından sonra hız kazandığına şahit oluyoruz. Bilhassa Şah Cihan'ın Kandahar'ı Şiî Safevilerden geri almak için oluşturmak istediği Sünni ittifak bloğu, Babürlü-Osmanlı diplomasisinin alt yapısını oluşturduğunu görüyoruz. Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarlarıyla kurduğu diplomatik ilişkilerde onlar için “*Dört halifenin halefi*”, “*Hilafet makamı için Allah tarafından seçilmiş*”, “*Allah'ın yeryüzündeki gölgesi*” gibi elkaplar kullandığına şahit oluyoruz. Bununla birlikte Müslüman bir devlet olan Şiî Safeviler için “*sapkın*” ve “*asi*” gibi tabirleri kullandığını, siyasi hedefleri için Şiî mezhebinden olan bu devleti ötekileştirmekten ve hedef göstermekten geri durmadığına elimizdeki verilerden tespit ediyoruz. Bu ifadelerden hareketle Şah Cihan'ın Osmanlı hükümdarlarıyla olan ilişkilerinin temel sacayağını, Sünni İslam anlayışına dayalı söylemlerin oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Şah Cihan, Osmanlı hükümdarlarına yazdığı mektuplarda onlara hitab ederken diplomatik nezaketin ötesinde abartılı ifadelere yer vermiş, ancak kendisine verilen cevaplarda bu ifadelere yer verilmeyişini nezaketsizlik ve diplomasi bilmeme olarak tanımlamıştı. Bu durum karşısında Osmanlılara bir daha mektup göndermeyerek tepki göstermişti. Ancak biz bu tepkinin asıl sebebinin mektuplara verilen cevaplardan veya üsluptan kaynaklanmadığını düşünüyoruz. Şah Cihan'ın Osmanlı padişahlarıyla mektuplaşmayı kesmesinin temel sebebi, onun Kandahar'ı ele geçirmiş olmasıydı. Çünkü Kandahar'ın fethi, Sünni ittifak bloğunun kurulmak istenmesinin temel gerekçesini ortadan kaldırmıştı. Dolayısıyla Şah Cihan'ın bu tepkisinin temel sebebinin Kandahar'ın fethi için Osmanlıların doğrudan destek olmamamsından kaynaklandığını düşünüyoruz. Safevilerin ilerleyen yıllarda Kandahar'ı tekrar ele geçirmişti. Şah Cihan, bu gelişmeden sonra Osmanlı hükümdarından Kandahar'ın zaptı için yeniden yardım talebinde bulunmuştu. Bütün bu bilgilerden hareketle Şah Cihan devrinde iki taraf arasındaki ilişkileri, Osmanlı hükümdarlarının mektuplarında kullandıkları üsluptan ziyade Kandahar'ın siyasi durumunun şekillendiğini görüyoruz.

Şah Cihan, kendisinden önceki Babürlü hükümdarları gibi Meke Şerifliği ile temas halinde olmuştu. Tahta çıktığı andan itibaren Mekke Şerifi'ne hediyeler gönderdiği, Mekke ve Medine şehirlerinde bulunan ihtiyaç sahiplerine para ve mal yardımında

bulunduğu görülmektedir. Mekke Şerifi Zeyd b. Muhsin de elçileri vasıtasıyla Şah Cihan'ın bu nezaketine karşılık ona hediyeler göndermekteydi. Şah Cihan, Hicaz bölgesine maddi yardımda bulunarak seleflerinin geleneğini devam ettirmiş olsa da onun buraya karşı gösterdiği hassasiyeti sadece dini sebeplere indirgemek doğru olmaz. Şah Cihan'ın hediyeleşme ve bağış yoluyla Mekke Şerifliği ile kurmuş olduğu diplomatik ilişkilerin hiç şüphesiz bir de siyasi yönü vardı. Şah Cihan'ın bir hükümdar olarak Peygamber soyundan olan Mekke Şerifleri tarafından tanınması herşeyden önce onun siyasi meşruiyeti açısından önem arz etmekteydi. Osmanlı Devleti'nin merkezden uzak olan Hicaz bölgesindeki nüfuzunun azaldığı bir dönemde Şerif Zeyd b. Muhsin'in 1643 yılında sembolikde olsa Kâbe'nin anahtarlarını Şah Cihan'a gönderdiğini biliyoruz. Bu gelişme, Şah Cihan'ın meşruiyetini güçlendirdiği gibi, Mekke Şerifi'nin Osmanlı Devleti'ne alternatif arayışta olduğu düşüncesini de akıllara getirmektedir.

Şah Cihan, şehzadelikinden beri selefleri döneminde Hugli ve civarına yerleşmiş olan Portekizlilerin faaliyetlerinden memnun değildi. Bu Portekizliler, en başta rahatça ticari işlerini yürütmek maksadıyla yerleşme imtiyazı elde etmişlerdi. Ancak zamanla bölgede siyasi ve askeri bir güce erişmişlerdi. Hatta Müslüman ahaliyi Hristiyanlaştırma ve onların mallarına el koyma gayretleri içerisinde olmuşlardı. Şah Cihan, Babürlü tahtına çıktıktan bir süre sonra söz konusu Portekizlilerin Hugli Limanı'ndan çıkartılması için Bengal valisi Kasım Han'a talimat yollamıştı. Kasım Han'ın 1632 senesinde sevk ettiği birlikler kısa sürede Hugli'de bulunan Portekizliler üzerine saldırıya geçmişti. Burada bulunan ahalinin çoğu öldürülmüş, bir kısmı ise esir edilmişti. Esir edilenler İslamiyeti kabul etmeler şartıyla hayatta kalabilmiş, kabul etmeyenler ise öldürülmüşlerdi. Yine bu ahaliye ait ibadethaneler ve putlar imha edilmişti. Hugli civarında meydana gelen bu hadise vesilesiyle bir kez daha Şah Cihan'ın İslami taassubuna ve yeri geldiğinde diğer dinlere karşı oldukça sert bir tutum sergilediğine şahit olmaktadır.

Şah Cihan'ın birliklerinin 1637-1639 yılları arasında Küçük Tibet ve Büyük Tibet'in ele geçirilmiş olduğunu biliyoruz. Söz konusu mıntıklar, zaman zaman Babürlü Devleti'ne isyan eden kabilelerin kaçarak sığındıkları yerlerdi. Bölgenin Babürlü kontrolüne girmesiyle isyana meyilli kabilelerin kontrol altına alınmasının daha da kolaylaştığını söyleyebiliriz. Bunun ötesinde buraların zaptının Babürlüler için çok fazla bir getirisi olmadı. Zira bölge tarımsal üretim için elverişli değildi. Buna ilaveten Şah Cihan devrinde Ahum krallığı ile de mücadelelerin olduğunu biliyoruz. Bu mücadeleler,

Ahum Krallığı'nın 1636'da Babürlü toprağı olan Kamrup ve civarına saldırıp buraları ele geçirmiş olmasından kaynaklanmıştı. Babürlü birlikleri, Ahum birliklerine karşı saldırıda bulunmuş ve söz konusu yerleri 1637 yılında geri almıştı. Ahum Krallığı, Şah Cihan'ın saltanatında Babürlü topraklarını ele geçirmemiş olsaydı büyük ihtimalle Babürlü saldırılarına maruz kalmayacaktı. Çünkü Şah Cihan'ın ülkesinin sınırlarını doğu istikametinde genişletmek gibi bir amacı yoktu. O, ülkesini daha çok kuzey batı ve güney istikametinde genişletme siyasetini takip etmişti.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Amir. "The Bundela Revolts During the Mughal Period: A Dynastic Affair". *Proceedings of the Indian History Congress* 66 (2005-2006): 438-445.
- Ahmad, Manzoor. "Mughals and Kashmir with its Economy". *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* 22/2 (Feb. 2017): 59-68.
- Ahmed, Mohammed Ziauddin. *The Relations of Golconda with Iran (1518-1687)*. Doktora Tezi, University of Poona, 1976.
- Ahmedov, B. A. *İstoriya Belha*, Taşkent: İzdatel'stvo "Fan" UzSSR, 1982.
- Alam, Muzaffar and Sanjay Subrahmanyam. "The Deccan Frontier and Mughal Expansion, CA. 1600: Contemporary Perspectives". *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 47/3 (2004): 357-389.
- Alam, Muzaffar. "Trade, State Policy and Regional Change: Aspects of Mughal-Uzbek Commercial Relations" C.1550-1750". *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 37/3 (1994): 202-227.
- Alberuni's India's, Vol II. Edited and Translator: Edward C. Sachau, New York: 2012.
- Ali, M. Athar. "The Objectives Behind the Mughal Expedition into Balkh and Badakhshan 1646-1647". *Proceedings of the Indian History Congress* 29/Part I. (1967): 162-168.
- Ansari, A. S. Bazmee. "*Divan (Gazneliler ve Hindistan'daki Diğer Müslüman Devletlerde Divan)*". *DİA*. 9: 385-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ansari, A. S. Bazmee. "Fevcdâr". *DİA*. 12: 504. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Ansari, A. S. Bazmee. "İmâdşâhîler", *DİA*. 22: 172. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Anwar, M. Siraj. "Diplomatic Approach of Nizam Shahi Rulers Towards the Early Mughals". *Studies in Humanities and Social Sciences* 13/2 (Winter-2006): 57-62.
- Anwar, M. Siraj. *Mughals and The Deccans: Political Relations with Ahmadnagar Kingdom*. Delhi: B. P. Publishing Corporation, 2007.
- Anwar, M. Siraj. *The Relations of the Mughal Empire with the Ahmadnagar Kingdom (1526-1636)*. Doktora Tezi, Aligarh Muslim University, 1994.
- Arshia, Shafgat. "The Position and Functions of "Faujdar" in The Administration of "Suba" Gujarat Under The Mughals". *Proceedings of the Indian History Congress* 68/1 (2007): 340-350.

- Aydeniz, Tuğba. *Osmanlı Devleti'nde Mekke'nin Yönetimi (1517-1617)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.
- Aziz, Abdul. *The Mughal Court and Its Institutions: The Mansıbdari System and Mughal Army*, Lahor.
- Aziz, Abdul. *The Mansıbdari System and The Mughal Army*. Lahor: 1945.
- Ballav, Govinda Goswami. *Ahum-Mughal Relations: A Study in Diplomatic History (1600-1663)*. Doktora Tezi, Gauhati University, 1982.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Hindistan Tarihi*. C. II, Ankara: TTK Basımevi, 1987.
- Beksaç, Engin. "Tac Mahal". *DİA*. 39: 337-339. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Bernier, F. *Travels in The Mogul Empire: 1656-1668*. Translator: Archibald Constable Bombay. Ed. V. A. Smith. London: Oxford University Press, 1916.
- Blake, Stephen P. "The Patrimonial-Bureaucratic Empire of the Mughals". *The Journal of Asian Studies* 39/1 (Nov. 1979): 77-94.
- Bostan, İdris. "Asam". *DİA*. 3: 459. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Bregel, Yuri *An Historical Atlas of Central Asia*, Ed. Denis Sinor, Nicola Di Cosma, Brill: Brill Academic Publishers, 2003.
- Bregel, Yuri. "Atalik". *El. Supplement*. XII: 96-98. Leiden: 2004.
- Bregel, Yuri. "Diwan-Begi". *El. Supplement*. XII: 227-228. Leiden: 2004.
- Bregel, Yuri. *The Administration of Bukhara Under the Mangiths and some Tashkent Manuscripts*. Indiana University, Bloomington: 2000.
- Burton, Andrey. "Nadir Muhammad Khan Ruler of Bukhara (1641-1645) and Balkh (1645-1651)". *Central Asiatic Journal* 32/1-2 (1988): 19-33.
- Burton, Audrey. "Who Were the Alman ?". *Bamberger Zentralasienstudien: In Konferenzakten ESCAS IV Bamberg 8-12 Oktober 1991*. Ed. Ingeborg Baldauf and Michale Friederich. Berlin: Offset-Druckerei Gerhard Weinert, 1994.
- Burton, Audrey. *The Bukharans: A Dynastic, Diplomatic and Commercial History*. London: Curzon Press, 1997.
- Chandra, Satish. *Medieval India From Sultanat to the Mughals: Part Two Mughal Empire (1526-1748)*, New Delhi: 2006.
- Choudhury, M. L. Roy. *The State and Religion in Mughal India*. Calcutta: The Pooran Press, 1951.
- Chowdhuri. Jogindra Nath, *Malik Ambar: A Biography Based on Original Sources*. Calcutta: Usha Press, 1940.

- Cihangir, *The Tuzuk-i Jahangirior Memoirs of Jahangir*. Translator: A. Rogers-H. Beveridge. London: Royal Asiatic Society, 1968.
- Cleveland, Milo Becah-Koch, Ebba. *King of the World: The Padshahnama*. London: Thames and Hudson LTD, 1997.
- Cousens, Henry. *Bijapur, The Old Capital of the Adil Shahi Kings: A Guide to Its Ruins wiht Historical Outline*. Poona: Orphanage Press, 1889.
- Cüzcanî, Tabakat-ı Nâsırı. C. I. nşr: Abdül Hayy-ı Habibi. Kabil: 1963.
- Çelik, M. Bilal. "Astrahanîler Döneminde Buhara Hanlığı". *Prof. Dr. Azmi Özcan Armağanı*, Ed. Refik Arıkan, Halim Demiryürek. 603-624. İstanbul: Lotus Yayınevi, 2016.
- Çelik, M. Bilal. "Şibanîler ve Astrahanîler Devri Yerli Vekayinameleri". *History Studies* 4/2 (2012): 95-119.
- Das, Rabindra. "The Muslims of Assam---A Critical Study". *Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* 19/1 (Feb. 2014): 96-100.
- Deol, Jeevan Singh. "Non-Canonical Compositions Attributed to the Seventh and Ninth Sikh Gurus". *Journal of the American Oriental Society*, 121/2 (Apr. - Jun. 2001): 193-203.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1998.
- DİA, "Eşrefî", DİA, C. 11, İstanbul: 1995, 477.
- Doğan, Orhan-Erdoğan, Aysel. *Batı Türkistan Hanlıkları: Kuruluştan Yıkılışa*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2017.
- Donuk, Abdulkadir. "Daruga". *DİA*. 8: 505-506. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Duğlat, Mirza Haydar. *Tarih- Reşidî*. Çev: Osman Karatay. İstanbul: Selenge Yayınları, 2006.
- Durak, Neslihan. *Hazâreler/Hazaralar*. Malatya: 2008.
- Eaton, R. M. *The Rise of Islam and the Bengal Frontier (1204-1760)*, London: University of California Press, 1993.
- Ebu'l Fazl. *The Akbarnamah*. C. III. Translator: H. Beveridge. Calcutta: The Asiatic Society, 2000.
- Elliot, H. M - Dowson, John. *The History of India as told by its own Historians: The Posthumous Papers of the Late Sir H. M. Elliot*. Vol. VII. London: Trübner and Company, 1877.

- Elliot, H. M. *Shah Jahan*. Ed. Sh Mubarak Ali. Lahor: 1875.
English Records on Shivaji (1659-1682). Poona: Shiva Charitra Karyalaya, 1631.
- Erkel, Mehmet. “Arşın”. *DİA*. 3: 411-413. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Ertaylan, İsmail Hikmet. *Âdilşâhiler: Hindistanda Bir Türk-İslam Devleti*. İstanbul: Sermet Matbaası, 1953.
- Farooqi, Naimur Rahman. *Mughal Ottoman Relations (A Study of Political and Diplomatic Relations between Mughal India and Ottoman Empire 1556-1748)*. Delhi: Idarah-i Adabiyat-i Delhi, 2009.
- Faruki, Munis Daniyal. *Princes and Power in The Mughal Empire 1569-1657*. Doktora Tezi, Duke University, 2002.
- Faruqi, Munis D. *The Princes of The Mughal Empire: 1504-1719*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Beğ*. C. II. İstanbul: 1275.
- Ferishta, Mahomed Kasım. *Tarih-i Firişte: History of The Rise of The Mahomedan Power in India, Till The Year A. D. 1612*. Vol III. Translator: John Briggs. Calcutta: Law Booksellers and Publishers, 1910.
- Findly, Ellission Banks. *Nur Jahan: Empress of Mughal India*. New York: Oxford University Press, 1993.
- Flynn, Vincent John Adams. *An English Translation of the Âdâb-ı Âlamgîrî: The Period Before the War of Succession Being the Letters of Prince Muhammad Aurangzîb Bahâdur to Muhammad Shihâbu'd-dîn Shâh Jahân Sâhib-i-Qirân-i-Sânî Emperor of Hindûtân*. Doktora Tezi, Australian National University, 1974.
- Foltz, Richard Craig. *Uzbek Central Asia and Mughal India: Asian Muslim Society in the 16th and 17th Centuries*. Doktora Tezi, Harvard University, 1996.
- Foltz, Richard. “Central Asians in the Administration of Mughal India”. *Journal of Asian History* 31/2 (1997): 139-154.
- Foltz, Richard. “The Mughal Occupation of Belh 1646-1647”. *Journal of Islamic Studies* 7/1 (1996): 49-61.
- Franklin, James. “Memoir on Bundelkhund”. *Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 1/2 (1826): 259-281.
- Gait, E. A. *A History of Assam*, Calcutta: Thacker, Spink and Company, 1906.
- Gazi Zahîreddin Muahmmmed Babur, *Babürnâme*. Çev: Reşit Rahmeti Arat. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006.

Ghauri, Iftikhar Ahmad. *War of Succession between the sons of Shah Jahan 1657-58*. Lahore: Publishers United Ltd, 1964.

Gladwin, Francis. *History of Jahangir*. Ed. Rao Bahadur, K. V. Rangaswami Aiyangar. Madras: B. G. Paul and Co., 1930.

Golkarian (Guldiken), Kadir. *Rahnama: Farsça-İngilizce-Türkçe Sözlük*. Tehran: Rahnama Press, 2007.

Gribble, J.D.B. *A History of the Deccan*. Vol. I. London: Luzac and Company, 1896.

Haieder, Mansura. "Relations of Abdullah Khan Uzbek with Akbar". *Cahiers du monde russe et soviétique* 23, n°3-4, (Juillet-Décembre 1982): 313-331.

Haig, Wolseley. *Historic Landmarks of the Deccan*, Allahabad: The Pioneer Press, 1907.

Hallaçoğlu, Yusuf. "Fersah". *DİA*. 12: 412. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 10.

Hasan, Ibn. *The Central Structure of The Mughal Empire in Northern India and Practical Working up to the Year 1657*. Doktora Tezi, Oxford University, 1932.

Hasan, Ibn. *The Central Structure of The Mughal Empire*, Delhi: Oxford University Press, 1970.

Hoca Semender Tirmizî, *Dasturu'l-Mülûk (Nazidanie Gosudaryami)*, Faksimile Stareyşey Rukopisi Perevod s Persidskogo, Predislovne, Primeçaniya i Ukazateli M. A. Salahetdinovoy, Moskva: İzdatel'stvo Nauka, 1971.

Houtum-Schindler, A. "On the Length of the Persian Farsakh". *Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography*, 10/9 (Sep. 1888): 584-588.

Howorth, H. H. *History of Mongols*. II-II. London: 1880.

http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/63609/13/13_appendix.pdf. Erişim Tarihi: 21.04.2019.

<https://tr.pinterest.com/pin/475833516855054056/>. Erişim Tarihi: 29.05.2019.

https://www.google.com/search?biw=1920&bih=969&tbm=isch&sa=1&ei=i_fuXLTxLeOEjLsP5fqd8As&q=red+fort&oq=red+fort&gs_l=img.3..0j0i67j0j0i3017.352892.354664..354871...0.0..0.117.905.1j8.....0....1..gws-wiz-img....0..35i39.Lvxr8qoO_gM#imgsrc=VldDoFEGLaBoUM. Erişim Tarihi: 30.05.2019.

https://www.google.com/search?biw=1920&bih=969&tbn=isch&sa=1&ei=QpnuXOiE-EtTMgweqq734CA&q=agra+fort&oq=agra+fort&gs_l=img.3..35i39j0i30i8.4.3825.44478..45486...0.0..0.156.580.0j4.....0....1..gws-wiz-img.....0i19j0i8i30i19.O4JP0FnzdKE#imgsrc=yUM0o8ZNy5rxNM Erişim Tarihi: 29.05.2019.

Hutchison, J. Vogel, J. Ph. *History of the Panjap Hill State*, Vol. I, Lahor: Superintendent Government Printing, 1933.

Inayat Khan. *The Shah Jahan Nama of 'Inayat Khan: an abridged history of the Mughal Emperor Shah Jahan. Compiled by his Royal Librarian*. Ed. W. Begley and Z. Desai. Delhi: Oxford University Press, 1990.

Islam, Riazul. *A Calendar of Documents on Indo-Persian Relations (1500-1750)*, Vol. I. Tahrān: Ripon Printing Press, 1979.

Islam, Riazul. *Indo-Persian Relations (A Study of the Political and Diplomatic Relations between the Mughal Empire and Iran)*. Tahrān: Iranian Culture Foundation, 1970.

İzgi, Cevat. "Kûtvâl". *DİA*. 26: 503-504. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Joseph De Hammer. "Memoir on the Diplomatic Relations between the Courts of Dehli and Constantinople in the Sixteenth and Seventeenth Centuries". *Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 2/1 (1829): 462-486.

Joshi, P. M. *The Kingdom of Bijapur*. Doktora Tezi, London University, 1935.

Kalita, B. C. "The Battle of Dhubri (1612-1613 A. D.) Mughal Assam Military Confrontation". *Proceedings of the Indian History Congress*, 45 (1984): 312-319.

Kanar, Mehmet. *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları, 2013.

Keene, Henry George. *The Turks in India*. London: World Public Library, 1879.

Kenbu, Muhammed Salih. *Amal-i Salih*. C. I. Ed. Gulam Yezdani. Lahor: Şefik Pres, 1967.

Kenbu, Muhammed Salih. *Amal-i Salih*. C. II. Ed. Gulam Yezdani. Lahor: Şefik Pres, 1967.

Kenbu, Muhammed Salih. *Amal-i Salih*. C. III. Ed. Seyyid Ahmed Şah. Lahor: Mahmud Printing Pres, 1960.

Khan, Muhammad Afzal. "Ali Mardan Khan: A Great Iranian Noble of Shah Jahan". *Proceedings of the Indian History Congress* 44 (1983): 198-210.

Khan, Seema. *Military Organisation Under Shah Jahan*. Doktora Tezi, Aligarh Muslim University, 2017.

- Khan, Yar Muhammad. *The Political Relations of the Mughals with the Deccan States (1556-1658)*. Doktora Tezi, University of London, 1958.
- Khondker, Kamrun Nessa. *Mughal River Forts in Bangladesh (1575-1688): An Archaeological Appraisal*. Yüksek Lisans Tezi, Cardiff University, 2012.
- Koç, Bilal. *Babürlü Devleti'nin Kurucusu Babür Şah'ın Dış Siyaseti*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011.
- Konukçu, Enver, "Bâbürlüler Hindistan'daki Temürlüler", *Türkler*. 8: 744-760. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Konukçu, Enver. "Bâbürlüler". *DİA*. 4: 400-404. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Konukçu, Enver. "Hân-ı Hânân". *DİA*. 15: 520-521. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Konukçu, Enver. "Berîdşâhîler". *DİA*. 5: 502-503. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Konukçu, Enver. "Cihangir". *DİA*. 7: 538-539. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Konukçu, Enver. "Hân-ı Cihân Lûdî". *DİA*. 15: 519-520. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Konukçu, Enver. "Hindistan'daki Türk Devletleri". *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. 9: 373-535. İstanbul: Çağ Yayınları, 1993.
- Konukçu, Enver. "Hümâyün". *DİA*. 18: 481-489. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Konukçu, Enver. "Kutubşâhîler". *DİA*. 26: 500. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kortel, Haluk. "Zemindar". *DİA*. 44: 238-239. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Lahori, Abdulhamid. *Padişahname*. Vol. I. Part. I-II. Ed. M. Kabiruddin Ahmad and M. Abdur Rahim. Calcutta: College Press, 1867.
- Lahori, Abdulhamid. *Padişahname*. Vol. II. Ed. M. Kabiruddin Ahmad and M. Abdur Rahim. Calcutta: College Press, 1867.
- Manrique, Fray Sebastien. *Travels of Fray Sebastien Manrique: 1629-1643*. Vol. II. Arakan: Works Issued by the Hakluyt Society, 1927.
- Mate, M. S. "Daulatabad-An Archaeological Interpretation". *Bulletin of the Deccan College Research Institute*, 47/48 (1988-89): 207-226.
- Mcchensey, R. D. *Waqf in Central Asia: Four Hundred Years in the History of a Muslim Shrine: 1480-1889*, Oxford: Princeton University Press, 1991.
- Merçil, Erdoğan. "Âdilşâhîler". *DİA*. 1: 384. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

- Minorsky, Viladimir. "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shāhs". *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 17/1 (1955): 50-73.
- Monahan, Martin Joseph. *Trade and Diplomacy: Indo-Iranian Relations 1600-1635*. Doktora Tezi, New York University, 1991.
- Moosvi, Shireen "The World of Labour in Mughal India (c.1500-1750)", *Proceedings of the Indian History Congress*, 71 (2010): 343-357.
- Muhammad Amin Ibn Abi Al-Husayn Qazvini, Actice 17th Century, Muhammad Muqim, 1647?, Muhammad Salih Kambüh abd Lessing J. Rosenwald Collection. Padishahnamah (Late 17th or early 18th century ? 1650) Manuscript/Mixed Material. <http://www.loc.gov/item/50045639/>.
- Muhammed Haşim Han (Hafı Han), *Müntehab'ül Lübab*. C. I. Ed. Mevlevi Kebüriddin Ahmed ve Mevlevi Gulam Kadir. Calcutta: College Press. 1869.
- Muhammed Saqı Müst'ad Khan, *Maâsir-i-Âlamgiri*, Çev: Sir Jadunath Sarkar, Calcutta: Royal Asiatic Society of Bengal, 1947.
- Muhammed Tahir Vahid Gazvinî, *Abbasname ya Şerh-i Zindegâni: 22 Sale-i Şah Abbas Sani*, Ed. İbrahim Dihkan. Erâk: Kitab Furuşı Davudî, 1329.
- Muhammed Yusuf Münşi, *Tezkire-i Mukîm Hânî: Seyr-i Tarihi, Ferhengi ve İctimâi Mâverâünnehr der ahd-i Şibâniyân ve Aşterhâniyân*. Tahran: Miras-ı Mektub, 2001.
- Muhammed Yusuf Vâleh Kazvinî-İsfahanî, *Iran der Zâmân-ı Şah Safi ve Şah Abbas-ı Dövvom (H.K.1038-1071): Huld-i Berin*. Ed. Muhammed Rıza Nasırı. Tehran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhangî, 1382.
- Mukerjee, Pareshnath. "Shah Jahan's Central Asian Policy: Was it Aggressive ?". *Proceedings of the Indian History Congress* 5 (1941): 387-389.
- Mundy, Peter. *The Travels of Peter Mundy, in Europe and Asia, 1608-1667*. Vol. II. Ed. Richard Carnac Temple. London: Printed For The Hakluyt Society, 1914.
- Mutemed Han, *İkbalname-i Cihangiri*, Ed. Mevlevi Abdulhay ve Mevlevi Ahmed Ali Sahban, Calcutta: College Press, 1865.
- Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ (Ravzatü'l Hüseyin fî Hülasat-i Ahbari'l-Hâfikeyn)*. C. II. Hz: Mehmet İşpirli. Ankara: AKDITYK Yayınları, 2007.
- Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ (Ravzatü'l Hüseyin fî Hülasat-i Ahbari'l-Hâfikeyn)*. C. III. Hz: Mehmet İşpirli. Ankara: AKDITYK Yayınları, 2007.
- Nizami, K. A. "Devletâbâd". *DİA*. 9: 242. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Nizami, Khalik Ahmad "Dekken", *DİA*. 9: 112-113. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

- Nureddin Muhammed Cihangir, *Tüzük-i Cihangiri*. Hz: Muhammed Haşim. Tahran: İntişârat-i Bunyad-i Ferheng-i İran, 1359.
- Oruç, Cihan. Dağlar, Mehmet Dağlar. “Tahmasb-Hümayun İttifakında Şiilik’in Rolü”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/3 (Aralık 2016): 657-662.
- Özcan, Azmi. “Câgîr”. *DİA*. 7: 11-12. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Özcan, Azmi. “Osmanlı ve Babürlü Devleti Arasındaki İlişkiler”. *Türkler*. 8: 761-765. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Özcan, Azmi. “Osmanlı-Hindistan Münasebetleri”. *DİA*. 18: 81-85. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Özkan, Gülseren Halıcı. “XVII. Yüzyıl Başlarında Hint Alt Kıtasında Devlet Yönetiminin Yeniden Oluşturulması”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 41/1-2 (2001): 163-169.
- Rahim, Abdur, Abdur Rahim, *Mughal Relations with Persia and Central Asia: Babur to Aurangzeb*, Vol. 8-9. Islamic Culture, 1934-1935.
- Rahim, Abdur. *Mughal diplomacy from Akbar to Aurangzeb: an account of the foreign relations of the Mughal Empire*. Doktora Tezi, University of London, 1932.
- Rahim, Muhammed Abdur. *History of Afgans in india (1545-1631)*. Doktora Tezi, London University, 1954.
- Richards, J. F. *Mughal Administration in Golconda*, Oxford: Clarendon Press, 1975.
- Rizvî, Saiyid Athar Abbas. “Mansabdâr”. *DİA*. 28: 3-4. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Rocco, Sha. *Golconda and The Qutb Shahs*. Hyderabad: Government Central Press, 1929.
- Roy, Kaushik. *Warfare in Pre-British India-1500 BCE to 1740 ce*. New York: Routledge, 1971.
- Sabbağ, Abbas. “Mîrâhur”. *DİA*. 30: 141. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Saksena, Banarsi Prasad. *History of Shah Jahan of Dihli*. Allahabad: Central Book Depot, 1931.
- Saray, Mehmet. *Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti ile Türkistan Hanlıkları Arasındaki Siyasi Münasebetler (1775-1875)*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1984.
- Sarkar, Jadunath. *History of Aurangzib*. Vol. I, Calcutta: Kuntaline Press, 1992.
- Sarkar, Jagdish Narayan. *The Life of Mir Jumla: The General of Aurengzeb*. Calcutta: Rajesh Publication, 1951.

- Seesodia, Jessrajsingh *The Rajputs: A Fighting Race*. London: East and West Ltd, 1915.
- Seydi Ali Reis, *Mirat-ül Memalik*. Hz: Necdet Akyıldız. Kervan Kitapçılık.
- Shailaj, Kumar Shrivastava. "Measurement Units of Length, Mass and Time in İndia Through the Ages". *International Journal of Physical and Social Science* 7/5 (Mayıs 2017): 38-48.
- Sharma, G. N. *Mewar and The Mughal Emperors: 1526-1707 A. D.* Agra: Shiva Lal Agarwala and Company Educational Book Publisher, 1951.
- Sherwani, H. K. *History of the Qutb Shah Dynasty*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publisher, 1974.
- Sherwani, Haroon Khan. *The Bahmanis of the Deccan: An Objective Study*, Haydarabad: 1953.
- Shrivastava, Shailaj Kumar. "Measurement Units of Length, Mass and Time in İndia Through the Ages". *International Journal of Physical and Social Science* 7/5 (Mayıs 2017) 39-48.
- Shyam, Radhey. *The Kingdom of Ahmadnagar*. Delhi: Motilal Banarsidas Press. 1996.
- Siddiqui, Abdul Majeed. *History of Golconda*. Haydarabad: Literary Publications, 1956.
- Siddiqui, İqtıdar Husain. "Nizamşâhîler". *DİA*. 33: 192-194. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Siddiqui, İqtıdar Husain. "Nurcihan". *DİA*. 33: 251-252. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Siddiqui, İqtıdar Husain. "Hindistan Müslüman Sultanlıkları ile Osmanlılar Arasında Kültürel ve Diplomatik İlişkiler". *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, Ed. Abdulkadir Özcan. 115-121. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1997.
- Siddiquie, Shabbir Ahmad. *Sadullah Khan, Diwan of Shah Jahan*. Yüksek Lisans Tezi, Aligarh Muslim University, 1988.
- Singh, Abha. "Jujhar Singh's Rebellion: A Reappraisal". *Proceedings of the Indian History Congress* 51 (1990): 233-240.
- Sir Thomas Roe. *The Embassy of Sir Thomas Roe to İndia (1615-1619)*. Vol. II. London: The Hakluyt Society, 1899.
- Stanley, Lane Poole. *The Coins of The Moghul Emperors of Hindustan in The British Museum*. London: Order of the Trustees, 1892.
- Steingass, F. A. *Comprehensive Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005.

- Streusand, Douglas E. *Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları: Osmanlılar Safeviler Babürlüler*. Çev: Bahar Fırat. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2015.
- Subaşı, Ömer, “XIII. yüzyılda Güney Kafkasya’da Selçuklu İzleri: Atabeglik Müessesesi ve Atabegler”. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 2 (Kafkas Özel Sayısı: 2017): 507-537.
- Sultanova, Gulchekhra Scott C. Levi. “Indo-Bukharan Diplomatic Relations, 1572-1598: The Role of the Actors”. *Insights and Commentaries: South and Central Asia*. Ed. Anita Sengupta and Mirzokhid Rakhimov. 95-107. New Delhi: KW Publishers, 2015.
- Sümer, Faruk. *Oğuzlar*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1999.
- Şahin, H. Hilal. “Osmanlı-Hint İlişkilerine Genel Bakış”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 2/6 (2015): 59-77.
- Tavernier, Jean Baptiste. *Travels in India*. Vol. I. Çev: V. Ball. London: Macmillan and Company, 1889.
- Taylor, Meadows. *A Students Manual of the History of India: From the Earliest Period to the Present*. London: 1870.
- Tefazzülî, Ahmed. “Enûşirvân”. *DİA*. 11: 255. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Thakur, Upendra. *The Hunas in India*. Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1967.
- The Cambridge History of India*, Vol. IV. (Mughal Period), Ed. Sır Richard Burn, Calcutta: S. Chand and Company, 1971.
- The Mahishyas, (Formerly A Dominant Caste of Bengal)*, Ed. Pyari Mohan Das, Kalkuta: 1909.
- Türk, Ümit Ulvi. *Safevi Devleti’nin Özbek Hanlıkları ve Babürlü Devleti ile İlişkileri (1526-1722)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.
- Türkal, Nazire Karaçay. *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. C. III/II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.
- Ükten, Selim Serkan. *Buhara Hanlığı’nın Askeri Teşkilatı (1500-1868)*. Ankara: TTK Yayınları, 2018.
- Vamberg, Arminius. *Travels in Central Asia*. London: John Murray, 1864.
- Vamberg, Arminius. *History of Bokhara: From the Earliest Period Down to the Present*. London: Henry S. King and Co, 1873.

Verma, D. C. *History of Bijapur*. New Delhi: Kumar Bros, 1974.

Williams, L. F. Rushbrook. *An Empire-BUILDER of the Sixteenth Century*. London: Longmans, Green and Company, 1918.

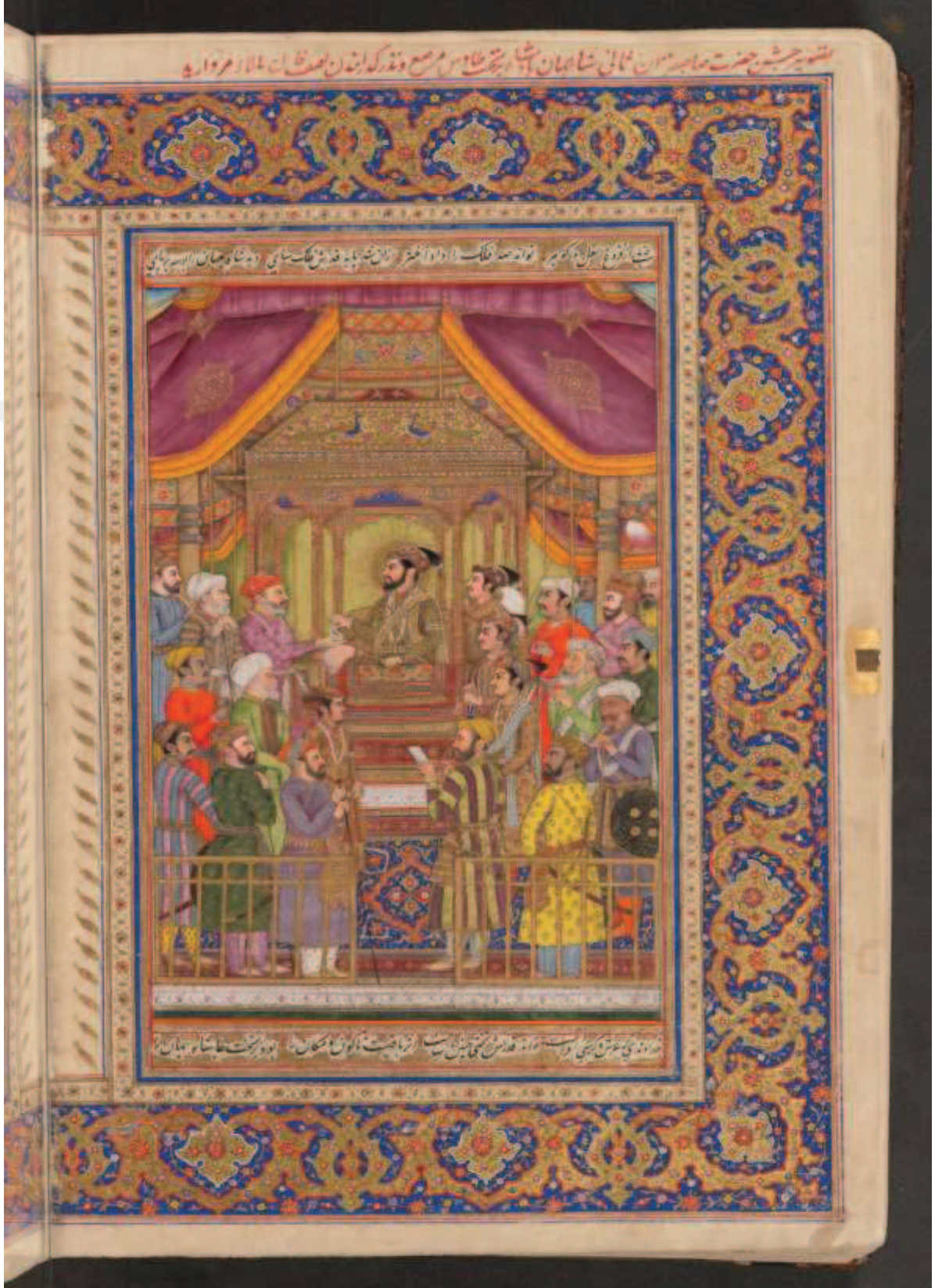
EKLER
1- GÖRSELLER

GÖRSEL 1: Şah Cihan Tasviri

Bernier, *Travels in The Mogul Empire*: 1656-1668.

GÖRTSEL 2: Asaf Han'ın Şah Cihan'a Hediye Sunması

Muhammad Amin Ibn Abi Al-Husayn Qazvini, Actice 17th Century, Muhammad Muqim, 1647?, Muhammad Salih Kambüh abd Lessing J. Rosenwald Collection. Padishahnamah (Late 17th or early 18th century ? 1650) Manuscript/Mixed Material. <http://www.loc.gov/item/50045639/>.

GÖRSEL 3: Şah Cihan'ın El İzi ve Mührü

Ibn Hasan, *The Central Structure of The Mughal Empire*, 108.

GÖRSEL 4: Şah Cihan'ın Babasıyla Birlikte Avlandığı Sırada Bir Aslanın Saldırısına Karşı Koyması

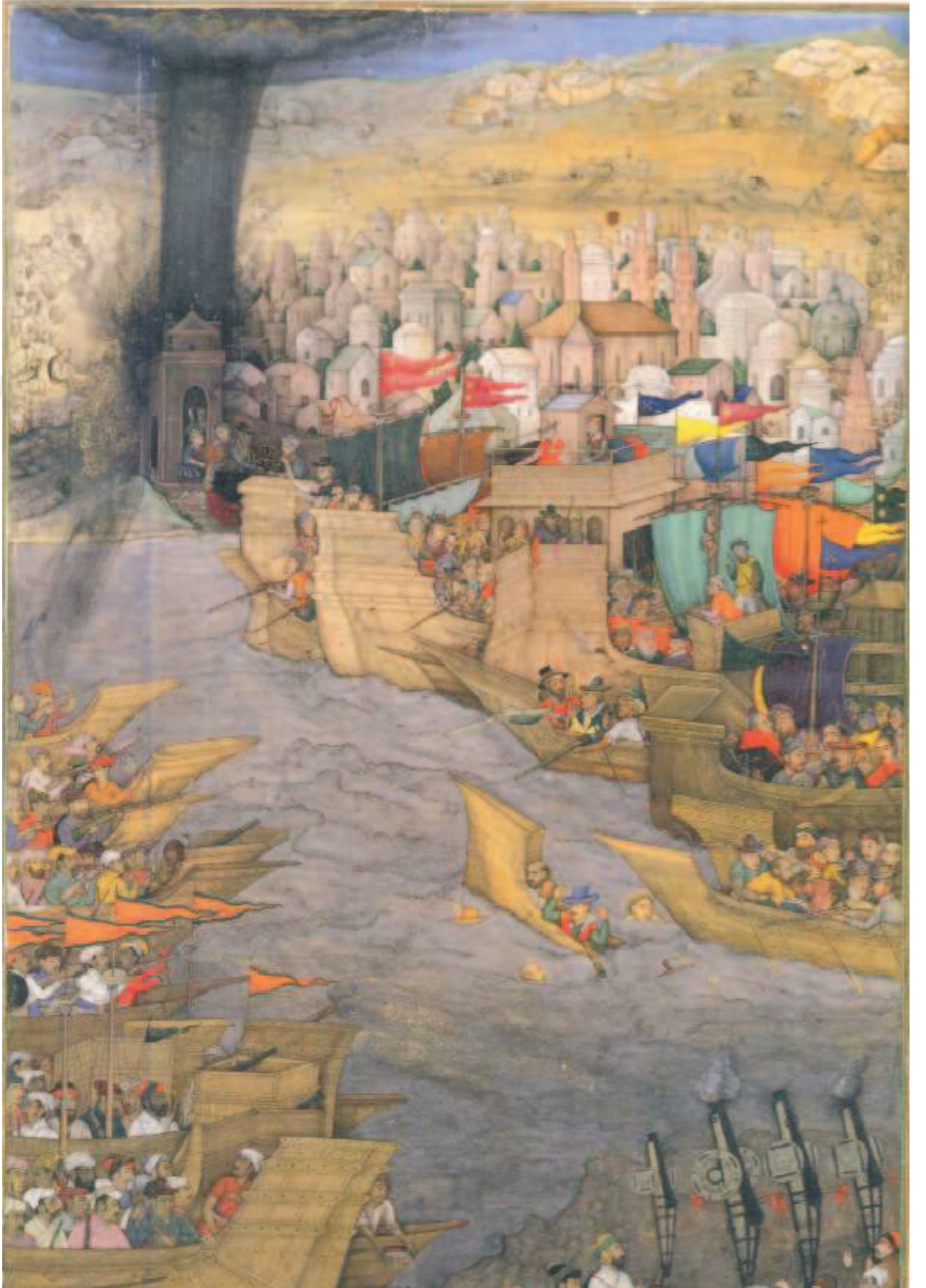
Becah-Koch, *The Padshahnama*, 79.

GÖRSEL 5: Şah Cihan'ın Dekken Seferi Dönüşü Babasının Huzuruna Gelmesi

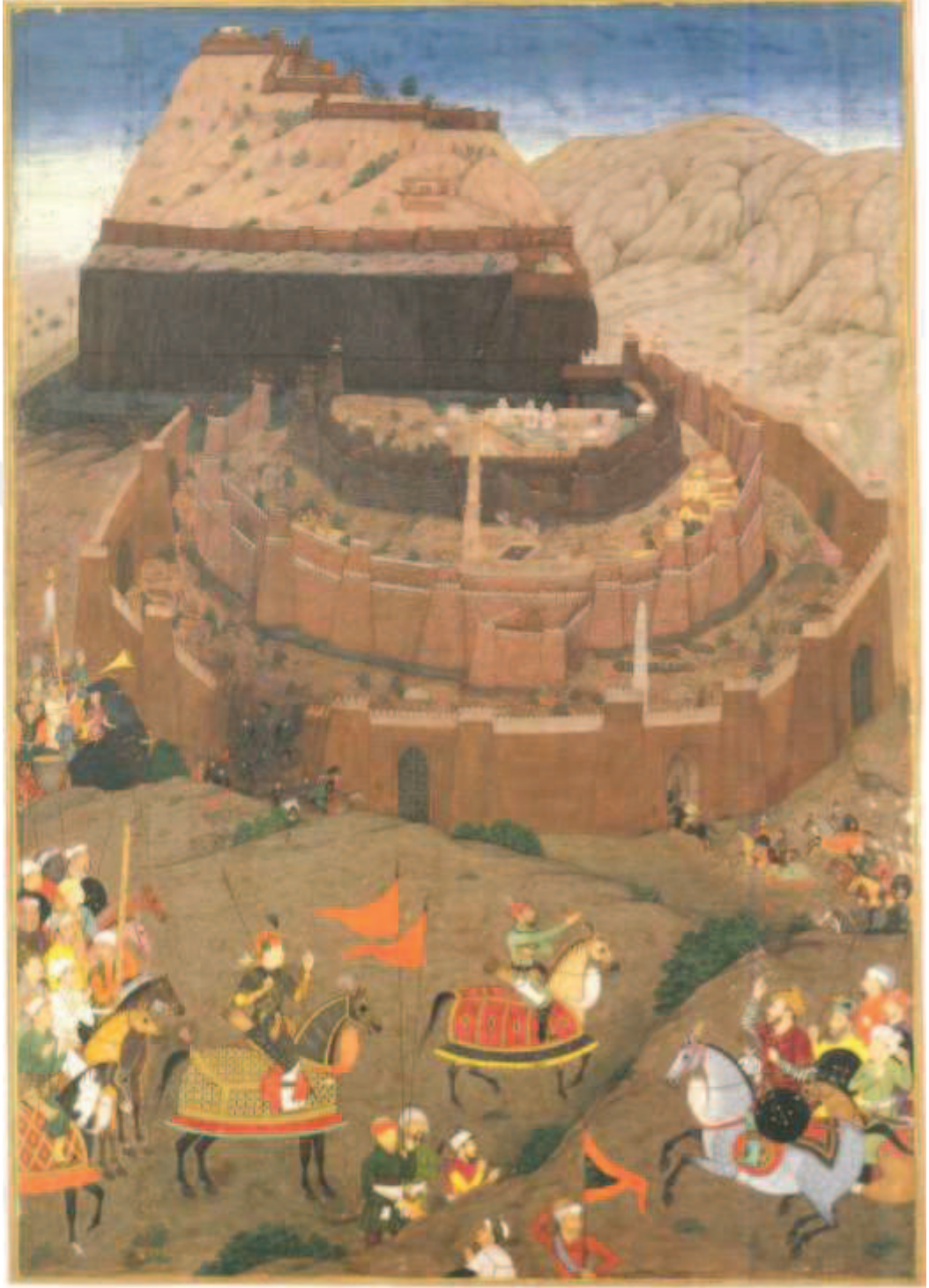
Becah-Koch, *The Padshahnama*, 36.

GÖRSEL 6: Hugli Kuşatması

Becah-Koch, *The Padshahnama*, 58.

GÖRSEL 7: Devletabad Kale Kuşatması

Becah-Koch, *The Padshahnama*, 81.

2- FOTOĞRAFLAR

**FOTOĞRAF 1: Şah Cihan'ın Eşi Ercüment Banu Begüm'ün Vefatı Üzerine
Yaptırdığı Tac Mahal Adlı Türbe (Agra)**

<https://tr.pinterest.com/pin/475833516855054056/>

(Erişim Tarihi: 29.05.2019)

FOTOĞRAF 2: Agra Kalesi (Agra)

https://www.google.com/search?biw=1920&bih=969&tbm=isch&sa=1&ei=QpnuXOiEEtTMgweqq734CA&q=agra+fort&oq=agra+fort&gs_l=img_3..35i39j0i30l8.43825.44478..45486...0.0..0.156.580.0j4.....0....1..gws-wiz-img.....0i19j0i8i30i19.O4JP0FnzdKE#imgsrc=yUM0o8ZNy5rxNM:

(Erişim Tarihi: 29.05.2019)

FOTOĞRAF 3: Kızıl Kale (Şahcihanabad)

https://www.google.com/search?biw=1920&bih=969&tbn=isch&sa=1&ei=j_fuXLTxLeOEjLsP5fqd8As&q=red+fort&oq=red+fort&gs_l=img.3..0j0i67j0j0i3017.352892.354664..354871...0.0..0.117.905.1j8.....0....1..gws-wiz-img.....0..35i39.Lvxr8qoO_gM#imgre=VldDoFEGLaBoUM:

(Erişim Tarihi: 30.05.2019)

3- HARİTALAR

HARİTA 1: 17. Yüzyılda Türkistan Haritası

Yuri Bregel, *An Historical Atlas of Central Asia*, Ed. Denis Sinor, Nicola Di Cosma, (Brill: Brill Academic Publishers, 2003), 57.

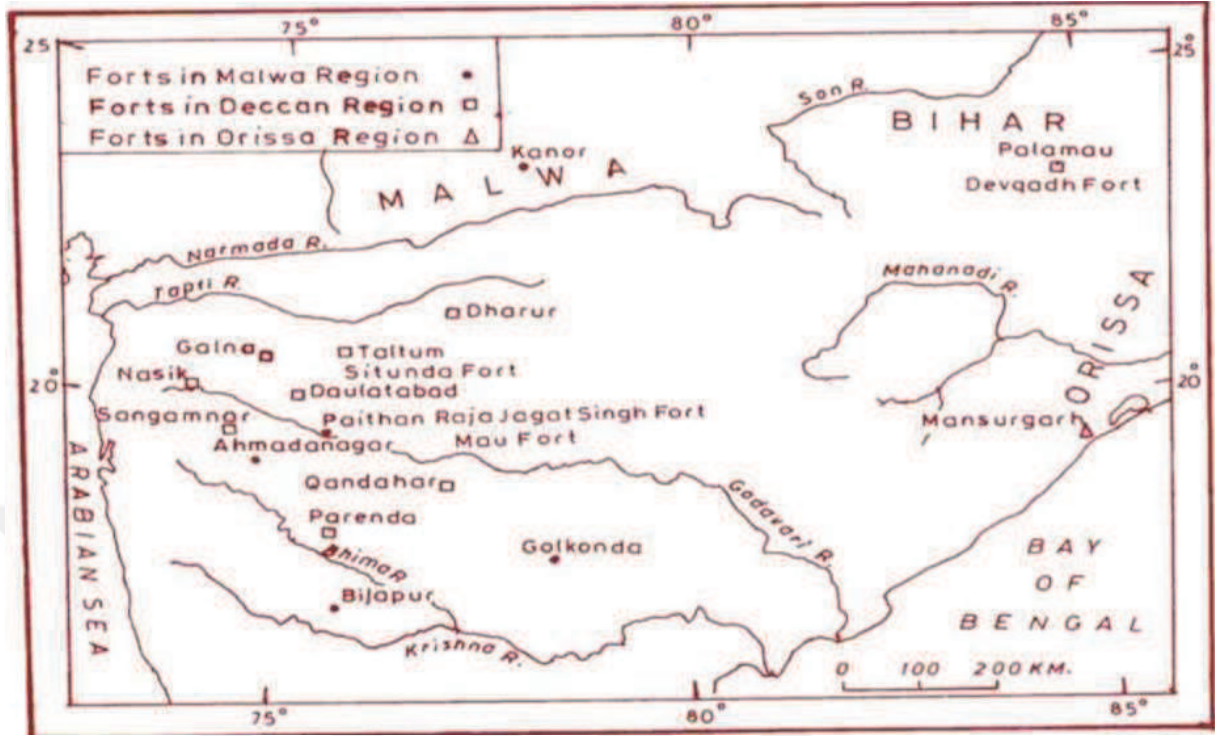
HARİTA 2: Behmeni Devleti Yıkıldıktan Sonra Dekken'deki Siyasi Yapı

http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/63609/13/13_appendix.pdf

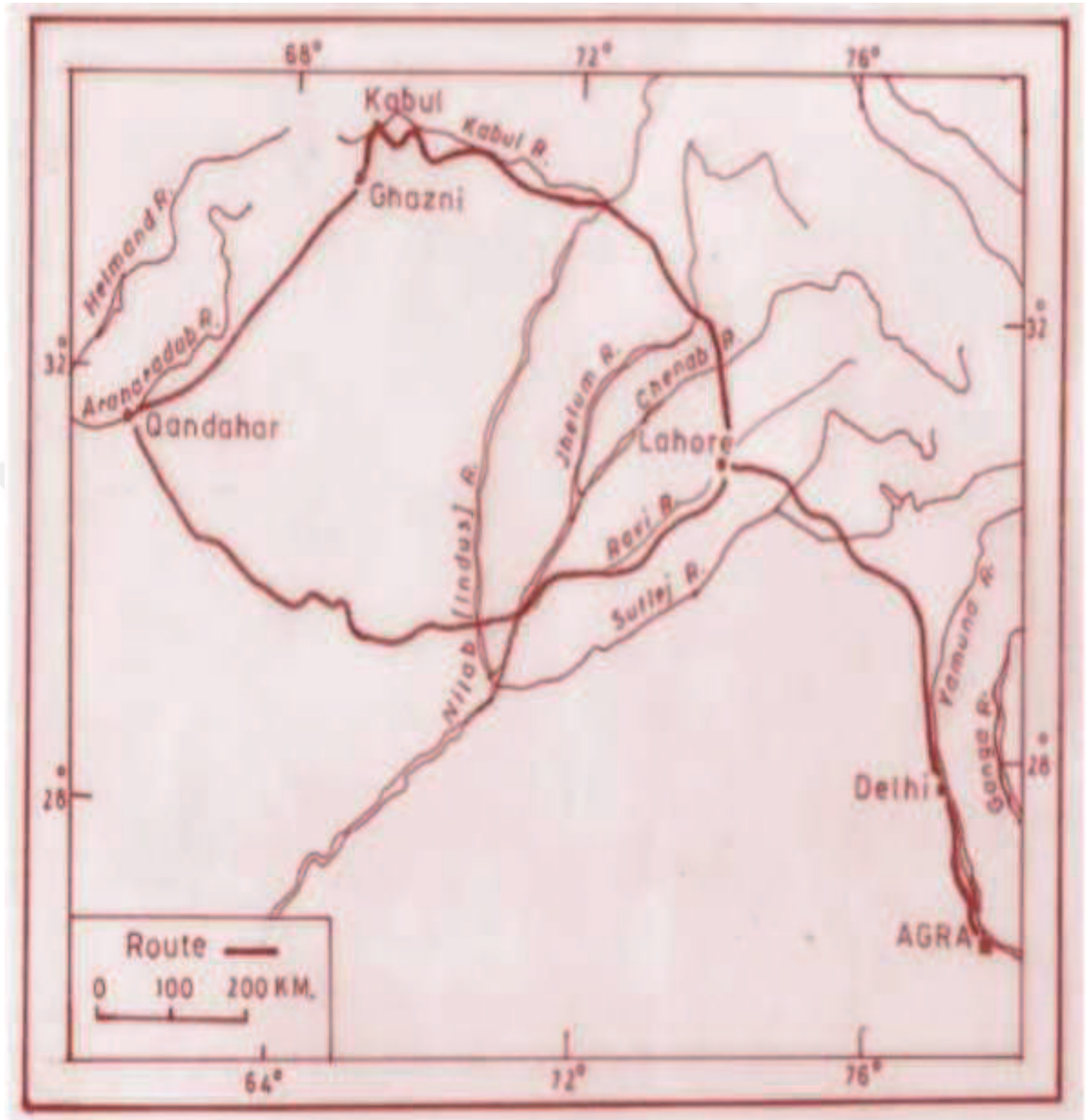
(Erişim Tarihi: 21.04.2019)

HARİTA 3: Şah Cihan Döneminde Kuşatılan Kalelerin Bulunduğu Bölgeler

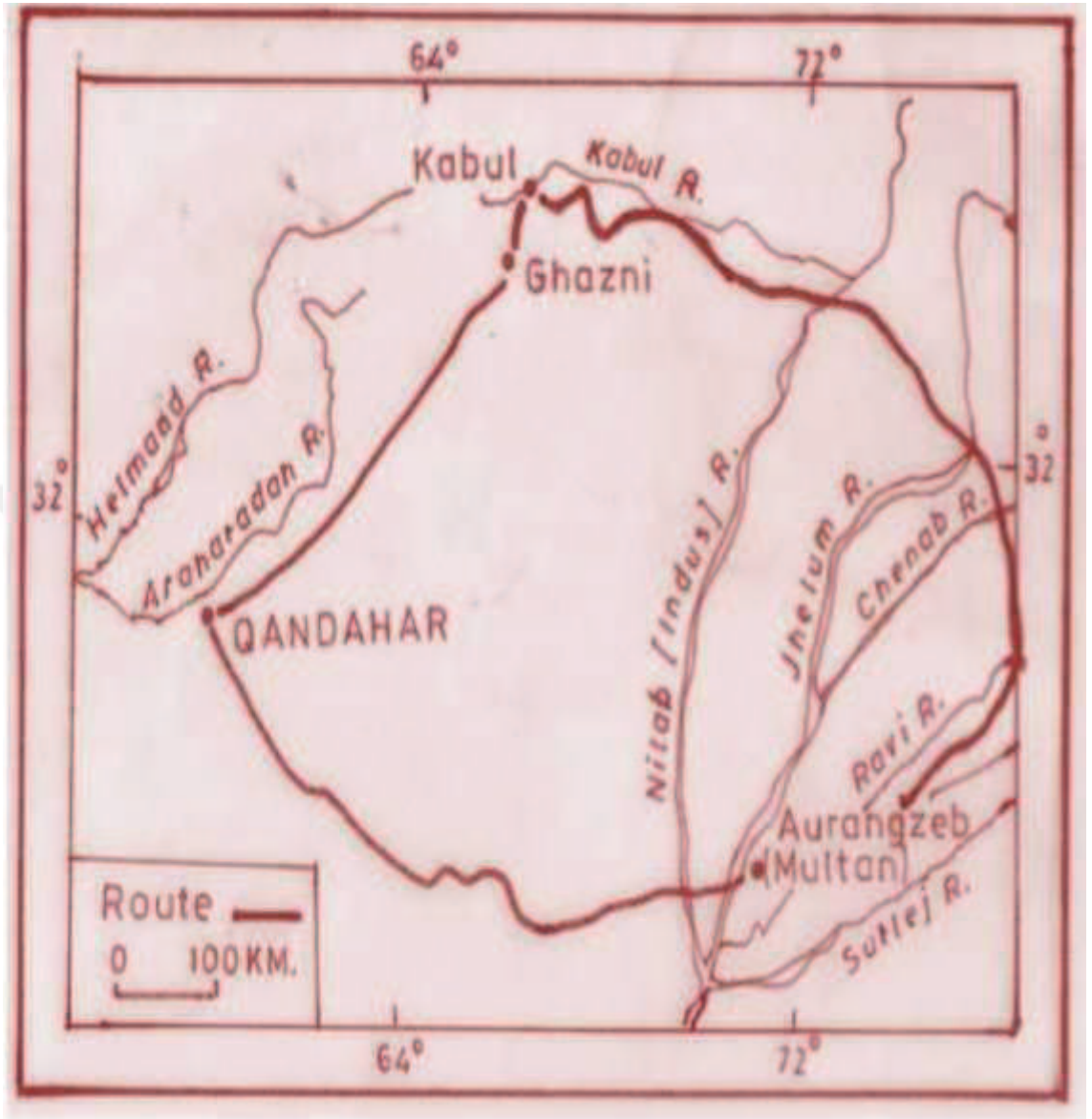
Seema Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 129.

HARİTA 4: Birinci Kandahar Kuşatması (1649)

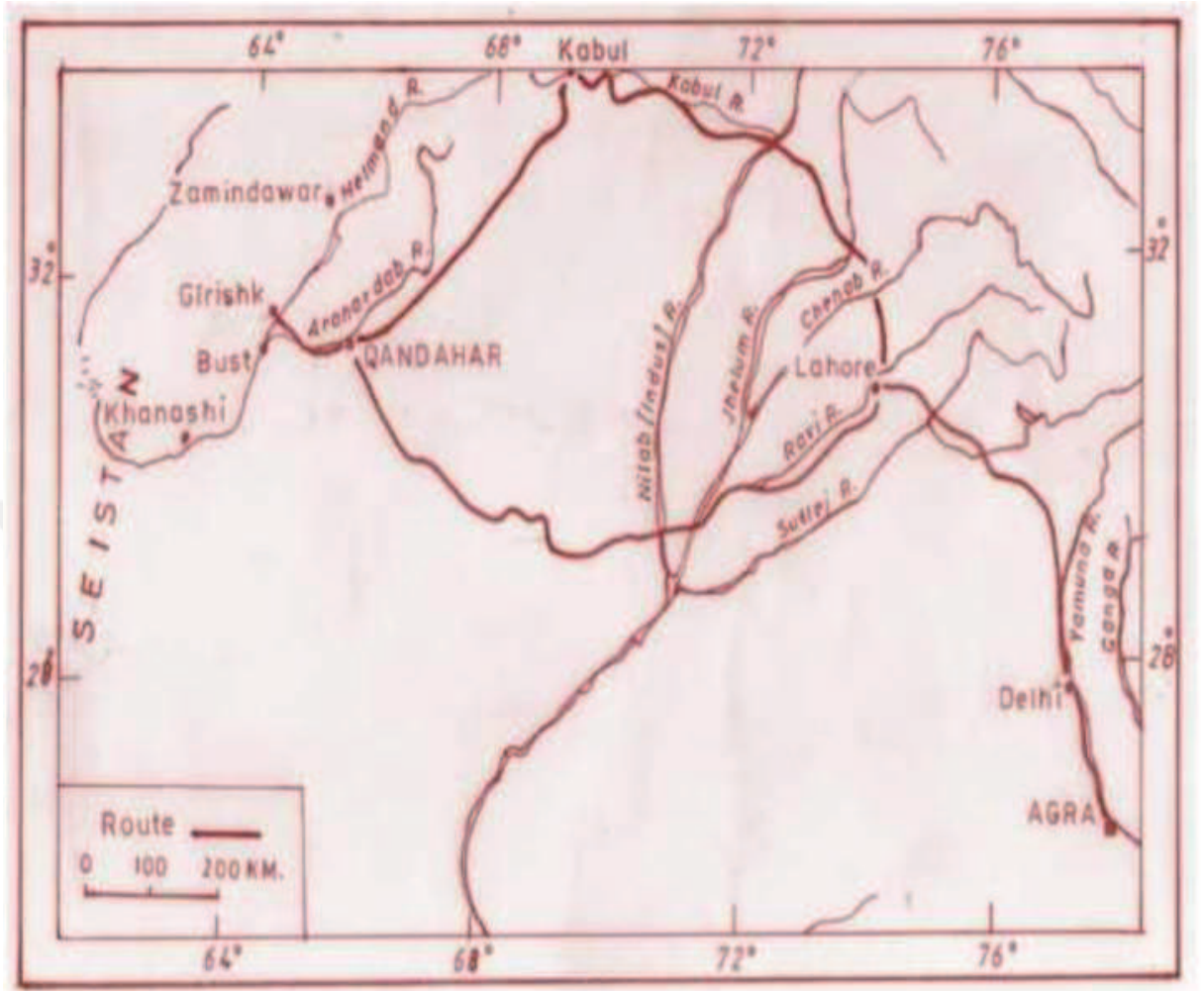
Seema Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 23.

HARİTA 5: İkinci Kandahar Kuşatması (1652)

Seema Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 24.

HARİTA 6: Üçüncü Kandahar Kuşatması (1653)

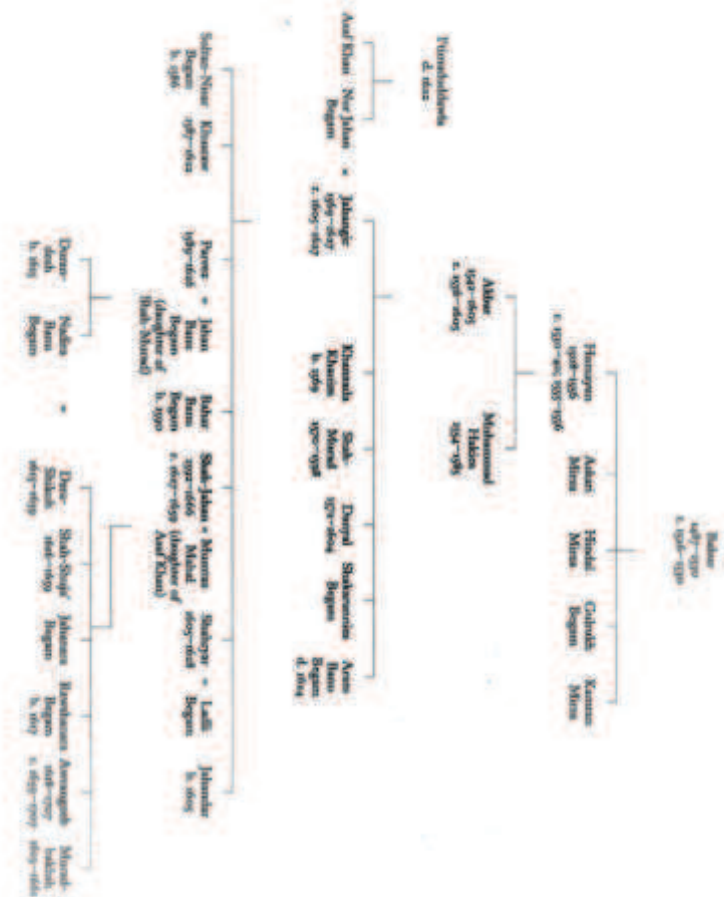
Seema Khan, *Military Organisation Under Shah Jahan*, 25.

HARİTA 7: Şah Cihan Döneminde Babürlü Hakimiyeti

Becah- Koch, *The Padshahnama*, 10.

TABLO 1: Şah Cihan'ın Soy Ağacı

Becah- Koch, *The Padshahnama*, 229.

ÖZGEÇMİŞ

Cihan ORUÇ, 01.09.1987 tarihinde Kars'ta doğdu. Öğrenim hayatına 1993 tarihinde Şehit Er Ayhan Kızılkaya İlköğretim Okulu'nda başladı. İlk ve ortaokulu burada tamamladı. Müteakiben 2004 yılında İstanbul Necip Fazıl Kısakürek Lisesi'nden mezun oldu. 2006 yılında Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde başladığı yükseköğrenimini 2010 yılında tamamladı. 2013 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisansını bitirdi. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. 2015 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi Tarih Bölümü'nde başladığı Araştırma Görevliliği vazifesine hala devam etmektedir.

